

یول دن

۱

۱ نچی نویابرده کیچ برلن اورنبورغدن قوزغالوب کیتدم. کوز یوموب
قانچه سامارده بولدم. فقط کوزنی یوموب آچوغنه بولدی، یوقلاب بولمادی.
اوّلا، قوپه‌ده دورت کشی، بیك طغز، هوا آز ایدی. یتماسه طاغن ایبده‌شلرنك
ایکیسی قولونیست نیمسلر اولوب، برسینك بتون وجودی قاربولووی کیسلاتا
ایسندن عبارت ایدی. صکره آکلاشلدی که، بوکشی نیمسلرنك بر خوترلرنده
آول فیلدشری ایکان.

ایکنچی طرفدن، اسلام وترکلك دنیاسی باشینه کیلکان فلاکتلرنی کوزك
رلن یقیندن کوروب یازار ایچون شول فلاکتنك تمام اویاسینه طابا بارو وطوغروسن
ازدك ایسه مسلمانلرنك کوکللرن رنجتورکه مجبور بولو، اسلاو دنیاسنده غی
روح کوتارنکی‌لك، آنلرده‌غی بربرسینه یاردملر، اوتوزغنه یل ألوك کتوچیلك
ایتکان بلغارلرنك حاضرنده «اوچیوز میلیون» مسلمانلرنك مقام خلافتلرن
درسلکنورلك درجه‌که یتولری، ماکیدونیابلغارلرینك فداکارلقلری وشونك سایه‌سنده
نهایت مقصدلرینه ایریشولری، کرید خرستیانلرینك هیچ بر ممانعت‌که قارامایینچه
اوز مطلبلرینه طوغری حرکت ایتولری، اوزمزنك ایسه، دین وقان قرداشلرمزنك
مجروحلرینه یاردم ایته‌رلك درجه‌که‌ده کیله آلماوموز یاکه شونك ره‌تن طابا
آلماوموز، اسلام حکمدارلری هیچ بروقت بربرسیله آکلاشا آلمادقلری حالده،
الوکدن بربرسیله دوست بولماغان دورت بالقان حکمدارلرینك وبالقان ملتلرینك
لزومی وقتنده درحال اتفاق‌غه کیلولری وباشقه شونك شیکللی حاللر پانوراماده
کورنکان کبك بربرسی آرتندن کوکللدن کیچه، یوره‌کنی طرنی بارالر. کینکان
صاین اوزکنی کچره‌یکان کورمسن. نهایت، نول بولوب قالاسن، چوالوب دنیاده

یورووپکه، بارلغکه اچك پوشا باشلی. موندی وقتلرده یومولغان کوزلر انـ
راحت یوقی بیرمی، باری عصبلرنی بوزوب عذابنی غنه آرتدرادر.

۲نچی نویابرده ایرته ساعت ۱۰ده پویزدمز سامار واقزالنك طوقتاغا
برنچی اشم، باشقه بر اورن‌غه کوچوب نیمسلرنك، تنفسنی بووا طورغا
بولووی کیسلاتا ایسلرندن قوتولو بولدی. بونده اورنلر بوشاغان ایدی
بر قوپه‌گه کوچدم. اوزم‌گنه ایدم: تیزدن یانمه بر روس کردی.
قیافتلی، کوکللی گنه بر کشی. درحال طانشدق. معده آوروون
برلین‌گه، مشهور بر پروفیسور گه بارا ایکان. روسلر بزگه یاقن.
تیز طانشوب، تیز آکلاشوب بولا. اگر برطاقم پوریشکیویچلر ومیلوکفلر
چغوب آرانی آچارغه خدمت ایتماسه‌لر روسیه‌ده روسلر ایله مسلمانلـ
طاتو، بیك راحت یاشاولرینه اینانورغه برده مانع بولماس ایدی.

ایکنچی برقوپه‌ده، مسکاوگه باروچی ترکستانلی بر فرداش بار ایـ
آنك برلن‌ده طانشوب آلدق. سوز صوغش اوستینه کوچدی: «ها، بوخه
بلغارلرنك حالری بیك یمان بولوبدر» دیدیده سوینچندن برقدر کولو
قویدی. نیچون؟ دیدم. «ترکلر آنلرنی حیله ایله استانبول یانینه قد
کیتروبده، صکره آرتلرندن چولغاب آلوب همه عسکرلرن قراچقلر ایکان
بلغارستان بتونله‌ی بتریله‌چك ایکان» دیدی. بوپلاننی سز قایدن بلدگـ
دیدم. «یولدز»ده اوقودم، «یولدز»ده. بوغزته هر وقت مسلمان عسکرینلـ
جیکگانن کورسه‌تب یازا، اماسزنك «وقت» غزته‌سی نیچوندر ترکلرنك
جیکگانن کورسه‌تمی قالدرا بارا. مونه سلانیك‌گه‌ده سز، گریکلر کرگان
دیب یازدکز، اما «یولدز»، کرمه‌گانلر دیب یازا، شونك ایچون بز اول غزته
نی بیك یاراتوب اوقیمز.... دیدی.

قارشومده‌غی بوکشینك دیندار بر مسلمان، حمیتلی برتورك ایکانلکه
شبهه یوق، لکن دیانتی ظاهری قالبدن وحمیتی‌ده جاهلانه تعصبدن عبارت
ایکانلگی‌ده کورینوب طورمقده ایدی.

مین بونك برلن اوزون اوزادی سویله‌شب، کاکری فکرلرن طوغرایتوب
ماتاشورغه لزوم کورمه‌دم. کوریك ایندی، اشلرنك نتیجه‌سی نیچك بولوب
قالور، دیدم. لکن اوزینه: طرابلس صوغشی وقتنده کم جیکگان ایدی
آخری نیچك بولوب قالدی؟ دیه کچکنه برسؤال بیردم. ها، آنده‌ده ترکلر
جیکوب طوردی. صوکندن تیك پالیتسه وصوداشلری گنه ایتالیانلرده قالدی، دیدی

گرچکدن بو کشینك «یولدز» نی بیك اخلاص برلن اوقوغانلغی آکلاشلدی. ترکستانلی برمسلمانینك بر غزته‌نی بویله دقت ایله اوقوینه سویندم. لکن، رفیقمز «یولدز» نك اوقوچیلرنی موندی خطا فکرلرگه توشوروب قالدروینه تأسف‌دن اوزمنی طیا آلمادم. نی قدر آچی بولسه‌ده ونی قدر یاراتماسه‌لرده حقیقتنی هروقت یاشرماینچه أیته ویازا بارو فائده‌لی دیب اعتقاد ایتدیگم ایچون، برقسم خلقمزنك یاکیدن برقات خطا فکرگه توشه بارووی مأیوسیتمنی دخیده آرتدردی: مسکاو، وارشاولرغه باروب یوروچی، روسلر ایله قاتناشوچی مسلمان سوداگر هنوز شول فکرده بولونغاچ، ئلی بزهنوز جیکله‌چکمز ایکان دیدم.

سیزران واقزالنده باشقه بر یاش مسلمان ایله طانشدم. مسکاوده قاره‌کول ابله سودا ایتوچی قافقاسیه‌لی جبرائیل افندی قاسومف نام سوداگر ایکان. خوقند دن قایتوب کیله. اوته‌دن بیرودن سویله‌شکانینك صوکنده سوز طاغنوق شول صوغش اوستینه کیلدی. بو افندی ترکستانلی‌غه اوخشامی، احوالدن خبردار. کم جیکلگانن وکم جیکلگانن بیك یاخشی آکلی، فقط بو جیکلونك سببلرن آکلامی، شونی بیك بلمسی کیله. میلیون یارملق تورك عسکرینك جیکلووینه بو کشی عقل ایرشدره آلمی، یر یوزنده‌گی «۴۵۰میلیون» مسلمانینك خاطر لری آزغنه بواسه‌ده اعتبارغه آلنماوغه، خصوصا، باشقه وقتلرده تورکیه‌گه دوست کورینوب کیلگان وسیکسان میلیون مسلمان تبعه‌گه مالك بولغان انگلتره نك ترکیه‌نی یاقلاماوینه تعجب ایته. لکن، اوزینك سؤاللرینه اوزی بر قدر جوابده بیره: «بزم اسلام دنیاسی باشینه کیلگان بتون بو فلاکتلرنك سببی علمسزلکدر، بزنی شول خراب ایتدی» دی.

صوك نیچون خریستیان دنیاسنده علم بارده، بزده یوق، بونك سببی نیدر؟ دیه صوراویمه قارشی، بیك مظفرانه پر صورتده واوزنچه کمال قناعت ایله: «باق، افندم، بونك سببی بزم ملالریمزدر، بزم یاش عمرلریمزی نظامسز مدرسه‌لرمزده چریتوچیلر آنلردر وعلم یرینه بر طاقم سفسطه‌لر ایله باشلریمزنی طوتوروب، حیات‌غه استعدادمزی بتروچیلر کینه آنلردر، بزی ظاهر پرستلکگه سوق ایدوب، قلبلرمزده حمیت ملیه اویغانوغه مانع بولوب طوروچیلر کینه آنلردر. خلاصه: بزیم أویمزی آنلر یخدیلر؛ بزده‌ده اویله، ایرانده، ماروقده وترکیه‌ده‌ده شویله‌در» دیه جواب ویردی.

مسلمان دنیاسینك أوبی یمریلوده یالکز ملالرنی‌غنه عببله‌و البته حقلق توگللدر. أوی یمروچی کشیلرنی اوزلرینه رئیس روحانی ایتوب قویوچیلرنك‌ده

بونك بایتاق عیبلری بارلغی قابل انکار توگلدر. خرستیان رئیس روحانیلری خرستیانلق دنیاسینك أوین توزه‌تشور گه یاردم ایتدکلری حالده، جهاننك هر طرفنده، تورلی قوم وتورلی نسللر گه منسوب بولغان مسلمانلرنك بارسینگك ملالری أوی یمروچیلر بولووی اوزی بر شایان تعجب اش بولور ایدی. البته مسلمان دنیاسینك أویی یمریلوده دخیده تیره‌نره‌ك و کوبره‌ك سببلر باردر وبزنك بتون آقصاغان اورنمزده شول سببلرنی کشف ایته آلماینچه، عیبنی بر برمز اوستینه آوداروب عمر اوتکاروده‌در.

قوپه‌ده یانمده‌غی ایبدمشم روس بیك کوب اوقی، آزغنه سویلی. صوغش حقنده بیك فیلسوفانه محاکمه یوروته: «دنیا یاراتلغاندن بیرلی بیت اول شولای: بر حکومت بته، ایکنچیسی بولا طورا، صوغش‌لر دخی شولای ایسکیدن بیرلی بولوب کیلگان، بولوب طوراچق، آنده حقلق و حقسزلقنی تیکشررگه اورن یوق، کم کوچلی، شول حقلی بولا؛ تورکلرگه بیت آنا طولی‌ده‌ده یر کوب ئلی، اگر اعمار ایتسه‌لر آنی جنت حالینه کیتروب راحت کون کوررگه ممکن» دی.

۳ نچی نویابرگه قارشی پینزه واقزالندن یانمزغه بر استودینت کردی. مسکاو دارالفنونی‌نك تاریخ وادبیات شعبه‌سن اکمال ایتکان. کینه شول فنلرنی اوقور ایچون گیرمانیانك لیپسیغ دارالفنونینه بارا. غایت نازك و تربیه‌لی یاش بر یکت. واقزالدن غزته‌لر آلوب کره، لکن صوغش و تیلیغرام خبرلرن بیك آز، آندن موندن‌غنه قاراب طاشلی. فیلیه‌تونلرن، ادبی قسملرن باشندن آخرینه قدر اوقوب چغا، سویله‌شسه شول طوغرولرده سویله‌شه. بتون کوکلی برلن اوز مسلگینه بیرلگان علم اهلی. مسعود وبختیار بر کشی. نیمسچه تلنی بلمه‌سه‌مده آنده بارغاچ دورت آیده اوگره‌نه آلاچاغمه اشانام، مصرف ایچون یلغه بیشیوز صوم یته، بر یللق آقچه‌م بار، آنناری خدا کریم، بر ره‌تی طابلور، دی. یاخشی کوکللی بو یاش یگت اوزینك استقبالن، یاکی چغوب کیله طورغان قویاش شیکللی یاقطی‌لقلر وحرارتلر اچنده کوره. حقیقة بختیار ساعتلری ایکان.

۳ نچی نویابرده کوندز ساعت ۲لرده «طولا»غه یتدك. پریسادقه بولدی. اورنبورغدن اوطورغان و اغوندن توشوب، خارکوف‌غه کیتوچی پویزدغه اوطوردم.

طولا ۳ نچی نویابر.

۲

۳ نجی نو یابرده «طولا»ده اورنبورغدن کیلگان واغوندن توشوب خارکوف‌گه کیته طورغان پویزدغه کردم. بو، مسکاودن طوغری راستوفقه بارا طورغان پویزد اولوب، میکا خارکوفده توشوب قالورغه لازم ایدی.

روسیه اوزی بر مملکت اولدیغی حالده تورلی طرفلرده‌غی یوللری واول یوللرده یوروچی کشیلری آراسنده‌غی آیرمالز عجبگه قالورلق‌در. تاشکند یولندن و اورنبورغ طرفندن کیلوچی یولچیلرنك ایت، مای آشاب تربیه‌له‌نگانلکلری، عقل و فکرلرن بیك باصوب غنه، اولچاب گنه استعمال ایتدکلری، کولولری بولوط آستندن چقغان قویاش شیکللی آقرون غنه، سیره‌ك گنه بولغانلغی کورینوب طورا ایدی. مسکاو-راستوف پویزدینه کروب اوطورغاچه عادتا باشقه مملکت توسلی طویولدی: یولچیلرنك کوبسی جنوب وشرق کشیلری؛ شادلر، روحلری کوتارنکی. گوز ایتوب سویله‌شه‌لر، شارقلداشب کوله‌لر، برسندن برسی اوزدروب مطایبه‌لر ایته‌لر، لطیفه‌لر سویلیلر. چهره وسیمالری تورلیچه بولغانلغی شیکللی، تللریده تورلیچه، همه‌سیده روشچه سویلیلر. اورنی کیلگانده اوز تللری برلن‌ده شکغراتب یباره‌لر. بونلرنك بعضلری ارمنی، بعضلری غروزین، روس، یاکه باشقه قوملرگه منسوب خلقلر، لکن نیده بولسه ایتنی آزراق آشاوچیلر وجنوب‌نك برکتلی قویاشندن ویاخشی هواسندن کوبره‌ك فائده‌لانوچی آدملر ایدی.

اوز قوپه‌مده‌گی آدملر ایله تیز طانشورغه طوغری کیلدی: بونلرنك برسی صوخومده طوروچی بر غروزین سوداگری ایکان. روسچه اوستنه بیك یاخشی تورکچه، فرانسزچه سویلی. برسی بیك ملایم بررروس آفیتسری؛ قافقازده کچکنه برایمینیه‌سی بار ایکان، شونده بارا. برسی راستوفده طوروچی بر گریك سوداگری، مسکاودن قایتوب کیله. طبیعی، هرکمنك قولنده غزته. برمرگنه‌ده توگل، حتی ایکیشه‌ر اوچه‌رنی آلوب کرگانلر. بربرسینکی ایله آلماشدروب اوقیلر. آزغنه سوز باشلاندیسه صوغش طوغروسنده بولادر. بالقان واقعه‌لری هرکمنك دقتن شول درجه‌ده جلب ایته ایکان.

قالون وسیمز گریك سوداگری غزته‌لرده‌گی تیلیغرامله‌رنی آزغنه اوقی‌ده: «ڤوت قاق بیوت طورقوف، مالاتسی اسلاوانی!» (مونه تورکلرنی نیچك

طوقمیلر، تحسین اسلاوان‌لرغه) دی و اوزی خیپ، خیپ ایتوب راحتله‌نب کوله. طاغن آزراق اوقی‌ده طاغنوق شول سوزلرنی ایتوب کوله و: «آنلر نیك جیگمه سونلر صوك، قارول پیتر، چار فیردیناند، قارول نیقولای و گیورگ‌لر عسکرنك باشنده بارالر، ناسلیدنیکلری عسکرگه قامانده ایته‌لر، ئه تورکلرنك سلطانلری ئللهٔ قایده حرمده قاچوب یاتا، شاهزاده‌لرینك اسمیده یوق، رازنی ناظم و مختار پاشالر، یاش وقارت تورکلر اوز آرا نزاعلاشالر، عسکرلری کمنی طکلارغه و نیشلهرگه‌ده بلمیلر، مالاتسی اسلاوانی!» دی.

غروزین‌ده اوزینك محاکمه‌سن بیان ایته باشلادی: بله‌سزمی، دی، حاضر تورکلر نیچون جیکله‌لر؟ آلار یاوروپا مدنیتن قبول ایتماینچه یاوروپاده طوررغه تله‌دیلر. آلار یاوروپاده آلتی عصر قدر یاشادیلر، اما اوزلری تلهب یاوروپا مدنیتن و معموریتی‌نك هیچ بر نرسه‌سن قبول ایتمه‌دیلر، آلارده‌غی آزمی کوبمی مدنیت آثاری بارسیده عادتا باشقه‌لر طرفندن جبرله‌ب گنه کرتلگان نرسه‌در؛ قایا آلارده بلغاریانك مکتبلری، قایا آلارده یاوروپانك اونیورسیتیتلری، قایا آلارده یاوروپانك تجارت و صناعتی؟ یاوروپاده یاشادیغ ایسه، آنك مدنیتن قبول ایتمی ممکن توگلدر، ایتمه‌دگ ایسه مونه آخرنده اش شولای بولا، تورکلر حاضر مونه شونك جزاسن چیگه‌لر، یاوروپا خلقی آراسنده یاشارغه تله‌گان ملتلر، ایك آلوك آنلرنك مدنیت، معارف وهنرلرن، نظام وانتظاملرن تمامیله قبول ایته‌رگه تیوشدر. اگر قولندن کیلسه، یاپونلر شیکللی، شونك اوستینه اوزینکن آرتدررغه یاری. یوقسه آلار آراسنده یاشاو هیچ ممکن توگلدر، دی.

غروزین‌نك بیك جدی روشده سویله‌نگان بو سوزلری اوزرینه آفیتسرده غزته‌سن قویوب سوزگه قاتناشدی و محاکمه‌گه کرشدی. آفیتسرنك فکری کینه باشقه‌چه‌راق. اول اوز نقطهٔ نظرندن محاکمه یوروته. آنك فکرنچه: عسکرلك یاغندن تورکلر یاوروپا مدنیتن تمامیله قبول ایتکانلر. تورك عسکری نیمسلر طرفندن اوگره‌تلگان. تورك قورال‌لری نیمسلر و یاوروپالیلر طرفندن اشله‌نگان. تورك عسکرینه کیلگان وقتده: آنلر هیچ شبهه‌سز ایك چداملی، ایك اطاعتلی صالدات صانالالر. بو، ئللهٔ نیچه مرتبه تجربه ایله بلنگان مسئله. تورك صالداتنده حاضرگی معناسیله ملی روح بولماسه‌ده، آلارده حمیت دینیه بیك کوچلی. آلارنك شول حسلری یاوروپا عسکرنده‌گی ملی روح یرن طوتارغه یتارلکدر. تورك عسکرینك بو روشده جیکلووی، آفیتسرنك فکرنچه، محض

حکومت اداره‌سنه ترتیب وعسکر باشلقلری آراسنده اتحاد وانتظام یوقلقدندر. تورك عسکرن جیکوچی - بلغارلر توکل، بلکه تورکیه اداره‌سینك یولسزلغیدر.

آفیتسر اوزینك روس - یاپون صوغشنده بولغانلغن وآنده‌ده جیکلونك سببلری اول زمانده روس عسکری آراسنده ترتیب و انتظام یتوشماوندن گنه ایکانلگن بیان ایتوب بر نیچه مثاللر کیتردی. حاضر تورکلرنك بلغارلر طرفندن جیکلووی هیچ کرتوله‌گان شیکللی، اول وقت روسلرنك یاپونلر طرفندن جیکلو لریده هیچ کمنك خیالینه کیلمه‌گانلگن بیان ایتدی. صکره سوزنی طاغن حاضرکی تورك عسکری اوزرینه کوچروب دیدی:

«مین اوزم عسکر بولغانلقدن بو صوغش احوالن بیك یاخشی تعقیب ایتوب بارامن وآکلی‌من، که تورك عسکری بیك نق صوغوشا. آلار قاچالر، قورقالر، دیگان سوزلر برسیده درست توگلدر. لکن ایکنچی یاقدن شونسی‌ده کورینه‌که: بیچاره تورك صالداتلری اوچهر دورتهر کون آچ قالالر، آزق آلدان بیك کوب حاضرله‌نگان، لکن ترتیبلی روشده کیره‌کلی اورنلرغه بولینوب قویولماغان، یا عسکرنك آلدنده بولاده دشمانلرغه قالا، یاکه آرتنده بیك یراق قالاده وقتنده کیتروب یتکره آلمیلر. اوچهر کون آچ طورغان عسکر نیقدر اطاعتلی بولسه‌ده و نیقدر صوغوشورغه تلهسه‌ده حالدن طایا، یغیله؛ تلهر تلهمس صفدن چغارغه مجبور بولا. مجروحلر وآوروانرنی قاراو اشی هم تورکیه عسکرنك بیك ضعیف درجه‌ده قویولغان. طبیبلر، قاراوچیلر وبه‌یله‌و اسبابلری هیچ یتشمی. قوللری، آیاقلری أوزولگان بیچاره تورك صالداتلری کوبسنچه آنی عادی چوپره‌کلر وباولر ایله اوزلری اوراب قویالرده، حاللرندن کیلسه طاغن صوغشقه کره‌لر. اگر حاللری بتسه یاردمسز نیسز شونده یغلوب أوله‌لر. شولای بولغان صالداتنی نیچك عیبله‌رگه کیره‌ك.

صکره، تورك عسکرنده‌گی ملطقلر اوچ دورت تورلی سیستم‌ده ایکان. بونلرنك برسی برلن آتارغه اوگره‌نگان صالدات ایکنچیسی برلن آتارغه بلمی. بونلرنك یدره‌لریده بربرسینه باشقه تورلی در. صوغش باشلاغاچده زاپاصنیلرغه قورال طارا تلغانده کم‌گه نیندی ملطق طوغری کیلووی دقت‌که آلنماغان. طارا تا بیرگانلر. بیك کوب عسکرنك قولینه اوزلری آتا بلمی طورغان ملطقلر طوغری کیلگان یاکه یدره‌لری باشقه سیستم ملطق‌نقی بولوب چقغان. شول حالده بولغان عسکر نیشلهسون؟ طبیعی، آبدراغاچ چیگنورگه مجبور بولادر. بوندن باشقه، مثلا: صوغش میدانینه زاپاصنی صالداتلرنی تویه‌کان بر پویزد بر

استانسه‌غه کیلوب طوقتی. آنی سلانیك گه‌می، یاکه ادرنه‌گه‌می یبارر گه هیچ کم بلمی. استانبول‌غه تیلیغرام بیروب صوریلر. جواب کیلدی. عسکر شول استانسه‌ده بعضا اوچه‌ر کون کوته، آچ قالالر، آچولری کیله، اخلاقلری بوزولا باشلی. نهایت، سلانیك گه یبارر گه امر کیله. پویزد کیته. بر آزدن صوك یاتیدن بر امر کیله، آنی طوقتاتب ادرنه‌گه یبارر گه قوشالر... مونه شولای ایتوب کونلر اوتکاریله. اما صوغش وقتنده بعضا، بر مینوتی ثللهٔ نی قدر اهمیتنی حائز بولادر».

آفیتسر بولارنی سویله‌گانده گریك سوداگری ثلله نیچه مرتبه تماکوسن کویره‌تب آلدی. طوروب یوروب کیلدی، تره‌زه‌دن قارادی. بوندی اوزون سوزلرنی هیچ طکلیسی کیلمه‌گانلگی کورینوب طورا. نهایت، توزه آلمادی: «آفیتسر افندی، احتمال که، بونلر شولایدر، نو بیت اسلاولر تورکلرنی به‌ره‌لر، کیره‌ك‌لرن بیره‌لر، مونه مونسی فاکت بیت ایندی!» دیدی. آفیتسر: «البته آنسی قابل انکار توگل، بز شونك سببلری حقنده سویله‌شه‌مز» دیدی و اوزینك محاکمه‌سینه دوام ایتوب سوزنی تورکیه حکومتی نك اداره‌سینه کوچردی. آنك فکرنچه: حاضرگی تورك عسکرینك جیکلووینه ایك زور سببلرنك برسیده تورکیه‌ده‌گی سیاسی پارتیه‌لر آراسنده بیك شدتلی نزاعلر دوام ایتووی، حکومتنك یش، یش آلماشنا طوروی بولغان.

مثلا: آلوکگی حربیه مینیستری محمود شوکت پاشا دورت یل بوینچه طریشوب ومیلیونلر صرف ایتوب تورك عسکرن ره‌تکه قویغان. آزق وقورالنی اوز پلانی بویونچه حاضرله‌گان. آنلرنی اوزی تیوش طابقان یرلرگه قویغان. آزق وقورال اسقلادلری تیرمسنه‌گی آفیتسرلر آنك پلان وتعلیماتنه توشونگانلر. عسکر بر عائله بولوب، آکا قاراغان واشانغان. اما، صوغش آلدندن اوچ دورت آی‌غنه آلوك اش باشندن یاش تورکلرنی و محمود شوکت پاشانی قووب، حکومت باشینه بتونله‌ی باشقه پارتیه کشیلری (کامل پاشا کابینیتی) کیلگاچ تورکیه‌نك کیره‌ك ملکی وکیره‌ك عسکری اشلرنه بیك زور قارغاشالق (چواچق) حاصل بولغان. یاڭی کابینیت وحربیه مینیستری ناظم پاشا هر یرگه اوز پارتیه لرینه مسوب یاڭی کشیلر قویغانلر. حتی غلاونی اشتاب کشیلری آلماشدریلوب اوّلگی پلانلرده بوزولغان. یاڭی کشیلر اوزلری یاڭی پلانلر قوروب، اشنی اوگره‌نب اولگوره آلماغانلر. اوّلگی پلانلرغه بناء قویلغان ترتیبلر بارسیده فائده‌سز بولوب قالغان. مونه، شول حالله باشلانغان بر صوغشده تورك عسکرینك نی قدر آورلق‌غه توشکان بولووی اوز اوزندن آکلاشلمقده‌در.

غروزین‌نك مدنیت ومعارف یاغندن، آفیتسرنك عسکرلك یاغندن سویله‌گان سوزلری سیمز گریکنی بایتاق یالقدردی شیکللی. اول سوزنی ممکن قدر چیت‌گه طارتورغه طریشدی وسوزنی باشقه‌غه کوچردی.

٤ نچی نویابرده ایرته ساعت ٤ ده مین خارکوف واقزالنده توشوب قالدم. آدیسه‌گه کیته‌چك پویزدنی اوچ ساعت کوته‌سی بار ایدی.

بر استاقان چای اچوب باشنی آزغنه یومشاتوب آلغانلك صوڭنده بو کاغدنی یازارغه اوطوردم. یانمه برمو کیلدیده:

ــ آبزی، ئللە سین مسلمان بولاسنمی؟ دیدی. ایبو، دیدم. سویله‌شدك؛ بوفیت‌ده خدمت ایتوچی کلسیه‌لی بر مسلمان ایکان. «وقت» مخبری بولوب استانبول غه بارووم‌نی بلگاچ‌مینم برلن سویله‌شرگه بیك هوسله‌ندی: «کانیچنی سز بله‌سزدر، ژوت ژید چتالجه‌ده ایکی کوندن بیرلی استراشنی بوی بارا، ژوت رمزولتات نی بولوب قالا ایندی» دیدیك تیز گنه چیت‌گه کیتدی. برایکی مینوتدن ئه‌یله‌نبده کیلدی: قولینه خارکوفده چغا طورغان «یوژنی قرای» غزته‌سی طوتقان. غزته مطبعه‌دن حاضرگنه چققان. قاره‌سیده کبیمه‌کان کوینچه صاتارغه واقزالغه کیتروب یتکرگانلر ایکان. «نو، ژوت، یاکی تیلیغرامله‌رنی قاراچیغز، نی آینه؟» دیدی؛ قارادق: لکن تورك قلبی ایچون سوینچلی خبر یوق ایدی، «نو، بولار بارسیده ژروت. انشاءالله آلای بولماس ئلی. یاوروپا اورتاسنه بیش دیرژاوانك بر یولی برمسلمان حکومتنه ناپادات ایتولری پرەمی یورەك گه جراحت بیره»، دیدی. مین بیك یاخشی بلدم که، بوبیچاره فقیر خادمنك کوکره‌گنه‌گی یورەك تورك یورەگی، طامرنده‌غی قان تورك قانی ایدی. کاشکی همه تورك اوغلی شوندی یورەك گه، شوندی قان‌غه مالك بولسه‌چی دیدم.

خارکوف ٤ نویابر.

۲

آدیسه‌ده اوچ کون

۵ نچی نویابرده ایرته ساعت ۹ ده آدیسه‌گه یتوب دیریباسوفسکی اورامده‌غی «بالشوی مسکاوسکی غاستینسه»گه توشدم. آڭلاشلدیکه، روسسکی اوبشستوانك پاراخودلری آدیسه‌دن استانبول‌غه آطنه‌سنده باری ایکی مرتبه:

پنجشنبه و یکشنبه کونلرنده گنه کیته ایکان. گرچه آدیسه ایله شرق لیمانلری آراسنده یوروچی، آوستریانك «لوئید»، فرانسیه‌نك «مه‌ساژه‌ری ماریتیم» قومپانیه‌لرینك پاراخودلری بولسه‌ده آلار کوبسنچه یوك تویه‌ب یورلر، یولچیلرنی آز آلالر و استانبولده وبا بولو مناسبتیله قرانتینه‌لرغه ئله‌گودن قورقوب حاضرنده یولچینی بتونله‌ی قبول ایتمیلر ایکان. بس میکا پاراخود کوتوب آدیسه‌ده اوچ کون طوررغه و ٨ نده پنجشنبه کون کیته‌رگه لازم بولدی.

نه یاپمالی، ضرر یوق، حاجی خانه‌لری، محمد علی شاه‌لری ایله مشهور بولغان بر شهرده کوره‌چك نرسه‌لر طابلور و اوچ‌گنه کون تیز اوتار، دیدم. واقعا، بیك تیز اوتدی. مونه بوگون چیسلانك سیگزی. بر ساعتدن پاراخودغه توشه‌من.

اگر آدیسه شهرینك توزوکلـگی، بایلغی، معموریتی، خلقی‌نك روحی‌لغی، خصوصا بو شهرده یاشاوچی ٢٥٠ مك‌لب یهودی قومی‌نك تجارت و صناعتده‌کی فعالیتی حقنده یازاچق بولسه‌م، یاکه یهودی‌سی کوب بولغان بو شهرنی، مسلمانی کوب بولغان باشقه برەر شهرگه چاغشدروب قاراسه‌م هیچ شبهه‌سز کوب عبرتلر آلورغه ممکن بولور ایدی. حتی مونده، یهودیلرنك محض اوز مصرفلری ایله اداره ایتلمکده بولغان ٨٠٠ یاتاقلی خسته خانه‌لری حقنده یازسه‌م، آکا یهودیلرنك سنه‌وی یوز مکلر ایله مصرف طوتدقلرن و بو خسته خانه‌نك آدیسه‌ده‌کی عمومی شهر خسته خانه‌سندن هر جهتچه اوستون و مکمل ایکانلـگن تعریف قیلسه‌م و شونك آرتندن ایسکی تاشکند یاکه بخارا مسلمانلرینك حفظ صحت و خسته خانه جهتنچه نی حالده بولوندقلرن خاطرگه توشورسه‌م، کینه انسانني حیران قالدراچق حاللر کوریلور ایدی. شولایوق، آدیسه‌ده، پایتخت غزته‌لری زورلغنك چغاطورغان «آدیسسکی نوؤست»، «آدیسسکی لیستوق» لرنك و کونده ایکیشەر مرتبه باصلوب چغا و برەر تین‌دن صاتلا طورغان «آدیسسکی پوچتا»، «غولس آدیسسی» لرنك و ساعت صاین باصلوب چغوب ئلله نیچه اون مکلر صاتلا طورغان تیلیغراملرنك کوبسی یهودیلر قولنده بولغانلقدن، شول مطبوعات واسطه‌سیله آنلرنك افکار عمومیه‌گه ئلله نی قدر تأثیر ایتدکلرندن بحث ایتسه‌م و شونك آرتندن قزان، اورنبورغ، اوفا مسلمانلرینك روس مطبوعاتندن نی قدر چیتده طورغانلقلرن، هیچ بر نرسه‌گه تأثیر ایته آلماغانلقلرن و حتی اوزلری حقنده باصلوب چقغان افترالرنی‌غنه‌ده کوبسنچه رد ایته آلودن عاجز ایکانلـگلرن خاطرگه توشورسه‌م، هیچ شبهه‌سز: بز جیکله‌مز، هنوز جیکله‌چکمز

دیه‌رگه طوغری کیلور ایدی.

لکن، حاضرنده بتون افکار عمومیه بالقان صوغشینه یونه‌لگانلکدن مین چیت‌گه یراق کروب کیته‌رگه تیوش طابمیم. نیچك‌ده بولسه شول صوغش‌غه دائر خبرلرنی یازوب، شونده‌غی غالبیت و مغلوبیتلر هم آنلرنك سببلری وآلنه‌چق درسلر حقنده بقدر الحال معلومات بیرونی آرتق کورەمن.

آدیسه استانبول‌غه بیك یاقن. دیکز آرقلی باری برتاوِلیك‌لك یول. شول سببلی استانبولدن قایتقان و آنده کیتکان کشی مونده کوب اوچری. خبرلرده تیز ایریشه. مین مونده کیلگاچ‌گنه استانبولدن قایتقان قریملی بر سوداگر ایله کورشدم. آکلی بر کشی ایکان.

ــ «نیحال، استانبول یانوب بتمه‌دیمی، خرستیانلرنی تورکلر أوتروب بترمه‌دیلرمی ئلی؟ روس غزته‌لرینه قاراغانده اشلر شولای‌غه اوخشی بیت..» دیدم.

ــ «افندم، براق، هیچ برسینه اینانمه‌کز، هپسی‌ده یالاندر، حتی استانبولده باشقه وقتلرده بولا طورغان عادی یانغینلرده بو آراده بولغانی یوق، اگر بر خرستیاننك بورونی قاناتلغان بولسه «تورکلر خرستیانلرنی قرالر» دیب مونغانچه تورکیه‌گه بتون یاوروپا هجوم ایتکان بولور ایدی. یوق افندم، بر شیده یوق» دیه جواب بیردی.

جیکلو مسئله‌سینه کیلگانده، بو کشینك سوزینه بناء، حقیقة حکومت جیکلونی یاشره، لکن خلق اوزی آنی بله و شول سببدن حکومتنك خبرلرینه اشانچسز قاریلر ایکان. کینه اوشبو کشینك دیدگینه کوره، تورکلرده روح بیك توشکان، امیدسزله‌نگانلر، حاضرگی حکومتنك بو آورلقلرنی باشقاروب چغا آلووینه اشانمیلر. خلقنك یاش تورکلرده آزمی کوبمی امیدلری بولسه‌ده حاضرگی حکومت آلارغه قارشی بیك قاطی تدبیرلر ایتکانلکدن آلار بر نرسه‌ده اشلی آلمیلر. حکومت آنلرنك قایسن توقیف ایته، قایسن تورمه‌گه یابا و قاچا آلغانلری اوزلری یاوروپاغه قاچوب قوتولالر. برنچی و ایکنچی پارلامینتلرنك رئیسی بوغان احمد رضا بك‌ده پاریژغه قاچوب کیتکان ایکان. عسکر آراسنده وبا بارلغن بو آدم: درست، لکن اول قدر دهشتلی روشده توگل، دیدی.

پاسپورتمنی ویزه ایتدرر ایچون آدیسه‌ده‌گی تورکیه قونسولینه مخصوص اوزم باردم. احتمالکه کوریشوب آزراق سویله‌شورم دیدم. مین بارغانده قونسولخانه‌نك کچتی‌گنه کانسیله‌ریه‌سنده بعضیسی فسلی، بعضیسی آچیق باشلی بر نیچه کشی اوز اوستاللرنده یازو ایله مشغوللر ایدی. پاسپورتنی قید

ایتدر گاچ: «قونسول بك ایله کوریشور گه ممکن بولماسمی» دیدم. تور اوستالنه گی فسلی بر ذاتنی کورسه‌تب: ایشته قونسول بك بودر، دیلر. کارتوچکه‌منی چغاروب تقدیم ایتدم. اورن کورسه‌تدی. کوریشدك. قایده و نیچون بارغانمنی آیتدم. «بیك گوزه‌ل، لکن رجا ایدرم افندم، روسیه‌نی قوشقولاندره‌چق (روسیه‌نك کیفن یباره‌چك) نرسه‌لر یازا کورمه‌کز، سز قلم و فکر صاحبلری بوکا بیك زیاده دقت ایتملیسکز، سز کندکز یالکز مکتبه و معارفه یابشکز، مکتب سزه هر شیئی ویرر، معارفلی ملت ایچون حقوقلی اولمق قولایدر، اما معارفسز ملته حقوق اولسه‌ده فائده‌سی یوقدر، باقکز، بزم حالمزه، نه کونلره قالدق، باشمزه نه‌لر کلدی، بونلر هپسی، افندم جهالت بلاسیدر، جاهل ملتی هر وقت شویله یاپارلر» دیدی.

دیدم: «افندم، بو کونکی تیلیفرامده تورکلرنك چتالجه‌ده بلغارلرنی جیکوب اون مك کشیلرن اسیر آلغانلقلری و بر نیچه طوپلری تورکلر قولینه کیچکانلکی حقنده خبر بار، بو خبر درستمیدر، سز که رسمی خبر یوقمیدر؟»

— «رسمی خبر یوق، انشاءالله افندم درست اولور، الله ویرسه‌ده شویله اولسه ایدی. هیچ اولمازسه عسکری ناموسمز بر قدر قورتولمش اولور ایدی، یوقسه شیمدی بزم ایچون بو کبی غلبه‌لردن مادی بر فائده اولمق احتمالی یوقدر، بز غائب ایتدك (اوطه‌ردق) ایندی» دیدی. قونسول عاطف بك نك مأیوسیتی امیدندن قوتلیره‌ك ایکانلکی چهره‌سندن بیك ظاهر ایدی.

— «محمود شوکت پاشا، جاوید، جاهد، خلیل بکلرنك توقیفلری حقنده خبر وار، درستمی عجبا، آنلرنك قباحتلری نی ایکانلکی معلوم توکلمی؟» دیدم.

— «نه اولاچق افندم، بزم بتون مملکتمزی باتیرانلر، هر شیئی برباد ایدنلر آنلردر. آنلر اختلالچیلردر. آنلر یالکز بوزماغه بیلدیلر. بوزدقدنصکره کندیلری بر طرفه چیکلوبده یاپمغی باشقه‌لره ترك ایتمش اولسه‌لر نه ایی اولوردی، لکن اویله ایتمادیلر. هر شیئی کندی آللرنده طوتمق و بش اون کشی بتون مملکتی کندی کیفلرنچه اداره ایتمك ایسته‌دیلر. بیلورسکز، بزم مملکتك نه قدر چوق درلو ملتلر وار، هپسینك خاطرلرن قردیلر، آوروپالیلریده کوچندردیلر، ایشته نتیجه‌سی کوز آلدکزده‌در افندم» دیدی.

قونسول بك نك بو سوزلریه بیك اساسلی اعتراضلر ایتمك و سؤاللر ویرمك ممکن ایدیسه‌ده، بونلر مینم مقصدمدن خارج اولوب، مینم ایچون تورکیه نك حاضرکی احوالی حقنده، اولدقجه اهمیتلی بر اورون طوتقان بر تورك مأمورینك

فکرن آکلاو مطلوب ایدی.

جیکلونك سببلرن صورادم. آچیق بر نرسه آیتمه‌دی. «بزم اشلریمز هر وقت شویله‌در، بز بر بریمزله غوغا ایتمگی ایی بیلورز، اما ایش باقمغی بیلمیورز، بز حاضرلق کورمه‌مك. آنلر حاضرلنمشلر» دیدی.

آدیسه‌ده قربان عیدی ۷نچی نویابرده چهارشنبه کون بولدی. آدیسه امامی محترم صابرجان حضرت صفارف خانه‌سنده آدیسه مسلمانلرینك معتبرانی ایله کوریشوب، حاضرگی حاللریمز ایچون تأسف ایتشدك وکیله‌چکده اهل اسلامنك حالی توزه‌لووی ایچون تله‌کلر ایتدك.

مجروحلر باقمق ایچون استانبولغه باروچی کلثوم، رقیه وایکی مریم خانملرده عیدنی مونده اوتکاردیلر. بو کونگی پاراخودده آنلرده سفر ایته‌لر. کلثوم خانم کمالوا چیستاینك مرحوم ذاکرایشان حضرت قزی، رقیه خانم یونوسوا پیتربورغدن، مریم خانم یعقوبوا تاشکندن، ایکنچی مریم خانم پاتاشوا راستوفدن اولوب دورتسی‌ده پیتربورغنك عالی مکتبلرنده تحصیلده‌درلر.

مونك کونلر یاخشی، هوالر جلی. اورامللرده طون برلن بورك گه قاراغانك پالتو ایله اشله‌یه کوبره‌کدر.

بو مکتوبکه شونیده علاوه ایتیم‌که، بالشوی مسکاوسکی غاستینسه‌نی طوتوچی کشی کلسیم مسلمانلرندن محمدغنی افندی بایصوپف نام یاش گنه بر ذاتدر. غاستینسه آدیسه‌نك ایك اعلا اورننده و برنچی صنف مسافر خانه‌لرندن صانالا. اچنده ۹۰ قدر بولمه‌لری بار. هر نرسه‌سی مکمل یاوروپا اصولنده، آرینده حقی سنه‌وی ۲۶ مك صوم تولی ایکان. بتون آدیسه‌ده بره‌وگنه بولسه‌ده بر مسلمان‌نك شوندی یاخشی اش طوتووی کوکل گه بر تسلی بولدی. موندی زور اورنلرده یاوروپا اصولنچه اش یورتوب آقچه طابا آلو هیچ شبهه‌سز آلغا طابا بر آدیم‌در.

آدیسه. ۸ نویابر.

استانبولدن

٤

بوغاز اچی . طوپ طاوشلری . مسلمان مکتبی آچلمی قالا . آمریقان مکتبی بر اورنینه ایکی بولا . استانبول قهوه خانه‌لری طولی کشی . «هلال احمر» مرکز اداره‌سنده . تورك خاطریده اشکه کرشکانلر . «هلال احمر» خسته خانه‌سی . آنده بر روس کناگینه‌سی . استانبول ادارهٔ عرفیه‌سی .

۹نچی نویابرده جمعه کون کیچ بزنك پاراخود استانبول بوغازینه کیلوب کرگانده سیره‌ك سیره‌ك گنه طوب طاوشلری ایشتله ایدی . آدیسه‌ده «استانبولنی بلغارلر طوپقه طوتالر ایکان» دیگان خبرلرنی ایشتوب کیلگان کشیلرگه یته قالدی . یولچیلر: «خراب بولدق ، طوپ آستینه کیلوب کره‌مز بیت» دیبته باشلادیلر . اما استانبول احوالن بلگان روم وارمنی‌لر: «قورقماگز افندیلر ، مسلمانلرنك قربان بایرامیدر ، آنلر بایرامنك دورتنچی کون ایکندی وقتنه‌چه هر نماز وقتنده طوب آتالر» دیب قورقاق کشیلرنی طنچلاندردیلر .

هیبت جلی قویاشنك آستنده ، ایکی یاغیده یم یشیل باغچه‌لر وآغاچلردن عبارت بوغاز اچینه کیلوب کرگاچ ، ظن ایته‌من ، که بر کشی نـك ده کوکلنده صوغش قورقولری قالماغاندر . بوغازنك ایکی ساحلنده‌گی امثالسز درجه‌ده ماطور منظره‌لر هر کمنك کوکلنده ، کوزلرنده اوزلرینه جلب ایتدیلر . یوزمرتبه کوروب اوتکان کشیلرده یوز برنچی مرتبه اولمق اوزره طاغنوق شول اولگیسی شیکللی هوس برلن سیر وتماشا ایته‌لر ایدی .

بوغاز اچندن بر آز کیلگاچ آناطولی یاغنده «قندیللی» دیگان یرده بیوك طاو اوستنده ، فوق‌العاده گوزل منظره‌لی بر یرده ، سابق پارلامینت رئیسی احمد رضا بك نك طریشووی سایه‌سنده تورکیه‌ده برنچی مرتبه اولارق تمام یاوروپا اصولنده آچیلورغه حاضرلانگان قزلر مکتب سلطانیسی نك بنالری موکایوب اوطورا . بو بنا ، وقتیله ناظمه سلطان طرفندن هدیه ایتلگان وآنی مکتب حالینه کیتررگه کینه آنك طرفندن بایتاق‌غنه آقچه‌ده بیرلگان ایکان . احمد رضا بك آکا باشقه یرلردنده کوب اعانه‌لر جیوب بنالرن یاخشوق مکمل صورتده اشله‌تب بتروب مکتبنی آچارغه طورغانده «اتحاد وترقی» جمعیتی

اش باشندن توشو سببلی اوکدنده صولدنده، احمد رضابك گه هجوملر باشلانغان: قزلرمزنی یاوروپالیلاشدره‌چقلر، اول مکتبده دین دیانت بولمایه‌چق... دیه بر طاقم سوزلر ایله عوام خلقن غلیانغه کیترگانلر. آز قالغان، شونك ایچون احمد رضا بك گه هجوم ایته‌چك بولغانلر. نهایت، مکتب آچلمی قالغان. شونك ایچون ایندی موکایوب، مسلمانلردن انصاف کوتوب اوطورا. آنك قاراوی، بوغازنك روم ایلی هم آناطولی یاقلرنده ایکی یرده آمریقا قز مکتبلری (آمریقان قوللەژلر) غایت شوکت وعظمت برلن قوقرایشوب اوطورالر. بو «آمریقان قوللەژ» آلوك روم ایلی طرفنده برگنه یرده ایدی. صکره ترقی ایتکان. شاکردلری آرتوب آندەغنه صیمی باشلاغانلر. چونکه صوك یللرده مونده مسلمان قزلریده کوب کرگانلر. حاضرنده یوزگه یاقن مسلمان قزلری اوقی ایکان. شونك ایچون ابتدائی و رشدی قسملرینی اولکی اورنده قالدروب، اعدادی قسمینی اسکدار طرفینه آچقانلر. یاوروپالیلاشودن قورقغان مسلمانلرنك انگلیز لەشودن قورقماولری، بالالرن خالص مسلمان تربیه‌سنده بولاچق بر مکتبده اوقتودن قورقغان مسلمانلرنك خالص خرستیان تربیه‌سنده بولغان بر مکتب گه بیرودن قورقماولری شایان تعجب توکلمیدر!

بوغاز اچن طاغن بر آز کیلکگاچ آنا طولی یاغنده مشهور، گوزل «بکلر بگی» سرایی هیچ اختیارسز هر کمنك کوزلرن اوزینه جلب ایته. حاضرنده مونك اچنده سابق سلطان حمید طورا، دیلر. ینه بر آز کیلکگاچ روم ایلی یاغنده، یاوروپانك مشهور بنالرندن صانالغان و ٤٠ میلیون صوملرغه توشکان «چراغان» سرایی‌نك یانغان خرابه‌سی، بختی کویگان کشی کبك مأیوس و مکدر بولوب اوطورا. بو، موندن بر ایکی یل آلوك یانسه‌ده توزه‌ترگه کرشمه گانلر. چونکه، یا کارتو، توزه‌تو، یاصاو ایله ماتاشورغه بیچاره تورکلرگه وقت یوقدر. آنلرنی ئلی داخلدن ئلی خارجدن یوده‌ته طورالر.

مجروح تورك عسکرلرن قاراب «هلال احمر» ده خدمت ایتار ایچون استانبولغه کیلورگه چقغان گلثوم، رقیه و ایکی مریم خانملر ایله پاراخودده سویله‌شب: استانبولده ایندی هیچ بر بوش کشی یوقدر، اون یاشندن باشلاب یتمش گه قدر، قولینه قورال طوتارلغی بارسیده عسکرلك گه یازلغان، وطن صاقلاو وظیفه‌سینه کرشکان، هر کم مال، ملك و عائله‌سندن واز کیچوب: «یا ناموس، یا أولوم» دیب میدانغه چقغاندر، دیه فرض ایتوب کیلگان ایدك. چونکه، بزنك نظرمزده، حاضرنده تورکیه باشینه کیلگان بو حاللر فوق‌العاده مهم

تاریخی دقیقه‌لردن عبارت اولوب، آلتی یوز یللق بر دولت معظمه‌نك خریطه‌سی میدان‌غه قویولا، اگر تورکلر حاضر اوزلرینك عسکری و ملی ناموسلرن قوتقاره آلماسه‌لر صکره اشلری بیك ناچارغه قالووی یاقن احتمال ایدی.

پاراخوددن کیلوب یارغه چققاچده استانبول منظره‌سی بتونله‌ی بزنك فرضنك خلافنچه چقدی. شویله که: استانبول کمرگندن چققاچ «سرکه‌جی» و «باب عالی» اورملری بوینچه اوتوب «مسرت» اوتلنه بارغانده اورامنك ایکی یاغنده هیچ صاناب بترماسلك درجه‌ده کوب بولغان قهوه خانه‌لرده شول قدر کوب خلق اوطورمقده ایدی که، هیچ برسنده آیاق باصاچق یر یوق. قهوه خانه‌لرنك اچلری گنه توگل، طشلریده طولغان: اسکه‌میه‌لر قویوب تراتوارلرغه اوطورغانلر. عادتا اوتوب بولدی. بارسیه غایت طازا، شب، ماتور تورکلر، غایت کبار کیینگانلر هم بیك آریسماق اوطورالر. احتمالکه، بو کون بایرامدرده، شونك ایچون شولای اوطورالردر، دیدك. لکن هر کون و استانبولنك هر اورامنده‌ده حال شولای ایکانلکی، صوکندن کورلدی. بونك سببن صوراشدق: «نه اولاچق افندم، الحمدلله بزنك منتظم عسکریمزده چوقدر، اگر ارزاق بتشدریلورسه آنلرده ایی محاربه یاپابیلورلر» دیدیلر. واقعا، اعتراض ایتهرگه سوز طابا آلمادق...

مجروحلر قارارغه کیلگان خانملریمز باشده تورکچه یاکه فرانسزچه یاخشی بلمه‌گانگه هم مونده‌غی احوال ایله طانش بولماغانغه کوره، خدمت که اورنلاشولری حقنده مینم آنلرغه قدرالحال معاونتم ایجاب ایتدی. برلکده کیتدك «هلال احمر» جمعیتی‌نك مرکز اداره‌سینه. بو، «محمودیه» جاده‌سنده گوزل بر بناده ایکان. اچینه کروب مدیری دوقتور بسیم عمر پاشانی صورادق. خبر بیردیلر. بزنی بولمه‌سینه چاقرتدی. اورتا یاشلی، غایت تکلفسز بر یاوروپالی قیافتنده‌گی آدمدر. باشده فرانسزچه سویله‌شه باشلادی. صکره بزنك شمال تورکلری ایکانلکنی آکلاغاچ تورکچه که ئه‌یله‌ندردی. حال ومقصدنی آکلاتدق. بیك خوش قبول ایتدی و ممنونیت اظهار قیلدی: یاش وضیالی مسلمان خانملرنك بویله حسیات عالیه اظهار قیلولری زیاده‌سیله شایان تبریکدر، دیدی. خانملرنی مجروحلر باقمق ایچون هلال احمر خسته خانه‌سینه قویاچغنی، آنده روسیه‌دن کیلگان بر روس خاتونی، هوللاندیادن کیلگان بر بارونیسا بارلغینی و بو کونگده کینه هلال احمرده خدمت ایتمك ایچون وینگریادن ۱۵ خاتون قز کیلوب دارالفنونده‌گی خسته خانه‌گه یرله‌شدرلدکلرینی بلدردی وسزنی «هلال احمر» مرکز اداره‌سنده خدمت ایتوچی تورك خانملری ایلده طانشدره‌یم دیه یوغاری

قاتقه آلوب چقدی. آنده ایکی اوچ تورك خاتونی اوطورا ایدی. آنلر ایله کورشدردی. فوق العاده ممنونیت اظهار ایتدیلر. یانلرنده چیت مملکت خاتونلرندن بر ایکی مادام اوطورالر ایدی. نیمسچه و فرانسزجه سویلهب بونلرنك روسیهلی مسلمان قزلری اولدقلرینی و مجروحلر قارارغه کیلگانلکلرینی بلدردیلر. هیچ کوتولمه‌گان یرده تمام یاوروپالی خانملر قیافتنده روسیهلی مسلمان قزلرن کورو آلارنك بایتاق حیرتلرن موجب بولدی.

«هلال احمر» مرکز ادارهسنده ثلله نیچه بوله، هر قایوسنده ثلله‌نی قدر کشی یازوب اشلهب طورالر. بر ایکی بولمهسنده مخصوص خانملرغنه خدمت ایتهلر. برنیچه بولمهلرینده، اعانه طریقیله جیولغان کیوم صالوم، کولمك اشطان طاستمال، یورغان کبك نرسهلر اویوب قویغانلر. اوزینه مخصوص آفطوموبیللری هیچ طوقتاوسز کیلوب کیتوب طورا. هیبت ایکیپاژلر ایله یاوروپالی ماداملرده هیچ اوزلوکسز کروب چغوب طورالر. بونلر قایسی شونك اوزنده، قایسی شعبهلرنده اشلیلر ایکان..

نهایت، بزنك خانملر ایچون تعیین ایتلگان خسته خانه‌که کیتدك. بو، استانبولده مرمره دیکزی بوینك، «قدرغه» میدانك غایت زور بر نیچه بنالردن عبارت ایکان. بو بنالر اچنده آلوك آقوشیرفهلق مکتبی هم ولادتخانه بولغان. لکن صوغش چقفاچ آلارنی موقت بتروب مجروحلر ایچون بالنیتسه یاصاغانلر. آنده‌ده خانملرنی بیك گوزهل قبول ایتدیلر. بونده خدمت ایتوچی دوقتورلرنك بر نیچهسی ایرلر اولوب، قالغان مأمورلر، خادمهلر و مجروحلرنی قاراوچیلر بارسیده خاتونلردر. مینم غزته مخبری ایکانلگمنی بلگاچ، خسته خانهلرینك هر طرفن و مجروحلر یاتقان بولمهلرن بارسنده کورسهتب چقدیلر. خسته خانه بیك پاك. ترزهلری غایت زور اولوب افراط یاقطی. بولمهلر بیبك، هوا کوب. مجروحلر ایچون بیك یاخشی قاراواتلر قویولغان. قاراواتلرده یومشاق، و پاك صرمالر و هیبت آدیاللر. مجروحلرنك اوست باشلرینه کیگان نرسهلری سوت شیکللی آب آق.

بر بولمهده مجروح آفیتسرلر یاتا ایکان. تورلیسی تورلی یرندن یارالانغان. بر مایورنك صول کوزینه یدره تیوب بتونلهی آغوب چقغان. هیچ برسنه طاوش طن یوق. غایت صبر وسکونت ایله‌گنه طورالر. قایسی قرن طایانوب طورا. خسته خانهنك مدیری ژاق سوخامی آدن بر یهودی، دوقتورلری ارمنیلر وبرسی حیدر زاده احمد آدلی بغدادلی بر عرب ایکان. بارسیده بیك نزاکتلی

وحسن تربیه‌لیلر. تورکچه‌دن باشقه دخی فرانسزچه سویله‌شه‌لر. بونلردن ماعدا، محض مجروحلر قاراو ایچون «بوسنه هرسك» دن احمد محمدوویچ آدلی بر مسلمان دوقتور کیلوب شونده خدمت‌گه کرگان. نیمسچه، فرانسزچه سویلی. تورکچه آز بله. اوز لسانلری بوشناقچه‌در.

مجروحلر قارار ایچون روسیه‌دن کیلگان مارجا ایله‌ده شونده کوریشدك. یلیزاویتا نیقولایوٹنا کناگینه آبالینسقایا، دیدی. اوزینك اصل مسکاولی اولوب، صوك وقتلرده «طولا»ده فیلدشرلك ایتوب طوردیغنی سویله‌دی. یاشی اوتوزلر تیره‌سنده بولسه کیره‌ك.

— روسلرده اسلاولق حسیاتی بو قدر نق حکم سورگان وقتده سزنیچك آنده بارمایمچه مونده کیلورگه ایسابله‌دیگز؟ دیدم.

— مین، انسانیت طرفداریدن، تورکلرنی سویه‌من، تورکلردن دوستلرم کوب، شونك ایچون مونده کیلدم دیدی. شول کونارده‌گنه بو خسته خانه‌گه روسیه سفیری‌نك زوجه‌سی مادام کیرس‌ده کیلوب قاراب یوروگان. خسته خانه‌نی بیك یاراتوب کیتدی، دیب شوشی کناگینه آیتدی. خسته خانه‌ده‌گی خاتون خادملر و قاراوچیلرنك برنیچه‌سی تورك خانملری، فالغانلریده روم، ارمنی، یهودی کبی تورلی ملت و دین‌گه منسوب کشیلردر. بو خسته خانه‌ده ایکی یوز مجروحلك اورن حاضرله‌نگان، لکن، ٹلی طولی توگل. مجروحلری ۱۲۰ قدردر. دوقتور بسیم عمر پاشا اوزی یش یش مونده کیلوب قاراب چغا ایکان.

حاضرگه، استانبولنك ظاهرنده کورلگان منظره حقنده‌ده قصه‌غنه بر نیچه سوز أیتوب اوتیم:

استانبولنك هیچ بر یرنده ترامواى، قونقه یورومی. چونکه آتلری عسکرگه، خادملرینك کوبسی صالداتقه آلنغان. بولایده آتلر عسکرگه آلنوب بیك آز قالغان. شول سببلی ایزوشچیکلرده آز بولغانغه بهاسی بیك قیمت. هر یرده و هر وقت‌ده ایزوشچیك طابوب بولمی. پایتخت ادارهٔ عرفیه آستنده بولغانلقدن استانبول طرفنده کیچ ساعت ۱۰ دن، غلطه وبك اوغلی طرفنده ساعت بردن صوك اورامغه چغارغه یارامی، طوتلر، تفتیش و تحقیق ایچون آلوب کیتدلر. شوکا کوره، استانبول طرفنده کیچ ساعت ۹ ده اورامزده بتون حیات بته. عسکر و پاترولردن باشقه هیچ کم قالمی. یالکز مجروحلر طاشوچی، یاکه عسکری خدمتده بولنوچی آفطوموبیللرگنه آرلی بیرلی چابشالر.

ذاتا، استانبول طرفنده کیچ ساعت ٦لرده همه کیمتلر یابلوب بته دیورلك. آشخانه لر و قهوه خانه لرگنه ۷ - ۸ لرگه قدر صوزولا. مونده عادتدن طشی یانغین، ترتیبسزلك و خرستیانلرغه تیو کبی نرسه‌لرنك هیچ برسی بولماغان. بناء علیه، بو خصوصده یاوروپا وروس غزته‌لرنده کورلگان نرسه‌لرنك بارسیده خطا و یالغاندر. وبا آورووی عسکر آراسنده بر آز بار ایسه ده ایشتلگان درجه‌ده کوچلی توگل و کوندن کون کیمومکده اولدیغی آگلاشیلا. شهرده، بولای خلق آراسنده وبا بلهن آوروچیلر تاولیك گه ۳۰ - ٤۰ قدر اولوب، أولوچیلر شونك یارطیسی مقدارنده بولغانلغی هر کون رسما نشر ایتله طورا. میلیون یارم خلقلی بر شهر ایچون بونك کوب توگل ایکانلگی ظاهر و وقتیله پیتربورغ ده‌غی وبانك نی قدر کوب تلفات بیرگانلگی معلومدر. ۱۲ نویابر.

۵

صلح مذاکره‌سی باشلانو. بو حقده تورکارنك فکری. تورك غزته‌لری نی دیلر؟ توقیفلر. رسمی بیانتامه. پارتیه نزاعلری. استقبال امیدلری نیچك؟

حاضرگی ساعتده استانبولده ایك مهم صانالغان مسئله ایکیدر. برسی صلح مذاکره‌سی باشلانو. ایکنچیسی «اتحاد و ترقی» جمعیتی اعضالرینك توقیف و حبس ایتلولری. مونده غزته‌لرده یازلغان سوزلرگه و آگلاشلغان خبرلرگه کوره، برنچی مرتبه‌ده یاوروپا دولتلری بالقان حکومتلرینك صلح شرطلرن تورکیه‌گه بلدرگاچ کامل پاشا کابینیتی آنلرنی قبول ایتهرگه ممکن طابماغان. چونکه اول شرطلر اچنده: ادرنه، اشقودره، مناستر، چتالجه‌لرنك بالقان حکومتلرینه تسلیم ایتلولری، آناطولیدن عسکر کیتریلونك طوقتاتلووی بولغان و آوزدن‌غنه ایشتلگان خبرلرگه کوره، بلغار عسکرینك پارادنی فورماده استانبول‌غه کروویده شرط ایتلگان. تورکیه بو شرطلرنی قبول ایتهرگه ممکن طابماینچه صوغشنی دوام ایتدررگه امر بیرگان هم صوکغی چتالجه صوغشی تورکیه ایچون موفقیتلی بولغان. بو صوغشده بلغارلر جیکه آلماغانلرغنه توگل، بلکه یاخشوق نق جیکلوب کوب تلفات بیرگانلر و بایتاق یر کیری چیگنگانلر. شول صوغشده بولونوب قایتقان مجروح بر آفیتسرنی اوزم کوروب صوراشدم.

صوغشنك نيچك بولغانلغن، بلغارلرنك قايسی اورنلردن چيكندكلرن، كوب تلفاتلری بولغانلغن و تورکلرگه اسير توشكان بر بلغار آفيسرينك سوزينه بناء، بلغار عسكرينك آزيغی بتوب آلتی كوندن بيرلی آچ طوردقلرن بيان ايتدی.

بونك اوزرينه تورك عسكری خيلی روحلانغان. آناطولی طرفندن ياكی عسكر كيلو دوام ايته. عسكرگه آزق و قورال يتكررگه هم آورو و مجروحلرنی طاشورغه بيك جيكل. چونكه چتالجه استانبولغه بر ايكی ساعت لك گنه يرده در. ادرنه هنوز بيرلمه گان. بلكه آنده غی تورك عسكری بر نيچه مرتبه لر چفوب بلغارلر بلهن صوغشقانلر هم آنلرنك چتالجه غه آزق و قورال كيتره طورغان يوللرنده كيسكانلر. شولای بولغاچ اش گل تورکلر فائده سينه بولورغه، بناء عليه صلح مذاكره سی باشلانماسقه تيوش ايدی. حالبوكه، ١٠ نچی نويابرده كامل پاشا اوزی صوغشنی وقتليچه طوقتاتب طورو حقنده بلغار چاری فرديناندغه تيليغرام ايله مراجعت ايتكان. ١١ نچی نويابرده آندن قبول جوابی كيلوب، آلوك ايكی ياقدن ده حاضرلهنب قويلغان وكيللر ١٢ نچی نويابرده كوندز ساعت ٢ ده، «باغچه كوی» ديگان يرده قاره قارشی كيلوب كورشكانلر. هر ايكی ياق بر برسی ايله طانشوب رسم تقديم اجرا قيلنغان. اصل مسئله حقنده سويلهشه باشلاو ١٣ نچی نويابرگه قالدرلغان. «باغچه كوی» چتالجه يانندهٔ، تورك وبلغار عسكرلرينك آراسنده بر اورندر. بو اورننی حاضرگه بی طرف صاناب طوررغه بولغانلر و متاركه مسئلهسی ٤٨ ساعت اچنده اوزيلووی شرط ايتلگان. تورکيه حكومتی اوزينك قبول ايته آلاچق ايك صوك شرطلرينی باش قوماندان ناظم پاشاغه بلدروب و رخصت بيروب قويغان.

مونده غی تورك غزته لری گل تورك عسكرينك موفقيتن يازالر. مناستيرلی طاشلاب چققان تورك عسكری، جاويد و قاره سعيد پاشالر قوماندانسنه سلانيك گه طابا كيتكانلر ديب يازديلر. اوزاقده اوتمه دی، اول آنده باروب يتوب، سلانيك ده گی يونان و بلغار عسكرينه شهردن چغارغه اولتيماتومده بيردی، ديلر. حتی ١٢ نچی نويابرده استانبوله، سلانيك ياكيدن تورك عسكری قولينه ئله ككان ايكان ديب ده خبر شايع بولدی. بلغار مينانوسيسلری تورکيه نك حميديه قره يسرن يارالاسه لرده آنی بيك اهميتسز، ديلر. اول اوزی استانبولغه سلامت قايتوب يتكان. توزه تلور ايچون ترسانه گه كرتلگان. آطنه اون كوندن تمام توزه تلب ياكيدن اشكه باشلايه چقدر. اما بلغار مينانوسيسلرينك ايكيسی بتونله ی باطقان. ايكيسی بوزولوب اشدن چقغانلر ايمش.

صوك بو حالده، كامل پاشا نیچون بلغاریا چارینه مراجعت ایتوب متاركه صوری و صوغشنی دوام ایتدرونی تیوش طابمی؟ هر حالده بالقان حكومتلرینك آلغان یرلرندن چغارغه راضی توگللكلری معلوم بیت؟

بو سؤاللرنی مونده صوراغان كشیده یوق، جواب بیرگان كشیده یوق. غزته‌لر كیچه گل تورك عسكرینك موفقیت ومظفریتن، حتی آراسی بر نیچه كون اوتوب طاغن بر آز عسكر كیلگاچ توركلرنك صوفیه‌گه باروب كره آلاچقلرن یازالر ایدی. بوگون ایسه آنلر اونتولدی. گل صلح مذاكره‌سن یازالر. شول قدرسی بارکه، گویا چتالجه ده جیكلگاندن صوك بلغاریا حكومتی اوّلگی شرط لرن اوزگارترگه میل كورسه‌تكان. ناظم پاشاده بلغار عسكرینك تورکیه حدودندن كیرو چغوون تكلیف ایته‌چك. متاركه باری شونك اوزرینه‌گنه بولورغه ممكن، یوقسه صوغش دوام ایته‌چكدر، دیلر. شولای یازغان غزته‌لرنی اوقوب قهوه خانه‌لرده‌گی تورکلر، تورکیه‌نك دشمانار طرفندن آلنغان یرلری اوزینه قایتاریلووون امید ایته‌لر. اما، قهوه خانه‌لرده عمر اوتكارمی و عوامنی یواتوب یازوچی غزته‌لرنك سوزلرینه اهمیت بیرمی طورغانلری: جیكلدك، غائب ایتدك، اش فنا، دیلر.

آكلاشیلا، كه: چتالجه‌ده تورك عسكری‌نك پازیتسیه‌سی یاخشوق نق بولسه‌ده باری اوزلری قارشی طوروب مدافعه ایته آلو ایچون‌گنه در. تجاوز امیدلری یوقدر. بر آز كونلر اوتسه آناطولی‌دن یاكی تورك عسكری كیلوب قوت كسب ایتولری ممكن ایسه‌ده، تگی یاقده‌ده بلغار، صرب، یونان عسكرینك برله‌شوب چتالجه‌غه هجوم ایتو احتمالری بیك یاقندر. چناق قلعه بوغازی تیرمسنده یونان و بلغار عسكرینك حركاتندن مونده برده بحث ایتماسه‌لرده اول یاقده‌ده اشلرنك كوكللی توگللگی بلنه. مناستیر كیتكان. سلانیكنك كیری قایتاریلو احتمالی یوقدر. ادرنه‌نك‌ده كوبموگه قدر چدی آلووی معلوم توگل. انگلتره‌نك «تایمس» غزته‌سی ده، ممكن مرتبه تیزره‌ك صلح یاصاب قالورغه كامل پاشاغه توصیه ایته وكون اوتكان صاین صلح شرطلرینك تورکیه ایچون ناچارلانا باراچغن بیك قطعی روشده تأمین قیلا. مونه شوندی سببلر ایچون، حاضرگی متاركه مسئله‌سی باشلانغان بولوب چغا. لكن، بو متاركه ایچون قویلغان شرطلرنك كوبسی صلح شرطلریده بولوب طابلاچقدر. بناء علیه، بوگا صلح مذاكره‌سی باشلاندی دیب آیتورگه‌ده یاری.

یاصالاچق صلح نك نتیجه‌سی تورکیه ایچون حیات و ممات مسئله‌سی بولغانلقدن تورکلرنك بوگا فوق‌العاده اهمیت بیرولری و بتون تورکنك یوره‌گی

تتره‌وی لازم ایدی. حالبوکه، مونده برده آلای توگل. یوغاریده أیتکانچه، ایك کوب قسمی، اوزلرن یواتوب یازوچی غزته‌لرنك سوزلرینه اشانوب: «انشاءالله خیر اولور، بلغارلر کندی حدودلرینه چیکلورلر» دیب طورالر. اشنی آکلاغان بیك آزغنه‌لری: غائب ایتدك، اشلر فنا کیدییور، دیلر. باشقه‌چه آرتق قایغرو، هیجان و غلیان کبی نرسه‌لر یوقدر. بعض برلریده، باری بر بتدك ایندی، هیچ بولماسه فائده‌سزغه تورك قانی توگولمه‌سن، ملت آقچه‌سی ئه‌رمم بولماسون، تورکیه‌نی قوتقارا طورغان ایرلرکورو بزکه نصیب بولمادی، نی بولسه‌ده بولسون، اورته‌لق تیزره‌ك طنچلانسون، دیلر.

شونی‌ده أیتوب اوتمی حال یوق: تورك غزته‌لرینك طوغری سوزلی بولغان لری یابلوب بتکان. قالغانلری ایسه حاضرگی مأمورلرگه ریالی بولوب، عمومیتله گل خلقنی یواتا طورغان روشده‌گنه یازوب طورالر. خلق یاراتماسه‌ده، آچی بولسه‌ده طوغروسن یازیق دیمیلر. افکار عمومیه‌نی اوزلری یاصارغه طرشمیلر، بلکه اوزلری عوام فکری آرتندن بارونی طنچراق و راحتره‌ك کوره‌لر. شونك ایچون افکار عمومیه معلوم و معین بر مجرا بویونچه بارمی. کیچه تگله‌ی حق بولغان نرسه، بوگون بولای حق بولا بارا. ذاتا، ادارهٔ عرفیه بولغانلقدن نق یازارغه، نق سویله‌رگه و اوزی بلگانچه محاکمه یورترگه غزته‌لر ایچون امکان‌ده یوقدر. شوگا کوره، غزته‌لرنك عوام فکرندن آیرلماولری وحکومت اشلری حقنده فکر و انتقاد بیان ایته آلماولری بیك عجب‌ده توگللر.

«اتحاد و ترقی»چیلرنك توقیفلری مسئله‌سی مونده آطنه اون کوندن بیرلی بتون افکار عمومیه‌نی اشغال ایتکان هم حاضرنده‌ده ایتمکده‌در. حاضرگه قدر «اتحاد و ترقی»چیلرنك زور کشیلرندن اوشبولر حکومت طرفندن توقیف ایتلگانلر: آلوك وقفلر مینیستری بولوب طورغان وآنا طولی اصلاحاتی هیئتینه اعضا تعیین ایتلگان خیری بك، آلوك داخلیه ناظری و«اتحاد ترقی» جمعیتی‌نك باش سیکره‌تاری بولغان حاجی عادل بك، سابق معارف ناظری امرالله بك، جلال بك. آلوك سلانیك گوبیرناطوری بولغان کاظم بك، سابق استانبول دیپوتاتی ارمنی خلاجیان افندی، نافعه نظارتی مدیرلرندن صلاح‌الدین بك، طب فاکولتیتی مدیری عدنان، تیلیغراف مرکز مدیری صادق، سابق مطبوعات مدیری فضلی نجیب، اعیان باش کاتب سابق اسماعیل مشتاق، مجلس مبعوثان باش کاتبی عاصم، مکتب حقوق شاکردلرندن حکمت، پوچته و تیلیغراف ناظری‌نك معاونی فؤاد، سابق دیپوتات حبیب بك و دوقتور عبدالله جودت بك‌لر

کوریله‌که، بونلر بارسیده «اتحاد و ترقی» فرقه‌سینك ایك الوغ واشلكلی آدملرندندرلر. بونلردن باشقه، كینه «اتحاد وترقی» اعضالرندن سابق مالیه مینیستری جاوید بك، طنین محرری و سابق استانبول دیپوتاتی حسین جاهد بك، سابق پارلامینت رئیسی احمد رضا بكلر و سائر بعض لر آلدانراق یاوروپاغه قاچوب اولگورگانلر.

بونلر نیچون توقیف ایتله‌لر ایكان؟ دیب صور اشقانده مونه هر كم: «افندم، كورمیسنمنی باشمزغه كیلگانلرنی؟ بارسیه شول «اتحاد و ترقی» چیلر شوملغی‌در، بر نیچه كشی حكومتنی اوز قوللرینه آلدیلرده مملكتنك آستن اوستكه كیتردیلر. بر یاقدن مملكتده‌گی همه خرستیانلرنی بیزدردیلر، ایكنچی یاقدن بزدن یاوروپانك محبتن صووتدیلر، ئه اوزلری تیزره‌ك صوغش باشلیق دیب نمایش یاصادیلر، باب عالی‌گه هجوم ایتوب ترزه‌لرن واتدیلر، حاضرله‌نب بتماسدن آلوك حكومتنی صوغش باشلارغه مجبور ایتدیلر، صكره اوزلری عسكر آراسینه كروب، صالداتلرنی صوغشماسقه قوتورتدیلر: حاضرگی حكومت باری بر ایندی مملكتنی صاتدی، یوقغه صوغشوب قانكزنی ئه‌رمم ایتمه‌كز دیدیلر، آنك اوستینه‌ده مملكتده اختلال چغاروب حكومتنی یه‌دن اوز قوللرینه آلاچق بولدیلر. ایشته بو كونگی حاللریمزگه سبب بارسیده آنلردر» دیب جواب بیره‌لر ایدی.

مونه، بو گون بو حقده حكومت رسمی بیاننامه نشر ایتدی. بو بیاننامه شول یوغاریده أیتلگان سوزلردن عبارت دیه‌رلكدر. حتی توقیف ایتلگانلر آراسنده برسی پادشاهنی و حكومت‌نك زور كشیلرن بومبا یاكه باشقه طریق ایله اوترونی اوز اوستینه آلوب فدائی یازلغان و آنك بو اشی پالیتسه‌نك تحقیقاتندن آ گلاشلغان ایمش.. بوندی فتنه چغارغه تله‌وچیلر حقنده یومشاق حركت ایتونی حكومت اصلا جائز طابماغانلقدن بونلرنی توقیف ایتارگه وتفتیش بعدنده تیوشلی جزالرن بیررگه تیوش طابقان بولا..

بو اشلرنك اصلی فصلی نیچك بولغانلغی حقنده حاضرگه زور معلومات بیروب بولمی. لكن، تورکیه‌نك حاضرگی دهشتلی مغلوبیتی «اتحاد و ترقی» مخالفی بولغان بر حكومت وقتنه طوغری كیلدی. صلح یاصالوب، آنك آچی نتیجه‌لری بتون دهشتلری ایله میدان‌غه چقاچ افكار عمومیه‌نك حاضرگی حكومتگه قارشی آچولاناچغی و آزغنه تشویق ایتوچیلر بولسه آنی كوتاروب طاشلارغه تله‌یه‌چگی ظاهردر. «اتحاد و ترقی» چیلر میدانده بولغان مدتده تشویق ایتوچیلرنك آنلردن عبارت بولاچاغی‌ده بیك آچق معلومدر. شول سببلی

حاضرگی حکومتنك بونلر حقنده‌غی بو حرکتی کیله‌چکده اوزینك اورتن صاقلارغه طریشودن عبارت بولوب قالادر. تورکیه‌نك روم ایلی قطعه‌سن چیتلرگه تسلیم ایتوب صلح یاصاغان بر حکومتنك دخیل اش باشنده قالووی وطن منفعتی ایچون فائده‌لیمی، توگلمی، یاکه تلهسده قالا آلورمی - بونلر باشقه مسئله‌لردر. کیله‌چکده کوریلور. لکن، حاضرگه قوت آنك قولنده. یوز وك کمده ایسه سلیمان شولدر.

حکومتنك «اتحاد و ترقی» چیلر حقنده بولغان بو شدتلی حرکتن وحکومتنك ادارهٔ عرفیه اعلان ایتوون «حریت و ائتلاف» چیلر غزته‌سی بولغان «تشریح» (علمدار) بیك ماقطاب یازا. حکومت اتحاد و ترقیچیلر قولنده وقتده ادارهٔ عرفیه‌گه قارشی ایك نق به‌یله‌نوچی غزته شوشی «علمدار» ایدی.

تورکیه‌نك بو کونگی خراب‌لق‌غه توشووینه ایك زور سبب شول اوز آرا بولغان پارتیه اختلافلری ایکانلگن، تورك عسکرن بلغارلر توگل، تورکلرنك اوز آرا طارتشولری جیگدگن اقرار ایتوچیلر مونده کوبدر. خصوصا ضیالی‌راق قسملری شونی بله‌لر. لکن، پارتیه اختلافنه شول قدر قمارلانغانلرکه، مثلا: اگر حاضرده اتحاد وترقیچیلر اش باشینه کیتریلوب، بتون دشمان عسکرن دوددن قووب چغاراچقلری آیرم آچیق معلوم بولسه بیله، آنلرنك مخالفی بولغان پارتیه قطعی صورتده راضی بولاچق توگل، اتحاد و ترقیچیلر واسطه‌سیله قوتولودن ایسه، بالقان اسلاولری طرفندن یوتولونی ترجیح ایته‌چکدر.

مونه شونك ایچونده، اورتا صنف بر قسم عقللی‌غنه سوداگرلر و بی طرف تورکلر موندن صوکده اوزلرینك استقبالللرینه امیدسز قاریلر. بلمیم، بز اویغانورمزمی ایکان، آزیاغه چقسه‌قده شول حالمز دوام ایتماسمی ایکان، دیلر.

۱۳ نویابر.

٦

چتالجه‌گه مخبرلرنی یبارمیلر. حربیه نظارتنده. آناطولی عسکری. کوکللیلر. مکتبلرده ومسجدلرده. یارالی بر صالداتنك سوزلری. «اتحاد وترقی» چیلر. صوغش یرنده‌گی بلغار هم مسلمان آوللری. استانبولده. مشروطیت‌نی بترو خبری. متارکه مسئله‌سی. اتفاق مثلث وائتلاف مثلث. غزته خبرلری.

صوغش میدانینه چتالجه‌غه کیتارگه رخصت صوراب حربیه مینیستر لگینه مراجعت ایتکانلگمنی یازغان‌ایدم. بر نیچه واسطه‌لر آرقیلی اوتکاندن صوك، نهایت ۱۳ نچی نویابرده حربیه مینیستری‌نك مشاوری فؤاد پاشا حضورینه کردم. مین کرگانده آنی کوتوب طوروچی آفیتسرلر بیك کوب ایدی. آلارنك اشلری بتوب نوبت میکا یتکانچه بره‌ر ساعت اوتدی. فؤاد پاشا قصقه‌غنه بویلی برکشی. باشنده عسکری بورك. کوزنده کوزلك. زور زاله بر اوستال یانینه اوطورغان. یاننده تیلیفون. مینوت صاین، ئلی آندن ئلی بوندن اوزی بلهن سویله‌شه طورالر. آفیتسرلرنك قوللرنده کاغدلر بار. اوز نوبتلری یتکاچ شونی کیتروب بیره‌لر. فؤاد پاشا تیزگنه اوقی‌ده کاغدنك چیتنه بر نرسه‌لر یازوب اوزلرینه قایتاروب بیره طورا. سویله‌شو فلان بیك آز.

نوبت میکا یتکاچ: اوزمنك روسیه‌لی بر غزته مخبری بولغانلغمنی وصوغش میدانینه چتالجه‌غه کیته‌رگه تله‌دگمنی بیان ایتوب شوکا رخصت بیریلوون اوتندم. بو، ۱۳ نویابرده ایدی. «مخبرلرکه آنده بارغه رخصت بیرلمی، آلمکدن بارغانلرنده قایتاردق، ذاتا حاضر آنده صوغش یوقدر، اگر یاکیدن باشلانسه اول وقت کورزمز» دیدی. طبیعی، بوکا اعتراض ایته‌رگه ممکن توگل ایدی. تمنا ایتدم چقدم. صوکره، چتالجه‌غه بویله خصوصی صورتده قاراب قایتور ایچونگنه بارو ممکن بولماسمی دیب، رخصت صورارغه مرکز قوماندانلغنه کیتدم. بوده شولوق حربیه نظارتی دائره‌سنده ایدی. اوز تبعه‌مزدن میدان حربده قرداش روغلری بولغان کشیلرگه رخصت بیررگه ممکن ایسه‌ده چیت تبعه کشیلرینه بیرلمیدر، دیدی. مونده‌ده اش بولمادی. چاره یوق. شول سببلی حاضرگه مونی کیچکدررگه طوغری کیلدی. فی الحقیقه، رخصتسز نیسز باروب خصوصی صورتده‌گنه یوروب قایتو ممکن ایکانلگی آنلاشلسه‌ده مین

مونی موافق کورمه‌دم. خصوصا ایکی اوچ کون آلوك گنه قفقاسیه‌دن کیلگان بر مسلمان آفیتسرنك، خرستیان ایکی ایبداشی ایله اشپیون صفتیله توقیف ایتلگانلکلری غزته‌لرده یازیلوب چققان ایدی. اجنبی تبعه‌سی بولغاچ شبهه توشورو احتمالی بولغان اورنلردن صاقلانونی تیوش طابدم.

مناسبت کیلگانده، حربیه نظارتنده کورگانلرم حقنده‌ده بر نیچه سوز أیتوب أوتیم:

تورکیه‌نك صوغش مینیستری و باش قوماندان وکیلی ناظم پاشا.

تورکیه‌نك حربیه نظارتی استانبولنك بایزید میدانده غایت زور بردائره‌در. بونك ایشك آلدی مربع بر نیچه چاقروم زورلغنده بولسه کیره‌ك. بنالریده کوب وزور لردر. مین بارغانده، کیره‌ك بنالرنك اچلری و کیره‌ك ایشك آلدی لغرم طولی عسکر و آفیتسرلر ایدی. ایشك آلدنده ئللهٔ نیچه یرده عسکر اوگره‌تیلر. بونلرنك کوبسی یاکا جیولغان کوکللی لر، یاکه آناطولیدن کیترلگان زاپاسنویلردر. کوکللی فرقه‌لر ئللهٔ نیچه تورلی قیافت و شکلده. دورت بیش یوز کشیدن عبارت بر فرقه‌نك اوك بله‌کلرینه کبك بر لینته ایله أری ایتدروب «داغستان کوکللی لری» دیب یازلغان. ایکنچی بر فرقه‌نکنده «کورد کوکللی لری» و باشقه برسنده «ارضروم کوکللی‌لری» دیب یازلغان ایدی. کوردلردن بر نیچه خاتوننك‌ده ایرلر شیکللی کوکللی بولوب عسکرلك ایتارگه کیلگانلگن سویله‌دیلر. دارالفنون طلبه‌لرندن عبارت کوکللی لرده شوندهٔ مه‌ش کیلوب اوگره‌نه‌لر. بتون دائره اچی قرمسقه کبك قاینی.

ئللهٔ نیچه یرده طوپلر حاضرلیلر، ملطقلر بوشاتالر یاکه تویلر. خلاصه: ایس کیتارلك بر فعالیت حکم سوره. شول کونلرده‌گنه گیره‌مانیادن یوز اوتوز

بیش طوب کیترلدیگنی‌ده نقل ایتدیلر. دائره‌لرنك قریلرنده زور قازارمالر بار. هر قایوسینك اچلرینه کروب قاراب یوردم، آیاق باصاچق یر یوق. عسکر طولی. لکن، کیوملری قیافتلری شول قدر مختلف که أیتوب بترر لك توگل. قایسی فسلی، قایسی بورکلی، قایسی چالمالی، قایسی باشینه باشلق اوراغان، قایسی خاکی توشده فس کبك چوقسز نرسه‌لر کیگانلر. قازارمالرنك قایوسنده آشاب اوطورالر، قایوسنده موزیقه اوینیلر، قایوسنده‌ده مسجد بولمه‌سنه گوزله‌تب نماز اوقیلر.

مین استانبولغه کیلگاندن بیرلی هر کون آناطولی‌دن ئللره نی قدر عسکر کیلوب، سرکه‌چی واقزالندن چتالجه‌غه طابا اوزاتیلا طورا. بو واقزال مین طورغان «مسرت» اوته‌لینه کورشی‌گنه بولغانلقدن هر کون کورگه طوغری کیله. بونلر کیچ‌گه طابا، قاراگغی توشکاچ یباریلرلر. بتون اوراملرنی یاکغراتب جرلیلر. بونلر ئلی اوز کیوملرنده بولا. قوللرنده قورال فلان یوق. کیوم و قورالنی چماسی صوغش میدانینه یاقن یرده‌رك بیره طورغانلردر. آرالرنده بیك یاش بالاغنه‌لری بولغان شیکللی، یاخشوق الکان و فارتلریده بار. بولار کیتکانده اورامغه خلق چیولا. ایکی یاقدن قاراب سیر ایتوب طورالر. مسلمان لرنك بونلرغه چن کوکللدن محبت ایتوب و ئللره نی قدر امیدلر باغلاب قاراغانلقلری ئللره قایدن بلنوب طورا. بعضیلری متأثر بولوب کوزلرندن یاشلری طاما. اما اوز آرا پش، پش سویله‌ب کوبسنچه استهزائی بر ره‌وشده تبسم ایتوب قالوچی گریکلر و ارمنیلرنك نیچك قاراغانلقلری دقت ایتکان کشیگه بیك معلومدر.

یوسف افندی آقچورین یوز باشیلق رتبه‌سی بلن صوغشقه کیتکان، چتالجه یانده خادم کوینده دیدیلر. آنك ایپداشی سابق کوتاهیه مبعوثی فرید افندیك کیتکان. بو کشی هم ترکیه و پاریژ دارالفنونلرن اکمال ایتکان بر ذاتدر.

دارالفنون طلبه‌سی بلن کوکللی یازیلوب چتالجه صوغشنده بولونغان عارف افندی کریه‌وف دورت مرتبه صوغشقه کرگان، آخرنده ۹ نجی نوبابرده قولندن یاره‌لانوب، استانبولنك طشنده «زیتون بورونی» خسته خانه‌سینه کیترلگان. جراحتی خوفلی توگلدر. باکو میلیونیرلرندن شمسی افندی اسداللایف نك کچکنه اوغلی علی بك‌ده کوکللی بولوب صوغشقه کیلگان. بو کون‌گنه میدان حرب‌گه کیتدی. کیوم صالوملرن هر قایوسن اوزی آلغان. گیمنازیا تربیه‌سی کورگان، ۲۵ یاشلرنده مهابت و گوزه‌ل بر یکتدر. عمومیتله روسیه مسلمانلرندن

کوکللی بولوب یوز قدر کشی کیلکانلکنی سویلیلر.

حاضر مونده ابتدائیلردن باشقه همه مکتبلر تعطیل در. کوبینه خسته لر قویغانلر. شهرده وبا بولغانلقدنده مکتبلرده اوقونی طوقتاتقانلر. استانبول طرفنده همه تیاترلر وکینیماتوغرافلرده یابق. آیا صوفیه، نور عثمانیه، سلطان احمد، سلیمانیه، والده جامعی کبك استانبولنك زور ومشهور جامعلرینك ایشك آلدینه قرق کلیسا و لوله بورغاس صوغشلرندن کیری قایتقان عسکرلرنی طوترغانلر. آرالرنده آورولری وحتی وبالیلرده بار دیلر. جامعلرنك قاپقه‌لری بیکلی. طشقی یاقدن تیره‌لی صالداتلر قاراول طورا. شونك ایچون حاضرگه بو جامعلرده نماز قیلنمی وکشی کرتلمی‌در. بو صالداتلرنك عیبلرن تیکشروب چغارا بارالر وقباحتلیلرن صودغه بیره‌لر، یاکه تیوشلی اورنلرغه اوزاتالر، دیلر. جامع ایشك آلدنده‌غی صالداتلر ره‌شه‌تکه یانینه کیلوب قاراب طورالر. اوتکان بارغانلرده آنلرنی سیر ایته‌در. أیتولرینه قاراغانده بونلرنك صانی بارلغی ۱۵ مکلرگه یته‌در.

قرق کلیسا صوغشنده بولغان مجروح بر صالداتنی کوروب صوراشدم. آنده‌غی حاللر بیك اوکایسز بولغانلقنی بیان ایته. بر نیچه کون بر ره‌تدن متصل یاکغور یاوب طورغان. آیاق آستی تزدن پچراق بولغان. زور و آور طوپلرنی کوچررگه هیچ ممکن بولماغان. نگرمچلری پچراق‌غه کره‌ده قالا. هیچ چغاروب بولمی ایکان. بعضا سیگره‌ر، اونار صو صییرلری جیگوب طارتدروب قاراغانلر. لکن، فائده کورمه‌کان، آربالر واتلوب، باولر اوزیلوب بتکان، اما طوپلرنی کوچروب بولماغان. شول سببلی تورك عسکری کیری چیکه‌کانده آلار بارسیده بلغارلرغه قالغان. اوستدن طوقتاوسز یاوب طورغان یاکغور ایله چلانغان تورك طسکرینه یتارلك آزقده بولماغان. اوچه‌ر کون آچ طورعانلر. شول سببلی تمام حالدن طایوب کیری چیگارگه وقاچارغه مجبور بولغانلر. طارالغانلك صوکنده نی طوغری کیلسه شونی آشاب ونی طوغری کیلسه شونی اچوب خسته لنگانلر. شوندن وبا ظاهر بولغان. یوقسه «اتحاد و ترقی» جمعیتی اعضالرینك: «صوغشماکز، باری بر مملکتنی صاتدیلر» دیب قوتورتولری بولماغان. ذاتا، باشنده آزغنه عقلی بولغان انصافلی کشیلر بو جمعیت اعضالرینك کوبسی ایك مقتدر وایك حمیتلی هم فدا کار آدملردن بولغانلغن اقرار ایته‌لر. طبیعی، کوب آرمسنده ناچارلریده بولور. لکن، آندی‌اش هرجمعیتده‌ده بولورغه ممکندر، دیلر.

صاف قلبلی تورکلرنك عیبنی «اتحاد و ترقی» چیلر اوستینه آودارورغه طریشولری، آنلرنك مقصد و مسلکلرندن یاخشی خبرلری بولماغانلقدن وتملی

تللی گریکلر، ارمنیلر سوزینه هنوز اشانچلی کوز برلن قاراغانلقدن غنه کیله‌در. «اتحاد وترقی»چیلر تورکیه‌ده تورك حاکمیتی یاصاو اجتهادنده ایدیلر، بعضاً بو خصوصده آرتغراق آشغچ‌لق ایتوب اشنی بوزدیلر، لکن مقصدلری طوغری ایدی. اما، ائتلافچیلرنك دوستلری بولغان آرناودلر وگریکلر اوزلرینك هنرلرن کورسه‌تدیلر: یاوروپاده عثمانلی حاکمیتی کیموگه یاکه بتوگه ایك زور سببچی لر شولار بولدی. بیچاره، ساده‌دل تورکلر حالا، آرناودلرنی ماقطیلر «واتحاد ترقی» چیلرنی یمانلیلر.

کینه شوشی «قرق کلیسا» صوغشنده بولغان کشینك سوزلرینه بنأ، صوغش یرنده‌گی تورك ومسلمان آوللرینه‌ده زور فلاکتلر کیلگان. مثلا: تورك آفیتسر لری، صالداتلر جبر ایتمه‌سن دیب بلغار آوللرینه تیره‌له‌ی قاراول قویوب صاقلاتالر، بلغارلرنك هیچ نرسه‌لرینه تیدرتمیلر، آنلرنك آزق تولوکلری بارسیده سلامت طورا ایکان. چونکه آلارغه آزغنه جبر بولدیسه بتون یاوروپانك طاوش کوتاروندن قورقغانلر. اما تورك آوللری تیره‌سینه قاراوللر قویولماغان. شول سببلی، آچ صالداتلر آنده کروب، آلارنك هر نرسه‌لرن آلغانلر، آشاغانلر، طالاب جبرله‌ب‌ده آلغانلر. شوکا کوره، تورك آوللری بتونله‌ی اشدن چغوب قالغان. ایندی بلغار عسکری هجوم ایتوب تورك عسکری چیگنه باشلاغاج بلغار آوللری تیره‌سنده‌گی قاراولچی صالداتلرده طاشلاب قاچقانلر. شولای ایتوب، بلغار آوللرینك بر شرپیلرینه‌ده ضرر کیلماینچه آنلر بلغارستان قول آستنه تمامیله صاو سلامت کوینچه طابشرلغانلر. بیچاره مجروح صالدات بو حاللرنی کوز آلدینه کیتره‌ده تورك آوللرن وآنده دوچار فلاکت بولغان مسلمانلرنی ایسکه توشوروب کوزلرندن یاشلری کیله.

حاضرگه استانبولده بیك طنچ‌لق. یانغین، طالاو، اوترو کیسو کبك نرسه‌لر عادتده گیدنده آز، دیلر. قرق کلیسا مغلوبیتندن صوك مونده بر آز حاللر اوگایسزلانوب قالغان. شول وقتده چیت دولتلر استانبول یانینه صوغش پاراخودلری کیترگانلر، آلار ئللی حاضرده استانبول ایله غلطه آراسنده طاولر شیکللی تزیلشوب طورالر. صکره، بو پراخودلردن شهرگه عسکرده چغارغانلر. بونلرنك بر قسمی شول دولتلرنك سفارتخانه وقونسولخانه‌لرن وبر قسمی بانقه‌لر شیکللی مؤسسه‌لرن صاقلارغه تعیین ایتلگانلر. اما تورك پالیتسه‌سی بتریلوب، آنك خدمتنه بونلر کرشمه‌گانلر، روسیه حکومتی ایسه روم پطریقخانه‌سن صاقلارغه دیب بر صوغش پراخودن کوپرنك اچکی یاغینه خلیج‌گه‌ده کرترگه

بولغان. لکن تورکیه حکومتی آکا مساعده ایتمه‌گان. شهرده طنچلق دوام ایتوب طورغاچ حکومت چیت دولت سفیرلرینه مراجعت ایتوب بو عسکرلرن کیری پاراخودلرینه آلورغه تکلیف ایتکان. سفیرلر اوز آرا کیکاشکانلك بعدنده بو تکلیفنی قبول ایتکانلر وحاضرنده بر نیچه‌سی سفارتخانه وقونسولخانه‌لرن صاقلار لق‌غنه آلوب قالوب آرتق عسکرلرن وپولیموتلرن کیری پراخودلرینه کرتکانلر. قالغانلرنده کرته‌چکلر ایمش.

وبا دوام ایته. لکن چیت غزته‌لر یازغانچه کوچلی توگل. مثلا: «آدیسسکی نوؤوستی» نك: استانبول ایله چتالجه آراسنده آیاق باصارلق اورن یوق، وبادن، چومادن اولگانلر ایله طولیدر، دیگان خبرلری قطعی صورتده یالغان‌در. اوزم کیچه‌گنه آت برلن ادرنه قپوسندن استانبولنك طشینه چغوب مقری کوینه طابا بر نیچه چاقروم باردم. آندی هیچ نرسه‌لر یوق. ناسیلکه برلن کوتاریلوب کیتریلوچی باری بر آورو اوچرادی. اولرده وبامیدر، باشقه آورومیدر، معلوم توگل ایدی.

مونك کیلوب اوز کوزك برلن کورگانلك صوگنده روس و یاوروپا غزته‌لری مخابرلرندن بعضیلرینك تورکیه و تورکلر حقنده شول قدر یالغان، یاکلش و مبالغه‌لی نرسه‌لر یازولرینه حیران قالاسن. مدنیتلی کشیلرده‌ده بو قدر دین و ملیت تعصبی بولور ایکان دیب ایسك کیته. مثلا: روس غزته‌لرندن بعضلری گویا: بلغارلر استانبولغه کره‌چك بولسه‌لر تورکلر آیاصوفیه‌نی هواغه کوتارترگه حاضرلنگانلر ایکان، دیب یازدیلر. آندی نرسه‌لر مونده تورکلرنك خیاللرینه‌ده کرگانی یوق‌در. سلانیك ده گریکلر مسلمانلرنك بر مسجدلرن چیرکاوگه ئه‌یله‌ندرگانلر دیب استانبول غزته‌لری یازدی. مسلمانلرنك یوره‌کلری آچنغاندر. لکن، آکا قاراب هیچ بر تورلی وحشت اجرا ایتمرگه کرشمه‌دیلر. مسلمانلرنك صبر و توزملی‌لکلری کیره‌گندن آرتوغراق درجه‌ده کوبدر.

حکومتنك «شورای دولت» (بزده‌گی سینات اورننده) اعضالرن آرتدررغه و ارمنی، روم، یهودی کبی غیر مسلم ملتلردنده اعضالر تعیین ایتارگه قرار بیرگانلکی آکلاشلغان ایدی. بونك اوزرینه خلق آراسنده: «مجلس مبعوثانینك دورت یللق دوامندن بر فائده کیلماو و خلقنك فکریده مشروطیت ایله اداره قیلنورلق درجه‌گه یتشماو سببلی حکومت مجلس مبعوثاننی بتروب، آنك اورنینه شورای دولت‌نی‌گنه قالدره‌چق ایکان» دیه خبر شایع بولدی. بوگون غزته‌لر ایله حکومت شول خبرنی تکذیب ایته. آندی بر نیت بولغانی یوق، بو صرف

اویدرما بر خبردر، دی. لکن، مونده کوب کشیلرنك فکرلرینه کوره اول خبر بتونله‌یوك اساسسز بولورغه اوخشامی. مجلس مبعوثاننی بترو اسمیله بولماسه‌ده آنك شکلن باشقه بر تورلیگه اوزگارتو معناسیله کیری‌گه طابا بر نیچه آدیم یاصالووی احتمال طوتولا و «اتحاد ترقی» جمعیتی میدانه بولمادقدن صکره آندی آدیملرنی یاصاوغه جدی صورتده قارشی کیلوچیلر بولور دیب بولمیدر.

مونده آکلاشلغان احوالگه کوره: بالقان حکومتلرینك و تورکیه‌نك وکیللری متارکه یاصاو حقنده ۱۳ نچی نویابرده باغچه کوینده (بخشایش کوینده) برنچی مرتبه کوریشوب طانشقانلر. اوستونگنه آز ماز سویله‌شکانلر. ۱٤نده آچیق سویله‌شه باشلاغانلر. بلغارلر ایك برنچی شرط اولمق اوزره ادرنه و چتالجه‌نك تسلیم ایتملرن، عسکر کیتریلونك طوقتاتلوون شرط ایتکانلر. تورك وکیللری بونی قطعیا رد ایتکانلر. شولای بولغاچ مذاکره طوقتالوب صوغش باشلانورغه تیوش ایدی، اما، مونه بوگون کوندز ساعت ۱۲ ده مذاکره ایچون قویلغان ٤۸ ساعت طولوب اوزدی. صوغش باشلانغانی یوق و: «هر نه قدر مذاکره مدتی طولوب اوزسه‌ده و بلغارلرنك شرطلری قبول ایتلورلك بولماسه‌ده سویله‌شو مدتن طاغن بر آز اوزایتورغه، بو سویله‌شونی متارکه حقنده‌غنه توگل، بلکه اصل صلح حقنده ایته‌رگه تیوش طابلغان، بناء علیه بلغارلر آخرسی یومشی باشلاغانلر. بزنك اشلر خیرلی‌گه‌در انشاءالله» دیب استانبول دائره‌لرنده سویلیلر و غزته‌لریه شولای یازالر. بو مذاکره‌لر فوق العاده یاشرون طوتولغانلقدن و چتالجه‌دن مینیسترلر مجلسینه بیرله طورغان تیلیغرامله شیفره‌لی بولغانلقدن حاضرگه مونده طارالغان خبرلرگه بیك اشانچلی دیب بولمیدر.

شول بیك آچیق بلندی: انگلتره، فرانسیه، روسیه‌دن عبارت ائتلاف مثلث دولتلری تیزره‌ك صلح یاصارغه تورکیه‌نی بیك قصطیلر، بلغارلرنك شرطلرینه کونارگه دیمیلیلر، اگر کیچکدرلسه تورکیه ایچون حاضر گیدنده ضررلی بولاچاغن آکلاتالر و عادتا بو خصوصده تورکیه‌نی تهدید ایته‌لر. بو دولتلرنك سفیرلری باب عالی‌نی‌ده بیك یش زیارت ایته‌لر، دیلر. انگلتره‌نك «تایمس» و «دایلی نیوس» غزته‌لری بو خصوصده حکومت آوزندن دیب ایترلك ایتوب تورکیه‌گه قارشی بیك قاطی مقاله‌لر نشر ایتدیلر. اگر تورکیه تیزدن صلح یاصاماسه مصر مسئله‌سی قوزغاتلاچغن، انگلتره مصرنی اوزینه قوشارغه تیوش تاباچغن بلدردیلر و: «یاوروپا دولتلری آراسنده عمومی صوغش چغولردن فائده‌لانونی امید ایتوب تورکیه یوقده وقت اوتکارماسن، آنی قصلدروب ماتاشماسلر، اوزینه

حاضر گیدنده ضرر لی بولور» دیدیلر. کامل پاشانك دوستی بولغان انگلتره‌نك بویله بر وقتده، شوندی بر مسلك طوتووی عبرت آلورلق بر حالدر.
حاضر، تورکیه دائره‌لرنده و عمومیتله خلق آراسنده اتفاق مثلث (گیرمانیا، آوستریا و ایتالیا) طرفدارلغی بیك نق اوسه. حتی، بو صلح نتیجه‌سنده اگر تورکیه‌نك مستقل پاشاوی اوکایسز بولورلق درجه‌گه کیلسه، بتونله‌ی گیرمانیا حمایه‌سینه کروب، داخلی آفطونومیالی بولوب‌غنه قالونی ایسابله‌وچیلرده یوق توگل. هر نه‌قدر، حاضرگی تورکیه بیك ضعیف‌لندی ایسه‌ده آنا طولی‌نك طبیعی بایلغی، تورك ملتی‌نك یاخشی، سلامتلگی و مقتدر قوللرده اداره ایتلگان تقدیرده بو ملتنك کوب اشلر اشلی آلاچغی، بتون دنیا مسلمانلرینك مقام خلافت‌گه معنا مربوط بولولری ائتلاف مثلث‌نی بایتاق توشوندره و تورکیه‌نك اتفاق مثلث گه قوشیلوب کیتو احتمالی اچلرن طرنیدر. شول سببلی، آنلر حاضر تورکیه‌نی تمام خورلق‌غه توشوروب قالدرماقچی و بتون اهمیتن یوغالتماقچی و بر بتکانده بتونله‌ی بتروب قالماقچی بولالر. اما، حاضر موندہ تورکیه منافعی اتفاق مثلث منافعی ایله مشترك ایکانلگن آکلاوچیلر کوبدر.

حاضرگی مینوتده استانبولده: بلغارلر بزگه فائده‌لی شرطلر ایله صلحنی قبول ایته‌رلر، یوقسه تورکیه آلارنقن قبول ایتماس، صوغش دوام ایتار، دیگان فکر حکم سوره. «بزگه فائده‌لی» دیودن عمومراق خلقنك مقصدی بیك زوردر: آنلر، بالقان حکومتلری اوز یرلرینه چیگلورلر، بولسه‌ده آزماز حدود توزه‌تلولر گنه بولور دیب اویلیلر. بو البته آلارنك احوالدن غافل‌لکلرندن نشأت ایتکان نرسه‌در. چونکه غزته‌لرده خلق‌غه درست معلومات بیرلمی. آلارنك فکرلری آلداتلوب طوتولا. مثلا: مناستیرنی صربلر آلدیلر دیب موندہ آچق یازلغانی یوق ئلی. آنده عسکرنی طوتو بعض جهتلردن اوکایسز طابلغانلقدن تورك قوماندانی عسکرنی آندن چغاروب، ایکنچی برگه قویارغه موافق کورکان، دیب یازدیلر. آنده تورکلردن اسیر بیریلو، قورللری کیتو فلانلر برسیده یازلغان بوق؛ شول سببلی تورکلرنك قایسیلری ئلی مناستیر کیتکانی یوق، دیلر. سلانیك یاکیدن تورکلر قولینه توشکان دیب اشانوب طوروچیلرده آز توگللدر.

بوندی خطا فکر طاراتوب طوروده غزته‌چیلر حکومتنك اوزندنده اوزدروب یباره‌لر: غزته اداره‌لری، هر کون تورك عسکرینك ئلله نیندی موفقیتلرن آری حرفلر برله‌ن یازوب اوزلرینك اداره خانه قاپقه باشلرینه ڤیوصقه اورنینه قویالر. ایدی. حاضر حکومت شونی رسما منع ایتدی: آندی مبالغه‌لی نرسه‌لر یازوب،

صوکندن خلقنی مأیوسیت‌گه توشورو هیجان افکارگه سبب بولادر، شول سببدن رسمی بولماغان خبرلرنی غزته اداره‌لری آلای قاپقه باشلرینه یازوب قویماسونلر، دی.

حاضرگه موندہ بلغارلرنك استانبولغه کرولرن ویاکه کره آلولرن ایسکه‌ده کیترمیلر. چتالجه‌نی اوتوب کره آلماسلر، اهتکان تقدیرده بیله یاروپالیلر آنلرنك استانبولغه کرولرینه مانع بولورلر، دیلر. اما شولای بولسه‌ده موزی خانه‌ده‌گی قیمتلی نرسه‌لرنك یاشچیکلرنه طوتریلوب «طوپقپو» سرایینه طاشلغانلغی غزته‌لرده کوریلوب قالدی.

۱۵ نچی نویابر.

V

آغایوف توقیف ایتلو. «اتحاد و ترقی» چیلرنی قصو. پطریق نك ملت‌گه صوك سوزلری. صلح مسئله‌سی. کم حمایه سینه کرگه؟ مجروحلرگه یاردم اشی. هلال احمر خسته خانه‌لری. غزته مخبرلری.

«اتحاد و ترقی» جمعیتی اعضالرن توقیف دوام ایته. حاضرگه‌چه ایکی یوزله‌ب کشی توقیف ایتلگان دیلر. بونلرنی حربیه نظارتی دائره‌سنده‌گی ادارهٔ عرفیه حبسخانه‌سینه یابا بارالر. بعضیلرن کفالت برله‌ن وقتلیچه چغاروب طورالر. کوبسن «قونیه»غه سوره‌چکلر دیب خبر چققان ایدی. بو درست بولمادی. آکلاشلدغینه کوره، حاضرنده بونلرنی ادارهٔ عرفیه محکمه‌سنده حکم ایته باشلاغانلر. محاکمه یابق روشه بولغانلقدن کروب طکلاب بولمی هم غزته‌لرگه‌ده یازلمی. بو کونلرده‌گنه «اتحاد و ترقی»نك ایك اشلکلی اعضالرندن عمر ناجی بك‌نی توقیف ایتدیلر. بو کشی طرابلس صوغشی وقتنده شونده باروب تورکلر ایچون کوب فائده‌لی خدمتلر ایتکان بر آدمدر. کیچه یعنی ۱۶ نچی نویابرگه قارشی تونه مشهور محرر احمد بك آغایوفنی توقیف ایتکانلر. آغایوف «ترجمان حقیقت» غزته‌سنده باش محررلك ایتوب اوز امضاسیله هر کون باش مقاله‌سی نشر ایتله وفرانسوزچه «ژون تورك» غزته‌سنه دائمی محررلك ایته ایدی.

موندہ کیلگاچه مین آنك یانینه کروب قصقه‌غنه آراده کوریشوب چقدم.

«اتحاد و ترقی» چیلر حقنده قصنقی‌لق باشلانو سببلی ایوندن چقماغانلغی، غزته لرگه مقاله‌لرنی ایوندن کنه یازوب یبارگانلگی آکلاشلغان ایدی. احمد بك

آغایوف حاضرنده تورکیه تبعه‌سیدر. موندہ کیلگاچده «اتحاد و ترقی» چیلر ایله برگه خدمت ایته باشلاغان و اوزن عموم استانبول ابتدائی مکتبلرینه مفتش تعیین ایتکانلر ایکان. اول بر نیچه آیلر هیچ آریمی طالمی یوروب بتون استانبولده‌غی ابتدائی مکتبلرنی بر قات قاراب چققان. معلملری، پروغرام، کتابلری و اداره‌لری حقنده بیك مکمل معلومات آلوب، یتشمه‌گان یرلرن کورسه‌تکان و معارف نظارتینه اوزون بر لایحه تقدیم ایتکان. لکن، آنك لایحه‌سی و محاکمه‌لری دقت‌گه آلنغانچه اشلر اوزگاروب، اتحاد و ترقیچیلر اش باشندن توشوب کیتکانلر. ایندی مونه بارسنده جیوب تورمه‌گه یابالر. کینه بو کونلرده‌گنه، «اتحاد و ترقی»چیلردن مصرلی مشهور پرنس سعید پاشانك استانبول یانندہ‌غی ایمینیه‌سینه پالیتسه ۱۵۰ آتلی، ۲۰۰ جیاولی عسکر ایله باروب تنتو یاصاغان. گویا آنده اتحاد وترقیچیلرنك قورال حاضرله‌گان بولولری احتمال ایمش. سعید پاشانك وکیلی استانبولده‌غی مهاجرلرگه و مجروح عسکر لرگه یاردم ایتوب اعانه طاراتوب بوری. اوزی برلن کوریشوب سویله‌شدم.

وطن شول قدر زور تهلکه‌گه توشکان بر زمانده مملکتنك ایك منتخب، ایك فعال و ایك، حمیتپرور کشیلرینك تورمه‌لرگه طوتریلولری، یاکه حیاتلرن قوتقارر ایچون چیت مملکتلرگه قاچارغه مجبور بولولری نی قدر شایان تأسف بر اشدر. موندی بر وقتده بتون سیاسی اختلافلر بر یاقده طاشلانورغه و بتون وطن اولادی برگه صاریلوب وطننی مدافعه ایته‌رگه تیوش ایدی. موندہ ایسه بالعکس، وطن جان بیرگانده‌ده کامل پاشا بلن سعید پاشا و آنلرنك طرفدارلری ایکی پارتیه بولوب اوز آرا طارتشالر.

آغایوف توقیف اولوندی. یانینه باروب قایتدیلر. آشاو اچو نرسه‌لری ایلتدیلر. «موندہ اش اول قدر ناچار توگل، یانمزده مفتیلر و قاضیلرده بار» دیگان. اول توقیف ایتلگاندن صوك «ترجمان حقیقت» چقدی. اما آنك توقیف خبری شونده یازلمادی ئلی. موندہ‌غی غزته‌لرده کوبمو حریت بارلن کورسه‌ترگه شول کافی بولسه کیردك.

حاضرنده استانبولده «اتحاد و ترقی» طرفداری هیچ بر غزته قالماغان. «طنین» و «حق» غزته‌لرن بتونله‌ی تعطیل ایتوب امتیازلرن بترگان و مطبعه لرن پیچاتله‌گانلر. همده «حق» و «طنین» غزته‌لرینك مسئول مدیرینه، ناظم پاشاغه تل تیدرگان ایچون دیب یکرمی لیرا اشتراف صالغانلر. آلوك سلانیك‌ده چغا طورغان «توران» آدلی «اتحاد و ترقی» غزته‌سی آنده یونانلر کرگاچ بر

آز طوقتالوب طورسه‌ده، یونان حکومتندن رخصت آلوب ینه‌دن چفا باشلاغان. لکن آنی استانبولغه کرتمیلر. اتحاد و ترقیچیلر وقتنده خارجیه ناظری بولوب طورغان عاصم بك‌ده حاضرنده خاتونی برلن ویانه‌غه کیتکان. آنده قائن آناسی مادام «ماراس»نك ایمینیه‌سنده طورالر ایکان. (عاصم بك‌نك خاتونی ویانه‌لی بر نیمس قزیدر).

بو کونلرده مونده‌غی روم پطریق (گریکلر مفتیسی) یواکیم أولدی. بتون سفارتخانه‌لردن پطریقخانه‌گه تعزیه بیان ایتدیلر همده استانبول لیماننده طوروچی اجنبی صوغش پراخودلری‌ده فلاقلرن یارطیلاش ایندروب تعزیه قیلدیلر. پطریق أولکان وقتنده کلیسا‌گه و ملت‌گه خطابا اوزینك الوغ مأمور لرینه اوشبو سوزلرنی أیتوب قالدرغان دی:

«سز مینم خلیفه‌لرم بولاچقسکز. مینم طرفمدن صزلغان سیاست یولندن آیرلماکز، کلیسا و ملتمزنك فلاغن یوغاری طوتوب، محترم حقوقمزنی چیتلر قاشنده بیله مدافعه ایتکز، قورقماکز».

اگر تورکیه‌ده مسلمانلرده شوندی سیاست پلانلری صزوب قویا و شوندی نصیحتلر أیتوب قالدرا طورغان مفتیلر‌گه مالك بولسه‌لر فنا بولماس ایدی!

صلح حقنده مونده بوگونده (۱۶ نویابرده) بر نرسه آکلاشلمادی. حکومت بونی غایت یاشرون طوتا. باری مذاکره‌نك دوام ایتوون‌گنه غزته‌لرده رسما تبلیغ ایتدی. لکن، غزته‌لرنك خبر و مطالعه‌لرنده تورلی فکرلر بار. مثلا: «اقدام» غزته‌سینه، حاضرگی کونده بوداپشته‌ده بالالرن اوقتوب طوروچی باش محرری جودت افندی متارکه وصلح حقنده بر مقاله یازوب، بتون یاوروپای عثمانی‌نك دشمانلر قولینه کیته‌چگن، تورکلر‌گه قالسه یالکز استانبول ولایتی نك‌گنه قالوری ممکن‌لگن. لکن آنی‌ده اوز قوللرنده صاقلی آلو تورکلر ایچون ممکن بولمایاچغن، آنا طولی‌نك تدریجا چیتلر‌گه کیته‌چگن یازاده، نهایت بلغار لرغه خطاب ایتوب: «سز تورکیه‌نی بتونله‌ی بترر‌گه سبب بولسه‌کز آنك اورنینه یاصالاچق الوغ حکومتلردن اوزکز‌گه‌ده ضرر کیلور، سزگه تورکیه کبك یاخشی کورشی طابو قیین بولور» دی و نتیجه‌ده: بلغارلرنی آور شرطلر قویماسقه أوندی.

«میزان» صاحبی مشهور مراد بك «اقدام» غزته‌سینه اوزون بر مقاله یازوب: حاضرگی صوغش‌نك اصلده اسلاو ایله نیمس عنصرلری صوغشی بولغانلغن، روم ایلی قطعه‌سینك بیرلین عهد نامه‌سی بویونچه موندن ۳۵ یل

آلوگوك تورکیه قولندن اچقنفانلغن ، تیك مناسب فرصت کیلگانچه گنه ظاهرده آنك قولنده قالوب طورغانلغن بیان ایته: «بزنك آنده آنا طولی دن آقچه کیتروب وآنا طولی صالدات‌لرن ئه‌رمم ایتوب طوروومز خطا بولغان، روم ایلی قطعه‌سینه ئللهٔ قایچانوق آفطانومیالر بیررگه‌ده اول اوز مایی برله‌ن تیك اوزی پشسون ایکان» دی . مقاله‌سینك نهایتنده : تورکیه‌نك چیت بره‌ر دولتنك حمایه‌سینه محتاج حالده قالغانلغن بیان ایتوب ، انگلتره یاکه روسیه حمایه‌سینه کروون معقول کوره: «روسیه‌نك چن دوستلغن قازانا آلو چیتن بولور، اما قازانساق بیك اساسلی بولور، مین مونی روسیه سیاستی‌نك ۳۹ یللق مخالفی صفتی بله‌ن سویلیم؛ بز کیچه‌گنه روسیه بله‌ن رقابت ایتارلك بر دولت ایدك ، اما مونه بوگون آنك حمایه‌سینه محتاج بر حالله‌مز، آچی بولسه‌ده مونی اقرار ایتمی حال یوق» دی.

مراد بك فکرنچه ، تورکیه انگلتره‌نك یاکه روسیه‌نك حمایه‌سینه کروب ۲۰ یللر ترقی ایتارگه و اوچیوز میلیونلق مسلمانلرنك مرکزی کیله‌چکده دنیاغه زور نفوذ اجرا ایتارلك بر اورن طوتارغه تیوش ایمش . مراد بك بو سوزلرنی شایاروب‌می ، چنلابمی یازغاندر ، بلمی‌مز . لکن صماوار باشینه کوکای قویوب پشروب آلغان شیکللی گنه ایتوب ، تورکیه‌نی بره‌ر اجنبی دولت حمایه‌سنده ۲۰ یل ترقی ایتدروب آلوبده صوکره دنیاغه زور نفوذ اجرا ایتدرگه تله‌وی بیك کولنچ بر فکردر.

بر مرتبه یاوروپالیلرنك حمایه‌سینه کرسه‌ك ۲۰ـ۳۰ یللر اوتکاچ چفونی ایسابله‌رگه اورن قالماسه کیره‌ك . «صلیب کرگان یرگه هلال کرماس» دیگان سوز یاوروپالیلرچه بیك مقدس قاعده‌در . آلارنك بو قاعده‌نی اجرا ایته آلورلق کوچلری‌ده بار.

مراد بك‌نك بو مقاله‌سی بر قسم خلق‌غه مونده بیك ناچار تأثیر ایتدی . «قارتایغان ، شاشمالی باشلاغان آخرسی» دیلر . شولای بولسه‌ده « حکمت » غزته‌سینك محرری حلمی بك مراد بك‌نك بو مقاله‌سینه اهمیت بیروب اوز غزته سنده شول حقده باش مقاله یازدی . آنك فکرنچه‌ده تورکیه بره‌ر بیوك دولت‌نك حمایه‌سینه کرمی بولدرا آلماسدر . لکن روسیه حمایه‌سینه کرو کیله‌چکده‌ده بتون ترقی امیدلرن بترو دیگان سوز بولاچقدر . انگلتره ایسه بو صوغش وقتنده اسلاولر یاغن طوتوب مسلمانلرغه اوزینك تمام دشمنلغن کورسه‌تدی ، هندستاننك یوز میلیون مسلمانن رنجتدی ، ایندی مسلمانلرغه بر فائده کیلونی امید ایتو ممکن بولسه اولده یالکز گیرمانیادن‌غنه ممکندر . بناء علیه تورکیه

مراد بك . [ياشاسك وقتى] .

ایچون ایك یاخشیسی گیرمانیا حمایه‌سینه کرودر.

مونده صوك کونلرده، تورکیه‌نك رومانیا ایله برله‌شوب اتفاق مثلث‌گه قوشلو فکری حاضرلنمه‌کده اولدیغن بیك زور اهمیت بیروب یازالر و سویلیلر. لکن تورکیه اشلرینك ره‌تن بلگان آدملر: «بوندی سوزلر باری بره‌ر مهم فلاکت آلدنده خلقنك فکرن مشغول ایتوب و یواتوب طورر ایچون‌گنه حکومت طرفندن مخصوص چغاریلا طورادر، حاضر تورکیه ایچون ضررلی صلح یاصالو مسئله‌سی مذاکره ایتله، شول اش بتوب خلقنك فکری طنچلاغاچ تگی خبرده باصیلور» دیلر.

آوستریا ایله روسیه آراسی صوونوغه‌ده مونده زور اهمیت بیره‌لر. محاربهٔ عمومیه بولسه انسانیت‌غه شوندی بلالر، موندی فلاکتلر کیله‌چك دیب بیك نچکه قللردن چیرتدروب اوچه‌ر باغانالی مقاله‌لر یازالر. محاربهٔ عمومیه چقماسون ایچون‌ایك یاخشی چاره «استاتوقو»نی بوزدرماو یعنی تورکیه طوفراغن بلغارلرغه بیردرماو ایکانلگن اثبات ایتارگه طریشه‌لر. لکن هیهات! یاوروپانك فکری آندی فلسفی مقاله‌لر برلن اوزگارمی، یالکز طوب و ملطق قوتی قارشوسنده‌غنه اوزگاره‌در.

مجروحلر مونده هر کون اون، یکرمی، اوتوز کشی کیتریلوب تورلی خسته خانه‌لرگه یباریله طورالر. خسته خانه‌لرده ترلگان‌لری چغا بارالر. آلوك خادم کوینده آزراق دوالانغانلردن کیچه استانبول‌غه اوچیوز کشی کیتردیلر. بونك ۲۰۰ ی مجروح، بر یوزی آورولردر. مجروحلر ایچون خسته خانه‌لر کوب؛ نی قدر الوغ مکتبلر، قازارمالر و باشقه عمومی اورنلر بار، بارسیده دیه‌رلك خسته خانه یاصالغان. آنك اوستینه، مخصوص کشیلرنك زور ایولری‌ده بالنیتسه‌گه ئه‌یله‌ندرلگان. قایسی‌غنه اورامغه قاراما زور ایولرنك ترزه‌لرندن مجروح عسکرلر کورینوب طورا، بونلرنك اوستنده هلال احمر فلاغی صاللانا. تورکلرنك شاکردلرندن و یاشلرندن بیك کوبسی شول خسته خانه‌لرده مجروحلرگه خدمت ایته‌لر. خصوصا طبیه مکتبلرنده اوقوچی شاکردلرنك همه‌سیده دیه‌رلك شول خسته خانه‌لر خدمتنه‌در، بو خسته خانه‌لرنك بعضیلرن گیرمانیا صلیب احمر جمعیتی، قایوسن انگلیز صلیب احمر جمعیتی، یاکه باشقه ملتلرنکی قاریلر. کوب آقچه‌لر صرف ایته‌لر. دوقتورلر و خادملر برلن کیلگانلر. ئللهٔ نی قدر صارغی اسبابلری و دوالر کیترگانلر. قارتوزلرینه قزل یاریم آی علامتی قویغان انگلیزلر، نیمسلر اعلا ایکیپاژلر ایله شول خسته خانه‌لرگه کیلوب خدمت ایتوب

کیته‌لر. اجنبی ملتلرنك شونلرده خدمت ایتوچی خاتون قزلریده بتمسی توکل. تورکلرنك اوز خاتون قزلریده استانبولنك هر محله‌سنده دیه‌رلك جمعیتلر یاصاب مجروحلرکه اعانه‌لر جیالر، کیره‌کلی نرسه‌لرن تکه‌لر، حاضرلیلر. خصوصا مصر مسلمانلرندن مجروحلر و مهاجرلرکه، صوغشده شهید بولغانلرنك عائله‌لرینه کوب اعانه‌لر کیله.

حاضر مصر مسلمانلرینك هلال احمر جمعیتندن اوچنجی فرقه کیلدی. ۸۰–۹۰ کشی کیلگانلر. دوقتورلری، خادملری و همه اسبابلری بار. مونده اوزلرن بیك زورلاب قارشی آلدیلر. کیلوچیلر آراسنده پرنسلر، ادیبلر، عالملر و مشهور سیاسی آدملر بار. بعضیلری ایله کوریشورکه طوغری کیلدی. غیرت و حمیتلرندن باصقان اورنلرنده طورا آلمیلر– شول قدر روحلیلر. ایکنچی فرقه‌لری موندن آلك کیلگان. آنده ۱۶ طبیب، ۱۰ آورو قاراوچی، ۳۰ طبیب معاونلری و ایکی یوز قاراواتلق اسباب و اشیا بولغان. تورلی فنی قوراللر و جراحلق اسبابلرنده اوزلری برلن آلوب کیلگانلر. مصرنك ضیالی یاشلرندن ئللی یاکی غنه یدی کشی مونده کیلوب کوکللی یازلغانلر وصوغش میدانینه کیتکانلر.

استانبولده‌غی انگلتره سفیری‌نك خاتونی له‌دی لاوتر استانبولده، لوندونده و مصرده تورکیه‌که صوغش اعانه‌سی جیارغه جمعیتلر تشکیل ایتکان. اول جمعیتلرنك شعبه‌لرن آچدرغان. جیولغان آقچه صوغشده یارالانغان یاکه آولگان عسکرلرنك محتاج قالغان عائله‌لرن قارارغه طوتولاچقدر. بو آقچه‌لرنی تیوشلی روشنچه صرف ایتار ایچون له‌دی لاوتر، برسی ایرلردن برسی خاتونلردن عبارت ایکی هیئت یاصاغان. شوشی هیئتلرنك قول آستنده خدمت ایچون دخیده اون دورت هیئت تشکیل ایتدرگان. خلاصه: زور بر آرغانیزاتسیه میدانغه کیترگان. حاضرکه قدر بو هیئتلر قولینه اون بر مك یدی یوز انگلیز آلتونی (بر آلتون ۱۰ صوم‌در) جییلوب، بونك ایکی مك‌لدبی طوتولغان وقالغانلری‌طوتولمقده ایکان. حاضر قش کیلگانلکدن، آچ و یالانغاچ کشیلرنك حاللری فوق‌العاده قزغانچ ایکانلگی تعریف‌که محتاج توگلدر.

یالطه مسلمانلری حکومت‌که بلدروب، یاره‌لیلر فائده‌سینه یکرمی مك صوم قدر اعانه جیغانلر. قفقاسیه‌دن ۱۵۰ مك صوم قدر کیلگان دیلر. بزنك داخلی روسیه‌دن بیك آز بولورغه اوخشیدر. هند مسلمانلری کوب یرلرده بویل قربان چالماغانلر و قربانغه دیگان آقچه‌لرن مونك هلال احمر جمعیتنه یباروب طورالر. مونده‌غی خارجیه نظارتی تیرمسندن ایشتوویمه و آکلاویمه کوره، خارجیه

نظارتی‌نك قوشووی بویونچه پیتربورغ سفیری طرخان پاشا روسیه حکومتی‌نك مساعده بیروب بیرمایه‌چگن صوراغان. آکارغه: «حکومت آندی اعانه‌نی جیارغه رسمی رخصت بیره آلماس، اگرده اوزلری تلهب بیروچیلر بولسه حکومت مانع توگلدر» دیگانلر. شول سببلی اعانه جیار ایچون رسمی رخصت صوراب حکومتنی اوکایسز حالده قالدرو مناسب‌ده بولمیدر. بیررکه تله‌گان کشی‌لر طوتارغه‌ده بیررکه کیره‌ك بولا. یبارگانده بر نیچه کشی برکه جیولوب یبارر گه‌ده یاریدر. طرخان پاشا خاتونی اسمینه یبارر گه یاراغان شیکللی، طوغری مونده یبارر گه‌ده یاریدر. مونده یبارگانده برمر بیلگولی کشی اسمینه یبارلسه تیوشلی اورنینه طابشریلوب کؤیتانسیه‌لری کوندریله همده غزته‌لرده اعلان ایتله طورادر.

روسیه سفیری‌نك زوجه‌سی مادام گیرس جنابلری عثمانلی مجروحلری ایچون مونده صلیب احمر شعبه‌سندن بر خسته خانه آچقان دیب‌ایشتکاچ، اوزی برلن کوریشوب سویله‌شیم، بلکه شول خسته خانه‌گه برله‌شوب داخلی روسیه مسلمانلری اسمندن دخیده بر نیچه قاراواتلق اورن آرتدررغه ممکن توگلمی دیب صورارم دیه سفارت خانه‌گه ایکی اوچ مرتبه باردم. لکن مع‌التأسف کوریشورگه ممکن بولغانی یوق ئللی. یا ایوده بولمی، یا وقتن طوغری کیتررحال یوق. ذاتا باروب یوررگه‌ده بیك یراق. تراموای یوق. ایزؤوشچیکلرده بیك آز. قونسول و سفارتخانه‌لرگه کرولری‌ده قیین: اورام بوینده‌غی تیمر قاپقه‌لرنی برمر کشی صیارلق‌غنه آچوب، یانده روس صالداتی طورا. کم و نیچون کیلگانکنی صوری؛ آندن اوتکاچ قاپقه توبنده‌گی شویتسارغه ایضاح بیررکه کیره‌ك. آنناری طاغن صالداتلر آراسندن اوتوب کررگه لازم بولا. ئللله نیندی شبهه‌له‌نوب قاریلر. چماسی، استانبولده ترتیبسزلك چغاررغه تله‌وچیلر کروب بومبافلان آرغتماسونلر دیب‌شیکله‌نه طورغانلردر. معمافیه طاغن‌باروب‌قارایه‌چقمن.

صوغش وقتنك بالقان‌غه تورلی مملکتلردن بارسی ۲۲۰ له‌ب غزته مخبرلری کیلگانلر، حاضر تورکلر اوزلری طرفنده‌غیلرنك کوبسن صوغش میدانندن یبارگانلر. صوك کونلرده بو مخبرلردن بیشبنی قضاغه اوچراغانلر: گیرمانیا مخبرلرندن برسی وبادن اولگان. ایکی انگلیز مخبرلری وبا برلن آورغانلر. بر مخبر ئللله قابده یوغالغان. دایلی نیوس غزته‌سینك بر مخبری بلغارلر قولینه اسیر توشکان.

٨

صلح مذاکره‌سی . باش قوماندانلرنك کورشووی . تورکلر نیچك قاریلر؟ تورك غزته‌لری نی فکر بیره‌لر؟ استانبوله طنچلق . «فلسفه‌لی» شعر.

صوغشنی موقتا طوقتاتوب طورو یاکه بتونله‌ی کیلشو حقنده تورك و بلغار وکیللری آراسنده مذاکره دوام ایتکانلگی مونده معلومدر. اما، تفصیلاتی حقنده معلومات یوق. غزته‌لرده یازلغان سوزلر بر برسینه مخالف و بارسیده ظن وتخمین بله‌ن گنه یازیلالر هم غزته‌لر اوزلریده شولای دیلر.

مذاکره، کامل پاشانك بلغار چارندن اوتنووی بویونچه ١٣ نویابرده باشلانغان وسویله‌شرگه ٤٨ ساعت مدت تعیین ایتلگان. بناء علیه، ١٥ نده کوندز ساعت برده بو مدت طولوب، نی‌ده بولسه بر نرسه بولاچق ایدی. بر نرسه‌ده بولمادی. مذاکره مدتی‌نك دخیده اوزایتلغانلغی آکلاشلدی.

١٥ نچی نویابرده پنجشنبه کون کوندز ساعت ١٢ده تورکیه عسکرینك باش قوماندانی ناظم پاشا «باغچه کوی»ده اوز چاترینه، بلغاریا باش قوماندانی گینیرال صاووف‌نی بلغار وکیللری ایله برگه آشقه چاقرغان. تگیلر تیمر یول ایله کیلوب توشکانلر. (باغچه کوی تیمر یول اوستنده‌در). تورك عسکری سلام بیروب آنلرنی قارشی آلغانلر. ناظم پاشا ایله گینیرال صاووف بیك صمیمی صورتده کورشکانلر. ایکی باش قوماندانلرنك بو کوریشولری «بیادرلق حقنده بیك عالی حسیاتلرنی تجلی ایتدره‌چك روشده» بولغان. ناظم پاشانك بو ضیافتی ١٥ کشیلك بولغان. بیش تاریلکه‌دن آش بیرلگان. بونلرده حرز، ماینوزلی، لوره‌ك، صووق ایت، پلاو، میوه بولغان... شوندن آرتغی حقنده کوب معلومات یوق. شونك ایله برابر، بوگون استانبول دائره‌لرنده و مطبوعاتنده آکلاشلغان خبرلرگه کوره، صلح شرطلری اوشبولر بولووی ایکی یاق وکیللری طرفندنده اساس اعتباریله قبول ایدلمشدر: ١) ادرنه تورکیه قول آستنده قالاچق، لکن آنده کریپوستلر یاصاو حقینه مالك بولمایه‌چق. ٢) قرق کلیسا بلغاریاغه قالاچق. ٣) آق دیکزده‌گی «ده‌ده آغاج» لیمانی کینه بلغاریاغه قالاچق. ٤) یانیه و اشقودره شهرلرندن تورکیه، عسکرن چغاراچق. ٥) تورکیه‌نك حدودی قاره دیکزده‌گی «مدیه»دن باشلانوب، قرق کلیسانك جنوبندن، ادرنه‌نك شمالندن

اوتوب آطه‌لر دیگزینه باروب تره‌له‌چك . ٦) آرناودلق‌غه استقلال بیریله‌چك .

گویا بیوك دولتلر شوشی شرطلرنی موافق کوره‌لر وآرناودلق‌غه استقلال بیروگه قارشی کیلمیلر ایمش . بوندن باشقه ، دخی بوگون آکلاشلغان خبرلرگه کوره ، تورکیه ایله بالقان حکومتلری آراسنده اوشبو شرطلر ایله صلح یاصالغاچ بوغازلر هم آطه‌لر مسئله‌سن حل ایتو ایچون بیوك دولتلر طرفندن بر قونفرانس یاصالاچقدر .

شوشی خبرلر یاخشوق درست روشده آکلاشلدیغی حالده ، کیچ بلدن چغا طورغان « علمدار » غزته‌سی بوگون چققان نسخه‌سنده ، زور حرفلر بله‌ن غزته‌سینك باشینه : « سوینچ! استاتوقو بوزولمایه‌چق ، ایسکی حدودلر صاقلاناچق . یاوروپاده ایکی جریان بار ایدی ، بری حدودلرنی اوزگارتو طرفداری ، بری ایسکیچه قالدرو طرفداری ، الحمد لله بو صوکغیسی اوستکه چققان » دی .

قهوه خانه‌لر طولوسی تورکلرده موندی سوینچ خبرنی اوقوب الحمد لله دیلر ، نارگیله‌نی برسی آرتندن برسن اچه بیره‌لر .

کیچه ١٦ نچی نویابرده چتالجه‌ده‌غی عثمانلی وکیللرندن صالح ، ضیا ورشید پاشالر قایتوب مینیسترلرنك کیکاش مجلسنده حاضر بولونغانلر . کیکاش مجلسی تونله ساعت ٤ لرگه قدر دوام ایتکان . مینیسترلر ایولرینه آشارغه‌ده قایتماغانلقلرندن اوزلرینه دؤاریس‌دن آش کیتروب آشاتقانلر . بو پاشالر بوگون ایرتوك یاکیدن چتالجه‌غه کیتکانلر . تورکیه‌نك بیرلین ایلچیسی عثمان نظامی پاشاده ١٥ نویابرده استانبول‌غه قایتوب یتوب ، سلطان ایله کورشکاچده چتالجه‌غه کیتکان . کیچه طاغن استانبول‌غه قایتوب مینیسترلر ایله کورشکان . ١٦ نویابرده کون بوبونچه یاوروپا سفیرلری وتورك مینیسترلری آراسنده کوریشو وسویله‌شولر دوام ایتکان . آوستریا وفرانسیه سفیرلری هم انگلتره باش ترجمانی ترکیه خارجیه ناظرینك ایوینه کیلوب کورشکانلر . صدر اعظم کامل پاشا کیچه آلوك سلطان یانینه کروب چققان ، صکره گیرمانیا وروسیه ایلچیلری یانینه باروب کورشکان .

مونه ، حاضرگه مونده ، حکومت باشنده بولماغان عادی خلق‌غه ومطبوعات غه اوشبولردن آرتق بر نرسه‌ده معلوم توگلدر . ایندی شوشی معلوم بولغان قدریسینه وپایتختدن ٣٠ جاقروم یرده دشمن ایله کیلشو مسئله‌سینه خلق ومطبوعاتنك نیچك قاراولرینه کیله‌چك بولسه‌ق : مونسی غایتده تأسفلی بر حالده‌در . چونکه هیچ اثر لنمیلر وقایغورمیلر . بو طوغروده کوب کشیلر وتورلی صنف غه

منسوب آدملر بلەن کوریشوب، صوراشوب فکرلرن آ ڭلارغه طریشوب قارادم. صالداتلر آچلق واوڭایسزلق‌لردن‌تیزره‌ك قوتولوب، کینه آچ، یالانغاچ و حامیسز قالغان عائله‌لری یانینه قایتاسیلری کیله. قهوه خانه‌ده بر صالدات: «آ، قرداش، دورت یلدن بیرلی ایندی هیچ طوقتاوسز صوغشده یوریمن، ئلی یمن‌گه، ئلی ماکیدونیاگه، ئلی آرناودلق‌غه یباره‌لر. ایوده قارت آنام، خاتونم، بیش بالام بار، آلار اوزلری ایگون ایگه آلمیلر، کسب ایته آلمیلر، آچ طورالر، آوریلر، فقیرلر، مینم یوره‌گمنی آلار صزلاتالر، آه شول مصالحه بولسه‌ده بزنی تیزره‌ك مملکتمزگه قایتارسه‌لر» دی. سوداگرلر صوغش سببلی سودا طوقتالوون، اشلری بوزولوون، باری بر اول بلغارلر بلەن صوغشوب تورکیه ایچون بر فائده کیلمایه‌چگندن، تورکیه جیکسه بیله آورو پالیلرنك خرستیانلرنی یاقلایه‌چقلرندن بحث ایته‌لرده: «جانم، نی بولسه‌ده تیزره‌ك اورتالق یاتشسه‌ده اشلریمز یولینه کرسه ایدی» دیلر. اورتا درجه تورك یاشلری وضیالیلری حسسز و قایغوسز بر خلقدر. آنلر یالڭز اوزلرینك مأموریتلرینه یورونی، آی باشنده معاش آلونی، افراط درجه‌ده شیق وگوزه‌ل ایتوب کیینونی بله‌لر باشقه‌سن بیك آز ایسابلیلر. مملکت چیتلر قولینه کیتوب بتکاچ مأموریتلرندن چغاریلو واورنسز قالو احتمالرنده توبدنره‌ك توشونمیلر؛ «آدم سنده! او وقت کوریلور، دها؛ انسان آچ قالماز» دیلر. وطن محبتی، ملیت عشقی، باشقه ملتلر ایله رقابت حسی، حب نفس، بر غایهٔ خیال کبك نرسه‌لر بونلرده قطعیا یوقدر. بتون کون و کیچ بویلرنچه عمرلرن قهوه خانه‌لرده اوتکاره‌لر، ئللهٔ نیندی عربی وفارسی شعرلر سویله‌شب لذتلنه‌لر. خلاصه: بونلردن برنرسه‌ده امید ایتو ممکن توگلدر.

بر قدر یاوروپا تربیه‌سی و جدی‌ره‌ك تعلیم‌کورگان یاشلر وضیالیلر بار. بونلر اشنك اساسن بیك یاخشی آڭلیلر. تهلکه‌نی کوره‌لر. وطن وملت محبتلریده بار. لکن مأیوسلر، روحلری توشونکی. حکومتنی اصلاح ایته آلورغه کوڭللری یتمی. «شولای ایندی، نیچه وقتلردن وعصرلردن بیرلی جییلوب کیلگان بیك کوب سببلر اقتضاسیله بزسیاسی استقبالمزنی یوغالتورغه محکومدر. بونی صاقلارغه طریشو بوشقه قوت صرف ایتوگنه بولادر. انگلتره، روسیه و فرانسیه قول آستنده‌غی مسلمانلر بیت یاخشی طورالر، طنچ یاشیلر، بایلر، علوم ومعارفده ترقی ایته‌لر، بز ایسه خرستیانلر ایچون بتون راحت وسعادتمزنی فدا ایته‌رگه وعمرمزنی دائمی صوغش ایله اوتکارگه مجبورمز، بولای یاشاونك نی معناسی بار»! دیلر.

بونلر حاضر گه قدر اوزلری ملت محکومه بولوب یاشاب قارا اماغانلر. شونك ایچون‌ده باشقه ملت قول آستنده یاشاونك نیندی اوگایسز جهتلری بارلغن توشونه آلمی طورغانغه کوره بولای سویلی طورغانلردر. حاضر گی کونده تورکلر تل، ادبیات وبتون امور ملیه ودینیه‌لرن اوزلری تلهگانچه اشلهر گه واشله‌ترگه ایرکلی بولدقلری حالده، باشقه بر ملت قول آستینه کروب ابتدائی مکتبلرنده‌ده اوز تللرنده اوقورغه ایرك بولماغانن کورسه‌لر البته فکرلری اوزگارر ایدی.

ایندی حکومت اربابینه وزور پاشالرغه کیلسه‌ك آلارنك ایك زور قایغولری بوگون توشکان طارلقدن اچقنو و نیچك گنه بولسه‌ده شول قضانی اوتکاروب یبارودر. البته مملکتنك کیمووی ایچون‌ده بیك خفالانا طورغانلردر. لکن، طاغن آندی موندی طنچسزلقلر چقمی‌غنه تیزره‌ك مصالحه یاصاب قویونی آرتوغراق کوره‌لردر. چونکه آلوکدن حاضرله‌نب کیلمه‌گانگه کوره، حاضر هیچ بر طایاناچق یرلری یوق. یاوروپا دولتلری بارسیده اوزلرینه حصه آلونی‌غنه توشونه‌لر. خلق‌ده نادان، فقیر و حسسز بولغانلقدن صوك، قوری اطاعت بلهن گنه کوب گه باروب بولمایه‌چغی معلومدر.

طرابلس مصالحه‌سی یعنی طرابلس قطعه‌سینك تورکیه‌دن کیتووی مونلاغی تورکلرده هیچ بر حس قالدرماغان. آنی ایسابلهب قاراغان و تلگه آلغان کشیه یوق. گویا طرابلس صوغشی و طرابلس‌نك کیتووی بولماغانده دیب بلورسن. مین بوکا فوق العاده تعجب ایتدم. حتی بویاولی آتقریتقه‌لر یاصاغانلر. آنده ایتالیا قرالی بلهن سلطاننك رسملری توشورولگان. بر عرب قزی صفتنده بولغان طرابلس، ایتالیا قرالینه باش ایبوب، تمنا ایتوب طورا. ایتالیا قرالی بلهن سلطاننك باش طوغرولرینه صلح علامتی بولغان یاشل آغاچ بوتاقلری قویلغان و آستینه‌ده: «مصالح عمومیه‌نك حسن جریانی ایچون طرابلس مصالحه‌سی عقد ایدلمشدر» دیه یازلغان. شول قارتوچقه‌لر کتاب مغازه‌لرینك ترزه‌لرینه قویلغان. صاتلالر. بونلر نیچك تورکلرنك یورکلرن طرنامیلر ایکان دیب ایسم کیتدی. ایندی بلغار مصالحه‌سیله شول طرابلس مصالحه‌سندن کوب فرقلی بولماسدر. «مصالح عمومیه‌نك حسن جریانی ایچون...» دیب یازوب چغارر لر.

تورکلرده حسیات ملیه نق اویانماونك، ملی مسئله‌لرگه تیوشلی درجه‌ده قاری آلماولرینك سببلری البته کوبدر. باشلیچه‌سیده ابتدائی مکتبلرنك ناچارلغی، ابتدائی تعلیم‌نك یوقلغی در. لکن، ئلی حاضر بیگره‌ك کوزگه کورنگان زیانلی نرسه‌لر تورکلرنك غزته‌لریدر دیب ایسابلیم. برگنه نرسه‌نی‌ده طوغری و چن

معناسیله یازمیلر. اتحادچی غزته‌لری بر قدر درست نرسه‌لر یازا ایدیلر. اما حاضرگی کونده‌گیلر بارسیده محض عوامنی یواتب، آنلرنك فکرلرن شاشرتب، آلداتب طورا طورغان روشده یازالر. بو قدریسی جنایت بولسه کیره‌ك ایندی. دشمان پایتخت‌نك قاپقه توبینه کیلگان، هر یاقدن صاروب آلغان، صلح صورارغه مجبور ایتکان. تورك غزته‌لری حالا: «مظفریات متوالیهٔ عثمانیه‌دن...» (تورکلرنك گل جیکوب طورولرندن) بحث ایته‌لر.

بولغان اشلر بولغان ایندی، طوغروسن یازوب کیمچیلکلر اقرار ایتلسه و بوندن صوك اصلاحقه و اوبانورغه دعوت قیلنسه وکورلگان مغلوبیتلرنك آچیلری و ضررلری آکلاتلسه هیچ شبهه‌سز فائده‌لی بولور ایدی. عوام تورك خلقی شول غزته‌لرگه آلدانوب طرابلس صوغشنده‌ده تورکیه جیکدی دیب قالغانلر، حاضرگی بالقان صوغشنده‌ده شولای دیب اعتقاد ایته‌چکلردر. اما بوندن بر فائده بارمی؟ ضرردن باشقه هیچ نرسه یوقدر. تورکلرنك دینی علما قسمینه و خواجه دیگانلرینه کیلسه‌ك، بونلری بیگره‌ك برکتسز بر خلقدر. بونلر بر نرسه‌ده توشونمیلر. کون بویی قهوه خانه‌لرده اوطوروب نارگیله اچه‌لر، تمدن‌گه عائد نرسه‌لرگه قرن قاریلر، حمیت دینیه‌لری یالکز ظاهری بر قیافتدن، معناسز عرف وعادتلردن‌گنه عبارتدر. بونلر عمومیت اعتباریله بزنك روسیه‌ده‌گی تاتار ملالرندنده فکرسز و توشونچه‌سز بر خلقدر.

شونی‌ده أیتوب اوتارگه تیوش طابامن، که بو یازلغانلرنك بارسیده شول صنفلرده بولغان اکثریت‌گه قاراب سویله‌نگان سوزلردر. یوقسه هر فایو صنفلی‌ده اشنی بیك یاخشی آکلاغان، بو فلاکتلرگه تمامیله یوره‌گی یانغان، اگر بر فائده‌سی تیسه بتون وجودلرن فدا ایته‌رگه حاضر آدملر بولوناچغنده شبهه یوقدر. لکن، بونلر دیکزگه نسبة قطره کبك آز بولغانلقدن، احوال عمومیه‌گه تأثیر أیته آلمیلر، کوزلرندن یاش، یوره‌کلرندن قان آغزوب حسرتله‌نه‌لرده قالالر. شول سببلی بیچاره مملکت فلاکتدن فلاکت‌گه یوارلانا بارادر.

استانبولده طنچ‌لق. یاوروپا صوغش پراخودلری قوری‌غه چغارغان صالداتلرینك کوبسن، پولیموت و طوپلرن کیری پراخودلرینه کرتکانلر. صاتو آلو اشلری بارسیده اوز کوینچه دوام ایته. مسلمانلر ایله خرستیانلر آراسنده آزغنده منافرت و دشمانلق کورنمی. مسلمانلر اولگیچوك گریك آشخانه‌لرینه طولوب آشیلر. تورك خاتونلری آیاق کیوملری، کولمك، طاصمه و یاولقلر آلو

ایچون اولـگی شـیکللوك کون بویونچه ارمنی کیبتلرینه طولوب طورالر. بر ارمنی، یاکه گریك صالداتی‌نك خیانتی آپ آچیق بلنسه‌ده تورك مأمورلری آنی بلمامشکه صالنوب سکوت ایله اوتکارونی آرتق کوره‌لر. چونکه اول طوغروده آزغنه سـوز بولدیسه: «تورکیه خرستیان صالداتلرنی کیسه» دیه یاوروپا قچقراجقدر دیب بله‌لر. تورك غزته‌لری آرناودلرنی همیشه: «آرناود قوم نجیبی» دیب یازالر. تورك غزته‌لری خلقنك ذهنن بلامق غه ئه‌یله‌ندروب طورالر. آنك غلیان و فوران خاصه‌سن آلدانوق غائب ایتدره‌لر. ذاتا تورکلرده تقدیرگه بوی صنو حسی هر شیدن آرتق حکم سورمکده‌در. بیك تیره‌ن فلسفه‌لی و بیك معنالی سوزلر دیب توبانه‌گی شعرلرنی مین قاره دیگزآرقیلی آدیسه‌دن استانبولغه کیلـگاندوك، وان ولایتنده انتخاب مفتشلـگی ایتوب روسـیه آرقیلی قایتوب کیلوچی بر مأمور بك افندیدن ایشتکان ایدم. مونده کیلـگاچ طاغن ئللە نیچه سندن شونی ایشتدم. بو شعر حاضرگی بر قسم تورکلرنك احوال روحیه‌سن کورسه‌تدگندن یازوب اوتونی‌ده موافق کوردم. شعر بودر:

کم اولور زور ایله مقصدینه رهیاب ظفر.
کلور البته ظهوره نه ایسه حکم قدر.
حقه تفویض امور ایت، نه ألم چك، نه کدر.
غم، شادیٔ فلك بویله کلور، بویله کیدر.

درست، شعرلری «تیره‌ن فلسفه‌لی» در. فقط بو شعرلرنی تورك یاشلری توگل، بلغار یاشلری اوقوب، شونك بویونچه یوروگان بولسه‌لر تورکلر ایچون فائده‌لیراق بولغان بولور ایدی!

کیچه ۱۶ نچی نویابرده باب عالی‌ده مطبوعات خارجیه دائره‌سینه چغا طورغان باصمچنك اوست طرفندن اوت چغوب دائره‌نك بر استیناسی یاندی. اوتنی تیز سوندردیلر. طاشلاندق کاغدلرگه خطاء توشکان پاپیروس باشندن چققان ایمش. لـکن، استانبولده حکومت دائره‌لرندن چققان اوتلر حاضرگه قدر شبهه‌نی دعوت ایته طورغان روشه بولغانلقلرندن، بو صوکغی‌سی خصوصنده‌ده شبهه‌نوب بر نیچه استورژنی توقیف ایتکانلر. بوگون ایسه، باب عالی ایشك آلدنده، ملطقلرن ئه‌ورنه شیکللی یاصاب تزوب قویغان بایتاق غنه تورك صالدات لری طورا ایدی.

۱۷ نچی نویابر.

۹

متارکه شرطلری . حمایه‌گه کرو مسئله‌سی . قایسی یاقنه یاقنلاشورغه ؟ تورکلرنك روسیه‌گه نظرلری . «هلال احمر» ده روسیه مسلمانلری . «اتحاد و ترقی» چیلرنی قصو دوام ایته . ایسکی‌لك‌گه طابا . استانبولده مجروحلر . اعانه‌لر .

نهایت، متارکه یاصالدی، صوغش موقتا طوقتاتلوب طوروب، کیلشو حقنده سویله‌شرگه قرار بیرلدی. متارکه پرتاقولی تورك وکیللری طرفندن امضا وسلطان طرفندن تصدیق ایتلوب رسمی‌له‌شدرلدی هم بو واقعه تورکیه حکومتی طرفندن همه گوبیرناطورلرغه، مصر و یمن حاکملرینه، عسکری قوماندانلرغه بلدرلدی. بالقان حکومتلرینك وکیللری بو پرتاقولنی اوزلرینك حکومتلرینه یباروب تصدیق ایتدروب آلاچقلر. بونك ایچون ۴۸ ساعت وقت تعیین ایتلگان. ایرته‌گه ۲۰ سنده بو مدت تمام بولا.

متارکه‌نك نیندی شرطلر ایله و نیچه کونگه یاصالغانلغی مونده بیك آچق معلوم توگل. مدت تعیین ایتلمه‌گان و اوشبو شرطلر ایله یاصالغانلغی آگلاشیلا: ۱) متارکه صلح یاصالغانچه‌غه قدر دوام ایته‌ر؛ ۲) اگر ایکی یاقنك برسی متارکه‌نی بوزوب صوغش باشلارغه تله‌سه بونی ایکنچی یاقنه ۴۸ ساعت آلدان بلدرر و شول مدت اوتکانچه صوغش باشلامی طورر؛ ۳) متارکه مدتنده حاضرگی عسکرلر شول بولونغان اورنلرنده طوروب طوررلر. محاصره آستنده بولغان یرلر بوشاتلمی طوررلر؛ ۴) کیره‌ك تورکیه طرفندن و کیره‌ك بالقان حکومتلری طرفندن دیگزده بلوقاده آستنده بولغان یرلردن بلوقاده کوتاریلور.

مونه متارکه شرطلرینك خلاصه‌سی شونلردر. اما، صلح اساسلرینه کیلگانده آلار حقنده کینه آچق معلومات بوق. گوبا، قرق کلیسا، ادرنه، دیمتوقه تورکیه‌گه قالورغه بولغان، ماکیدونیا ایله آرناودلق‌غه آفطونومیا بیریلورگه بولغان، دیلر.

تورك ملتپرورلرینك ناشر افکاری بولغان «افهام» غزته‌سی بو روشده متارکه یاصاو حقنده عثمانلی دیپلوماتلرینك موفقیت‌لرن ماقطاب بتره آلمی. صوغشوب جیگگان بولسه‌قده شوندن یاخشی شرطلر ایله صلح یاصی آلو احتمالمز یوق ایدی، ایندی صوغش جهتنچه جیگلگانلرنك آچیسن سیاسی جهتدن چغارغه

موفق بولدق، الحمدلله، دی. غزته‌نك بو «موفقیت» لردن مقصدی نی بولغانلقنی بز آکلی آلمی‌مز. مع ما فیه قهوه خانه‌لرده‌گی تورکلرنی سویندررگه یاریدر.

تورك غزته‌لری متارکه مذاکره‌سی‌نك قایده و نیچك بولغانلغی حقنده خیلی معلومات بیره‌لر. فقط نیلردن عبارت ایکانلـگن‌گنه بلمیلر. مثلا: مذاکره بولغان یرنك «باغچه کوی» دیب یورتلووی یاکلش، آنك درست اسمی «بخشایش کوی»در. اول کوی «خادم کوی» ایله «چتالجه» آراسنده ایکی یاقدنده بر تیگز یراقلقده‌در. ۱۳ نچی نویابرده مذاکره باشلانغان کوننی بلغار وکیللری آنده آت‌غه آتلانوب کیلگانلر. ۱۵ نده ناظم پاشا، آلارنی آشقه چاقرغان. کیلمی اوزاغراق طورغانلر. ناظم پاشا، کیلمه‌دیلر ایندی آخرسی دیگان وقتده‌غنه دومبرده‌ب کیله طورغان پویزد، بلغارلرنك تورکلردن آلغان تیمر یولارنده کورنگان. آنك «قاره صو» کوپری آرقیلی آووی لازم، حالبوکه اول یمرلگان بولغان، شول سببلی ناظم پاشا آنك اول قدر تیز آراده بلغارلر طرفندن توزه‌تلگان بولووینه اشانمی طورغان، لکن پویزد کوز آلدینه کیلوب طوقتاب اچندن بلغار گینیرالری چقماچ اشانغان. ناظم پاشا بلغار عسکرینك باش قوماندانی گینیرال صاووف ایله تورکچه سویله‌شکانلر، قالغانلر فرانسزچه سویله‌گانلر. برگه رسملری چغارتلغان.

گینیرال صاووف باشده بلغاریاده، صکره استانبولنك سلطانی مکتبنده اوقوغان، صکره روسیه‌نك عسکری آقادیمیاسنده اکمال ایتکان بر ذات ایکان. آلوك تورکلر کورشی خرستیان مملکتلرینك حسن توجهلرن قازانور ایچون مکتب سلطانی‌ده هر یل بر نیچه دیسته‌لب بلغار، صرب، قاره‌طاغ بالالرن بوشلای اوقوتالر ایدی. بیك احتمالکه، بو گینیرال صاووف‌ده شولای اوقوغان شاکردلرنك برسیدر.

بو متارکه خبری استانبول غزته‌لرنده ۱۸ نچی نویابرده باصلوب چقدی. اما نه سوینچ، نه کوینچ بیك آز تأثیر حاصل ایتدی. خلق غایت صووق قانلی‌لق ایله قاری. گویا، بولسه‌ده بولماسه‌ده باری بر توسلی. متارکه‌نك شرطلری نیچك بولاچاغی و صلحنك نی روشچه یاصالاچاغی حقنده‌ده اول قدر ذهن واتمیلر. آلار حکومت اشی، حکومت اوزی بلور دیگان توسلی ایتوب قاریلر.

فقط، غزته‌لردن بعضیلری تورکیه‌نك کیله‌چك کونلرن ایسکه توشوره باشلادیلر. مشهور محرر میزانچی مراد بك‌نك «اقدام» ده اوزون بر مقاله یازوب، کیله‌چکده تورکیه‌نی انگلتره یاکه روسیه حمایه‌سینه کرگه تیوش

طاپقانلغن. روسیه حمایه‌سینه کرونی آرتوغراق کورگانلگن و بو مقاله‌نك مونك بر قسم خلق‌غه ناچار تأثیر ایتکانلگن اوتکان مقاله‌لرمنك برسنك یازغان ایدم.

«اقدام» غزته‌سنده بره‌و مراد بك گه آچق خط یازوب: «حمایه‌دن مقصودك کانترول آستنه کرو توگل‌لکنی، بلکه دوستلاشوغنه ایکانلکنی و بزنك بلمن دوست بولودن روسیه‌نك نی فائده ایته‌چگینی ایضاح قیلووکنی اوتنه‌من» دیدی.

مراد بك بوکا قاچاماقلی‌غنه بر جواب یازوب: «بیوك پیتر زماننن بیرلی روسیه‌نك نیندی کیکایو سیاستی طوتقانلغی معلومدر، اگرده عثمانلی و اسلام عنصری ایله تقویه ایتلسه روسیه‌نك قوتی دخیك نغراق آرتاچغی معلومدر» دی. «حمایه» دن مقصدی: باشده دوستلق و آنك طرفندن یاقلانو، صکره صایوز بولوچیلق ایکانلگن بیان ایته و: «اتحاد ترقی» جمعیتی بزدن یاوروپانی بیزدردی، قاره بکوفلرنك (باکولی دوقتور قاره بك قاره بکوف اولاچق) فسادی ایله بز انگلتره‌نی آچولاندردق، انگلتره ایك کوب مسلمان تبعه‌گه مالك بولدیغی حالده، مقام خلافتنك ترقیسندن اورکدی، شوندی آور وقتمزده بزنی طاشلادی، بناء علیه حاضر ایندی اسلاملر حقنده انگلتره سیاستی بانقروط بولدی، بو حالده ایندی اوچ یاغمزدن ئه‌یله‌ندروب آلغان ومسلمان تبعه‌سینك کوبلگی یاغندن ایکنچی درجه‌ده بولغان روسیه نفوذینه یول آچیلادر، انگلتره قاچرغان فرصتنی قولغه آلوب، اوچیوز میلیون مسلمانلرنك کوکلن اوزینه طارتو بوکونگی کونك روسیه قولنده‌در، روس سیاسیلریك شاید بونی آکلی طورغانلردر، دی.

مراد بك‌نك بو جوابی باصلوب جققاچده، مرحوم کمال بك و احمد مدحت افندیلرنك ایبداشلرندن وتورکلرنك معروف ادیب وعالملرندن بولغان ابوالضیا توفیق بك طرفندن نشر ایتله طورغان «تصویر افکار» غزته‌سنده آکا قارشی قیامتلر قوبدی: ابراهیم خاکی نامنده بری باش مقاله یازوب شول حمایه‌گه کرو حقنده‌غی مقاله‌سی ایچون مراد بك گه بیك قاطی سوزلر یازدی. بوکا «تصویر افکار» اوزیده قوشیلوب طاغن بر آز اوسته‌دی. بونلر مراد بك گه: «سین کیلمشه‌ك بر کشیسن، سینك باباکنك و نسلکنك قانلری بو وطن طوفراغینه قاتناشماغان، سین تیك موندن اویله‌نب گنه عثمانلی اسمن آلغانسن، بناء علیه، عثمانلی ملتن تحقیر ایته طورغان آنده‌ی فکرلر یازوب طاراتورغه و عثمانلی سیاستنه مداخله ایتارگه حقك یوقدر، سین اوزك آلوك «اتحاد و ترقیچیلر» نك هر قایوسن بره‌م بره‌م قوچاقلاب اوپدك، صکره ۳۱ مارت واقعه‌سن چغارتدك، سین بزنك دولتمزنی بخارا خانلغی درجه‌سینه توشورگه طریشه‌سن، اگر باشکه

عقلك كوب ايكان، اصل وطنك بولغان روسيه‌گه قايتده، آنده اوزك منسوب بولغان قومنى اسارتدن قوتقارارغه طريش» ديلر. همده مراد بك‌نك آلوكدن بيرلى روسيه آقچه‌سى بلەن آصرالوب آنك فائده‌سينه خدمت ايته طورغان بر كشى بولووى عقنده‌غى روايتلرنى ايسكه توشورديلر و بو ياكى مقاله‌سنده شول روايت‌نى قوتلى طورغان ايتوب طابماقچى بولديلر.

مراد بك‌نك حمايه‌گه كرو حقنده اول قدر آچقدن آچق يازووى موندى اوكايسز و نچكه بر وقتده تورکلر نظرندن البته كيلوشسز ايدى. لكن «تصوير افكار» نك جوابى‌ده كيلوشلى توگل وآرتوغراق شخصى بر روشه بولوب چقدى.

شونك ايله برابر، ابوالضيا توفيق بك اوزينك غزته‌سنده: «نى ايدك، نى بولدق؟» سرلوحه‌لى باش مقاله يازوب، ايسكى تورکلرنك شوكت وعظمتلرن بيان ايته، بتون ياوروپا طرفندن ۱۲ مرتبه واقع بولغان صليب هجوملرينه قارشى طورغانلقلرن، استانبولدن چققان يوز ايللى مك كشيلك عثمانلى عسكرينك ويانه قاپقه توبلرينه باروب يتوون، روسيه، بلغاريا، صربيه، قاره طاغ صوغشلرن، نى قدر اختلاللرنى باصدرونى صانى‌ده: «بز دنياده مرد ايدك، مردلكده فرد ايدك» دى. صكره بو صوكغى صوغشده جيكلونى و قرق كليسا صوغشنه تورك عسكرينك ميدان‌نى طاشلاب قاچوون ايسكه توشوره‌ده، نى بولدى بزگه؟ مونه منگولك حل ابتوب بولمى طورغان بر مسئله، دى.

سوز آچلغاچ، بو حمايه مسئله‌سن طاغن آزغنه يازيق ايندى: فى الحقيقه مونده، استقبالنى توشونوچيلر بار. تورکيه كيله‌چكده نيشله‌رگه تيوشلك حقنده خيلى فكرلر يوروته‌لر. اگرده تورکيه برەر ياقده قوشيلوب تيزدن اتفاقغه كرماسه و معاهه‌لر برلن اوزينك استقبالن تأمين ايتماسه روم ايلى‌ده‌گى سوتيلو واقعه‌سى آنا طولى‌ده ومملكتنك باشقه يرلرنه‌ده باشلانه‌چقدر، ديلر. مثلا: روسيه طرفندن ارمنستان، فرانسه طرفندن سوريه، انگلتره طرفندن ميسوپوتاميا و يمن مسئله‌لرى قوزغاتلونى ظن ايته‌لر. شونك ايچونده، موندن صوك بيك تيزلك اوزرنده عادتدن طش تدبيرلر ايتارگه تيوش طابالر. بعض برەولر: اوزلرى صوراب قيام ايتماسدن آلوك درحال ارمنستان‌غه، سوريه، شام طرفلرينه ويمن‌گه موافق شرطلر ايله آفطونوميا بيررگه كيره‌ك، تورکيه اوز قول آستينه يالكز تورك عنصرن‌غنه آلوب قالورغه و بتون قوتى ايله شونى ترقى ايتدررگه طريشورغه تيوش، ديلر.

بعضيلر و ايك كوب قسم، تورکيه‌نك حاضردانوك اتفاق مثلث‌گه (گيرمانيا،

آوستریا و ایتالیاغه) قوشیلوون آرتق کورەلر: بز ضعیف بولسەقده آلار بزنی حاضر مع‌الممنونیه اوز اتفاقلرینه آلاچقلر، چونکه یاوروپاده نیمس عنصری اسلاو تهلکەسی آستینه توشه باشلادی، آلار منفعتی ایله بزنکی ئللە نیچه یاقدن اورتاقدر، نیمسلر ایسکیدنده مسلمانلرغه محبتلی خلق، تورکیەنك تجارت و صناعتی‌ده آلار برلن بیك کوب، موقع جغرافیلریده تورکیه ایله یاقنلق‌نی اقتضا ایته، اگر رومانیاده شوکا قوشلسه بو اتفاق کوچلی بولوب، ائتلاف مثلث ایله بالقان اتفاقینه قارشی طورا آلاچقدر، دیلر. صکره، اگر تورکیه گیرمانیا کبك مترقی و قوتلی بر دولت‌گه قوشلسه دنیانك هر طرفنەغی مسلمانلر اوزلرینه بر حامی، بر متفق بارلغینی حس ایتوب روحلری کوتاریلور، ترقی‌گه یوز طوتارلر؛ گیرمانیا هندستان و شمالی آفریقادەغی مسلمانلر واسطەسیله‌گنەده اوزینك رقیبلری بولغان انگلتره ایله فرانسیەنی بایتاق قاقشاتا آلور ایدی، شول سببلی تورکیەنی اوز اتفاقلرینه آلورغه گیرمانیا تلەر هم راضی بولور، دیب ایسابلیلر.

عمومیتله قاراغانده تورکلرده روسیەنك لهنەده، علیهنەده حاضرگی حالده زور فکر یوق. بعضیلری: بزنك باشمزغه کیلگان بو فلاکتلر بارسیده موسقوف بارماغی ایلەدر، دیسەلرده کوبسی بر نرسەده بلمی. روسیەنك بالقان اسلاولرینه نی قدر معاونت ایتوون، روس مطبوعاتی‌نك تورکیه‌گه قارشی نی درجه قاطی یازولرن، کوب مبالغەلر ایله تورکلرنی پچراتورغه طریشولرن، عمومیتله روسلرده تورکلرگه قارشی نی درجه دشمنلق و نفرت بارلغن تورکلرنك میلیون‌غه برسیده بلمی طورغان بولسەلر کیرەك. چونکه روس غزتەلرن اوقومیلر، روسیه احوالی ایله طانوشرغه تلەمیلر.

شونك ایله برابر، قاره دیکزنك شمال یاغندن آزغنه یاخشیلق اثری کورندیسه روسیه‌گه رحمت آیتورگه، روسیه بلهن یاقنلاشورغه حاضرلردر. اگرده روسیه تورکیەده اوزینك نفوذن آرتدریم دیسه تورکیه‌گه یاخشیلق ایتو طریقی ایله بونی اول بیك جیکل اشلی آلاچقدر.

روسیه مسلمانلرندن کبیر بکر، شریف احمدجانف، فاتح رحیموف افندیلر مونده کیلوب هلال احمر خسته خانەسینه (دارالفنون بناسندەغیسینه) مجروحلر قارارغه کردیلر. مکتب سلطانی بناسندەغی نیمس «صلیب احمر» خسته خانه سندەده بر دانه روسیه و بر دانه قطای مسلمانی (غولجه) لك باردر. آلوکدن

كيلكان طوتاشلرمزده مجروحلر قارداو خدمتنده دوام ايتدلر. خسته خانه هيئتلری و طبيبلر بزنك روسيه مسلمانلرندن غايت راضی و ممنونلر. آنلرنك آريمی طالمی ياخشی اشلەولرينه ايسلری كيته. تورك خادملری ژالونيه ايله خدمت ايتدكلری حالده يالقاولانب، قارشوب يودەتەلر ايكان. بزنكيلر ايسه اوز مصرفلری ايله كيلوب بوشلای شول قدر طريشوب خدمت ايتەلر. روسيه مسلمانلرينك مونڭ كيلوب شوندی اسم چغاروللری روسيه ايچون بر شرف بولوب طابلادر. تورکلر: باق، روسلر مسلمانلرغه نيندی ياخشی تربيه بيرگانلر ونيندی عالی حس كرتگانلر ديب روسلرعه اخلاصلری آرتوغه سبب بولا.

«اتحاد و ترقی» اعضالری حقنده قصولر دوام ايته. هميشه چوبلەب آلا طورالر. بو كونلرده گنه تورکيه نڭ ايڭ زور عالملرندن و معارف مينيستری بولوب طورغان امرالله افندی (« محيط المعارف » ـ تركچه اينسقلوپيديه صاحبی)نی توقيف ايتوب ادارهٔ عرفيه حبسخانەسينه يابقانلر. سابق مبعوثلردن اسماعيل حقی، فرهاد افنديلر، بشكطاش بلديه رئيسی رضا بك، باش كاتبی سری بكلرده قولغه آلنغانلر. محبوسلرنڭ كوبسی اوزلرينڭ فكر و قلم كوچلری ايلەگنه كيچنه طورغان محرر، اديب، آدواقات كبك كشيلر بولغانلقدن بايلقلری يوق، عائلەلری مشكلاتغه توشەلر، ديلر. احمد بك آغايف ايله عمرناجی بكنڭ عائلەلری بيك طارلقغه توشوب طانش بيلشلرندن اعانه جيوب بيرگه احتياج توشكانلگی بزگەده آڭلاشلدی. آغايفنڭ كچكنه دورت ـ بيش بالاسی بار. اوزی حبسكه آلنغاچ خاتونی خستەلەندی. آطنەسنڭ ايكی مرتبه اوزلری برلەن كوريشورگه كرتەلر ايكان.

طنين محرری حسين جاهد بك ديون عموميەده عثمانلی آلاچقليلری وكيلی ايدی. بو، زور معاشلی و اهميتلی بر اورندر. طاشلاب ياوروپاغه كيتارگه مجبور بولغان. شول سببلی آنی اول اورندن چغاررغه وئللە نيندی عيبلر طابوب صودغه بيررگه جيونالر. آلوك حريت بولغاچده حكومت دائرەلرندەگی آرتق مأمورلرنی چغارغانلر و كوبسی ايسكی لك طرفداری بولووی احتمال طوتولغان آدملر چغارلغان ايكان. حاضر ايندی أئتلافچی غزتەلر شولارنڭ بر قسمن ياڭيدن اورنلرينه كرتو مسئلەسن قوزغاتديلر.

داخليه مينيستری بر سيركولەر طاراتوب: «ولايتلرده خلقنی قوتورتوچيلر بارلغی وبوڭا بعض مأمورلرنڭده قاتناشقانلغی آڭلاشيلا، شول سببلی گوبيرناطورلر بو خصوصقه بيك نق دقت ايتسونلر، اگر مأمورلر آراسنده شونديلر بارلغی

بلندیسه درحال اورنلرندن چغاریلورغه تیوش‌در» دی. بو سیرکولهر بویونچه ولایتلرده‌گی بتون اتحاد و ترقی طرفدارلری اورنلرندن چغاریلوب بتریلورگه لازم بولاچق هم سیرکولهرنك مقصودیده شولدر. بلمیم، بو قدر قاطی ریاقسیه‌نك اوچی قایده باروب تره‌لور.

معارف نظارتی بوگوندن اعتبارا توبان و اورتا مکتبلرنی آچوب درسلرنی باشلاتورغه امر چغاردی. شهرده وبانك آزابووی بوکا امکان بیره‌در، دی. عالی مکتب بنالری بارسیده خسته خانه بولغانلقدن، احتمال آلار بر آز صوکراق آچیلورلر: وبا شهرده‌ده، عسکر آراسنده‌ده خیلی آزایغان هم کیتدکچه کیمی بارا، دیلر.

استانبول ایله چتالجه آراسنده‌غی تیمریول، عسکردن باشقه یولچی یوروتمی ئلی. اوراملرده صالدات حرکتی کوب. ئلی بر یاق‌غه، ئلی ایکنچی یاق‌غه تورلی قیافته‌گی صالداتلر أوتوب طورالر. استانبولنك اوزنده حاضرکی کونده تورلی خسته خانه‌لرده ۱۸ — ۲۰ مك مجروح بار، دیلر. تدریجا سلامت‌له‌نوب چغا طورالر. یاکیدن کیلکانی آز. چونکه صوغش یوق. سلانیك‌ده ایکی مك مجروح بار ایکان. آلار ایندی شونده قالغانلر. سلانیك‌گه تیره یاقدن بیك کوب مسلمان مهاجرلری کیلکانلر ایکان، حکومت شولارنی آنا طولی‌غه کوچرر ایچون گیرمانیا ایلچیسی آرقیلی ٤٠ مك صوملاب آقچه یبارگان. سلانیك‌ده یونانلرنك مسلمان لرغه کوب جبر و ظلم ایتولرن خبر بیره‌لر. «قواله»ده بلغارلرده کوب مسلمان لرنی طوتوب حبس‌گه یابقانلر. آنده‌غی بر مسجد ألوك چیرکاو بولغان ایکان. شونی یاکیدن چیرکاوگه ئه‌یله‌ندرو حقنده بلغارلر ایله رومللر آراسنده نزاع چققان؛ برسی آنی روم چیرکاوی یاصارغه ایکنچیسی بلغار چیرکاوی یاصارغه طارتشالر ایکان.

بو کونلرده استانبولغه ایتالیا سفیری مارکی غاروتی کیلدی. طرابلس طوغشندن صوك صلح بولغاچ تورکیه — ایتالیا مناسبتی توزه‌لمشدر. سفیرنی زورلاب قارشی آلدیلر. سلطان حضورینه قبول ایتلکان و ایکی یاقدنده «صمیمی» سوزلر سویله‌نگان.

بزنك روسیه سفیرینك رفیقه‌سی واسطه‌سیله روس «صلیب احمر» جمعیتی اسمندن «هلال احمر»نك خاتونلر مرکزینه ۳۶ چارشاو، ۳۶ کولمك، ۳۶ اشطان، ۳۶ جایمه، ۳۶ تاکیه هدیه ایتلکان.

مونده‌غی آوستریا «صلیب احمر» جمعیتلرنده‌گی دوقتورلر، اگر کیساکدن

چاقریلو بولا قالسه درحال وطنلرینه قایتورغه امر آلغان بولغانلر. استانبول لیمانندهغی آوستریا صوغش پراخودلریده ماتروسلرن آلوب موندن کیتکانلر. بونلر آوستریا ایله روسیه آراسنده صوغش چغو احتمالینه مبنی دیب ظن ایتلدیلر. لکن صوك کونلرده بو احتمال غه، بتکان حکمنده قاریلر.

آرناودلر «آولونیه» شهرنده استقلال اعلان ایتوب معلوم اسماعیل کمال بك نی موقت حکومت رئیسی صایلاغانلر. اسماعیل کمال بك آرناود حکومتی اسمندن آوستریا وایتالیا حکومتلرینه تیلیغراملر یباروب رحمت أیتکان ویاردمك بولنولرن اوتنگان.

یونان فلوطی تورکیهنك آطهلرن برهم برهم آلا طورا. تورك فلوطی قارشی طورا آلمی. تورکلر البته بیك تأسف ایتهلر. لکن، نه چاره، تأسف ایله بر اشده بولمیدر.

«هلال احمر» فائدهسینه جیولغان آقچه و نرسهلرنی کیتررگه بو کونلرده قریم مسلمانلرندن ایکی هیئت کیلووی کوتیلهدر. یالطهده گنیرال دومبادزهدن رسمی رخصت آلوب یالطه، دره کوی گه وباشقه دیکز بویندهغی مسلمان آوللرینه پادپیسنوی لیستلر طاراتوب اعانه جیغانلر. عید کونی «دره کوی» نك اوزنه گنه اوچ مك صوم جیولغان. خاتون قزلر کوب کولمك، اشطان، سولگی، جایمه کبك نرسهلر بیرگانلر.

بزنك اورنبورغ مسلمانلری هلال احمر گه اعانه جیارغه صورابده مینیستر طرفندن رخصت بیرلماوینه موندہ ترکلر اشانمیلر. روسیه حکومتی آندی خیرات گه نیشلاب مانع بولسون، اول متمدن و بزنك ایله مناسبات دوستانهده بولونوچی بر دولتدر، ذاتا بزنك طرخان پاشاغه روسیه حکومتی بوکا مانع بولمایهچغن بیان ایتکان، نیده بولسه برهر آکلاشلماو باردر، دیلر.

قریم مسلمانلرندن صوغشقه کوکللی بولوب آلوك یوزدن آرتق آدم کیلگان ایکان. بو کونلرده دخی یوزلاب کشی کیلگان و حربیه نظارتنده قبول ایتلوب صوغش میدانینه یوللانغانلر. لکن، ایندی صوغش طوقتالدی. یاکیدن باشلانو احتمالی زور توگلدر.

صوك کونلرده استانبولده هوالر جلندی. ترزهلر آچق طورا. اسکامیکهلرنی قهوه خانهلر آلدینه اورامارغه تزدیلر. تورکلر قهوه ایله نارگیله (قالیان، خورخور) نی غایت حضورلانوب آچق و لطیف هواده اچهلر.

۱۹ نویابر.

۱۰

حبسخانه‌ده آغایف یانده. پارتیه نزاعلرینك ثمره‌لری. حاضرده فکرلر. کیله‌چك‌گه نظر. عبدالحمیدنی ایسکه توشورو. متارکه پرتاقولی تصدیق ایتلو.

ادارهٔ عسکریه حبسخانه‌سینه یابلغان مشهور محرر احمد بك آغایف ایله کوریشور ایچون کیچه یانینه باردم. بونلر یانینه کوریشورکه آطنه‌سنه ایکی مرتبه کرته‌لر ایکان. حبسخانه سلطان بایزید جامعی قارشوسنده‌غی حربیه نظارتی دائره‌سی اچنده‌در. دائره‌نك اورام قاپقه‌سی توبنده ایکی یاقده ئللهٔ نیچه شهر صالدات و ژاندارملر طورا. دائره اچینه کررکه تله‌گان کشینك کم بولوب، نیچون کیلگانلگن نق تیکشروب اوتکاره‌لر. آزغنه شبهه‌لی بولسه کرتمیلر. اجنبی تبعه‌سی بولغاچ مینی تیز اوتکاردیلر.

اوتکان مقاله‌منك برسنده‌ده بو حربیه نظارتی دائره‌سی حقنده آزراق یازغان ایدم. کینه شولای: هر طرفی طولی عسکر. قایسن اوگره‌ته‌لر. قایسیلری یرگه تزیلشوب اوطورغانلر. آراده شونده یاتوب یوقلاغان‌لریده بار. تورلی یاقغه چاترلر قرولغان. ملطقلر تویلر، بوشاتالر. بیك کوب تورك خاتونلری شونده یوریلر، یاکه یرگه اوطوروب تماکی طارتوب طورالر. بونلر اوزلرینك صالداتده‌غی بالالرینك حاللرن بلورگه، اسیر ومجروح توشکانلری حقنك خبر آزله‌رگه کیلگان خلقلردر. دائره‌نك تیره یاغنده‌غی تیمر ره‌شه‌تکه اوستنه صالداتلر اوزلرینك کولمك اشطان، سولگی یاولق کبی نرسه‌لرن یووب کیبارگه ئلوب قویغانلر. هر طرفی زور اوراملرغه قاراغان رسمی بر دائره‌نی بو منظره یمسزله‌تب طورا. بونده‌غی عسکرلرنك قایسی‌لری ولایتلردن یاکی کیلگان، تیوشلی یرلرگه اوزاتیلالر. قایسی‌لری کوکللی‌لر، آنلرنی اوگره‌ته‌لر. قایو برلری کیتارگه نوبت کوتوب طورالر. خلاصه: حاضرگی تورکیه‌نك بتون فعالیتی شول دائره اچنده‌در. هم یاکی ترکیه‌نك ایك فاضل، ایك مقتدر وایك وطنپرور ایکی یوزله‌ب ایرلرن اوزینك اچینه جیوب آلوب طوروچی ادارهٔ عرفیه حبسخانه‌سی ده شوشی دائره اچنده، آرت طرفده بر یرده‌در. بنانك یانینه باروب، قاراولچی صالدات و ژاندارملرغه قارتوچقه‌منی کورسه‌تدم. مقصودمنی آیتدم. آفیتسر بولمه‌سینه کرتدیلر. یاخشوق زور بر بولمه. بونده بر نیچه

صالداتلر طورا. تیره‌لی تزیلوب اوطورغان تورکلر، تورك خاتون قزلری، کچکنه بالالر بار. یوزلری قایغولی، باشلرن ایبوب ایسابده اوطورالر. آکلادم که، بونلر اوزلرینك اوغللری ایله کوریشورکه کیلگان آتا آنالر، ایرلری آغا و أنیلری ایله کوریشورکه کیلگان خاتون قزلر، آتالری ایله کوریشورکه کیلگان و آتالرینك نیچون آنده یاتقرلغانلغندن همده نیچون دشمن کیلوب وطن‌نك بغرینه خنجر صاپلاغانلغندن خبرلری بولماغان معصوم صبیلردر.

قارتوچقه‌منی دیژورنی آفیتسرکه بیروب مقصودمنی أیتدم. میکا شونده اوطوروب آزغنه کوتارکه اوتندی. کم ایکانلگمنی، کم بلمن کوریشورکه کیلوو منی یازوب آلدی. شونی‌ده أیتوب اوتارکه لازم طابامن، که تورکلر عمومیتله غایت نزاکتلی، تربیه‌لی معامله قیلالر. خصوصا بز، آفیتسر، صالدات و ژاندرم‌لری صوك درجه نزاکتلی‌درلر. هیچ وقت کشی‌کة قاطی أیتمیلر، یوموشنی دقت ایله طکلیلر. ممکن بولسه اشلیلر، بولماسه ئللة نیقدر عفو اوتنه‌لر. تورکلرده قبالق دیگان نرسه یوق دیه‌رلکدر.

نهایت، ساعت ۱۱ بولدی. ایکنچی بر بولمه‌دن برهم برهم یات آدملر کیلوب بز طورغان بولمه‌که کره باشلادیلر. قبول و کوریشو بولمه‌سیده شول ایکان. شول آراده آغایف‌ده کیلوب کردی. صالداتلر کیلوچی‌لرنی کوزه‌تب طورالر. سوبله‌شو شول صالداتلر اراسنده هم تورکچه بولغانلقدن آنلرغه ایشتلوب طورا. هر کم اوزینك کوتکان کشیسی ایله کوریشه باشلادی. مین آغایف ایله کوریشوب تعزیه و تأسف بیان ایتدم.

— ضرر یوق افندم، کیچه‌ر کیته‌ر، بزنی بونده کرتکان نرسه وطن و ملت‌کة صداقت و محبتمزدر. اجتهادمز طوغریمی، خطامی بولغانلغی صوکندن کوریلور، حقلق ظاهر بولور، دیدی.

— کفالت برلن چغارغه تله‌میسزمی؟ عائله حالکزده اوکایسزراق ایکان، دیدم.

— یوق، محاکمه‌سز چقمایه‌چقمن، محاکمه‌ایتسونلرده عیبسز بولسهم بتونله‌ی قوتولیم، اگرده عیبلی بولسهم بتونله‌ی شونده قالاچقمن، دیدی.

— تفتیش و محاکمه‌لر باشلانمادیمی صوك، دیدم.

— یوق، برهر آی‌دن بیرلی یاتوچیلر بار، اما هیچ بر سؤال فلان بولغان یوق ئلی، دیدی. آشاو- اچو، تربیه یاخشی، دی. بنالرینك ترزه‌لری زور، اوستکی قاتده ترزه‌لرده تیمر رمشه‌تکه فلان یوق. تیك تیره‌لی صالداتلر قاراول طورالر.

یانمزده راق بر تورك خاتونی شول محبوس لردن برەو برلن سویله شب طورا ایدی. خاتوننك یانندەغی کچکنه بر قز: «ئەوه نه وقت کله چکسن باباچغم؟ سنی چوق أوزلیورز» دیدی. خاتون یغلاب یباردی. ایرینك کوزندن ملدرەب یاشلر کیلدی. شونلرنی کورسەتماس ایچون تیزگنه ایبلدی‌ده قزن قولینه آلدی، قوچاقلاب اوپدی و: «کلورم، کلورم، سن مراق ایتمه چوجوغم!» دیدی. نی قدر طرشسەمده اوزمنی طیا آلمادم مینمده کوزلرمدن یاشلر کیلدی. آغایف مینم قولاقغەراق: «بو، سابق مبعوثلردن فلان آدمدر» دیدی. بوندی فجیع منظره برەوگنه توگل، بر نیچه، دها طوغروسی بارسیده فجیع ایدی.

بر طرفدن دشمن پایتخت‌نك قاپقه توبینه کیلوب تره‌لـگان. وطن‌نك یوره‌گن خنجر یاروب، آمرانه و مستهزیانه بر صورتده حقارتلی صلح یاصاتا. میلیونلرچه مسلمانلر خوار، زار وپریشان بولغانلر، بتون یورت و ملـکلرندن آیریلوب دشمن آیاغی آستنده طابتالغانلر. دولت‌نك ناموس عسکریسینه زور حقارت اورولغان. ملت‌نك بتون استقبال امیدلری سونمك اوزره. مونه، شوندی وقتده وطن اوزینك فداکار، حمیتپرور، مقتدر بالالرینه ایك زیاده محتاج بولغان بر زمانده، ملتنك بتون چیچگی، فداکارلق کورسەتووی کوتولـگان و نیده بولسه آلاردن بر فائده مأمول بولغان بر قسمی طاش قاپچق اچینه طوترلغان. وطن دشمنی برلن صوغوشاسی صالداتلر شولارنی صاقلاب عمر اوتـکاره‌لر، وطن مدافعەسن ایسابله‌رگه تیوش بر چوق مأمورلر بونلرنی توقیف ایتو، تفتیش ومحاکمه قیلو ایله شغل‌لنه‌چکلر.

تورکیه نك تیزره‌ك یمریلوون، بتوون تله‌گان اجنبیلر، و داخلده‌گی خرستیان‌لر بو منظره‌نی کوروب سوینچلرندن البته قوللرن اووشدره‌طورغانلردر. بونده شبهه یوق، اما، اوزلرینك سیاسی استقلاللرینك صوك کونلرن کو تمکده بولغان تورکلر و مسلمانلر نیشلیلر؟ شبهەسز، آنلر اچنده‌ده قان آغلاوچیلر، بو فجیعه‌لر ایچون بیك نق قایغروچیلر بار، لـکن، بونلر شول قدر آزدر، که هیچ بر تأثیرلری یوق دیه‌رلـکدر. وطن‌نك فلاکتدن فلاکت‌گه یوارلانوو ینه بونلر اصلا مانع بولا آلمیلر. اما کو بچی‌لك قسمی هنوزده تأثرسز، حسسزدر. آنلر گل کوچلی یاقغه ایاروب یوریلر: «مونه بزده بو فکر بار، بز شونی تلیمز» دیب بر نرسەده أیته آلمیلر.

حاضرگی حکومت «اتحاد و ترقی» فرقەسن، خلقنی و عسکرنی قوتورتوده عیبلی. حتی سلطاننی و حکومت آدملرن آوتررگه قرار بیرگانلر ایمش، دی.

شوکا کوره، مملکتده فتنه چقماسون ایچون آلارنی طوتوب یابارغه، محاکمه ایتارگه و تیوشلی جزالرن بیررگه تیوش طابلدی، دی. بو اسناد، نی قدر اساسلیدر، بز بونی محاکمه‌گه کرشمی‌مز. فقط، بونلر برسیده تورکیه‌نك حاضرگی احوالی نی قدر فجیع و مدهش ایکانلگن یابوب قالوغه سبب بولا آلمیدر. بالفرض، شول قدر متفکر ومقتدر آدملر عیبلەنب قاطورغه یبارلسه‌لر، تورمه‌لرده چرتلسه‌لر تورکیه ایچون بوندن بر سعادت و خلاص مأمولمیدر؟ البته یوق.

آغایف برلەن کوریشوب آیرلدم. اول اوزلرینك بولمه‌سینه کروب کیتدی. ایشکلرندن کروب کیتکانچه بر صالدات، آرتندن باروب اوزاتوب قالدی.

حاضرگی حالده بو حبسخانه‌ده‌گی محبوسلر اچنده ٤ — ٥ سابق مینیسترلر، ٥ — ٦ سابق والیلر، ٣٠ — ٤٠ قدرده سابق دیپوتاتلر و بر چوق محرر، ادیب، عالم و فاضللر بار. امرالله افندی، حاجی عادل بك‌لرده شوندەدر.

پارتیه نزاعسی تورکیه‌نی شول قدر ایزگان و شول قدر بونچوتقان‌که هیچ آیتوب بتررلك توگلدر. ایك بوغاریدن باشلاب ایك توبان‌گه قدر خلق ایکی فرقه‌گه آیرلغان: یا اتحادچی، یا ائتلافچی. شول نزاع عسکر آراسینده بیك نق کرگان. حتی کوب کشیلرنك آیتولرینه بناء، بو صوغشده تورك عسکرینك جیگلووینه سبب بولغان نرسه‌لرنك ایك مهملرندن برسی عسکر آراسینه کرگان شول فرقه نزاعسیدر. معنوی جهتدن بو، عسکرده اطاعت، صداقت ودیسیپلین‌نی قاقشاتقان. ئلی بر پارتیه‌گه، ئلی ایکنچی پارتیه‌گه منسوب آفیتسرلر ایله عسکرلر شایارتلغانلر. آفیتسرلر اوز مخالف پارتیه‌لرینك نفوذلرن بترر ایچون عسکر‌گه گل آلارنك عیبلرن، قصورلرن کورسه‌ته طورغانلر. طبیعی، ایکنچی یاقده شولای ایتکان. بارا طورغاچ عسکر قاشنده بارسیده عیبلی، قصورلی، ناچار بولوب قالغان، بارسینگده نفوذ و اهمیتی بتکان.

عملی جهتدن ایسه، «اتحاد و ترقی» فرقه‌سینه منسوب حکومت دورت یل طرشقان. اوزی بلگانچه اشله‌گان. عسکرنی اصلاح ایتو، قورال واسباب یتشدرو ایچون قرق میلیون لیرا آقچه صرف ایتکان. اوزنچه صوغش ومدافعه پلانلری قورغان، شوکا موافق مانیۆرلر یاصاغان، شوکا موافق قورال وآزق اسقلادلری یاصاغان. صوغش باشلانماسدن بر نیچه آی آلوك‌کنه «اتحاد و ترقی» حکومتی اش باشندن توشورولوب، آنك اورنینه باشقه‌لر کیلگاچ بو یاکی حکومت تگی ایسکی پلانلرنك و اول وقتده‌غی مأمورلرنك بارسنده دیه‌رلك اوزگارترگه کرشکان، اوزنچه یاصاماقچی بولغان. مونه شول آراده دشمان‌لر هجوم ایتکاچ

یاکی حکومت شاشرغانده قالغان. چونکه ایسکیسن یاکیلر بلمیلر، بلکان قدریسن‌ده بوزارغه واوزگارترگه کرشکانلر، یاکیسن یاصاب اولگوره آلماغانلر. ئللهٔ نی قدر قورالار، یاکه آزقلر عسکرنك آرتنده، یاکه آلدنده قالوب، استفاده ایتو ممکن بولماغان. عسکر آچلقدن قرلغان. آچلقدن حالی بتکاچ طاشلاب قاچارغه مجبور بولغان. بیك کوب قورالار دشمان قولینه ئلهکگان. اما عسکر اوزی قورال‌غه آبدراب طورغان.

حاضر ایندی، بتون عیبنی «اتحاد و ترقی»چیلر اوستینه آوداروب، آنلر خراب ایتدی دیماکچی بولالر. حاضرگی حکومت طرفداری بولغان ائتلافچیلر بر نرسه دنده طارتنماینچه بیك قبا صورتده عوام آراسینه شول فکرنی طاراتالر.

موندهغی بتون وقوعات و حوادثنی شول پارتیه نزاعلرینه اسناد ایتارگه و شول حقده بر برسن عیبلارگه تلهوچیلر کوبدر. مثلا: ائتلاف طرفدارلری استانبول یانغینلرن اتحادچیلردن کورهلر. گویا آنلر اوراملرنی توزهتب، یورت لرنی یاکی روشده صالورغه مجبور ایتو ایچون شولای اوت تورتب یاندرغانلر ایمش. اتحادچیلر بو یانغینلرنی ائتلافچیلردن کورهلر. خلقنی اتحادچیلردن و حریتدن بیزدرو، مشروطیتگه نفرت ایتدرو ایچون آنلر گل شولای فتنهلر و بلالر چغاروب طورغان بولالر بولا.

شول قدر بارکه، اتحادچیلر آراسنده بیك مقتدر، فداکار، وطنپرور و حمیتلی آدملر کوب بولغانلغن همده ائتلافچیلرنك اینارودیسلر و اجنبیلر اینتریغهسینه آلت بولوب یورگانلکلرن آکلاوچیلر مونده بایتاق کوبدر. لکن بونلرده اتحادچیلرغه اوپکهلیلر و: «دورت یل بتون ادارهنی و مملکتنی اوز قوللرنده طوتدیلر، تلهسهلر نیشلهرگه قوللرندن کیلگان وقتلر بولدی، شول مدت اچنده حکومتنك کیرهك داخلی وکیرهك خارجی سیاستن هیچ بر ایولغه قویا آلمادیلر، بتون عمرلرن تردد لر اچنده اوتکاردیلر» دیلر. برهو میکا: «اتحادچیلرنك ایك زور عیبی خارجی سیاست ایله شایارولری بولدی. آلار بر آطنه اچنده اوچ مرتبه سیاست آلماشدرالر ایدی، بر کورهسن انگلتره ایله یاقنلاشو سیاستن طوتالر. بر کورهسن گیرمانیاغه میل ایتهلر، اولده بولمی روسیه برلهن دوستلاشورغه تلیلر. حسین جاهد روسیه سفیری‌نك دراغمانی ماندلشتام ایله بر قاشقدن آشادیلر، طلعت بك ایسه گیرمانیا سفارتندن قایتمادی. لکن اوز وطنمز ایچون برسندنده استفاده ایته آلمادیلر، تگیلر ایسه بزنکیلردن اوزلری ایچون کیرهکلی نرسهلرنك بارسنده آلدیلر» دی.

تورکیه احوالینه واقف و روسیه مسلمانلرینك‌ده حاللرن یاخشی بلوچی ایکنچی برەو میکا: «بلکز، که اتحاد وترقی حکومتی‌نك دورت یل اچنده ابتدائی تعلیم‌گه ایتکان خدمتی احمد بای و غنی بای حسینفلرنك اوز عمرلرنده سزنك تاتار ابتدائی تعلیمنه ایتکان خدمتلرندن کوب کیمدر. بزنك ابتدائی مکتبلر حاضرگی حالده سزنك ابتدائی مکتبلردن کوب آرتەدر، بوکا اوشانکز، شبهه ایتمه‌کز» دی.

«اتحاد و ترقی» حکومتن بیك آشغچلق ایتدی دیب عیبله‌وچیلرده کوب. مثلا: آرناودلرنك قوراللرن جیوب آلو، روم ایلی‌گه کیساکدن شول قدر کوب «بوسنه هرسه‌ك» مهاجرلری کیترە باشلاو بارسیده آشغچلق بولدی، غلیاننی موجب بولدی، بونلرنی آقرونلق ایله اشلەو ممکن ایدی، دیلر. مونه شول تدبیرسزلکلر سببلی داخلده و خارجده هر کمنی اوزمزگه دشمن ایتدکده باشمزغه شوشی فلاکتلر کیلدی دیب ظن ایتەلر.

سابق سلطان عبدالحمید.

حاضرگی کونده مونده سلطان حمیدنی ایسکه توشوروچی، آکا یاخشی کوز برلن قاراوچی و: «اول تدبیرلی بر سیاست یوروته بلکان ایکان» دیوچیلرده آز توگل. بونلر سلطان حمیدنك تختدن توشورولووی خطا بولغان ایکان دیب ظن ایتەلر. بو فکر بر قسم خلق آراسنده چن چندن بار. ایکنچی یوغاریراق قسم: بز اوزمزنك تدبیرسزلکمز ایله خلقنی شول فکرگه کیلورگه مجبور ایتدك، دیگان بولالر. لکن، اصل تل توبلری بونلرنقی‌ده تگیلرنکندن بیك یراق توگل. شول سببلی بر آز دخی اجنبی اینتریغەسی قاتناشسه مونده‌غی تخت مسئلەسینك ایران و فاس‌نقی یولینه کرووی برده بعید توگلدر.

ذاتا، مونده حاضرگی کونده اشنك اهمیتن یاخشی تقدیر ایته آلوچی، خلقنك متفکرین قسمی، تورکیه‌نك استقبالن ایرانقی توسلی بولور دیب ظن ایتەلر.

مصالحه مسئلهسی بتوگه قونفرانس بولوب‌می، قونفرانسسزمی انگلتره ایله روسیه آراسنده بر آکلاشو یاصالوب تورکیه تلهر تلهمز اوزینی شول ایکی دولتنك حمایه‌سینه کرگان کورر، دیلر. حاضرگی کامل پاشانك روسیه وانگلتره سفارتلری ایله بیك یاقن معاملهسن شول اشنك مقدمه‌لرندن صانیلر. اشنك بو روشکه کرمی قالووی حاضرگی حکومت اورنینه «اتحاد و ترقی» حکومتی کیلووی وآنکده فوق العاده آشغچ تدبیرلر اجرا ایتووی سایه‌سنده گنه ممکن بولور دیب ایسابلیلر.

کامل پاشا

تورکیه‌نك عموم خلقی حاضر انگلتره ایله فرانسیه‌نی یاراتمیلر. آنلر ایله یاقنلاشورغه تلهمیلر، چونکه آلوکدن اوزلرینه بیك خیر خواه ظن ایتوب طوردقلری حالده بو صوغش وقتنده تورکیه‌گه قارشی ایك ضررلی حرکت ایتوچیلر آلار ایکانلکنی کوره‌لر. لکن حاضرگی حکومت‌نك انگلتره و روسیه طرفنه بولونغانلغی کورینه. «اتحاد وترقی» چیلر میدانده بولماغانلقدن اشلر حاضرگی حکومت فکری بویونچه‌راق یورگه اوخشی‌در.

حتی بعض بره‌ولر: «کامل پاشا روسیه وانگلتره‌نك تکلیفی بویونچه بالقان حکومتلری ایله صلح یاصاب مملکتنك یارطیسن آلارغه بیره، قالغانن‌ده انگلتره و روسیه حمایه‌سینه طابشره‌چق، آنك کوبدنگی مقصودی شول ایدی، حاضر شوکا نائل بولا، بوکا مانع بولماسونلر ایچون «اتحاد و ترقی» چیلرنی‌ده جیوب تورمه‌گه طوترتدی» دیلر.

گرچه بعض بره‌ولر چتالجه قرارگاهنده‌غی عسکرنك صلح‌غه راضی بولماغانلغن، صوغش تله‌گانلگن، اگر بولای ایتلماسه حاضرگی حکومت‌گه قارشی کیلوب آنی توشورو احتمالی بارلغن سویله‌سه‌لرده، بو اشانچلی و اهمیتلی بر

سوز توگلدر. عسکر غایت آریغان، یونچوغان، هر تورلی اغتلال باصدرولر و صوغشلردن طویغان، خصوصا بو صوغشده تورلی مشقتلر گه دوچار بولوب روحی توشکان، کوکلی بویوقغان. بیگوك نق قوتورتوچیلر بولماغان وقتده آلارنك اوزلرندنگنه آندی انقلاب حرکتلری کوتو مشکلدر. قوتورتوچیلرنی ایسه حاضر بیك قصفه طوتالر. عسکر ممکن قدر تیزرهك مملکتینه، عائلهسی یانینه قایتورغه قاری. مجروح عسکرلر یارهلری توزهلوب بتماسدن آلوك بالنیتسهدن چغوب ایولرینه قایتاسیلری کیله. یاگیدن صوغشقه یبارماسلرمی ایکان دیب قورقوب صوراشالر.

حاضرگی حکومت طرفدارلری بولغان «علمدار» غزتهسی آقرونغنه گیرمانیا وآوستریاغه قارشی یازوب، تورکیهنك بالقان اتفاقنه کروی و شولای ایتوب آوستریا هجومینه قارشی طوروی تیوشلیگن تقویه قیلا. خصوصا، مشهور مراد بك بو غزتهده روسیه یاغن طوتوب یازا. بو فکرلر غزته ادارهسینه چیتدنرهك آورولگان بولووی احتمال طوتولادر.

اما، شولوق ائتلاف پارتیهسینه و حاضرگی حکومت گه منسوب «اقدام» غزتهسینك باش محرری جودت بك اوزینك «بوداپشته» دن یازوب طورغان باش مقالهلرنده آوستریا یاغن طوتا. آوستریانی قوزغاتورغه تلی، بزنك بتو آوستریا منفعتنه ضرر بولاچق، بزدن صوك بتو و بولنو نوبتی آگا کیلهچك،دی.

مونه، شولای ایتوب مونده سیاست طولقونلری شاولاب طورا. کیلهچکده نیلر بولور، باقهلم!

متارکه پرتاقولن تصدیق ایتوب بلغاریا، صربیه، قاره طاغ حکومتلرندن جواب کیلگان. یونانستان حکومتندنده کیلووی کوتوله ایکان. شول سببلی صوغشوچی حکومتلرنك وکیللری بو گون کوندز ساعت ۱۲ده باغچه کوی گه جیبلوب، شونك اشن بترهچکلر و قول قویشوب تمام ایتهچکلردر. صگره صلح مذاکرهسی باشلانهچق. چتالجهدهغی مأمورلر و آفیتسرلر گه صلح بتکانچه طورر ایچون موقت بارافالر یاصارغه استانبولدن طاقتالر و بالطه اوستالری یبارلدی. شولایوق بلغارلر آلغان یرلردن کوچوب کیلگان و استانبولنك طشقی یاغنده طوقتاتلوب طوتولغان مسلمان مهاجرلرن صلح بتکانچه اورنلاشدروب طورر ایچون طاقتا بارافالر یاصالا باشلادی. صگره، آلوك تورغان یرلرینه قایتارو فکرندهلر. بو مهاجرلرنك حالی شول قدر قزغانچ و دهشتلیدرکه یازوب یبارر ایچون

نیچه مرتبه‌لر قولیمه قلم آلدیغم حالده یازارغه قلبمنك کوچی یتمه‌دی، کوزمدن یاشلر طامدی. قلمنی طاشلادم. مع ما فیه یازوب یبارمن. چونکه یوره‌کلرمزنی یاروب هیچ قورقماینچه شوندی آچیلرنی صالغانده‌غنه مونده‌غی احوال حقنده توغری فکر حاصل ایتارگه ممکن دیب ایسابلیم.

٢٠ نویابر.

١١

صوغش میدانده ایکی کون

ماتاشا طورغاچ، نهایت، عثمانلی آردوسی باش قوماندانلغندن رسمی رخصت آلوب صوغش میدانن کورر گه‌ده موفق بولدم. درست مین بارغانده چتالجه‌ده بلغارلر ایله تورکلر آراسنده صوغش طوقتالغان و شول سببلی اصل صوغشنی کورر گه ممکن توگل ایدی. ضرر یوق، تورك عسکرینك قرارگاه عمومیسن (غلاونی قوارتیرن)، عسکرنك نیچك طورو و یاشاولرن و ممکن ایسه بعض استحکاملرن کوررمن، دیدم.

قرارگاه عمومی غه باروب ایکی کون طوررغه میکا رسمی رخصت بیرلگاچده تیزره‌ك کیتو حاضرلغنده بولوندم. قرارگاه عمومی استانبولدن ٤٥ چاقرم یرده «خادم کوی» دیگان بر آول یانده‌در. مونده تیمر یول ایله باریلا. تیمر یول خصوصی یولچی لرنی قبول ایتمی. باری عسکر یورو ته، مجروحلرنی طاشی هم ادارهٔ عسکریه طرفندن رسمی رخصتی بولغان کشیلرنی او طورتادر. بلگان کشیلر میکا: «ایکی کونگه دیب کیته‌سن، اما اون بش کونلك آزق آل، یانگه صو آل، و بادن صافلانور ایچون لیمون و دارولر آل، ایکمك، ایت وبالق قونسیروالری آل، اوستگه قالون کیوملر، یانگه ریوالویر آل، نی بولور نی بولماس، بلوب بولمی، صوغش وقتیدر؛ هر نه قدر خادم کوی استانبولدن ایکی کنه ساعت‌لك یول بولسه‌ده، یولده اونار کون بولینوب قالوچیلر، آچلق‌غه وصوسزلق‌غه توشوچیلر بولدی» دیب سویله‌دیلر.

مین بو سوزلرگه اشانبوق بتماسه‌مده کینه یانغه ایکی اوچ کونلك آزق، صو، لیمون و دارولر، آدیال وقالون کیوملر آلدم. عمرمده بر مرتبه بولسون

ریوالویردن آتقانم بولماسه‌ده بر «براونینغ» آلوب کسه‌مه صالدم و ۲۱ نچی نویابرده کوندز ساعت ۱۱ده استانبولده‌غی سرکه‌چی واقزالینه کیتدم. واقزال احاطه‌سینك قاپقه‌سی توبنده صالداتلر قاراول طورا. رخصت نامه‌نی کورسه‌تب واقزال بناسنه باردم. آنك ایشگی توبنده کینه ژاندارم وصالداتلر قاراول طورا. رخصت نامه‌نی کورسه‌تب آلاردنده اوتدم. نهایت، واقزالده‌غی، تیوشلی مأمورلرکه رخصت نامه‌نی کورسه‌تب قول قویدرغالاب اشنی بتردم. شوندن صوك قاصصه‌غه باروب بیلیت آلورغه ممکن بولدی. بر مجیدیه (۱ صوم ٦٦٠) تولاب ایکنچی قلاص‌غه بیلیت آلغاچ آزق تولوك به‌یله‌گان باغاژنی کوتارتب واغون‌غه کردم. شغرم طولی تورك آفیتسرلری. بارسیده صو صاوتلرن قایش ایله موینلرینه آصقانلر. بیللرنده قلچ، ریوالویر هم دوربینلر. یانلرنده ئللهنی قدر یاتاق وکیوم شیکللی نرسه‌لرنی توروب به‌یله‌گان باغاژلر. بارغانده آکلادم که، بونلرنك بعضیلری صوغشده مجروح توشوب خسته خانه‌لرده یاتقاندن صوك تریلوب یاکیدن صوغش میدانینه بارالر. بعضیلری کیره‌کلی نرسه‌لر آلور ایچون قرارگاه عمومیدن موقتا استانبول‌غه قایتقانلر ایکان.

بتون بو یولچیلر آراسنده سیویل (اشتاتسکی) کیوملی کشی احتمال که، بتون پویزده یالکز مین‌گنه بولغانمن‌در. شول سببلی نظر دقتلری جلب ایتلدی. کم بولوب، قایده بارغانلغمنی صوراشدیلر. روسیه‌ده‌کی بر مسلمان غزته‌سینك مخبری بولوب مونده مخصوص کیلگانلگمنی وکورر ایچون قرارگاه عمومی‌گه بارغانلغمنی بیان ایتدم. بوکا بیك یاخشی قاراب، غایت حسن توجه ونزاکت کورسه‌ترکه باشلادیلر. آرالرندن بر مك باشی (مایور): «نیچون صوغشنك باشندوق کیلمه‌دیکز، بزنك عسکر یانده یوزدن آرتق غزته مخبرلری بار ایدی، آرالرنده هیچ بر دانه اولسون اجنبی مسلمان غزته‌لرینك مخبرلری بولمادی، کوبسی بر مخصوص غرض ایله بزنك حقمزده یالغان ویاکلش خبرلر طاراتوب افکار عمومیه‌نی بزنك علیهمزکه ئه‌یله‌ندررکه طرشدیلر» دیدی.

شونده سوزلرندن آکلاشلدیغنه کوره، تورکلر اجنبی غزته مخبرلرینه فوق‌العاده حرمت ورعایت ایتکانلر. آلارنی صاقلاو، تربیه‌لهو، کیره‌ك نرسه‌لرن یتکروب طورو حقنده هیچ بر قصور ایتمه‌گانلر. آلارنك عسکر آراسینه کروب یورولرینه واستحکاملرنی قاراولرینده مانع بولماغانلر. خلاصه: تمامیله حریت وایرك بیروب آنلرنك ناموس ووجدانلرینه اشانغانلر. حالبوکه، مخبرلرنك کوبسی تورکلر حقنده گل ناچار خبرلر، خطا فکرلر طاراتوب طورغانلر. حتی

کوبسنچه فاش ایتلماوی لازم بولغان خبرلرده وقتندن أولوك آلار واسطه سیله طارالوب طورغان وبونك تورکلرکه ضرری تیگان. بلغارلر ایسه مخبرلرنی غایت قصنقی طوتقانلر. عسکر آراسینه قاتناشدرماغانلر. صوغش نك آلغی صفلرینه یبارمه گانلر. آلارنك، تله‌سه نی یازوب طاراتولرینه ایرك بیرمه گانلر، بلکه کوبسنچه اوزلری ایچون مطلوب خبر وفکرلریازوب دنیاغه شونی طاراتورغه مخبرلرنی آلت ایتوب طورغانلر.

پویزدمز استانبول یانندەغی «یدی قله» استانسه‌سندن‌اوتدی. طوقتادمای. ذاتا واقزالده عسکری مأمورلردن باشقه کمسه یوقدر. مرمره دیکزی بویلاب کیلدك. اوزینك غایت لطیف هواسی وگوزەل منظره‌سی ایله مشهور بولغان «مقری کوی» استانسه‌سینه یتدك. موندەده پویزد بش مینوتغنه طوردی. دخیده بر نیچه آفیتسرلر کردی. «مقری کوی» استانبولنك صیفیه‌سی (داچالق اورنی) در. استانبول کبارلرندن بایتاغی شوندەطورالر. مشهور «آیاستفانوس» (سن استیفانو) نی أوتدك. اوك یاقده روس ــ تورك صوغشنده تلف بولغان روس عسکری اسمینه صالنغان چیرکاو کورینوب قالدی. صکره «کوچك چکمه‌جه» و «اسپارته قله» استانسه‌لرینی أوتدك. واقزاللرده عسکردن باشقه هیچ کمسه یوق. هر یاقده صالدات. همده آیاستفانوس دن اوتکاچده صحرانك تورلی یرلرنده کومه، کومه عسکر چادرلری طولی، اول چادرلر تیرمسنده صالدات‌لر مژکیلوب قاینیلر. آلار یانینه، آزق تویه‌گان ئللەنی قدر یوکلرباروب قایتوب طورا.

بو، چادرلردن عبارت عسکر قرارگاه‌لری صحراده کوزدن یوغالغانچه‌غه قدر هر طرفده کورینه. بارا طورغاچ افق ده واق نقطه‌لر شیکللی‌گنه کورینه باشلیلر. صول یاقده «بیوك چکمه‌جه» کولی قالدی. بو بیك زور بر کول اولوب تله‌گانچه پاراخود یورتورلك در. اوزی مرمره دیکزینه قوشیلا. اطرافنده معموریت‌دن هیچ اثر یوق. اوستنده چوب چوبار قر اوردەکلری طولغان. صوغش وقتی بولغانلقدن بونلرنی آولارغه کیلوچی یوقدر، دیدیلر.

نهایت، ساعت ایکی‌ده پویزدمز «خادم کوی»گه یاقنلاشدی. موندە ایندی منظره بتونله‌ی باشقه. کوزك آلا بلکانچه هر یاقغه قارا: یر اوستی طولی عسکر، آت، آزق، قورال، عسکر اسبابی وشونلرنی طاشوچی آت، اوگوز، آربا، ـ قرمسقه اویاسی کبك موندە هر کم وهر نرسه حرکتده. طاوش یوق، قچقرش یوق، گویا پار قوتی ایله أیله‌ندریلوب یبارلگان زور بر ماشینه‌نك کیسه‌ئلری حرکت ایته‌لر دیب بلورسن.

«خادم کوی» استانسه‌سینه کیلوب یتدك. پویزد شوندن آرتق کیتمی ایندی. تورکیه‌نك روم ایلی تیمر یوللرینك منتهاسی حاضرگه شول اورن بولوب طورادر. واغونلردن چقدق. اوستدن جیللی یاکمور یاووب طورا. آیاق آستی بیك پچراق، غایت طایا وآیاق یابشا. ئلیگی آزق تولوكنی کوتارترگه مونده کشی یوق ایندی. اوزم کوتاروب چقدم. واقزال آلدنده بوروادوب ده بولمی؛ شول قدر طغزلق. واقزال بیك کچکنه. اچنده‌گی بار بولمه‌لرده عسکر کانسیله‌ریا لری بولغان. کیلگان آفیتسرلرنك کوبسی شونده کروب اوزلرینك کاغدلرینه تیوشلی امضالرنی قویدررغه باشلادیلر.

مأمورلرنك برسی یانینه باروب «قرارگاه عمومی»نك قایده بولغانلغن، نیچك باررغه ممکن ایکانلگن صورادم: «شوشی تیمر یول ریلسی بویونچه طوب طوغری کیت، بر دورت کیلومیترو (چاقروم) بارغاچ ریلس اوستنده طوروچی واغونلر کوررسن، باش قوماندان هم ارکان حرب هیئتی (اشتاب) شول یرده‌در، آنده جیاو بارودن باشقه چاره یوقدر» دیدی. یا، مینم باغاژنی نیشله‌ترگه؟ «مین آنی بلمیم ایندی تلسه‌ك نیشلهت» دیدی. قویوب قالدررغه اورن یوق، کوتارتب باررغه کشی یوق. دورت چاقروم بویونچه اوزم کوتاروب باررغه باطرلق یتمی. «افندم سزنك کانسیلاریده‌گی اسکامیه آرتینه‌غنه طاشلاب کیتسه‌م بولماسمی؟» دیدم. «بولور اما، یوغالسه مسئولیتنی اوستکه آلمی‌مز، معلومکزدر، محاربه وقتی، مونده ساعتینه مك کشی کره چغا، مین حاضر مونده، ایرته‌گه ئللهٔ قایده» دیدی.

مسئولیت یوکله‌تو قایده اول، رخصتی ایچون ئللهٔ نی قدر رحمتلر اوقودم و باغاژنی اسکامیه آستینه طاشلادم‌ده اوزم ریلس بویلاب جیاو «قرارگاه عمومی»گه کیتدم.

اورن بیك طاولی، چوقورلی بر یر. طاو اوستینه‌ره‌ك منگانده ئللهٔ نی قدر یراق یرلر کورینه. فقط هر طرفده کورنگان نرسه ئلیگی عسکر چاترلری، صالدات، آت، آزق، قورال، یوك و اسباب طاشوچی آتلر و اوگوزلر. بایتاق وقت باروب بر آز تیرله‌گاچ نهایت ریلس اوستنده طوروچی واغونلر کورینه باشلادی. مینم اچکه جلی کردی. باروب یتدم. ریلس اوستنده اونلاب واغونلر طورا. بعضیلری غایت مزین و مکمل صالون واغونلر. بعضیلری یوك واغونلری. واغونلر یانده قاراول طوروچی صالداتلرنك باشلغندن، مخبرلر مراجعت ایته طورغان دائره‌نی صوراشد. مغایت نزاکت بلهن سلام بیروب بر یوك واغونن

کورسه‌تدی. جان توزمی، باش قوماندان ناظم پاشا اوزی قایسی واغونده طورا دیب‌ده صوراب آلدم. ئلیگی زینتلی واغونلردن برسن کورسه‌تدی.

بر یاق ایشگی آچق بولغان یوك واغونینه باروب کردم. بر اوستالده آفیتسرلر یازوب صزوب اوطورالر. حال و مقصدنی آکلاتب قولمده‌غی رخصت نامه‌نی عرض ایتدم. قرارگاه عمومی‌نی کورر گه تلی ایدم، دیدم. غایت نزاکت و حرمت ایله اورن کورسه‌تدیلر. اوطوردم: «بیك کوزه‌ل افندم، لکن حاضر یاکفر یاوا، آیاق آستی بیك پچراق، بوگون کوب یر گه یوری آلمازسز، ایرته گه ایرته‌ن طوروب یوری باشلاسه‌کز بولماسمی؟ بز سز گه، آتلانوب یورر گه آت ده حاضرله‌ترمز» دیدیلر. کیکاشلرن مع الممنونیه قبول ایتدم.

مینم بله‌ن بر آز سویله‌شب اوطوردیلر. روسیه‌لی بر مسلمان غزته‌سینك مخبری بولووم صفتیله آیروچه التفات و حرمت کورسه‌تر گه باشلادیلر. درحال مانغال یاقدروب چای حاضرله‌تدیلر. آش، کیچ برله‌ن عمومی اوستالده بر گه آشارمز، دیدیلر. صکره میکا تورلی غزته‌لر بیروب اوزلری شونده اشلری ایله مشغول بولدیلر. چای اچکاچ بر آفیتسر رفاقتنده واغوندن چغوب تیره یاقده بر آز یوردك. منظره بایاغیچه: واغونلرنك یانلرندن باشلاب بتون قرلر، صحرالر، طاو طاش آرالری بارسیده عسکر، بارسیده مخصوص قازلغان چوقورلر، اویولگان توتاللر، استحکاملر فلانلر.

کیچ بلان مینی آفیتسرلرنك آشی طورغان بر عمومی چاترلرینه اوزلری برله‌ن بر گه آشارغه آلوب باردیلر. مونه بو ذات فلان یردن کیلگان، فلان غزته‌نك مخبری بولادر، دیب طانشدردیلر. همه‌سیده آچق یوز ایله حسن قبول ایتوب سلامله‌شدیلر و صوغشنك خارجده‌گی تأثیراتن صوراشدیلر.

آشلری اوچ تاریلکه‌دن عبارت اولوب، دوگی اویره‌سی، ایتلی فاصولیه، پلاو ایدی. آشلری کوب هم یاخشی پشرلگان، تمیز و تملی‌در. صوغش میداننده شوندن آرتق آش طلب ایتو ممکن توگلدردیب بلهم. آشدن صوك آفیتسرلردن برسی مینی اوزینك چاترینه چای گه چاقردی. گیرمانیاده اوقوغان هم گیرمانیا عسکرنده خدمت ایتکان بو ملك باشی‌نك نیمسچه، فرانسوزچه‌لر اوستینه روسچه‌نی ده یاخشی غنه بلگانلگی آکلاشلدی. واغونلرنك ایکی یاغنده‌غی چاترلرده ارکان حرب ضابطلری طورالر ایکان. چاترلرینك اچینه جیبولمالی قاراواتلر، اورندقلر، اوستالر قویلغان و جلتور ایچون مانغاللر یاغالر ایکان. بر چاتر اچنده اوچهر دورته‌رکشی طورالر. گوزه‌ل مصاحبت ایتوب چای اچدك.

مخبرلرگه بلدرگه یاری طورغان نرسه‌لر حقنده میکا خیلی معلومات بیردیلر. آنلرنی تفصیلا یازارغه حاضرگی مقاله‌مده اورن یته‌چك توگلدر. کیله‌چکده اورنی کیلگان صاین یازا بارمن.

یوقلار ایچون مینی ئلیگی واغون غه چاقردیلر. آنده میکا، جیبولمالی بر قاراوات حاضرله‌تکانلر. اوستکه آدیال‌ده قوبغانلر. مانغال‌ده یاغلغان. جلی، هیبت. مینم «خادم کوی» ده طاشلاب کیتکان نرسه‌لر ایندی ایسکه‌ده کروب چقمی. تله‌گانچه یوغالا بیرسونلر، دیدم.

واغونده مینمدن باشقه دخی آفیتسرلردن بر کشی یاتدی. ایرته طوروغه هیبت‌له‌ب چای اچردیلر. عسکر آراسنده وبا بولغانلقدن عمومیتله چای اچونی بیك موداغه یبارگانلر ایکان. وبا مونده اوللری کوب بولغان. حتی بعض کونلرده وباغه ئله‌گوچیلر و اولوچیلرنك صانی یدی سیگز یوزلرگه یتکان. حاضر ایندی بیك کیموگان. عادتا بتوب بارا ایکان. چونکه بیك شدتلی تدبیرلر اجرا ایتکانلر؛ عسکرنك آشاو و معیشتی توزه‌تلگان.

چای‌دن صوك ساعت ۸ لرده بر آفیتسر مینی اوزی یوروتوب عموم قرار گاهنی کورسه‌ته‌چك بولدی. بیك تشکرلر ایتدم. آتلانوب یوررگه ایکمزگه ایکی آت بیرلدی. آرتمزدنده دینشیك ایکی صالدات ایه‌ردی. کیتدك یوررگه. آفیتسر افندی میکا، مخبرلرگه بلدرگه یاری طورغان نرسه‌لرحقنده مفصل معلومات بیروب، هر طرفنی کورسه‌تب یورودی. تورلی یرلرده‌گی چاترلرده طوروچی تورلی بولوکلرگه منسوب صالداتلرنك طورمشلرن، آشاو اچو و سائر حاللرن کورسه‌تدی. بعض بر استحکاملر و خندقلرنی کورسه‌تب تعریف ایتدی. نهایت برنیچه ساعتلر یوروگاچ بر طاو باشندن آفیتسر افندی میکا اوزینك دوربینی ایله کورسه‌تب، آنه شول ایکی طاو آراسنده‌غی چوقورنك بو یاغنده بزنك عسکر، تگی یاغنده بلغار عسکری طورا، آرالرنده‌غی مسافه باری دورت چاقروم قدرگنه، برسینك طوپلری ایکنچسینه یته‌در، دیدی. واقعا، دوربین ایله قاراغانده ایکی یاقنك‌ده عسکری کورینه ایدی. بز طورغان بو یرنك چتالجه‌دن آلتی یدی، متارکه یاصالغان «باغچه کوی» دن دورت بش چاقروملر چاماسنده ایکانلگی بلندی. معلومدر، که چتالجه دیگان آول هم شول اسمده‌گی تیمر یول استانسه‌سی حاضرنده بلغارلر قولنده‌در.

یوغاریده یازارغه اونتوب اوتکانمن: مین قرارگاه عمومی‌گه کیلگاچده، قرارگاه عمومی هیئتی‌نك یعنی باش قوماندان ناظم پاشا وارکان حرب هیئتی‌نك

ایرته‌گه بتونله‌ی استانبول‌غه قایتوب کیته‌چکلرینی آکلادم: چونکه بلغاریا، صربیه، قارا طاغ حکومتلری ایله متارکه ۲۰ نچی نویابرده امضا قیلنغاچ بو حکومتلر ایله صوغش رسما طوقتالغان حساب ایتلگان و بتون ترك عسکرینك هیئت اداره‌سی بولغان باش قوماندانلقنك مونده طوروونه لزوم قالماغان ایکان.

یانمده‌غی آفیتسر افندیده مونی میکا بلدروب، شول کورگانك واغونلر بارسیده بو کون کوندز ساعت ۱۲ ده استانبول‌غه کیته‌لر. ناظم پاشا و سائر ارکان حرب هیئتی‌ده قایتالر. سزگه‌ده البته شول واغونلرده قایتورغه طوغری کیلور. یوقسه مونده قالورغه هم صکره‌دن قایتورغه اوکایسز بولور، دیدی.

شونك ایچون کوندز ساعت ۱۲ گه بز واغونلرغه قایتوب یتدك هم ساعت برده قوزغالوب خادم کوی‌گه طابا حرکت ایتدك.

مونه شوشی حرکت، تاریخی بر دقیقه صانالورغه لایقدر. چونکه باش قوماندانلق‌نك شوشی ساعتده استانبول‌غه یونه‌لووی: «ایندی صوغشدن واز کیچدك، تقدیرده یازلغانلرنی کوررگه راضی بولدق، روم ایلی قطعه‌سینك شول قدر یرلرن دشمنلرغه تسلیم ایتوب چیگلورگه مجبور بولدق..» دیگان سوزلر ایدی.

نی حال ایتمك کیره‌ك. بیك کوکلسزدر. لکن بتون فلاکتلر و سعادتلر انسان باشنده، دولت و ملتلر اوستنده یوریدر. شول اونلاب واغونلرنك بارسنده‌ده طولی، بیوك رتبه‌لی پاشالر، گنیرالر، مایور و پالقاونیکلر ایدی. لطفا مینی‌ده اوز یانلرینه اوطورتدیلر. اجنبی بر غزته مخبرینه نی قدر رعایت کورسه‌تمك ممکن ایسه کورسه‌تدیلر.

صوغش و مغلوبیت حقنده خیلی سوزلر بولدی. احوالنك ناچارلغن، بولای قایتش‌نك فجیع‌لکن بیك یاخشی بله‌لر. فقط نه چاره، که کوب وقتلردن بیرلی جیبلوب و بر چوق سببلردن نشأت ایتکان تاریخی بر فلاکتنی غیرتلر، حمیت و فدا کارلقلر دفع ایته آلماغانلر. یازمشده بولغان نرسه میدان‌غه کیلگان. شونك ایله برابر، بونلرده مین آرتق مأیوسیت اثری کورمه‌دم. بونلر کیله‌چك‌گه امیدلی قاریلر. فلاکت‌لرنك دائما یالکز بر ملت اوستینه‌گنه چوکوب طوروونه اشانمیلر. تورکلرده بر وقت یاشارلر و یاشایه‌چقدر، دیلر. هم بو مغلوبیت تورکلرنی اویاتورغه زور سبب بولور، دیب امید ایته‌لر.

«خادم کوی» استانسه‌سندن اوتکانده توشوب قاراسهم مینم باغاژ نیچك قویلغان شولای طورا. آزغنه قوزغالماغانده. آلوب کروب واغون‌غه قویدم.

٢٢ نچی نویابر پنجشنبه کون کیچ ساعت ٥ ده استانبولنك سرکه‌جی واقزالنده بولوندق. هیبت ومنتظم کیونکان ایکی بولوك صالداتلر واقزالده موزیقه اویناب باش قوماندان ناظم پاشانی قارشی آلدیلر. ایشك آلدنده کوتوب طوروچی ایکی آفطوموبیل‌نك برسینه ناظم پاشا، برسینه باشقه بیوك پاشالر اوطوروب چغوب کیتدیلر. واقزال قاپقه‌سی توبینه جیولغان خلق‌نك بر برسیله: «پاشا کلدی، محاربه بیتمشدر» دیه سویله‌شدکلری ایشتلمکده ایدی.

«خادم کوی» وقرارگاه عمومی‌ده‌گی پچراق و سازلقنك یمانلغی حقنده بر- ایکی سوزده أیتمی اوته آلمیم:

بزده یاکغور یاوا، آیاق آستی پچرانا، بر آزدن کیبه‌ده بته. موندہ ایسه آزغنه یاکغور یاودی ایسه آیاق آستی صاغز دریاسی بولا ایکان. بوط اوستنده چانغی بله‌ن نیچك یوریسن موندہ‌ده شولای یورر گه طوغری کیله. شول قدر شوما و طایغاقدر. بوغنه بولسه طاغن بر حال. شول قدرده یابشه‌که، دورت بش آدوم آتلاغاچ قالوشکه برەر پودلق بالچق صریشا. توشورر گه تله‌سه‌ك توشمی، طایاق صنا، زونتیق-صابی صنا. موندن نیچك قوتولورغه بلمیسن، عاجز قالاسن. حتی یاخشی داغالی آتلرده بیك چیتن یوریلر. طایا. شونك ایچونده «خادم کوی» ده‌گی خسته خانه‌لرده یاتوچیلرغه، طایانوب یورر ایچون استانبولدن طایاق‌لر یاصاتوب یبار گانلر. فرق کلیسا و لوله بورغاس یانلرنده‌غی بالچقلر موندہ‌غیدن اون قات کوب و یمان ایدی، دیلر. بیچاره صالداتلرنك اینتگوب فریلولرینه و طوپلرنك باطوب قالولرینه‌ده بو بالچق‌نك کوب دخلی بولمشدر. بو یاقلرده‌غی طوفراق بر نوع کلیسلی ماده‌دن عبارت، شونك ایچونده شول قدر یابشقاق ایکان.

٢٣ نویابر.

۱۲

متارکه مسئله سی . آرناود حکومتی . آرناود کوکللیلری . مادام گیرس . «روسسکی اصلووو»نك مبالغه‌لری . هلال احمر اعانه‌لری . یاوروپالیلرنك صدقه‌لری . استانبول غزته‌لری .

بلغاریا ، صربیه ، قاره طاغ ایله متارکه یاصالو و یونانستاننك متارکه‌گه قوشلمی قالو خبرن تیلیغرافلر آنده کوبدن ایرشدرگاندر . فی نفسه بیك مهم بولغان بو واقعه موندهغی افکار عمومیه‌گه برده آرتق تأثیر ایتمه‌دی . عمومی خلق ایسکیچه همیشه اوز اشنده . نی بولسه‌ده بولور ، اول بزنك اش توگل ، حکومت اشی ، دیگان توسلی قاریلر . تیك تورك غزته‌لریگنه بو حقده اوزون اوزادی نرسه‌لر یازالر . لکن یازغانلری آرتق اساسلی نرسه‌لر توگل . «بك اوغلی» دائره‌لرنده شوندی خبر چققان ، «نئولوغوص» آدلی روم غزته‌سی شولای یازا ، تگی غزته بولای یازا ، دیپ سوز اوزایتوب‌غنه طورالر . واقعا ، مونده اساسلی نرسه یازارغه تورك غزته‌لری ایچون اوکغایسزده . استانبول ادارهٔ عرفیه آستنده ، حکومت هر تورلی سرلر و کیگاشلرنی یاشرون طوتا . تورکیه اشلری حقنده فکرلر و قرارلر اجنبی سفارتخانه‌لرنده دخیده آچغراق معلوم بولا . شول سببلی آلارغه مناسبتلی اجنبی غزته‌لر خبرلرنی تیزره‌ك و درستره‌گن آلالر . تورك غزته‌لرینه ایسه شولاردن کوچروب یازارغه قالا .

یونانستاننك متارکه‌گه قوشلمی قالوون مونده تورلیچه تأویل ایته‌لر . سلانیك‌نی قایوسینه آلو حقنده بلغاریا ایله ایکیسی آراسنده اختلاف چققان ، شوکا کوره آیرلغانلر ایمش . بعضیلر ایسه : بلغاریا ایله صربیه اوزلرینك تله‌گان قدر یرلرن ضبط ایتوب بتردیلر ، تورکیه قاره طاغ‌غه اشقودره‌نی تسلیم قیلورغه وعده بیرگان ، شول سببلی بونلر قناعتله‌نب متارکه یاصاغانلر ، اما یونانستان اوزینك آلورغه تله‌گان یرلرن آلوب بتره آلماغان ئلی . یانیه‌نی آلماینچه سلانیك‌نك اوزنه قالووندن امین بولا آلمی ، شوکا کوره یانیه‌غه بیك نق هجوم ایتارگه باشلاغان ، آطه‌لرنی ضبط ایتوب بتروب قویاسی کیله ، دیلر . یونانستاننك بولای قوشولمی قالووی بالقان حکومتلرینك اوز آرالرنده بولغان قرار ایله‌در ، صلح مذاکره‌سی وقتنده تورکیه‌نی یومشاتوبراق طوتارغه و اختلاف چغا باشلادیسه یونانلن بیك . تیز هجوم ایتدررگه تله‌ولرندن عبارت دییوچیلرده

بار؛ بونسینه اشانوچیلر کوبره کدر.

متارکه‌نك شرطلری بونده رسمی صورتده اعلان ایتلگان یوق. تورك غزته‌لرینك خبرلرینه کوره بونلردر: ١) ایکی یاقنك‌ده عسکرلری صلح یاصالغاـ نچه‌غه قدر حاضرگی بولونغان اورنلرنده طوراچقلر. ٢) محاصره آستنده قالغان شهرلرگه تورکیه کوندەلك آزق کرته آلاچق. ٣) صلح مذاکره‌سی دیکابرنك ١٣نده لوندونده باشلانه‌چقدر. اما، بلغار منبعلرندن چقغان خبرلرگه کوره، محاصره آستنده قالغان شهرلرینه تورکلر آزق یباره آلمایه‌چقلر. بلغاریا ایسه متارکه‌گه قول قویلغاندن اعتبارا ١٠ نچی کونده قاره دیکز و ادرنه آرقیلی اوتکاروب اوز عسکرینه آزق کیتره آلاچقدر.

تورك غزته‌لرندن بعضیلری آرناود حکومتی یاصالوغه بیك اهمیت بیروب هم شونی قوت‌لەب اوزون اوزون مقاله‌لر یازالر. بولاچق آرناود حکومتن مصر خدیولگینه بیکزه‌ترگه تلیلر. یاوروپاده بر اسلام حکومتی تشکیل ایتوب قالووی استقبال ایچون بیك مطلوبدر، دیلر. لکن آرناود حکومتی‌نك بر اسلام حکومتی بولا آلووی و خصوصا تورکلرگه فائده‌سی تیووی بیك شبهه‌لیدر. بونك یاصالووی آوستریا و ایتالیا منفعتلری ایچون بولغانلغی شیکللی، یاشاویده شولار ایچونوك بولور توسلی کورینه.

بو کونلرده استانبولده بر آرناود کوکللی عسکرن طوتدیلر. مونه کیتروب ٢٥٠ باش قوی صاتقان. بارسیده صوغش وقتنده تورك آوللرندن طالاب جیغان قویلر ایکان. عسکرلر آرناود کوکللی‌لرینك صوغش آراسنده کوب تورك آفیتسرلرن آتوب اوتروب طالاغانلقلرن نقل قیلالر هم تورك آوللرن‌ده کوب طالاغانلر. مثلا: بر تورك آولی یانینه‌راق باروب ٤٠ـ٥٠ مرتبه ملطق آتالر، صکره برنیچه‌سی آول‌غه کروب: «یاهو، قرداشلر نیشله‌ب طوراسز، بلغارلر کیلدی، بارکزنی‌ده کیسه‌چکلر» دیب قورقوتالر. شونی ایشتو بله‌ن بتون آول خلقی همه نرسه‌لرن طاشلاب قاچالر، شوندن صوك آرناودلر جییلوب کروب بتون نرسه‌لرن، مال طووارلرن آلالر، آوللرن اوت تورتب یاندرالر ایکان.

چتالجه یانده کوکللی بر آرناود طابورینك شوندی بیك قباحتلکلری بولغاچ نهایت تورکیه قوماندانلری اوزلرن حیله ایله‌گنه بر یرگه جیوب قوللرنده‌غی ملطق و قوراللرن آلغانلر. اوزلرن قووب یبارگانلر. آرناودلر کشی صاین ایکیشه‌ر اوچه‌ر آت، بر نیچه‌شه‌ر صییر، اوگوز وقوی‌لر قووب قایتوب کیتکانلر. قومانووه صوغشنده آرناود کوکللی‌لری هیچ صوغشماینچه صربلرغه بیرلگانلر.

تورکلرنك طوب فایشلرن کیسوب کیتکانلر. شول سببلی طوپلری صربلر قولینه توشکان. خلاصه: بو صوغشده آرناودلرنك تورکلرگه بیك کوب ضررلری تیگان.

باڭی تشکل ایتکان آرناود حکومتی‌نك مینیسترلر مجلسنده ایکی قاتولیك، اوچ پراواصلاونی، بیش مسلمان اعضا بار، ایکان. موقت حکومت رئیسلری، نیچه یللردن بیرلی آوستریا آگینتی بولوب، تورکیه باشینه بتماس توکانماس فتنه‌لر چغارغان مشهور **اسماعیل کمال بك** در.

آرناود اختلالی باشلقلرندن اسماعیل کمال بك

بزنك روسیه سفیرینك زوجه سی ماریا نیقولایڤنا گیرس، هلال احمرنك «قدرغه» ده‌گی خسته خانه‌سینه طاغن بر مرتبه کیلوب قاراب کیتکان، آورولر یانینه کروب حاللرن صوراشقان. شونده غی مجروحلرنی قاراوچی بزنك روسیه‌لی گلثوم، رقیه و مریم خانملرگه هدیه ایتوب شیقولادلر کانفیتلر کیترگان. کیتکانده آلارنی اوبوب کورشکان. ۲۳ نچی نویابرده سفارت خانه‌نك کچکنه پراخودی ایله آلارنی بوغاز اچنده یوررگه و روسیه‌نك «بیوك دره» ده‌گی یازلق دؤاریسینه بارغه چاقرتقان ایکان. لکن، اول کون هوا ناچار بولو سببلی گیزش‌نك باشقه کونگه کیچکدرلگانلگن خبر ایتدرگان.

«روسسکی اصلوؤو» نك ۱۸ نچی نویابر نسخه‌سنده استانبولنك جامعلرنده طوتلوچی آورو خسته‌لرنك حاللری حقنده یازغان خبرلری بیك مبالغه‌لی ویالغاندر. آنده وبا بولسه‌ده کونینه اونار یکرمیشه‌ر کشی اولووی درست توگل. ایکی اوچ کشی‌ده اولمی. آبدستخانه‌لری یوق، شونده آیاق آستنه اوطورالر دیووی‌ده یالغاندر. مونده اولکده‌نوك آبدستخانه‌سز هیچ بر جامع یوق. جامعلرنك آبدستخانه‌لری بیك زور، اولدقچه طازا بولا و هر قابوسندن شارلاب صو آغوب

طورا. حاضرنده هر قایوسینه هر کون بر نیچه مرتبه ایزویست توگه طورالر.

کذلك «نوڤیه ڤریمه» مخبرینك، استانبول خسته خانه‌لرن - ناچار، بر به‌یله‌گان صارغی‌لرنی طاغن به‌یلیلر، دفتسز قاریلر، دیووی‌ده مبالغه‌لیدر. آراده شوندیلریده بولووی عجب توگل، اما، دارالفنون، مکتب سلطانی، دارالمعلمین کبك عمومی مؤسسه‌لرده‌کی خسته خانه‌لرنك کوبسینه اوزم کروب قاراب یورودم. آنلرده‌غی پاکلك، دقت، دوقتورلرنك نزاکتلری أیتوب بتررلك توگلدر. آورولر همه‌سی‌ده آیروم قاراو اتلرده، بیلیالرن بیك یش آلماشدره طورالر. همه‌سیده آب آق. آشنی هر قایوسینك اوز تله‌وینه وطبا یاراو ینه قاراب حاضرلیلر. حتی مکتب سلطانی خسته خانه‌سنده‌کی مجروحلر شونده‌غی نیمس صلیب احمر دوقتورلرینك قاطی‌لقلرندن ودقتسزلکلرندن زارلانالر. اما تورك دوقتورلرینك دقت وشفقتلرینه رحمت أیتوب بتره آلمیلر.

مونده‌غی اسلام علماسینك بیك مشهورلرندن مناستیرلی اسماعیل حقی افندی بو کونلرده وفات ایتدی. بر چوق دینی اثرلری باردر. عالم ومتعمق بر ذات ایدیسه ده شیخ جمال الدین لر، محمد عبده لر کبك متفکرینندن توگل ایدی.

استانبولنك طشقی یاغنده «ادرنه قپوسی» یاننده بلغار عسکری طالاوندن قاچوب کیلکان بایتاق تورك مهاجرلری بالا چاغالری، واق تویاك، آلا آلغان نرسه‌لری برلن صووقده، یاکغورده، کوپسنچه آچ وعاجز حالده یاتالر. بیچاره بالالری آوریلر. شونلرغه یاوروپالیلر چوب صدقه بیره‌لر. بو کونلرده انگلتره و آمریقا سفارتخانه‌لری ایکی آربا نرسه چغاروب ایك عاجزلرینه طاراتدرغانلر. تورك غزته‌لری یاوروپالیلرنك بوندی «انسانیتلرینه» تشکر بیان ایته‌لر. لکن تورکلکنك شوشی کونلرگه قالووی، شول قدر مذلت‌گه توشووی و استانبول قاپقه‌سی توبنده آچ یالانچاق قالوب یاوروپالیلرنك صدقه‌سیله کیچنووی یوره‌گه بیك آور تأثیر ایته‌در.

دیوان حرب عرفی حبسخانه‌سندن، حقسز یابلغان ایکان دیب «اتحاد و ترقی» جیلرنك بعضیلرن چغارا باشلادیلر. بو کونلرده، سابق نافعه مینیستری ارمنی خلاجیان، سابق سلانیك والیسی حسین کاظم، سابق ازمیر والیسی جلال، سلانیك پوچته‌سی باش دیریکتوری حمدی بکلر چغارلدیلر.

اوچ دوقتور وطوقز آورو قاراوچی‌دن عبارت بر انگلیز صلیب احمر هیئتی تورك مجروحلرینه یاردم ایچون کیچه‌گنه استانبول غه کیلدی.

گیرمانیاده چغا طورغان «فرانقفورتر سایتونغ» آدلی غزته، صوغشده آتالری

و حامیلری اولوب یتیم و سفیل قالغان تورك عائله‌لری فائده‌سینه اعانه دفتری آچقان و جیولغان اون ایکی مك فرانق اعانه‌نی مونده یبارگان .

صدارت‌گه تیلیغرام ایله بلدرلدگینه کوره هندستان مسلمانلری تورك مجروحلرینه یاردم ایچون بر طبیه هیئتی یبارگه قرار بیرگانلر. بو هیئتده بر نیچه دوقتورلر، خسته قاراوچیلر ویوز قاراواتلق سیار خسته خانه بولوناچق‌در. بونك مصرفی ایچون مسلمانلر اون مك انگلیز لیراسی (یوز مك صوم) آقچه حاضرله‌گانلر. مع الممنونیه قبول ایتله چکلری موندن اوزلرینه بلدرلگان .

مصرلی پرنس سعید حلیم پاشانك خاتونی پرنسس امینه خانم هلال احمر فائده‌سینه مك انگلیز لیراسی (۱۰ مك صوم) اعانه ایتکان .

«اتحاد وترقی» حکومتی وقتنده چیت‌گه قاچقان کشیلر بارسیده استانبول‌غه جیولالر. سلطان حمید وقتنده استوقهولم سفیری بولوب طورغان، صکره حریت اعلان ایتلگاچ پاریژغه قاچوب اتحادچیلرغه قارشی فرانسزچه « مشروطیت » غزته‌سی چغارغان شریف پاشا بو کونلرده مونده قایتدی. اوزینك طرفدارلری زورلاب قارشی آلدیلر. بر ایکی کون آلوك بو کشی سلطان حضورینه‌ده قبول ایتلدی . گویا سلطان اوزینه : «کورسه‌تمش اولدیغکز متانت و طنپرورانه‌دن طولایی سزگه تشکر ایدرم» دیگان ایمش . لکن مونی، جیون کشی اشانماسلق نرسه‌لر یازوچی «تشریح» غزته‌سی یازا . شولوق نومیرنده بو غزته : «سلطان ناظم پاشانی «خادم کوی»دن قایتقاچ اوز حضورینه قبول ایتکان ، اوزینك ممنونیتن بلدرگان هم ناظم پاشاغه «غازی»لك عنوانی بیره‌چك ایکان» دی .

چنلاب‌می، شایاروب‌می یازا ، الله بلسون . «اقدام» غزته‌سی جایی کیلگان صاین فرانسیه‌گه قارشی یازا باشلادی . اوزی پاریژده اوقوغان وکوب عمرینی شونده اوتکارگان علی کمال بك تورکیه‌نك فرانسیه‌گه شاکرد یبارووندە یاراتمی، آنده اوقومیلر، طرشمیلر، بوزولالر، باشقه مملکتلرگه یبارگه کیره‌ك ایدی، دی. مونی آلوگره‌ك یازغان بولسه و اوزی‌ده تورکیه‌دن قاچقان صاین فرانسیه‌گه باروب یاشاماغان بولسه تأثیرلی ره‌ك بولغان بولور ایدی . «اقدام» صاحبی جودت بك تورکلرنی بلغارلردن عبرت آلورغه آوندی ، الارنك مکتبلرن ، اوقتو اصوللرن، عسکرلرینك، غراموتنی بولولرن ماقطی. فقط جودت بك آلوکدانوك فرصت چققان صاین تورکلرگه بلغارلرنك ترقیلرن کورسه‌تب عبرت آلورغه آونده‌ب کیله ایدی.

۲۲نچی نویابرده «خادم کوی» قرارگاهندن باش قوماندانلق هیئتی ایله برلکده یوسف افندی آقچوراده استانبولغه قایتدی .

غزته‌لرنك مونده ایك كوب طارالغانی حاضرگی كونده ارمنی مهران افندی طرفندن نشر ایتلمكده بولغان «صباح» غزته‌سیدر. مونده سیاسی باش مقاله‌لر یازوچی ارمنی دیران كلكیان استانبول مطبوعات جمعیتی نك رئیسی‌در. بو غزته هر كون چغا ۳۸–٤۰ مك نسخه باصیلا ایكان. مونك ۱۵ مك نسخه قدریسی آبونه اولوب، قالغانی برمله‌ب صاتلمقده‌در. «اقدام» ۳۰ مك نسخه‌لر باصیلا، دیلر. قالغانلری، مثلا: «تصویر افكار»، «افهام»، «تشریح»، «یكی غزته»، «ترجمان حقیقت» ۷–۱۲ مك نسخه‌لر باصیلا، دیلر. رسملی ژورناللردن «رسملی كتاب»، «ثروت فنون»، «شهبال» مجموعه‌لری چقمقده‌در. لكن باصیلولری كوب توگل ایمش. «تورك یوردی» اولگیسی كبك منتظما چغوب طورا، كوب كشیلر طرفندن بیك سویلوب اوقولا ایكان. بو مجموعه او زینه لایق عالی براورن طوتمشدر.

۲٤ تشرین اول.

۱۳

صلح مذاكره‌سی. «اتحاد و ترقی» چیلر حقنده. جیكلونی اعتراف ایتو. پارتیه مسئله‌لری. تاتار طلبه‌سی قلوبنده.

توركیه ایله بالقان حكومتلری آراسنده صلح یاصار ایچون لوندون‌ده بولاچق مجلس‌گه توركیه طرفندن وكیللر تعیین ایتولدی.

تعیین ایتولگان ذاتلرنك برسیده سیاست بابنده آیروم بر هنر كورسه‌تكان یاكه كورسه‌ته آلولری مأمول بولغان آدملر توگل، بلكه توركیه‌نك، امر واحوال‌گه تابع دیپلوماتلرندندرلر. شونك ایچونده، بو صلح مذاكره‌سینه توركلر زور اهمیت بیرمیلر و بوندن بر خیر كوتمیلر. نیده بولسه حاضرگه قدر ایتلگان زیانلرنك رسما بزنك حسابقه یازیلوب قول قویلووندن غنه عبارت بولور دیب فاریلر. اگرده حاضر اش باشنده «اتحاد و ترقی» حكومتی بولسه و صلح مذاكره‌سینه‌ده یاكی توركیه كشیلری تعیین ایتلسه خلقنك فكرنده تورلی امیدلر اویانغان بولاچاغی آیرم آچق آكلاشلوب طورا.

یونانستان بر یاقدن صوغوشا، ایكنچی یاقدن صلح مذاكره‌سینه قاتناشا. بوكا تورلی معنا بیره‌لر. لكن درستی: بالقان حكومت‌لرینك مشترك بر حیله‌سندن و صاقلق ایچون آنی متاركه‌گه كرتمی قالولرندن عبارتدر، دیب ظن ایتوله.

صلح مسئله‌سی آلغه آتلاغان صاین حبس‌گه یابلغان «اتحاد و ترقی» چیلر اشن‌ده یومشاتا بارالر. ایکی اوچ کون آلك، «عیبسز یابلغانلر ایکان» دیب بر نیچه‌سن چغارغانلر ایدی. کفالت آلوب کیچه دخیده اون سیگز کشینی چغاردیلر. بونلرآراسنده احمد بك آغایف، اولگی داخلیه ناظری حاجی عادل بك، اولگی معارف ناظری امرالله افندی، اولگی اوقاف ناظری خیری بك، سابق مبعوثلردن بر نیچه کشی‌لر بار. قالغانلری حقنده‌ده تحقیق و تفتیش یاصالا ایمش. حکومتنك آنلر حقنده: «صالداتلرنی صوغشماسقه قوتورتقانلر، پادشاهنی و ناظم پاشانی أوتررگه قرار بیرگانلر ایکان...» دیب چغارغان رسمی اعلانی خلق‌غه تأثیر ایتمه‌گان، یعنی «اتحاد و ترقی» چیلرنك آلای بولولرینه اوشانماغان لر، مونی باری حاضرگی حکومت نك آلاردن آچو آلووی دیب‌گنه قاراغانلر ایدی. ایندی حکومت آلارنی محاکمه‌سز حبسدن چغارا باشلاغاچ خلقنك شول فکری بیگره‌ك قوت‌له‌ندی.

استانبول غزته‌لری صوغشده تمام جیگلگانلکنی اعتراف ایتوب یازا باشلادیلر. مثلا: «تصویر افکار» غزته‌سی باش مقاله‌سنده بویله دیه‌در:

«صوغشنی اوزمز اعلان ایتکان ایدك، بوگون اوزمز صلح صوراب متارکه یاصادق. صوغش تاریخی‌نك برنچی صحیفه‌سی شونك ایله یابلدی. لکن بو برنچی بیت تماما بزنك ضررمزغه بولوب چقدی. بونی انکار یاکه تأویل ایتوب طوروده بر معناده یوقدر. صوغش باشلانغاندن بیرلی بز هر برده حتی یونانلیلرغه قارشی بیله جیگلوب کیلدك. روم ایلی قطعه‌سنده‌گی بتون الکامز دشمان لر قولنده‌در. اسکوب، مناستر، سلانیك شیکللی معمور شهرلرمزنی صربلیلر، یونانلیلر خراب ایتوب طورالر. «روم ایلی» قطعه‌سنده بزنك قولده باری «ادرنه»، «اشقودره»، «یانیه» قلعه‌لری قالدی. شرق عسکرمز استانبول یاننده‌غی صوك استحکامز بولغان چتالجه‌غه چیگلدی. آنده بیکله‌نب کوتوب طورا. شوشی جیگلو نتیجه‌سی اوله‌رق بالقان حکومتلرینه بیك کوب قورال و صوغش اسبابلرمزده کیتدی. بو یاقدنده ضررلاندق. عسکرمز آراسینه تورلی آورولر کروب، قوهٔ حربیه‌مزنی کیموتدی. شولای همه اشلرنك بزنك ضررغه بولوب طوروو دشمانلرمزنك قوتلرن طاغن بر قات آرتدردی. آنلرغه دخیده جسارت بیردی. بزده ایسه عکسینی موجب بولاچق حسیات طوغدردی».

صکره «تصویر افکار» یاقن شرق مسئله‌سی حقنده یاصالاچق قونفرانس‌دن بحث اینوب: «بو قونفرانس‌ده بالقان حکومتلرینك بزدن آلاچق یرلری حقنده

سوز بولاچق توگل، بلکه بوغازلر ایله آطه‌لر مسئله‌سی گنه قارالاچق ایکان، احتمالکه یاوروپالیلر طاغن اوز آرا آکلاشوب تورکیه‌نك قالغان قسمینی ده بولەرگه باشلارلر» دیه‌در.

«اقدام» ده شولوق مسئله‌دن بحث ایتوب:

«۱۷نچی عصرغه، یعنی روسیه‌نك ترقی ایته باشلاوینه قدر تورکلر هر صوغشده جیکوب کیله‌لر ایدی، شوندن صوك هر وقت جیکلوب کیله‌مز» دی و ۱۹نچی عصرده تورکیه‌نك بالقان قوملرندن و روسیه‌دن بیك کوب فلاکتلر کورگانلگن، فقط اول وقتلرده یاوروپا دولتلرینك بعضیلری گنه بولسه‌ده تورکیه یاقلی بولدقلرن، حاضرگی یکرمنچی عصرده ایسه یاوروپاده تورکیه طرفداری هیچ بر دولت قالمادیغن، بارسیده تورکیه‌نك بتریلوون تله‌دیکلرن بیان ایته و: «روم ایلی قطعه‌مز کیتدی ایندی، آرناودلقنی آیروب قالدررغه تله‌سه‌لرده نیمسلر آنی کیله‌چکده اوزلری یوتار ایچون گنه آلوب قالالر، آنده عثمانلی حاکمیتن

ام گلثوم خانم کمالوا - چیستایدن.

رقیه خانم یونوسوا - پیتربورغدن.

دلگه آلغان کشی‌ده یوق؛ اش بونك ایله‌گنه قالسه طاغن یارار ایدی، اوزاقلامی بوغازلر، آناطولی، کردستان مسئله‌لرنده قوزغاترغه تله‌یه‌چکلر» دی.

«حریت وائتلاف» پارتیه‌سینك ناشرافکاری بولوب «اتحاد وترقی»چیلرنك ایك شدتلی مخالفی بولغان لطفی فکری بك طرفندن چغارلمقده بولغان «تنظیمات» غزته‌سنده رفعت ثریا بك «یکی یول ــ یکی حیات» سرلوحه‌لی بر مقاله یازوب کینه جیکلودن بحث ایته و دیه‌در:

«بو صوکغی جیکلوومز بزکه همه حقیقتنی آچوب بیردی و ماکغایمزغه دانق ایتدروب کیتروب صوقدی‌که، بز ئلی هیچ نرسه بلمی‌مز و بتون معناسیله جهالت مرکبه اچنده یاشیمز ایکان. مونه حاضر شونی اعتراف ایتمی چاره‌مز یوق و اعتراف ایتکاندن صوك هر نرسه‌نی ئور یاکیدن، الفباسندن باشلاب اوکره‌نرگه تیوشمز؛ یاشارگه تله‌گان عثمانلیلر ایچون شوندن باشقه چاره یوقدر؛ اوزون اوزادی تأویللر و تفسیرلرگه، قباحتنی بر برمزنك اوستینه یوکله‌تب ماتاشرغه‌ده حاجت یوقدر، چونکه: نور ظلمتنی، علم جهالتنی، قوت ضعفنی، مدنیت بدویت‌نی نیچك محو وخراب ایتسه، اوتوز یل طرشقان بلغارلرده شولوق قانون طبیعی اقتضاسنچه، ذره قدر طرشماغان، هر اشنی طشدن و اچدن بویاب کورسه‌تو ایله عصرلر اوتکارگان بزلرنی شولایوق جیکدیلر؛ صوکغی جیکلوومزنك سبب و حکمتلرینی بیك بلوب یازغان بر تاتار غزته‌سی، اورنبورغده چغا طورغان «وقت» رفیقمز: «بلغارستان حکومتی تورك حکومتینی جیکمه‌دی، بلکه بلغار معلمی تورك معلمینی جیکدی» دی. اگر بو سوزلرنی دخیده عمومیله‌شدروبرمك أیته‌چك بولسه‌ق «ایدیئال، ایدیئالسزلق‌نی جیکدی» دیب أیتورگه توغری کیله‌در».

صکره رفعت ثریا بك تورکیه‌نك ایك آقصاغان یری معارفسزلك و بونك سببی‌ده معارف نظارتی‌نك ناچارلغی ایکانلکنی، حریت‌دن صوك بیش یل اچنده معارف‌ده بر آدوم‌ده آلغه کیتلمه‌گانلکنی بیان ایته ومعارف اشن اصلاح ایچون اسویچدن، بیلگیه‌دن، یاپونیادن متخصص مدیرلر کیترونی تیوش طابادر.

---

۲۳ نویابرده موندغی تاتار طلبه‌سی جمعیتی اوزلرینك قلوبینه، موقتا استانبولده بولونوب هلال احمر خسته خانه‌لرنده خدمت ایتوچی ام‌گلثوم، رقیه، مریم خانملرنی؛ پیتربورغدن کیلگان کبیر بکر، شریف احمد جان، فاتح رحیموف افندیلرنی و مینی چای‌گه چاقردیلر. همشیریلر ایله طانشوب مصاحبت ایتدك.

مریم خانم پاتاشوا - روستوف دن .

مریم خانم یعقوبوا - تاشکندن .

روسیه‌ده‌گی مسلمانلرنك معیشت و معارفلرینه، ترقی و تمدنلرینه عائد بعض نرسه‌لر صوراشدیلر. بلگان قدر معلومات بیرلدی. ام‌گلثوم خانم روسیه‌ده‌گی مسلمه‌لرنك معیشتلرینه، اوقو و معارف یولنده‌غی حرکتلرینه دائر معلومات بیردی. «تورك یوردی» مدیری یوسف افندی آقچورین‌ده مجلس‌ده حاضر ایدی.

آلوك مونده قزانلی و قریملی طلبه‌لر آیروم، آیروم جمعیتلر یاصاغانلر ایکان. کوبدن توکل بونك ایکیسن برله‌شدرگانلر و تمام اتفاق ایله حرکت ایتارگه قرار بیرگانلر. جمعیت‌نك رئیسی دارالفنوننك الهیات شعبه‌سی شاکردلرندن قریملی بر خواجه افندی اولوب، آچق فکرلی بر ذاتدر. جمعیت‌نك مقصدی عامی اولوب اوقو ومعارف یولنده یاردملشودن عبارتدر. جمعیت‌نك اداره‌سی یاخشی بورتولدیگنی و جمعیت‌گه منسوب طلبه‌نك جدی تحصیلده بولوندقلرینی مونده کوب کشیلردن ایشتدم.

٢٦ نویابر.

۱٤

صلح مذاکره‌سی . وکیللر . تورکیه‌ده صلح‌غه نیچك قاریلر؟ اوتکانلرنی عیبله‌و . کیله‌چك ایچون قایغرو . تورك عسکرلری . آفیتسرلر . خرستیان صالداتلر . دارالفنون طلبه‌سی . چیگنولر . چتالجه صوغشی . تورك فلوطی .

بالقان حکومتلری ایله تورکیه آراسنده یاصالاچق صلح مذاکره‌سنده حاضر بولونور ایچون تورکیه وکیللری کیچه ۲۷ نویابرده رومانیا قومپانیه‌سینك «رومانیا» پراخودی ایله کوستنجه آرقیلی لوندون‌غه کیتدیلر. کیتوچیلر بونلردر: یر اشلری وسودا مینیستری رشید پاشا، دیگر مینیستری‌نك وکیلی صالح پاشا، تورکیه‌نك بیرلین سفیری عثمان نظامی پاشا. بونلر یانینه دخی عسکری اشلر خصوصنده کیکاشچی ایتوب پالقاونیك علی رضا، مالیه مینیسترلکندن رشید صفوت بکلر قوشولدیلر. سودا مینیستری رشید پاشا شوشی هیئت‌گه رئیس تعیین ایتولدی. رشید صفوت هیئت‌نك یازوچیلغنده بولوناچق. اولکی اوچیسینه لوندون‌غه بارو قایتو ایچون یول مصرفی ایتوب حکومت طرفندن یوز یکرمیشر لیرا، کونده‌لك مصرف ایچون یومیه اونار لیرا، قالغانلرینه یول مصرفی یتمش بیشر لیرا، کونده‌لك مصرف بیشر لیرا تعیین اولوندی. (بر لیرا ۸ صوم ٦۰ ة در).

صدر اعظم مستشاری عادل بك، حربیه ناظری ناظم پاشا، ارکان حربیهٔ عمومیه رئیسی عزت پاشا وباشقه بر چوق پاشالر وبیوك ذاتلر هم انگلتره سفیری «لا اوتهر»، فرانسیه سفارتی‌نك باش ترجمانی «له‌دو» پراخودغه توشوب بو هیئتنی اوزاتوب قالدیلر. هیئت ۳۰ نویابرده جمعه کون کیچ لوندون‌غه یته‌چك، ۱ نچی دیکابرده شنبه کون برنچی مجلس بولوب، شونده ایکی یاقنك وکیللری کوریشوب طانشه‌چقلر. ۳ نده دوشنبه کون مذاکره باشلانه‌چق. مذاکره اورنی ایچون انگلتره حکومتی اوزینك خارجیه نظارتی دائره‌سنده بر زال تعیین ایتکان. مونده شویله‌نگان سوزلرگه بناً، اگر مذاکره‌دن یکرمی بیش کون اچنده بر نتیجه چقماسه صوغش یاکیدن باشلانه‌چقدر.

بو هیئت سفرگه چقماسدن اُلوك باب عالی‌ده، خارجیه نظارتنده و تورکیه حکومتی ایله یاوروپا سفیرلری آراسنده ثلله نی قدر کیکاشلر، مجلسلر، مصلحتلر

بولدی . کامل پاشانك تونلر بوینچه باب عالی ده قالوب اش ایله مشغول بولغانلغن، آشنی‌ده شونده کیترتب آشاغانلغن یازدیلر. شول کیکاشلر نتیجه‌سنده البته صلح‌غه باروچی هیئت‌گه تعلیمات وقرارلر بیرلگاندر. لکن بونلر مونده فوق العاده یاشرون طوتولا . مطبوعات‌گه و افکار عمومیه‌گه بر نرسه‌ده بلدرلمی . بو خصوصده تورکیه خارجنده‌گی کشیلرنك خبرلری کوبره‌ك بولاچاغی شبهه‌سزدر.

ایندی بو صلح مسئله‌سینه مونده‌غی خلقنك ومطبوعات‌نك نیچك قاراغانلغن بلو مطلوبدر توگلمی ؟

اولا شونی آیتیم‌که : حاضر ایندی بر طوغروده هم خلق هم مطبوعات تمامیله متفقدر، اولده : «تمام جیکلدك، مسخره بولدق ، اشلر برباد» دیمکلریدر. شونی بارسیده اعتراف واقرار ایته‌لر. شوندن صوك تورلیچه محاکمه‌لر باشلی . بعضیسی اوتکانلردن بحث ایتوب عیبنی کم اوستنه آودارغه اورن آزلیلر، بعضیسی موندن صوك نیشلهرگه ایندی دیب کیله‌چکدن بحث ایته‌لر. اما حاضرگی حالدن بحث ایتوب پالاژینیه‌نی قوتقاروب قالونی خاطرلرینه‌ده آلمیلر. چونکه، مونی امیدسز بر اش صانیلر هم کیتکان صاین آکلاشیلا بارمقده بولغان بر طاقم فاکتلر و حقیقتلرگه بناء ، شولای امیدسزله نورگه حقلری‌ده یوق توگل .

مثلا : ایندی مونده بیك آچیق آکلاشلغان‌که : صوغش باشلانغاندن بیرلی تورك عسکری دائما تدافعی بر وضعیت‌ده بولونغان، هیچ بر تجاوز یاصی آلماغان . یاصارغه ماتاشوب قاراغان وقتنده بیك زور ضرر وتلفات ایله چیگلورگه مجبور بولغان. مدافعه‌لری‌ده کوبسنچه تورك عسکری ایچون شان وشرفلی صورتده بولماغان . فرق کلیسا ، ژیزا ، لوله بورغاس ، چورلی صوغشلرنده غایت ناچار و پریشان صورتده قاچقانلر. مونی حاضر ایندی آفیتسرلریده ، صالداتلریده اقرار ایته‌لر. حتی محمود مختار پاشا شول وقتدوق غلاونی اشتاب‌غه : « رذیل صورتده قاچامز » دیب تیلیغرام بیرگان . آرناود کوکللی لری دشمن ایله صوغشودن بیگره‌ك تورك آفیتسرلرن آوتروب طالاو وتورك آوللرن یاندروب یغما ایتو ایله مشغول بولغانلر. آرالرنده هیچ بر دیسیپلینه ، ترتیب ، انتظام وآفیتسرلرگه اطاعت بولماغان. کوب یرلرده بونلر باشلاب دشمن‌غه اسیر بیرلگانلر و تورك شهرلرینك تسلیم ایتلووینه سبب بولغانلر. آخرنده تورك آفیتسرلری ملك بلا ایله بونلرنك قوراللرن آلوب، اوزلرن طاراتوب یبارگه موفق بولغانلر.

آرناودلرغنه توگل، تورك صالداتلرینك اوزلری آراسنده‌ده آفیتسرلرن آوتروب طالاوچی، اوستنده‌گی کیوملرینه قدر چیشندروب آلوچیلر آز بولماغان.

صوغش غه کریله باشلادیسه شوندی صالداتلر أوتررگه و طالارغه فرصت طابار ایچون ممکن قدر آفیتسرلری تیرمسنده بولونورغه طریشه‌لر. بیچاره آفیتسرلر ایسه ممکن قدر اوزلرینه صداقتلی رهك کشیلر آراسنده بولونورغه اجتهاد ایته‌لر ایکان. اوزینك قول آستنده‌غی صالداتلر طرفندن طالانوب، یالکز کولمك اشطان بله‌ن طاو آرالرینه طاشلانوب قالدرلغان، اوچهر کون آچ طوروب، یاکغورلر آستنده قالهرق آورولرغه ئله‌گوب، نهایت یردن سوره‌لب کیله کیله بر یرده‌گی عسکر بولوگینه کیلوب جانن قونقارغان یاکه کیلوب یته آلماینچه أولوب قالغان آفیتسرلرنی ده بایتاق غنه بار، دیلر. بو «دیلر» گه «ایمش» معناسی برلن قارارغه توگل، بلکه بیك چن معناسیله قارارغه طوغری کیله. چونکه بونی، شوندی آفیتسرلرنی قرلرده طابوب آلوب قایتوچی صالداتلر، یاکه اوزینك چاترینه کیلگان یغلغان ایبداش آفیتسرلری سویلیلر.

محمود مختار پاشا.

تعلیم و تربیه کورگان آفیتسرلر صالداتلرغه هر جهتدن یاخشی نمونه بولورغه و مثال کورسه‌ترگه طریشوب قاراغانلر. مثلا: بر صو آرقیلی اوتارگه طوغری کیلسه ایك آلوك باشلاب آفیتسر اوزی کروب کیته، صوغش‌غه کرگانده ایك آلدان اوزی بارا، آشنی صالداتلر ایله بر وقتده و برگه آشی، آلار آچ قالغانده بوده آچ طورا. صالدات‌لرغه قاطی معامله‌ده بولونمی، طوغانم، قرداشم، اوغلم دیب گنه ده‌شه. لکن یاکی تربیه‌دن محروم بولغان تورك صالداتی کوبسنچه بونلرنی آکلی آلماغان. اوزی بلگانچه یورگان، اوزی بلگانچه طورغان، کوب وقتلرده آفیتسرلرنك سوز وامرلرینه قولاق آصماغان. قرق کلیسا صوغشنده آفیتسرلرنك یوزدن ٤٥ پروسینتی تلف بولغان. بو ایسه آنلرنك غیرت وحمیت لرینی کورسه‌ترگه کافیدر.

درست، کوب وقتلرده تورك صالداتلری کونلرچه آچ قالغان. یاکغور و پچراقلرده قالوب اوشوگان، طوکغان. لکن، بولای بولماغان اورنلرده کوبسنچه ناچار مقاومت کورسه‌تکانلر. دشمانی کوردیلر ایسه قاچو و تسلیم ایتلو یاغن قاراغانلر. سلانیك بیریلو وافعه‌سن اوز کوزلری بلهن کوروب کیلگان بر هلال احمر دوقتوری سویلی باشلادیسه کوزلرندن یاش آغا: تورك عسکرینك شان و شرفن صاقلارلق مقاومت آزغنه‌ده بولمادی، تیزره‌ك تسلیم ایتلو یاغن قارادیلر، سلانیك نی بو روشچه تیز آلورغه یونانلر خاطرلرینه‌ده کیترمه‌گانلردر، دی. بو دوقتورنك هم باشقه شونده بولغان کشیلرنك سوزلرینه بناء، سلانیك ده‌گی تورك عسکرینك آزق و قورالی مکمل و یتارلك بولغان. ایکمك گه‌گنه توگل، ایت و پلاوغه‌ده طویوب طورغانلر، زاپاسلریده یتارلك بولغان. شونك ایله برابر، یونان عسکری کورینو برلن قاچارغه باشلاغانلر. یونان عسکری شهرگه یاقنلاشا باشلاغاچ تورك خاتونلری قورقشوب ایولرن طاشلاب چققانلر. قوللرینه بالالرن کوتاروب تورك عسکری یانینه قاچارغه باشلاغانلر. عسکر ایسه اوزی قاچارغه طوتونغان. تورك خاتونلری: «قاچماکز، بزنی قوتقاریکز، ناموسمزنی قوتقاریکز» دیب یغلی یغلی اینه‌لگانلر. یوق، تأثیر ایتمه‌گان. حتی شول قدر یوره‌ك یارغچ منظره‌لر بولغان، که بیچاره مسلمان خاتونلری حاللری بتکاچ قوللرنده‌غی بالالرن اوراملرغه طاشلاب کیتوب اوزلرن قوتقارغه طرشقانلر. آفیتسرلر بو حاللرنی کوروب طورغانلر. صالداتغه قاچماسقه قوشقانلر. لکن تأثیری کورنمه‌گان.

ایندی کیلیك صوکغی چتالجه صوغشینه. مونده تورکلر جیکگان، بلغارلرنك ۱۰ مك صالداتلری اسیر توشکان، ۱٤ طوپلری آلنغان فلان دیب تورلی خبرلر دنیانی شاولاتدی. حاضرنده بیك آچق آکلاشلووینه کوره: مونده‌ده تورکلر جیکمه‌گانلر. آلار مدافعه حالنده بولونغانلر. بلغارلر تجاوز ایتکان. تیك آلار اولگی پازیتسیه‌لرده‌گی شیکللی مونده تورکلرنی جیکه آلماغانلرغنه.

عمومیتله، بلغارلر بیك آز اسیر بیرلگانلر. اسیر بیریلودن ایسه صوغشوب اولونی آرتق کورگانلر. اما تورك عسکری هر وقت بیك جیکل اسیر بیرلگانلر. مونی بونده هر کم اقرار ایته‌در.

تورکلرنك ردیف (زاپاسنوی) صالداتلری آتارغه وقورال استعمال ایته‌رگه ره‌تلهب بلمه‌گانلر. بونلرنی تیزگنه آراده اوگره‌ترگه‌ده ممکن بولماغان. گرچه آلارنی هر یل جیوب بر نیچه آطنه اوگره‌ته طورو نظامی، کاغد اوستنده بولسه‌ده

شول کوینچه قالغان ، عمل‌گه قویولماغان ایکان . تورك آردوسنده خرستیان صالداتلر آراسنده تورکلرگه خیانت قیلوچیلر بیك کوب بولغان. فرصتی کیلگانده اوز آفیتسرلرن آتوب اوترگانلر. بلغارلر طرفینه قاچقانلر. آلارغه اشپیونلق ایتکانلر، یاکه صوغش باشلاو برلن کیری چیگله باشلاب باشقه‌لرغه سؤ مثال بولغانلر. حتی حاضرگی حالده استانبولده مکتب سلطانی بناسنده‌گی هلال احمر خسته خانه‌سنده یاتوچی مجروح بر گریك صالداتی اوزینك دینداش و ملتداش لرینه قارشو هیچ بر دانه آتماغانلغن، اوزینك آفیتسرن آتارغه تلهسه‌ده موفق بولا آلماغانلغن سویلهب یاتوون نقل ایته‌لر.

تورك عسکرنده بولغان گیرمانیا اصولی سیار قوخنه‌لرنی تیزگنه یورتوب فائده‌لانوده آور بولغان: بر طرفدن مونده گیرمانیاده‌غی شیکللی شکغراب طورغان یوللر یوق ، ایکنچی طرفدن صالداتلر کوبسنچه آنك ره‌تن بلماینچه بوزوب بترگانلر. شولایوق ، ایجابنه قاراب ئللهٔ نیچه تورلی روشده قورولا طورغان گیرمانیا اصولی چاترلردن فائده‌لانوده‌ده تورك صالداتلری زحمت چیککانلر. بونلرنك بارسی ایچونده علم ، تجربه ، جیتزلك کیره‌ك ایکان . بونلر ایسه مع التأسف، تورك صالداتلرنده کافی درجه‌ده بولماغان .

صکره ، تورك صالداتلری کملر بلهن ونیچون صوغشقانلقلرن‌ده یاخشی آکلاب یتکرمه‌گانلر. آلارنی بر نیچه یللردن بیرلی ئلی یمن‌گه ، ئلی خوران‌غه ، ئلی آرناودلق‌غه یورتوب ئلسره‌تب بترگانلر. صوغشورغه تلهمی باشلاسه‌لر اول وقتلرده آفیتسرلر، بلغارلر وخرستیانلر ایله صوغوشامز دیگانلر. قارشولرنده‌غی کشیلرنك مسلمانلر ایکانلکن کورگاچ صالداتلرنك آفیتسرلرگه اوشانچلری کیموگان . حاضر ایندی آفیتسرلر، بلغارلر، صربلر ایله صوغوشامز دیگاچ ، صالداتلر: «بله‌مز، بله‌مز، سزنك بلغار دیگانکز کملر ایکانلکن آکلی مز...» دیه، کینه اوز مسلمان قرداشلری ایله صوغوشا دیب ظن ایتوچیلری کوب بولغان.

بلغار آفیتسرلری وصالداتلری آراسنده تورکچه‌نی مکمل بلوچیلر واوزلرن تورك کورسه‌تب آلداتوچیلرده کوب بولغان. اما تورکلر آراسنده بلغارچه بلوچیلر هیچ یوق دییله‌چك درجه‌ده آز ایکان . مثلا: کوکللی عسکرلر ایله بولغان بر به‌ریشوده آلتی بلغار صالداتی آلغه چققانلرده تورکلرگه: «بزده سزنك کبی محمد امتی‌مز، الله ایچون آتماکز بزگه» دیگانلر. بونی کورگاچ تورکلر آتودن طوقتاغانلر. اول‌ده بولماغان شول آلتی «محمد امتی» ایکیشه‌ر اوچه‌ر تورکنی آتوب قاچقانلر.

صوغش باشلانغاجده خلقنك روحن كوتارو واوقوچی یاشلرنك ملی ناموسلرن صاقلار ایچون دارالفنون شاكردلرینك كوكللی عسكر بولوب بر فرقه تشكیل ایتولری مسئلهسی میداغه چققان، دورت بیش مك استودینت‌دن باری ایكی یوزلهب كشی كوكللی یازلغان. كیینوب تعلیم آلا باشلاغاچ تورلیسی تورلی سبب طابوب آلارده برهم برهم طایا باشلاغانلر. ۷۵ گه قالغان. بونك اوزرینه دارالفنون مدیری سامی بك: «بو اش مینم ناموسمه تیهدر، مینم اداره‌مده‌گی دارالفنون طلبه‌سنده بوندی حمیتسزلك كوروگه تحمل ایته آلمیم» دیب مدیرلكدن استعفا ایتهچك بولغان. صكره كوكللی یازیلوچی استودینتلر آرتوب ۱۲۵ گه یتكان. بر قدر تعلیم آلوب صوغش میدانینه كیتكانلر. لكن آنده بارغاچ وبادن وآوروللردن قورقوب بایتاغیسی طاغن كیری قایقانلر. باری ۷۰ سی شونده قالغان. بونكده ۵۰سی گنه دارالفنون طلبهسی اولوب، ۲۰سی تورلی مكتبلردن وچیت مملكت دارالفنونلرندن كیلگان آدملردر.

«لوله بورغاس» صوغشنده توركلر ایله بلغارلر برنچی مرتبهده بیك نق به‌ریشكانلر. ایكی یاقدن‌ده كوب تلفات بولغان. بر یاقنكده موفقیتی آچق بلنمه‌گان. شول سببلی ایكی طرف عسكری‌ده حال آلور ایچون آزراق چیگارگه لزوم كورگانلر. تورك عسكرینك چیگووی، آفیتسرلر امرینه خلاف اولهرق، بیك تیزدن قاچو روشینه كرگان. بلغارلر بونی سیزو بلهن توركلرنی قووارغه طوتونغانلر. شونك اوزرینه تورك عسكری حقیقة قاچارغه باشلاب جیكلگان وكوب تلفات بیرگان. اگر تورك عسكری اوزی بلغارلرنی قوارغه باشلاسه آلارنك قاچارغه مجبور بولاچقلرنده شبهه یوق ایكان. حتی طوپلرن طاشلاب قاچارغه، قایشلرن فلاقلرن كیسوب قویغان بولغانلر. شونده بر ایكی ساعت‌لك وقت، صوغشنك بتون طالعن اوزگارتب یبارگان.

«قرق‌كلیسا» صوغشنده تورك عسكرینك آلغی رهتده‌گی عسكری، آرتده‌غی، ایكنچی و اوچنچی خطلرده‌غی عسكرنك حاضرلهنب یتوب یتمه‌ون اهمیت‌گه آلماینچه اوزلری هجوم ایتكان بولغانلر. لكن جیكلوب قاچقانلر و ایكنچی خط اوستنده‌گی عسكرگه كیلوب قاتناشقانلر. شولای ایتوب بتون عسكر برگه قاتناشوب طابورلر، بولوكلر، فرقهلر بارسیده چووالغان وقارما قارشق بولغان. شول قدر كوب كشیگه تیزگنه آزق یتكروده ممكن بولماغان. عسكرده ترتیب بتكان. آچلق باشلاغان. نی طوغری كیلسه شونی آشارغه، نی طوغری كیلسه شونی اچارگه مجبور بولغانلر. شونك اوستینه یاكغورلرده یاوب عسكرنك ایسانلك

یاغینه کوب ضرر کیترگان. عسکر آراسنده دیزینتریه، تیف، وبا باشلانغان، کونینه مکّه‌ر کشی آولوب قالغان وقتلر بولغان. آلارنی قارارغه، دوالارغه، جیوب آلورغه‌ده تیزگنه امکان بولماغان.

مونه شولای فلاکتلر برشی اوستنه برسی قوشولغان وشول سببلی چتالجه صوغشنده تورکلر بلغارلرنی دفع ایته آلسه‌لرده اوزلری استحکامدن چغوب آنلرنی قووارغه بولدرا آلماغانلر.

بو بیان ایتلگان نرسه‌لر البته اکثریت‌گه قاراب‌در. یوقسه تورك صالدا تلری اچنده‌ده بیك نق وفداکارانه صوغشقانلر بارلغی، آفیتسرلر آراسنده نه حمیت دینیه ونده حمیت ملیه ایله متصف بولماینچه یالگز اوز باشن‌غنه قایغور توچیلر، اوز راحتنه‌گنه قاراوچیلر، «باری بر مملکت ره‌تکه کره‌چك توگل، بونك ایچون قان توگارگه نی استویت» دیوچیلر موجود ایکانلگی کینه بیك اشانچلی خبرلر ایله ثابتدر.

تورك عسکرینك بعض اورنلرده‌غی مدافعه‌لری بیك شانلی اولوب، دشمن عسکرینه کوب تلفات بیردرگانلگی‌ده آچق معلومدر. ادرنه، اشقودره، یانیه کریپوستلرینك شول قدر نق مقاومت ایتولری عثمانلی عسکرینك ناموسن قوتقارغه یارارلق شانلی واقعه‌لردندر. بلغار عسکرینك‌ده فوق‌العاده یونچوغانلغی، بیك کوب قرلغانلغی، اول تجاوزلر آنلر ایچون بیك قیمت‌گه توشکانلگی کینه بیك ظاهر حقیقت‌لردندر. چتالجه کریپوستلری حاضرگی صوغش نقطهٔ نظرندن کوب اهمیتلی نرسه‌لر بولماسه‌ده، بلغارلرآنی اوتارگه تله‌سه‌لر، اورنی‌نك اهمیتی سببلی، آنده غایت کوب تلفات بیررگه مجبور بولاچقلری، صوغش اشلری بلوچیلر قاشنده ظاهر ایدی. شونك ایچونده شول قدر قزقدقلری حالده استانبول‌غه کرو شرفندن واز کیچارگه مجبور بولدیلر.

تورکیه‌نك فلوطی کاغدوستنده‌گی حساب بویونچه بلغار فلوطندن ثلله نی قدر اوستون (ذاتا بلغاریانك فلوطی یوقغه حسابدر) ویونان فلوطندنده یوغاری صانالسه‌ده بو صوغش وقتنده کورگان اشی بیك آز بولغان. باری چتالجه صوغشنده ایکی یاق قاناتدن آتوب بلغارلرغه بر آز قورقو بیروب طورغان. یوقسه دیگزلرده بر نرسه‌ده اشلی آلماغان.

بلغار مینانوسیسلری طرفندن یاره‌لانوب قایتقان «حمیدیه» قره‌یسری مونده تعمیرده یاتا. قاچان توزه‌لووی معلوم توگل. یونانلر سلانیك‌ده «فتح بلند»نی باطردیلر. یونان فلوطی بتون آطه‌لر دیگزی بوین بلوقاده یاصادی. تورکیه‌نك

بتون آطه‌لرینه عسکر چغاروب ضبط ایتدی. یونانلر طرفندن صوکغی ضبط ایتلکان «ساقز» آطه‌سی ازمیردن باری یدی میل یراقلقده‌در. آنده‌غی طوپ طاوشلری ازمیرنی یاکغراتب طورالر.

داخلده، خلقنك روحی توشونکی. تورك ومسلمانلرنك اینك منور الفکر و ایك حمیتلی بر قسمی بولغان «اتحاد وترقی»چیلر وطنلرن دشمنلری آیاق آستینه طاشلاب چیت مملکتلرگه قاچارغه مجبور بولغانلر. یاکه مونده تورمه‌لرده محبوس طوتولالر. خارجده تورکیه‌گه دوست وخیرخواه قالماغان. بارسیده آندن اوزلرینه حصه آلونی‌غنه توشونه‌لر. مونه شوشی حاللر بارسیده کوز آلدینه کیترلگاچ، مملکتنی حاضرگی فلاکتدن قوتقاروب قالونی امید ایتماوچیلرگه تعجب ایتار اورن قالمی‌در. ایندی بولغانلر بولدی، موندن صوك نیشلهرگه کیرمك؟ دیب ایسابله‌وچیلرگه حق بیررگه طوغری کیله‌در. شونك ایچونده موین بوگوب صلح‌نك نتیجه‌سن کوته‌لر.

تورك عسکری صوك نیچون بو قدر ضعیف‌لك کورسه‌تکان؟ نیشلهب آلای ناچارلانغان واخلاقی بوزولغان؟ مونسی آیروم بر مسئله‌در. آلارنك بو حالگه توشولرنده‌گی یاکه شوندن یوغاری منماولرنده‌گی عیب، اوزلرنده‌می، یاکه باشقه‌لرده‌می؟ بونی تیشرسه‌ك اوزون بولور. لکن عیب اوزلرنده توگللگی، اگر یاخشی قارالسه وتیوشلی تربیه وتعلیم بیرلسه، شولوق تورك عسکرینك آرسلانلر شیکللی دهشتلی وروحلی بولاچاغی بیك ظاهردر. تورکلر اوزلری ناچار واستعدادسزلرمی؟ بوده یوق؛ خلقتا باشقه‌لردن هیچ بر جهتدن کیم توگللدرلر. شول قدر یاخشی بر ملت، شول قدر گوزه‌ل بر مملکت، شول قدر زور بر عسکر، باری اداره‌سزلك، کشیسزلك یوزندن قربان کیته وچیتلر منافعنه‌آلت بولا.

۲۸ نویابر

۱۵

صلح مذاکره‌سی و انگلتره . [سفیرلرا قونفرانسی . تورکلرنك یاوروپاغه نظرلری . اتفاق غه قوشیلو و مستقل قالوا فکرلری . روم ایلی قطعه‌سی کیتوگه قایغرماوچیلر. احمد صائب و عبد الله جودت بکلر ایله مصاحبه .

لوندون! مونه بتون استانبول مطبوعاتی‌نك و بتون تورك متفکرلرینك نظر دقتلری حاضر شونده یونه‌لگان . لوندون ده ایرته‌گه (۳ نچی دیکابرده) صلح مذاکره‌سی باشلاناچق : وقتیله یاوروپانی تتره‌توب طورغان و عسکری ژیانه قایقه توپلارینه باروب یتکان تورکیه‌نك یازمشن (مقدراتن) شونده حل ایتارگه کریشه‌چکلر. بو صلح مجلسنده تورکیه مغلوب و محکوم صفتیله، اما موندن اوتوز قرق یللر آلوك گنه آنك عاجز تبعه‌لری بولغان بلغارلر، صربلر، قارا طاغلیلر غالب و حاکم صفتیله حاضر بولونالر. دشمان‌نك عسکری خلافت معظمه‌نك پایتختی بولغان استانبولدن ٤٥ چاقروم یرده طورا . یونان عسکری تورکیه ملکینه تجاوزده دوام ایته! متارکه‌ده، مع التأسف، قبول ایتارگه مجبوریت کورلگان شرطلرغه بناء، چتالجه‌ده‌غی بلغار عسکرینه بلغاریا حکومتی استانبولدن واغون واغون ایکمك وآشاو اچو نرسه‌سی صاتوب آلوب یباره. اما ادرنه‌ده، یانیه و اشقودره‌ده محاصره آستنده قالغان بیچاره تورك عسکرینه آزق کرتر گه تورکیه‌گه مساعده ایتلمی . شونك ایله برابر، ادرنه، یانیه، اشقودره قهرمان لری دشمان‌غه قارشی طوروده دوام ایته‌لر. کورسه‌تکان فداکارلقلری ایله بتون دوست و دشمانلری طرفندن تحسین ایتله‌لر.

صلح مذاکره‌سینك بیرلین یاکه ژیانه‌ده بولماینچه لوندون‌ده بولووی ائتلاف مثلث و خصوصا انگلتره ایچون بیك زور موفقیت‌در. انگلیز غزته‌لری مونی بیك سوینوب و شول قدر مهم بولغان «شرق مسئله‌سی»نك حلی اوز پایتخت لرنده بولنوویته افتخار ایتوب یازالر. ذاتا بالقان مسئله‌سی اصلده اتفاق مثلث ایله ائتلاف مثلث‌نك یاوروپاده‌غی رقابتلرندن عبارت بر نرسه ایدی. بو صوغشده ائتلاف مثلث دولتلری واق بالقان حکومتلرینه غایت زور حسن توجه کورسه‌تدیلر. شول سایه‌ده تورکیه جیکلوب، کیله‌چکده نیمسلرنك شرق‌گه طابا هجوملرینه یول بیکله‌ندی هم نیمس عنصرینه قارشی یاوروپاده قوتلی بر

اسلاو عنصری میدانغه کیترلدی. ایندی انگلیزلر اوزلرینك قورغان پلانلرن آخرغه قدر اوز مطلوبلرینه موافق ایتوب چغارر ایچون صلح مذاکره‌سینك‌ده لوندون‌ده یاصالووون تأمین ایتدیلر. بالقان حکومتلرن، صوغشوب آلغان یرلرندن چغارغه مجبور ایتو ممکن توگلدر، دیب ایك آلوك اعلان ایتوچی دیپلومات - انگلتره خارجیه مینیستری «گره‌ی» بولغانلقدن، بو صلح مذاکره‌سینك لوندونده بولنووی بالقان حکومتلری ایچون نی قدر موفقیتلی بر اش ایسه، تورکلر ایچون‌ده شول قدر کوڭلسز بر اشدر.

صلح مذاکره‌سی وقتنده شرق مسئله‌لرن رەتکه صالو ایچون یاوروپا دولتلرینك سفیرلرندن عبارت آیروچه بر سفیرلر مجلسی یاصالووی، بونك هم لوندونده شولوق «گره‌ی» ریاستنده یاصالورغه قرار بیریلووی مونده‌غی بعض متفکرلرنی یالکز حاضرگی صوغش و تورکیه مسئله‌سی حقنده‌غنه توگل، بلکه تورکیه‌نك قالغان قطعه‌لری وعموم اسلام دنیاسی حقنده‌ده قورقوغه توشوره‌در. خصوصاً تورکیه‌نك لوندون سفیری توفیق پاشانك بو سفیرلر قونفرانسینه قبول ایتلمایه‌چگی خبری مونده بیك ناچار تأثیر ایتدی. شونك ایچونده تورك قلبلی کشیلر بو صلح مذاکره‌سندن و سفیرلر قونفرانسندن تورکیه ایچون خیرلی نتیجه‌لر کوتمیلر.

درست، بر طاقم فرضلر وخیاللر ایله افکار عمومیه‌نی یواتب طوررغه یاراتوچی وشولای ایتوب تورکیه‌نك کیتکان صاین فلاکت‌گه توشووینه سبب بولوچی بعض غزته‌لر: «گیرمانیا ایله آوستریا بیرشمه‌سلر ئلی، آلارغه رومانیاده قوشیلور، کامل پاشا، بزنك صلح وکیللرینه بیك نق طوررغه قوشقان. نورادونگیان افندیده فلان غزته‌نك مخبرینه فلانچه سویله‌گان، بز مملکتمزنك بولینوینه راضی بولاچق توگلمز دیگان، عسکرمز صوغشقه حاضر طورا دیگان» کبی سوزلر یازالر. اشلرنك بارشندن بی خبر بولغان عوام خلقی ویالقاو قهوه خانه مداوملری‌ده بوندی فرضلردن بیك لذت آلالر. لکن، آلدانب طوردن لذت آلماغان ونی قدر آچی بولسه‌ده حقیقت‌گه قارشی کوز یومارغه تله‌مه‌گان ضیالی ومتفکر تورکلر بتونله‌ی باشقه فکرده‌لر. آلار: «اگر گیرمانیا، آوستریا وروسیا اوستون چقسه‌لر بیله بوندن بزگه فائده بولاچق توگلدر، آلارنك اوستون چغولری بزنی فدا ایتولری سایه‌سنده‌گنه بولورغه ممکندر، کیل زنهار ایندی اوزمزنی آلداتمیق، کشیگه اشانب عمر اوتکارمیك، نی‌گنه فائده کیلسه‌ده بزگه یالکز اوزمزدن کیلورگه ممکندر، یاوروپا دوستلغی نك آچی تجربه‌لرن بیك نق طاتودق بیت

ایندی، کامل پاشا دوستی، انگلیزلرنك اوشبو صوكمی صوغش وقتنده‌غی حرکتلرن کورگاندن صوك نی امید قالدی» دیلر.

حتی بعض بر غزته‌لر، مثلا، «علمدار» غزته‌سی: «صوغشدن آلوك بز غزته‌چیلر نیچون صوك خلقنی آلداب طوتدق، نیچون بز اوزمزنك هر جهتچه بلغارلردن توبان ایکانلکمزنی، بنأ علیه صوغوشسه‌ده جیکه آلمایه‌چغمزنی بار بار باغرمادق ایکان، جنایت اشله‌گانمز، هیچ بولماسه موندن صوك بو عادتمزنی طاشلیق ایندی» دیلر. «اقدام» و«تصویر افکار» کبی بعض بر غزته‌لر حاضر بلغارلر ایله باپونلرنك فضیلت وکمالت‌لرن، آنلرنك تمدن وترفیلرن صاناب کورسه‌ته لر، تورکلرنی‌ده شولر یولندن بارارغه آوندیلر.

خلاصه: هر نیچك بولسه‌ده حاضرگی احوالنك تورکیه ایچون بیك اوکایسز بر وضعیتده بولونغانلغن بلوچیلر وشوکا نق قایغروب استقبال ایچون فکر یورتوچیلر مونده کوبدر.

استقبال ایچون یورتوله طورغان فکرلر بیك تورلیچه: ایك کوب سویله‌نگانی: هیچ فرصت اوتکارماینچه تورکیه گیرمانیا آوستریا وایتالیا اتفاقنه کرر گه کیره‌ك دیودن عبارتدر. لکن بوکا قارشی ایکنچیلر: «بیك تیزگنه قبول ایتسه‌لر بیك کرر ایدك، لکن قبول ایتمیلر شول، بزنك بتون سیاسی واقتصادی حقوقلرمز ایسکی معاهده‌لر ایله یاوروپالیلر طرفندن به‌یله‌نگان، مملکتمزنك هر طرفنده ترتیبسزلك، خلقمز نادان وفقیر، ایك برنچی طایانچمز بولغان قوهٔ عسکریه‌مزده یمرلدی، شوندی بر حالده بزنی اتفاق‌غه آلوب نیچون شوندی آور بر یوك آستنه کرسونلر، آلار باری بزنی بوله‌رگه‌گنه راضی بولاچقلر» دیه جواب بیره‌لر.

انگلتره، روسیه، فرانسیه (ائتلاف مثلث) ایله اتفاق غه کره آلونی. مونده ایسابله‌ب قارارغه‌ده تیوش کورمیلر. چونکه آلارنك تورکیه‌نی اتفاق‌غه قبول ایتووینه احتمالده یوروتمیلر. صکره، قالا بالقان اتفاقنه کرو. ذاتا، بالقان حکومتلری بونی تلیلر، حتی صلح وقتنده هیچ بولماسه گمرك اتحادینه کرونی شرط ایتوب قویو احتمالریده سویله‌نه. انگلتره، روسیه و فرانسیه‌ده تورکیه‌نك بالقان اتفاقنه کروون بیك مقبول طاباچقلر، لکن، تورکیه‌نك بالقان اتفاقنه کرووی: اوزندن بلغارلرغه کیتکان یرلرنك بلغارلر قولنده قالووی و نیمسلر قولینه کیتماوی ایچون قان و مال توگوب یاردمله‌شووی دیگان سوز بولاچقدر. تورکلر ایندی حاضرگه قدرده روم ایلی قطعه‌سینه آنا طولی‌نك بیك کوب یگتلرن کومدیلر، آنا طولی تورکلرینك آقچه‌لرن توکدیلر. موندن صوك دخی شولای

ایتونی، خصوصا بلغارلر فائده‌سینه آلت بولونی برده تله‌میلر.

قالا: تورکیه‌نك هیچ بر اتفاقده قوشلماینچه اوز باشینه ترقی ایتو مسئله‌سی. برنجی باقشده البته مونی بیك موافق طابالر. لکن، آزغنه تیره‌نره‌ك ایسابلی باشلاغاچ مونك توبندنده چریکلر چغا. بو فکرگه خلاف کشیلر بولای دیلر: «بز حاضرگه قدر یاوروپا رقابتی و داخله‌گی چیت قوملرنك فتنه‌لری سایه‌سنده ایزیلوب خراب بولدق، یاوروپا قطعه‌مزنی قولدن اچقدردق، شول حال آنا طولی ده ده دوام ایته‌چکدر. مثلا: حاضروك ارمنی مسئله‌سی باشن کورسه‌تب طورا، امتیازلی «جبل لبنان» اویازی اوزینك حقوقلرن آرتدرونی طلب ایته، سوریه و شام تیره‌لرنده انگلتره ایله فرانسیه قونقولری باشلاغان، عربلر انگلتره قونسولینه مراجعت ایتوب، تورکیه‌نك قوت و نفوذی کیمو سببلی دیه آنده‌غی خلقنك انگلتره حمایه‌سینه آلنوون اوتنگانلر، قونسول آلارغه: سز شول طلبکزنی میکا یازوب بیریکز، مین آفی انگلتره حکومتینه طابشررمن، صکره تدبیری کوریلور دیگان. بغداد، بصره طرفلرنده‌ده انگلتره قونقوسی دوام ایته. تورکیه‌نك ایك اوکایسز وقتنده بو کونلرده استانبولغه یمن‌دن شیخ یحی‌نك وکیللری کیلدیلر. یمن‌گه بلطر بیرلگان امتیازلر حقنده سویله‌شب بر ره‌تکه صالورغه تلیلر. بوغازلر مسئله‌سیله قوزغالووی کوتیله. شولای بولغاچ تورکیه‌نك روم ایلی قطعه‌سنده‌گی حال آنا طولی‌ده‌ده دوام ایته‌چك، بز اوزمزکنه بونلرغه قارشی طورا آلمایه‌چقمز. بناء علیه استقلالمزنی صاقلی آلماینچه تدریجا بتونله‌ی بتارگه مجبور بولاچقمز».

صوك آلای بولغاچ نیشلهرگه ایندی؟ دیگان سؤالغه قارشی بو قسم فکر صاحب‌لری: «تورکیه‌نك قوتولووی ایچون بردن بر چاره قوتلی برهر اجنبی حکومت‌نك حمایه‌سینه کروب، بر یکرمی اوتوز یل قدر طنج طورا آلو و ترقی بولنده دوام ایتودر، صکره کوریلور» دیلر. استانبولده ایك کوب طارالوچی و تورکیه‌نك ایسکی غزته‌لرندن بولغان «صباح» ده ارمنی محرر دیران کلکیان افندی تورکیه‌نك انگلتره حمایه‌سینه کروون ترویج ایته. لکن بیك شوما، بیك آقرون‌غنه یازوب کیلگانلکدن بوکا قارشی پروتیست فلان بولمی. مشهور مراد بك ایسه روسیه حمایه‌سینه کرونی تکلیف ایتوب یازدی. بونك یازووی بر طرفدن یاخشوق طوپاس بولغانلقدن و ایکنچی طرفدن روسیه‌گه تورکلرنك قاراشی انگلتره‌گه قاراشلری شیکللی بولماغانلقدن بوکا قارشی پروتیستلر یازلدی. بر آز قچقرشوبده آلدیلر. عثمانلی یهودیلرینك اشتراکیله استانبولده

چغار لمقده بولغان فرانسوزچه «ژون تورك» غزته‌سی هیچ بولماسه صوغش طوقتالوب بتکانچه موندی نرسه‌لر حقنده بحث ایتونك کیلشمه‌گانلگن یازوب چغاردی. شویله استقبال حقنده قایغرولر دوام ایته وشونك ایله برگوك، تورکیه‌نك استقبالی ایچون بیك امیدلی قاراوچیلرده یوق توگل. مثلا: کوب یللر مصرده طوروب «سنجاق»، «قانون اساسی» کبی یاش تورك غزته‌لری چغارغان، سلطان عبدالعزیز وسلطان مراد واقعه‌لری حقنده رساله‌لر نشر ایتکان متفکرینندن احمد صائب بك‌ده شونلر جمله‌سندندر.

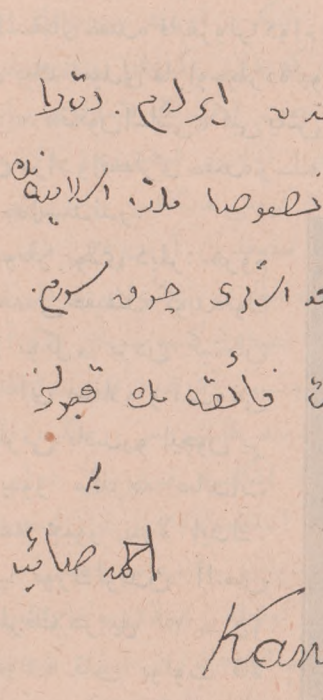

احمد صائب بك.

بونلر بولای دیلر: «روم ایلی قطعه‌سی حقیقتده کوبده‌نوك بزنکی توگل، بزدن کیتکان ایدی. آنی صافلاو و آنده‌غی اختلال‌لرنی باصدرو ایچون بز آنده یوز مکلرچه صالدات آصرارغه مجبور بولا ایدك. اناطولی تورك‌لرندن آلنغان صالداتلرنك هر یل ۱۰ — ۱۵ مکی شونده تلف بولوب قالا ایدی. روم ایلی ولایتلرندن ۳میلیون یارم لیرا داخود الونا، اما اوزینه بش میلیون لیرا قدر راسخود چغا ایدی. شول روم ایلی ولایتلری ایچون کورشیلرمز و یاوروپا دولتلری ایله بوزولشورغه مجبور بولا ایدك، شونك ایچونده بونلرنك کیتووینه اول قدر قایغورا طورغان اورن یوق، تیك باری بوندن عبرت آلوب فائده‌لانورغه‌غنه کیره‌ك، آناطولی قطعه‌سیده بیك زور، هر تورلی بایلق‌غه مالك، اگر بونی آدم عقللی اعمار ایتسه‌ك راحت راحت یاشی آلورمز».

همده بولای ایسابله‌وچیلرنك فکرلرینه بناء، حاضر ایندی مملکت طنچ‌لانغان، داخلده باش کوتاره‌چك ملتلر قالماغان، ارمنیلر هر یرده اقلیتده‌در،

۹

احمد صائب بك بزه قول یازووی.

عربلرنك ایسه تورکلردن آیریلورغه تله‌و احتمالری یوقدر، کامل پاشا حکومتی حاضر بیك نق، اتحادچیلرنك اش باشینه کیله آلو احتمالری یوق، پارلامینت صایلاولری وقتنده حکومت تضییق کورسه‌تمایه‌چك، بی طرف وترقیپرور آدملرنی مبعوث صایلایه‌چقلر ویاوروپا دولتلری‌ده موندن صوك تورکیه ضررینه طرشماسلر، چونکه سبب قالمادی ایندی، باری روسیه‌گنه بوغازلر آچیلو مسئله‌سن چغاره‌چق، لکن اول مسئله تورکلرنك اوزلرینه‌گنه توگل، بلکه باشقه دولتلرگه‌ده متعلقدر، شول سببلی آنك حل ایتلووی وقتنده تورکیه ایله روسیه آراسنده آبروم بر اوکا- یسزلق چغووی احتمال طوتولمی‌در.

بو فکرگه توشلماوچیلر ایسه: تورکیه‌نك یاوروپا قطعه‌سنده‌غی ولایتلرینك کیتووی آنی بیوك دولتلر جمله‌سندن چغارا، آزیا حکومتلری درجه‌سینه توشوره، آنلرنك استقبال ومقدارتی ایسه نیچك بولاچاغی معلومدر، روم ایلی قطعه‌سی تورکیه‌نك ایك اشلکلی وتجارتگاه ولایتلری ایدی، آنلرنی دشمن اشغال ایتو

ایله استانبول سوداسینه ئللهٔ نی قدر کمچیلك کیلدی ، استانبولنك عدلیه ، مالیه محکمه‌لرنده ، معارف ونافعه دائره‌لرنده اشلر بتونله‌ی آز ایوب قالدی، محکمه‌لرده

دوقتور عبدالله جودت بك .

دین عوامك علمیدر، علم خواصك
دینیدر. خواصك دینی اولان علم اینقطع
یوك لیور، گلیشه بور، ترقی ایدیور؛
عوامك علمی اولان دینك ده یوكلمكده،
گلیشه مكده، ترقی ایتمكده، تعالی ایتمكده،
سلامت وسعادت عمومیه ایكیسی لابددر.
بو قاعدهٔ كلیه یی ملاحظه ایله اسلامك نجاتی چاره سنی
شو صورتله اجمال ایده رم:
دینه قیمت علمیه، علمه قدرت دینیه
افاضه ایتمك.

۱۵ مارت ۱۹۱۲ استانبول

دوقتور
عبد الله جودت

عبدالله جودت بك‌ك قول یازووی.

مأمورلر تیك اوطورالر، بونلرنك كوبسن اورنلرندن چغارغه كیره‌ك بولاچق، نی قدر مهاجرلر كیلوب دولت اوستنه یوك بولدی، آنلرنی اورنلا- شدررغه نی قدر آنچه‌لرغه احتیاج بار، روم ایلی قطعه‌سنده‌كی اوچ میلیونلاب تورك‌لر چیتلر تولینه كیتدی، بو ایسه توركیه‌ده‌كی تورك عنصرینك دخیده آزایووینه سبب بولاچقدر، دیلر.

تورك ضیالیلرندن مشهور دوقتور عبد الله جودت بك ایله مصاحبه ایتدم وتوركیه‌نك حالی و استقبالی حقنده فكرلرن صوراشدم: اگر بو صوغش‌نك نتیجه‌سی بزنی اویاتسه، عبرت آلسه‌ق روم ایلی قطعه‌سینك كیتووی ایچون آرتق

قایغورر اورن یوق ، اول بزدن کوبده‌نوك کیتکان ایدی ، دی . صوك عبرت آلنور توسلیمی؟ تورکیه ضیالیلری نی فکرده ؟ دیدم . بلمیم ، افندم، امید کوب توگل ، دی . شولایده، عبدالله جودت‌بك گوبدن توگل آنا طولغه باروب یوروب قایتقان ایکان؛ احوال برلن یاخشی طانشقانلغن سویلی. تورکلرنك تجدد واصلاح گه قابلیتلرن بیان ایته . غایت اطاعتلی‌لر، مملکت‌نك طبیعی بایلغی بیك کوب ، اگرده اش باشنده‌غی کشیلر همتلی آدملر بولسه آناطولی نی اصلاح ایتو مینمچه بیك جیگلدر، دی .

— اش باشینه یاخشی کشیلر کیلوب، آنلرنك ثبات ومتانت ایله طریشولری ایچون مرکز حکومت‌نك قوتلی بولووی حاجتدر، آنك قوتلی بولووی ده اساسلی بر سیاسی فرقه‌گه طایانووی سایه‌سنده گنه ممکندر، سزده‌گی پارتیه‌لرنك قایوسی اساسلی بولورغه ممکن صوك ؟ دیدم .

— برسیده اساسلی توگل، چونکه سیاسی پارتیه‌لر حکومت آقچه‌سیله یاشامی طورغان بورژوازیه ایله مستقل مسلکلی ضیالیلر طرفندن‌غنه تشکیل ایتلورگه ممکن ، بزده ایسه بو ایکی صنف‌نك برسیده یوق ، تورکلرنك آزمی کوبمی ضیالیسی بارده حکومت خدمتنده ، معاش برلن یاشیلر، بونلرنك بتون حیات‌لری حکومت‌نك کیفنه باغلیدر، بنأ علیه بونلر حکومت‌نی اوز قوللرنده طوتارلق پارتیه یاصی آلاچق توگللردر، دی .

— اول حالده صوك سزده سیاسی فرقه‌لر بولماغاچ پارلامینتاریزم اصولی‌نك نی معناسی قالور، دیدم . بوگا قارشی جودت‌بك: آزده بولسه دوقتورلر، آدواقاتلر، محررلر کبك مستقل ضیالیلر بر غروپپا تشکیل ایتوب تجدد و ترقی طرفداری حکومت وجودگه کیلگاندن صوك آنی صاقلارغه طریشورغه تیوش ، دی .

مونه، تورکیه‌نك پایتخته‌گی بعض بر فکرلر وتوشونچه‌لر شوندن عبارتدر .

استانبول ۲ دیکابر.

۱۶

یونانلر ایله صوغش. استانبولده وبا کیمی. مکتبلر آچیلا. اوقو اشلری. «اتحاد و ترقی» چی محبوسلر. اورنسز قالغان مأمورلر. اجنبی مأمورلر چاقرو. ینه پارتیه مسئله‌سی.

یانیه طرفنده تورك و یونان عسکری آراسنده بر نیچه کونلردن بیرلی صوغش دوام ایتکانلکی و بونلرنك کوبسنده تورکلرنك یونانلرنی جیکگانلکی خبر ایتله طورا ایدی. حاضر بو خصوصده حکومت اوشبو رسمی معلوماتنی نشر ایتدی:

«یانیه تیرمسنده «قوندوروت» و «که‌تریقو» دیگان اورنلرنی آلغان دشمان عسکری ایله اوچ کوندن بیرلی دوام ایتکان قاطی صوغش‌ده یونانلر بیك نق جیکلدیلر و کوب تلفات قالدروب کیری چیگلدیلر، بر طاو طوپلری باتاریه‌سی تخریب ایتلدی».

طبیعی، بو خبر مونده زور سوینچ بیردی. یونانلرنك متارکه‌گه قاتناشمی قالولرینك سببلرندن برسی شول یانیه‌نی ضبط ایتو ایدی. تورك عسکرینك شوندی مهم بر وقتده دشمن‌نی جیکوب دفع ایتولری بیوك موفقیت‌در. یوغارغی رسمی خبر، یانیه گوبیرناطورینك وکیلی «نوزاد» بك طرفندن داخلیه نظارتنه کوندرلمشدر.

مدللی و سافز آطه‌لرنده تورك عسکرینك اچکه تابا چیگلوب یونانلرغه نق قارشی طورغانلغی خبر ایتله‌در.

وبا طارالوغه قارشی استانبول شهر ادارمسی جدی تدبیرلرگه کرشدی. مثلا: وبادن صاقلانو حقنده تعلیمات باصدروب طاراتدی و شونی همه اورامارده دیوارلرغه یابشدروب قویدیلر، شهر ادارمسی بیك کوب یرلرده بوشلای چای اچره باشلادی. میدانلرده، زور اورام پوچماقلرنده زور صماوارلر قاینات طورا. تله‌گان بر کشی‌گه شوندن بر استقان چای بیریله. شیکری زور قاپچقلرغه طوتروب قویلغان. تورکلر مونی بیك تملهب اچه‌لر. ایولرنده وبا برلن آورغان کشیلرنی حکومت‌گه خبر بیرمانچه یاشروب قالغان کشیلرگه جزالر تعیین اولوندی. موندی کشیلرنك اسملری هر کون غزته‌لرده اعلان ایتله طورا. شوندی تدبیرلر سایه‌سنده بولسه کیره‌ك‌در، که صوك کونلرده وبا کیتدکچه آزایا

بارا. مثلا: بو اوتکان تاولك‌ده وباغه ژله‌گوچیلرنك صانی، رسمی خبرگه کوره - ۳۹، اولوچیلرنك صانی ایسه - ۱۱در. حالبوکه، بر نیچه کون آلوك آوروچیلر نك صانی ۷۹ غه، اولوچیلرنکی ۳۰ غه قدر یتکان ایدی.

استانبول مکتبلرن آچوب درسلر اوقوتا باشلارغه قرار بیرلدکن اوتکانده یازغان ایدم. ایندی ابتدائی و رشدی مکتبلر آچلوب درسلر باشلاندی. اعدادیلر آچیلا، غلطه سلطانیسی آچیق، آنده درسلر اوقولا. استانبول سلطانیسنده گیرمانیا صلیب احمر خسته خانه‌سی اورنلاشدرلغان. آنده بیش یوز قدر مجروح و خسته‌لر بار ایدی. بونلرنك بر قسمی تریلوب چقدیلر. قالغانلرن هلال احمر خسته خانه‌لرینه کوچروب مکتبنی بو کونلرده آچارغه حاضرله‌نه‌لر. سلانیك مکتب سلطانیسنده اوقوچی شاکردلردن اون بشیسی آنده یونانلر کرگاچ یونان گنیرالندن رخصت آلوب مونده کیلگانلر، استانبول مکتب سلطانیسینه یرلەشدرلدیلر. بونلرنی کوروب سلانیك احوالن صوراشدم. یونانلر طرفندن زور وحشت اجرا ایتلگانلگن بز بلمەدك، بزگه مساعده ایتلدی، کیتدك، دیلر.

دارالفنون، دیکابرنك ۱۵نده آچیلا. آنده‌ده هلال احمر خسته خانه‌سی بار. آوروللرن باشقه یرگه کوچروب بوشاتاچقلر. دارالمعلمین بناسنده‌ده خسته خانه یرلەشدرلگان. آنی‌ده بوشاتو قایغوسنده‌درلر.

آکلاشلدیغنه کوره، حریتدن صوك تورلی سببلر ایله مونلغی شاکردلرنك درسلری بیك کوب کیسلورگه طوغری کیلگان. یانغین‌لر، طرابلس صوغشی، داخلی طنچسزلقلر، وبا و نهایت اوشبو بالقان صوغشی، درسلرنك منتظم دوام ایتولرینه کوب ضرر کیتورگان. حریتدن بیرلی دوام ایتکان دورت یل اچنده‌گی اوقولر برگه جیولسه بارلغی ایکی یلدن آرتق‌غه طوغری کیلماسدر، دیلر. صکره‌ده معارف ناظرلری بیك یش آلماشنوب وهر برسی اوزینه مخصوص یاکی پروغرام ترتیب ایده‌رەك، اوزندن اولگیلرنکن بوزا واوزگارته کیلگانگه کوره، مکتبلرنك پروغرام و ترتیبلری برده رەتکه قویلوب بته آلمی طورغانلغن سویله‌ب تأسف بیان ایته‌لر.

توقیف ایتلگان «اتحاد و ترقی» چیلرنی حبس خانه‌دن چغاروب بتره‌لر ایندی. حاضر باری بش اون کشی‌گنه قالغان دیلر. بونلر جمله‌سندن معلوم برسی آیدین مبعوث سابقی عبیدالله افندیدر. بونی آیا صوفیه جامعنده سویله‌گان بر وعظی ایچون توقیف ایتکانلر ایکان. حبس‌دن چقغان کشیلرنك بر نیچه‌سی

ایله کوریشوب، نیچون یابلغان و نیچون چغارلغانلقلرینك سببلرن صوراشدم. بونلر مونده بیوك اورنلر طوتوچی کشیلر بولغانلقدن اسملرن تصریح ایتونی اوگایسز طابام. شول سببلی آنلردن ایشتکانلرمنی گنه یازوب اوتهم.

اولا، هیچ برسی اوزلرینك نیچون توقیف ایتلگانلکلرن بلمیلر هم حبس خانه‌ده بونك سببی اوزلرینه اعلان ایتلمه‌گان. اون کون‌دن باشلاب برهر ایکیشهر آی‌غه قدر تورلیسی تورلی مدتده حبس خانه‌ده قالدقلری حالده هیچ برسندن صوراو سؤال بولماغان و استنطاق ایتلمه‌گانلر. محبوسلر اوزلری: بز نیچون توقیف ایتلدك، سببن سویله‌گزله، دیه دیوان حرب ریاستنه مراجعت ایتکاله‌سه‌لرده: آنی تیکشررگه حاجت یوق، تیزدن چغاریلاچقسگز، دیه جواب آلغانلر. آزغنه بر آراده دیوان حرب رئیسی اوچ مرتبه آلماشنغان. محبوسلر حبس خانه‌ده ۷۰ ـ ۸۰ کشی برگه طوتلوب، حقلرنده برده قصنقی‌لق اجرا ایتلمه‌گان. آشلرنی ایولرندن کیتروب آشاغانلر. اوز آرا قونفرانسلر بیرگانلر، اویناب کولوب شایاروب طورغانلر. دوقتور عبدالله جودت بك اوزینك اثرلرن کیترتب شونده صاتا طورغان...

بونلرنك توقیف ایتلولریده قزق قزق‌غنه بولغان. مثلا: اُلوك داخلیه مینیستری بولوب طورغان حاجی عادل بك استانبولدن چیتده «مقری کوی» دیگان یرده یاشی ایکان. بر تونله برلن هیبت آفطوموبیلده آنك ایووینه ایکی کشی کیلوب: افندم، صدر اعظم پاشا حضرتلری سزنی حاضر اوزینه چاقردی، بیك مهم و آشغچ کیگاش بار دیب آیتدی، بز سزنی آلورغه کیلدك، دیگانلر. حاجی عادل‌بك بونلرغه: صدراعظمدن میگا هیچ بر خبر بولغانی یوق، اگر اول چاقرتسه آلوکدن خبر ایتار، تیلیفرام بیرر، تیلیفون ایله بلدرر ایدی، موندی تون اورتاسنده هیچ طانوماغان کشیلر ایله مین نیچك کیتیم، ایرته‌گه اوزم بارمن، دیگان. بوگا قارشی تگیلر: افندم، اگر بزدن شیکله‌نسه‌گز سزنك یانگزغه حاضر پالیتسه‌نی چاقررغه ممکن، قورقماگز، بو اش پالیتسه‌غه معلومدر، دیگانلر. بونك اوزرینه حاجی عادل بك: «ها، دیسه‌گزله، بنی توقیف ایدییورسگز، نیچون باشدن طوغروسینی سویله‌میورسگز» دیه‌رك کیینگانده آفطوموبیل‌گه اوطوروب حبسخانه‌گه کیتکان.

ایندی چغارلغان وقتده‌ده: محبوسلر دیوان حرب رئیسندن: بزنی نیچون یابقان ایدیگز و نیچون چغاراسز، دیب صوراغانلر. بوگا قارشی: سزنك حقده شبهه‌لی بر نرسه طابلمادی، شونك ایچون چغاریلاسز جوابی بیرلگان. حالبوکه،

حکومت رسمی بیاننامه نشر ایتوب بونلرنی: عسکرنی صوغشماسقه قوتورتو، پادشاهغه و بیوکلرگه سوء قصد ایتو ایله اتهام قیلغان ایدی. ایندی شول قدر زور اتهامدن صوڭ شول قدر جیڭلك ایله بونلرنی حبسدن چغارو کولکی و معناسز بر اش بولوب قالدی. شونڭ ایچونده بو حبس ایتلگان کشیلرنڭ بعضیلری عدلیه محکمه‌لرینه مراجعت ایله اوزلرینڭ حقسز یابلولری طوغروسنده حکومت اوستندن دعوا قوزغاتورغه جیبونالر دیب ایشتلهدر.

شونی‌ده أیتوب أوتیم: مونده بر کشینی توقیف ایتکانده پالیتسه و ژاندارملر اوزلری یانینه اورام قاراولچیسی بلهن محله امامن‌ده آلوب کیله‌لر؛ محله امامی ایڭ آلدن ایوگه کروب توقیف ایتارگه پالیتسه کیلگانلکنی خبر بیره ایکان.

اتحادچیلردن جانبولاد آدلی بر آفیسرنی توقیف ایتارگه کیلگانلر. جانبولادنڭ خاتونی آوری ایکان. ایرته‌گه اوزم باررمن، دیگان، طڭلاماغانلر؛ پالیتسه مأمورلرینڭ برسی کیلگانده جانبولادنڭ جیلکه‌سندن طوتقان، بونڭ اوزرینه جانبولاد کسه‌سندن ریوالویرن آلغانده تگی کشبگه آتقان. اول شوندوق یغلوب جان بیرگان. ایبدإشلری فایسی قایا طارالوب کیتکانلر. صڭره جانبولاد اوزی پالیتسه‌غه باروب عیبن سویله‌گان و اوزن توقیف ایتدرگان. حاضر اول دیوان عرفی حبسخانه‌سنده‌در.

طرابلس‌نڭ ایتالیاغه کیتووی، روم ایلی قطعه‌سینڭ دشمنلر قولینه توشووی سببلی تورکیه‌نڭ شول برلرده‌گی مأمورلری اورنسز قالغانلر. بونلر حکومتدن معیشت‌لرینڭ تأمین ایتلوون و بعضیلری استانبولغه و آنا طولی‌غه قایتورغه یول آقچه‌سی یبار یلوون صوریلر ایکان. حکومت بو خصوصده مخصوص کامیسیه توزودی، ۱۵ یلدن آرتق خدمت ایتکانلرینه پینسیه تعیین ایتوب آتسافقه‌غه چغاراچقلر. آندن کیم خدمت ایتکانلرینه معاشلرینڭ اوچدن برن بیروب طوروب، نیچکده بولسه برمر تورلی اورنلاشولرینه چاره‌لر آزله‌یه‌چکلر.

طرابلس صوغشی وقتنده ایتالیاغه اسیر توشوب قالغان تورك آفیسرلری یونان صوغشی چغو سببلی مونده قایتا آلمی قالغانلر ایکان. ایتالیا حکومتی بونلرنی صلحدن صوڭ اوزنده مسافر ایتوب آصراغان. بو کونلرده کوستنجه آرقیلی استانبولغه اوزاتقان، بر قسمی قایتدیلر. قالغانلری بوکونلرده کوتوله‌در. بونلردن برسی مین طورا طورغان «مسرت» اوتلنه توشدی. طانشوب طرابلس احوالی حقنده صوراشدم. خیلی مهم نرسه‌لر سویله‌دی. شاید کیله‌چکده یازارمن.

آكلاشلديغنه كوره، حكومت داخلی اشلرنی اصلاح ايتو حقنده چيت مملكتلردن بر نيچه اجنبی متخصصلر چاقرمغه قرار بيرگان؛ عدليه و زراعت اشلرن يولغه صالور ايچون‌ده شوندی متخصصلر چاقريلووی فرض ايتله ايكان.

صلح مسئله‌سی ياقنلاشو ايله پارتيه‌لك مسئله‌سيده جانلانا باشلادی چماسی. «تنظيمات» غزته‌سنده لطفی فكری بك اوزی يازغان باش مقاله‌سنده: «بوندن صوك اتحاد پارتيه‌سيده، ائتلاف پارتيه‌سيده بتسون، شولر ايكان بزنی خراب ايتكان نرسه‌لر، ميرآلای صادق بك ائتلاف قلوبلرن بارسنده يابدروب و بو پارتيه‌نی بتروب بيك ياخشی ايتكان، بوندن صوك بولار برسيده كيره‌كماس. حتی ممكن بولسه حكومت مخصوص نظام چغاروب بوندن صوك بر پارتيه‌نك‌ده «اتحاد وترقی» آدلی بولووی يارامايه‌چغن بيان ايتسون ايدی» دی.

لطفی فكری بك: بوندن صوك بزده محافظه كاران وترقيپروران آدلی ايكی پارتيه‌گنه بولورغه تيوش، مين اوزم صوكغيسنده‌نمن، شوكا قوشيلورغه تله‌گان كشی ميكا مراجعت ايتسون، دی.

ئلی كوبدن توگل بتون قوتيله ائتلاف پارتيه‌سن توزيشوچی وروم، ارمنی، آرناود، عرب كبك تورکيه اينارودیسلرينك هم چيت دولتلرنك منافعنه آلت بولوب خدمت ايتشوچی بر كشينك فكری بو قدر تيز اوزگاروی ياكه بو قدر تيز اوزگاروچی فكر صاحبلرينك سياسی پارتيه‌لر باشينه منوب خدمت ايتارگه ماتاشولری مملكت‌نك اوستنده‌گی فلاكتلر جمله‌سندن بر فلاكت بولسه كيره‌ك. خصوصا، محافظه كاران وترقيپروران كبی ايكی سوزنی آيتوب‌ده شونك برسينه غزته آرقلی اعضالر جيارغه جيلته‌نو كولنچ بر شيدر.

سياسی پارتيه‌لر آكلی و فكرداش آدملردن عبارت بولغانده‌غنه اساسلی بولورغه ممكندر. يوقسه اول غزته آرقلی اعضا يازلغان قهوه خانه مداوملری، شولايوق غزته آرقيلی اعلان ايتوب بو پارتيه‌دن چغارغه وايكنچيسنه كرگه‌ده باشليلر. بونك مثاللری بونده كوب كوريلوب اوتمشدر.

٣ ديكابر.

۱۷

استانبولده شادلقلی خبرلر. دیکر صوغشی.

صوکغی بر ایکی کون اچنده مونده خلق‌غه بر یاقدن شادلق بیره طورغان خبرلر طار المقده‌در. اشقودره تیرمسنده قارا طاغ لیلرنك، یانیه یانده یونانلرنك جیکلو خبرلری رسمی صورتده حکومت طرفندن تبلیغ ایتلدی. گرچه قارا طاغ حکومتی متارکه‌گه قول قویغان، بناء علیه آنك ایله تورکیه‌آراسنده صوغش بوطاو لازم ایدیسه‌ده چاماسی عسکر کینه اوز اشنده دوام ایته طورغاندر. یانیه یانده یونانلرنك جیکلو هم یاخشوق کوب تلفات بیرو خبرلری مونده تورلی منبعلردن اکلاشیلوب حقیقة خلقنك روحن کوتاردی: «متارکه‌گه قاتناشمی قالووی‌نك جزاسن یونانستان چیگارگه باشلادی» دیلر.

یونانلر یانیه‌غه هجوم ایچون «آیاسر اندوزه» کورفزینه ایکی مك عسکر چغارغانلر ایکان. آلغی صفده‌غی صالداتلری جیکلوب قاچا باشلاغاچ بو ایکی مك عسکر تیزدن کیری چیگوب کیمه‌لرینه کررگه مجبور بولغانلر و تورك عسکری یونان عسکرینك قرارگاهی بولغان «بیزاتی» موقعنه قدر باروب سونگو ایله هجوم اینکانلر، دیب یازالر. کینه مونده آلنغان خبرلرگه کوره، اشقودره تیره‌سنده‌گی قارا طاغ عسکرینك حالی ده بیك ناچاردر. عسکر فوق‌العاده آریغان، آزایغان، آچلق و آورولر دوام ایته، اشقودره یانده‌غی «طارابوش» موقعی، ضبط ایتووی غایت چیتن بر طبیعی استحکام بولغانلقدن قارا طاغلیلر شونی آلا آلماینچه یونچوب بتکانلر و شوکا کوره اشقودره‌نی ده آلا آلمیلر ایکان.

مدللی و ساقز آطه‌لرنده تورك عسکرینك یونانلرغه قارشی طوروب خیلی کوب تلفات بیردرتکانلکلرن مونده‌غی غزته‌لر هر کون یازوب طورالر. فقط رسمی خبرلر بولماغانغه کوره، بونلرغه کوب اهمیت بیرلمی و اشانچلی نظریله قاری آلمیلر. وقتیله بلغار مینانوسسلری‌نك «حمیدیه» قره‌یسرینه هجومی وقتنده، تورك فلوطی‌نك ایکی بلغار مینانوسیسن باطرغانلغی مونده بیك شه‌ب ایتوب یازلغان وحتی شونی اوز کوزلری ایله کوروب سویله‌وچیلرده بولغان ایدی. لکن، صکره بو خبرنك بتونله‌ی اصلسز اولدیغی بلندی. شول سببلی، غزته‌لر طرفندن یازلغان کوب خبرلرگه مونده شبهه ایله قاریلر.

تورکلرگه سوینچ بیرگان خبرنك زورسی مونه بوگون چقدی، همده رسمی خبر اولدیغندن بوکا اشانچلی دیب قاریلر. بو خبر: تورك و یونان فلوطلری آراسنده چناق قلعه طشنده صوغش بولوب، یونان فلوطی‌نك جیکلوب قاچووندن عبارتدر. تورك فلوطی‌نك چناق قلعه‌دن چغوب، یونان فلوطینه هجوم ایتارگه امر آلغانلغی همده یونانستاننك بردنبر زور صوغش کیمه‌سی بولغان «آؤه‌رف»نی صوغش صفندن چغارغه طریشه‌چغی حقنده مونده آوزدن آوزغه کوبدن بیرلی خبرلر یوری وهر کم شونك نتیجه‌سن کوته، بعضیلر موفقیت امید ایتسه‌لرده، ایکی یاقنك‌ده فلوط قوتن اولچی آلغان کشیلر: «عثمانلی فلوطی‌نك موفقیتی غایت ماهرانه بر حرکت‌گه موقوفدر، یوقسه بزنك حمیدیه قره‌یسری حاضر اشدن چققانلغی جهتله، قوت جهتندن ایکی یاقنقی‌ده بر چاماده‌راق بولور» دیلر ایدی.

کیچه کیچ برلن (۳نچی دیکابرده) شیرده، دیکزده صوغش بولغان، بزنك فلوط «آؤه‌رف»نی باطرغان، قالغانلرن قاچرغان دیب خبر طارالدی. بو خبر بتون قهوه خانه‌لرنی جانلاندردی، هر کم بر برسندن صوراشورغه، اوزی ایشتکاننی دخیده باللاندروب طاتلاندروب باشقه‌لرغه‌سویله‌رگه باشلادی. اولده بولمادی، کیچ برلن چغا طورغان «ترجمان حقیقت» و «علمدار» غزته‌لری ایکنچی مرتبه باصلوب چقدیلر. استانبولده باب عالی جاده‌سی، دیوان یولی و باشقه اورامله، غزته صاتوچی مالایلر ایله طولوب قالدیلر، بونلرنك طاوشلری بتون استانبولنی یاکغراتدی، هر کم تیزره‌ك بره‌ر نومر غزته آلوب فلوط صوغشی حقنده خبر بلورگه تلی. فی‌الحقیقه، بو غزته‌لرده صوغش بولغانلغی، تورك فلوطی‌نك جیکگانلگی، آؤه‌رف‌نك قاچوب کیتکانلگی یازلغان ایدی. قهوه خانه اهللرن بو خبر تمام قناعتلندروب سویندرگه کافی بولسه‌ده یوغاریراق طبقه خلق، حکومت طرفندن رسمی معلومات نشر ایتلگانچه‌گه قدر قناعت حاصل ایته آلمادیلر. رسمی خبر ایرته برلن ٤ نچی دیکابرده چغارغه ممکن ایدی. شول سببلی ۳ دیکابرده کیچ برلن کوب کشیلر اوزلرینك ایبده‌شلری، سیاست واحوالدن خبردار دوست ایشلری یانینه باروب تأثرلرن اورتاقلاشورغه لزوم کوردیلر. اگرده ادارهٔ عرفیه سببلی، ساعت ۱۰ده هر کمنك ایولرینه قایتوب اولگورولری مجبوری بولماسه بو محاکمه‌لر ولاقردیلر طاك آتقانچه صوزولغان بولور ایدی. آزغنه بر منفذ طابلدیسه مونده خیال و امیدلر بیك زورایوب کیتارگه مساعددر. مثلا: آؤه‌رف صفدن چقدیسه یونانستاننك فلوطی تورکنکینه

قارشی طورارلق قالمی. اول حالده، آطه‌لر دیکزنده‌گی یونان بلوقاده‌سی کوتاریلورگه مجبور بولا، بو ایسه تورکیه‌نك روم ایلی قطعه‌سینه دیکزدن عسکر چغارا آلووینه امکان بیره، اول عسکر ایله یونانلرنی تورکیه طوفراغندن قووارغه، سلانیك نی قایتاروب آلورغه ممکن وحتی تورك فلوطی‌نك پیره‌گه ویونان ساحللرینه هجوم ایتووی، آطه‌لرنی قایتاروب آلووی، حاضرگی یونان مغلوبیتی‌نك صلح مذاکره‌سینده زور تأثیر ایتووی بارسیده ممکن وامیدلی نرسه‌لردر.. همده یونانلنك متارکه‌گه قول قویمی قالووی صوکنده بویله جیکلووی تورکیه ایچون معنوی جهتدن بیك زور موفقیت صانالورلق بر اشدر. مونه شوشندی محاکمه‌لر و امیدلر ایله ایرته‌نگی اذاننی کوتوب آلغان استانبول خلقی‌نك برنچی اشی تیزره‌ك ایرته‌نگی غزته‌لرنی آلوب اوقودن عبارت بولدی هم فی‌الحقیقه امیدلر بوشقه چقمادی: دیکز صوغشی حقنده حکومت‌نك رسمی تبلیغی بار. بو تبلیغ‌ده بیان ایتلگان نرسه‌لر کیچه‌گی غزته‌لرده یازلغان قدروك آچق بولماسه‌ده کینه مسئله‌نك اساسی درست ایکانلگی، دیکزده صوغش بولغانلغی، تورك فلوطی‌نك قاچماغانلغی وتلفات‌گه دوچار بولماغانلغی بلندی. بو قدریسنه‌ده کوب شکر ایتدیلر. آنك اوستی یاغنده‌غیسی نی بولسه‌ده طابش‌در، دیدیلر. رسمی خبرلر ایکی اولوب برسی قلعهٔ سلطانیه متصر فلغندن داخلیه نظارتنه وایکنچیسی فلوط قوماندانلغندن عمومی عسکر قوماندانلغنه کیلگانلر.

برنچیسی بویله دیه‌در: «بوگون (۳ نچی دیکابرده) ایرته ساعت ۹غه یکرمی مینوت قالغانده چناق قلعه بوغازندن طشقی یاقغه چققان فلوطمز دشمان فلوطینه اوچراب ایکی یاقدنده آتشو باشلاندی. بو آتشو ساعت ۱۱ گه ۲۰مینوت قالغانچه‌غه قدر دوام ایتدی. صوکره دشمان کیمه‌لری جیکلوب کیری چیکدیلر. صوغش وقتنده دشمان کیمه‌لرندن «آوه‌رف»نك باش وآرت طرفندن توتون کورلووینه بناء شول جهتلرینه بزنك فلوطدن آتلغان طوب یدرمی تیوب یانا باشلاغان بولووی بیك احتمالدر. شونی سزگه عرض ایته‌مز».

• ایکنچی‌سی ایسه بویله‌در:

«بوکون ایرته ساعت سیگزنی ۲۰ مینوت اوتکاچ فلوطمز بوغازدن چغوب دشمان ایله اوچراشدق. یدی مك بیش یوز ایللی میتره‌دن اوچ مك ایکی یوز میتره یرافلق‌غه قدر آتشدق. بزنك آفیتسرلر و صالداتلر فوق‌العاده صورتده متانت و باطرلق کورسه‌تدیلر. ساعت یارم صوغشقاندن صوك «آوه‌رف»گه بزنك اوچ دورت یدره تیوب باش وآرت طرفی یانارغه باشلادی. دشمان‌نك

قالغان کیمه‌لری اهمیتسز روشده بر ایکی طوب آتقاندن صوڭ چیقلوب کیتدیلر. صڭره صوغش «آؤه‌رف»نڭ اوزی ایله‌گنه دوام ایتدی. بوده اوزاق صوزولمادی. آؤه‌رف باشقه کیمه‌لرن ایه‌رتب پیره (یونان شهری) طرفینه قاچدیلر. خدای‌غه شکر بزنڭ کیمه‌لرگه هیچ بر ضرر زیان بولمادی».

مونه بو رسمی خبرلر خلقنڭ کوڭلن طنچلاندروب خیلی سوینچ بیردی. گرچه «آؤه‌رف»نڭ صفدن چغووی معلوم بولماسه‌ده، برنچی اوچراشوده تورك فلوطی‌نڭ موفقیتی، کوبدن بیرلی و هر خصوصده توشوب کیلگان کوڭللرنی کوتارگه یارارلق بر واقعه صانالادر.

ایندی موندن صوڭ تورك فلوطی تجاوزی حرکت‌گه کیچه آلاچقمی، یوقمی، بو حقده حاضرگه هیچ کم بر نرسه أیته آلمی. صوغشنڭ تفصیلاتی بلنگاندن صوڭ غنه بو طوغروده سوز بولورغه ممکندر.

لوندون‌ده‌غی صلح مذاکره‌سی طرفندن کیلگان خبرلر مونده ناچار تأثیر ایته. بلغار وکیللرینڭ، ادرنه‌نی آلماینچه طوروب صلح‌غه قول قویو بولمایه‌چقدر، دیگان سوزلرینه، مخصوص تأثیر حاصل ایتار ایچون سویله‌نگان سوزلر دیب گنه قاراسه‌لرده کینه بر فنا تأثیر ایتمی بولمیدر. شول قدرکه، بلغار وکیللرینڭ اول سوزلرینه قارشی تورکیه مینیسترلریده بیك یوغاریدن سویله‌ب خلق‌غه تسلی بیره طورالر. خارجیه ناظری نورادونگیان افندی، اجنبی غزته‌لرینڭ مخبرلرینه: باری حدود توزه‌توگنه بولور، یوقسه تمامیت ملکیه‌مزگه ضرر کیترلماس، ادرنه‌ده، سلانیك‌ده بزده قالور، حاضر ایندی عسکریمز مکمل، آزق و قوراللری کوب، آرالرنده‌غی خسته‌لق کوندن کون کیمی بارا، دی هر ایکی طرفنڭ‌ده سوزلری صلح مذاکره‌سی وقتنده افکار عمومیه‌گه مخصوص تأثیر حاصل ایتو قصدیله سویله‌نگان نرسه‌لر ایکانلگی معلومدر.

مجلس مبعوثاننڭ آچیلو آچیلماو مسئله‌لری مونده خلق‌نڭ ذهنن اشغال ایتارگه باشلاغان و بعضیلر، حکومت موندن صوڭ مشروطیتنی بتره‌چك ایکان، دیه سویلیلر ایدی. شول سوزلرنی کیسمر ایچون کیچه‌گی غزته‌لرده حکومت بو خصوصده رسمی تبلیغ نشر ایتدی. حکومت: «حاضر صوغش وقتی بولغانلقدن مجلس مبعوثاننی آچو مسئله‌سی بلهن ماتاشورغه ممکن توگل، صلح یاصالغاچده صایلاولر اعلان ایتلوب، درحال آچیلاچقدر» دی. بو رسمی خبر خلق‌غه یاخشی تأثیر ایتوب طنچلق بیردی.

لکن، ئلیگی پارتیه نزاعلری طاغنوق بتون یمسزلگی و تمسزلگی ایله قوزغالورغه طورا. «اتحاد و ترقی» دشمانی بولغان غزته‌لرنك اورام طاقملری، مثلا: «علمدار»، «تنظیمات» کبیلر هر کون اتحاد ترقی‌گه قارشی یازوب، آلارنی خورلاب، خلق آراسینه طاغنوق اوّلگی شیکللی دشمانلق اورلغی ساچا طورغان نرسه‌لر یازوب طورالر. حاضرگی حکومت‌نك بتون ارکانی «اتحاد ترقی» علیهنده بولغانلقدن البته بو احوال‌گه کوز یومالر. یوقسه مملکت‌نك سلامتلگی نقطهٔ نظرندن، خلق‌نك افکارن زهرلی طورغان بو حالگه مساعده بیرلماسکه تیوش ایدی. «مساعده بیرلماسکه» دیم؛ چونکه مونده ادارهٔ عرفیه بولغانلقدن حاضرگه مشروطیت و حریت قانونلرینك برسیده دستورالعمل توگل، بلکه هر نرسه ادارهٔ عسکریه‌نك رخصت و مساعده‌سی ایله اشله‌نه‌در. حتی غزته‌لرده سینزور قاراوی برلن باصیلالر.

بو کونلرده اسـتانبولنك ایك مشهور و الوغ جامعلرندن برسی بولغان «سلیمانیه» مسجدنده پادشاهلر اوطورغه مخصوص بولغان اورننك آستندن اوت چقدی. لکن کوروب درحال سوندردیلر. بر کون باب عالی ده ده شولای اوت چغوب سوندرلگان ایدی. بونلرنی ده اولگی یانغن‌لر شیکللی سیاسی جنایتلر بولورغه کیرهك دیب ایسابلیلر. لکن افکار عمومیه‌گه ناچار تأثیر ایتمه‌سن ایچون مسئله‌نی برده قابارتماینچه باصالر. حتی سلیمانیه‌ده چقفان یانغن‌نی: آنده ایسکی چپتالرنی جیوب یاندرغانلر، اوت چغو مسئله‌سی شوندن‌غنه عبارت بولغان ایکان... دیب یازدیلر.

بلغاریانك چتالجه صوغشنده تلف بولغان وصفدن چقفان عسکرینك مقداری ۲۰ مك و صوغش باشلانغاندن بیرلی تلف بولغان، جراحت و آورولر سببلی صوغش صفندن چقفان عسکرینك مقداری ۷۰ مك دن آرتوغراق ایکانلگی مونده اوشانچلی صورتده بلنمشدر. حاضرگی کونده چتالجه‌ده بلغار و تورك عسکرینك آراسنده باری بیش چاقروملق مسافه بار، ایکی یاقنك صالداتلری کوریشه‌لر، سویلاشه‌لر، برگه اوطوروب تمه‌کی طارتالر، دیلر.

ادرنه شهرندن اوچ چاقروم یراقلقده‌غی تیمر یول واقزالندن فائده‌لانورغه متارکه وقتنده بلغارلرغه ایرك بیرلگان ایکان. شول سببلی بلغارلر حاضر شوندن اوتکاروب، تیمر یول ایله، چتالجه‌ده‌غی عسکرلرینه آزق طاشیلر وکیلوب کیتوب یوریلر. ضبط ایتکان شهرلرنده بلغارلر مکتبلر آچا باشلاغانلر. «قواله» شهرنده بلغاریانك ولی عهدی پرنس «بوریس» اسمینه زور بر مکتب آچاغان.

بر نیچه یرده باشقه شعبه‌لرن آچارغه و شهرلر آراسنده تیلیفونلر طارتورغه کرشکانلر.

تورکیه‌نك چتالجه‌ده‌غی عسکری حاضر بیك ره‌تکه قویلغان، آزق و قورال لری تمام یتکرلگان هم آرالرنده خسته‌لکده بیك آزایغان، اگرده صلح مذاکره‌سی کیسلوب یاکیدن صوغش باشلاناچق بولسه مدافعه‌گه تامیله حاضر، دیلر.

استانبولنك اوزنده طنچلق. صوك کونلرده هوالر یاخشی، جلی، قویاشلی. ترزه‌لرنی کوندز آچوب هیبت هوا ایسنارگه ممکن بولغانلغی شیکللی، قهوه خانه مداوملریده قهوه‌نی اورامده‌غی اسقامیه‌لر اوستینه اوطوروب اچه‌لر و نارگیله‌نی‌ده شونده چیگوب بیشه‌ر آلتیشه‌ر ساعت قوزغالماینچه شول بر اورنده کمال حضور و سکونت ایله اوطورالر. بوده شرق‌نك بر صفاسی، بر راحتی‌در، که یاوروپا خلقی بو لذتدن محرومدر... ٤ دیکابر.

۱۸

معارف اشلری. مالیه اشلری. هلال احمرگه یاردملر. سابق سلطان عبدالحمید. بلغار عسکرینه استانبولدن آزق یبارو. مهاجرلر. یانغین اعانه‌سی.

«اقدام» غزته‌سنده شفیق اسعد افندی نام بر ذات بیك جدی صره مقاله‌لر یازوب تورکیه‌نك معارف نظارتنه هجوم ایته، آنك اشسزلگندن و شول سببلی معارفنك کیتکان صابن ناچارلانا باروب، حتی حاضر سلطان حمید وقتنده‌غیدنده توبان توشکانلگندن زارلانا و حاضرگی معارف نظارتی کشیلرن بتونله‌ی یاکارتماغانده هیچ نرسه امید ایتارگه اورن یوق، دی.

شول شکایتلرنك نتیجه‌سی بولسه کیره‌ك، که معارف ناظری داماد شریف پاشا بو کونلرده «افهام» غزته‌سینك محررلرندن برسن حضورینه قبول ایتوب، معارفنی اصلاح حقنده اوزینك پروغرامن سویله‌گان. بوندن آکلاشلدیغنه کوره، معارف ناظری توبان و اورتا درجه مکتبلرنك اصلاحنه اهمیت بیرونی تیوش طابا، عالی مکتبلرده اوزگارتیله‌چك اش کوب یوقدر، دی. ناظر پاشا معارف اصلاحنده، حاضرگه قدر تورکیه‌ده مقبول بولغان فرانسوز اصول تعلیم و تربیه‌سن طاشلاب، تورکلرنك اوز حیاتلرینه موافق باشقه بر اصول قبول ایتو موافق

بولاچاقلغن‌ده بیان ایتکان. لکن موندەغی دارالفنون طلبه‌سینك آکلی قسمی بونك‌ده حاضرگی ترتیب و پروغرامی بیك کوب قصورلی بولغانلغن، اصلاحغه محتاج کوب ماده‌لر بارلغن، استانبول مکتبلری اچنده کوکل قناعتله‌نورلگی طبیه، غلطه سلطانیسی و دارالمعلمین مکتبلرندن‌گنه عبارت ایکانلگن سویلیلر.

مالیه مینیستری عبدالرحمن بك بو کونلرده «فینانسووی بولیتین» غزته سینك محررن حضورینه قبول ایتوب تورکیه‌نك امور مالیه‌سی حقنده سویله‌شکان. محررنك: تورکیه‌نك امور مالیه‌سی بیك ناچار توگللگن غزته‌ده باصوب چغارغه رخصت ایته‌سزمی، دیووینه قارشی، عبدالرحمن بك: «آقچه‌غه بولغان احتیاجمز بدیهی‌در، فقط چیت مملکت بانکیرلری بزگه بورچقه آقچه بیرو خصوصنده بیك صاق حرکت ایته‌لر، بونلر هر نرسه‌نی قارانغو کوره‌لر؛ هواده بر بالون اوچسه، درحال قورقوغه توشوب مخاطره باشلانغانلغینه ذاهب بولالر» دیگان.

حاضرگی مالیه مینیستری عبدالرحمن بك قریم تاتارلرندندر. آنك قول آستنده‌غی باشقه مأمورلر اچنده‌ده بایتاق تاتار بار دیلر. «اتحاد و ترقی» حکومتی وقتنده مالیه مینیسترلگنه جاوید بك منگاچ، تاتارلرنك کوبسن اورنلرندن چغاروب، آلار یرینه سلانیك‌لیلرنی (اوز کشیلرن) قویغان ایکان. شول سببلی موندەغی تاتارلرنك بایتاق بر قسمی «اتحاد و ترقی» علیهنده اولوب، ائتلاف طرفداریدرلر. تورکیه‌نك مالیه مینیسترلگی‌ده ئلی تاتارلر، ئلی سلانیکلیلر قولینه کیچوب کیلگان.

تورك مجروحلرن قارار ایچون یاپونیادن استانبول‌غه بر صلیب احمر هیئتی کیلدی. دوقتورلری، خسته قاراوچیلری و به‌یله‌و اسبابلری اوزلرینکی‌در.

مصردن یاکیدن بر هلال احمر هیئتی کیلدی. ۱۲ دوقتورلری، بر آپتیکارلری، ۲۲ خسته قاراوچیلری بار. مصردن حاضرگه قدر تورکیه‌گه صوغش مصرفینه و هلال احمر فائده‌سینه کیلگان اعانه‌لرنك مقداری ۱۵۰ ملك انگلیز لیراسینه (بر میلیون یارم صوم‌غه) یتکان. هندستاندن کیلگان اعانه‌لرنك مقداری اوچ میلیون صوملردن آرتق، دیلر. کاشغر مسلمانلرندن هلال احمر فائده سینه بیش ملك صوم کیلگان. ۲۷ نچی نویابرگه قدر کیلوب حربیه نظارتنه طاپشرلغان صوغش اعانه‌سینك (هلال احمرنکندن طش) مجموعی بر میلیون ۱۴۳ ملك صوم ایکانلگن حکومت اعلان ایتدی.

سابق سلطان حمید استانبوله بوغاز اچنده «بکلر بگی» سراینه طورا. آنده کشی کرتمیلر. صوك وقتلرده سلطان حمیدنك اسمی کوبره‌ك چقالی

باشلاغانغه بولسه کیره‌ك، پوچته خانه‌لر آرقیلی آنك اسمینه کیلگان خطلرنی آلوك استانبول محافظلگی قوماندانلغنه، آندن «بکلر بگی» سرایی محافظنه یبار یلور گه وآنك طرفندن آچیلوب اوقولغاندن صوك اوزینه بیریلور گه تیوشلگی اعلان ایتلدی. سلانیك‌ده طورغان وقتنده عبدالحمید گه غزته اوقوتماغانلر، کشی ایله قاتناشدرماغانلر، شول سببلی اول خارجدگی حاللردن بی خبر طورغان ایکان. صکره سلانیکدن استانبولغه کیترلگانده پراخودده احوالنی آکلاغان و بلغارلر ایله یونانلرنك برله‌شب تورکیه گه هجوم ایتولرن ایشتکاچ: «ها، دیمك که یاش تورکلر بلغارلر ایله یونانلرنی ده دوستلاشدره بلدیلر...» دیگان.

خسته خانه‌لرده‌گی مجروحلر رسمی.

آلوکدن سلطان حمید گه برده اخلاصی بولماغان عقللی بر کشی: «آنك بو سوزلری تاریخ گه کروب قالاچق تیره‌ن معنالی سوز لردندر» دی.

استانبول لیمانده‌غی اجنبی صوغش پراخودلرندن آوستریانك ایکی، گیرمانیانك بر، ایتالیانك بر کیمه‌لری کیتدیلر. قالغانلری وباشقه دولتلرنکی‌ده کیته‌چکلر، دیلر.

بلغاریانك چتالجه‌ده‌غی عسکرینه کیچه استانبولدن ینه یدی واغون ایکمك هم برنیچه مك کیلوغرام طوز یبارلگان. متارکه‌ده‌گی شرطلرغه بناء، قول قویغاندن صوك اون کون اوتکاچ بلغاریا اوزینك عسکرینه ادرنه یولی هم قاره دیکز طریقی ایله آزق یبارر گه اختیارلی ایتلگان ایدی. شوکا بناء بو کونلرده روم ایلی تیمر یولی برلن‌ده آزق کیتره باشلاغانلر.

حکومت‌نی زور مشقت گه صالغان اشلرنك برسیده بالقان حکومتلری آلغان یرلردن قاچوب کیلگان مهاجرلردر. حاضرنده استانبولنك بر نیچه مسجدلری بونلر ایله طولیدر. استانبول داشنده‌غیلری ایچون بارافالر یاصیلر. ادرنه ولایتندن قاچوب قلعهٔ سلطانیه‌گه بارغان مك اوچیوزلب مهاجرنی بو کونلرده استانبولغه کیتروب بر قازارماغه یرلشدردیلر. مصر هلال احمر جمعیتی بونلرغه آقچه‌لر، کیوم و آزقلر طاراتدی. آورو بولغانلرن خسته خانه‌لرینه آلدیلر.

سلانیك‌گه جیولغان ۳۰ مك، قدر مسلمان مهاجرلرینك آچ یالانغاچ و محتاج بر حالده بولونغانلقلری ایشتله‌در. بو کونلرده‌کنه سلانیك آرقیلی قایتقان بر تورك معلمی آنده‌غی مهاجرلرنك حاللرن بیك قزغانچلی صورتده تعریف ایتدی. سلانیك‌نك کوبره‌ك بایلری یهودلر اولوب، بونلر، کونده بر مرتبه کیچ برلن مهاجرلرگه صدقه اوله‌شه‌لر ایکان. مسلمان مهاجرلری ایرته‌دن کیچ‌گه قدر شونلرنك ایشکلری توبنده اوطوروب شول صدقه‌نی کوته‌لر، بیش مك قدریسی شهرنك طشنده صووقده یاکغورده طورالر، آرالرنده تورلی خسته‌لقلر ظاهر بولغان، دی. سلانیك ولایتنده‌گی ۱۰ مك‌له‌ب «بوسنه هرسه‌ك» مهاجرلری آوستریانك یاردمی ایله کیری اوز مملکتلرینه قایتوب کیتکانلر.

«اتحاد و ترقی» جمعیتی‌نك باشلقلرندن مشهور طلعت بکنی یاوروپاغه قاچقان دیب چغارغانلر ایدی. حالبوکه اول مونده بولغان ایکان. اوزن توقیف ایته‌چك بولسه‌لرده، کفالت آلوب ایرك‌که قویغانلر.

بو کونلرده محترم عبدالرشید افندی ایله برلکده مصرلی پرنس سعید حلیم پاشا ایله کوریشدك. اعیان اعضاسندن بولغان بو ذات «اتحاد و ترقی» نك ایك زور ارکانندن ایدی. صکره، هلال احمر خسته خانه‌سنده مجروحلر قاراوچی کلثوم، رقیه و مریم خانملر هم یوسف و عارف افندیلر ایله برلکده حاضرگی تورکیه‌نك ایك معتبر محرره و ادیبه‌لرندن بولغان خالده ادیب خانم‌گه باروب کوریشدك.

بونلر حقنده کیله‌چك‌ده یازارمن.

اوتکان یل استانبول یانغنندن ضرر لانوچیلر فائده‌سنه بزنك «وقت» اداره سینه جیولغان ۱۶۰۰ صوم قدر اعانه آقچه‌سی شولوق سنه اوکتابر آینده استانبولده‌غی روسیه ایلچیخانه‌سی اسمینه یباریلوب، شونك تیوشلی اورنینه طابشرلووی اوتنلسه‌ده، قایده طابشرلوونلدن، حاضرگه قدر اداره‌مزگه بر خبرده کیلگانی بولماغانغه کوره، حاضر اوزم استانبولغه کیلگاچ سفارتخانه‌مزگه باروب شونی تیکشرتدم. مذکور اعانه آقچه‌سی شول وقتدوق سفارتخانه‌گه طابشرلغان. سفارتخانه آنی یانغن کمیتیتینه طابشرر ایچون تورکیه‌نك خارجیه نظارتینه یبارگان هم آلغانلق‌غه تذکره بیرولرن اوتنگان. لکن حاضرگه قدر خارجیه نظارتندن بو خصوصده بر خبر وتذکره کیلگانی یوق ایکان. سزگه خبر ایتارکه، شونك کیلگانن کوته‌مز، دیلر. سفارتخانه‌نك کانسیلاریاسنده میکا بو خصوصده غی بتون کاغدلرنی (Дѣло نی) کورسه‌تدیلر.

اوطورغانلر، ـ مریم پاتاشووا، فاتح کریموف، عارف کریموف.
اَیاقده، ـ رقیه یونوسووا، یوسف آقچورین، ام گلثوم کمالووا، مریم یعقوبووا.

استانبولده ادارهٔ عرفیه‌نك آزراق یومشاتیلا باشلاو خبرلری بار ایدی. احتمالکه شونك علامتیدر: کیچه گی غزته‌لرده ادارهٔ عسکریه موندن صوك ایرته یه‌دن ساعت بیش‌دن اعتبارا اوراملرغه چغارغه یاراغانلقنی اعلام ایتمه‌در. بوقسه آلتی‌دن آلوك چغارغه یارامی ایدی.

۵ دیکابر.

۱۹

فلوط صوغشی نك تأثیری. یونان و صلح مذاکره سی. حلمی بك یانده. «مسلمان ترقیپورلکی» پارتیه‌سی. «تربیهٔ اسلامیه جمعیتی». هندستان هلال احمر هیئتی. پادشاهمز نك اسم کونی.

---

۳ نجی دیکابرده چناق قلعه طشنده تورك و یونان فلوطلری آراسنده بولغان صوغش‌غه بونده زور اهمیت بیرلدی. تورك فلوطی‌نك مونلاغی موفقیتی خلقنك روحن خیلی کوتاردی. غزته‌لر بو خصوصده برسی برسندن آرتدروب خلقنك کیفن کیتره‌چك نرسه‌لر یازالر و خلق آراسنده تورلی مبالغه‌لی خبرلر نشر ایتله. مثلا: کمدر برسی، تورك فلوطی یونانلرنك ایکی مینانوسیسلرن طوتوب، کیمه آرتینه طاغوب قاچتقان دیب خبر چغارغان. بونی ایشتوچیلر درحال دیکز بوبینه شونلرنی کورر گه جیولالر. آرالرندن برسی بارماغی بله‌ن تورتب ئللهٔ قایده‌غی بر بارقاصنی کورسه‌ته، آنه شول ایندی برسی، دی. یونان فلاغی کورنمی بیت، دیب صوراغان ایبده‌شینه، اول ئللهٔ قاچان بزنك فلوط‌غه ئله‌کدی ایندی، آنده قالدرالرمی صوك دشمان فلاغن، دیب جواب بیره. بونی طنکلاوچیلر، ماشاء الله، دیب سوینه‌لر..

بوندی خبرلر البته مبالغه‌در. یونانستاننك هیچ بر مینانوسیسی فلانی طوتلوب کیترلگانی یوق. لکن تورك فلوطی‌نك بو صوك صوغشده کورسه‌تکان حرکتینی بیوك موفقیت دیب آتارغه یاراغانلغی ده شبهه‌سزدر. یونان فلوطی تورکیه‌نك بتون آطه‌لرن ضبط ایتکان، بتون آطه‌لر دیکزی ساحلن بلوقاده یاصاغان و چناق قلعه‌نك تمام آوزنده‌غی «بوزچه آطه» دیگان یرگده اوزینك فلاغن کیتروب قاداغان ایدی. تورك فلوطی‌نك دیکزگه چغوون کوته وچقدیسه

هجوم ایله آنی هلاك ایتارگه حاضر طورا ایدی. شوندی بر وقتده تورك فلوطی‌نك بوغازدن چغوب صوغشووی و صوغش نتیجه‌سنده یونان فلوطی‌نك چیکلوب کیتارگه مجبور بولووی البته زور موفقیت در. صوغش وقتنده شول یرده بولغان بر رومانیا پراخودی مونده کیلدی. آنده‌غی یولچیلر صوغشنی بتون تفصیلاتیله کوروب طورغانلر و مونده کیلگاچ غزته مخبرلرینه و طانشلری سوداگرلرگه سویله‌مشلردر. هندستاندن کیله طورغان «هلال احمر» جمعیتی‌نك اعضالریده چناق قلعه آوزنده شول وقت‌ده طوغری کیلوب کوروب طورغانلر هم صوغشنك بر نیچه فوتوغراف رسملرن آلغانلر. حاضرنده بو رسملر مونده حربیه نظارتینه طاپشرلمشلردر.

تورك غزته‌لری فلوطنك بو موفقیتن محاکمه ایتکانده لوندون‌ده‌غی صلح مذاکره‌سینه زور تأثیری بولاچاغن امید ایته‌لر و: ایندی یونانستان درحال متارکه‌گه قول قویارغه مجبور بولور، صلح مذاکره‌سیده بایتاق بزنك فائده‌غه ئه‌یله‌نور، دیب یازالر ایدی. لکن، نیچوندر حاضرگه مونك کیریسنچه بر اش کورینوب طورا. شویله‌که: صوکغی تیلیغرام خبرلرینه کوره، تورکیه حکومتی اگر یونانستان متارکه‌گه قول قویماسه‌ده آنك وکیللرن صلح مذاکره‌سینه کرترگه راضی بولغان ایمش. حالبوکه، مونده برده آنی کوتمیلر ایدی. بو خبر خلق‌غه ناچار تأثیر ایتدی. بلغارستان وکیلی دانف‌نك یاوروپا غزته‌لری واسطه‌سیله، «ادرنه‌نی آلماینچه کیلشو احتمالمز یوق» دیه نشر ایته طوروی‌ده یاخشی تأثیر ایتمیدر.

ادرنه همیشه بیرلمی طورا. بعضا استانبول غزته‌لرنده: «مادی و معنوی جهتلرمز مکملدر، دشمان‌غه بیریلو احتمالمز یوقدر» دیه ادرنه خبرلری باصلوب چغا. بونلر درستمی‌در، یوقمیدر، بلوب بولمی. آیاستفانوس‌غه بارغانده روم ایلی تیمر یولینك برکاندوکتوری ایله سویله‌شب، حاضر بو تیمر یولنك قای یرگه قدر بارغانلغن و تگی یاغی نی حالده ایکانلگن صوراشوب باردم.

— خادم کوی‌نك آرغی یاغن بلمیم، محاصره وقتنده خاتونم و اوچ بالام ادرنه‌ده قالغانلر ایدی، شوندن بیرلی هیچ بر خبر آلا آلغانم یوق، ایسانلرمیدر، یوقمیدر، نی آشاب اچوب طورا طورغانلردر، بلمیم، آلار ایچون قایغومدن اولدم ایندی، دی وکوزلرندن ملدر ملدر یاشلری طاما.

فلوطنك موفقیتن قوطلاب، گیرمانیادن صاتوب آلنغان «باربا روس» زرهلیسنه، بحریه موزی خانه‌سنده صاقلانا طورغان آثار عتیقه‌دن بر فلاغنی

بیرر گه حضرت سلطانك اراده‌سی چقدی. بو فلاغ وقتیله تورکلرنك مشهور دریا قهرمانی «خیرالدین باربا روس» نك کیمسنده بولونغان، صکره روس صوغشنده سیواستوپولنی طوپقه طوتقانده «محمودیه» زرهلیسنك بولغان و اوستینه شورهٔ «فتح» نقش ایتلگان ایکان.

لوندون‌ده‌غی صلح مذاکره‌سی حقنده مونده حاضر گه آچق خبرلر کیلگانی یوق ئلی. تورك غزته‌لری: بزنکیلر کوب اوستوپقه‌غه کیتماسلر، اگر تگیلرده شولای ایتسه‌لر یاکیدن صوغش باشلامی بولماس، دیب یازالر.

مونده «حکمت» غزته‌سینك محرری حلمی بك «مسلمان ترقیپرورلگی» اسمنده یاکی بر پارتیه تأسیس ایتماکچی بولا. پارتیه‌نك پروغرامن رساله شکلنده جزءجزء ایتوب نشر قیلورغه باشلادی. حلمی بك گوزل یاوروپا تربیه‌سی کورگان و علوم اسلامیه‌دن خبردار بر ذاتدر. دین، فلسفه و تصوف مسئله‌لری حقنده کوب توشونه. اوزی دارالفنونده فلسفه معلمیدر. شول سببلی بونك تأسیس ایتارگه تله‌دیگی «مسلمان ترقیپرورلگی» پارتیه‌سی حقنده اوزن کوروب صوراشور ایچون حضورینه کیتدم. «چغال اوغلی» اورامنده «حکمت» غزته‌سینك اداره خانه‌سنده مینی بیك خوش قبول ایتدی. قیافتی‌ده حقیقة ایسکی یونان فیلسوفلرینکی توسلی. اوزون صاچن آرتدن کیرتله‌ب کیسدرگان. باشی‌نك آلغی یاغی یالطراوقلی پلهش. صاقال میق بارسی برگه قاتناشقان. اوستینه کیچه‌لك آنتاری، آنك اوستندن چوار بیشمت وآنك اوستندن جبه کیگان. یومشاق قریصله اوستینه آیاغن بوکله‌ب اوطورغاندن صوك، مینم سؤالیمه جواب اوله‌رق «مسلمان ترقیپرورلگی» پارتیه‌سی حقنده معلومات بیررگه باشلادی.

حلمی بك‌نك فکرینه کوره: مسلمانلرنك ترقی وتمدن‌گه ایریشولری یالکز دین و معارفنی برگه جیو و برگه آلوب بارو سایه‌سنده‌گنه ممکن بولاچقدر. یاوروپانك معارف و مدنیتی بیك گوزلدر، لکن آنلرنی اوزمزنك دین اسلام‌غه قوشوب قبول ایتارگه تیوش، یوقسه مطلوب نتیجه‌نی بیرمی، یاوروپاغه تقلید ایتودنگنه بر نتیجه چقمی در، اتحادچیلرنك قصورلری خلقنك احوال روحیه‌سن آکلاب حرکت ایته آلماولرنده بولغان، حاضرگی مسلمان خلقی آراسینه معارف و مدنیت کرترگه تله‌وچی و شول یولده خدمت ایتوچیلر مطلقا دین اسلام‌دن یاخشی خبردار و لزومی وقتنده مسجدلرده امام و مدرسلر کبی وعظ آیته آلورلق آدملر بولورغه تیوش. یوقسه مسلمان خلقن مدنیت‌گه کرتو وآنلرغه معارف جدیده‌نك اهمیتن آکلاتو بیك مشکل در.

حلمی بك مسلمانلرنك انقراضدن قوتولولری ایچون آلارغه «فنی وعصری بر ذهنیت بیرر گه، مذهبلرنی برلهشدررگه طریشورغه، ظاهریات ایله تصوفنی توصیه ایتهرگه، امور دینیهنی بر طاقم اساسسز خرافات و روایاتگه بویالودن قوتقاررغه تیوش» دی و شولای ایتوب، دیننی یوغالتماینچه مسلمانلرنی یاوروپا مدنیتی ایله متمدن ایتارگه تلی.

حلمی بك اوزینك اصلده سیاستدن زیاده علم وفن ایله ماتاشونی یاراتقانلغن، لکن فنی و حقیقی فکرلرگه اورن بولماغان بر مملکتده سیاستنی طاشلاب صرف علمی حیات بلهن گنه شغللنو ممکن توگللگن و شوکا کورهده، سیاسی بر پارتیه تشکیل ایتو نیتینه توشکانلگن بیان ایته و: «تورکیه، تورکلر وحتی بتون اسلامیت غایت تهلکهلی بر حالگه کردی، بتون ترقی و تعالی امیدلرمز یمریله باشلادی، شونك ایچونده علم و فن برلن ماتاشونی بر آز طوقتاتب طوروب سیاست ایله شغللنمی طوغری کیلمی» دی.

حلمی بکنکندن باشقهده بر نیچه یاکی سیاسی پارتیهلر طوارغه طورا: سابق دیپوتاتلردن علی غالب بك اسمنده برسی «حقوق بشر» فرقهسی تأسیس ایتوب مسلم و غیر مسلملرنك شول فرقهگه کرولرن امید ایته. پروغرامی نشر ایتلگانی یوق ئلی. فرقهنك ناشر افکاری اولمق اوزره «انتقاد» آدلی بر غزتهده چغارغه حاضرلنه. اتحادچیلرغه قارشی پاریژده غزتهلر چغاروب آگیتاتسیه یاصاب یاتقان مشهور شریف پاشا ایله، عدم مرکزیت طرفداری بولغان پرنس صباح الدین بکده برلهشب «مشروطیت» فرقهسی تأسیس ایتماکچی وکیمهلری یمریلوب طارالغان ائتلافچیلرنی شونده کرتماکچی بولالر ایمش. بو فرقهنك ناشر افکاری ایتلوب «مشروطیت» غزتهسی چغاریلا باشلی، دیلر. اولگی «دیموقراتلر» و «اهالی» فرقهلرینگده بو کونلرده یاکیدن جانلانا باشلاغانلقلری آکلاشلمقده در.

«تربیهٔ اسلامیه جمعیتی» اسمنده زور و اساسلی بر جمعیت یاصاو حقنده کیچهگنه «بك اوغلی» نك ایك زور مسافر خانهلرندن «پیرا پالاس» اوتهلنده مهم بر جیولش بولدی. جیولشنی یاصاوچی کشی مصر هلال احمر جمعیتینه رئیس بولوب کیلگان، مصرنك قوانین مجلسی اعضاسندن محمد شریعی پاشادر. مجلسده تورکیهنك زور کشیلری، مثلا: اولگی صدر اعظم حقی پاشا، اعیان اعضاسی پرنس سعید پاشا، اولگی بصره والیسی عارف بك، باش مدعی عمومی حقی بك، سابق بنغازی مبعوثی یوسف شتوان بك، شیخ الاسلام نك

اوغلی مختار بك، اعیان اعضاسی شریف حیدر بك، احمد پاشا و باشقه شونلر کبك معتبر ذاتلر بار ایدی.

مجلس آچلغاچ شریعی پاشا بر نطق سویلهب جیولشدن مقصودنی بلدردی و یاصالووی مطلوب بولغان جمعیتنك مطلبینی ایضاح ابتدی. آنك دیدگینه کوره، جمعیت‌نك مقصدی مسلمانلرغه تعلیم و تربیه بیرو، آنلرنك اخلاقلرن توزه‌تو، فکرلرن آچو وشولای ایتوب مسلمانلرنی مدنیت‌گه ایرشدرودر. جمعیت اعضالغینه یالگز مسلمانلرغنه قبول ایتلهچك وجمعیت سیاست ایله شغللنمه‌یه‌چکدر.

ایشتلدگینه کوره، مصر، عربستان، یمن و طرابلس طرفلرنده‌غی بر چوق زور شیخلر و رئیسلرگه بو جمعیت حقنده وقتیله ایضاح بیرلگان وآنلرده بونی حسن قبول ایتکانلر. شول سببلی موفقیتلی بر اش چغووی مأمول ایمش. لکن، بعض بره‌ولر بو جمعیت‌گه بر قدر شبهه‌لی کوز ایله قاریلر. سوریه هم شام طرفلرنده‌غی عربلر آراسنده انگلیزلر و فرانسوزلرنك آگیتاتسیه یاصی باشلاو لرن ایسکه توشوروب، بو خصوصده‌غی بره‌ر فکرگه آلت بولمیمزمی ایکان؟ دیلر وبعض بره‌ولر ایسه: «عربلر ایندی موندن صوك تورکیه‌نك مستقل قالا آلووندن امید آوزوب تورکلرنی مدنی روشده اوزلری یوطار ایچون حاضرلنه باشلاغانلر، بو جمعیت آنلرنك شول فکرلرینك مقدمه‌سی بولورغه ممکندر» دیلر.

بو، عجب بر مملکتدر. مونده خلوص و صافلق بیك آز. خصوصا یوغاری دائره‌لر و سیاسی پارتیه‌لر هم متفکرین قسمی گل بر برسندن شبهه ایله حرکت ایته‌لر هم کوب وقت دین، ملیت و سیاستنی برگه قاتناشدروب یورته‌لر. شول سببلی مسئله‌لرنی حل ایتوب، یولغه صالوب یبارو بیك مشکل بولادر. صگره بعضا اقتدار و استحقاقی بتارلك درجه‌ده بولماغان آدملرده زور فکرلر برلن میدان‌غه آتیلالرده، استحقاقلی کشیلرگه ده شبهه ایله قاراترغه سبب بولالر. یوقسه تورکیه‌گه محبت ایتوچی مصرلیلرنك و باخصوص شریعی پاشا کبك ذاتلرنك حمیت، خلوص و صداقت ایله یوردکارینه و نیچکده بولسه اوزلرنچه بر فائده ایتارگه طریشدقلریده اصلا شبهه ایتار اورن یوقدر.

پارتیه اسملری قوزغالو ایله سابق سلطان عبد الحمید اسمی‌ده تلگه آلنغالی طورا. آنی یاکیدن تخت‌گه مندرر ایچون یاشرون بر فرقه یاصالغانلغی، حاضرگی حکومت باشنده‌غی کشیلرگه سؤ قصد ایچون فدائیلر حاضرله‌نگانلگی روایت ایتله. حاضرگی کونده اش باشنده اول بولغان بولسه نیچك بولغان بولور ایدی ایکان. دیب سویله‌وچیلرده یوق توگل در.

۵ نجی دیکابرده استانبولغه هندستان مسلمانلرینك «هلال احمر» هیئتی کیلدی. بونلرنی بیك کوب کشیلر پراخودغه توشوب قارشی آلدیلر. بارلغی ۲۰ اعضادن مرکب، آلتیسی دوقتور، قالغانلری خسته قاراوچیلردر. هیئتنك رئیسی هندلی دوقتور محمد حسین افندی اسمنده بر ذاتدر. هیئتنك اعضالری آراسنده لوندون دارالفنونن بترگان حیدر آبادلی پرنس محمد حسن، نکبنه‌لی پرنس سید آل عمران، آغره‌لی پرنس السید جعفر، حیدرآباد علماسندن السید مولوی عبدالحق، دوقتور خالد اسماعیل و باشقه‌لر بولونمقده‌در. همده آرالرنده ایکی مجوسیده بار. بارسیده اوز اختیارلری ایله تلهب فخری خدمت ایتارگه کیلگانلر. بونلرنی «حیدر پاشا» خسته خانه‌سنده‌گی مجروحلرنی قارارغه قویدیلر. هندستان مسلمانلری طرفندن بویله بر هیئت یبار یلووی مونده فوق العاده یاخشی تأثیر حاصل ایتدی. بزنك روسیه مسلمانلریده تورك مجروح لرینه و خسته‌لرینه یاردم ایچون اوزلری اسمندن شوندی بر هیئت یبارگان بولسه‌لر بیك یاخشی بولاسی ایکان. بوشلای خدمت ایتارگه تلهوچیلرده طابلور وکوزگه کورینه طورغان بر اشده بولغان بولور ایدی. حکومتمزنك موندی بر اشکه مساعده بیرماون کوکل‌گه کیترر گه‌ده یارامی، شبهه‌سز بیرگان بولور ایدی. اگر دوقتور و فیلدشرلر اوزمزدن یتشماسه آنلرنی روسلردن آلمق ممکن ایدی.

کیچه ٦ نجی دیکابرده ایمپراطورمز حضرتلرینك اسم کونی بولغانلقدن استانبول لیماننده‌گی اجنبی صوغش کیمه‌لری وتورلی سفارتخانه‌لرنك پراخودلری هم تورکیه کیمه‌لری فلاقلر ایله زینتلندیلر، تورکیه قاراول کیمه‌سندن اویله وقتنده بو مناسبت ایله طوپلر آتلدی، سلطان حضرتلری بزنك ایمپراطور حضرتلرینه تیلیغرام بیروب طوغان کونی ایله تبریك ایتکان هم سرای طرفندن مخصوص مأمورلر روسیه سفارتنه کیلوب تبریك ایتمشلردر. مونده‌غی روسیه‌لی معتبران‌ده سفارتخانه‌گه باروب تبریك ایتدیلر. کیچ برلن سفارتخانه‌ده ضیافت و بال مجلسی یاصالدی. سفیر جنابلری ایله زوجه‌سی مادام گیرس اسمندن دعوت ایتلگان بو مجلسده مخبرکزده بار ایدم. مجلسده ۷۰–۸۰ قدر کشی اولوب، اجنبی دولتلرنك سفیرلری، قونسوللری، روس صوغش پراخودلرینك کشیلری، سفارت و قونسولخانه مأمورلری و تورکیه مأمورلرندن بعض ذاتلر حاضر ایدی. بال و دانس مجلسی تونله ساعت ۳ گه قدر دوام ایتدی. ادارهٔ عرفیه بولو سببلی استانبول طرفنه کیچ ساعت ۱۰دن صوك یورر گه یاراماغانلقدن، اورنلرمزغه قایتورغه ممکن بولسون ایچون قوللرمزغه سفارتخانه طرفندن

کارتوچکه‌لر بیرلدی. بو کارتوچکه‌لرده بزنك آنده قوناقده بولغانلغمز یازیلوب سفارتخانه مهری باصلغان ایدی. شونی کورسه‌تکاچ تورك پالیتسه‌سی به‌یله‌نماینچه اوتکاردی. چونکه سفارتخانه اوزی آلوك شولای رخصت آلوب قویمشدر.

روسیه سفارتخانه‌سی بك اوغلنده استانبولنك غایت اعلا بر یرنده، بیك زور و مزین بر سرای اولوب، منظره‌سی ایس کیتکچ گوزه‌ل و اچنده‌گی زینت و میبللری پادشاه سرایلرنده‌غی شیکللی نفیس و قیمتدار نرسه‌لردر. سفیرمزنك زوجه‌سی ماریا نیقولایڤنا مادام گیرس جنابلری مخبرگز ایله بر آز سویله‌شب: «مونه شول زاله باشقه کونلرده بزنك مونده‌غی روس معتبرانی‌نك خاتون قزلری تورك مجروحلری ایچون کولمه‌ك، اشطان، یتاق و جایمه کبی نرسه‌لر تگه‌لر» دیه کورسه‌تدی و اوزلرینك اداره‌سنده بولغان «قراصنی کریست» شعبه‌سی خسته خانه‌سنده یوزدن آرتق تورك مجروحلری و خسته‌لری تربیه ایتلدیگنی بیان ایتدی، شولارنی اوزم تله‌گان وقتده کیلوب کورر گه مساعده بیردی.

۷ دیکابر.

۲۰

خالده خانم حضورنده

حاضرگی تورکیه‌نك ایك مشهور و مقبول ادیبه‌لرندن برسی وبرنچیسی خالده خانمدر. خالده خانمنك اثرلرن یاکی فکرلی تورکلر بیك سویوب اوقیلر. چونکه اول تورکچه یازا، تورکچه توشونه وقلمی‌نك اوچندن طامغان قاره‌لری ملی حیات چیشمه‌لرندن آلونا. آنك ایك زور خاصیتی‌ده شونده‌در.

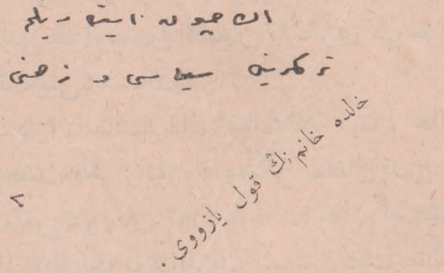
خالده خانم، حکایه‌لر و رومانلر یازا، خالده خانم معلمه‌لك ایته، خالده خانم تورك خاتونلرینك ترقی وتعالیسی حقنده فکرلر یوروته وممکن بولغان قدریسن عمل‌گه قویارغه طریشه. شول سببلی ملتن سویگان تورکلر خالده خانم‌گه بتون قلبلرندن حرمت ایته‌لر، آنی تورکلك استقبالی‌نك یولدزلرندن برسی دیب صانیلر وآنك وجودیله افتخار ایته‌لر. یالکز تورکلر گنه توگل، تورکلك‌نی طانورغه تله‌گان یاوروپالیلرده خالده خانم ایله کوریشونی، آنك فکرلری ایله طانشونی اوزلرینه

لازم دیب بلەلر. استانبولغه کیلوبده تورك خاتونلرینك حیات و معیشت لرندن خبر آلورغه تلەگان اجنبی محرر ومحررەلر البته خالده خانم ایله کورشمی قالمیلر.

خالده خانم.

خالده خانم تورکچه ده گی وقوف و کمالاتی اوستنه استانبولده غی آمریقا مکتبنده مکمل صورتده انگلیزچه، فرانسوزچه تحصیل ایتکان. بو تللرده تلەگانچه اوتی، یازا، سویلی وانگلیزچه مجموعەلرده محررەلك ایته. لازم بولغانده فرانسوز غزتەلرنده اوزینك فکرلرن یازا، تورك خاتونلری حقنده یازلغان خطا فکرلرنی تصحیح ایته. خلاصه: اثرلری، یازولری و فکرلری ایله خالده خانم چن معناسیله ادیبه، محرره ومتفکره بر خاتوندر. شول سببلی خالده خانم ایله کوریشوب بالذات آنك اوزندن فکرلرن ایشتونی کوکلمز بیك تلەدی. خصوصا، روس عالی مکتبلرنده اوقوچی و بونده هلال احمر خسته خانه-سنده مجروحلر قارا اوچی گلثوم، رقیه ومریم خانملرنك آنك ایله کوریشوب افکار

ومعلوماتندن مستفید بولولری آرزو ایتلدی. شوکا کوره، اوزن زیارت ایتمك ایچون خالده خانمدن، الوك وقتن صوراب مساعده آلدق. لطفا مساعده بیوردی.

تعیین ایتلگان وقتده یانمزده یوسف افندی آقچورین وعارف افندی کریموفنده اولدیغی حالده یوقاریده مذکور خانملر ایله برابر آنك ایووینه کیتدك.

آنك «قدرغه» جادمسنده، مرمره دیکزینه قاراغان گوزل منظرهلی ایووینه باروب کردگمز وقت، بزنی غایت خوش قارشی آلدیلر. یوغاری قاتغه چغوب قوناق بولمهسینه کردگمز وقت یاوروپاچه کیینگان، جیلکهسینه کوزهل گنه ایتوب یفك یاولق صالغان یاش بر خانمکه یوسف افندی بزنی تقدیم ایتدی و آنك خالده خانم ایکانگن بلدردی. اوزی ایله کورشمك شرفنه نائل اولدیغمز ایچون تشکر بیان ایتدك. اولده شمال تورکلرینك محررلری و خصوصا عالی مکتبلرده اوقوچی، هم مجروحلر قارارغه کیلوب حمیت کورسهتوچی همشیرهلری ایله طانشووی ایچون بیك ممنون اولدیغن سویلهدی. صکره، بزنی شونده بولغان ایکنچی بر خانمکه تقدیم ایتوب، آنك، استانبولده برنچی مرتبه آچلغان قزلر اعدادی مکتبینك مدیرهسی نقیه خانم ایکانگن بلدردیلر. اول تورکچه کیونگان، لکن یوزی آچق ایدی.

خالده خانم آچیق یوزلی، آچیق سوزلی، تکلفسز بر ذات ایکان. شول سببلی آراده سوز بیك تیز باشلاندی. اول بزنك خانملردن روسیهلی مسلمهلرنك احوالن صوراشورغه باشلادی: مکتبلرده اوقیلرمی؟ اوزلرینه مخصوص جمعیتلری بارمی؟ قزلر تربیهسی نی حالهدر؟ آرالرنده یازو ایله شغلهنوچیلری بارمی؟ دیدی.

بونلرغه قارشی مناسب جوابلر بیرلگاچ خالده خانم: ذاتا روسیه مسلمانلرینك معارف وترقی بولندهغی یاخشی حرکتلرن ایشتوب مین الوکدنده بیك ممنون ایدم، ایندی آندهغی مسلمهلرنك اوز و روس مکتبلرنده شولای اوقورغه باشلاولری، اوقوغانلرینك اوز خلقکز آراسینه کیتوب خدمت ایتولری، اوفاده واورنبورغده مسلمهلرگه مخصوص جمعیتلر آچلووی، مسلمهلردن شوندی محرره وادیبهلرکز بولونووی اولگی سوینچلرمنی دخیده آرتدردی؛ بر ملتنك قزلری سزنك کبی عالی مکتبلرده اوقی باشلاغاچ و آنلرنکده یورهکلرنده ملیت حسی اویانغاچ اول ملت یوغالماس، یاشار، مین بوکا امینمن، دیدی.

مین خالده خانمدن تورك خانملرینك احوال علمیه وفکریهلرن صورادم. آنلرنك ضیالی ومتفکرین قسمی ملتنك حال واستقبالی حقنده نیلر توشونهلر، دیدم. بوکا قارشی خالده خانم، حاضرنده یاش تورك خاتون قزلرینك بتون قوتلریله اوقورغه بیرلگانلکلرن وهر شیدن الوك قزلرنك تعلیم وتربیه مسئلهسن منتظم

بر یولغه قویارغه تیوش طابقانلقلرن، شوندن باشقه بر نرسه گه ده کریشو ممکن توگل اعتقادنده بولونغانلقلرن بیان ایتدی.

آنك سوزلرندن آکلاشلدیغنه کوره، حریت اعلانندن صوك تورك خانملری آراسنده یاکی بر حیات باشلانغان، قز مکتبلرن اساسندن اصلاح ایتارگه کرشکانلر، خاتونلرغه مخصوص استانبولده قلوب آچلغان، خاتونلرنك ترقیات فکریه و توسیع معلوماتلرینه خدمت ایچون آنده قونفرانسلر بیریله باشلاغان ونهایت «تعالیٔ نسوان جمعیتی» اسمنده خاتونلرغه مخصوص بر جمعیت آچقانلر. لکن تورکیه باشینه کیلگان داخلی و خارجی بر چوق فلاکتلر سببلی بو اشلرنی منتظم روشده ترقی ایتدررگه ممکن بولماغان و بالقان صوغشی باشلانغاندن بیرلی بو مدنی خدمتلرنك کوبسی موقتا طوقتالوب طوررغه مجبوریت کورلگان.

خالده خانمنك استقبال ایچون امیدلری بیك نوتلی در: «تورکلر کبك یاخشی بر ملت، تورك خاتونلری کبی یاخشی وصاف اخلاقلی آنالرغه مالك بولغان بر قوم اصلا بوغالاچق توگل، احتمالکه تورکیه نك سیاسی وضعیتی تورلی حاللرگه کرر، موندی حاللر باشقه ملتلر باشنده ده بولوب اوتکان. لکن تورکلك بتماس، آنك استقبالی بیك یاقتیدر، مونده هیچ شبهه ایتارگه یارامی» دی.

خالده خانم نك بو امیدینه دلیللریده: عموم تورکلرده اخلاق و طبیعت یاخشیلغی، آلارنك قلبلرنده حمیت ملیه و دینیه کوبلگی، استعداد و ذکاوت جیتنچه باشقه قوملردن اصلا کیرووده بولماولری، تورك خاتونلرینك امثالسز درجه ده یورت جانلی، شفقت ومرحمتلی بولولریدر. موندی صفتلرغه مالك بولغان بر قومنك ترقی ایتماوی ممکن توگل، باری سبب وعلهلری طابلغانلنی غنه کوته، اول کونلرنك ده اوزاق توگللگینه علامت شوشی همشیره لرم، دیب بزنك خانملرنی کورسه ته.

سوز یاوروپا خاتونلری حقنده آچلدی. خالده خانم آنلرنك حقوق وحریت تلهولرینه حق بیره. هیچ شبهه سز حقوق وحریت سایه سنده گنه ترقی وسعادت که ایرشو ممکن، دی. لکن انگلتره سوفراژیستقه لرینك، اوراملرغه چغوب صوغشو لرن، مینیسترلرگه هجوم ایتولرن، بومبالر قویوب تیاترلرنی کوتارترگه ماتاشولرن اوخشاتب بترمی؛ بونلر ایندی آرتوغراق وخاتونلرنك شانته کیلوشمی طورغان اشلر، دی.

خالده خانم اوزینك یاوروپاغه سیاحتلری وقتنده تورلی برلرده ضیالی روس خاتونلری ایله اوچراشوب سویلهشدیگنی، آنلرنك بیك آچیق فکرلی، کوب

معلوماتلی بولغانلقلرینی و تورلی تللر بلگانلکلرینی ذکر ایتدی.

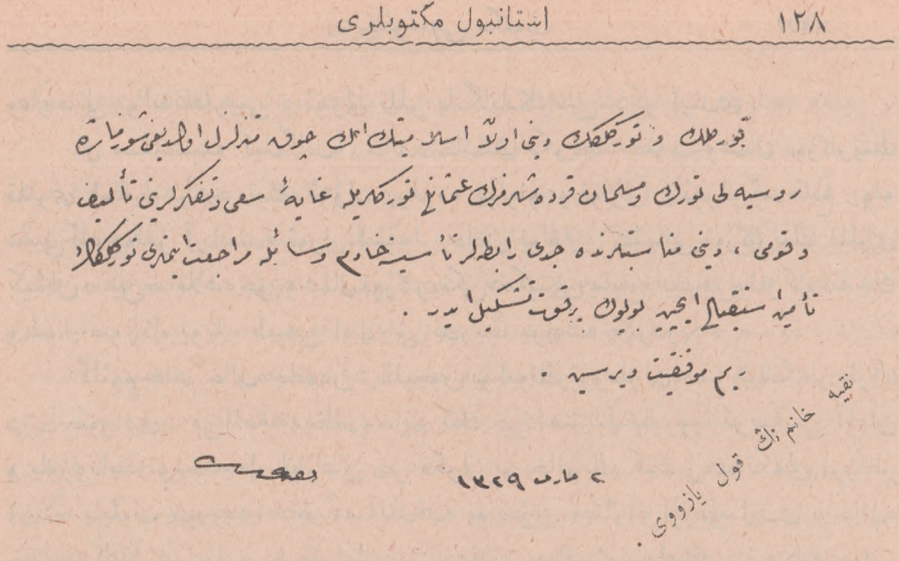
تل مسئلهسینه کیلگانده، خالده خانمنك فکرنچه: جنوب وشمال تورکلرینك تللری اساسا بردر. تیك تورلی یرلرده بولونو و تورلی تأثیرلرگه تابع بولو سببلی گنه بونلر آراسنده تورلی شیوهلر حاصل بولغان. عثمانلی تورکلرینك تللری کینکان صاین صافلاشه چق و شمال تورکلرینکی ده کیتکان صاین بایبه چق و ناز کله شه چك و شول صورتله بونلر طبیعی اوله رق تدریجا برله شه چکلردر.

گلثوم خانم خالده خانمدن: «نیچون بو ایونك ترزهلرنده رهشه تکهلر بار؟» دیب صورادی. فی الحقیقه خالده خانم کبك چن معناسیله یاوروپا تربیهسی آلغان و یاوروپاچه توشونه بله طورغان حر فکرلی بر خانمنك کینه رهشه تکهلی ترزهلر اچنده یابلوب طورووی خاطرگه آلندقده بو سؤال معنالی و اورنلی ایدی. خالده خانم بوکا قارشی یارم لطیفه اوله رق: «عادتدر، افندم، یاصاقدر..» دیه جواب بیردی.

خالده خانمنك بو جوابی رسمی جهتدن طوغری ایکانلگی مونده غی احوالنی بلگان کشیلرگه معلومدر. تورکلرنك خاتونلرغه نظرلری یاوروپالرنقنه و حتی بزنك روسیه مسلمانلری نقینه نسبتا کوب فرقلی بولغانلقدن، معتبر بر ادیبهنك ترزهلری رهشه تکهسز بولونووی، یاکه آنك اورامده یاوروپاچه کییتوب فاچمی یوروووی آنلر قاشنده زور عیب و قباحت صانالاچقدر. حتی تورکلرنك یاوروپاده اوقوب فایتقانلری آراسنده خاتونلرنك قاچمی یورولری و ایرلر ایله برابر جیولشلرده بولونولری حقنده قارت تورکلر ایله برتوسلوك توشنوچیلر بیك کوبدر.

خاتونلرنك قاچولری مسئلهسی حقنده سوز چقاچ نقیه خانم اوزینك فکرن سویله ب: اسلام خاتونلرینك بتونلهی قاچوب بیتلرنده یابوب یورولری تیوش فکرنده بولماسه ده، آنلرنك اشلهپه کیولرن اوخشاتماغانلغن بیان ایتدی و هیچ بولماسه بز شرق خاتونلری اوزمزگه مخصوص بر نوع گوزهل باش کیومی چفارغه تیوش، دی. همده بو خانم بیتلرگه اورتولگان پردهلرنك علم و معرفت یاقطی لقلری کروگه مانع توگللگینهده اشارت ایتوب قویدی. سویلهگان سوزلرندن نقیه خانمنگنده گوزهل یاوروپا تربیهسی کورگانلگی وانگلیزچه ادبیات وغزتهلر مطالعه ایتکانلگی آکلاشیلا ایدی.

تورکیهده وبا خصوص بای و کبار عائلهلر حقنده بو خانمنك فکرینه قارشی اعتراض ایتو احتمالکه حقلی بولماس، لکن روسیهده گی و یاوروپا مملکتلرنك اوقوچی مسلملر حقنده بو قاعدهنك تطبیقی ممکن توگللگی آشکاردر.

صکره، سوز حاضرگی سیاسی حاللرگه کوچوب، خالده خانم «تایمس» غزته‌سینك صوکغی نومیرنده اوقودیغی بعض خبرلرنی وآسکویت ایله گره‌ی‌نك تورکیه‌گه نظرلری حقنده اوزینك بعض فکر ومطالعه‌لرن بیان ایتدی. سیاستنی تامیله تعقیب ایتوب بارغانلغی آنك بو مطالعه‌لرندن بیك آچیق آکلاشیلا ایدی. بونك اوزرینه مین آندن، عمومیتله باشقه تورك خانملرینك سیاسی اشلرگه دائر فکر یوروتوب یوروتمه‌ولری حقنده صورادم. خالده خانم کولمسره‌ب: حتی کیره‌گندنده آرتوغراق سیاست بله‌ن شغل‌له‌نه‌لر، بر نیچه‌سی برگه اوچراشدیلر ایسه غزته خبرلری وسیاسی اشلر حقنده سویله‌شوب فکر بیان ایتشه‌لر، دیدی.

بایتاق مدت مصاحبه ایتکانینك صوکنده کوکللرمزده غایت گوزه‌ل تأثیر حاصل ایتوب خالده خانمنك حضورندن چقدق وحقیقة موندی ادیبه‌لری وحمیتلی خانملری یتشه باشلاغان تورك قومی‌نك یاشایه‌جغینه ایمانمز بیك کوب آرتدی.

خالده خانمنك باصلوب چقان اثرلری وادبیاتده‌گی مسلکی حقنده یازونی باشقه بر وقت‌غه قالدروب طورامز.

۱۰ دیکابر.

۲۱

صلح‌می، صوغشمی؟ انور بك قایتووی. طرابلس‌ده عربلر. جبل لبنان و ارمنی مسئله‌لری. یالطه‌دن هیئت کیلو. مسلمانلرغه ظلم.

صلح‌می، یاکیدن صوغش‌می؟ مونه حاضرگی دقیقه‌ده مونده هر کمنك ذهنن مشغول ایتکان نرسه شولدر. صلح مذاکره‌سی حقنده لوندره‌ندن کیلگان خبرلر مونده بیك مهم بیان ایتله‌لر. مطبوعاتده آچق بر معلومات یازلمی. مونده‌غی خبرلرگه کوره، باری شول قدریسی معلومدرکه، تورك وکیللری ادرنه، اشقودره، یانیه شیکللی محاصره آستنده قالغان شهرلرگه آزق کرترگه اوزلرینه ایرك بیریلونی طلب ایتله‌لر. بالقان متفق‌لری بوکا راضی بولمیلر. آلار ادرنه‌نك بلغاریاغه قالوون و محاصره آستنده‌غی باشقه شهرلرنك‌ده تسلیم ایتلوون طلب ایتله‌لر. بوکا ایسه تورك وکیللری راضی بولمیلر. مسئله شول ره‌وشکه کروب خیلی مشکل‌له‌شکان. حتی بر نیچه کون اچنده شول مسئله‌لر حقنده بر آکلاشو حاصل بولماسه صلح مذاکره‌سی کیسلوب یاکیدن صوغش باشلانووی احتمال طوتولادر.

بعض بر علامتلر یاکیدن صوغش باشلانو احتمالنده آزراق دلالت ایته‌لر. مثلا: زور مکتبلرنك کوبسن هلال احمر خسته خانه‌لرگندن بوشاتدیلر، لکن خسته خانه یاصار ایچون یاکیدن کیره‌ك بولو احتمالن کوز آلدنده طوتوب درسلرنی باشلاتمی طورالر. تیوشلی برلرده تیوشلی روشچه عسکر حاضرلگی کورلگانلگی و تیوشلی اورنلرغه یاکی عسکرلر و قوراللر کیترلگان‌لگی آکلاشیلا. تورکیه فلوطی‌نك بر آز بولسه‌ده غلبه‌سی تورکلرنك احوال روحیه‌سن اوزگارتدی و استقبال ایچون خیلی امیدلر آرتدردی. اتحاد وترقی‌چیلر حاضرگی حکومتکه قارشی فتنه فلان چغاروب ماتاشماغانغه، بلکه وطن‌نك تهلکه‌ده بولوون خاطرده طوتوب آنی تقویه ایتکانگه کوره، حکومت اوزینك سیاستینی یاخشوق نق و سربست یورته آلورلق بر حالده‌در. اوشبو سببلردن ناشی، صلح مذاکره سی طوقتاتلوب، یاکیدن صوغش باشلانوون احتمال طوتارغه‌ده اورن یوق توگلدر.

طرابلس قیرمانی انور بك بوکونلرده استانبولغه قایتدی. قایتوون آلدان خبر بیره‌گانگه کوره، اوزن قارشی آلو بولمادی. پراخوددن توشکاچده اوزینك

عائلەسی یانینه کیتکان. غزتەچیلر اوزن کوروب سویلەشرگه تلەسەلرده قبول ایتمەگان. مع ما فیه، مین آنك ایله کوریشورگه طریشوب قارایەچتمن.

انور بك‌نك قایتووی فی نفسه طبیعی بر اش بولسەده، آنك حقنده چققان تورلی خبرلر و فرضلرگه کوره، شایان اهمیتدر. مونده کوب کشیلر بولای فرض ایتەلر ایدی:

طرابلس عربلری ایتالیا ایله صلح یاصالوغه راضی بولماغانلر. تورکیه‌نك یاصاغان صلحن بز قبول ایتمی‌مز، وطن و استقلالمزنی صاقلار ایچون صوغشنی دوام ایتدره‌چکمز، دیگانلر. شیخ سنوسی بیك کوب عسکر جیغان. اوزن خلیفه اعلان ایتکان، انور بك گه قزن بیرگان. یدی کون طوی یاصاغانلر. طوی‌غه ٶلله نیچه مکلرچه آفریقا شیخلری و قبیله رئیسلری جیولغانلر، سنوسی انور بکنی اوزینك صوغش مینیستری یاصاغان. انور بك‌ده تورکیه‌نك عسکرلك خدمتندن استعفا ایتوب شونده قالورغه بولغان. شول سببلی ایتالیا بیك آبدراوغه توشکان. اول تورکیه‌گه: سین صلح یاصاغان بولوب مینی آلداتدك بیت، دی ایکان. تورکیه ایسه: سنوسیلر، انورلر مینم خدمتمده توگللر، آنلرنی طیارغه مینم قولمدن کیلمی، دیب جواب بیره ایکان..

بو سوزلر مونده یاخشوق اهمیت بلەن سویلەنه هم عقل‌غەده بتونلەی خلاف توگل و مصردن طرابلسلیلرگه کوب مقدارده آقچه، قورال ببار یلوب طورغانلغی‌ده ایشتله ایدی. مونه، انور بك‌نك استانبول‌غه قایتووی اوشبو فرضلرنی یمردی. گرچه آنك یاکیدن کیتووی و اول بارغانچه سنوسی‌نك حاضرلەنب طوروووی ممکن ایسەده بو بیك بعید بر احتمالدر. انور بك مونده قایتقاچ مینیسترلر و رسمی بیوك آدملر ایله کوریشوب بوردی. بونلر ایسه آنك مونده قالاچاغینه و ینەدن بیرلین آتاشەمیلیترلگی صفتنی عائز بولاچاغینه دلالت ایتەدر.

طرابلس‌دن قایتقان بر آفیتسرنك مین طورغان نومیرغه توشکانلگن و اوزی ایله طانشقانلغمنی اوتکانده یازغان ایدم. ابراهیم افندی اسمنده بولغان بو طوپچی ضابطی طرابلس صوغشی وقتنك عربلرنك کورسەتکان غیرتلرن فوق‌العاده ماقطی: صوغشوچیلر اصل عربلر بولدیلر، تورکلر تیك صوغشنك فنی جهتلرن گنه اداره ایتدیلر، تورك صالداتلری کوبسنچه ترتیب و اداره صاقلاو خدمتلرنده بولوندیلر، دی.

ابراهیم افندینك دیدگینه کوره، عربلر صوغشنی بیك اوستا یوروتکانلر. مثلا: خلق بارسیده بر بولی صوغشده بولونوب اشلرندن قالماسون ایچون، بر

قسمن اوچ آطنه صوغشدرغاچ، آلارن قایتاروب یباروب اوزلرینك قر و یورت اشلرن اشله‌رگه ایرك بیرگانلر. شول وقتده ایکنچی بر قسمن کیتروب صوغشدرغانلر. عربلر آکسزدن هجوم ایتوب ایتالیانلرنك بیك کوب تلفاتنه سبب بولغانلر وآنلرنك کوب قوراللرن آلغانلر. تورك آفیتسرلری یاش عربلرنی صوغش‌غه اوگره‌تب طورغانلر. لکن، نی قدر غیرتلی بولسه‌لرده ایتالیانك منتظم عسکرینه و مکمل قوراللرینه قارشی طورا آلماینچه اچکه طابا چیگلورگه مجبور بولغانلر.

ــ صوك بونلر بر وقت ایتالیاغه تسلیم اولنورلرمی، یوقسه اچده قارشی طوررلرمی؟ دیب صورادم. بوکا قارشی ابراهیم افندی: احتمالکه بر قدر مدت قارشی طوروبده ماتاشورلر، لکن طوب وپولیموت‌لرگه قارشی طورر ایچون کینه شوندی قوراللر گیره‌کدر، عربلرده ایسه آنلر یوقدر، بناء علیه آنلر تلهر تله‌مه‌س ایتالیاغه تسلیم ایتلورگه مجبورلردر، بوندہ اصلا شبهه یوق، دیدی.

ــ صوك آرناودلر، گریدلیلر، ماکیدونیالیلر طوپسز وپولیموتسزده تورکیه‌گه قارشی طوردیلر و آخرنده مقصودلرینه ایرشدیلر بیت، دیدم.

ــ اگرده طرابلس عربلرینك‌ده آرقه‌سنده آوستریا، بلغاریا، یونانستان کبی دولتلر بولسه البته آنلرده ایرشورلر ایدی، مع‌التأسف، آنلرنك آرقه طایانچلری یوقدر، دیدی.

ابراهیم افندینك دیدکینه کوره، طرابلس‌غه مصردن فوق‌العاده کوب اعانه کیلگان هم حاضرنده‌ده کیلمکده ایکان.

بو کونلرده تورکیه‌ده بیك مهم ایکی مسئله‌نك حلینه تشبث ایتلوب طورا. برسی «جبل لبنان»، ایکنچیسی «ارمنستان» مسئله‌لریدر. بیروت یانده تورکیه‌نك «جبل‌لبنان» اسمنده‌گی بر اویازی آلوکدن بیرلی آفطونومیالی بر یردر. آکا قویولا طورغان ایسپراونیك‌نك خرستیان بولووی مشروط بولوب سلطان طرفندن قویلا و بیوك یاوروپا دولتلری طرفندن تصدیق ایتله ایدی. بونك خلقی قاتولیك بولغانلقدن و سوریه‌ده فرانسوز نفوذی حکم سوردگندن «جبل لبنان» نی‌ده کوبره‌ك فرانسیه حکومتی قایغورته ایدی.

تورکیه‌نك اوکثایسزلق وقتندن استفاده ایتوب شوشی جبل لبنان اویازی اوشبو نرسه‌لرنی طلب ایتدی: ۱) جبل لبنانده مال و ملك مقداری یاکیدن یازیلوب محلی داخود آرتدرلسون. ۲) محلی ژاندارملرنك مقداری ۸۰۰ دن ۱۲۰۰ گه مندرلسون. ۳) جبل لبنان‌غه دیکز بوینده ایکی لیمان بیریلوب آنده

پراخودلر کروب یورر گه یاراسون . ٤) جبل لبنان نك سودا حقنده غی صود اشلری بیروت محکمه لرنده قارالووی بتریلوب ، اوزنده تجارت محکمه لری آچاسون . ٥) جبل لبنان ملت مجلسینه صایلاو نظامنامه سی اوزگارتلوب حقوقی کیکایتلسون .

تورکیه جبل لبنانلیلرنك بو طلبلرن بارسنه قبول ایتوب پرتاقول توزولدی. بو پرتاقول غه ۱۰ نچی نویابرده تورکیه نك خارجیه مینیستری نورادونگیان افندی هم بیوك یاوروپا دولت لرینك سفیرلری قول قویدیلر. صکره تصدیق ایتلور ایچون سلطان حضرت لرینه تقدیم ایتلمشدر.

بو ماده لر تورکیه نك استقبال وبتونلکی ایچون هیچ شبهه سز ضررلی بولوب، جبل لبنانی تورکیه دن یراقلاشدرا و فرانسیه قوچاغینه یاقنلاشدرا طورغان نرسه لردر. لکن، حاضرگی کونده بونلرنی قبول ایتمی چاره یوق، بو خصوصده سوز قوزغاتوب طوروده ممکن توگل. شول سببلی حکومت نك بو ماده لرنی شولای تیزگنه تصدیق ایتوب یباروون عیبلهب بولمی. فقط خلقنك بو خصوصقه هیچ بر اهمیت بیرمی قالووی و غزته لرنك بونی حوادث یومیه کبی بیش آلتی یوللق خبر ایتوب گنه یازوب کیتولری عجب در. هیچ بولماسه مملکتده نیلر بولغانلغی آیروم آچیق بلنه بارغه تیوش و شول سایه ده اهالی ده فکر اویانور و توشونه باشلارلر ایدی. مثلا: بزنك روسیه ده فینلاندیاغه متعلق بر حقوقنك کیمتلو یاکه آرتدرلووی افکار عمومیه گه و مطبوعات غه نی قدر نق تأثیر ایتوب نیندی محاکمه لرگه سبب بولادر.

مسئله نك ایکنچیسی آناطولی ده ارمنیلر طورا طورغان گوبیرنالرده اصلاحات یاصالورغه کریشودر. ماکیدونیا و آرناودلق مسئله لری حل ایتلو یولینه کرو برلن آناطولی ده غی ارمنیلرده اوزلرینه بیرلین عهد نامه سی بویونچه وعده ایتلگان حقوقنی صوری باشلادیلر. بیرلین عهد نامه سی بویونچه بونلرغه مخصوص حقوقلر بیریلور گه تیوش و شونی میدان غه کیترو ایچون بو مسئله گه یاوروپا دولت لرینك قاتناشولری ممکندر.

ارمنیلر شول حقوقلرنی آلورغه تلی باشلاغاچ و یاوروپاده غی ارمنی محبلری «ارمنستان مسئله سی» اسمیله یاگیدن بر نیچه کتابلرده باصدروب طاراتقاچ ترکیه حکومتی اشنك آخری ناچارغه باراچاغن اویلاب ارمنستان غه اصلاحات لایحه سی یاصاو ایچون باب عالی ده مخصوص بر کمیسیه توزودی. اول کمیسیه اوزینك اشن بترگاچ، حکومت پایتخت ده گی مشهور ارمنی ضیالیلرن و سیاسی

لرن چاقروب شول لایحه‌نی آنلرغه اوقودی و شول حقده فکرلرن صورادی.

لایحه‌نك نیدن عبارت ایکانلگی حاضرگه آچق معلوم توگلدر. فقط ارمنی ضیالیلری حکومت‌گه: بز بو خصوصده سوز سویله‌رگه ارمنی ملتی اسمندن وکیل توگلمز، آیتسه‌ك اوزمزنك خصوصی و شخصی فکرمزنی گنه آیته آلاچقمز، دیگانلر.

نهایت، حکومت شول لایحه‌نی عمل‌گه قویار ایچون یدی کشیلك بر هیئت یاصاغان. بونك اوچیسی مسلمان، دورتسی خریستیان‌در. وبو هیئت‌نك رئیسلگینه بر انگلیز چاقرلغان. بو هیئت ارمنستان‌غه باروب اصلاحات یاصارغه کریشه‌چك و اوزینه کیك حقوق و صلاحیت بیرلگان، دیلر. حکومتنك بو اشکه آلدانراق اهمیت بیروب شولای کریشووی بیك موافقدر. لکن شوندی هیئت آرقیلی یاصالاچق اصلاحاتدن بر نتیجه چغارمی، یوقمی و ارمنستان مسئله‌سن اوزلرینه آلت ایتوب تورکیه باشینه یاکی فتنه‌لر چغارر‌عه تله‌وچیلر میدان‌غه چقماسمی، حاضرگه بو حقلرده بر نرسه‌ده آیتوب بولمی.

یالطه مسلمانلری طرفندن مجروحلر باغارغه بر هیئت کیله‌چگی خبر آلندی. مسلمانلر اوز آرا اعانه جیوب یوز قاراواتلق اسباب و اشیا حاضرله‌گانلر. به‌یله‌و اسبابلرن‌ده اوزلری آلغانلر. بونلر ایچون ۱۲ مك صوم مصرف چققان. ۱۵ قاراواتلق اسباب و اشیانی‌ده کنائینه باراتینسقایا بیرگان و مصرفی‌ده آندن بولاچقدر. هیئت‌ده ایکی دوقتور، بیش خسته قاراوچی بار. هیئت‌نك باشنده یالطه مسلمانلرندن امیر حسن افندی بکروف ایله رستم افندی پارپه‌توف بولاچقدر. هیئت‌نك ۱۵ نچی دیکابرده مونده کیلوب یتووی کوتوله. نیمسلر، انگلیز و فرانسوزلر کبی اجنبی ملتلردن کیلگان قزل ته‌ری هیئتلری مونده یالکز اوزلری‌گنه کیله‌لرده آلارغه خسته خانه ایچون بنالر، خادملر بیریله. قاری طورغان مجروحلر و حتی هیئت‌نك اوزلرن هلال احمر اوزی طویدرا، دارو و به‌یله‌و اسبابلرن کینه هلال احمر بیره. یالطه مسلمانلری ایسه هلال احمرگه هیچ بر یوك بولماینچه بونلرنك همه‌سن‌ده اوزلرندن طوتارغه بولغانلر. روسیه مسلمانلری طرفندن کیله‌چك بو برنجی هیئت مونده بیك زور حسن تأثیر حاصل ایته‌رگه طورا. صوکغه‌راق قالنغان. لکن کینه کیلگانی یاخشی بولاچق هندستاندن ینه ۵۰ کشیلك بر هیئت کیله‌چگی خبر آلنغاچ، هلال احمر ادارمسی: «حاضرگه احتیاج یوق، بر آطنه اون کون صبر ایتکز، اگر صوغش یاکیدن باشلانسه کیلورسز، یوقسه کیلوب مشقت‌لنمه‌کز» دیه تیلیغرام بیردی.

فی الحقیقه حاضر خسته‌لر ومجروحلر تریلوب چفا بارالر. خسته خانه‌لر بوش طورا. دوفتورلر و دوالر تمامیله یتشه. هلال احمر غایت طریشوب خدمت ایته و خدمتی‌نك ثمره‌سی بیك كوب كوریله. هندستاندن اعانه بیك كوب كیله. اسلاملری غنه توگل، حتی مجوسیلریده زور زور اعانه‌لر یباره‌لر ایكان.

بالقان متفقلرینك ضبط ایتكان یرلرنده مسلمانلرغه فوق العاده ظلم ایتلگانلكنی غزته‌لر بیك مفصل صورتده یازوب انسانیت نامنه شكایت ایته‌لر هم بو خبرلرنك كوبسی درست ایكانلگی خصوصی خبرلردنده آكلاشیلادر. كوب مسلمانلرنك أوترلگانللگن، مسلمان خاتون قزلرینك ناموسلرینه تیو بیك كوب بولغانلغن و حتی بعض یرلرده مسلمانلرنك جبرا خریستیانلق‌غه چغارلدقلرن یازالر. روس غزته‌لرنده تورکلرنك خریستیانلرغه ظلم ایتولری حقنده‌غی خبرلرگه مین هیچ اشاناشم كیلمی. چونكه تورکلرنك بولوندقلری موقع و احوال روحیه‌لری تجاوزی حركت‌گه اصلا مساعد توگلدر. آنلر حاضرنده اوزلرن سلامت قوتقاره آلسه‌لر كوب سوینه‌چكلردر.

١٢ دیكابر.

٢٢

استانبول تأثراتی (*)

استانبول‌غه یتوب بوغاز اچینه كرگاچده عادتا پراخودنك بر یاغندن ایكنچی یاغینه یوگوره یوگوره ایكی یاق ساحلنی قارارغه باشلادق. برگنه یرنده كورماینچه قالدراسی كیلمی. ساحل شول قدر گوزه‌ل وشول قدر لطیف درگه، تعریف‌دن خارج. ایبده‌شلرم گلثوم، رقیه و مریم خانملر استانبول‌غه برنچی مرتبه كیله‌لر، بوغاز اچن برنچی مرتبه كوره‌لر، شول سببلی بوغاز اچی‌نك لطافتی و ساحللرنك گوزه‌للگی آلارنك بیگره‌كده خوشلرینه كیتدی.

گوزه‌للك و لطافت مونك قای یرنده، قای یری مونك بو قدر كوكللرنی جلب ایته؟ دیب صورادم. بتون پریرودا‌سی گوزه‌ل، آنه شونك اوستنده‌گی بنالری، هیبت سرایلری و شولار ایله برگوك طورا طورغان یمرك ایولری،

(*) «شورا»ده باصلغان مقاله.

حتی ترزه‌لرندن چفاروب کیبار گه ئلگان کرلریده گوزه‌ل، بتون یری گوزه‌ل دیه جواب بیردیلر. آلارنك بو جوابلری بیك درست وبیك حقلی ایدی. پریرو داسی گوزه‌ل واوستنده‌گی هیبت سرایلری هم شولار یانندەغی یمرك ایولریده گوزه‌ل.

لکن، بو گوزه‌للك موندن اون بیش یل آلوك مین استانبولنی برنچی مرتبه و ۱۲ یل آلوك ایکنچی مرتبه کورگانده‌ده بار ایدی. بونلر اول وقتده‌ده شولای ایدی. ایندی مین استانبولنی اوچنچی مرتبه کورگانده همده بیش یللق حریت دورندن صوك کورگانده اول یرلرنك طبیعی لطافتلری اوستینه ئلله نی قدر صنعی وعمرانی لطافت‌لر آرتقانلغن کوررگه تلی ایدم. لکن، مع‌التأسف، اوزگاریش یوق ایدی. بوغاز اچی‌نك چچکلری بولغان «بکلربگی»، «طولمه باغچه» سرایلری اولگیچوك، سونوك گنه ضیا نشر ایتوب طورالر. یانغان «چراغان» سرایی‌نك خرابه‌سی اوستنده کم بلور نی قدر بایغوشلر اویالاغاندر. بعض استینالری یمروك، توبه‌سی آچیق، ترزه‌لری یوق. بوده اسلام دنیاسی کبی اوزن احیا ایتوچیلرنی کوته..

استانبول آلوك مین کورگانده‌گیگه قاراغانده بایتاق اوزگارگان. باب عالی جاده‌سی‌نك ایکی یاغنده ترتوارلر بار. اورام‌غه توشه‌لگان طاش تیگز ویورگه اوکایلی‌غنه. اورامنك ایکی یاغنده فنارلر بار. قچقرتا قچقرتا آفطوموبیللر اوتوب کیته. اورامللرنك قایسیلری بر آز کیکایگان. زور بنالر آرتقان. باب عالی جاده‌سنده‌گی دورت بیش قاتلی، گوزه‌ل بنالی «مسرت» اوته‌لی اورنده الوك کچکنه بر بقال کیبتی بار، آنك ایه‌سی گریك ایدی مکتبدن چققانده قای وقتلرده بز آنك کیبتنه کروب ۱۰ پاره‌لك پینیر ایله ۱۰ پاره‌لك اکمك آشی طورغان ایدك. حاضر بو بنانی شاملی مسلمان سوداگرلرندن احمد عبود افندی وبرادرلری صالدرغانلر. ۶۰ مك لیرالرغه (یارطی میلیون صوم‌غه) توشکان‌دی. عبود افندیلرنك دغیده شونك شیکللی بر نیچه زور بنالر صالدرغانلقلرن، آیلق ئلله نیچه مك لیرالر داخودلری بارلغن سویلیلر.

باب عالی جاده‌سندن محمود پاشا جاده‌سینه چغار ایچون اوشبو «مسرت» اوته‌لی طوغروسنده الوك بیك طارغنه بر طقرق بولوب، آندن آربا یوری آلمی ایدی. مونه حاضر شول طقرق بیك هیبت کیك بر اورام بولغان. مونك توبان یاغنده استانبولنك مرکز پوچته خانه‌سی بار. بونك بناسی شول قدر گوزلدر، که یاوروپانك قایسی‌غنه پایتختنه ایلتوب قویسه‌کده ایك برنچی زینت بولاچقدر. یانندن اوتکان صاین ایرکلی ایرکسز بورلوب اوزینه قاراب قلبا برسلام بیروب

کیته‌سن. شولوق طقرقده بیشه‌ر آلتیشه‌ر قاتلی یاکی یاکه یاکارتلغان بنالر تزیلوب کیتکان. بونلرنك بایتاغیسی مسلمانلرنقی وبرسی حاضرگی شیخ‌الاسلام جمال‌الدین افندینکی، برسی غازی مختار پاشانقی ایکان. شیخ‌الاسلام جمال‌الدین افندینك بو بناسندن غنه داخودی آی‌غه ۱۵ مك لیرا قدر ایکانلگن، دخیده باشقه یرلرده‌ده مال، ملك لری کوب بولغانلغن سویلیلر. دیمك که: شیخ الاسلام حضرتلری فقر ومسکنت طرفداری ودنیادن بیزگان بر ذات توگلدر.

شیخ الاسلام جمال الدین افندی.

باب عالی جاده‌سی بلده‌ن بارغانده هم، بنالر توزه‌لگان، آرتقان، یاکیدن صالنغان. مونه: «مسرت» اوته‌لی‌نك توبان باغنده‌غنه استانبولنك مشهور غزته‌لرندن «صباح» مطبعه‌سی‌نك اوز بناسی. مهران افندی مطبعه‌گه مخصوص دورت قاتلی ایتوب گوزه‌ل بنا صالدرغان. ترزه‌لری زور، اچی هوا غازی برلن یاقطورتلغان. بزنك «مسرت» اوته‌لی‌نك آستنده‌غی قهوه خانه‌ده اولگی‌تورك قهوه خانه‌لرینه بیکزه‌می. زور، بیوك، ترزه‌لری برمرگنه کیساك زور پیالالردن قویلغان. اچی یاقطی. کیچ برلن اورامدن قاراغانده قب قزل فسلر ایله برگه قاتناش آپ آق چالمالر وصوری عسکر بورکلری بارسی برگه قوشیلوب بر وازغه طوتروب قویغان چیچك توسلی گوزه‌ل کورینوب طورا.

آنه مینم نومیرنك ترزه‌سندن کورینوب طورا: پاریژ تگوچی‌لك مکتبندن شهادتنامه‌لی عثمان ذکی، دوقتور بحری عصمت افندینك زور ویوسقه‌لری، شوندوق ره‌تدن تزیلوب کیتکان تفیض، قناعت، غیرت، شفق، زمان، جمعیت کتبخانه‌لری. ابراهیم نظیف، علی حیدر آپتیکلری. «اقدام» غزته‌سینك اوزینه مخصوص صالدرغان آلتی یدی قاتلی «اقدام یوردی» ده ببك ماتور. بییك لك

یاغندن باب عالی نی هم آنك کورشیسنده گی ایسکرگان بر مسجد منارهسنی بایتاق آرتده قالدروب کیتکان. باب عالی قارشوسنده گی «رسنه» فوتوغرافخانه سیده بیك گوزهل بناده. باب عالی‌نك کورشیسنده گنه بر ارمنی نك «حمیت مجسمه... پاریقماخیرسکی» یی ده ضرر سزغنه پاك در.

مونه شولای ایتوب، بایتاق‌غنه اوزگارشلر بار. بر باب عالی اورامنده‌غنه توگل، باشقه برلرده‌ده شولای. لکن ظاهرده کورنگان بو اوزگاریشلرنك اچکی یاقلرینه کروب طانوشا باشلاسهك طاغنوق کوکل توشه، طاغنوق: نیندی گنه بر بددعا توشدی ایکان بو تورك باشینه، نیندی گنه بر ناچار طامر بار ایکان بو مسلمانلرده؟ دیب صو ریسك کیله.

مینم اوتهل نك ناظری مصطفی افندی آدلی بر تورك در. اوتهل استانبول یاغنده‌غی نومیرلرنك ایك برنچیسندن صانالا. اچنده میچ یوق، آشارغه ریستوران یوق، چای اچارگه سماوار یوق، وانتا یوق، تیلیفون یوق، پادیومنی ماشینه یوق. لکن، بونلرنك بوقلغی ایچون بر نرسه‌ده ایتوب بولمی. چونکه استانبول یاغنده‌غی اوتهللرنك برسنده‌ده بونلر یوقدر. چاینی مونده بزده‌گی کبی سماواردن اچمیلر. قهوه اچهلر. چای اچسه‌لرده صووق وقتده جلنور ایچون برگنه استقان اچهلر. آشخانه‌لر اورام طولی. نومیرده ریستوران بولماسه‌ده یاری. میچ اورننه مانغال یاغوب شونك تیرمسنده جلنوب اوطورالر. اول مانغالدن چققان کومر ایسی «وقت» مخبرینك باشن آورتدرا، مبین زهرلی ایکان، آلار آنی دقت‌گه آلورغه مجبور توکللر. تله‌گان کشی بك اوغلنده‌غی خرستیان نومیرلرینه باروب طوررغه ممکن. آنده همه اسباب استراحت حاضر.

اما مونه بولمه اچنده یازو یازارغه اوستال یوق، یوونورغه اومیوالنیك یوق. کاریدورغه چغوب جمالی خارچیونیگنده‌گی شیکللی اوپشی قرانتدن یوونرغه کیرهك. بوده بر آیبر توگل. لکن مینم کاریدورده‌غی قرانت بوزولغان. صو طاموب‌غنه آغا. یوونووی چیتن. توزه‌تدرگه اوتنوب خدمتچیلر آرقیلی ئللهه نیچه رمت کانتورغه آیتدردم. یوق، توزه‌لمی. نهایت اوزم مصطفی افندیگه شونی توزه‌تدرگه ایکی اوچ مرتبه اوتندم. «باقارز افندم، پکی» دیده قالا. قرانت توزه‌لمی... ایندی آیته: افندم، ایکنچی کاریدورغه باروب یوونسه‌کز بولماسمی، دی. یارب، آیتورسون آنك قرانتی مینم ایچون‌گنه کیرهك. نومیرلرده ئللهه نی قدر کشی بار. آلارنك راحتلرن‌ده کوزه‌ترگه کیرهك ایدی بیت. فقط آلار، قرانتدن صو کیلسه یوونالر، کیلمه‌سه یوونمیلر، یاکه باشقه کاریدورغه

باروب یوونالر. برده اچلری پوشمی. یازو یازارغه اوستال صورادم: «یوق افندم، نه باپالم» دی. آلدرتوب قوی دیدم. نهایت، پراستوی بر اوستال آلدرت، آچه‌سن اوزم بیررمن، دیدم. بولمادی. یازونی بر نیچه کونلر مدرسه‌ده‌گی شیکللی تز اوستنه قویوب یازارغه طوغری کیلدی. آخرنده گریك خدمتچی مالایی اوزلگندن بر طاقه اوستال طابوب کیتروب یووب بیردی. اوستنه آندن موندن کاغدلر قاپلاب مینی سویندروب، اوزینه کوبکنه چایلك آلوب کیتدی.

بونلر بیك واق، اهمیتسز نرسه‌لر. لکن «مصطفی» افندیلرنك احوال روحیه‌لرن، حیاتغه استعداد درجه‌لرن کورسه‌ته طورغان علامتلردر. اوتهلنك خدمتچیلری بارسیده گریکلر. «مصطفی» افندی مونده اوزن مسافر وموقت کشی کبك گنه حس ایته. خدمتچی گریکلرنك روحلرنده خوجه‌لق حسی بار. مونه تورکلر ایچون تأسفلی حال شولدر.

تفیض، شفق، زمان، غیرت، کبی یالطراوقلی اسملی کتبخانه‌لرنك خوجه‌لرندن کوبسی وتورك مکتبلرینه درس کتابلری یتشدروب بیروچیلرارمنیلر و یهودیلردر. ۳۵ یللق پیداغوغ علی نظیمانك هر کون ایرته و کیچ برلن ارمنی «تفیض» کتبخانه‌سینه کروب اوزینك یازغان نرسه‌لرن صاتو آرتندن یوری. بر تورك عالمینك حیاتی بر ارمنینك لطف ایتوب بیره‌چگی «قلم حق» نه موقوفدر.

«رسنه» فوتوغرافخانه‌سی بیك گوزهل قویلغان، ایه‌سی بهاءالدین بك رحمی زاده، آچیق فکرلی، چالشقان، سوداگر ونازك طبیعتلی بر آدمدر. کم اولدیغنی صوراشدم. گریدلی بر مسلمان بولوب چقدی. مونده کیلووینه ایکی اوچ گنه یل ایکان: «اش بیك یاخشی بارا، لکن فوتوغرافیه‌ده خدمت ایتارگه مسلمانلدن آدم طابوب بولمی، مونه شوکا آبدرادم، خرستیانلر برده کوکلدن اشلهمیلر، آزغنه طاماقلری طویدیسه چغوب کیته‌لر، اگر مسلمانلدن یاخشی خدمت اینوچی بولسه ژالونیه‌دن طورماس ایدم، چونکه آپراودات ایته، حتی فائده اورتاغندن آلور ایدم، اگر طابلماسه آخرنده فوتوغرافیه‌منی یابارغه مجبور بولاچقمن، سزنك مملکتدن خدمت گه کیلوچی تاتار یکتلری بولماسمی ایکان» دی. (البته فوتوغرافیه اشن بلگان کشی کیره‌کدر).

بوده کچکنه نرسه، لکن بوده بر احوال روحیه‌نی کورسه‌ته. شونك ایچون مونی ده دقت گه آلماینچه بولمی. اورامده آفطوموبیللر یوری. شونلر آراسندوق، موندن ۱۵ یل آلوك مین کورگانده‌گی شیکللی، ایکی یاغینه کارزینکه آصلغا

وشول کارزینکه‌لر گه طوفراق، قوم، طاش طوترغان ایشا کلرده کتو کتو بولوب بارالر. کویانته گه اچا کلر، باورلر، اوپکه‌لر آصقان «سوداکرلر»ده شولوق باب عالی جاده سنده قچقرا قچقرا اوزلرینك «طاوار»لرن صاتوب یوریلر. آنلرنك پچراقلری طاما، اوستکه تیمه، لکن بره‌ونك‌ده بوکا اچی پوشمی، اول کیلگانده چیتده‌نره‌ك أوتوب کیتارگه قاریلر. قوی طوشن کویانته برلن کوتاروب اورامله‌ده کیسکه‌اب صاتوب یوریلر. بوده برده عجب طویولمی.

اورامده ترتوار توزه‌ترگه بولوب طاشلرن سوتوب طاشلاغانلر. طوفراق اویولگان، چوقر قازلغان، کونلرچه شولای طورا، یوررگه افراط درجه‌ده اوکایسز، لکن بوکاده بره‌ونك‌ده ایسی کیتمی، باری ایکنچی یاقدن اوتوب یوری باشلیلر، اکر ایکنچی یاغمیده شولای ایتلوب قویولسه بوتان اورامدن یوری باشلیلر. تمامیله مینم اوته‌ل‌ده‌گی قرانت مسئله‌سی! بوده بر احوال روحیه‌در. لکن یاخشی علامت توکلدر.

۱۳ دیکابر.

۲۳

انور بك یانده

امان یارب! کشی بله‌ن کشی آراسنده نی قدر فرق بار. قولنده ۵۰ مك عسکری، یته‌رلك آزیغی، مکمل قورالی بولوندیغی حالده هیچ ره‌تله‌ب صوغشمایه‌جق سلانیك‌نی یونانلرغه تسلیم ایتکان و شول سببلی تورك ملتی‌نك ناموسن قرغان و بوز مکلرچه کشینك سفالتنه سبب بولغان تحسین پاشا اسمی ذکر ایتلگانده همه کشینك چیرمسنده نه قدر نفرت و آچو علامتی ظاهر بولمقده ایسه، تورکیه انقلابی و طرابلس صوغشی وقتنده زور قهرمانلقلر کورسه‌تکان انور بك اسمی ایشتلگان وقتده بتون تورکلرنك یوزنده شول نسبتده افتخار و مغروریت علامتلری ظاهر بولا، هر کم آنك اسمن حرمت ایله یاد ایته، هر کم آنی کورمسی و رحمت أیتدسی کیله.

انور، نیازی، بو ایکی اسم تورکلر قاشنده مقدس‌در. بو ایکی اسم‌گه حاضرگه قدر اصلا کر قونمامش اولوب، دائما پاك و عالی قالمشلردر. حتی

انقلابنی یاصاوچی یاش تورکلر آراسنده اسملری هیچ کرلەنماینچه ، حرمت و اعتبارلری خلق کوزنده هیچ توشماینچه اولگیسی کبی عالی و مقدس بولوب قالغان اسملر یالکز شوشی ایکیسندن گنه عبارت دیەرگه یاری. یاش تورکلر پارتیه نزاعلری ایله برسن برسی کیمردکلری حالده بو ایکی کشی دیچ بر یاقغه قاتناشماینچه بتون قلبلریله یالکز وطن و ملت فائدەسینه طرشقانلر. اوزلرینك شخصی منفعتلرن اصلا ایسکه توشورمەگانلر. وطن فائدەسی ایچون قایده بارارغه و نیشلەرگه کیرەك بولسه آلار شونده بارغانلر و شونی اشلەگانلر. نیازی بك ماکیدونیاده یونانلرغه قارشی برچته (اختلال فرقەسی) تشکیل ایتکان. یانینه بر طاقم فدا کار قهرمانلرنی طوپلاغان. یونان عسکرینه هیچ راحت بیرمی، آلارنی فرا ، یودەته، طنچلقلرن قاچورا. یونان حکومتی نیازی بکنی تری کوینچه طوتوب کیتروچی گه ۱۵۰ مك، باشن کیتروچی گه ۱۰۰ مك فرانق مکافات بیره چگن اعلان ایتدی. لکن قهرمان نیازینك یوموشندەده یوق. اوز اشنده دوام ایته .

انور بکده طرابلس صوغشنده روح ایدی، بتون مجاهدلرگه جان بیردی. انور اسمی بتون آفریقاغه یاکغرادی. انور بك یاش بر آفیتسر، یاوروپا تربیه سی کورگان بر عسکردر. لکن آنك کوکلی ملت و وطن محبتی برلن طولغان. آنك حیاتی خلق حیاتی برلن مشترکدر. اول وطن منفعتی و خلق سعادتی ایچون اوزن فدا ایتەرگه هر وقت حاضردر. اول هیچ بر وقت مشکللکدن قاچمی، بلکه قایده مشکللك چقسه شونده باروب یتەده ایك آلغی صفغه چغا و همه آورلقلرغه قارشی کوکرەك کیروب طورا . شونك ایچون خلق آنی سویه ، شونك ایچون بتون دوست و دشمانلری آکا حرمت ایتەلر. ذاتا، ملتلرنك تاریخلرینه شرف بیروچیلر، ملتلرنك بارلقلرن و یاشارغه استعدادلرن دنیاغه کورسەتوچیلر اول ملتلر آراسنده شولای شیرەك سیرەك گنه ظاهر بولا طورغان قلم، فکر و تلچ قهرمانلریدر.

انور بك طرابلسدن استانبولغه قایتدی. آنی زورلاب قارشی آلهادیلر. چونکه بعض اسبابدن طولایی خبر بیرماینچه شاو شوسز قایتدی. ایکنچی طرفدنده، صوغش فلاکتلری سببلی هر کمنك کوکلی توشوك. شنلکلر، طنطنەلر یاصاونك وقتی توگل. مقام خلافتنك وآلتی یوز یللق زور بر دولتنك ناموسینه غایت آور بر ضربه اورولغانلق سببلی هر کم ماتم اچنده ، کشیلرنك کوزلرندن یاش آقماسەده یورەکلرندن قان طاما. هر کمنك قلبندن انتقام حسی طاشی.

شولارنی بیك یاخشی بلـگانگه کوره، انور بك اوزیده طنطنه‌لی قارشی آلولرنی قبول ایتمه‌گان بولور ایدی.

« تورك یوردی » نك مدیری یوسـف بك آقچورا و مذکور مجموعه‌نك محررلرندن کاظم نامی بکلر ایله برلـکده بز ۱٤ نچی دیکابرده، جمعه کون ایرته

اورتاده انور بك

اوڭ یاقدن: رقیه یونوسوڤا، ام گلثوم کمالوڤا، توفیق ناهد، مریم یعقوبوڤا، شریف احمد جانف.

ساعت ۱۰ده انور بك ایله کوریشورکه کیتدك. غلطه طرفنده، بیشکطاش محله‌سنده، آنك فاتیرینه باروب ایشگندن کروومزکه، و قارلی و کبارغنه بر قارت کشی بزنی قارشی آلدی. کاظم نامی بك: بو ذات انور بك‌نك آتاسی دیه بزنی آنك ایله طانشدردی. اورتا قاتده بزنی بر بولمه‌که کرتدیلر. اچده عسکر کیومنده اوچ آفیتسر سویله‌شب اوطورالر. بونلرنك آراسنده ایك یاش بولغان برسی انور بك ایکانلـگن طانو بیك جیکل، چونکه آنك رسملری ئللله نی قدر ژورناللر، رساله‌لر و غزته‌لرده کورلـگان ایدی.

بز کرکاچده آیاق‌غه طوروب، آچیق یوز برلن قبول ایتدیلر. اوطوردق. طانشدق. سلامت قایتووی و شول قدر بیوك قهرمانلقلر کورسه‌تووی ایله اوزن تبریك ایتدك. اوزنده هیچ تکلیف تکلف یوق. غایت پراستوی بر کشی. آفریقاده بر یل صوغشوب، بتون دنیاغه شهرت چغاروب قایتقان بر کشی توسلی قیلانمی.

ـ افندم شولای ایتو بورچمزدر، باری بورچمزنی‌غنه اوتەدك، تبریك ایتله‌چك بر نرسه یوق، حسن توجهکزکه رحمت، دی.

اوتەدن بیرودن بر آز سویله‌شکاندن صوك، مین آکاردن، طرابلسلیلر تورکیه‌نك ایتالیا ایله مصالحه یاصاوینه نی کوز بلەن قارادیلر، راضی بولدیلرمی؟ دیب صورادم.

ـ یوق، ایتالیاغه تسلیم ایتلورکه آنلر هیچ راضی توگللر، ذاتا ایتالیانك اچکه طابا کروب آنلرنی ضبط ایته آلووی تیزکنه بولا طورغان اش توگلدر، دیه جواب بیردی.

انور بك نك دیدگینه کوره، یرلی عربلرده ایتالیانلرغه دشمنلق حسی غایت نق یرله‌شکان و شونك اوستینه آنلر شول بر یل دوام ایتکان صوغش مدتنده صوغشقه بیك اوگره‌نگانلر، یرلی خلقدن تشکیل ایتلـگان عسکر قولنده ملطق و قورال بیك کوب، حتی اوزلرندن پولیموت فرقه‌لری توزولـگان، طوپنی‌ده بیك یاخشی استعمال ایته بله‌لر. مصردن اعانه و قورال کیلونی طوقتاترغه ایتالیانلرنك قوللرندن کیلمی. حتی طرابلسلیلر اوزلری یاننده قالغان تورك آفیتسرلرن و صالداتلرن‌ده یبارمیلر. ایتالیا مونی بلسه‌ده به‌یله‌نب عربلرنك آچولرن کیتررکه تله‌می. شول سببلی بو عسکرلرنك تربیه‌سی ایچون تورکیه طرفندن رسمی صورتده کوب مقداردە آقچه یباریلوب طورا ایکان. ایتالیانلر صوغشدن تمام آریغان و یونچوغانغه کوره، اچکه کروب بتونله‌ی ضبط

ایته آلونی حاضرگه ایسکه‌ده توشورمیلر. تورکیه ایله یاصالغان رسمی مصالحه‌گه قناعتلنگانلر.

ــ صوك طرابلسلیلر شول روشچه اوزاق یاشی آلورلرمی ایکان؟ دیدم.

بوکا قارشی انور بك: «یاشار ایچون باری اولمدن گنه قورقماسقه کیره‌ك. اولمدن قورقماغان کشی، یاکه ملت اوزاق هم راحت یاشی آلا. طرابلسلیلر ایسه اولومدن قورقمیلر، آلار اولومنی استحقار ایته‌لر. شول سببلی مین آلارنك یاشاولرندن امینم» دیدی.

اول شول سوزلرنی سویله‌گانده بولمه‌مزگه یاکی بر کشی کیلوب کردی. استاتسکی کیومده، باشنده فس ایدی. بو کشی‌نی: طرابلس غرب‌دن سابق دیپوتات یوسف شتوان افندی دیب طانشدردیلر. اول انور بك ایله موندن آلوك کورشکان ایکان. بو کون طاغن کیلگان. انور بك‌گه شول قدر حرمت کوزی برلن قاری و شول قدر صمیمی حسیات عرض ایته‌که تعریف ممکن توگل.

اولده بولمادی، انور بك‌گه بر ویزیتنی قارتوچقه کرتب بیردیلر وشیزاده عبد المجید افندی یبارگان، آنك کشیسی کیتردی، دیدیلر.

انور بك بیك سویملی، بیك پراستوی‌غنه روشده طاغن بزنك بلن سویله‌شوده دوام ایتدی. سوز صلح مسئله‌سینه کوچکان ایدی:

ــ «مین چتالجه‌غه باروب آنده‌غی استحکاملرنی قاراب و عسکرنك احوالن اوگره‌نوب قایتدم، حاضر عسکرنك احوالی بیك یاخشی، استحکاملریمز ایسه اوشانچلی بر حالده، یاکیدن صوغش باشلانا قالسه بزنك موفقیتمز بیك امیدلیدر، اگر دشمانلرمز بزنك حاضرگی حالمزنی آکلاسه‌لر اوستوپقه‌غه کیتمی چاره‌لری یوقدر، آنلرنك عسکرلری غایت آریغان هم عسکرلرینك ایك یاخشی قسمی قریلوب بتکان، بزنك ایسه صوغشقه هیچ کرمه‌گان ئللرنی قدر یاکی وسؤبژی عسکریمز بار» دیدی.

شول آراده طاغن بزنك بولمه‌گه کروب انور بك‌گه: عدلیه ناظری طرفندن برمو کیلگان، سزنك ایله آیروم کوریشورگه نلی، دیدیلر. انور بك آنی ایکنچی بولمه‌گه آلوب کررگه قوشدی وکوتوب طوروون اوتندی. بر آزدن صوك بزده اوزی برلن ایسانله‌شوب یانندن آیرلدق.

انور بك‌نك توسی و قیافتی گوزمل و قیلانشی ساده وتکلفسزدر. سویله‌گان هربرسوزینك طوغری وصمیمی ایکانلگی ئللە قایدن بلنوب طورا. شول سببلی آنك برلن کوریشو مینه بیك یاخشی تأثیر قالدردی وظن ایته‌من که، باشقه‌لرغه‌ده شولایدر.

انور بك سلطانلنك قرداشلرندن برسینك قزی ایله نشانلانغان بولسه ده هنوز نکاحلری بولوب اویلهنگانی یوق ایکان.

موندن صوك اوزینك ینه‌دن طرابلس‌غه کیتو نیتنده بولونوب بولماغانلغن و شیخ سنوسی‌نك حرکتی نی حالده بولغانلغن صوراو کوکلیمه کیلسه‌ده موافق کورمه‌دم. احتمالکه موندی مسئله‌لر حقنده آچق معلومات بیرونی تیوش طابماس دیب ظن ایتدم.

غزته مخبرلری برلن کوریشو، بعضا، صوکندن کشیگه اوکایسزلق بیره. تورکیه‌نك آدیسه‌ده‌گی قونسولی عاطف بك ایله مین غزته مخبری صفتیله کوریشوب سویلهشکان و ویزیتنی قارتوچقه‌منی اوزینه بیروب کم ایکاناگمنی طانتقان هم سویله‌گان سوزلرن غزته‌گه یازاچاغمنی‌ده بلدرگان ایدم. ایندی، خصوصی صورتده ایشتوومه کوره، اوزینك سوزلری غزته‌ده باصلوب چغوویته اوکایسزلانا ایکان. حالبوکه، مین آنك هیچ بر سوزن اوزگارتماینچه یازدم. اول، سوزلرن کانسیلهریه‌سنده بر نیچه کاتبلری آلدنده سویله‌دی. شولای سویله‌نورگه یاراغان سوزلرنك یازیلورغه یاراوندیه‌ده شبهه یوقدر. مع ما فیه، کشینك اوکایسزلق‌غه توشوویته سبب بولو غزته مخبرلرینك اوزلری ایچونده اوکایلی توگلدر.

انور بك کبك بیوك و محترم بر ذاتنك اوکایسزلق‌غه توشوویته سببیت بیرو احتمالی بولغانلقدن آندی نرسه‌لر صورارغه و سویله‌گانلرینك‌ده بعضیلرن یازارغه موافق کورمه‌دم.

١٥ دیکابر.

٢٤

قریم هلال احمر فرقه‌سی. هلال احمرنك خاتونلر شعبه‌سنده. لوندوندن خبر کوتولر. پارتیه نزاعلری قزیشمی ئلی.

قریم مسلمانلری طرفندن اعانه جییلوب، مجروحلر قارارغه موندہ بر هیئت کیله‌چکنی یازغان ایدم. حاضرنده شول هیئت نك باشنده‌غی کشیلردن یالطه معتبرانندن امیر حسن افندی بکرف ایله رستم افندی پارپه‌تف کیلدیلر. آندن چقماسدن ألوك موندەغی روسیه سفارتخانه‌سی ایله خبرله‌شکانلر ایکان. سفارتخانه‌دن:

«حاضر مجروحلر آزایدی، یاکی آتره‌دلر کیلوگه کوب حاجت یوقدر، اگر جیبولغان آقچه‌کزنی و نرسه‌لرکزنی یبارسه‌کز تیوشلی یرلرگه طوتولور، خصوصا مهاجرلر یاردم‌گه بیك محتاج بر حاله‌لردر» دیه جواب بیرلگان.

قریمدن شول هیئت‌نك کیلو خبرن ایشتکاچ بز مونده‌غی قریم معتبرانی ایله «هلال احمر» مرکز اداره‌سینه کروب احوالنی بلشکان ایدك. آنده‌ده عینا شول جوابنی بیرگانلر ایدی. شوکا کوره، بکروف وپارچه‌تفلر حاضرگه آتره‌دلرن آلوب کیلماینچه اعانه آقچه‌لرن و نرسه‌لرن آلوب اوزلری‌گنه کیلگانلر. ۱۱۵ قاراوتلق هر نرسه‌سی یتو و هر قایوسی بیك یاخشی نرسه‌لردن یاصالغان یاتاق وکیوم اسبابی هم اون مکدن آرتوغراق اعانه کیترگانلر. آتره‌دگه حاجت توشسه مونده کیلگاچ بلشوب تیلیغرم بیرگه بولغانلر. اوچ دوقتور ایله سویله‌شب، قوزغالوب کیتو ایچون هر قایوسینه اوچر یوز صوم، مونده خدمتلری ایچون آیغه بیشهر یوز صوم‌غه کیلشکانلر. روس سیسترا میلوسیردیه‌لر بوشلای خدمت ایتارگه وعده بیرگانلر.

یالطه‌دن کیتکانده بکروفلرنی گنیرال دومبادزه، یالطه ایسپراونیگی غوازدیوییچ، طاواریش پروقورور غوقوویچ، زیمسکی ناچالنیك قوڤاقو و ایکی یوزله‌ب مسلمان، پریستان‌گه توشوب زورلاب اوزاتوب یبارگانلر. پراخود قوزغالور آلدندن گنیرال دومبادزه نطق‌سویله‌ب، مجروحلرگه یاردم ایتونك بیك یاخشی بر اش بولغانلغن، روسیه حکومتی‌نك هر ایکی یاق مجروحلری ایچون بر تیگز قاراغانلغن بیان ایتکان. اسکندر افندی احمدف گنیرالنك بو نطقینه جوابا مسلمانلر اسمدن آ کا رحمت وتشکر بیان ایتکان. صکره دره‌کوی امامی نك ریاستی تحتنده طنطنه‌لی صورتده دعا ایتلوب یولچیلرغه خیرلی سفر تله‌گانلر، پادشاه حضرتلرینك وعائلهٔ همایونی‌نك سلامتلکینه دعا قیلغانلر. پراخود قوزغالغاچ یار بویندهغی جماعت بیك اوزاقغه چیکلی اورا قچقروب هوانی یاکغراتب قالغانلر.

اوزمزنك دین وقان قرداشلریمزگه یاردم ایچون «هلال احمر» فرقه‌سی یبارو شرفی روسیه مسلمانلرندن برنچی مرتبه اوله‌رق قریملی قرداشلرمزگه نصیب بولدی، هم حکومت ایله آ کلاشوب مونی رسمی بر صورتده یاصی آلدیلر. آتره‌د یبارر ایچون تیلیغرام ایله داخلیه مینیستریندن مراجعت ایتوب رخصت آلغانلر.

بوندی غیرت و حمیتلری ایچون هیچ شبهه‌سز آلار شایان تبریك درلر. رسما مساعده بیروب حکومت‌ده بیك یاخشی ایتکان. چونکه حسیاتلرن اظهار

ایتارگه مساعده بیریلو سببلی قریم مسلمانلری اوزلرن اوگای بالا توگل، حقوقلی وطن اوغللری صاناب، وطن‌غه محبتلری، حکومت‌گه صداقتلری دخیده آرتوغه سبب بولور.

بکروفلر مونده روسیه سفارتخانه‌سینك کیکاشی ایله اش کوره‌چکلر و اعانه لرن تیوشلی یرلرگه طاپشراچقلردر. آلار مهاجرلر ایچونده کوب نرسه‌لر آلوب کیلدگانلر. قریملی مسلمان خاتون قزلری خسته‌لر، مجروحلر ومهاجرلرگه مخصوص یتاقلر و کیوم صالوم‌لرنی اوزلری تگوب حاضرله‌گانلر. هر قایسی نیچك گنه بولسه‌ده شونده اوزینك خدمتن کرترگه طرشقان. بیك کوبلری اعانه‌گه اشتراك ایتکانلر. باشقه وقتلرده اسلام حیاتنه کوب اهمیت بیرمی طورغان آلپاوت میرزالرده بوخصوصده بیك صمیمی حسیات اظهار ایتوب اعانه بیرگانلر و جیوشقانلر. شویله‌که: اگرده مونده اوز آتره‌دلرن کیترگه حاجت توشه قالسه آنك بر نیچه آیلق مصرفن هم شـول ١١٥ قاراوتلق خسته‌لرنی قاراو وطویدرو راسخود لرن بارسنده قریم مسلمانلری اوز اوستلرینه آلورغه بولغانلر. یتارلك قدر اعانه‌نك جیکل جیولاچاغینه امینلر ایکان.

«هلال احمر» خسته خانه‌سنده خدمت ایتوچی کبیر افندی بکر.

بوگون گنه هلال احمر جمعیتی نك خاتونلر مرکز اداره‌سینه کروب سلما ونزیهه خانملر ایله کورشدم. برنچیسی سابق مجلس مبعوثان رئیسی احمدرضا بك نك همشیره‌سی اولوب سـیکره تارلك خدمتی، ایکنچیسی بیوك بر عائله‌گه منسوب اولوب خزینه دارلق خدمتی ادا ایته‌لر. بو خانم افندیلرنك دیدکلرینه کوره، حاضرنده خسته خانه لرده مجروحلر کیتکان صاین آزایا بارا، آلارنی قاراو مسئله‌سی حاضر بیك یاخشی قویلغان. آنچه واسباب

ده یتارلك کیلوب طورا. بو جهتدن اشلر شایان ممنونیت در. لکن ایکنجی بیك زور فلاکت چققان. اول ده مهاجرلردر.

بلغار، صرب ویونانلر طرفندن هر نرسه لری طالانوب وطنلرندن قوولغان اسلام مهاجرلری غایت کوب و یاردم گه صوك درجه ده محتاج بر حالده لر ایکان. بونلرنك آشار اچارگه بر نرسه لری یوق، اوستلری یالانغاچ دیه رلك. آرالرنده آورولری بیك کوب. خصوصا بالا چاغالری کوبسی آورو وتمامیله یابققان و بویوقفانلر. بونلرنی کورگانده ایك مرحمتسز کشیلرنکده کوزلرندن یاش آقماو ممکن توگلدر، دی. مونه حاضر هلال احمر جمعیتی شول محتاج مهاجر لرنی قارارغه کرشکان. قایوسینه طاقطا قوغوشلر یاصاتب استانبول طشینه قرغه اورنلاشدیرلر، قایوبرلرن آناطولی غه اوزاتالر، آشارغه، اچرگه وکیرم بیره لر ایکان. متفقلر طرفندن روم ایلی قطعه سنده مسلمانلرغه ایتلگان جبر و ظلملر حقنده بو خانملر غایت اثرلهنب سویله دیلر. «عادتابو، یکرمنجی عصرده یاورو پانك کوز آلدنده اسلام لرنی بر قتل عامدن عبارتدر» دیلر.

«هلال احمر» خسته خانه سنده خدمت ایتوچی فاتح افندی رحیمی.

هلال احمر مرکز اداره سی یرله شکان اوچ قاتلی بنانك آستقی ایکی قاتنده هلال احمرنك ایرلر شعبه سی وایك اوستکی قاتنده خاتونلر شعبه سیدر. آلار آنده اوزلری گنه. کانسیله ریالری، کاتبه لری و هر نرسه لری یتو. بیش اون خانم اوستالرده بازوب حسابلاب طورالر. بر چوق خانملرده یوموش بلهن شونده کیلوب کیتوب بورلر. بارسیده تورکچه کیونگانلر. آرالرنده بعض بر یاوروپالی یاکه تورکیه لی خرستیان خاتون لرده بار ایکان.

سلما خانم «قدرغه» خسته خانه سنده خدمت ایتوچی بزنك روسیه ده هوشیره

لرمزنی ایسکه توشوروب بیك ممنونیت بیان ایتدی: «روسیه‌ده‌کی همشیره‌لرمزده شوندی قرداشلق و انسانیت حسی اویانوغه بزلر افتخار ایته‌مز» دیدی.

مونده حاضر هر کم لوندون‌دن نی خبر کیله ایندی دیب کوته‌لر. بر قسم خلق، احوالنك نیچك بولغانلغن آلوکدن یاغشی آکلاب کیلمه‌گانکه وغزته‌لرنك هر نرسه‌نی یومشاتب و بواتب یازولرینه اشانوب طورغانغه کوره، حاضر مسئله ادرنه‌نك تورکلرده قالوب قالماوی درجه‌سینه یتکانلگن کورگاچ، آطه‌لرنك‌ده کوبسی دشمنلر قولینه کیتو احتمالن سیزگاچ، گیرمانیا، آوستریا و رومانیادنده بر فائده کیلمه‌گانلگنی آکلاغاچ بیك مأیوسیت گه توشدیلر. وطن‌نك حال و استقبالی ایچون چن چندن قایغورا باشلادیلر. لکن بر نرسه‌ده اشله‌ر حال‌لری یوقدر.

تورکلر آراسنده، صوغشنی یاکیدن باشلاو طرفدارلریده آز توگل: بتسه‌ك ایچماسه ناموسمز ایله بتیك، یاوروپالیلر بزنی تضییق ایتوب صلح یاصاتماقچی بولالر ایکان، تله‌گانچه تضییق ایته بیرسونلر، بر کشیمز قالغانچه وطن ایچون جان بیرر گه تیوشمز، دیلر. لکن حکومت اربابنده وخلقنك اکثریتنده بو فکر بولماغاچ نگی کشیلرنك سوزلری صحراده‌غی طاوش شیکللی یوغالوب کیته‌در.

بو کونلرده غزته‌لر استانبولغه بلغار گنیرالی ایله بلغار بانکیری کیلگانلگن وبونلرنك باب عالی ده صدراعظم وخارجیه ناظری ایله کوریشوب کیگاشده بولنولرن یازالر. بونلر کملردر، نی حقده سویله‌شه‌لر- بو البته یاشرون طوتولا. باری لوندون‌ده‌غی مذاکره مجلسی خارجنده اوله‌رق بلغارلر طوغری استانبول ایله‌ده سویله‌شب آکلاشورغه تلی طورغان‌لردر دیب ایسابلیلر.

استانبولده طنچلق. هر کم صلح مذاکره‌سینك نتیجه‌سنی کوتدگندن ره‌تله‌ب بر نرسه‌گه کرشلمی طورا. حتی تورکلرنك ایك قمارلانغان پارتیه نزاعلریك نق قزیشوب کیتمی ئلی، اتحاد و ائتلاف پارتیه‌لری‌نك حاضرگه حرکتلری برده کورلمی. ائتلاف پارتیه‌سینك ایك شه‌بلرندن بر نیچه‌سی اوزلرینك آندن چقفانلقلرن اعلان ایتدیلر. مشهور لطفی فکری بك ده شونلر اچنده‌در. اول «مجددین فرقه‌سی» آدلی یاکی بر پارتیه یاصارغه کریشوب اوزینك «تنظیمات» غزته‌سنك پروغرامن ده نشر ایتکان ایدی. پروغرامنده‌غی یاکی بر نرسه‌ده: «حکومت یالکز جسمانی برصفتنی‌غنه حائز بولور» دیووی‌در. بوندن مقصد ایسه روحانی صفت بولغان خلافت‌نك اهمیتن توشورو وشول سببلی اوز قول آستلرنده اسلاملر بولغان یاوروپا دولتلرینه تورکیه‌نی ضررسز و قورقنچسز کورسه‌تورگه تله‌ودن عبارتدر. لکن، پروغرام مسئله‌سن اوزاق مذاکره ایتارگه لطفی

فکری بك موفق بولا آلمادی. عسکرلك گه دائر یازغان برنرسه‌سی ایچون ادارهٔ عرفیه طرفندن غزته‌سی یابلدی. حاضرگه چغا باشلاغانی یوق ئلی.

شریعی پاشانك «تربیهٔ اسلامیه» جمعیتی تأسیس ایتارگه تلهوینه فارشی، هویتلری و مقصدلری آچق بلنمه‌گان کشیلر طرفندن چغاریلمو چی «علمدار» غزته‌سی بیك نق هجوم ایتوب: «سین پانیسلامیزم غه خدمت ایتوب، بزنك دولت اوستنه یاوروپالیلرنك شبهه لرن جلب قیله چقسن، قایت ده مصرك ده خدمت ایت، آنده غی خلق ابتدائی تعلیم جهتنچه روسیه مسلمانلرندن توبان درجه‌ده بیت» دیب یازدی و «علمدار»نك اوزنه «کمالات ملیه جمعیتی» اسمنده بر جمعیت تأسیس ایتلهٔچگی کورلدی. بونلرنك ایکیسیده دین واخلاق نی صافلاو و شونك اوستنه یاوروپا تربیه‌سی بیروب اهل اسلامنی تنویر ایتو قصدی ایله یاصالغانلقلری اعلان ایتله. لکن باشلرنده وتیره‌لرنده یوروگان کشیلرینه قاراغانده برسی «اتحاد وترقی»، ایکنچیسی «حریت وائتلاف» اورنینه یاصالالر دیب ظن ایتله‌در. لکن بونلرنك ایکیسیده روحلی اساسلو اوستنه قورولماغانغه کوره، دوام ایته آلو احتماللری بیك آزدر.

«هلال احمر» خسته خانه‌سنده خدمت ایدوچی ایکی قرغیز شاکردی.

استانبولده وبا کوندن کون آزایا. حاضرنده کونده ۲۵—۳۰ کشی گه ئله‌کوب ۱۰—۱۲ کشی آوله طورغانلغی رسما اعلان ایتله بارادر. هوالر یاخشی. بو کونلرده جلی‌لق قویاشده ۱۲—۱۳ غرادوسلر بولدی.

۱۶ دیکابر.

۲۵

احمد مدحت افندینك جنازه‌سنده

۱۶ نجی دیکابرده ایرته برلهن یوقودن طوروب تورك غزته‌لرن قاراشدرا باشلاغاجده «صباح» غزته‌سینك دورتنجی بیتنده ایك آقطق‌ده «ضیاع عظیم» سرلوحه‌سیله یازلغان یدی سیکز یوللق خبر کورندی. اوقوب قاراسهم فاضل شهیر، حکیم محترم احمد مدحت افندینك، ۱۵ نجی دیکابرده تونله ساعت اون بر یارمده «دار الشفقه» مکتبنده اودار بولوب کیسه‌کدن وفات ایتکانلکی یازلغان. کوزلریمه اینانمادم، شاشوب قالدم. درحال باشقه غزته‌لرگه باقدم. «اقدام» و «تصویر افکار» ده‌ده شولایوق، اوچنجی دورتنجی بیت‌لرده، غزته‌نك ایك اهمیتسز یرنده شولای بیش ـ آلتی یوللق بر توشلوك یازو ایله احمد مدحت افندینك وفاتی خبر بیریله.

یاهو، بو کشی بیت تورکیه ایچون بزنك روسیه‌نك طولستویی، مورمسوفی ایدی. بونلر اولکانده روسیه مطبوعاتی نیچك یازدیلر، مدحت افندی اولکانه تورك غزته‌لری نیچك یازالر! دیب ایسابلهب طاغن شاشوب قالدم. لکن نیچك گنه بولسه‌ده خبرنك درست‌لگنده شك یوق ایدی. شول سببلی ایك برنجی اشم، تیلیغرام ایله بونی «وقت»غه خبر بیرو بولدی.

۱۹۱۰ نجی یل ٤ نجی اوکتابرده مسکاوده سابق پروفیسور مورمسوف اویله‌دن صوك ساعت ٤ یارم‌ده وفات ایتکاچ آنك ئولو خبری ساعت ٥ ده همه عالی مکتبلرگه ایرشکان، ساعت ٦ ده بتون مسکاوگه طارالوب یتکان و ماتم یوزندن بتون مکتبلرده درسلر طوفتالغان ایدی. غزته‌لر درحال مخصوص علاوه‌لر چغاردیلر. بو علاوه‌لرده کیچکی ساعت یدی‌دن باشلاب دعا مجلسلری (پانیخیدا) لر بولاچاغی، یورطنده تعزیه قبولی باشلاناچغی و شونده نوبت‌ده طوررغه تله‌گان کشیلرنك یازیلولری ممکن ایکانلکی اعلان ایتلدی. متوفی‌نك، تابوتی یانده و اول بولونغان ایوده نوبت‌ده طوررغه تلهب یازیلوچی استودینتلر شول قدر کوب ایدیکه بارسینه‌ده رمت یتووی قطعیا ممکن توگل و شول سببلی نوبت‌گه ئله‌کلکان استودینتلر اوزلرن ایك بختیار کشیلردن صانیلرایدی. شونك ایله برابر،

احمد مدحت افندی

تابوت یانده بولونو شرفی استودینتلرگه نصیب بولمادی. آنده نوبت ایله پرافیسورلر طوردیلر. استودینتلر ایسه تابوت بولونغان ایونك ایشك آلدنده وکورشی بولمه‌لرنده طوردیلر.

مورمسوف‌نك جنازه‌سن دفن حقنده مخصوص بر هیئت یاصالدی. ایکنچی کونی ایرته بلان چقغان غزته‌لرده، قایده دفن اولوناچغی، قای یرلرده دعالر قیلناچغی یازلوب غزته‌لرنك برنچی بیتلری ماتم علامتلی و اولگی اوچ بیتلری

بارسیده مورمسوف‌نك حیاتینه و ترجمهٔ حالینه منحصر اولوب، خبرلر یالکز دورتنجی بیتنده‌گنه ایدی. مورمسوف‌نك وفاتی بتون روسیه‌نی یاکفراتدی. آکا پانیخیدا یاصاماغان بر شهر قالمادی. قالسه باری پالیتسه رخصت بیرماو سببلی‌گنه قالغاندر. آنك وفاتی حقنده بیوك روسیه‌نك همه شهرلرندن و حتی آوللرندن تعزیه تیلیغراملری آلندی. بونلرنك حسابی مکلرچه ایدی. زور روس غزته‌لری بر آطنه‌غه قدر اوزلرینك بتون صحیفه‌لرن مورمسوفقه حصر ایتدیلر.

جنازه‌نك قایسی اوراملردن اوتوب باراچغی و دفن‌گه کیلگان هیئتلرنك قایولری قای یرلرده طوراچقلری، کملر طرفندن نطقلر ایراد ایتله‌چگی بارسیده آلوکدن قرارلاشدرلغان ایدی. جنازه‌نی اوزاتورغه کیلگان کشیلرنك صانی اون مکدن آرتق اولوب، بونلر آراسنده بیك کوب مؤسسه‌لر، جمعیتلر، صنف و فرقه‌لرنك وکیللری بار ایدی. آنك وفاتندن صوك مکتبلیلر بر آطنه ماتم طوتدیلر. آنك ترجمهٔ حالن اوگره‌نو واسمینی منگولك ابقا ایتو ایچون «مورمسوف جمعیتی» آچدیلر.

ایندی کیلیك احمد مدحت افندیگه. آنی نیشله‌تدیلر؟ مرحوم ۱۶ نجی دیکابرگه قارشی تونله ساعت ۱۱ یارمده دارالشفقه مکتبنده اوزینك وظیفه‌سی باشنده، علم یولنده شهید بولغان. ایرته ساعت ۳ ده تیلیغراف ایله آنك وفاتن ایووینه (بیکقوزگه) خبر بیرگانلر وشول کون (۱۶ نجی دیکابرده یکشنبه کون) کوندز ساعت ٤ لرده ایکی اوچ یوز کشی - که آنكده یارطیسی دارالشفقه‌ده اوقوجی یتیم وفقرا شاکردلردن عبارتدر - طقرداتوب کیتروب کوموبده قویدیلر. غزته‌لرده آنك وفات خبری ایك آغرده بیش - آلتی یوللق یازو ایله بلدرلدی. قاچان و قایده دفن اولوناچغن هیچ کم بلمی‌ده قالدی.

درست، تورکیه روسیه، توگل؛ مدحت‌ده مورمسوف توگل. فقط مدحت‌نك تورکیه‌گه ایتکان خدمتی، تیدرگان فائده‌سی مورمسوفنك روسیه‌گه ایتکان خدمتندن برده کیم بولماس، بلکه کوب مرتبه آرتق بولور دیب بلهم. روسیه‌ده مورمسوفلرنك، توبانره‌ك بولسه‌ده مثللری بولورغه ممکن. اما تورکیه‌ده بوندن صوك مدحت‌نك کوله‌گه‌سن کورونی‌ده امید ایتار اورن یوق.

مدحت تورك اوغلی تورك، مسلمان اوغلی مسلمان ایدی. هیچ طوقتاوسز ملتنه ۵۰ یل خدمت ایتدی. قلمی، فکری، اشی برله‌ن تورکلرگه نمونه بولدی. مدحت‌نی یاورو پالیلرده طانیلر، «تورکیه‌ده توشنوچیلر، اشله‌وچیلر کملر بار؟»

دیگانده برنچی مرتبه‌ده مدحت اسمی ذکر ایتله ایدی. مدحت بر کشی ایدی. لکن زور بر تورك ملتن تجسم ایتدره وآنلرغه باشقه‌لرنك حسن توجه و حرمت لرن جلب ایتدررگه قولندن کیله طورغان بر کشی ایدی.

مدحت هیچ طوقتاب طورمادی، اشله‌دی. شول قدر سعی وغیرتی ایچون گنه‌ده اول محترم طوتلورغه تیوشدر. آنك اوستینه، آنك علوم و فنوننك هر شعبه‌سی حقنده‌غی تحقیقات و تدقیقاتی و بلگان بر نرسه‌سندن اوز ملتن وعموم مسلمان لرنی فائده‌لاندررغه طریشووی، نی قدر مقدس بر اشدر.

میکا بر وقت مرحوم شیخ جمال الدین افغانی حضرتلری: «علم و معرفت قارشوسنده تز چوگوب حرمت کورسه‌تمه‌گان ملتنك عاقبتی خسراندر. اول ملت یاشاماس، چونکه یاشارغه لایق توگلدر» دیگان ایدی. مدحت افندینك جنازه‌سی وقتنده شول سوزلر ایسمه توشدی: تورکلرنك روم ایلی قطعه‌سنده، طرابلس‌ده، یمن‌ده جیگلولرینك سببلرندن ایك مهم برسیده شوشی، یعنی اوزلرینه خدمت ایتکان کشیلرنی تقدیر قیلماو هم علمالرینه حرمت ایتمه‌ولری ایکان. بولای بولغاچ ئلی بونلر هنوز جیگله‌چکلر ایکان، دیدم.

تورك غزته‌لری هر کون ئلله نی قدر اوزون مقاله‌لر یازوب: «موسیو پوانکاره بویله دیمش، دانف بویله سویله‌مش، آوستریا ایله صربیه آراسنده بحران ظهوری هر ساعت بکله‌نلمکده ایمش...» دیه بر طاقم ئه‌کیه‌تلر اوقیلر. شول اوزلرینه عمرده کیره‌کماس نرسه‌لر ایله اوقوچیلرینك باشلرن قاطوروب بتره‌لر. ذاتا تورکلرنی ایزه‌تب طورغان نرسه، تورك غزته‌لرینك شول یاوروپا سیاستی حقنده هیچ طوقتاوسز یازوب طورغان ایمش میمشلری در. پوانکاره‌نك نه دیه‌چگی، گره‌ی‌نك نه یاپه‌چغی، دانف‌نك نه سویله‌یه‌چگی ئلله قایچان معلوم ایدی. بونلر ایسه آنی آلار سویله‌گاندن صوك‌غنه آگلیلرده ایسلری کیته: «نصل اولورده بزم فرانسوز و انگلیز دوستلریمز بویله یاپارلر. مدنیت، انسانیت قواعدینه بیك ده کیلشوب بتمه‌گان حرکتلرده بولنورلر..» دیلر. بیچاره‌لر، یاوروپالیلردن هنوز مدنیت و انسانیت مرحمتی کوته‌لر!

شوندی مقاله‌لرنی سبروب طاشلاب‌ده اوز حیات ومعیشتلرندن یازا باشلاسه‌لر، هر کون ولایت‌لر وآناطولی احوالندن بحث ایتسه‌لر و شونلر جمله‌سندن مدحت افندینك وفاتی کبك اوزلرینك حیاتینه عائد مهم واقعه‌لرنی‌ده یازسه‌لر مسکین تورکلر آینوب کیتارلر، یوقودن اویانغان آدملر کبك کوزلرن آچوب یبارلر ایدی.

«دار الشفقه» مکتبی مینم نومردن بیك یراق بولغان‌غه و خبرلشر ایچون

تیلیفون فلان بولماغانغه کوره، برادرم عارف و دار الفنون شاکردی همشهریمز عبد الرحمن افندی ایله ۱٦نجی دیکابرده ایرتوك بیکقوزگه، مدحت افندینك ایووینه کیتدك. جنازه شونده بولا طورغاندر، اوز ایوندن چغار الردر دیب ایسابله‌دك. بیکقوز، بوغاز اچنده بر محلدر. پراخود آنده استانبولدن ساعت یارم بارا. ساعت اون برلرده مدحت افندینك ایووی یانینه یتدك. کیلگان کیتکان هیچ کم یوق. هیچ بر حرکت کورنمی. ایووینك دیکزگه طابا یاغنده‌غی کوپر اوستنده بر نیچه زور مالایلرغنه اویناب طورالر.

زؤانوق بیردك. درحال ایشکنی آچدیلر. ایشکدن کروومزگه بر چوق خاتون قزلرنك قچقروب یغلاشقان طاوشلری بتون ایونی کوتاره ایدی. بزگه قارشی بر یاش یگت هم بر خاتون کیلدی. بو صوکغیسی اوزن اوزی طیا آلماینچه قچقروب یغلی ایدی. تیزگنه قارتوچقه‌مزنی بیروب اوزمزنی طانوتدق وتعزیه ایچون کیلگانمزنی بلدردك. بزنی بر بوله‌گه کرتدیلر. استیناده مدحت افندینك زور پارتریتی طورا. خاتون شوکا قاراب: باقکز افندم، یوغالتدق بیت آنی، منگولك‌گه یوغالتدق ایندی، دی و اوزی یغلی. بز: علمی، فضلی و یازغان اثرلری ایله مدحت افندینك روسیه مسلمانلرینه بیك معلوم بر ذات بولغانلغن و بیك کوبلرمز آنی اوزینه استاذ و معنوی آتا دیب طانوغانلقلرن و شؤل سببلی آنك وفاتنه چن کوکلدن قایغوروب، عائله‌سینك کدر و حسرتلرینه اشتراك ایتکانمزنی سویله‌دك. قالغانلرغه صبر جمیل تلهب تعزیه بیان ایتدك. خاتون: «بیلورم افندم، بیلورم، اجنبیلر آنی بزنکیلردن دخیده یاخشیراق طانیلر وآنك قدرینی بزنکیلردن دخیده آرتوغراق بله‌لر ایدی. قایغولرمزغه اشتراك ایچون کیلووکزگه بیك رحمت» دیدی و یغلی، یغلی یانمزدن چغوب کیتدی. بو، مدحت افندینك خاتونی و یانمزده قالغان یاش یکت‌ده مدحت افندینك اقرباسندن بر کشی ایکانلگنی آکلادق و نیچك وفات ایتکانلگن صوراشدق.

«آکارغه موندن آلوك ایکی مرتبه اودار بولغان ایدی، اول وقت دوقتورلر تیزدن یاردمینه یتشه‌رك تنینه دارو بیاروب آینوتقانلر ایدی. مونه کیچه دار الشفقه‌ده «تدریسیهٔ اسلامیه» نك زاسیدانیه‌سندن صوك دخیده اودار بولغان، هر نه قدر طبیبلر طریشوب قاراسه‌لرده بو دفعه‌سنده قوتقاره آلماغانلر، ایرته ساعت ۳ده بزگه مونده تیلیغرام ایله، وفات خبرن بیردیلر» دیدی.

قاچان و قایده دفن اولوناچغن صورادق. «جنازه‌سی حاضر دار الشفقه

احمد مدحت افندی (ایلك صوكگی رسمی)

مكتبنده .مونده كیتر لمه‌دی ثانی. قاچان و قایده دفن اولوناچغن بلمی‌مز، — آنده نیچك قرار بیررلر، ظن ایته‌مز كه سلطان فاتح جامعی تربه‌سینه دفن اولنور، چونكه علمادندر» دیدی.

موندی قایغولی وقتلك خفالاو بولماسون دیه اوزاق طورماینچه مدحت افندینك ایوندن چقدق. جنازه‌سی‌نك نی وقت كوتاریله‌چگن تیلیفون ایله استانبولدن برمر یردن صوراب بولماسمی ایكان دیب بیكقوزده‌گی پالیتسه مركزینه كیلدك. چونكه پالیتسه‌لرده تیلیفون باردر. «تیلیفونمز بوزوقدر، افندم، سویله‌شب

بولمی» دیدیلر. اول حالده تیلیغرام بیروب صوراب قاریق دیدك. تیلیغرافخانه گه کیلدك. «جوابینی کیچسز آلا آلماسسز، چونکه دارالشفقه استانبول تیلیغرافخانه‌سندن یراقدر» دیدیلر.

اول حالده، احتمالکه آنك جنازه‌سی بوگون اویله‌دن صوك کوتاریلور دیه تیزره‌ك اوزمز استانبولغه قایتونی موافق کوروب پریستان‌گه کیلدك. پراخود یوق. بره‌ر ساعت کوتکاچ کیلدی. اوطوروب کیتدك. ساعت ایکنچی یارطی‌ده استانبولغه قایتدق. آندن ایزۆوشچیك‌گه اوطوروب دارالشفقه‌گه چابدق. ساعت ٤ نچی یارطی‌لرده آنده باروب کرسه‌ك، «جنازه‌نی فاتح جامعنه آلوب کیتدیلر. حاضر کوموب بتره طورغانلردر، ایندی» دیدیلر. یوگوردك فاتح جامعنه. جامع یاننده قبرلك‌گه کرسه‌ك بر قبرنی کوموب طورالر. طارغنه بر اورنده ۲۰ — ۳۰ دانه مدرسه شاکردلری و بره‌ر یوز قدر تورلی کشیلر بار. ایك برنچی اوچرادیغمز شاکرددن، کمنی کومه‌لر دیب صورادق. «والله بلمیم افندم» دیدی. اولده بولمادی کومولە طورغان قبرنك یونده‌راق اوزمزنك همشهریلردن دارالفنون شاکردی صبحة‌الله، مکتب سلطانی شاکردی بدرالدین، دارالمعلمین شاکردی نورالله افندیلر کورندیلر. کومولە تورغان قبرنك مدحت افندی زیارتی ایکانلگن آنلردن آکلادق. صکره قبرگه ممکن مرتبه یاقن باروب مرحومگه صوك تعظیمیمزنی عرض ایتدك.

بر یاقدن قبرنی کومه‌لر، ایکنچی یاقدن صوقر صوفیلر بر چیتده قچقروب قرآن اوقوب طورالر. قبر کومیلوب بتکاچ آیاق اوستنده قسقه‌چه بر دعا قیلندی. صکره هر کم طارالوب کیتدی. نطق فلان شیکللی نرسه‌لر بولمادی.

کشیلر طارالا باشلاغاچ همشهریلرمز مینی شونده حاضر بولغان بعض بیوك ذاتلر ایله طانشدردیلر. بونلر آراسنده دفتر خافانی ناظری محمود اسعد افندی، دارالفنون مدیری سامی بك، دارالمعلمات مدیری خلوصی بك، معارف اعضاسندن نعیم بك بابان زاده جنابلری بار ایدی. سامی بك ایسه اوز طرفندن مینی شونده‌ی ایکی یاش یکت برلن کوریشدروب: بونلر مرحوم مدحت افندینك اوغللربدر، دیدی: آنلرغه تعزیه بیان ایتدم.

محمود اسعد افندی ایله کورشکاچ آندن: بو قدر زور بر عالمنك جنازه‌سن نیچون بو قدر آشچلق ایله و لزومی قدر حرمت کورساتلماینچه دفن ایتلدی؟ مونده بیت کوب کشی و بیك کوب مؤسسه‌لردن وکیللر و میئتلر کیلورگه و خصوصا مکتب شاکردلری، محررلر، ادیبلر، کتابچیلر و غزته‌چیلر طرفندن

وکیللر بولورغه کیرەك ایدی، دیدم، «یوق ایندی، بو یاخشی حرمت بلەن دفن ایتولدی، جنازەده حاضر بولونمق ایچون سرای طرفندن، صدر اعظم و معارف نظارتی طرفلرندن آدملر کیلدی، جنازەسن دارالشفقه شاکردلری اوزاتدیلر» دیدی. آنلردن آیرلغاندن صوك اوزمزنك همشهری شاکردلر ایله سویلەشب قایتدق. آلار ایسه دفننك مدحت افندی شأننه موافق رەوشده بولماون بیان ایتوب فوق‌العاده آچینەلر، خورلانالر، «کشی قدرن بلمیلر» دیب تورکلرنك حالینه تأسف اینەلر. بونلردن ایکیسی دارالشفقه مکتبنده جنازەنك یوولغان وقتنده حاضر بولونوب طورغانلر: «ایکی ملا ایله ایکی استوروژ یودیلر، یووب بترگاچده «فاتح» جامعنه کیتردیلر، مسجدنك طشقی یاغینه باشقه جنازەلر ایله برلکده بارسی سیکز میتنی بر رەتدن تزوب قویدیلرده، جنازه نمازی وقتنده: ایر کشی - اسمی لطفی، بالا کشی - اسمی عمدی دیلر و شونلر ایله بر رەتدن: ایر کشی - اسمی احمد مدحت دیدیلر، صکره قبرلك‌گه کیتردیلر، اول وقت ئلی قبر قازیلورغه باشلانماغان ایدی، جنازه شونده ساعت یارم قدر کوتوب طوردی. مدحت افندی کبك زور بر کشینك بو روشده دفن ایتلووینه بز بیك آچندق» دیلر.

مونه شولای ایتوب، ملت و دین فائدەسینه ۵۰ یلدن آرتق خدمت ایتکان ۱۵۰ تورلی‌دن آرتق هر نوع اثرلر یازغان، صوك نفسینه قدر تورکلر فائدەسینه طرشقان و نهایت، صوغش صفنده شهید بولغان عسکر شیکللی، دارالشفقه مکتبنده «تدریسیهٔ اسلامیه» جمعیتی‌نك زاسیدانیەسنده جان بیرگان بیوك احمد مدحت افندی بر کون اچنده یوق بولدی. طوغروسن آیتکانده: تورکلر سلامت وقتنده آنك قیمتن یاخشی تقدیر ایته آلماغانلقلری شیکللی جنازەسن‌ده آدم عقللی دفن ایته آلمادیلر. مکلرچه تأسف!

مدحت افندی تورکلر آراسنده ادبیات، قلم و فکر جهتلرنچه ایك کوب خدمت ایتکان بر کشیدر. مدحت افندی تورکلرنی عادتا بر بالا تربیه ایتکان کبك تربیه ایتوب، اوقو هوسی کرتر ایچون آلارغه باشده بیك جیکل و قسقه حکایەلر یازغان، صکره تدریجا آلارنی ادبیات و فن دائرەلرینه طارتقان، دین و فلسفه بحثلرن ایضاح ایتوب آنلرنك فکرلرن آچقان. اسلامغه تعرض ایتوچیلرگه قارشی جوابلر یازوب اسلام علماسینك قولندن کیلمی طورغان ئللە نی قدر بیوك و مقدس خدمتلرنی ادا ایتکان. غزتەچیلکده و آریمی طالمی طریشو خصوصلرنده هر کم‌گه نمونهٔ عبرت بولغان. تورکلرنك قولغه آلورلق محرر و

متفکرلری کمدر؟ دیگانده، کینه ایك برنچی مرتبه کورسه‌تله طورغانی مرحوم احمد مدحت افندی ایدی.

صوك وقتلرده اول بتون قوتی برلن تعلیم و تربیه خدمتنه کرشکان ایکان. دار الفنون‌ده، مدرسة الواعظین‌ده، دار المعلمات‌ده ادبیات، تاریخ ادیان، تاریخ اسلام، فلسفه درسلری اوقوتقان، حتی کوبسنچه ایوینه قایتماینچه شوشی مکتبلرده قالوب قونا طورغان بولغان. بر نیچه جمعیت علمیه‌لرده اعضا بولوب، آنلرنك ترقیسینه اجتهاد ایتکان. عمومیتله صحتی یرنده اولوب هیچ طوقتاوسز علم و یازو یولنده طریشه ایکان. مع‌التأسف هیچ کوتولمه‌گان یرده شوندی زور فلاکت بولدی.

آکلادیغمزغه کوره مدحت افندینك ایکی خاتونی بولوب، بونلرنك برسی روم قزی ایکان. دورت اوغلی بار. بونلرنك برسی عسکری طبیب اولوب، حاضرنده روم ایلی قطعه‌سنده قایده‌در بولینوب یاکه اسیر توشوب قالغان. موندغی اوغللرینك برسی دار الفنونده اوقی، برسی بقال‌لق ایته، برسی مطبعه‌ده مرتب‌لك خدمتنده بولونا ایکان. برنیچه دانه قزلری اولوب، بعضیلری کیاوده، بعضیلری ئلی بیرلمه‌گان‌در. أولگان وقتنده‌غی یاشینی ایونه ۶۸ دیدیلر. محمود اسعد افندی ۷۲ لرده باردر، دیدی.

جناب حقدنك منگولك رحمتنده بولسون بیوك مدحت افندی!

۱۷ دیکابر.

۲۶

طبیعت ماتور. احوال یه‌مسز. مهاجرلر. سوتیلو فلاکتی. چاره‌سزلك.

بو کونلرده مونده احوال سیاسیه، نی قدر یه‌مسز و چوالچق ایسه طبیعت شول قدر گوزه‌ل و صاف‌در. هر کون قویاش بتون استانبولنی اوزینك نورلرینه غرق ایته. زبرجد شیکللی صاف کوکده طابا اوزایغان ماتور نه‌زك مناره‌لر شرق ملتلرینك امید وخیاللری کبی ئللره نیندی عالم غیب‌لرگه باروب قوشولغان توسلی کورینه‌لر. بوسفور ایله مرمره‌نك براق و صاف صولری اوستنده طولغان چوب چوار پراخودلر، کیمه‌لر و آنلرنك اچینه کروب چغوب یوری طورغان

نهایتسز کوب خلقلر، طبیعت نك اوز قولی برله‌ن تورتب یاریلوب منگولك بر حرکت‌گه کرتلـگان و طوقتاوی ممکن بولماغان زور بر ماشینه‌نك جزءلری توسلی طیولا. قویاشنك ۱۰ - ۱۲ درجه‌لرگه یتکان جلیلغی هر کم‌گه حیات بیره. بناء علیه هر کم شادلق سیزه‌رگه تیوش ایدی. لـکن، مع التأسف، احوال سیاسیه‌نك ناچارلغی قلبلرنی زهرلی، کوز آللرن قاراکغولاتا، طبیعت نك بو ماتورلقلرن بارسنده یوغالتادر.

روم ایلی قطعه‌سنده ۱۵۰ مك قدر مسلمانلرنك دشمان آیاغی آستنده قالوب ایزلگانلگن، بتون مال و ملـکلری دشمان طرفندن طالانغانلغن، معصوم و عفیف خاتون قزلرینك ناموسلری دشـمان طرفندن حقارت ایتلـگانلـگن، مکلرچه یتیم و خسته صبیلرنك آه واه ایتوب کوز یاشلری توکدکلرن خاطرینه آلغان بر تورکنك، بر مسلمانلنك کوزینه طبیعت نك ماطورلقلری کورینه آلو احتمالی یوقدر. آنك کوزی یاشلی، قلبی قانلی‌در. بو یوز ایللی مك مسلمان مهاجری هر نرسه‌لری طالانوب بتوب، یالـکز قوری گاوده‌لری ایله‌گنه آنده مونده قاچوب قوتولا آلغان کشیلردر. بونلر هر یرده طولی. سلانیك‌ده ۳۰ - ٤۰ مك‌له‌بن شهر طشینه قویغانلر. اوستلرندن یاکغور یاووب، صو وصووق اچنده قالغانلر. آچلقدن مك تورلی سفالت چیکـگانلر. یاوروپالیلردن ویهودیلردن صدقه صوراب طویونالر. بالالری هر تورلی آورولردن چبن اورنینه قریلالر. آلارنك کوبسی ئلده شونك‌در.

بو مهاجرلرنك برقسمی استانبول طشنده قرلرده، زیارت تیره‌لرنده یاتالر.

بونلرده‌غی سفالت، بونلرده‌غی فقیرلك و احتیاج بلمیم دنیا یارانلغاندن بیرلی بره‌ر وقت کورلـگانی بارمی ایکان. بر قسمن آنا طولی‌غه اوزاتدیلر. بونلرنك استانبول اوراملری بویونچه کیلوبده خلیج کوپری آرقیلی استانبولدن غلطه یاغینه چقانلقلرن کورگانده یغلامایتچه توزه‌ر ایچون انسانلنك قلبی طاشدن یارانلغان بولورغه کیره‌ك.

بونلرنك ایك بای دیگانی‌ده غایت ناچار بر آرباغه بر پار اوگوزینی جیکـگان. آرباسینك اوستینه ایسکی قامش چپته‌لردن کیمه کبك بر نرسه قورغان. آنك بتون مال و ملکی، بتون حیات و سعادتی شونك اچنده. آرباسنده آلام صالام، یورغان مندر کیسه‌کلری بار. شونلر اوستنده اوچه‌ر دورتـر کچکنه صبی بالالر، یغلاشوب اوطورالر. قوللرنده کچکنه بره‌ر کیسه‌ك ایکمك بار. اوستلری یرتق، آلاما. آیاقلری یالانغاچ. اوزلری فوق العاده یابق وخسته قیافتلیلر. آلار یاننده آرباده بر قابچقده بره‌ر پوط چماسی اون، بورچاق کبك نرسه‌لر

بار. اوگوزلر ایچون صالامده شوندوق. طاباق، ایله‌ك كبی نرسه لرده بار. یورت خوجه‌سی ایر، اوگوزلرن یته‌كله‌گان. آربانك آرتندن آنك خاتونی و زورراق بالالری جیاو بارالر. همه‌سینك یوزلری شول قدر قایغولی‌كه تعریف ممكن توگلدر. اوست باشلری صوك درجه‌ده ناچار، یرتق، پچراق، حتی كیوملرینه قاراب قایسی ایر قایسی خاتون ایكانلگن‌ده آیررلق توگل. بعضا، بالالرنك قایسی، برمر كچه، برمر بظاو یته‌كله‌گان بولالر. آریقلقدن یغلور یغلماس كوچكه‌گنه بارالر. آلار آرتقه‌راق قالا باشلاغاچ بالالر اوكسوب اوكسوب یغلارغه طوتونالر.

یاوروپالیلرنك برسی آرتندن برسی ژڤلداب اوتوب كیتكان آفتوموبیل لری، اعلا انگلیز آتلری جیگلگان و قوچرینه ایكیشه‌ر كشی اوطورغان آكپیاژ لری بو بیچاره‌لرنك یوره‌كلرینه دهشت بیره. آلار كورینو برله‌ن اوزلرینك اوگوزلرن و بظاولرن چیت‌كه‌رمك طارتورغه ماتاشقان بولالر.

مونه شولای ایتوب بو مهاجرلر، بو سفالت قافله‌سی غلطه ریختمنه چخوب تزیله‌لر. آنلر آندن رومانیا پراخودلرینه اوطورتلوب آنا طولی ساحللرینه چغاریلورغه و آناطولنك تورلی یرلرنده اورنلاشدریلورغه تیوشدرلر. لكن، پراخودغه اوطوروب، تعیین ایتلگان اورنلرینه باروب یتكانچه‌گه قدر بونلرنك باشلرندن طاغن نیلر كچه‌در، بر الله بله. پراخودغه اوطورا آلماینچه ریختم بوینده ئللهٔ نیچه كونلر تالالر. حتی پراخودغه اوطورغاچده قضا و فلاكت بونلرنك ایته‌گندن بیارماینچه همیشه یابشوب بارا. كیچنلرده بونلرنی بر پراخودغه طوترغاچ پراخود كیسه‌كدن بر یاقغه یانتقان. اوگوزلر، آربالر وكشیلر بارسیده شول یاقغه آویشوب برسی اوستینه برسی اوبولگانلر. شونده بر نیچه كشی یارالانغان و یدی سیگز اوكوز اولگان. مونه، بختسزلك دیگان نرسه بو بیچاره لرنی شول قدر یوده‌ته.

بونلرنك بر قسمی حاضرنده استانبول جامعلرنده آصرالالر: شهزاده باشی جامعنه كیتوب كوردم: جامعنك ایشك آلدنده ئلیگی ناچار واتق یمرك آربالر طولی. شولار یانده ایر كشیلر، قایسی بوكره‌یگان، قایسی یاتقان، قایسی آورو و هر قایوسیده عمومی بر فلاكت اچنده. برسی یانینه باروب صوراشدم:

— «قرداشم، ژیزا قضاسندن‌مز، بلغارلر كیلدیلرده هر نرسه‌مزنی آلدیلر، ایولرمزنی یاندردیلر، قایولرمزنی اوتردیلر، قاچا آلغانمز باشمزنی آلدقه قاچدق، مینم بر اوغلم قاره طاغ حدودنده صوغشده، برسی ادرنه اچنده محاصره‌ده قالدی،

برسی قومانوه‌ده شهید بولدی، مین شولارنك یدی بالاسن و خاتونلرن آلوب قوتقاردم، مونده کیلدك، آلار مونه شونده مسجد اچنه‌لر. بز کیچه‌گنه آولنك حالنی برکشیسی ایدك، ایومز، آمبارمز، ایگونمز، کیومز، یرمز بار ایدی، بوگون ایسه تلانچی‌لك گه قالدق، آچ و یالانغاچمز، لکن، الله ملتگه و دولتگه زوال ویرمه‌سون، ملت، دولت صاو قالسه انشاء الله بزلرنی ده قارار..» دی.

شول آراده مصرلی پرنس سعید پاشانك وکیلی ذکی‌بك وایده‌شاری ایکی آربا ایله جامع ایشك آلدینه کیلوب کردیلر. آربالرینه قاپچق قاپچق مجیدیه‌لر (بر صوم ۶۰ ة لك کموش تنکه‌لر) تویه‌لگان. آلارنی مسجد اچینه کرتدردیلر. ذکی بك ایله آلوکدن طانوشلغم بولغان سببلی مین ده آلار برلن مسجد اچینه کردم. آمان یارب، آندەغی منظره‌نك دهشتی! عمرده کوز آلدندن کیتارلك توگل.

غایت زور بر جامع شریفنك اچینه مهاجرلرنك خاتون قز، بالا جاغالری طولغان. هیچ ایاق باصار اورن یوق. مژ ایتوب طورالر. هوا بوزوق. هر طرف پچرانغان. آیاق کیومارن صلمایانچه شونده یوریلر، اوطورالر. ئللە نی قدر آورو خاتون، قزلر وقارچقلر آه اوروب شونده آیاق آستنده آگغراشوب یاتالر. دورته‌ر بیشه‌ر آیلق صبی بالالرنی بیله‌گانلرده آیاق آستنه طاشلاغانلر. یغلی یغلی طاوشلری بتکان. شوندوق کچکنه بالالر قضای حاجت ایتوب اوطورالر، خاتونلرنك قایسیلری تماکی طارتالر، قایسیلری یغلاشالر، قایو برلریده اورشوشالر. خلاصه: قیامت منظره‌سی.

ذکی بك وایده‌شاری آقچه‌لرنی مسجد اچینه طاشوتوب بترگاچ ایکی اوچ پالیتسه‌یسکی کرتب اوزلری یانینه قویدیلر. صکره کشی صابن اوچه‌ر مجیدیه آقچه آولەشب چقدیلر. موندن آلوکده کیلوب شولای بر نیچه مرتبه بیرگانلر ایکان. مصرلیلرنك اوتکان طرابلس هم بو بالقان صوغشلرنده تورکلرگه ایتکان یاردملری فوق‌العاده کوب بولغان، حاضرنده‌ده ایس کیتکچ کوبدر.

بو، مکلرچه بیچاره تورك مهاجرلرینك شول قدر سفیل و پریشان بولوب استانبول طرفندن غلطه یاغینه چققانلقلرن یعنی یاوروپا قطعه‌سن طاشلاب آزیاغه کیرو چیگولرن کورگانده و ایکنچی طرفندن ده وقتیله آزیادن چققان بر اوچ تورکلرنك ؤیانه‌غه باروب یتوب یاوروپاغه دهشت بیرولرن ایسکه توشورگانده تورکلرنك کوزلرندن قایغولی یاشلر آقماوی ممکن توگلدر.

فی الحقیقه تورکلر آراسنده تورکیه‌نك حاضرگی تأسفلی حالی و بیك خوفلی بولغان استقبالی ایچون قایغروچیلر کوبدر. لکن بوغاریده أیتکانچه، طالع،

تورکلرگه شول قدر آرقه‌سن ئیله‌ندرگان که، آلار بر نرسه ایسابله‌گانچه فلاکتلر برسی اوستنه برسی یاووب طورالر.

جبل لبنان ایله ارمنستان مسئله‌لری حقنده کیچنلرده آزغنه یازغان ایدم. بو مسئله‌لرنك اهمیتی حاضر کیتکان صاین آرتا بارا و روم ایلی قطعه‌سنده‌غی ماکیدونیا و آرناودلق مسئله‌لری اورنینه بونلر میدان‌غه چغاچاغی آکلاشیلادر. ایسکی معاهده‌گه بناء، فرانسوزلر جبل لبنان مسئله‌سینه مداخله ایتوب، آنك اداره‌سنده مهم اوزگاریشلر (البته تورکیه ضررینه) یاصارغه تورکیه‌نی اوکایسز وقتلرنده مجبور ایتدیلر. بو اوزگاریشلرنك نتیجه‌سی جبل لبنان‌نك تورکیه‌گه تعلقی بتودن عبارت بولاچاغی معلومدر. حاضر ایندی فرانسوزلر جبل لبنان « اصلاحاتن » سوریه قطعه‌سینه‌ده شامل ایتماکچی بولالر. دیمك : بیروت، شام طرفلرینك وبتون سوریه قطعه‌سینك تورکیه‌دن آیریلووینه یول آچیلادر. ایکنچی طرفدن ایسه آناطولی‌نك آلتی گوبیرناسنده‌گی ارمنیلرگه «اصلاحات» یاصالووی آفطونومیالی ارمنستان‌غه نیگز صالنو دیگان سوزدر. چونکه حاضرگی اصلاحات لایحه‌سینه بناء، آنده قویولاچق عمومی بر مفتش تورکیه طرفندن آلماشدیریلا آلمی طورغان بر ذات بولاچق. احتمالکه بونك خرستیان بولووی‌ده شرط ایتله‌چك. یانده‌غی مشاورلری اجنبی خرستیانلر (انگلیزلر) بولاچق. ارمنستان‌غه قویولاچق مأمورلرنی آلار تعیین ایته‌چکلر. ارمنستاندن جیولغان نالوغلرنك کوب قسمی شول ولایتلرنك اوز کیره‌کلرینه طوتولاچق. محکمه‌لرده محلی تل معتبر بولاچق. ژاندارم و پولیس تدریجا محلی خلقدن یاصالاچق و سائره ...

طرابلس، روم ایلی ولایتلری، آطه‌لر دشمنلر طرفندن اشغال ایتلو سببلی مکلرچه تورك مأمورلری اورنسز، آنلرنك عائله‌لری آچ قالدیلر. شول قدر آور بر حاللر کیچرلگان وقتده حکومت کینه بونلرنك معیشتلرن تأمین ایتارگه مجبوردر. بونلر بارده آیلقچی مأمورلر بولغانلقدن وکوبسی اوزاق زمان مأموریتلرده بولوب عمرلرن شونده اوتکارگانلکدن حکومت آنلرغه، «اوزگز تله‌سه‌گز نیشله‌گز ایندی» دیه آلمایه‌چق، تگیلرنك‌ده صناعت و تجارت‌گه استعدادلری یوق. قوللرنده سرمایه‌لرده یوق. ارمنستان و سوریه مسئله‌لری طاغن تورکلر ضررینه حل اولونسه اورنسز قالغان تورك مأمورلری دخیده آرتاچق. مونه، شول طریقچه هم حکومت اوستنه هم ملت اوستنه بلالر برسی آرتندن برسی یاووب طورا و ایزگان صاین ایزه بارا.

بونلرغه قارشی نی چاره‌لر ایتارگه کیره‌ك، مملکتنی دخیده سوتیله باروذن

قوتقارر ایچون نیشله‌رگه کیره‌ك؟ تورکلرنك بتون متفکر قسمی حاضر شوندی مسئله‌لرنی توشونه‌لر. لکن بونلرغه جواب طابووی، بونلرنی حل ایتو جیکل اشلر توگلدر. بر یاقدن ایسکی عید نامه‌لر ایله، ایکنچی یاقدن اقتصاد، تجارت وصناعت جهتلرندن بولغان توشکونلك ایله تورکیه‌نك آیاقلری قوللری باغلانغان. اول اوزی تله‌گانچه اش یورته آلمی، یورترگه ایرك بیرمیلر. تیك طورسه، «نیچون اصلاحات یاصامیسن؟» دیب به‌یله‌نه‌لر. اصلاحات یاصی باشلاسه هر تورلی فتنه‌لر وبلالر یاگغور اورنینه یاودریله باشلی. ملتده علوم معارف، حسیات ملیه و آنك نتیجه‌سی بولغان فداکارلق بولسه قوتولونك چاره‌لری تابلور ایدی. لکن، مع‌التأسف، ملتده زمانه اقتضا ایتکان معارف یوق. بناء علیه، وطنن سویگان بر تورکنك بو مشکلات آلدنده حیران قالوب طورماوی ممکن توگلدر.

۲۱ دیکابر.

۲۷

هیجانلی خبرلر. کابینیت آماشنو مسئله‌سی. کامل پاشا. صلح می، صوغشمی کیره‌ك؟ صوغش علامتلری.

صوگغی کونلرده استانبول یاخشوق زور بر هیجان اچنده. اولا، خارجیه ناظرینك استعفا ایتو مسئله‌سی، صگره مینیسترلر آراسنده اختلاف بارلغی، کامل پاشا کابینیتی نك توشارگه مجبور بولاچاغی، «اتحاد و ترقی» چیلرنك یاگیدن اش باشینه کیلو احتمللری، یاش تورکلرنك، حربیه ناظری ناظم پاشانی اوز یاقلرینه آوداروب آلغانلقلری وصدر اعظم‌لق‌غه اول قویلوب، محمود شوکت پاشانك حربیه ناظری، حقی پاشانك خارجیه ناظری بولاچاغی مسئله‌لری هرکوننی آوزدن آوزغه سویله‌نب محاکمه ایتلدی. غزته‌لرگه‌ده آزراق یازیلوب اوتدی. لکن غیر رسمی صورتده تکذیب ایتله طوردی.

کیچه‌گنه استانبولده حاضرگی حکومتگه قارشی بر جمعیت کشف ایتلوب شونك اعضالری توقیف ایتله باشلاغانلغی شایع بولدی. نیندی جمعیت، نیشله‌ماکچی بولغانلر، بونلرن حاضرگه زه‌تله‌ب بلوچی یوق. لکن: حاضرگی حکومت وطن‌نی خراب ایتدی، ملتنی حقارتگه توشوردی، اگر بونلر اش باشنده قالسه‌لر

ارمنستانده، سوریه‌ده کیته‌چك، شول طریقچه تورکیه تیز زمانده بولینوب بته‌چك، بناءعلیه مطلقا بو حکومتنی اوزگارترگه تیوش دیوچی برفرقه تشکل ایتکان ایمش.

بالقان حکومتلری وکیللرینك ادرنه ایله آطه‌لرنی مطلق اوزلرینه آلورغه طلب ایتولری و بو خصوصده ١٤ نچی دیکابرده تورك وکیللرینك صوك جواب بیرولرن تکلیف قیلوب اولتیماتوم بیرولری حقنده‌غی خبر مونك کیچه (٢٢دیکابرده شنبه کون) طارالوب زور هیجان‌غه سبب بولدی. حاضر هر کم‌نك آوزنده شول‌غنه. کوب کشیلر: یاکیدن صوغش باشلاناچقدر، ذاتا شولای بولورغه تیوش ایدی، بوقسه بو قدر مسخره‌لی شرطلر ایله صلح یاصارغه ممکنمی صوك؟ دیلر. بر نیچه کون اولکی خبرلرگه کوره، ادرنه ایله آطه‌لردن کوبسینك تورکیه‌گه قالاچغینه مونده هر کم اشانوب طورا، بلغارلرنك آلای یوغاریدن سویله‌ولری باری قورقتوب کوبره‌ك آلور ایچون‌گنه دیب ظن ایتله ایدی.

شونك ایچونده کیچه‌گی خبر مونده زور تاثیر اجرا ایتدی. اورتا درجه‌ده اولان عمومی خلق یاکیدن صوغش باشلانو احتمالینه شادلانالر، ایندی عسکرمز توزولدی، آنلرنی طویدرو مسئله‌سی یولغه قویولدی، آنا طولی‌دن یاکی و تازا عسکر کوب کیترلدی، نصیب بولسه یوزده طوقسان موفقیت بزنك طرفده‌در، دیلر. یوغاریراق طبقه‌نك فکری باشقه‌چه‌راقدر. آلار اولا صوغش باشلانو احتمالینی یراق صانیلر. تورکیه حکومتی تکیلرنك صوراغانلرن بارنده بیررگه، خلقدن، ملتدن طارتنا. تکیلرده اوزلرینك صوراغانلرن آلمی قالورغه اوز خلقلرینك افکار عمومیه‌سندن قورقالر، شولای ایتوب ایکی یافده اوزلرن نق طورغان کورسه‌تلر و بیك یاخشی بللرکه، یاوروپا حکومتلری صوغشنی یاکیدن باشلاوغه ایکی یافده‌ده مساعده ایته‌چك توگللر، بلکه آراغه قاتناشوب کیلشدرو چاره‌لرن طاباچقلردر. اول وقت ایکی طرفده: نی حال ایتیك ایندی یاوروپا دولتلری مداخله ایله بزنی شوکا مجبور ایتدیلر، یوقسه دشمنمزنك کیره‌گن بیرگان بولور ایدك، دیه اوز خلقلری قاشنده اوزلرن حقلی یا مجبور کورسه‌ته آلاچقلردر، دیلر.

صوغش باشلانا قالسه بیله بو اش‌نك اتفاق و ائتلاف مثلث دولتلری آراسنده کوتولمه‌گان یاکی واقعه‌لر چغو سببلی‌گنه بولورغه ممکنلگن، بوقسه حاضر یاکیدن صوغشو ایکی یاق ایچونده بیك اوکایسز، تهلکه‌لی و ضررلی بولاچاغن سویلیلر. چونکه صوغشنی یاکیدن باشلاو ایله، تورکیه‌نك یاوروپا قطعه‌سنده قالغان صوك پارچه‌سی و پایتخت‌ده تهلکه‌گه توشکانلگی شیکللی

آزیا ساحللرینده دشمن‌نك هجومی احتمال طوتولا. آنا طولی‌ده ترتیبسزلکلر چغووی، روسیه ایله ایکی آراده نیدرازومینیه باشلانووی، فرانسوزلر طرفندن سوریه‌ده، انگلیزلر طرفندن بغداد، بصره طرفلرنده یاکی مسئله‌لر قوزغاتلو احتمالی‌ده بیك یافندر. بارسندنده بیگرمك صوغشنی دوام ایتدرر ایچون کوب آقچه‌غه احتیاج بارلغی وحاضرگی کونلك تورکیه ایچون آنی طابونك قیونلغی معلومدر.

بلغارلرغه کیلگانده: آلارنك عسکریده غایت یونچوغان، آریغان ایکانلگی، بلغاریانك‌ده کسه‌سی طاقر بولغانلغی شبهه‌سزدر. شونك ایله برابر، صوغش باشلانا قالسه، کیره‌ك مادی، کیره‌ك معنوی جهتدن آکا چیتدن زور یاردملر بولاچاغی، آنی نیچکده بولسه مغلوب ایتوب قالدررغه تله‌مه‌یه‌چکلری‌ده یاشرون توگلدر. اما اتفاق مثلث دولتلرینك و رومانیانك تورکیه‌گه مادی یاکه معنوی معاونتده بولوناچقلرینه اشانوب اش قیلورلق علامت کورلمی.

مونه شوکا کوره‌ده، مونده‌غی یوغاریراق دائره کشیلری صوغشنك یاکیدن باشلانماون تلیلر، باشلانا قالسه نتیجه‌سی تورکیه ایچون دخیله ضرر لیراق بولوب چغوون احتمال طوتالر.

ایندی حکومت دائره‌لرینه کیلسه‌ك: آلارنك نی فکر و نی قراردە بولغانلقلرن آچق بلوب بولمی. موندی مهم حاللرنی وقتی یتکانچه یاشرون طوتاچقلری، لکن هر احتمالغه قارشو سیاسی و عسکری حاضرلق کوروب قویغان بولوچیلقلری شبهه‌سزدر. شونك ایله برابر، خلق آراسنده شایع بولغان خبرلرگه بناء کامل پاشا اوزی صوغش طرفنده توگلدر. لکن مینیسترلر آراسنده صوغش طرفداری بر نیچه ذاتلر بار و حربیه ناظری ناظم پاشاده شونلر جمله‌سندندر. حتی کامل پاشا، صوغشنی یاکیدن باشلاو طرفنده بولغان مینیسترلرنی و ارکان حرب رئیسلرن جیوب: اگر تله‌سه‌کز صوغشنی یاکیدن باشلیق، لکن بتون مسئولیتنی اوستکزگه آلکز، هم شول خصوصده میکا رسمی بر تعهدنامه بیریکز، دیگان. تکیلر، یاری آلای بولسه احوالگه توشنوب، ایسابله‌شب قاریق، دیب کامل پاشادن ایکی کونلك مهلت صوراغانلر ایمش.

هر نیچك بولسه‌ده صوغش باشلانو احتمالی یاقنلاشسه کامل پاشا کابینیتی نك اش باشنده قالمایه‌چغی کوتوله‌در. حتی صلح بولسه‌ده، بو صلح تورکیه ایچون بیك ضررلی و حقارتلی بولغانلقدن شونی قبول ایتکان حاضرگی کابینیت‌نك خلق قاشنده اعتبار و نفوذی قالماس، بناء علیه اش باشینه یاکی کشیلر کیلور توسللی کورینه.

حاضرگی حکومت‌نك مروج افکاری بولغان «اقدام» غزته‌سی بیله، کامل پاشاغه اوز اختیاری ایله اورنن طاشلارغه، اوزندن صوك کیله‌چك کشی ایله سویله‌شب، آکلاشوب اشلرنی آکا تابشررغه تیوشلـکنی یازدی. صوکغی بر نومرنده ایسه: کامل پاشا کبی وقتی اوتکان سیکسان یاشلك بر قارتنك اداره‌سینه توزوب طوروومز چارمسزلـکدن، آبدراغانلقدندر، دی.

بر یاقدن شولای. اما ایکنچی یاقدن کامل پاشا اورنندن توشسه یا کیدن پارتیه نزاعلری باشلانووی، اجنبیلر مداخله‌سینه دخیده کوبره‌ك یوللر آچیلوب تورکیه‌نك بیك تیزدن ایران حالنه توشوونن قورقولادر. چونکه اول توشدیسه هر پارتیه، یاکه اوزلرینك منفعت شخصیه‌لری دائره‌سنده برله‌شکان گروهلر حکومتنی اوز قوللرینه آلورغه طریشه‌چقلردر. حالبوکه، حکومتنی اوز قولینه آلوبده دولت‌نك نفوذن صاقلارلق، سیاستن یوروته آلورلق حاضرگی کونده هیچ بر پارتیه یوق. اتحادچیلرنك خلق قاشنده‌غی حرمت و نفوذلری کیموگان. ائتلافچیلر ایسه اوز اوزندن طارالوب بتکانلر. «مجددین»، «اهالی» فلان کبی فرقه‌لر ایسه یالـکز قوری اسملردن‌گنه عبارتدر. بونلرنك حاضرگه اعضالریده، نفوذلریده، بر نرسه‌لریده یوقدر.

شول سببلی تورکیه خلقی‌نك بر قسمی نظرنده هم یاوروپا قاشنده آزمی کوبمی نفوذی بولغان و نیچکده بولسه حکومتنی اوز قولنده طوتوب اویوشدروب طورغان کامل پاشا اش باشندن چیگلسه خیرلی برنتیجه حاصل بولوونن بیگره‌ك، فنا حاللر ظهوری احتمال طوتولادر. لکن، شولای بولا طوروبده کامل پاشا کابینیتی اش باشنده اوزاق قالا آلمایه‌چغنه و حتی بو اوزگارشنك تیزدن بولاچاغینه مونده امیندرلر.

کیچه (۲۲ سنده شنبه کون) باب عالی‌ده مینیسترلر مجلسی بار ایدی. کیچ‌گه طاباکامل پاشانك آجولانوب مجلسنی طاشلاب چغوب کیتکانلـگی و آنك آرتندن ناظم پاشاده مجلسنی طاشلاب چغوب حربیه نظارتنه بارغانلغی شایع بولدی. مجلس بیك طاوشلی بولغان دیلر. مسئله لوندونه‌غی صلح مذاکره‌سی و متفقلرنك تکلیفلری حقنده بولغان. بونك اوزرینه، کامل پاشانك استعفا بیرر ایچون طوغری سرای‌غه کیتدیگنی سویله‌گانلر ایدی، لکن بو کونگی (۲۳ نده‌گی) غزته‌لرده استعفا فلان خبری یوق، بلکه کامل پاشانك ایسانلـگی یرنده بولماغانلقدن، کیچه‌گی مجلسده، وقتندن ایرته‌ره‌ك طاشلاب چغارغه مجبور بولغان، مجلسدن چققاچ ایووینه قایتقان. دوقتورلر بر نیچه کون آکا

ایوندن چقماسقه قوشقانلر، شونك ایچونده مینیسترلرنك کیکاش مجلسی برنیچه کون‌گه قدر کامل پاشانك ایونده بولاچقدر، دیب یازالر. کیچه‌گی کوننی آوستریا سفیرینك باش ترجمانی باب عالی‌گه ایکی مرتبه کیلوب کامل پاشا و خارجیه ناظرلری ایله کوریشوب کیتکان. باشقه دولتلرنك ایلچی خانه‌لرندنده باب عالی‌گه کیلوب کیتوچیلر بولغان.

یوموشلی کشیلرگه، ادارهٔ عسکریه‌نك رخصتی ایله خادم کوینه وکلیبولی‌گه طابا باررغه ممکن بولا باشلاغان ایدی. اوچنچی کون بو امکان بترلدی: هیچ کم‌گه رخصت بیرلمه‌یه‌چگی ادارهٔ عسکریه طرفندن اعلان ایتلدی. کیچه تیمور یول ادارمسی خادم کوینه ایلتورگه نرسه‌ده قبول ایتمی باشلادی. آورولر و مجروحلردن بوشاتیلا باشلاغان مکتبلرده‌ده درسلر باشلاتلمی طورا. یاکیدن کیرهك بولولری احتمال طوتولادر.

شونك کبك بر چوق احتمالر بارکه، حاضرگی حالنك یاخشوق هیجانلی بولغانلغن و تلهر تلهمهس صوغش باشلانو احتمالی بارلغن کورسه‌تهدر. لکن، احوالنك بولای غیر معین و مبهم باریشی مونده هر کمنی بیك طویدردی. نیده بولسه تیزرهك بر نتیجه آکلاشلسون ایدی، دیلر. بو حال صلح وکیللرنده البته طویدرغاندر. چونکه مذاکرهنك صوکغی مجلسلرنده کیتکان صاین عصبی‌لق اثری آرتا بارمقده‌در.

۲۳ دیکابر.

۲۸

صلح مذاکره‌سی حقنده‌غی فکرلر. هوا بوزولو وصوغش. لطفی فکری بك یانده. مسلمانلر هر یرده بر توسلی. سیاست و دینی آیرو مسئله‌سی.

صوغش یاکیدن باشلانورمی، یوقمی؟ مونه بر آطنه‌دن بیرلی استانبول خلقی‌نك ذهنلرن مشغول ایتکان نرسه شولدر. خلق غزته‌لرنی اوقوب، آنلرده‌غی بر برسینه مخالف ئللهٔ نیچه تورلی خبرلر و احتمالرنی کورگان‌دن صوك شاشوب قالا، نی دیه‌رگه‌ده بلمی. صکره بر برسندن صوراشورغه باشلیلر.

نهایت، بالقان حکومتلرینك وکیللری اولتیماتوم بیروب تورك وکیللرندن قطعی بر جواب صوراغاچ ۲۵نچی دیکابرده نیده بولسه ایکی یاقنك برشی آچیق

آڭلاشیلا ایندی دیب طورغانلر ایدی. اولتیماتوم ایچون تعیین ایتلگان مدت اوتدی. لکن کینه اش آوزولمی قالدی. ذاتا، اولگی مکتوبلرمده‌ده یازغان ایدم: خلقنك آڭلی ویوغاریراق قسمی صوغشنك باشلانوویته آلکدانوك احتمال بیرمیلر، بولای صاتولاشونی خلق کوزنده حکومتنك حیثیتن صاقلاو ایچون یاصالغان بر حرکت دیب گنه ایسابلیلر، صوغش باشلانسه بیله تورکیه‌نك موفقیتن امید ایته آلمیلر، بلکه دخیده زورراق زیانغه توشوون ظن ایته‌لر ایدی. ایندی موندی ترددلر آرتق اوزایوب کیتکاچ بونلر نظرنده صوغش احتمالی بتونله‌ی بتدی. حتی صوغشنك بولوون احتمال طوتوچی وآنی تله‌وچی توبان واورتا صنف خلقنك‌ده حاضر فکری اوزگاره باشلادی. آلارده ایندی صوغش بولماس، خلق بولای صووق قاراغاچ صوغشنی یاکیدن باشلاودنده بر فائده کیله‌چگن امید ایتو چیتن شول، دیلر.

شونك ایله برابر، بالقانلیلرنك اولتیماتوملری اوزرینه صلح مذاکره‌سی رسما کیسلگاندن صوك، تورك وکیللرینك لوندوندن قایتاریلوب صوغش باشلاـ نماوغه کوب کشینك کیفی کیتدی. بونی تورکیه ایچون طاغن بر حقارت دیب صانادیلر. چونکه بالقانلیلر مذاکره‌نی بویله کیچکدرو ایله ادرنه‌نك آزوغی بتوب تسلیم ایتلوون امید ایته‌لر. تورکلر آراسنده: «بزنك حکومتده شونی بله طوروب مسئله‌نی هنوز اوزایتورغه راضی بولا، حتی ادرنه‌نی بلغارلرغه بیرر ایچون حکومت آنك تسلیم ایتلوویته یوری فرصت بیره، یوقسه بو کوینچه بیررگه افکار عمومیه‌دن قورقا» دیب أیتوچیلرده بار.

حکومت طرفداری غزته‌لر ذاتا یاوروپا مداخله‌سن بیك یش ذکر ایتوب ادرنه‌نك بلغارلرغه بیریلوویته یواش یواش افکار عمومیه‌نی حاضرلیلر. اما، «اتحاد وترقی» اویوتقیسی بلن‌رمك یازوچی «تصویر افکار» و «ترجمان حقیقت» غزته‌لری: ادرنه کیتسه استانبولده کیتدی دیمکدر، اول وقت استانبولنك بزده قالووی موقت گنه بولاچق، برنچی فرصتده بزنی آندنده چغاره‌چقلر؛ حاضر قورال آستنده مکمل ایکی یوز مك عسکرمز بولغانی حالده بلغارلرغه قارشی طورا آلماسه‌ق، موندن صوك یاکی عسکر جیوب آنلرغه قارشی طورا آلونی امید اینارگه‌ده یارامی، دیلر. آطه‌لر مسئله‌سی بیگرمك آور طیولا. اگر تورکیه‌نك آطه‌لری همه‌سیده یونانلرغه کیتسه اول وقت آناطولی‌نی‌ده تورکلر قولدن کیتدی‌گه صانیلر، لکن ئلی حاضرگه گریدن باشقه آطه‌لرنك بارسینگده یونانغه کیتوویته مونده اشانمیلر. چناق قلعه بوغازینه هم آناطولی ساحلنه یاقن بولغانلری مطلق

تورکیه‌نك اوزنده قالاجقدر، دیب کوته‌لر.

بوگون‌گنه طانشلرمدن بر تورك آفیتسری ایله کوریشدم. صوغش‌نك باشلانوب باشلانماوی حقنده، نی فکرده بولغانن صورادم. «بز صالدات کشی، پالیتیقه‌نی بلمی‌مز، نی وقت قوشه‌لر شول وقت صوغش‌غه باشلیمز. اما هوانك بو قدر بوزولووینه باقیلورسه صوغشنك یاکیدن باشلانوون احتمال طوتارغه‌ده یاری!» دی.

واقعا، اوچ دورت کوندن بیرلی استانبولده هوالر بوزولدی. دورتنچی کون ایندی بر طوقتاوسز سیبه‌له‌ب یاکغور یاوا، صووق جیل ایسه، کیچه ۲۶سنده برنچی مرتبه اوله‌رق قار کورندی. لکن بش اون مینوت یاوغاجده آروب بتدی. آلوکسی صوغش وقتنده‌ده شول یاکغور وصووق جیللر بیچاره تورکلرنك تنکه‌لرینه بیك تیگان، تورك عسکرینك قریلووینه زور سبب بولغان ایکان. قاره دیکزده «مدیه» طرفلرند، تورك فلوطی قوری‌غه عسکر توشورر گه اوچ کون ماتاشقان، لکن قاطی جیل و طولقون سببلی موفق بولا آلماغان، ئللله نی قدر نرسه‌لری صوغه توشوب ئرمم بولغان. نی وقت متارکه بولدی، هوالر غایت توزه‌لدی، جلی جای کونلری کبك بولدی. ایندی یاکیدن متارکه آوزیلوب صوغش احتمالی سویله‌نگان وقتلرده ینه‌دن هوالر بوزولووی، عادتا طبیعت‌نك بیله تورکلر ضررینه یوروگانلکی توسلی کورینه. آفیتسرنك آیتکانی‌ده شولدر.

هوالر بوزولونك عسکر احوالینه زور تأثیری بارلغی شبهه‌سزدر. چتالجه وکلیبولی اطرافنده ایکی یوز مکدن آرتق تورك عسکری طورا. هر نه قدر چاتردہ فلانده بولسه‌لرده اوستدن یاکغور، آستدن یووشلك وآیاق آستی پچراق بولو بونلرنك حاللرن مشکل‌لشدره‌در. آنلرغه آزق یورتو مسئله‌سیده چیتن‌له‌شه. صووقلنك ایسانلك گه کوب تأثیری بارلغی شبهه‌سزدر، شول سببلی صوك کونلرده استانبول خسته خانه‌لرینه کیتریله طورغان آورو عسکرلر و مهاجرلرنك صانلری درحال آرتوب کیتدی. ئللی صوغش باشلانماغان تقدیرده شول تورلی اورنلرده‌غی آورو ومجروح صالداتلر بارسیده استانبول خسته خانه‌لرینه جییلوب بتکاچ بونلرنك صانی قرق مکلرگه ایریشور دیب حساب ایته‌لر وشوکا کوره اورن‌لر حاضرلیلر. دارالفنون بناسنده حاضرگی حالده ۵۰۰دن آرتق مجروح و آورولر یاتا. هر نه قدر بونلرنی بوشاتوب دارالفنون درسلرن باشلارغه قرار بیرگان بولسه‌لرده بو یلغه بونك بولووی بیك شبهه‌لیدر، حتی ئللی دارالمعلمین و اعدادی‌لرنی‌ده خسته‌لردن بوشاتوب درسلرنی باشلی آلمیلر.

کیچه «تنظیمات» غزته‌سینك صاحبی لطفی فکری‌بك ایله مصاحبت ایتدم. لطفی فکری‌بك برنجی پارلامینت‌ده «درسم»دن دیپوتات ایدی. اوزی عالی آبراز اوانیه‌لی بر ذات اولوب، استانبولنك معروف آدواقاتلرندندر. بو ذات «اتحاد وترقی» پارتیه‌سینه غایت دشمن اولوب، بتون سعی و اجتهادی آنلرغه قارشی حرکت ایتودن وآنلرنی یمرر گه طریشودن عبارت ایدی. شونك ایچونده، اول، پالقاونیك صادق بك طرفندن وقتیله «اتحاد و ترقی» گه قارشی یاصالغان و اعضالری روم، بلغار، عرب، آرناود، کورد کبی تورلی ملتلردن عبارت بولغان «حریت وائتلاف» پارتیه‌سینك ایك اشلکلی اعضالرندن برسی بولدی واوز مسلکلرن ترویج ایچون بر نیچه یلدن بیرلی کونده‌لك کچکنه بر غزته چغاروب کیله. «اتحاد وترقی» حکومتی وقتنده غزته‌سی بیك یش یابلا و یابلغان صاین باشقه اسمده چغارا بارا ایدی. ئلی حاضرده «تنظیمات» اسمنده چغارا طورغان غزته‌سن حکومت یابدروب اوزندن ۵۰ لیرا اشتراف توله‌تدی. سببی: عسکر حرکتی حقنده یازلماسقه تیوشلی بر نرسه‌نی یازوویدر. شول سببلی اول حاضر غزته‌سن «تضمینات» اسمنده چغارا باشلادی.

لطفی فکری‌بك تورکلر آراسنده یاخشوق شایان دقت بر سیمادر. آنك اوزینه اخلاصی بیك شدب. اوزن بیك یاوروپاچه ایسابله‌وچیلردن صانی. دینی مسئله‌لرده حریت طرفداری. تورکیه‌نك اداره وسیاست مسئله‌لرنده مطلق عدم مرکزیت (ولایتلرگه کیك حقوق بیرو) طرفداری. خاتونلرغه حقوق بیرملو وآنلرنك حاضرگی روشده قاچریلوب معطل طوتولماولری طرفداری. تورکیه‌نك باشقه غزته‌لری هر کون صاین باش مقاله‌لرینی یاوروپا سیاستنه، پوانکاره نطقنه، گره‌ی فکرینه، برختولد سوزلرینه دئر یازدقلری حالده، لطفی فکری‌بك اوز غزته‌سینك باش مقاله‌سینه اوز فکرینی، اوز توشونچه‌لرینی یازا. مثلا: اوزینك مینیستر بولورغه تلب تله‌ماوندن، تورکلرنك اوزلری آراسنده‌غی اختلافلردن، استانبولده حیات یوقلقدن وسائر شوندی نرسه‌لردن بحث ایته.

آلکاری «اتحاد وترقی» چیلرنك باشلیچه اویالری، «نور عثمانیه» یانده غی شرف افندی سوقاغنده اولوب ۳۱ مارت واقعه‌سی وقتنده «طنین»نك پاغروم یاصالغان مطبعه‌سی، اداره خانه‌سی، «اتحاد وترقی» قلوبی بولغان بیك زور و ماتورغنه بناده شونده ایکان. وقتیله اچنده مملکت‌نك ایك منور، ایك فعال بر قسمی بولغان اتحاد و ترقی چیلرنك گوز کیلوب طوردقلری و وطن نك

سعادت و استقبالی ایچون کیك پلانلر قوردقلری بو محتشم بنانك اچنده حاضر، آوروب حالدن طایغان، یوزلرنده قان بتوب چهره‌لری صارغایغان خسته‌لر و مجروحلر اکثراشوب یاتالر. قلوبنك اولگی حاکم و صاحبلری بولغان جاهد و جاویدلر ژیانه‌ده، اسماعیل حقی بابان زاده‌لر بروکسل‌ده یوریلر، ازمیر مبعوثی عبیدالله و سائرلر استانبول ادارهٔ عرفیه حبسخانه‌سنده یاتالر و آلارنك فکر و مطلبلرن یورتوچی محمود شوکت پاشانك حاضر اسمیده یوق. استانبولده بولسه‌ده آنك قایده ایکانن‌ده بلمیلر. دنیانك اوزگاریشلری شول قدر زور و تیز بولا ایکان.

ائتلافچیلر ألوك اتحاد و ترقی چیلرنی «شرف افندی سوقاغی کشیلری» دیب کنه یوروته‌لرایدی. مونه حاضر لطفی فکری بك‌نك اوز اداره خانه‌سیده شوشی شرف افندی سوقاغنده ایکان. باروب کارتوچکه‌منی بیرگاچده مینی اوز بولمه سینه قبول ایتدی. مین آنك بله‌ن موندن ألوك بر یرده اوچراشوب طانشقان و بر قدر سویله‌شکان، لکن طاغن اوزاغراق سویله‌شورکه بولوب آیرلغان ایدك.

لطفی فکری بك ۳۵ یاشلر چماسنده گوزه‌ل گنه قیافتلی بر آدمدر. مین کرگانده یانده ایکی کشی بار ایدی. مینی آلار بله‌ن طانشدردی. ایکیسیده غزته محررلرندن ایکان. اوته‌دن بیرودن و صلح مذاکره‌سی مسئله‌سنه دائر بر آز سویله‌شکاندن صوك مین لطفی فکری بك دن تورکیه‌نك موندن صوکغی حالی حقنده اوزینك نی فکرده بولونغانلغن و مملکت‌نك، قولده قالغان قسمن سلامت بر یولغه قویار ایچون تورك ضیالیلرینك وسیاسیلرینك نیلر توشونگانلك لرن صورادم.

ـ «افندم، بر کره کوز صالیکز، دنیانك هر طرفینه. قایوغنه برده مسلمانلر بار ایسه آنلر علوم و معارف‌ده، تجارت و صنایع‌ده، ترقیات فکریه‌ده اوزلرینك کورشیلری بولغان باشقه ملت و باشقه دین اهللرندن آرتده‌لر. مونی انکار ایته‌ر اورن یوق. آنلرنك بو آرتده‌لقلرینه سبب ایتوب شمالده، یاکه جنوب‌ده بولنولرن ویاخود یاوروپاده، آفریقاده، آزیاده یاشاولرن کورسه‌ترگه ممکن توگل. چونکه بارسیده بر توسلی. گویا بر قالبدن چققان توسلی بارسیده بر فکرده‌لر. بو حالده بونلر آراسنده مشترك عمومی بر سبب ئزله‌رگه کیره‌ك. اول مشترك نرسه نسل و قان قرداشلگی، یاکه تل و ادبیات برلگی توگل. چونکه بو جهتلردن بونلر آراسنده کوب فرقلر بار. بونلر آراسنده عمومی مشترك بولغان نرسه یالکز دین‌گنه‌در. لکن اسلام دینی فی حد ذاته ترقی و تمدن‌گه مانع توگل، بلکه آنی قوتله‌وچی بر شریعتدر. بو حالده، ترقی‌گه

مانع بولغان نرسه بو دن گه صوکندن قوشلغان بر طاقم فکرلر و حکملر و تورلی کشیلر طرفندن یاصالغان تفسیرلر و شرحلر بولوب قالادر. حاضرنده ایسه دین اسلامنی تمام تمیزلهب ایسکی صافلغنه قایتارو ایله اوغراشورغه فرصت مساعد توگل، وقت یوق. کورشیلرمز بزنی طاپتاب اوزوب کیتهلر. بناء علیه بزگه بیك آشغچ حرکت ایتمی یارامی. بونك ایچون ایك جیکل و مناسب طریق سیاست ایله دینمزنی بر برسندن آیرمق در. عالم اسلامنك حاضرگه قدر ترقی ایته الماوینك سببی شول ایکیسن برگه بوطاب قاتناشدروب یورتولرندندر. اگر سیاست و اداره اشلرینه دین قاتناشدرلمادیسه مسلمانلر درحال ترقی و تمدن یولینه کره چکلردر، مونده اصلا شبهه یوقدر؛ نصل که خرستیانلرده و باشقه ملتلرده سیاست اوز یولی برلهن، دین اوز یولی برلهن بارا، هر ایکیسیده اوزلرینك اعتبار و نفوذلرن بوغالتمیلر و بر برسینه مانعده بولمیلر».

لطفی فکری بك نك بو سوزلرینه قارشی مین: خرستیانلق یالکز اخلاقی بر دین اولدیغی حالده، اسلامیتنك سیاست گه، تجارت گه، عائله معیشتینه وحتی شخصلرنك خصوصی احوالینه قدر زور تعلقی بولغانلغن، بناء علیه سیاست و اداره مسئلهلری ایله دین اسلامنی بر برسندن آیرو چیتن بولاچاغن وآیروغه قاراغانده آنی تمیزلهو و اصلاح ایتو بلکه تیزرهك ممکن بولاچاغن سویلهدم.

لطفی فکری بك کینه اوز فکرنده ثابت قالوب: «ایك آخرده بولورغه تیوشلی نرسه کینه شول آیرودر. آکا ثلله نیندی ئهیلهنچ یوللردن باروب چققانچه طوپ طوغری بارارغه و هر نه قدر آور بولسهده طوغری شول مقصدنك اوزینه خدمت ایتارگه کیرهك. حاضر آز بولسهده اسلام دنیاسنده اویانو باشلانغان، بو فکرنی آکلاوچیلر و آکلاتوچیلر هر طرفده طابلور، مونه شول کشیلر آریمی طالمی خدمت ایتسهلر موفقیت کوریلهچگنده شبهه بوقدر» دی. همده لطفی فکری بك نك فکرنچه بتون ملتنك یارطیسی بولغان اسلام خاتونلری حقوقسز، حریتسز قالدقچه، آنلر دورت استینا آراسینه یابلوب آصرالدقچه، یعنی گاوده نك یارطیسی پارالیچ بولوب طوردقچه مسلمانلرنك ترقیسی، معیشت و حیات میدانده یاوروپالیلر ایله مقابله ایته آلولری هم آنلر آراسنده یاشی آلولری ممکن توگل، آنلر تدریجا ایزیلهچکلر و بتهچکلردر.

لطفی فکری بك ألوك «حریت و ائتلاف» پارتیهسی طرفدارلرندن اولوب آکا بیك نق خدمت ایتدیگی حالده، کوبدن توگل اول پارتیهدن چغوب «مجددین فرقهسی» اسمیله اوزی یاکی بر فرقه تأسیس ایتارگه

کریشوب اوزینك غزته‌سنه کیچنلرده شونك پروغرامن اعلان ایتکان وپروغرامی نك مهم ماده‌لرندن برسیده تورکیه‌ده حکومت جسمانیه ایله حکومت روحانیه‌نك آیریلووی مسئله‌سی ایدی. یعنی لطفی بك‌نك فکرینه بناء، تورکیه سلطانی صرف دنیاوی و سیاسی بر پادشاه اولوب، آنك خلیفه‌لك صفتی حکومت و اداره مسئله‌لرنده هیچ بر رول اویناماسقه وخارجده‌کی اسلاملرغه‌ده آنك دینی ومعنوی بر تأثیری بولماسقه تیوشدر. اگر شوشی اساس قبول و رسما اعلان ایتلسه اوز قول آستلرنده کوب مسلمان خلقی بولغان یاوروپا دولتلرنده‌ده پانیسلامیزم فلان شبهه‌لری بتوب آنلرنك تورکیه‌گه یاخشی کوز برله‌ن قاراولرن امید ایتارگه ممکن بولاچقدر.

لطفی فکری بك‌نك بو فکری اساسلی بر مسئله ایکانلگنده شبهه یوق. لکن، بونك ایچونده کوب وقت کیره‌ك. یاپونیاده، بلغاریاده ۲۰ - ۳۰ سنه اچنده اشله‌نگان اشلرنك تورکیه‌ده آلای تیزگنه اشله‌نووی ممکن توگل‌لگی میدانده‌در. لطفی بك‌نك خاتونلرغه حقوق و حریت بیرو فکری بیك فائده‌لی هم پراکتیچنی بر اش اولوب، تورکیه‌ده شول فکرگه خدمت ایتوچیلر، نی قدر کوب بولسه تورنلرنك سعادتنه شول قدر زور یاردم ایته‌چکلری شبهه‌سزدر. مصرلی مرحوم قاسم امین بك‌نك خاتونلرغه حریت بیرو تیوشلگی حقنده یازغان اثری وقتیله تورکچه‌گه ترجمه ایتلوب استانبول‌غه کرتله باشلاغاچ، بر طاقم علمانك طاوش کوتاره باشلاولرینه بناء، «اتحاد وترقی» حکومتی آنی منع ایتکان ایدی. لطفی فکری بك حاضر شونی «حریت نسوان» عنوانی ایله اوزینك «تضمینات» غزته‌سنده فیلیه‌تون صورتنده نشر ایته بارادر.

۲۷ دیکابر.

٢٩

تورك اوجاغنده

موندن بر يل ياريم قدر آلوك تورك ياشلری «تورك اوجاغی» اسمنده رسمی بر جمعيت آچقانلر. جمعيتنك مقصدی: تورك لرنك ملی تربيه لرينه و آنلرنك علمی، اجتماعی، اقتصادی جهتلردن ترقيلرينه، تورك جنسی نك و تورك تلی نك تكملنه طريشمكدن عبارتدر. بو مقصدينه ايريشور ايچون جمعيت «تورك اوجاغی» آدلی قلوبلر آچوب درسلر، قونفرانسلر بيره چك، ادبيات مجلسلری ترتيب ايته چك، كتاب و رساله لر نشر ايته چك و مكتبلر آچاچق در جمعيت نك تعقيب ايتديگی مقصدلرندن بريده: تورکلرنی بايتورغه طريشو اولوب، بونك ايچونده جمعيت نك ادارمسی هر تورلی هنر وصنعت ايه لری برلن كوروشوب طانوشه چق، سوداگرلك وايگونچی لك جهتلرنچه تشويق و ترغيبلرده بولوناچق، بو خصوصلرده مادی و معنوی ياردم ايتارگه طريشه چق، تورکلر آراسنده ياكی شركتلر ياصالوغه، ياكی تجارتخانه لر آچيلوغه اجتهاد ايته چك.

«تورك اوجاغی» خالص ملی واجتماعی بر جمعيت اولوب سياست اشلرينه هيچ وقت قاتناشمايه چق وسياسی فرقه لرگه خدمت ايتميه چكدر.

نظامنامه سينه بناء، جمعيت اعضالری يالكز تورکلردن عبارت بولورغه تيوش. هر آيده ايكی غروش (١٦ تين) تولب طوروچيلر حقيقی اعضا بولالر. تورکلك گه وتورك اوجاغينه زور خدمتلری تيگان كشيلرنك فخری اعضا صايلانولری ممكندر. نظامنامه نك باشقه ماده لری علی العموم جمعيتلرده بولغان قاعده لر وترتيبلردن عبارتدر.

تورکلك فايده سينه طريشو قصديله آچلغان بو جمعيت گه تورك ياشلرندن وضياليلرندن بر قسم خلق بيك ياخشی قاراغانلر. بر يل اچنده يدی يوز قدر كشی اعضا بولوب يازلغانلر. اعضالق غه يازيلوچيلر آراسنده دوقتور، آدؤاقات، محرر، اديب كبی تورلی صنف و مسلك گه منسوب آدملرده كوب بولغان. جمعيت اوزينك مقصدينه خدمت ايتو يولينده ياخشی غنه كرشكان ايكان. لكن، تورکيه نك همه اشلرن طوقتاتقان طرابلس وبالقان صوغشلری بو جمعيت گه ده تأثير ايتوب، بايتاق مدتدن بيرلی «تورك اوجاغی» اوزينك خدمتلرن ادا ايته آلمی طورغان.

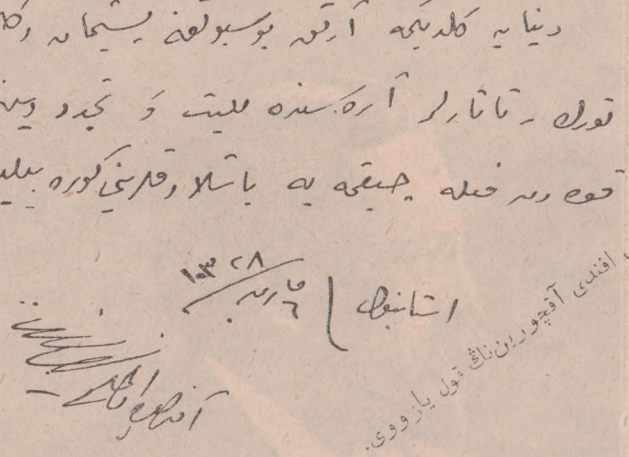

آقچوره اوغلی یوسف بك.

ایندی یمن، آرناود اختلاللری وطرابلس، بالقان صوغشلرینك نتیجه‌سنده تورك عنصری جاهل وفقیر بولونك ضررلری بیگره‌ك آچق کورلگاچ «تورك اوجاغی» اوزینك مقصدینه تیزره‌ك و نفراق خدمت ایتونی تیوش طابوب یاکیدن اشکه کرشکان. علمی وادبی جیولشلر یاصاب قونفرانسلر بیررگه باشلاغان.

مونه شوشی «تورك اوجاغی»، هلال احمر خدمتنده بولنو یاکه آنکا یاردم

ایتو ایچون کیلوبده موقتا استانبولده بولونغان هم مونده سودا ایتوب طوروچی مسلمانلر شرفینه کیچه‌گی کون بر چای ضیافتی یاصادی. ضیافت‌گه، قریم مسلمانلری طرفندن هلال احمر گه اعانه کیتروچی امیر حسن آغابکروف، رستم افندی

پارپه توف، مونده هلال احمر خدمتنده بولنوچی کبیر بکر، شریف احمدجانف، فاتح رحیمی افندیلر، شمال تورکلری معتبرانندن اولوب مونده طوروچی عبدالرشید افندی، احمد بك آغایف و علی بك حسین زاده، احمد صائب بك همده حاجی اسماعیل افندی آبدوشف و حاجی امیر حسن افندی بکروف شیکللی بر نیچه معتبر سوداگرلر دعوتلی اولدیغی کبی، تاتار غزته‌لرینك مخبرلری صفتیله علی اصغر افندی کمال ایله میتده چاقرولی ایدك.

تورکلرنك باش و فکرلی بر قسمی طرفندن، بیوك بر ملی مقصد ایله آچلغان بو جمعیتنك اعضالری ایله کوریشو، تورکیه‌نك بو کبی آور بر حاللر کیچرگان وقتنده آنارنك نی فکرده بولونغانلقلری حقنده آز بولسه ده بر فکر حاصل ایتو ایچون بو دعوتنی مع‌المنونیه قبول ایتدك. بز بارغانده مجلسده یکرمی اوتوز قدر کشی بار و«اوجاق»نك رئیسی («افهام» غزته‌سینك مدیری) فرید بك و آنك معاونی یوسف آقچوره بکلرده شونده ایدی. بزنی شونده‌غی تورکلر ایله طانشدردیلر. بونلر آراسنده دارالفنون مدیری سامی بك، دوقتور عاقل مختار بك، تربیهٔ بدنیه مکتبی معلمی سلیم سری بك، «تورك یوردی» مجموعه‌سی محررلرندن کاظم نامی بك وباشقه‌لر بار ایدی.

«تورك اوجاغی» نك بناسی دیوان یولنده اوچ قاتلی گوزەل بر ایوده‌در. شوندە جمعیت نك کتبخانه و قرأتخانه‌سی، قونفرانس زالی، مجلس بولمه‌لری بار.

چای ضیافتی باشلانغاچ جمعیت نامندن رئیس معاونی یوسف بك قصفه بر نطق سویله‌ب قوناقلرغه «خوش کیلدیکز!» دیدی. تورك مجروحلرن قاراو و آنلرغه اعانت ایتو ایچون اوزاق یرلردن کیلگان تورك قرداشلرگه تشکر بیان ایتدی وبا خصوص تورك قرداشلرینك قانلی یاره‌لرن صارمق ایله مشغول بولغان، لکن محض عادت اقتضاسی سببلی حاضرگی مجلسده آرامزده بولونا آلماغان رقیه، مریم وگلثوم خانملرگه جمعیت اسمندن رحمت ایتدی. جمعیت اعضالری بر آوزدن آنك فکرن تأیید ایتدیلر و مذکور خانملرگه جمعیت‌نك تشکرینی یازوب یبارگه اوتندیلر.

بوکا قارشی مین بر نیچه سوز ایله، بز مسافرلرگه بولغان التفاتی ایچون «اوجاغ»غه تشکر بیان ایتدم. «تورك یوردی»، «تورك اوجاغی» کبی ملی و عالی مقصدلرغه خدمت ایتوچی مؤسسه‌لردن تورکلرنك استقبالی ایچون کوب فائده‌لر مأمول بولدیغنی، حاضرنده تورکیه سیاستا مغلوب بولسه‌ده آکا قاراب حمیتلی یاشلرنك مأیوس بولولری جائز بولمادیغنی، قضا و فلاکتلرنك بر ملت یاشنده دائما قالمایه‌چغنی، اگر اوچاقچیلر ویوردچیلر اوز مسلکلرنده نق غیرت ایتسه‌لر ثمره‌لری تیز کوریله یاشلایه‌چغنی، روسیه مسلمانلری آراسنده تجارت، صناعت، زراعت خصوصلرنده بایتاق ترقی کوریله یاشلاوی تورك قوملرنده استعداد بارلغینه دلیل اولدیغنی عرض ایتدم.

سلیم سری بك «تورك اوجاغی»نك ایك مهم وظیفه‌لرندن برسی بالالرغه تربیهٔ بدنیه بیرو، ایك آلوك ملتنك بدنن سلامتله‌ندرو، صوکره سلامت عقلنی سلامت بدنده ئزله‌و تیوش ایکانلکنی وبوندی جمعیت‌لرنك یاوروپاده وباخصوص انگلتره‌ده بیك کوب فائده‌لری کورلگانلکنی بیان ایتدی.

صکره عبدالرشید افندی بر نطق ایراد ایتوب، بالالر ایچون تربیهٔ بدنیه لازم ایسه‌ده، بوندی جمعیتلر ومؤسسه‌لرنك یاوروپاغه و انگلتره‌گه تقلید ایچون گنه یاصالماوی، بلکه تورك لرنك اوز احوال ملیه و اصول معیشت لرینه موافق روشك ترتیب ایتلولری وبوندی کیره‌کلی نرسه‌لر تورك متفکرینی‌نك اوز باشلرندن چغووی تیوشلگینی، حاضرگه قدرده تورکلرده هر نرسه یاوروپاغه تقلید یوزندن گنه یاصالو سببلی هیچ بر خیرلی نتیجه بیرمه‌دیگنی، یاپونلر اوزلری ایسابله‌ب،

احمد بك آغايوف

اوزلری توشونوب یاصاو سببلی اوز حاللرن توزه‌تو یولنده بیك کوب ترقی ایتدیکلرینی سویله‌دی .

دارالفنون مدیری سامی بك : حاضرگی مغلوبیت سببلی تورك یاشلرینك مأیوسیت گه توشماولری ، بلکه سعی و غیرتلرن دخیده آرتدروب ، ملتنی ترگزرگه طریشولری لازم بولغانلقنی سویله‌دی و احوال سیاسیه‌چه تورکلرنك

حکومات اسلامیه نك اصحاب فنی بالخاصه
اوچ صنف حاضرلاشدر: حکمدارلر، علما
و اوبا: حکمدارلر - عدالت و خالقیت برینه
ظلم و عطالتی، علما حقایقه، دیانات اسلامیه
یه بنه خرافات و سفسطه یی اوبا ایسه
جهالت و تعصبات یه بنه تبعیض و تردیانی
اعتیاد و استدام ایدرك احالی یی ظلمه
ضلالته و تدنیاته آلشدیرمشدر

احمد بك آغایف بك قول یازدوی.

حاضرگی حاللرنده آرتوغراق اوگهایسزلق غه توشکان، لکن سعی و غیرت سایه‌سنده کینه اوزلرن قوتقارغان ملتلر بولغانلق غه تاریخدن بر نیچه مثاللر کیتردی.

صگره احمد بك آغایف اوزون و مهم بر نطق سویله‌ب حاضرگی حاللرگه متعلق کوب نرسه‌لرنی ایضاح ایتدی.

شونی‌ده ایتوب اوتیم که: آلوك روس دارالفنونده اکمال ایتکان، صگره اون یل قدر پاریژده طوروب تحصیل علوم ایتکان احمد بك آغایف اوزینك قوهٔ قلمیه‌سی، وسعت فکریه‌سی جهتندن بیك ممتاز و نادر بر ذاتدر. روسچه‌ده نه قدر گوزل یازغانلغن وآنك یازولری نه قدر سویلوب اوقولغانلغن تعریف ایتوب

طورغه حاجت یوق. آنی روسیه مسلمانلری اوزلری بلهلر. ایندی مونده کیلوب آنك، فرانسوزچه یازغانلرن اوقی باشلاغاچ و اوقی طورغان کشیلر ایله سویلهشکاچ آنك بو تلدهده شولایوق، بلکه روسچهسندن دخی آرتوق ماهر ایکانلکینه مبنده قناعت حاصل بولدی. تورکچه یازوده بیك ترقی ایتکان. «ترجمان حقیقت» غزتهسنده هر کون یازغان باش مقالهسی هر کم طرفندن بیك سویلوب اوقولا. ذاتا «ترجمان حقیقت» نك یاشاوینه ایك زور تأثیر ایتوچی نرسهده شول آغایف مقالهلریدر.

آغایف طرفندن مجلسده سویلهنگان نطقنك خلاصهسی بوندن عبارتدر:

ـ «حاضرگی یاش تورکلرنك ایتکان بتون خدمتلری کمالر، مدحتلر، عبدالحق حامدلر طرفندن تعقیب ایتلکان ایدییالنی فعلیتگه چغاروودن عبارت بولدی. آنلرنك تعقیب ایتکان ایدییاللریده تخریب یعنی استبدادنی یمرو و سلطان حمید اداره‌سندن قوتولودن عبارت ایدی. آندن صوکغیسی بوشلق، قاراکغولق ایدی. چونکه استبدادنی یمرگاندن صوك نیشلهو حقنده معلوم و معین بر پلان قورولماغان، بتون قوت و غیرتلر شول استبدادنی یمرو مقصدینهغنه حصر ایتلکان ایدی. استبداد یمرلدی. سلطان حمید اداره‌سی بترلدی. لکن شونك صوکندوق یاش تورکلر بوشلقغه، قاراکغولقغه کیلوب چقدیلر. قایسی یاقغه بارغه تیوشلکنی کورسهتوچی یاقطی بر فنار (ملی بر غایه) موجود اولمادیغندن یاش تورکلرنك تورلیسی تورلی یاقغه کیتوب آداشدیلر. آراغه نزاع و اختلافلر توشدی. تورکیهنك ضعیفلنوون و بتریلوون کوتوب طورغان بدخواهلر بو فرصتدن استفاده ایتوب بتون قوتلری ایله آنك ضررینه طرشدیلر. نهایت، آنك باشینه شوشی قدر فلاکتلر کیلدی. لکن بو صوغشلرده جیکلکگان نرسه تورکلك توگل، عثمانلیلقدر. حاضرگه قدر دولت عثمانیه وملت عثمانیه دیب یوروتلکگان نرسهلر تورك، عرب، ارمنی، آرناود، کورد، روم، لاز، مسلمان، خرستیان، مجوسی کبی تورلی ملتلر و تورلی دینلرگه منسوب خلقلرنك، یاکه آتاسی آرناود، آناسی چرکس، یاخود آتاسی انگلیز آناسی عرب بولغان قوشومته و جیینتقلرنك هیئت مجموعهسندن عبارت ایدی. مملکتنی اداره ایته بلماوچیلر، وطن باشینه بلا کیتروچیلر، بو صوغشلرده جیکلوچیلر مونه شولاردن عبارت بولغان حکومت عثمانیهدر. تورك حکومتی توگلدر. تورکلر صاو بر خلقدر. آلار چریمه‌گان. حکومتنی آلار اوزلری مستقل اداره ایتکان بولسهلر البته دولت باشینه بو بلالر کیلمه‌گان بولور ایدی. نیته‌کم، صوغشنك

آخرینه طابا آنا طولی‌دن خالص تورك عسکری کیلوب یته باشلاغاچ‌ده چتالجه‌ده بلغارلرغه قارشی نیندی مظفریتلی موفقیتلر کورسه‌تدی. تورکلرنك بارلق خطاسی بر برسن یاراتماغان، بر برسن آکلاماغان و آکلاشورغه تله‌مه‌گان شول قدر کوب خلقلرنك هیئت مجموعه‌سینه بر دولت و بر ملت اسمی بیروب یوروده و شونلرغه اشانوب صوغش باشلاوده بولدی. لکن تجربه کورسه‌تدی که، تورکیه منفعتن تورکلرگنه سویه‌رگه ممکندر. بو حالده کمالللر، مدحتلر طرفندن تعقیب ایتلگان ایدییالنك صوکغی یاغنده‌غی بوشلق‌نی طوتررر ایچون آنده بر نرسه قویارغه، آنی یاقطورتر ایچون بر فنار یاندررغه کیره‌ك. آنده قویولاچق نرسه و آنده یاندریلاچق فنار ایسه تورکلك گه خدمت، تورکلك فائده‌سنه طریشودن عبارت بولورغه‌غنه ممکندر. مونه شوشی خدمتلرنی ادا ایتارگه‌ده «تورك بوردی»، «تورك اوجاغی» کرشکانلر. بناء علیه، بونلرنك تورکلك استقبالی ایچون زور خدمتلر ایفا ایتارگه موفق بولاچقلرنده اصلا شك و شبهه یوقدر. تورکلرنك حیات‌غه نی قدر استعدادلری بارلغی، شمال تورکلرینك تجارت ومعارف یوللرنده‌غی ترقیلری ایله معلومدر. احتمالکه، حاضرگی احوال نتیجه‌سنده تورکیه‌نك سیاسی حیاتنه کوب نقصانلر کیلور. لکن بوکا قاراب تورکلك گه ضرر کیلماس، بالعکس آچی تجربه‌لردن عبرت آلوب اویانور، هیچ شبهه‌سز اولگی‌دن زیاده حقیقی حیات یولینه کرر. شونك ایچونه تورکلر مأیوس بولورغه توگل، بلکه اولگی‌دن زیاده غیرت ایله اشکه کریشورگه تیوش‌در».

احمد بك آغایف مسئله‌نی بیك آچیق تحلیل ایتوب و مثاللر کیتروب سویله‌دگندن مجلسکه بیك گوزه‌ل تأثیر ایتوب روح بیردی. صکره، دوقتور عاقل مختار وکاظم نامی بکلر کینه تورکلرده ملی محبت و تورکلك روحی بولنونك تیوشلگی و حاضرگه قدر آنلرده شونك بولونماوندن کوب فلاکتلر کیلووی حقنده بیاناتده بولوندیلر.

واقعا، حاضرگه قدر تورکیه‌نك اداره‌سی خصوصنده اسلامیت، عثمانلی‌لق، تورکلك اساسلرندن هر برسی تورلی وقتلرده تورلیچه تجربه ایتلوب قارالمش، لکن برسی اوزرنه گنه تقرر ایته آلماینچه برسندن برسینه کیچلوب یورولدگندن بارسیده ضعیف قالمش و برسیده دولت اداره‌سینه اساس بولورلق روشده طامر جایا آلمامشدر. یوسف بك آقچوره جنابلرینك «اوچ طرز سیاست» نام رساله‌سی بو خصوصلرنی غایت اساسلی صورتده ایضاح ایتمکده اولدیغندن، واقف بولورغه تله‌گان کشیلر شونی اوقورغه تیوشدرلر.

۲۴ دیکابر.

۳۰

آورولر. مسجدلر. مهاجرلر. هنددن، آمریقادن و مصردن اعانه‌لر. روم ایلی ده ظلملر. کوردلر. روسیه‌گه یاقنلاشو فکری. وقف اشلری. مرحوم احمد مدحت حقنده.

استانبولده وبا آزایدی. هر کونلك آوروچیلرنك صانی ۸–۱۰ غه، أولو چیلرنك صانی ۲–۳گه توشدی. زور جامع لرده آورو عسکرلرنی آندن چغاروب قایسن قایا اورنلاشدروب بتردیلر. کوبسی تریلوب مملکتلرینه یبارلدی. بعضیلریده یاکادن عسکر صفنه کوندرلمشلردر. لکن، بونلر اورنینه جامعلرنك کوبسینه، دشمنلر قولینه کیچکان یرلرده‌گی مسلمان مهاجرلر اورنلاشدرلدی. خاتون قز، بالا چاغالر بارسیده مسجدلرنك اچنده، ایرلری ایشك آلدنده طورالر.

«آیاصوفیه» جامع شریفنده‌گی آورو عسکرلر آندن آلنغان. مهاجرلر کرتلمه‌کان. لکن ئلی اچنده نماز قیلنمی، کروب یورر گه ممکن توگل. اچن طازارتالر، دیزینفکسیه یاصیلر، نمازلقلرن جه‌یه‌لر. ایشك آللرن تمیزلیلر. قاپقالری آچقدر. سلطان احمد جامعنده‌ده نماز قیلنمی. اچنده مهاجرلر بار. ایده‌نده‌گی نمازلقلری آلنوب قویلغان. بیچاره مهاجرلرنك خاتون قز و بالا چاغالری طاش ایده‌ن اوستنه یوقاغنه بر چارشاو جه‌یب بوروشب اوطورغانلر. جامعنك گوزه‌ل مرمر باغانالری آراسینه باولر طاغوب بالالرینك بیشکلرن آصقانلر. شولارنی تیربه‌تب اوطورالر. سرگردان بولوب یورپلر. اوچهر دورته‌ر یاشلق صبیار یالان آیاق و کوبسنچه اشطانسز نیسز صالقون طاش اوستنده بویوغوب اوطورالر.

حاضرگنه شول جامع‌دن قایتدم. مهاجرلرنك بر ایکیسندن، آشارگزغه اچه‌رگزگه بارمی؟ بیره‌لرمی؟ دیب صورادم.

ــ «الله دولته ملته زوال ویرمه‌سون، بیره‌لر، زورلرمزغه هر کون ۳ قداق، بالالرغه قداق یاریم ایکمك بیره‌لر، چوق شکر الحمدلله» دی.

ــ شورپا، بالالرگزغه سوت کبك نرسه‌لر بیرلمی‌می صوك، آلار نیچك یاشیلر؟ دیدم.

ــ ای قرداش، آندی نرسه‌لرنی توشده کورر گده یوق ایندی، اگر شول ایکمك طوقتالماسه بیك راضی مز، دی.

شونده یوروچی بر تورك مأمورندن ، بولارنك مونده نیشلهب طوتولدقلرن، قایده وقاچان یبار یلهچکلرن صورادم .

ــ صلح بولغاچ بولارنی کیرو اوز مملکتلرینه قایتاروب یباره‌چکمز، شوکا قدر مونده طورالر ایندی، دی .

ــ هیچ بولماسه شول صبیلرغه جلی شورپا، سوت، چای کبك نرسه‌لر بیرو ممکن توگلمی؟ هلال احمرده آقچه کوب دیلر بیت، دیدم .

ــ «آقچه‌دن اش قالمی، آقچه بار، لکن بولارنی طویدرونی یعنی جلی آش بیرونی ره‌تکه صالوب بولمی ؛ چونکه بونلر اوزلری بیك کوب، اوزلری طاراو، صکره مسلمان خاتون قزلری ایرلر برلن قاتناشورغه ممکن توگل، آشنی تورلی یرلرده پشروب آشاتورغه زور بر آرغانیزاتسیه کیره‌ك، بر یرده‌گنه پشروب طاراتورغه تورلیسی تورلی یرده طورا، اوزلرینه آقچه بیرسه‌ك آلار موندی مسجد اچلرنده ئللهٔ نیچه یوزمر عائله نیچك ایتوب آش پشره آلسونلر، مونه شولارنی باشقاروب بولماغانغه کوره، بولار شولای طورا بیره‌لر.

آقچه بولا طوروبده شونی طوتارغه بولدرا آلماو سببلی شول قدر کوب بیچاره لرنك شول حالده طوتلولری نی قدر شایان تأسف در.

مجروحلر قارارغه هندستان مسلمانلری طرفندن ۲۵ کشیلك ایکنچی هیئت کیلدی. اعضالری بارسیده ضیالی وبای مسلمانلر، کوبسی یاوروپا دارالفنونلرنده اوقوچی هندلی استودینت لردر. بونلرنی حاضرگه «قدرغه» ده‌گی اهلال احمر خسته خانه‌سینه یرلهشدردیلر. هلال احمرگه اعانه ایتوب اوزلری ایله ۷۵ مك روپیه آقچه کیترگانلر. بتون اسبابی یتو وهر نرسه‌سی غایت مکملدر. صوغش باشلاندیسه بو هیئت چاترلر آلوب چتالجه‌غه صوغش میدانینه کیتارگه قرار بیروب قویغان .

شیف کیونگان، تیره یاقلری آلتون واصل طاشلردن عبارت بولغان ضیالی و بای بو هندلیلرنك خسته خانه‌ده بش وقت نمازنی قالدرماولری، بازارغه چققانده هیچ بر نرسه‌نی خرستیان کیبتندن آلماینچه مسلمان وتورك کیبتلرندنگنه آلولری تورکلرنك تعجبلرن موجب بولادر.

آمریقاده‌غی «قانادا» مسلمانلری‌ده تورك مجروحلری ایچون اوز آرا ۱٤ مك صوم قدر اعانه جیوب یبارگانلر. مصر مسلمان‌لری و مصر هلال احمر هیئتلری مهاجرلرنی بیك قاریلر. استانبول طشنده یاتوچیلرینه باراق لر یاصاتوب بیره‌لر. آربالری اوستینه قورغه بریزینت‌لر طاراتالر. آورولرن خسته خانه‌لرگه جیوب

« هیئت ستمان هلال احمر » غرفه پیاسی .

الالر. بو کونلرده گنه محض آورو مهاجرلرنی تربیه‌لهر ایچون بیش بوز قاراواتلق خسته خانه آچدیلر.

استانبول غزته‌لرنده حاضر عائله اعلانلری کوب باصیلا. دشمن هجومی وقتنده بتون عائله‌لر پران زاران کیلوب طارالغانلر. برسن برسی طابا آلمیلر. قایسینك بالاسی یوغالغان قایسینك آتا آنالری قایده ایکانلگی بلنمی، حتی ایرلری خاتونلرندن، خاتونلری ایرلرندن آیریلشوب یوغالغانلر. حاضر غزته‌لر آرقیلی اعلان ایتشوب بر برلرن آزله‌شه‌لر. صوغشمك دهشتلی صفحه‌لرندن برسیده اوشبودر.

اجنبی سفیرلری، یاخود زوجه‌لری بعضا جامعلرگه یاکه استانبول طشنده‌غی بارا قالرغه یوروب مسلمان مهاجرلرگه صدقه‌لر، هدیه‌لر اوله‌شه‌لر. بزنك روسیه سفیری‌نك زوجه‌سی مادام گیرس جنابلریده بو کونلرنده شهزاده جامعنه باروب بعض هدیه‌لر وآشاو اچو نرسه‌لری اوله‌شکان.

یالطه‌دن هلال احمرگه ومهاجرلرگه اعانت کیترگان امیر حسن آغا بکروف ایله رستم افندی پارپه‌تف‌ده مادام ایله برلکده مهاجرلر یانینه یوروب، کیوم صالوم ویتاق نرسه‌لری اوله‌شدیلر. کیترگان آقچه‌لرینك ٤ مك صومن مهاجرلر فائده‌سینه، ٤ مك صومن مجروحلر فائده‌سینه اولمق اوزره هلال احمرگه طاپشردیلر. قالغانن اوزلری اوله‌شدیلر هم بر مقدارن اوله‌شور ایچون مادام گیرس جنابلرینه طاپشروب کیته‌چکلردر.

هندستاننك بومبای شهرنده، صوغش‌ده مجروح وشهید بولغان اسلام عسکرینك عائله‌سن قارار ایچون اعانه جیارغه بر هیئت تشکل ایتکان ایکان. الشیخ قاسم افندی اداره‌سنده‌گی بو جمعیت‌نك حاضرگه قدر ۲۲۵ مك روپیه اعانه جیغانلق خبری آلنمشدر.

روم ایلی قطعه‌سنده بالقان حکومتلری طرفندن اشغال ایتلگان یرلرده مسلمانلرغه فوق‌العاده صورتده جبر وظلم ایتلگانلگی هر کون غزته‌لر طولوسی وخصوصی خبرلردن آکلاشلوب طورادر. مسلمانلرنك مال وملکلرن طالاو اوستنه اوزلرن قتل عام ایته‌لر، خاتون قزلرینك ناموسلرینه تیه‌لر ایکان. تورکیه بو خصوصده یاوروپا دولتلرینه مراجعت ایله آنلرنك نظر دقتلرن جلب ایتمشدر. تورکیه‌نك مجلس اعیان اعضالرندن بر نیچه بیوك آدملر امضا ایتوب کینه بو خصوصده یاوروپا حکمدارلرندن بعضیلرینه مراجعت ایتدیلر. ایتلگان ظلملر و جبرلرنی فاکتلر ایله کورسه‌تب یازا بارر ایچون استانبول‌ده ضیالیلردن عبارت

بر «بیورو» یاصالدی. مونده، خریستیانلر طرفندن مسلمانلرغه ایتلگان ظلملر و جبرلری جیوب رساله شکلنده یازاچقلر. صکره بونی انگلیزچه، فرانسوزچه، نمسچه‌گه ترجمه ایله یاوروپاغه طاراتاچقلر. بیورو اعضالری هر کون جییلوب اشلیلر.

کوردلر «تشریك مساعی» اسمنده بر جمعیت یاصارغه تلهب، رسمی مساعده آلور ایچون حکومت‌گه ایتدیلر. بویله بر جمعیت یاصاو فکری آنلرغه ارمنستان مسئله‌سی قوزغالغاندن صوك کیلگان بولسه کیره‌ك. بعض بر تورك غزته‌لری طاغنوق شولارنی تقویه ایتوب «کورد ملت نجیبه‌سی» دیب یازا باشلادیلر. دوقتور عبدالله جودت افندی کوردلردن نی قدر خانلر، پادشاهلر و سلطانلر کیلگانلکنی کورسه‌تب ارمنی غزته‌لری ایله بحث‌گه کرشدی. «کورد ملت نجیبه‌سی» ده «آرناود ملت نجیبه‌سی» نه اوخشاماسا یارار ایدی!

آرناودلرنك تورکیه حمایه‌سنده قالورغه و آکا تعلق‌لنورگه تله‌مه‌ولری هم‌ده اوزلرینه رئیس حکومت ایتوب مسلمان توگل، بلکه اجنبی بر خریستیان پرنس تعیین ایتارگه تله‌ولری مونده ناچار تاءثیر ایتدی. تورکلر آرناودلر ایله مناسبتنی اوزماو وآنلرغه قدرالحال خیرخواهلق کورسه‌تو طرفنده ایدیلر.

«علمدار» غزته‌سی تورکیه‌نك روسیه ایله یاقنلاشوون بیك موافق کوروب مقاله‌لر یازا. «بزنك ایچون چن دوست بولورغه یاری طورغان حکومت یالکز روسیه‌گنه بار، نیمسلرگه هیچ اشانورغه یارامی، آلارنك متفقلری بولغان ایتالیانلر بزنی نیشله‌تدیلر، شوندی آور وقتلرمزده گیرمانیا ایله آوستریادن نی فائده کوردك، سیاسی شهیر مراد بك آیتکانچه بزنك ایچون ایك موافقی روسیه‌در، آنك بله‌ن دوستلانسه‌ق انگلتره بله‌نده آرانی توزه‌تب بولور» دی.

معارف نظارتی بو کونلرده عمومی بر سیرکوله‌ر طاراتدی. لکن معناسی بیك آز، بولغان قدریسی ده ئللە قاچاندن بیرلی معلوم نرسه‌لر ایدی. مثلا: «مربی بولغان کشیلر تربیهٔ دینیه و اخلاقیه خصوصنده هر کم‌گه نمونهٔ فضیلت ومکتبلرمز برمر نمونهٔ تربیه بولورغه تیوشدر» دی. ئللە نیچه یرده قایتاروب تربیهٔ دینیه واخلاقیه‌نی ذکر ایته. البته بونلر بیك مهم وکیره‌کلی شیلردر. لکن سیرکوله‌ر برلن‌گنه اشله‌ب بولمی‌طورغان، بلکه یاخشی‌مکتبلردن یاخشی مربیلر و معلملر یتشدرو سایه‌سنده‌گنه بولا طورغان نرسه‌لردر

اتحاد وترقی حکومتی وقتنده اوقاف اداره‌سی بیك یاخشی حرکت‌گه کیلگان، اوقاف ناظری خیری بك بولغان وقتده وقف صوماسندن استانبولده

ثلله نیچه مکه‌ر لیرا داخود کیتره طورغان بنالر، اوته‌للر، مسافر خانه‌لر صالدرلغان، مسجدلر، مدرسه‌لر تعمیر ایتله باشلاغان ایکان. لکن حکومت اوزگارگاچ بو اش‌ده یوز توبان قالغان. جامعلردن کوبسینك ترزه‌لری واتق، آراغه کوگارچنلر اویالاغان، مسجدلرنك طشقی بویاولری بتکان، واق مسجدلردن بایتاغی نك مناره‌لری یمریلوب توشکان. بارسیده شول کوینچه خرابه حالنده طورالر. کیچنلرده بر وقف کتبخانه‌دن اوچ مك لیرالق (۲۵ مك صوملق) بر کلهم نی اوغرلاب چققانلر.

حاضر ایندی اوقاف اسلامیه‌لر ایچون مخصوص بر موزی خانه آچوب، کیره‌ك استانبولده وکیره‌ك ولایتلرده بولغان آثار عتیقه ونفیسه‌نی شونده جیماقچی بولالر. مخصوص بر کامیسیه طرفندن موزینك اوصتاوی ترتیب اولنوب تصدیق ایچون مینیسترلر مجلسینه تقدیم اولونمشدر.

استانبول شهرینك اصول اداره‌سن اوزگارتر ایچون یاکا بلدیه تشکیلاتی یاصیلر. آلوك شهر نالوغی‌نك یوزده سیکسانی بلدیه مأمورلرینك ژالونیه‌لرینه، باری یوزده یکرمیسی گنه شهر اجتیاجنه کیته، یعنی یکرمی تین‌لك اش اشله‌ر ایچون ۸۰ ة لك کشی طوتولا ایکان. حاضر شونی اوزگارتب، مأمورلرنی کیمتورگه وشهر فائده‌سینه طوتولاچق آقچه‌نی کوبره‌ك قالدررغه تلیلر. لکن اورنسز قالاچق مأمورلر بوکا راضی بولمیلر، اختلاف و نزاع چغاررغه تلیلر؛ بنا علیه حکومت بونی اشله‌سه آلوك بو مأمورلرگه اورن طابارغه و معاشلرن تأمین ایتارگه مجبور بولور توسلی کورینه.

ابوالضیا توفیق بك اوزینك «تصویر افکار» غزته‌سنده روم ایلنده‌گی خرستیانلرنك مسلمانلرغه ظلم ایتولرن یازغاندن صوك، صلیب‌نی ظلمانیت وشیطانیت که نسبت بیروب هلال‌نی رحمانی ونورانی بر علامت صاناغان و«بر وقت کیلور البته بوصوکغیسی اولگیسن جیکار» دیب یازغان ایدی. صلیب‌نی تحقیر ایتدی دیه شول مقاله‌سی ایچون استانبولده‌غی گریك پطریقخانه‌سی ابوالضیا توفیق بك اوستندن صودغه بیرگان. ابوالضیا توفیق بك بونك اوزرینه پطریقخانه گه قارشی و خرستیانلر طرفندن ایتلگان ظلملر حقنده بر قاطی مقاله یازوب چغاردی.

مصر هلال احمر هیئتی‌نك استانبولده‌غی فخری رئیسی محمد شریعی پاشانك «تربیهٔ اسلامیه جمعیتی» اسمنده بر جمعیت آچارغه تشبث ایتکانلگن وبو خصوصده استانبولده تورلی سوزلر قوزغالغانلغن یازغان ایدم. نهایت، بو کونلرده،

مصر هلال احمر جمعیتی‌نك رئیسی مصردن محمد شریعی پاشاغه تیلیغرام بیروب: «بز سزنی آنده جمعیت‌لر آچوب سیاست ایله شغل‌لنورگه یبارمه‌دك، مجروحلرگه یاردم‌گه یباردك، بز سینی اورندن چغارماسدن آلوك اوزك اورنكدن استعفا ایت» دیگان. بونك اوزرینه محمد شریعی پاشا خدمتندن استعفا ایتدی و «تربیهٔ اسلامیه جمعیتی» حقنده سوز کیسلدی. محمد شریعی پاشا یاقنده مصرغه کیته‌چکدر.

مرحوم مدحت افندینك جنازه‌سن تورکلر اوزینك شاننه مناسب روشده دفن ایته آلماشه‌لرده ترجمهٔ حالی و خدمتلری حقنده غزته‌لرده بایتاق یازغالادیلر. «تصویر افکار» غزته‌سنده ابوالضیا توفیق بك دورت نومرده گوزه‌ل‌گنه یازدی. «اقدام» ده علی کمال‌بك‌ده بر مقاله یازوب مدحت افندینك کمالات ومقصودلرن بیان ایتدی. «صباح» ده‌ده اولدقچه مهم مقاله‌لر یازلدی. لکن بارسندنده مهمی وایك یاخشی یازلغانی «تورك یوردی» مجموعه‌سینك ٦نجی نومیرنده چغاچق‌در. بونك بو نسخه‌سی عادتا مرحوم مدحت افندیگه مخصوص اولوب، رسمی قویولاچق هم بر نیچه کشیلر طرفندن انك حقنده یازلغان مقاله‌لر باصیلاچق. یوسف بك آقچوره طرفندن یازلغانی بالخاصه شایان دقت اولوب مدحت افندینی طانیسی کیلگان کشیلرنك بونی اوقولری توصیه اولنور.

ولی عهد یوسف عزالدین افندی حضرتلری اوزینك تشریفاتچیسی جمال بك اسمنده برمونی گیرمانیا سفارتخانه‌سینه یباروب، گیرمانیانك خارجیه مینیستری کیدرلهن واخترنك وفاتی ایچون تعزیه بیان ایتدرگان. تورکلرنك بعضیلری، بلکه تورکیه‌نك ایك زور عالم و ایك زور خادملرندن بولغان مدحت افندینك وفاتی سببلی آنك عائله‌سینه‌ده شولای تعزیه بیان ایتلور دیب کوتکانلر ایدی. لکن حاضرگه قدر آندی بر اش بولووی ایشتلگانی یوق ئلی. احتمالکه بوندن صوك بولور...

۲۸ دیکابر.

۳۱

حریت، مساوات، عدالت.

بو ماطور و یاخشی سوزلر مونده شول قدر کوب استعمال ایتلگانلر و ایتلمکده‌در لر که، قایده‌غنه قاراما کوزیکه به‌ریله‌لر. اورامغه جغووك برلن قارشوکده «حریت قهوه خانه‌سی» طورا. آزغنه بارغاچده «مشروطیت اوتهلی» کورمسن. آشخانه‌غه کرسه‌ك هیبت پشکان «مشروطیت ژارقویی» بار. گریك اوزینك دکانچغنی «عدالت بقالیه‌سی» آدلی قوشوب ژبوصقه قویغان. ارمنی اوزینك «اخوت عثمانیه» پاریقماخیرسکی‌یندہ تورکلرنك صقاللرن قروب طورا. سوتچی بلغار کیبتی‌نك ایشگی اوستنده «اتحاد عناصر سودچیسی» دیب یازلغان. تپه باشنده بریستول اوته‌لینك آستنده «قانون اساسی صرا خانه‌سی»، غلطه ده «حریت اوتهلی»، یاننده «عدالت آشخانه‌سی» و «حریت صرا خانه‌سی» نك ژیوصقه‌لری ئللہ قایدن یاریلوب یاتالر. نیکلدن یاکی‌صوغولغان تورك آقچه‌لرینك ده بر یاغینه: حریت، مساوات، عدالت دیب یازلغان. استقان، چنایاق و تریلکه‌لرگه قدر شوشی سوزلر نقش ایتلگان.

ششلی جاده‌سندن باروب کاغد خانه یولی ایله استانبولنك چیتنه چققاج، غایت بییك و گوزهل بر یرده، بلغار سیمیناریاسی و خسته خانه‌سی یاننده «حریت ابدیه تپه‌سی» ده بار. گوزهل باغچه یاصالوب اطرافی احاطه ایتلگان. شونك اورته‌سنده ۳۱ مارت واقعه‌سندن صوك استانبولغه کیلوب حریتنی یاکیدن قایتاروب آلغان وقتده شهید بولغان افیتسرلر و فداکارلرنك قبرلری بار. آنك اوستینه مرمر طاشندن گوزهل و یاخشوق زور ایتوب بییك بر اورن و آنك اوزرینده کینه مرمر طاشندن بیك زور بر طوپ کوپشه‌سی کبك نرسه یاصالغان. آنك آوزی کوك گه طابا کوتارلگان، یعنی مناره کبی هواغه اوزایوب طورادر.

بو مرمر باغانانك دورت یاغینه تورکیده حریت آلنونك تاریخلری وسلطان محمد رشاد خان حضرتلرینك اسمی نقش اولونغان.

استودینت عبدالرحمن افندی مصطافین ایله کیچه‌گنه شونده باروب سیر ایتدك. باصقچلرنك اوستینه منوب، ئللہ قایلرغه چیکلی کورینه طورغان

منظره‌لرغه باقدق. باغچه‌نك اچنده یم یشل أوله‌ن بار. قش هواسی سببلی موكابوب و شیكوبره‌ك بولسه‌ده بعض بر صاری و زنگار چیچكلرده شونده كور- ینوب طورالر. چیچكلرنك بو صولغونلقلری «شول حریت ابدیه» تپه‌سن یاصاغان یاش تورکلرنكده باشلرینه كیلگان صولغونلقلرنی ایسكه توشوره. اطرافده‌غی منظره امثالسز درجه‌ده گوزه‌ل. لكن، جنوب یاغینه قاراغانده تیره‌لی زور طاش قیما ایله ئه‌یله‌ندروب آلغان و ئللله نیچه‌دیساتینه‌یرلرنی ضبط ایتكان بلغار سیمیناریاسی گنه بو «حریت ابدیه تپه‌سی» نه كوله‌گه بیروب طورا..

مونه شولای ایتوب حریت، مساوات و عدالت سوزلری مونده شول قدر كوب بولدیغی حالده و حریت ابدیه تپه‌سی‌ده بتون استانبول اوستینه اوزینك ماطورلق و لطافتن كورسه‌تب طوردیغی بر زمانده تورکیه‌ده تورکلردن باشقه همه ملتلر حریتسزلكدن، عدالتسز ومساواتسزلكدن زار یغلیلر. آرناودلر، بلغارلر، روملر، ارمنیلر و حتی عربلر بارشیده حریت صوریلر، و بعضیلری شونی آلور ایچون صوغوشالر، قریلشه‌لر، مال‌توگه‌لر، جان بیره‌لر. قالغانلریده شونلر یولندن بارغه حاضرله‌نه‌لر.

تورکیه‌ده حریت، مساوات و عدالت صورامی طورغان برگنه خلق بار: اولده مملكت‌نك اصل خوجه‌سی بولغان تورکلردر، بو بیچاره‌لر مملكتنی ضبط ایتكاندن بیرلی بر كون راحت كوره آلماغانلر. وطننی صاقلار ایچون ملطقلرن جیلكه‌لرینه كوتاروب حدود باشلرنده عمر اوتكارگانلر. ایك تازه وقتلرن عسكرلكده اوتكارگانگه كوره عائله‌لری فقیر، یورتلری پریشان قالغان. اما، تورك‌گه باشقه ملتلر راحتله‌نب سودا ایتكانلر، هنر و صناعت‌گه بیریلوب بایوغانلر، اقتصادی جهتدن مملكت‌نك خوجه‌سی بولغانلر. حاضرگی كونده بایلق، معموریت، علم، راحت و سعادت بارسیده آلار قولنده، تورکلر اوزلری خدمتچی مقامنده‌لر. شولای بولا طوروبده نگیلر حریت، مساوات، عدالت یوقلقدن زارلانالر. تورکلر اوزلری ایسه مونی ایسابله‌ب قارارغه‌ده وقت طابا آلمیلر. همیشه حدود باشلرنده وطن ایچون جان بیره‌لر.

لكن، دنیاده هر نرسه‌نك بر نهایتی بولغانلغی شیكللی‌تورکلرده‌گی بو صبر و سكونت‌نكده بر صوكی بولورغه تیوشلكنی بو كونلرده استانبولده ایكی تورك خانمی كورسه‌تب هر كمنی حیرت‌گه قالدردیلر.

مجروحلر فائده‌سینه صاتار ایچون مونده هلال احمر جمعیتی طرفندن كچكنه میدالیونلر یاصالغان. آلارنی صاتار ایچون كیبت‌لرگه قویغانلر. بعض بر

حمیتلی کشیلر شونلرنك اون و یوز دانه‌سن صاتوب آلاده، صکره اوزلری دوست ایشلرینه طاراتالر. یاکه یوروتوب بره‌مله‌ب صاتوب آقچه‌سن جیالر. بونلرنك بهالری اوستلرینه یازلغان بولغانلقدن سؤ استعمال و خیانت کبك نرسه لر بولورغه ممکن توگل. میدالیون صاتودن حاصل بولغان آقچه نیچك گنه بولسه‌ده هلال احمر گه کره.

مونه، اوچنچی کون ایکی تورك خانمی شول میدالیونلرنی کوب ایتدروب کیبتدن صاتوب آلغانلرده اوزلری بره‌مله‌ب صاتوب یورر گه چققانلر. یانلرنده یاورپالی بر خانم‌ده بولغان. بونلر کیچ برلن ساعت ۸ لرده اُلوك بك اوغلنده اورامده اوتکان بارغان‌غه صاتقانلر. صکره، شونده قهوه خانه‌لر گه، ریستورانلرغه کروب یوروگانلر. نهایت مشهور «طوقاتلیان» ریستوران و قهوه خانه‌سینه کیلوب کرگانلر.

طوقاتلیان روسیه تبعه‌لکنه کرگان بر ارمنیدر. بك اوغلی چاده‌سینك ایك یاخشی و غلبه‌لك یرنده بیك زور ایتوب نومیر آچقان. آنك آستینه بیك شهب ایتوب ریستوران و قهوه خانه یاصاغان. ریستورانی‌نك زالی بیك زور اولوب تورکیه‌نك حکومت کشیلری یاکه اوچریژدینیه‌لری بر نیچه‌شهر بوز کشیلك ضیافت بیرگان وقتلرده شونده بیره‌لر. نومیرلرنده هر نوع مسافرلر بولونا. حتی حربیه ناظری ناظم پاشاده، خدمتندن صوکغه قالوب چقغان و ایوینه قایتوب ینارگه کیچکنکان وقتلرنده شول طوقاتلیان نومیرنده قونا؛ آنده اوزینه مخصوص طوتولوب قویولغان بولمه‌سی بار، دیلر.

طوقاتلیاننك قهوه خانه‌سی اورام بوینده. ترزه‌لری افراط درجه‌ده زور. کیچ برلن اچنده شغرم طولی کشی بولا. بونلر آراسنده یوز تورلی ملت، مك تورلی قیافت بار. فقط بارسیده ایرلرگنه. خاتون قز یوق. مونه تگی میدالیون صاتوچی تورك خاتونلری ساعت ۹ لرده شول قهوه خانه‌گه کیلوب کرگانلرده اوستال صاین یوروب میدالیون صاتا باشلاغانلر. اوستلرنده‌گی کیوملر صالوملری خالص تورکچه و غایت کبار هم بیتلرینده باشقه تورك خاتونلرینقی شیکللی قاره چوپره‌ك قاپلاولی بولغان. تیك خرستیانلر و یاوروپالیلر یانده کیلگانده آنی کوتارگانلر. مسلمانلر یانینه کیلگانده توشورگانلر.

تورکیه‌ده هیچ کورلمه‌گان بو اش بتون قهوه خانه خلقینه دهشت بیرگان. تورك خاتونلرنده موندی جسارت کوریلووینه یاوروپالیلر شاشوب قالغانلر. مسلمانلرنك‌ده تعصبلری ژولقان شیکللی طاشورغه باشلاغان. برسی چغوب

درحال واقعه‌نی پالیتسه‌گه خبر بیرگان. پالیتسه قهوه خانه‌نك ایشك توبینه کیلگان، اما اچکه کرگه جسارت ایته آلمی، هیچ عیبسز ایکی مسلمان خاتونن آریستاوات ایتارگه باشلاسه یاوروپالیلر آراسنده کولنج بولاچاق، احتمال تگیلر قارشی طوراچقار، زور اسقاندال چغاچق؛ شونك ایچونده پالیتسه اچکه پراصتوی کیومه‌گی بر کشینی کرتب خانملرغه اورامغه چغارغه قوشا. بونی خبر آلغاچ خانملر اچکی ایشك‌دن قهوه خانه کورشیسنده‌گی کاندیترسکی‌گه کره‌لر و آنك آشا چغوب پالیتسه‌دن قوتولماقچی بولالر. حالبوکه پالیتسه ایکی یاق اورامغه‌ده تیره یاقده‌غی ایشکلر توبینه قاراوللر قویوب طورغان بولغان ایکان. خانملر چغو برلن آلارنی طوتوب آلالر. درحال بر طاقم یاشلر جیولوب پالیتسه‌غه قارشی کیله‌لر و خانملرنی بیرماسکه طریشه‌لر، خلق جیولا، اسقاندال زورایا باشلی. اول آراده پالیتسه‌گه یاردم کیلوب یتشه. خلقنی طاراتالر، خانملرنی چاست‌غه آلوب کیته‌لر.

آنده بارغاچ بونلردن جواب آلا باشلیلر، خانملر ایسه غایت آچق ایتدروب و زور جسارت ایله: «**بز ناموسلی مسلمان خاتونلری‌مز، کبار عائله‌دنمز، مجروحلر ایچون اعانه جیوب اوزمزنك قرداشلرمزگه یاردم ایته‌چك بولدق، بز مشروطه‌لی و حر مملکتده طوروچی حر کشیلرمز، عقل دائره‌سنده اوزمز تله‌گان بر اشنی اشله‌رگه قادرمز، بر طاقم می‌لری چریکان ایرلرنك تعصب و حماقتلری یوزوندن مسلمان خاتونلرینك حاضرگه قدر چیکـکان فلاکتلری‌ده یتارلك بولدی ایندی، بلسونلرکه بوندن صوك آندی کشیلر خاتونلرنك ترقیلرینه مانع بولا آلماسلر، بز مسلمان خاتونلریده انسان شیکللی یاشارغه تلی‌مز.**» دیگانلر.

مونی ایشتکان پولیس قومیساری آچووندن کوتاریلوب به‌ریله و درحال ادارهٔ عرفیه‌گه خبر بیره. تحقیق و تفتیش ایتکانلرنك صوگنده بو خانملرنك کبار و ناموسلی عائله‌دن ایکانلـکلری، بونلر برلن ایسابله‌بره‌ك اش قیلورغه تیوشلگی آگلاشیلا. شونك اوزرینه پرتافول یاصاب اشنی ادارهٔ عرفیه‌گه طابشره‌لر و خانملرنی ایولرینه قایتاروب یباره‌لر.

«انتخاب افکار» غزته‌سی بو واقعه‌نی غایت ناچار بر روشده تصویر ایله خاتونلرنی عیبله‌ب و عمومیتله خاتونلر حقنده بیك حقارتلی سوزلر یازوب چغاردی. عادتا، مسلمانلرنی حر فکرلی خاتونلرغه قارشی پاغروم یاصارغه اونده‌دی. طبیعی، ترقیپرور و حر فکرلی کشیلردن بیك کوبلر آنك بو مقاله‌سینه

كبار تورك خانه‌لرينك قيافتلرى

كيفلری كيتدی. اداره خانه‌سينه باروب سوگوچيلرده بولغان. بزده اداره خانه‌سينه باروب احوالنك تفصيلاتن صوراشدق، لكن، خاتونلرنك كملر اولديغن ده، واقعه‌نك تفصيلاتن‌ده بلمی‌مز، ديديلر.

«انتخاب افكار» نك بو قيلانشينه بارسنده بيگره‌ك بزنك مونده طوروچی ياكه موقتا مونده بولونغان روسيه‌لی تاتار ياشلری‌نك آچولری كيلدی. خاتونلرغه حقوق و حريت بيرلمه‌گان تقديرده ملت‌نك ياشاوی ممكن توگل. ايكانلگن بيك ياخشی آڭلاغان ياشلريمز «انتخاب افكار» نك مقاله‌سينه شدتلی پروتيست ياصارغه لزوم كوردیلر. اوزمزنك همشيره‌لرمزگه، آنالرمزغه شول قدر حقارت ياصالونی تحمل ايتو قابل توگلدر، ديلر.

كچره‌ك بر مجلس ياصالوب تاتار ياشلری آراسنده بو مسئله مذاكره‌گه قويولدی. لكن، بو مسئله مونده‌غی احوالگه‌كوره ياخشوق مهم و نازك بر اش بولديغندن الگاری مونك ايله ياخشی طانشورغه و احوالنی اوگره‌نرگه موافق كورلدی. بر طرفدن بو خانملرنك كملر اولديغنی بلوب و ممكن بولسه اوزلری ايله كوريشوب سويله‌شب اوتارگه، ايكنچی طرفدنده بو مسئله‌گه مونده‌غی ضيالی تورك خانملرينك نيچك قاراغانلقلرن بلورگه و مسئله‌نی قابارتقان تقديرده آلارنك ترقی و حريت حركتينه زيان كيلوب كيلماون آڭلارغه مناسب طابلدی. اوشبو خدمتلرنك هر ايكيسی ايچون برمر ايكيشه‌ر كشی انتخاب اولوندی.

كملر ايكانلگن بلورگه تعيين ايتكان كشيلرمز پاليتسه‌غه و پوليس مديرلگينه باروب صوراشا طورغاچ بو خانملرنك برسی اسبق صدر اعظم تونسلی مشهور خيرالدين پاشانك قزی، ايكنچيسی سابق استانبول ديپوتاتی طاهر خيرالدين بك نك قز قرداشی ويانلرنده‌غی ياوروپالی‌نك برنيمس غزته‌سينك مخبره‌سی ايكانلگن همده بو مسلمان خاتونلرينك ادارهٔ عرفيه طرفندن توقيف ايتلگانلكلرن آڭلامشلردر.

مسئله حاضرگه شول حالده. صكره نی بولوب قالور. اما، تورك غزته‌لرنك خاتونلرنی ياقلاب بر يول يازوچی كشی بولمادی.

خاتونلر مسئله‌سی آچلغاچ، تورك خاتونلری‌نك حاضرگی حاللری حقنده‌ده بر نيچه سوز يازوب أوتيم:

تورکيه‌ده اعلان ايتلگان حريت و مشروطيت‌نك مسلمان خاتونلرينه دائر اثری برده كورنمی ديه‌رلكدر. مكتب و اوقو جهتلری اولگيدن كوب اوزگار تلمه‌گانلگی شيكللی، كيوم صالوم، يورو طورو ياقلری‌ده بتونله‌ی سلطان حميد زمانندەغی شيكللی، حتی كيوملری اول وقتده‌غيدنده يه‌مسزله‌شدرلگان،

قاچولری اول وقتده‌غیدنده آرتوغراق قصنقی‌لق آستینه آلنغان. سلطان حمید وقتنده هیچ بولماسه اوراملرده یوروگان وقتلرنده کوزلرن آچق قالدروب، بیتلرینه نچه‌گنه آق پرده یابوب یوری آلالر ایدی. حاضرنده ایسه همه تورك خاتونلرینك بیتلرینه ایران خاتونلری شیکللی، چلترلی بر قاره چوپره‌ك قاپلانغان، کوزلری‌ده کورنمی. اوراملرده یوروگانده کیلوشسز، قاره چوچل توسلی کورینه‌لر. ایسکی زمانده‌غی شیکللی حاضرنده‌ده تورکلر اوز خاتونلری ایله برگه آرباغه اوطوروب یوری آلمیلر، تیك آلوکده یوق برگنه نرسه آرتقان. اولده - توبان یاکه اورتا درجه‌ره‌ك تورکلرنك اوراملرده بیك سیره‌ك گنه اوز خاتونلری برلن برگه یوری آلولریدر. آلوك بوده ممنوع بر اش ایدی.

آلوك تورك خانملرینك اوزلرینه مخصوص بر غزته‌لری بار، آنده خاتون قز معیشتنه دائر بایتاق نرسه‌لر یازالر، و شول سایه‌ده ادیبه‌لر و محرره‌لر یتشه ایدی. حاضرنده ایسه آندی بر غزته‌لریده یوق، اوزلری عمومی غزته‌لرگه‌ده یازمیلر و غزته‌لرده‌ده آنلرغه دائر هیچ بر نرسه‌دن بحث ایتلمی. حریت‌دن بیرلی استانبولده اولسون، ولایتلرده اولسون مسلمان خاتونلری طرفندن آچلغان جمعیتلرده یوق. استانبولده «تعالیٔ نسوان» جمعیتی آچلغان ایکان. اولده بیك تیز سونگان. شویله‌که: مسلمان و تورك خاتونلری حاضرگی حالده اونتولغان بر حاله اولوب و ره‌شه‌تکه‌لر اچینه یابلوب قالغانلر. شونك ایچوندر، که ترقیپرور تورکلردن برسی میکا: «فرق کلیساده ۱۵ مك تورك عسکرینك بلغارلردن قاچووینك سببن ئللە قایدن ئزله‌رگه حاجت یوق، آنی آنالرمز، طوتا و سکللرمزنك شول حالده طوتلولرندن، آلارغه یاقطی کون کورسه‌تمی، تازا هوا ایسناتمی طوروو- مزدن ئزله‌رگه تیوشدر». دی.

۳۱ دیکابر.

۳۲

هیجانلی برکون . صلح مسئله‌سی . تورکیه فلوطی . استانبولده یاکی یل . شهرنی توزه‌تو- ایکی خاتون کورینه . یکرمی بیش مك یالقاو کورنمی . بیوك ملی مجلس .

کامل پاشا کابینیتی توشه ایکان، دیگان سوزلر مونده ئللهٔ قاچاندن بیرلی دوام ایته ایدی. صوکغی بر ایکی کون اچنده بو خبر بیگره‌ك قوتله‌نوب کیتدی. بونك یانینه، صوغشنی یاکیدن باشلارغه طلب ایتوب باب عالی یانینده زور نمایش (دیمونستراتسیه) یاصالورغه حاضرله‌نه ایکان دیگان سوزلرده قوشلدی. کیچه (۳۱ نچی دیکابرده) ایسه ایرته ساعت طوقزلرده باب عالی ایشك آلدینه بایتاق کوب عسکر کرتلدی. اولده بولمادی کامل پاشا توشکان، توشورولگان، اولگان، اوترلگان دیگان خبرلر شایع بولدی. نور عثمانیه‌ده «شرف افندی سوقاغی»نده‌غی «اتحاد و ترقی» قلوبی تیرمسنده هم یاخشوق کوب جیاولی وآتلی عسکر حاضرلنگانلگی بلندی. گرچه بو قلوب حاضرنده مجروحلر خسته خانه‌سی ایسه‌ده، کینه «اتحاد و ترقی»چیلرنك شول تیره‌گه جیلوب میدان‌غه چغولری ظن ایتلگان ایکان.

«تصویر افکار» غزته‌سی ممکن قدر «اتحاد و ترقی» مسلکنده دوام ایله حاضرگی حکومتنی مؤاخذه ایته طورا. شونك ایچون ادارهٔ عرفیه طرفندن بیك یش یابلوب باشقه باشقه اسملرده چغادر. بر نیچه کونگنه آلوك «انتخاب افکار» اسمنده چققان ایدی. یابلوب بر کون طورغاچ، کیچه «تفسیر افکار» اسمنده چقدی. «نی حالده‌مز، قایده بارامز؟» سرلوحه‌لی باش مقاله‌سنده، صلح مسئله‌سنده یومشاق طوروووی، قورقاقلغی، ترددی ایچون حکومت‌گه قارشی بیك قاطی یازغان و: «بزنی حقارت ایته‌لر، بزنی یاوروپادن قوالر، آلتی یوز یللق بر دولت اسلامیه‌نك وجودینه خاتمه چیگه‌لر، اوچیوز میلیونلق عالم اسلامنك مقدس مقام خلافتینی آیاقلر آستینه صالوب خورلیلر، بزنك طامرلرمزده بابالرمزنك فانی قالمادیمی؟ دشمانلرمزنك خنجرلری بوغازلرمزغه تره‌لگان وقتده‌ده بر جان اثری کورسه‌ته آلمی‌مزمنی؟ نی کوته‌مز طاغن؟» دیگان ایدی.

بوندن ماعدا، بو غزته‌نك اوشبو نومیرنده «خارجدن بر تورك فریادی» سرلوحه‌سیله بیك مؤثر بر مقاله یاصلغان و بو مقاله‌ده عثمانلی تورکلرینك بو قدر

حقارتلرگه توزوب طورولری بیك قاطی مؤاخذه اولنغان، وطنلرن و ناموسلرن صاقلارغه تشویق ایتلگان و مقاله‌نك آخرنده: «بز تورکیه ده‌گی تورك لرنك بتونله‌ی قانلری قوروغان، جسارت لری بتکان بولووینه اوشانمی مز، حاضرگی صوغشده آلغان شول قدر زور درس عبرت دن صوك، بز آنلرنك صوغش صفلرنده شهید بولولرینه غنه توگل، تیوشلی کورلگان وقتده اوزلرینه ترتب ایتکان باشقه وظیفه‌لرنی‌ده ادا ایته‌چکلرینه ایمانمز بار. اگر تورکیه‌نی اداره ایتوچی لرنك می لری چریگان، باش لری صاصیغان بولسه آنك ده چاره سینه کریشورگه کیره‌ك توگلمی؟» دییلگان ایدی.

بیوك دائره‌لر احوالندن خبردار بولغان ابوالضیا توفیق بك‌نك غزته‌سنده حکومت‌گه قارشی بو درجه قاطی نرسه لر یازیلوب چققاچ بیك کوب کشیلر بوندن، کامل پاشانك توشو خبری درست بولاچاغن استدلال ایتکانلر، «تفسیر افکار» شونی سیزنوب یازغان دیه ایسابله‌گانلر ایدی. شول سببلی کیچه‌گی کوننی هر کم صبرسزلقله استانبول‌ده نی‌ده بولسه بر اوزگارش، نی‌ده بولسه یاگی بر واقعه کوتدی. غزته صاتوچی مالای لر اوراملرده گوزله‌ب قچقرشقان صاین، علاوه توگلمی دیه هر کم آنلرنك قوللرینه قاری وکیچکی غزته‌لر چققان صاین هر برسن آلوب کوزنی یوگورته‌لر ایدی. هیچ بر نرسه بولمادی. طنچ اوتدی. لکن کیچه‌گی خبرلر حقنده جوابنی بو کون حکومت اوزی رسمی صورتده غزته‌لرگه باصدروب چغاردی.

استانبولنی اداره ایتوچی ادارهٔ عرفیه بو حقده بولای دی: «بر زماندن بیرلی بعض غزته‌لر گویا مینیسترلر آلماشنه‌چغی حقنده تورلی یالغانلر وحاضرگی احوال سیاسیه‌گه متعلق خلقنی قوتوراتچق هذیانلر یازالر. حتی عوام آراسینده‌ده بتونله‌ی عقل و منطق‌غه خلاف خبرلر طاراتیلا. بونلر بارسیده مملکتنك شوندی مشکل بر زمانده یاوروپا حضورنده حکومتنی اعتباردن توشورر ایچون مخصوص چغارلغان نرسه‌لردر. بونلر وطن‌غه و ملت‌گه خیانت‌در. موندی خبر یازوچی و طاراتوچیلر بیك نق جزاغه دوچار ایته‌چکلردر».

مسئله طشقی یاقدن حاضرگه شونك ایله تمامدر. لکن، اچکی یاقدن آلای توگل، لوندون صلح مذاکره‌سینك آلغان شکلندن راضی بولماوچیلق حسی تورکلر آراسنده فوق العاده نق اوسه بارا. صلح‌نك تورکیه ایچون بو درجه ضررلی بولو احتمالینه مونده ألوکدن اوشانماوچیلر بیك کوب ایدی. حاضر حقیقتنی آگلاغاندن صوك آنلر بارسیده حکومت‌گه خلاف فکرده‌گی کشیلر

جمله‌سینه کره بارالر. خصوصا، یاوروپا دولتلرینك تورکیه‌نی بو درجه قصولری و حکومتنك هیچ بر نرسه اشله‌مایه‌نچه بارشینه‌ده موین ایبوب طوروو تورکلرنك آچولرن کیتره. هله، ادرنه‌نك بلغارلرغه قالدریلو وآطه‌لرنك‌ده کوبسی تورکیه قولندن چغو احتمالی تورکلرگه بیك زور مأیوسیت و فایغو بیره. بناء علیه، کابینیت‌نك خلق قاشنده‌غی اعتبار و نفوذی کیتکان صاین صارصیله بارا و شول سببلی، بو کابینیت نك عمری اوزون بولونی امید ایتارلك علامتلر یوقدر.

صلح مسئله‌سی حقنده موندەغی معلومات حاضرگی ساعتده بوندن عبارتدر: لوندونده ایکی یاقنك وکیللری آراسنده سویله‌شو کیسلگان. لکن یاوروپا دولتلری آراغه قصلورغه فرار بیردکرندن، ایکی یاقده شونی کوتوب طورالر. یاوروپا دولتلرینك سفیرلری طرفندن تورکیه‌گه بیرگه یاصالغان تکلیف، شول دولتلرنك استانبول ایلچیلری طرفندن‌ده قارالوب تمام بولغان. بوگون (برنچی غنوارده) کوندز ساعت ۲ده، ایلچی‌لرنك قارتراغی بولغان آوستریا سفیری طرفندن باب عالی‌گه کیتریلوب بیریله‌چك. عسکره باشقه دولتلرنك ایلچیلری اوزلری برمم برمم خارجیه ناظری نورادونگیان افندی‌گه کیلوب تلفن‌ده سویله‌یه‌چکلر.

اشانچلی منبعلردن آکلاشلدیغنه کوره، دولتلر تورکیه‌گه ادرنه‌نی بلغاریاغه قالدروب کیلشورگه تکلیف ایته‌چکلر. شوکا قارشی ادرنه‌ده‌گی مسجدلر وپادشاه تربه‌لرینك تورکیه ملکنده قالووینی تأمین قیلاچقلر، آطه‌لرنك کچکنه ایکی اوچ دانه‌سن وگریدنی یونانستان‌غه بیرگه مصاحت ایته‌چکلر، قالغان‌لرن اوزلری بلگانچه باشقارر ایچون اوز قاراولرینه آلاچقلردر.

تورك غزته‌لری، بو تکلیف جبری بر صورتده توگل، بلکه دوستانه بر روشده بولاچق، بناء علیه تورکیه بوکا اوزینك راضی توگل‌لگن، ادرنه‌دن واز کیچمایه‌چگن بلدروب جواب بیره‌چك، دیلر. اما احوالدن خبردار راق کشیلر، یاوروپانك تکلیفی تله‌سه نی روشده بولسون تورکیه آنی قبول ایتمی بولدرا آلاچق توگل، ادرنه، مع التأسف، بزدن کیته‌چك، آطه لرنکده کوبسی اچقناچق، قالسه ده آناطولی غه و بوغازغه بیك یاقن بولغان اهمیتسزلری‌گنه قالور، دیلر. بو صوکغیلرنك فکرینه بناء حاضرگی حالده تورکیه و بلغاریا عسکرینك ایکیسیده یاکیدن صوغوشا آلاچق بر حالده توگللرلر. ایکی یاقده بیك آریغان، یونچوغان، ایکی یاقده‌ده راشخودغه آقچه یوق. تورکلر صلحغه راضی بولماینچه یاکیدن صوغش باشلاسه‌لر باری چتالجه وکلیبولی یاننده قارشی

طورا آلورغه‌غنه قوللرندن کیله‌چك. اوزلری هجوم ایته آلاچق توگللر. اگر بلغارلرده هجوم ایتمایه‌چه طورسه‌لر اصل صوغشو بولمایه‌چق. آطنه‌لر أوته‌چك، بو وقتده آزیغی بتوب ادرنه، اشقودره، یانیه‌لر ایستر ایسته‌مز دشمان‌غه تسلیم ایتلورگه مجبور بولاچقلر. بو حالده دشمانلرنك بار تله‌گان مقصودلری حاصل بولاچق. اما صوغش حالتنده طورودن تورکیه برنرسه‌ده قازانمایه‌چقدر. شونك ایچون‌ده نی بولسه‌ده تیزره‌ك صلح بولووی تورکیه ایچون خیرلیدر، دیلر.

اگر تورکیه‌نك فلوطی دیگزده یونان فلوطن جیکه آلسه اول وقت تورك عسکرینك قوریدن هجوم حرکتی باشلارغه‌ده حالندن کیلور ایدی. لکن، فلوطنك موفقیتی بیك آز، حتی هیچ یوقدر. روس غزته‌لرنده یازلدیغی کبی، تورك فلوطی نك خراب بولووی، ثلله قایسیلرینك ثلله نیچه شه‌ر قزانلری شارتلاوی، مورجالری یمریلووی، آفیتسر و صالداتلری آولووی، مونده هیچ بر ایشتلگانی یوق. غزته‌لرده بولماسه خصوصی صورتده‌ده شویله‌نور ایدی، اولده یوق. بناء علیه اول خبرلر درست توگللر. «حمیدیه» قره‌یسری‌ده توزه‌تلب بتوب فلوط‌غه قاتناشدی. فلوط بر نیچه مرتبه‌لر چناق قلعه‌نك طشینه چغوبده کردی. لکن، موفقیت دیب أیتورلك نرسه ایشتلمی. شول سببلی تورکلر عمومیتله اوزلرینك فلوط اهللرندن بیك ناراضیلر: حاضرگی ترسانه‌نی بتونله‌ی سبروب طاشلاب، أور یاکیدن باشقه یرگه بنا ایتارگه کیره‌ك، دیلر.

بوگون روملر و پراوصلاونیلرنك یل باشی. بایرام. لکن مونده آندی بایراملر هیچ بلنمی آوته. چونکه مونده ثلله نیچه ملت، ثلله نیچه تورلی دین و مذهب بار. هر قایوسی اوزینکن ایته بارا. ایکنچیلر آکا قاتناشمیلر. محکمه‌لر، کیبتلر، بانقه‌لر بتونله‌ی یابلا طورغان هیچ بر کون یوق. بو کون گریك و پراوصلاونی کیبتلرینك قایسیلری یابق. قاتولیك‌لرنك یل باشنده و بایراملرنه آلارنقی یابق بولا. یهودی بایراملرنده آلارنقی یابق بولا. مسلمانلر ایسه عمومیتله جمعه کونلرده‌ده سودا ایته‌لر. باری جمعه وقتنده‌غنه یابالر. سودا و خدمت وقتی ایچون بیلگوله‌نگان ساعت یوق. هر کم اوزی تله‌گانچه سودا ایته، اشلی و اشله‌تدره. کیبتلرنی آچو و یابو وقتلریده هر کمنك اوز اختیارنده‌در. یاکی یل باشینه قارشی کیچه شهرده یاخشوق کوب قار یاودی. بوکون برغرادوس صووق بار. آزغنه طوکدرغان‌بولغان‌ایدی. کیچ که‌طابا آریته باشلادی.

راژدیستوا بایرامنده بزنك روسیه سفیری غصپادین گیرس ایله زوجه‌سی

شرفینه روسیه‌نك موندەغی «قاغول» صوغش پراخوذنده ضیافت بیریلوب بال مجلسی یاصالدی، مجلسده روسیه سفارت و قونسولخانه کشیلری وباشقه مسافرلر کوب ابدی. مادام گیرس، هلال احمرده خدمت ایتوچی بزنك طوتاشلرنی‌ده شونده دعوت ایتدی و ببارتب آلدرتدی.

استانبولنك اوراملرن کیکایتو دوام ایته. بایتاق برلرده ایسکی بنالرنی یمرتب اورام و میدان یاصی بارالر، استانبول طرفنده بایزید و سلطان احمد میدانلرنده گوزەل‌گنه پارقلر یاصالغان. بك اوغلنده شیشلی جادەسنده اورام اورتاسینه بویدن بویغه آغاچلر اوطورتلوب گوزەل‌گنه منظره حاصل ایتلگان. شهزاده و سلطان فاتح طرفلرنده‌ده اولگی‌گه کوره کوب اوزگارش بار. یانغان یرلرده اوراملر کیکایتلگان. یاکی بنالر بر تیگزرەك ایتوب آدم عقللی بر روشده طاشدن، کیرپچدن صالنغان‌لر.

شهر باشلغی‌نك یاکی چغارغان فرمانینه بناء ایرته‌گەدن اعتبارا اورامده کویەنته بلەن اجەك، باور، اوپکه صاتوب یورو، زور اوراملرده کتو کتو ایشاك اوستنه کارزینکەلر ایله بالچق، طوپراق، طاش تویەب یوروتو، بیك طغز اورا ملرده عمالرنك دنیا قدر زور نرسەلر کوتاروب هر کمنی بەروب صوغوب کیتولری، پالاس و جایمەلرنی ترزەلردن چغاروب اوراملرغه سلکو، زور اورام اورتالرنده طوقتاب ایت صاتوب طورو شیکللی نرسەلر منع ایتله چکدر. اگر چن چندانده بو اش بولا قالسه استانبول ایچون زور بر راحتلك بولور ایدی. لکن، موندەغی کشیلر بونك بولووینه اشانوب بتمیلر. چونکه، حاضرگه قدرده شوندی فرمان‌لر دورت مرتبه چقدی، حکمی بر ایکی آطنەدن آرتق‌غه بارمی، اشلر طاغنوق اولگی حالینه کره، دیلر.

تیلیفون حاضرنده باری حکومت محکمەلرنده و بعض بر غزته ادارەلرنده گنه بار؛ کیبت‌لر و ایولرگه مایده یاصی باشلایەچقلر ایکان. شهر هوا غازی بلەن یاقطورتلا. استانبول یاغن یاقطورتو بر اجنبی شرکتندەدر. بیك یاقطی و منتظم یانا. غلطه و بك اوغلی یاغن یاقطورتو حکومتنك اوز قولنده ایکان. اول یاق قارا کفی و نچار یانا هم کوب وقتلر بوزولوب، سونوب مشکلات چغا ایکان. مونه شونك شیکللی نرسەلرگه‌گنه قارابده تورکلر: «بزدن بولمی، بزنك قولدن کیلمی ایندی» دیب اوزلرنکندن اخلاصلری قایتا، هر خصوصده اجنبی‌نی آرتق کورەلر.

تراموایلر، قونقەلر ئلی یوری باشلاغان یوق. قاچان باشلاویك معلوم توگل.

آربا و ایزووشچیك بیك آز و قیمت بولغانلقدن قاتناشو و یورو مسئلهسی صوك درجهده اوكایسز بر حالدهدر. شهرنك هر طرفی بر آول حالنده، اوز باشلرینه اوز دنیالرنده یاشیلر. مثلا: باب عالی جادهسندن ملا كورانی محلهسنده طوروچی رشید افندیگه، یاكه آغایفغه باروب قایتو اورنبورغدن قارغالی غه باروب قایتو درجهسندوك چیتندر. آرباغه بر مجیدیه (۱ صوم ۶۰ ة) تولهرگه كیرهك هم بتون بر كون اوته.

ایزوشچیك قیمتلكی آت آزلقدن و مال آزیغی قیمتلكدن كیلهدر. حاضرنده مونده بزنك حسابچه پچانغك پوطی ۱ صوم ۳۰ — ۱ صوم ۴۰ ة، صالامنك پوطی ۱ صوم ۵ ة، ۱ صوم ۱۰ ة در عربیه نظارتی عسكری آتلرغه پچان وصالامنی شوشی حقدن آلوب طورا. شوكا كوره: قریم مسلمانلرندن برو قریمدن مونده كیتروب حربیه نظارتینه بر نیچه یوز مك پوط صالام بیررگه یوری. آنده پوطی ۳۰، ۳۵ ة، پراوز ۲۵، ۳۰ ة لر چاماسنده ایكان. نیشلهب قالور.

استانبولده بولغان زور كتبخانهلرنك همهسینك دیهرلك وقف طریقیله وجودگه كیترلمشلردر. حاضرگه قدر بونلر معارف نظارتی ادارهسنده بولونغانلر. اول آنلرنی رهتلهب فاری آلماغان. ترتیبگه قویماغان؛ فایسیلری بیكلی طورغان. كتابلر طوزان طوفراق آستنده یاتقانلر، حتی بعضیلرندن بیك مهم و قیمتدار كتابلر یوغالغانلغن سویلیلر. كوبدن توگل برسندن ۲۵ مك صوملق چاماسنده بر كلهم اورلانغانلغن یازدیلر. بو كونلرده حكومت شول كتبخانهلرنی معارف نظارتی ادارهسندن اوقاف ادارهسینه طاپشررغه قرار بیردی. اوقاف ادارهسی آنلرنی كاملا تفتیش ایتوب چغاچق، ترتیبگه قویاچق، یوغالودن صاقلایهچقدر. اگر اوقاف ادارهسی بونی شولای اشلی آلسه، نی قدر وقتلردن بیرلی بیكلهنب، یابلوب، طارالوب یاتقان و بعضا اجنبیلر قولینه اسیر توشو خوفنده طورغان قیمتدار كتابلردن كوب فائده آلور و وقف ایتوب قالدرغان حبیتلی اسلاملرنك روحلرنده شادلاندرر ایدی.

اوتكان مقالهمده یازلغان ایكی تورك خاتونی واقعهسی اوزرینه استانبول محافظلغی (ادارهٔ عرفیه)، مسلمان خاتونلرینك «آداب اسلامیه و تربیهٔ ملیه ایله غیر متناسب قیافتده، خلق كوب بولغان یرلرده بورولری یاراماغانلغن، اگر یوروچیلر بولسه پالیتسه طرفندن طوتولوب بیك قاطی جزاغه دوچار ایتلهچكلرن» اعلان ایتدی. «آداب اسلامیه و تربیهٔ ملیه» نك معناسن پولیس افندی اوزی بلهچك و شوكا كوره حركت ایتهچكدر! استانبولنك بیش یوز قهوه خانهسنده وسطی

اولارق ایللیشهر کشیدن، یکرمی بیش ملك کشینك و شونلر جملهسندن چالمالی، جبهلی خواجه افندیلرنك ایرتهدن کیچ‌گه قدر قارتا، طاولا، شاقماق اویناب عطالتده اوطورولری، اورامده یوروچی ایرلرنك، اوچراغان مسلمان خاتونلرینه سوز قاتولری، ادبسزلك ایتولری «آداب اسلامیه و تربیهٔ ملیه»گه مغایر توگلده، ایکی مسلمان خاتونینك مجروحلر فائدهسینه اعانه جیولری مغایر ایمش. مونه سیکا حریت، مساوات، عدالت!

شونك ایچوندر، که تورکلر آراسنده: «بز باری بر آدم بولاچق توگلمز، انگلتره و روسیه کبك خرستیان دولتلری قول آستنده یاشاوچی مسلمانلر بزگه قاراغانده راحترهك، طنچراق طورالر. آدم شیکللی یاشیلر، بایلقلریده بزدن آرتق» دیگان فکر حاصل بولغان.

بوکونلرده استانبولده مینیسترلر مجلسنده کامل پاشانك قوزغاتووی بویونچه «بیوك ملی مجلس» آچو مسئلهسی مذاکره ایتلگان. لکن ئلی‌گه بر قرار بیرلمه‌گان. بو مجلس‌گه مملکت‌نك الوغ مأمورلرندن، کبار و اشرافندن ۱۵۰ قدر کشی تعیین اولنوب، اوشبو صوکغی واقعهلر سببلی حاصل بولغان حاللر مذاکره‌گه قویلووی فرض ایتله ایکان. بو فکرنك باشلانووی مشروطیت بتریلوب ملت مجلسی لغو ایتلوگه علامت دیب ایسابلاوچیلرده بار. لکن، ۱۸۷۶ نچی یلده مدحت پاشانك تکلیفی ایله «دیوان» نامنده، ۱۸۰ اعضادن مرکب شوندی بر مجلس بولوب اوتکان ایکان. احتمالکه بولا قالسه مونسیده شولای‌غنه بولوب اوته‌ر.

۱ غنوار ۱۹۱۳

۳۳

اوچ سؤال غه جوابلر

توبانده ذکر ایتله‌چك اوچ مسئله حقنده تورکیه‌نك الوغ آدملرینك فکرلرن بالذات اوزلرندن ایشیتهسم کیله ایدی. شول سببلی، استانبول‌غه کیلوب، بر آز فرصت طابقاچده شول مسئله‌لرگه جواب بیرولری مأمول بولغان و بیرگان جوابلری اهمیتلی صانالورغه تیوشلی کورلگان بر نیچه الوغ ذاتلر ایله کوریشدم.

جوابلرن ایشتورگه تلهدیکم سؤاللر بونلر ایدی:

۱) «اتحاد و ترقی» جمعیتی بر وقتلر داخلده شول قدر قوت و نفوذگه، خارجده شول قدر حسن توجه و خیرخواهلقلرغه مالك اولدیغی حالده نیچك بولدیده اوزینك اورنینی صاقلی آلمادی؟ آرالرنده شول قدر مقتدر کشیلر بولدیغی حالده نیشلهب اوزینك استقبالن کوره آلمادی و بویله وخیم روشده سقوط ایتدی؟

۲) تورك عسکری بو بالقان صوغشنده نیشلهب بو قدر جیکلدی، تورکیه نك حکومت اربابی بونك بولای بولاچاغن نیچون آلدن آکلی آلمادیلر؟

۳) تورکیه‌نك، قالغان یرلرن اوز قولنده سلامت طوتا آلور ایچون موندن صوك امید بارمی؟ بولسه نیشله‌گانده بو امید فعلیت‌گه چغاچق؟

مین مونده بو سؤاللرنی کوب کشیلردن وتورلی صنفغه منسوب آدملردن صورادم. تورلیسندن تورلی جوابلر آلوب خیلی معلومات حاصل ایتدم. لکن بونلرنك بارسن‌ده یازوب کچکنه بر غزته بیتلرن طوترو مناسب کورلمیدر. شوکا کوره، سیاسی، یاکه علمی جهتلردن مونده زور اورن طوتقان ذاتلر طرفندن آلدیغم معلوماتنی بر قدر آیروب ذکرایتکانلك صوکنده، باشقه‌لرندن آلنغان جوابلرنك بارسن برگه جیوب خلاصه‌سن غنه یازو نیتنده‌من. شونی‌ده أیتوب أوتیم که: کوریشدیگم ذاتلردن بو سؤاللر شول یوغاریده یازلغان روشده صورالسه لرده آلنغان جوابلری کوبسنچه بونلرغه طوغریدن طوغری جواب بولوب چقمی، بلکه بو مسئله‌لرگه عائد ایضاحات بولوب طابله وشول ایضاحاتغه قاراب نتیجه‌نی آکلارغه حاجت توشه‌در.

پرنس سعید حلیم پاشا حضورنده

بو سؤاللرگه دائر معلومات آلور ایچون کورشدیگم ذاتلردن برسی مصرلی پرنس سعید حلیم پاشادر. بو ذات صوك وقتلرده «اتحاد و ترقی» جمعیتی‌نك رئیسی بولغان. حاضرنده مجلس اعیان اعضاسیدر. مصر خدیوسی عباس پاشانك قرداشلرندن. اوزی بیك بای، ئللهٔ نیچه میلیونلرغه مالك، مصرده و تورکیه‌ده غایت کوب یرلری، ملکلری وبنالری بار ایکان. بك اوغلنده سنه‌وی یکرمیشه‌ر مك لیرا داخود کیتره طورغان بر نیچه بنالرغه مالك بولغانلغی شیکللی، بوغاز اچنده‌ده کوب سرایلر وبنالر ایه‌سیدر. حاضرنده اوزی بوغاز اچنده «یکی کوی» دیگان یرده طورا.

بو پاشا ایله کوریشوومه عبدالرشید افندی ابراهیم جنابلری واسطه‌لك

ابتدی. اول آنك ایله یاخشی طانش ایکان. بر یکشنبه کونی، استانبول کوپرندن کیته طورغان پراخودلرنك برسینه اوطوروب عبد الرشید افندی ایله «یکی کوی»گه کیتدك. بر ساعت قدر بارغاندن صوك شونده باروب، پاشانك دؤاریس ایشك آلدینه کردك. دؤاریسی تمام بوسفورنك قریبنده. قاپقه توبنده‌گی قاراول بزنی کمال حرمت ایله سلاملاب اوتکاردی. ایشك آلدنده‌غی باغچه‌نك ماتورلغی، زینتی، مرمر استاتولر، جاین قشن یاشل یافراقلی طوروچی آغاچلر و چیچکلرنك بیرگان لطافت و منظره‌سی أیتوب بتررلك توکل ــ شول قدر گوزل.

پرنس سعید حلیم پاشا
[حاضرگی صدر اعظم و خارجیه ناظری]

سرای‌نك ایشگی توبنده‌گی، کومر کبك قاپ قارا بیتلی، لکن آپ آق یافالر قویوب شیق کیونگان عرب‌ده ئللر قایدن سلام بیروب بزنی قارشی آلدی و عبد الرشید افندینك قولن اوپدی. سرای‌نك اچینه کرگاچ طاغنوق بر نیچه خدمتچیلر کیلوب قارشی آلدیلر. زال‌غه کررگه اوتندیلر. غایت گوزل کاریدورلر وبولمه‌لرنی أوتوب بزنی برزال‌غه کرتدیلر. اوطوردق. اویماق کبك کچکنه‌گنه فنجانلر ایله قهوه‌لر کیلدی. سیغاره‌لر تقدیم ایتلدی. آراسی بر اون مینوت اوتکاچ برمو کروب: ــ بیوریکز، پاشا حضرتلری یانینه! دیدی. طاغن بر نیچه بولمه‌لرنی أوتوب، زور بر کابینیت‌گه باروب چقدق. قصقه بویلی، قالونراق گاودیلی بر ذات بزنی قارشی آلدی. عبد الرشید افندی بونك ایله ألوك اوزی کورشدی، صوکره مینی طانشدردی. بو ذات شول پرنس سعید پاشا ایکان. بزگه اورنلر کورسه‌تب اوطورغه اشارت ایتدی.

بو بولمه محراب شیکللی سراینك بناسندن طشقه‌راق چغاریلوب، بوسفور اچینه کرتلگان. اوچ یاقده‌غی ترزه‌لرندنده بوغاز اچی‌نك بتون منظره‌سی

کورینوب طورا. ترزه‌لردن باشنی طغوب صوزغانده بوسفورنك صولرینه قول یته‌چك قدر یاقندر.

بولمه‌نك ایچنده اعلا کله‌ملر، دیوارلرنده قیمتلی لوحه‌لر، تابلولر، اورندقلر، اوستاللر و میبللر بارسیده «ده‌قادانس» استیلنده و قیمتلی آغاچلردن یاصالغان نرسه‌لردر. سعید پاشا سیۋیل کیومده، ساچلری آغارا باشلاغان. باشنده فس، میوغی قصقه‌غنه ایتوب کیسلگان، صقالی قرغان.

اوطورغاچده گوزه‌ل تورکچه ایله: «خوش کیلدیکز» دیدی و مینذن روسیه مسلمانلرینك احوالینه دائر بعض نرسه‌لر صورارغه باشلادی. اوقیلرمی؟ مکتب و مدرسه‌لریکز نی حالده؟ مسلمانلر آراسنده هنر و صناعت بارمی؟ ملالریکز نیچك، احوال زماندن خبردار کشیلرمی؟ روسلر ایله یاخشی کیچنه‌سزمی، روس مکتبلرنده اوقیسزمی؟ دی. بونلرنی البته بر یولی توگل، سوز مناسبتی کیلگان صاین صوراشا باردی. «روسیه‌لی بر مسلمان غزته‌سینك محرری ایله کوریشوومه بیك ممنون بولدم» دیدی.

صکره صوراشو نوبتی میکا کیلدی. حاضرگی صوغش و صلح مسئله‌لرینه دائر بر آز سویله‌شکاندن صوك، مین سوزنی حکومت‌نك ادارمسی واتحاد ترقی جمعیتی‌نه طابا طارتدم و: «احتمالکه حکومت اتحاد و ترقیچیلر قولنده قالغان بولسه حاضرگی بو صوغش باشلانماغان بولور یاکه باشلانسه‌ده تورکیه ایچون بو درجه فلاکتلی بولماس ایدی؟» دیدم. پاشا حضرتلری مینم بو فکرمنی تصدیق ایتوب: «های های، آنده هیچ شبهه یوق. ذاتا معلومکزدر، بزنك دشمانلریمز ایکی آلوك بتون کوچلرن «اتحاد و ترقی»نی یمرگه صرف ایتدیلر، بونك ایچون داخلدن و خارجدن هر تورلی واسطه‌لر حاضرلادیلر، نهایت آنی یققاندن صوك کیك بر طن آلوب مملکتمزگه هجوم ایتدیلر، حکومت اتحاد وترقیچیلر قولنده بولغان مدته آلارنك بو درجه جسارت کورسه‌ته آلو احتمالری یوق ایدی» دیدی.

شونك اوزرینه مین طاغن سوزنی دوام ایتدروب یوقاریده مذکور مسئله‌لر حقنده، لطفا بر آز معلومات و ایضاحات بیرولرینی اوتندم.

بو آراده مك باشی ذکی بك کیلگانلگن و پاشانی کورگه تله‌دگن خبر بیردیلر. آلوب کرگه قوشدی. کابینیت‌گه کروی برلن طانودم: چتالجه‌دن ناظم پاشا و ارکان حرب هیئتی قایتقانده مینده بر پویزده قایتوب بو ذات ایله بر واغونده طوغری کیلگان و طانوشقان ایدك. ذکی بك اصلده قفقاس

خاندانلرندن اولوب، تعلیم و تربیه‌سینی استانبولده آلغان و عسکرلك خدمتنه بولونغان، یاوروپا پایتخت لرینك بر نیچه‌سنده تورکیه‌نك آتاشه میلیته‌ری (ڈایپلنی آگینتی) بولوب طورغان وصوك وقتده شول مأموریتی ایله یونانستاننك پایتختی آفینه‌ده بولغان بر ذاتدر.

ذکی بك ایله کورشکاندن صوك سعید پاشا مینم سؤاللریمه ایضاحات بیرر گه باشلاب خیلی نرسه‌لر سویله‌دی. آنك دیدگینه کوره، بو مملکتنی قوتقاروب قالاچق قوت یالکز «اتحاد و ترقی» گنه‌در. شونك ایچونده باشده مملکت نك بتون آکللی صنفی آنك طرفنده بولونوب، خلاص و نجاتنی آندن کوتکانلر، هم فی‌الحقیقة «اتحاد و ترقی» جمعیتی‌ده مملکتنی قوتقارو ایچون لازم بولغان افکار و تشبث لرده کیمچی لك ایتمه‌گان و شول کوینچه دوام ایتکانده اشنك خیرلی نتیجه‌لری کوریله‌چگنده اصلا شبهه یوق ایکان. لکن، تورکیه‌نك سلامت و سعادتن تله‌می طورغان کشیلر و اول کشیلر گه چیتدن یاردم ایتوچیلر بتون قوتلریله بو جمعیت گه قارشی حرکت ایته‌رگه باشلاغانلر. آنلر بو خصوصده مادی و معنوی هر تورلی سببلرگه کرشکانلر. تورکلرنك اوزلری آراسنده‌نده بعض بر منفعت شخصیه ایه‌لری میدان غه چغوب تگیلرگه آلت بولغانلر. شول طریقچه اجنده، طشنده «اتحاد و ترقی»نك طامرینه بالطه چابارغه طوتونولغان. اگرده ملت ده (تورکلرده) آك، اوز فائده‌لری ایله ضررلرن آیورا آلورلق معارف بولسه تگی‌لرنك زور اهمیتی بولماغانده بولور ایدی. لکن، مع‌التأسف، تورك خلقی معارفدن محروم، آنلرده حمیت ملیه و وطنیه اویانماغان. آنلر اوزلرینه یاخشی یوز کورسه‌تکان یاقفه آوارغه حاضر طورالر. شول سببلی آنلر آراسنده ایگولگان فتنه اورلقلری هر وقت یمش بیره‌در. ملت‌نك شوندی ضعیف و یومشاق ایکانلگن بلوب «اتحاد و ترقی» جمعیتی حکم و قوتنی اوزنده نغراق طوتارغه، مطلوب بولغان اصلاحات و تجددنی کرتو خصوصنده کوب نرسه‌دن طارتنماسفه تیوش ایدی. لکن اول، تورکلرنی فرانسوزلر اورنینه قویوب، تورکیه‌نی فرانسیه کبك بلوب اش قیلغان، حریت و اختیارنی خلقنك اوز قولینه طاپشرغان، خلق ایسه موندن فائده‌لانا آلورلق درجه‌ده بولماغانلقدن نهایت، مملکت ایچون اوشبو فلاکتلر کیلگان. «اتحاد ترقی» جمعیتی اش باشندن توشوریلو برلن آرناودلق‌غه آفطونومیا بیریلو، آنك آرتندانوق ماکیدونیا مسئله‌سی قوزغالوب بالقان صوغشی باشلانو، آنك اوزرینه آناطولی‌ده بیله ارمنی و عرب مسئله‌لری قوزغالو اتحاد ترقی جمعیتی‌نك کملر طرفندن و نیچون

توشورولدیگنی کورسه‌ترگه کافی در.

صوغشده جیکلونك سببلری حقنده سعید پاشا بویله دیه‌در: «اتحاد ترقی»نك متمادیا دورت یل حاضرله‌گان پلانلری آستی اوستگه کیتریلوب بوزولدقدن صکره، احوالنی بلگان کشیلر بارسیده اش باشندن توشوریلوب قورال، آزق و یوللرنك قایده و نیچك ایکان‌لگن بلمه‌گان کشیلر خوجه بولوب قالغاندن صوك اول اشنك نیچك ره‌تی بولسون! بونك اوستینه، «اتحاد ترقی»نك اش باشندن توشورولووی و حکومتنك بر طاقم داخلی و خارجی اینتریغه‌لرگه آلت بولووی خلق‌نك حکومت‌گه امنیتن بتردی، استقبال‌گه امیدن صووندردی، عسکر وضابطلر آراسینه تفرقه کروب عمومیتله خلقنك روحن توشوردی. شول سببلی عسکر چن روح بلهن صوغوشمادی، باری بر آخرنده مملکتنی چیتلرگه بیره‌چکلر، تیك بزنی قردرالرغنه دیگان توسلی قارادی. حالبوکه طرابلس صوغشی وقتنده خلق‌ده نیندی قوتلی روح بار ایدی. چونکه اول وقت حکومت «اتحاد ترقی» قولنده بولوب، آنك باشلقلری بتون کوچلریله خلقنی روحلاندرالر، اوزلری صوغشقه باروب فداکارلق کورسه‌تدلر ایدی. اول وقت «حریت و ائتلافچیلر» حکومت‌گه قارشی کیلوب، تورلی فتنه‌لر چغاروب طوردقلری حالده بیله خلقنك روحی توشمه‌دی. اما، بو صوغش وقتنده «اتحاد ترقی»چیلر حکومت‌گه قارشی هیچ بر فتنه ومشکلات چغارمادیلر، بار قوتلری ایله حکومت‌گه یاردمده بولوندیلر، لکن بوکا مقابل حکومت آنلرنی جیوب تورمه‌گه طوتردی، حکومت اوزی و طرفدارلری خلق‌غه و عسکرگه روح بیره آلمادی، صوغش ایچون آقچه، قورال، آزق کبك مادی قوتلر نیقدر لازم ایسه جان آزوغی بولغان معنوی قوت، کوکل کوتارنکی‌لگی، استقبال امیدیده شول قدروك لازمدر. بزنك بو صوغشده اولگیلری بولا طوروب استفاده ایتلمه‌دی، صوکغیسی ایسه بتونله‌ی بولمادی. شول سببلی جیکلدك.

بوندن صوك تورکیه‌نك استقبالی حقنده سعید پاشا یالکز برگنه نرسه کوره: اول‌ده، اگر تیزدن اتحاد ترقی جمعیتی اش باشینه منوب بتون قوتنی اوز قولینه آلسه و اوتکانده یاصاغان بعض بر خطالرن بتروب، اوزینك پروغرامن عمل‌گه قویو حقنده هیچ نرسه‌گه قارامی، حتی لازم بولسه دیکتاتورلق ایتودنده قورقمی اشکه کرشسه تورکیه‌نك مستقل بر حکومت حالنده یاشاوی ممکن، یوقسه روم ایلنده‌گی واقعه‌لر عینیله آناطولی‌ده‌ده دوام ایته‌چك ونهایت تورکیه‌نك استقلالینه خاتمه بیریله‌چکدر.

ـ صوك، «اتحاد ترقی»نك یاكیدن اش باشینه منووی ممكنمی؟ حاضرگی احوال آكا مساعد كورنمی بیت، دیدم.

ـ تورکلر بو احوالدن عبرت آلورغه تیوش، اگر ایندیده اویانماسه‌لر و اوزلرینك نیندی اویونلرغه آلت بولوب یورگانلـكلرن آكلی آلماسه‌لر موندن صوك آلار ایچون مستقل حیات بتدی دیمكدر، كینه ده بر طاقم ترددلر ایله وقت اوتكاررگه فرصت قالمادی ایندی، دیدی.

سوزلرندن وفكرلرندن آكلاشلدیغنه كوره، سعید پاشا حقیقتا بیك حمیتلی بر تورك و اتحاد ترقی‌نك بیك اخلاصلی بر طرفداری در. ذاتا، شول قدر بای ویوغاری بر درجه‌لی بر ذات اولدیغی حالده سیاست و جماعت اشلرینه قاتناشوب تورلی سوزلر ایشتورگه و تعرضلرغه اوچراونی اوستینه آلورغه راضی بولووی آنك حمیتلی و فداكارلقلی بر ذات ایكانلگن كورسه‌ترگه كافیدر.

شوشی سعید پاشانك كشیلری آطنه‌سنده ایكی اوچ مرتبه، استانبول مسجد لرنده و استانبول طشنده یاتوچی مسلمان مهاجرلرینه اعانه طاراتوب چغالر. «اتحاد و ترقی»گه قارشی تورلی تعرضلرده بولنوچی فیلسوف رضا توفیق بك كبی ذاتلرده شوشی سعید پاشانك بو غاز ایچنده‌گی سرایلرنده بوشلای طورالر و حتی معیشتلرن‌ده آنك اوستندن تأمین ایته‌لر ایكان. لكن، كیك كوكللی سعید پاشا همیشه اوزینك یاخشی‌لق ایتووندن طوقتامیدر.

مونده مصر پرنسلرندن ایكنچی بر سعید پاشا بار. آنسی ده شولایوق بای و شولایوق حمیتلی دیلر. تورکیه ساحللرنده یوروچی پراخودلر بارسیده جیتلرنكی دیه‌رلكدر. خصوصا یونان پراخودلری تورکیه‌نك بتون آنچه‌سن اوزلرینه طارتالر. تورکلرنك اوزلریده آزراق مثال آلماسلرمی دیب مونه شوشی ایكنچی سعید پاشا اوتكان یل بیك هیبت اوچ زور پراخود الوب تورکیه صولرنده یوروته باشلاغان. ایك آلوك تورکیه حكومتی بوكا یونان پراخود لرندن آلنمی طورغان یاكا بر نالوغ قویغان. گویا نگیلردن ایسكی امتیازلرغه بناء اول نالوغ آلنماسه‌ده سعید پاشا پراخودنی یاكی یوروته باشلاغانلقدن یاكا نالوغلرنی تولارگه مجبور بولورغه تیوش ایمش. سعید پاشا بر سوزده دیمه‌گان. نالوغلرنی تولی بیرگان. صكره گریك پراخود قومپانیه‌لری آنك پراخود لرینه قارشی هر تورلی چاره‌لرگه كرشكانلر. اوزلرینك تاقصه‌لرن كیموتكانلر. طاوارلرن سعید پاشا پراخودلرنده یورتوچیلرگه، بانقه‌لرده و بازارلرده تورلی مشكلات كورسه‌ته باشلاغانلر. سعید پاشاده طوقتاب قالماغان: تاقصه‌نی نگیلرنك

یارطی حقینه، چیرك حقینه توشورگان، فقیرلرنی بوشلای یورتکان. حتی طویدرغه بوشلای آزق بیردرتکان. پراخودنك کاپیتانلرن، ماتروسلرن بارسن‌ده مسلمانلردن قویدرتقان و نهایت، شول مسلمان کاپیتانلرنك برسی بر پراخودنی طاشقه به‌درتب هلاك ایتدرگان. قالغان ایکیسی هنوز یوریلر. لکن، مع‌التأسف بونلردن عبرت آلوچی مسلمانلر ئلی طابلمی طورا ایکان.

مونه شولای موندەغی کشیلر، مونه شولای موندەغی حاللر!

۲ غنوار. ۱۹۱۳.

۳٤

صلح مسئله‌سینه یاوروپا قاتناشووی. نه یاپه‌لم افندم. خواجه افندی اوزینك نارگیله‌سن چیگه بیره. «شیرا»نی طوپقه طوتو. مسجدلرگه پرافلاماتسیه‌لر یابشدرو.

نهایت، نوطه بیرلدی. بالقان سایوزنیکلری ایله کیلشو حقنده یاوروپا دولتلری طرفندن باب عالیگه بر تکلیف نامه بیریله‌چگی مونده بر نیچه کونلردن بیرلی کوتوله، لکن، نی سببدندر کون صاین کیچگه بارا و شول سببلی تورك غزته‌لری: یاوروپا دولتلرینك اوز آرالرنده اختلاف چققان ایکان، تکلیف نامه‌نی بیرودن واز کیچکانلر ایکان، خصوصا ۳نچی غنواردە «حمیدیه» قره‌یسری نك یونانستان‌ده «شیرا» لیمانن طوپقه طوتووی سببلی احوال‌نك بتونله‌ی اوزگاروب کیتووی احتمال طوتولا ایکان، دیب یازا باشلاغانلر ایدی.

غزته کاغدی اوستنده‌گی شوندی موفقیتلی خبرلرنی اوقوب اوز اوزلرن قناعتلندررلك درجه‌ده صاف دل بولغان قهوه خانه مداوملری‌ده بونلرنی اوقوب سوینه‌لر و حتی غزته خیاللری اوستنه اوز خیاللرن‌ده قوشوب: بلغاریا ایندی صوغشنی نیچون باشلاغانلغینه اوکونه ایکان، تورکیه‌دن کیلشونی اوزی صوراماقچی بولا، لکن خورلانا وشول سببلی یاوروپا دولتلرینك آراغه قاتناشولرن اوتنه، آلار طکلیسلری کیلمی ایکان، دیلر ایدی.

لکن، کوب اوتمه‌دی، مع‌التأسف، آچی حقیقت بتون دهشتیله اوزن کورسه‌تدی: کیچه ٤نچی غنوار جمعه کون جمعه‌دن صوك ساعت ۳ده باب عالی جاده‌سی بله‌ن یوغاری طابا منوب کیتکان و باب عالی قاپقاسی توبینه باروب

طوقتاغان ایکیشەر آتلی دورت ایکیپاڤ ایله، ایکی آفطوموبیل، آلتی یوز یللق بر حکومت ایچون‌گنه توگل، احتمالـگه مك اوچیوز یللق مقام خلافت ایچون‌ده حیات وممات مسئله‌لرن حاوی بولغان بر طاباق کاغدنی تورکیه حکومتنه ایلتوب طاپشردیلر.

هر نه قدر، «صباح» غزته‌سی، بوگون (جمعه کون) مسلمان بایرامی بولغانلقدن نوطه‌نك بوگون طاپشرلو احتمالی یوق دیب یازوب چغارسه‌ده، غزته مخبرلری کوبسنچه باب عالی‌نك تیره‌سنده یورودن وبا خصوص باب عالی قارشو سنده‌غی «استانبول» قهوه خانه‌سنده اوطوروب باب عالی اطرافنده نیلر کورونگاننی تماشا ایتودن کیری طورمیلر ایدی.

ساعت ۳ ده، شوفور یانینه بر قاڤاص اوطورغان آوستریا گیربلی بر آفطوموبیل باب عالی قاپقه‌سندن کروب کیتو برلن غزته مخبرلری درحال اور- نلرندن سیکروب طوروب قارار ایچون ترزه و ایشك یانینه یاقنراق باردیلر. اولده بولمادی قوچرلری یانینه قاڤاصلر اوطورغان اوچ ایکیپاڤ، صکره بر آفطو موبیل، طاغن بر ایکیپاڤ کیلوب کردیلر. باب عالی قاپقه‌سی توبنده قاراول طوروچی، باشلرینه یارطی قاربوز کبك قزل توسده‌گی نرسه‌لر کیگان پاڤارنی قامانده صالدااتلری وآلار یانندەغی آق بورکلی پولیسلر بونلرغه کمال تعظیم ایله سلام بیروب قالدیلر. باب عالی‌نك ایشکلرندن خدمتچیلر چغوب بو مسافرلرنی قارشی آلدیلر ویرگه قدر بوگوله بوگوله تمنا ایتدیلر.

بو مسافرلرده تورکیه حکومتینه، ایکنچی پایتختی بولغان ادرنه‌دن و آناطولی ایله بوغازلرنك آچقچلری بولغان آطه‌لردن واز کیچونی تکلیف ایتارگه کیلـگان: آوستریا ایلچیسی مارکی پاللاویچینی، انگلتره ایلچیسی سیر لاوتر، روسیه ایلچیسی غصپادین گیرس، گیرمانیا ایلچیسی بارون وانگنهایم، ایتالیا ایلچیسی مارکی دی غارونی، فرانسیه ایلچیسی موسیو بومپار، ایدیلر.

یاهو، نیقدر عجایب حال: دورت بالقان حکومتی برله‌شوب بر تورکیه اوستینه هجوم ایته‌لر، بتون خرستیانلق دنیاسی آنلرغه حسن توجه کورسته‌ته ومعاونته بولونالر. ضبط ایتکان یرلرنده اهل اسلام‌غه، دنیا یاراتلغاندن بیرلی کورلمه‌گان وحشت اجرا ایته‌لر، بتون مال وملـکلرن طالیلر، یورتلرن یاندرالر. اوچەر بیشەر یوز یاش یکتلرن قرغه بر چوقور یانینه جیوب آتدروب اوتره‌لر. قزلرن وخاتونلرن جیوب آلوب وحشی حیوانلر شیکللی آنلرنك ناموسلرینه تجاوز ایته‌لر. بتون روم ایلی مظلوم مسلمانلرنك قانلرینه بویالا. اما «انسانیتلی»

یاوروپا، گویا هیچ نرسه بولماغان شیکللی سکوت ایته . اول غنه‌ده توگل ، حتی دشمانلر اوزلری صوغشوب آلا آلماغان شهرلرنی‌ده آلارغه بیرر گه تکلیف قیلا. ادرنه، یانیه، اشقودره بتون عثمانلی تاریخنه شرف بیررلك روشده اوزلرن مدافعه ایته‌لر. دشمنلر نه قدر طرشدقلری حالده بونلرنی ضبط ایتودن عاجز قالدیلر. قورال قوتی ایله بیرلمه‌گان بو شهرلرنی آلتی سفیر طرفندن امضا ایتلـگان بر طاباق کاغد ایله بیرر گه مجبوریت بولو، نه قدر فجیع بر منظره‌در!

سفیرلر باب عالی‌نك زور ایشگندن کروب کیتکاچ قهوه خانه‌ده‌گی مخبرلر، اورنلرینه اوطوروشوب جدی صورتده بر برسیله سویله‌شورگه ، نوطه‌نك مندرجه‌سی باب عالی طرفندن نیندی جواب بیریله‌چگی و بونلرنك نتیجه‌سی نی بولاچاغی حقنده فکرله‌شورگه باشلادیلر. لـکن، دیوان اوستینه منوب آیاقلرن بوکله‌ب اوطورغان بر خواجه (ملا) افندی اورنندن هیچ قوزغالماینچه نارگیله‌سن چیگه، توتونلرن پوف . پوف ایتوب هواغه صاووررا و کوزلرینی‌ده، بر قولینه طوتقان قاطورغالی بر کتابنك صاری کاغدلری اوستنده آقرون‌غنه یوروته ایدی .

ایکنچی بر اوستال یاننده، غایت شیق کیونگان، آلتون کوزلـکلی ایکی تورك بکلری‌ده طاولا اوینیلر، شاقماقلرنی شالت، شولت ایتدروب صوغالر ایدی. بونلر هیچ نرسه‌گه التفات ایتمه‌دیلر واورنلرندن‌ده قوزغالمادیلر. بونلر ایچون بالقان صوغشی، ملت ناموسی، وطن تهلـکه‌سی، ادرنه مسئله‌سی بارمی، یوقمی؟ هیچ معلوم توگل، اما بتون کوکللری و کوزلری آللرنده‌غی طاولاغه مربوط ایدی .

انسان شولای هر وقت عیبنی باشقه‌لر اوستنه آودارارغه واوزن مظلوم کورسه‌تورگه یاراتا . لـکن بیك کوب وقتلرده کشی ظلمنی اوزینه اوزی ایته‌در. یاوروپا خرستیاندر، متعصب‌در. لـکن، آنك اساس ایتوب طوتدیغی ایك برنچی قاعده‌سی، کوچلیلر طرفنده بولونودن عبارتدر. بلغاریا ۳۵ یل اچنده کوچلی بولا بلـگان. شول سببلی آوروپا آنك یاقلی، تورکلر ایسه یاوروپاده آلتی یوز یل یاشاسه‌لرده کوچلی بولوب قالا بلمه‌گانلر هم حاضرنده‌ده کوچلی بولو یولینه کرمیلر. مونه شونك ایچون‌ده بتون یاوروپا آنلردن یوز چویره . ۲۰نچی عصرنك کوچی عسکر سونگوسندن بیگره‌ك مملـکتنك معموریتنك، خلقنك بایلق وتاز الغنك، معارف ومدنیتنك انتشارنده ایکانلـگن سویله‌ب طورغه‌ده حاجت یوقدر. شولار بولغانك صوکنده‌غنه سونگو برله‌ن طوپلردن فائده کوریله‌در. یوقسه، جاهل، فقیر، ایزلـگان، حمیت ملیه و وطنیه‌دن محروم، روحسز بر ملتنك آچلق

و خسته‌لکدن یوزلری صارغایغان بالالری قولنده بولغان سونگولرنك تأثیری بیك آز بولادر.

سفیرلر طرفندن باب عالی‌گه بیرلگان نوطه‌نك مندرجه‌سی ئلی حاضرگه مونده آچق معلوم توگل. لکن، بوگون عثمانلی تیلیغراف آگینتستواسینك رسمی خبرینه کوره، نوطه نزاکت قاعده‌لرینه رعایت ایتوب یازلمش و شونك ایله برابر، قطعی وآشغچ عباره‌لر ایله بیان ایتلمشدر. بوندن ماعدا، بالقان سایوزنیك لرینه قالدریلاچق یرلرده مسلمان‌لرنك حقوقلری، قبرلر و مسجدلر شیکللی نرسه لرینك صاقلانووی حقنده تدبیرلر ایتله‌چگی، اگرده بو تکلیفنی قبول ایتماسه، تورکیه‌نك آنا طولی قطعه‌سیده تهلکه‌گه توشه‌چگی، بو وقت یاوروپا دولتلری مسئولیتنی اوز اوستلرینه آلمایه‌چقلری بیان ایتلگان ایکان.

«اقدام»نك یازوب چغاروویته کوره، نوطه‌ده ادرنه‌نك بلغاریاغه قالدرلووی، آطه‌لر مسئله‌سینك حلی‌ده یاوروپا دولتلرینه طاپشرلووی تکلیف ایتلمشدر.

نوطه‌نی تورکیه‌نك خارجیه ناظری نورادونگیان افندیگه طاپشرغاچ سفیرلر باب عالی‌ده ایکی اوچ مینوت غنه طورغانلر. باشقه نرسه حقنده سویله‌شمه‌گانلر. فی الحقیقه، غایت تیز چغوب کیتولری کورندی.

ذاتا، بو نوطه بیریلووی و یاوروپانك قاتناشووی ألوکدن بیرلی کوتولگان، آ ثلاشلغان و احتمالکه هر ایکی یاقی ایچون‌ده مطلوب طوتولغان بر نرسه ایدی یاوروپالیلرنك اویناب سویله‌رگه و باخصوص شرق قوملری ایله شایارغه یاراتماغانلغن بلگان آدملر بو نوطه بیریلوگه ادرنه‌نك کیتووی، بناء علیه، استانبول و بوغازلرنك استقبالی تهلکه‌گه توشوب تورکلرنك یاوروپادن بتونله‌ی چغولرینك صوك باصقچی دیب قاراسه‌لرده، بتون غیرت و همتلری بو کونگی کوننی نیچك اوتکارگه تیوشلکنی قایغورتودن عبارت بولغان بیوك وکچوك پاشالرنك اشی، تیزره‌ك بو نوطه‌غه بره‌ر تورلی جواب یازو، اشنی طاغن بر آز وقت صوزوب افکار عمومیه‌نی بووالو ایله شغل‌لنو بولاچقدر. صکره خلق طویوب، نی بولسه‌ده بر نرسه بولسون ایندی دیه‌رلك درجه‌گه یتکاچ آرناودلق، طرابلس کبی بونلرده هر برسی اوز یوللری برله‌ن باراچق‌در.

بو نوطه باب عالی‌گه بیرلگاچده کیچه کیچ و بوگون بو خصوصده‌غی فکرلرن و نوطه بیریلونك تأثیرن آکلار ایچون بر نیچه تورك غزته‌چیلری وضیالیلری ایله کورشدم. لکن ایتورلك بر نرسه طابا آلمادم. هر نرسه‌گه، بولغان، بتکان دیب قازیلر. تورکیه اشلرینه یاوروپا قاتناشوون و یاوروپا قاتناشقان اشلرنك

بارسیده تورکیه‌نك ضررینه بولاچاغن، آکا قارشی طورو ممکن توگل‌لگن بیك طبیعی و عادی بر اش صانیلر وآرتق قایغورمیلر.

برسینه: «صوك افندم، بر بل اچنده ایکی قطعه‌دن قوولاسز بیت، اوزکزنی آفریقادن چغارغانلر ایدی، ایندی یاوروپادن چغارالر، نیچون قایغورمیسز؟ شوندی فوق‌العاده وقتلرده نیچون فوق‌العاده فداکارلقلر کورسه‌تمیسز؟ صویلغان وقتده قویلرده بیت آزراق تیبرچنه‌لر، روم ایلنده‌گی مسلمان‌لرنك آهلری، صبیلر و خاتونلرنك قانلی کوز یاشلری سزنك یوره‌کلرکزگه برده تأثیر ایتمی‌منی صوك؟» دیدم.

بوکا قارشی اول: «افندم، نه یاپه‌لم، ادارهٔ عرفیه وقتیدر؛ جیبلشورغه یارامی، اوته بیرو فکرلر یوروته باشلاسه‌ك حاضر طوتوب یابالر، سکوتدن باشقه چاره یوقدر» دیدی. «بو سوزلر طوغریدر، لکن باشقه وقتلرده بولغانده. اما بتون وطن و ملتنك استقبالی چن معناسیله تهلکه‌گه توشکانده بو سوزلر حقلی توگلدرلر. هیچ بولماسه بو خواجه‌لریکز، علمالریکزده آزراق حرکت یوقمی، اگر آلار تله‌سه‌لر بتون ملتنی بر کشی کبك قوزغاتب وطن‌نی مدافعه ایتدره آلورلر، آلار سویله‌سه ملت فداکارلقده بولنور، آقچه‌ده طابلور، آلار سلطان‌غه‌ده تأثیر ایته آلورلر، ملت‌ده جان بارلغن کورسه دشمانلرنك‌ده جسارتلری بر آز قریلور ایدی» دیدم. «براق، اللهنی سوه‌رسه‌ك، نره‌ده بزده اویله علما، نره‌ده بزده اویله ملت؟ اگر بونلر اولمش اولسه بو حاله‌می کلمش اولوردق» دیدی.

غزته‌لرنك خبرینه کوره، دولتلرنك نوطه‌سی بوگون - ایرته‌گه یعنی ۵ - ۶ غنوارده باب عالیده مذاکره ایتلوب تیزلك ایله جواب قایتاریلاچقدر. نیچك جواب بیریله‌چگن حاضرگه بلمیلر. لکن، بیك یومشافلق ایله یازلغان بولور، تکلیفلرنك بعضیلری قبول ایتله‌چگی بیان ایتلور، ادرنه مسئله‌سیده یومشاق‌غنه رد ایتلور، لکن طاغن اول طوغریده سویله‌شورگه ممکن ایکانلگنه اشارت ایتلور. قصقه‌سی: بر آز صاتولاشوب یاوروپالیلرنك تکلیفلرینه راضی بولوچیلق بیان ایتلور، دیلر.

تورکیه‌نك «حمیدیه» قره‌یسری یونانستاننك «شیرا» اسکله‌سینه باروب طوب آتووی حقنده تورك غزته‌لری کوب نرسه‌لر یازوب چغاردیلر. آنده‌غی زاوودلرنی هلاك ایتکان و یونانستاننك طرانس آتلانتیق قومپانیه‌سینه منسوب

«ماکیدونیا» آدلی قره‌یسرن باطرغان دیب یازدیلر. لکن، تورك غزته‌لرنده یازلغان موندی خبرلرنك بیك کوبسی و حتی بارسیده حاضرگه قدر بیك مبالغه‌لی بولوب کیلگانگه و صوکندن خطالری میدان‌غه چغا بارغانغه کوره، رسمی خبر بولغانچه‌غه، یاکه اجنبی غزته‌لرنده و تیلیغرافلرده کورنگانچه‌گه قدر خلق بوندی خبرلرگه اشانمی‌لر. بو «حمیدیه» خبریده شولای‌بولدی. بوگون ایسه بو حقده بحریه مینیستری وکیلی‌نك کیکاشچیسی‌نك امضاسی برله‌ن اوشبو رسمی خبر نشر ایتلدی:

«حمیدیه قره‌یسری طرفندن کیچه اویله‌دن صوك ساعت برده «شیرا»ده داری زاوودی ایله زور ایکی مورجالی صاقلق صنفندن بولغان بر پراغود خراب ایتلدی. شهرگه ضرر تیمه‌دی». رسمی خبر شوندن عبارتدر.

هر نه قدر خلق‌ده روح توشونکی بولسه‌ده حاضرگی احوال تأثیریله آزماز غلیان اثرلری کورنگالی طورا. کیچه تونله استانبولنك زور جامع‌لرینه پراقلاماتسیه‌لر یابشدرغانلر. پراقلاماتسیه‌ده وطن‌نك تهلکه‌ده ایکانلگی، حاضرگی حکومتنك آنی قوتقاروب قالا آلمایه‌چغی، بناء علیه انقلاب یاصاو تیوشلگی بیان ایتلگان. آلارنی ایرته بله‌ن پالیتسیه تیزگنه قوپتاروب طاشلاب عیبلیلرنی ئزله‌رگه کرشکان. خادم کوینده بر آفیتسر کینه شول مآلده سوزلر سویله‌گانلگی ایچون عسکرلکدن طرد ایتلدی. حرکت‌گه اوندەب یازغان مقاله‌سی ایچون «تفسیر افکار» غزته‌سی یابلوب، بتون مطبعه‌سی پیچاتله‌ندی. ناشر و محررلری توقیف ایتلدیلر. سابق سلطان حمیده شهرگه چغوب یوررگه ایرك بولووینه مساعده صوراب باب عالی‌گه مراجعت ایتکان و باب عالیده بو مسئله مذاکره‌گه قویلغان دیلر.

٥ غنوار. ١٩١٣.

۳۵

آور دقیقه‌لر. تورکیه‌نی قصو. زهدی، ضیا، ساطع بکلر یانده. بر سوداگر نیچك ایسابلی. مطبوعات نی فکرده؟

یازارغه قول بارمی. باش اشله‌می. قلم تورتوله. یازیلاچق نرسه‌لر بارسیده قاره خبرلر، ناچار خبرلر. اوقوچیلرمزنك آلوکدنده مجروح بولغان کوڭللرن دخیده جراحت‌له‌یه‌چك نرسه‌لردر. «یتار ایندی، طوقتا» دیسه‌لرده حقلری بار. آلارنك کوڭللرن یواتاچق رەوشده یازارغه تله‌دك ایسه مطلق بر طاقم خیاللر و فرضلر یازارغه، آلارنی آلدارغه لازم بولاچقدر، کوڭل مونی‌ده تله‌می. بولای ایتو جنایت کبك طویولا. حاضر که قدر مسلمانلرنك بوش امیدلر ایله آلدانب اوتکارو سببلی کورگان فلاکتلری کوز آلدیڭه کیله‌ده یورەك گه دهشت بیره. صڭره، نی بولسه‌ده واقعه کورلگانچه درستن یازیم، تأسفلی کوز یاشی، یورەك قانی برلن یازلغانلغن اوقوچیلر آڭلارلرده عبرت آلورلر. حاضر آڭلاماسه‌لر صوڭندن آڭلارلرده، بزنی آلداب طورغانلر دیب لعنت ایتماسلر دیه ایسابلیسن.

محترم بر عائله آتاسینك شفقتسز دشمنلر طرفندن قینالوب أوترلگانن قاراب طورو وآنك مك تورلی عذابلر اچنده زحمت چیگوب جان بیرگانن تصویر ایتو نی قدر چیتن وکوڭلسز بر اش ایسه بر مسلمان و تورك غزته مخبرینڭده حاضرگی تورکیه احوالی حقنده یازوب طوروووی شول قدر کوڭلسز وچیتندر.

آلوك ایسکی عهدنامه‌لر برلن تورکیه‌نك قول آیاقلرن تمام به‌یله‌ب اوزن یرگه یققانلر. حقوق و اقتصاد جهتلرندن آنك بتون اختیارینی بترگانلر. صڭره فرصت توشورگان صاین آنك گاوده‌سن کیسوب کیسوب آلا طوردیلر. صوڭغی صوغشده بتون مدنیت عالمی سیر ایتوب آنی بالقان سایوزنیکلرندن قیناتقاندن صوك حاضر گاوده‌سن اورتالی کیسه‌لر. طاوشڭنی چغارما، سلکنمه، یوقسه گاوده‌ڭنك قالغان قسملرن طاغن کیسه‌رمز، اچارگه بر تامچی صو بیرمامز، تنفس ایته طورغان هواڭنی طوقتاترمز، خبرڭ بولسون، دیلر. هم شولارنی بالفعل اشله‌رگه ماشینه‌لر قورا باشلیلر. ایسپانیاده فه‌ره‌ر شیکللی بر سوسیالیست اوترلگان وقتده اوزلرینڭ پروتیست‌لری‌ایله بتون یاوروپانی شاولاتقان سوسیا-

لیستلر و انسانیت طرفدارلری، روم ایلی قطعه‌سنده مکلرچه بی گناه مسلمانلر بالقان وحشیلری طرفندن بوغازلانغانده آزغنه بر طاوشده چغارمیلر. یارب، نیدر بو قدر حقانیتسزلکلر!

مالیه مکتبی‌نك مدیری و بر نیچه مکتب‌لرده علم اقتصاد درسلری معلمی بولعان مصطفی زهدی بك ایله کوریشوب: «یاهو، نی ایسابلیسز؟ یاوروپالیلرنك نوطه‌سینه قارشی باب عالی نی جواب بیرر دیب بلمسز و نیچك جواب بیروون تیوش طاباسز؟» دیب صورادم. «نی بولسون افندم، تکلیفلرن قبول ایتمی چاره‌مز یوق، ادرنه ایله آطه‌لر قولمزدن اچقناچقدر، چونکه اگر شوکا راضی بولماسه‌ق، نوطه‌ده، یاوروپا دولتلری‌بزگه بورچقه آقچه بیرمایه‌چکلرن وآناطولی‌ده یاکیدن مسئله‌لر قوزغاتلاچغن بیان ایتکانلر. حالبوگه بورچقه آقچه بیرماسه‌لر بز یاشی آلاچق توگلمز، حاضرگه قدر مأمورلرگه آیلق ژالونیه‌نی عثمانلی بانقه‌سی ایله دیون عمومیه ادارەسندن آژانس طریقیله آلوب بیروب کیله ایدك، نوطه بیریلو برلن مونی طوقتاتدیلر، مونه بوگون غنوارنك یدیسی بولدی، مأمورلرگه دیکابر ژالونیه‌سن بیره آلغانمز یوق ئلی، چونکه آقچه یوق» دی.

آنا طولی‌ده مسئله چغو حقنده زهدی بك: «اگر بیوك دولتلرنك بو تکلیفلرن قبول ایمه‌دك ایسه روسیه‌نك، آنا طولی‌غه عسکر کرته‌چگی وفرانسیه‌نك سوریه‌ده یاکی واقعه چغاره‌چغی هیچ شبهه‌سزدر. بز، دورت بالقان حکومتی اوستینه یاکیدن ایکی یاوروپا دولتنه نیچك ایتوب قارشی طورا آلیق، بو البته ممکن توگلدر. بناء علیه ایسته‌ر ایسته‌مز، مع التأسف، نوطه‌لرن قبول ایتمی حالمز یوقدر» دی.

ـ تکلیفلرن قبول ایتسه‌گز آنك اوزرینده آنا طولی و سوریه مسئله‌لری قوزغالماوینه و سزگه موافق شرطلر ایله بورچقه آقچه بیریلوویته اشاناسز می صوك؟ دیدم.

ـ «هیچ اشانمیمز، بزنك تمامیت ملکیه‌مز و استاتوقو حقنده نیچه مرتبه‌لر وعده‌سن و عهدن بوزغان یاوروپاغه بز نیچك ایتوب اشانیق؟ لکن بوگون اولگانچه بر کون، بر آی، بر یل صوکراق اولونی آرتق کوره‌مز، چقماغان جانده امید بار، کیله‌چکده نی بولور، نی بولماس دیه ایسابلیمز» دی.

«اتحاد و ترقی» چیلرنك ایك توبلی عالملرندن سوسیولوغ ضیا بك ایله کوریشوب سویله‌شدم: «صوغشنی یاکیدن باشلاو بزنك ایچون دخیده زور فلاکتنی موجب بولاچقدر، نیده بولسه تیزره‌ك کیلشو و مملکت‌نك قالغان قسمن

قوتقارو چارمسن قارارغه کیره‌ك، یوقسه اشمز بتونله‌ی فنا بولاچقدر» دی.

ــ قالغان قسمن قوتقارو حقنده نیلر اویلیسز؟ دیدم. «اویلاغانم یالکز تورکیه ایچون توکل، بتون عالم اسلام ایچوندر؛ مینمچه بتون اسلام دنیاسی بر آورو برلن آوری، شوندن قوتقارمی طوروب هیچ برسینك تریلو احتمالی یوقدر» دی.

ضیا بك‌نك فکرنچه اسلام دینی اوزینك اوستنه قونغان بر طاقم اساطیر و خرافاتدن طازارتلورغه، خدا طرفندن یبارلکان صاف دین میدان غه چغارـ یلورغه تیوش و شول وقتده‌غنه مسلمانلر طوغری کورر که، درست آکلارغه، مدنیت و معارف نوری ایله یاقطوروب باشقه متمدن ملتلر آراسنده باشی آلورغه مقتدر بولاچقلردر. صوك مونی نیچك ایتوب اشلهرگه و قایدن باشلارغه کیره‌ك؟ دیب صوراویمه قارشی، ضیا بك بویله جواب بیردی:

ــ دین اسلامنی طازارتونك قابریقه و زاویه‌لری مدرسه‌لر بولورغه تیوش. مدرسه‌لرده‌گی شاکردلرگه درست علم اوقوتولسه، کیره‌کلی نرسه‌لر بلدرلسه، خالص دین اوگره‌تلسه مدرسه‌دن چققاچ آنلرنك ملت‌گه ایته‌چك خدمتلری بیك زور بولاچق‌در. خلق‌ده فکری و اجتماعی بر انقلاب حاصل بولماینچه طوروب بر نرسه‌ده اشلهب بولمی، بونلردن باشقه بولغان سیاسی انقلاب بزده‌گی و ایراندهغی شیکللی بیك اساسسز بولادر. فکری انقلابنی یاصاوچیلر ایسه خلق‌غه ایك یاقن طوروچی شاکردلر، املر و روحانی‌لردر. دینی اصلاح وانقلاب یالکز آنلر سایه‌سنده‌گنه ممکندر. زراعت، تجارت و صناعت اشلرن آلغه یبارر که نی قدر اجتهاد لازم ایسه دینی اصلاح و انقلاب یاصارغه آندنده آرتوغراق غیرت لازمدر.

ــ صوك، سز اوز مملکتکزده موندی بر دینی اصلاح وانقلاب یاصالووینی امید ایته آلاسزمی؟ دیدم. ضیا بك بوکا قارشی: «مع التأسف یوق. بو اش مصر، هندستان، روسیه کبی یرلرده بزده‌گیدن کوب مرتبه جیکل بولاچقدر و دینی انقلاب یاصاوده قایسی مملکت مسلمانلری آلغه‌راق چقسه حیات و تمدن آنلرده الوگره‌ك باشلاناچقدر» دیدی.

تورکیه‌نك ایك مقتدر، پیداغوغ علماسندن مشهور ساطع بك ایله کوریشدم. ساطع بك حریت‌دن صوك دارالمعلمین مدیری بولغان و مکتبینی فوق العاده گوزل بر یولغه قویغان ایدی. صکره، مکتبنی اوز دیگانچه یورتووینه راضی بولماینچه آنی اورنندن چغارغانلر. اوزی حلب‌لی اولوب عرب نسلندندر. یاوروپا مملکتلرندن کوبسینه یوروب و علمی قونغره‌سلرغه باروب، آندهغی

ساطع بك.

اصول تعلیم وتربیه ایله طانوشقان. یاوروپالیلرنك دین واخلاق طوغریسنده‌کی نقطهٔ نظرلری حقنده کوب فکرلر حاصل ایتکان.

ساطع بك نك فکرنجه: صوغشمه بو قدر نق جیکلمگاندن صوك سایوز نیکلرنك و یاوروپالیلرنك تکلیفلرن قبول ایتودن باشقه برچاره یوقدر. مملکتنك قالغان قسمن سلامت قوتقاروب قولده قالدراجق نرسه ایسه ایکی در. برسی مکتب،

ایکنجیسی خاتون . اگر تورکیه‌نك مکتبلری بیك تیزلك ایله یاوروپا مکتبلری کبك علم و فن نفوذینه کرتلماسه و اگر تورکلرنك خاتونلری حاضرگی اسارت و عطالتلردن قوتقاریلوب یاوروپالی خاتونلر شیکللی حیات اجتماعیه‌گه قاتناشدر- لماسه‌لر تله‌گانك قدر عسکر حاضرله ، تله‌گانك قدر دریدناوطلر یاصات ، بارسیه بوش ، بارسیده ثمره‌سز و فائده‌سز بولاچقدر . ساطع بك‌نك فکرنچه بتون عالم اسلامنك باتووی یاکه خلاصی شوشی ایکی نرسه‌گه یعنی مکتب ایله خاتون‌غه بولغان نظرلرن توزه‌تولرینه موقوفدر .

آرنبه بشرحه عاشك وه اویاغاسی

زیانی کلمشه —

— آنکوریه ، ۱۱ مایس ۲۷۸ —

ساطع بك‌نك قول یازووی .

دیننی خرافاتدن و بر طاقم قیل و قال‌لردن طازارتو تیوشلـگنه ساطع بك‌ده بیك اهمیت بیره . شونسز ، مسلمانلرنك فکرلری توزه‌لو احتمالی یوقدر ، دی . مین آکا : بزده قرآننی اوز تلمزگه ترجمه ایته‌لر ، شوندن صوك هر کم اوزی‌اوقوب خالص کلام اللهنی آکلار ، بو ایسه دین طازاروینه‌کوب سبب بولور ، دیه‌امید ایته‌مز ، دیدم .

— «یوق ، مین ترجمه ایتونوك موافق کورمیم ، ترجمه ایتلـگاچ اول بر تورلی اهمیتسز بولوب قالور ، کلام الله‌غه اوخشامی طورغان بولور ، ترجمه‌دن بیگره‌ك آنك آیتلرن بر ترتیب‌گه صالورغه کیره‌ك ، حاضرگی حالده قرآننك آیتلری کیسك و بعضا بر برسینه مناسبتسز بولغانلقدن آکلاوی و معنا چغاروی قیین‌در» دیدی .

تمدن ، دین و عبادت حقنده ساطع بك بو فکرده‌در : تمدن دینسز ممکن توگل . دین ایسه عبادتسز قائم بولمی . مسلمانلرنك یاوروپا خلقلرن دینسزدیب ظن ایتولری بیك زور خطادر . آنلرده‌غی دین تعصبی مسلمانلرنقدن ئللله نیچه آلوش آرتوفدر . ایك زور طبیعیات علماسی بیله ، یکرمیشه‌ریللق تتبع و تفتیشات نتیجه‌سنده یازغان اثرلرنده ایك صوکنده الوهیتنی اقرار ایته‌لر . آلوك یاوروپا

نك خرستیان پاپاسلری ایسکی لك طرفداری بولوب، یاکی فکر و یاکی نرسه لرگه قارشی طورغانغه کوره، علم و فن‌اهللری آلاردن و دیندن بیزه باشلاغانلر ایدی. لکن روحانیلر مونی سیزوب آلو برله‌ن اوزلری تجدد و ترقی فکرینه کردیلر، عقل و فکر قواعدینه ایه‌روب دینده اصلاحات و تجدد یاصی باشلادیلر. شوندن اعتبارا یاوروپاده دین بیك قوتله‌نمکده بولوب، علما و ضیالیلرده دین‌گه محبت ایته باشلامشلردر. مسلمانلرنی تمدن‌گه کرتو و مسلمان ضیالیلرن دین‌گه محبت ایتدرو ایچون‌ده شوندن باشقه چاره یوق. بونی ایك برنچی اشلی طورغان اورنلرده مکتب و مدرسه‌لردر.

ساطع بك مدرسه شاکردلرن ماقطی: «مین دارالمعلمین‌ده مدیر بولغانده بر صنف‌نك بر شعبه‌سنده گل مدرسه شاکردلری، برسنده‌ایسه مدرسه‌کورمه‌گان طلبه‌لر اولوب، اولگیلرنك اجتهاد و ثباتلری، آکلاولری ودقتلری صوکغیلردن کوب آرتق ایدی» دیدی. همده روسیه مدرسه‌لرندن کیلوب دارالمعلمین‌گه کرگان شاکردلرنك اوچ دورت آی اچنده تورکچه‌نی بیك یاخشی اوگره‌نگان لکلرن و درسلرنده بیك تیز ترقی ایتدکلرن سویلی.

چیت مملکتدن کیلوب مونده سودا ایتوب طوروچی آکلی بر مسلمان ایله کوریشوب، صوغش، صلح و نوطه حقنده آنك فکرلرن صورادم. «هه‌ی، افندم، بونلرنك اش باشنده‌غیلری بتکانلر، چریگانلر، یوقسه شوشی قدرده مسکین‌لك کورسه‌تو ممکنمی صوك» دیدی. نیشله‌رگه‌کیره‌ك ایدی صوك دیوویمه قارشی، بویله جواب بیردی:

ـ «ایك آلوك سلطان اوزی آیا صوفیه‌غه کیلوب کوب جماعت حضورنده، وطن‌نك تهلکه‌ده بولغانلغن بیان ایتارگه، موندی حقارتلی صلحنی قبول‌ایتارگه راضی بولماغانلغن، بناء علیه بتون مال و ملکن عسکر فائده‌سینه هبه قیلوب، بتون شاهزاده‌لری برله‌ن برگه چتالجه‌غه عسکر باشینه باررغه، دشمن ایله صوغشوب وطن‌نك ناموسن قوتقاررغه یاکه وطن ایچون اوزلرن فدا ایتارگه قرار بیرگانلگن اعلان قیلورغه، «مونه مینی کم سلطان و خلیفه ایتوب طانوسه قالماینچه آرتمدن بارسون!» دیه‌رگه تیوش؛ همده مصر، هند، فاس، جزایر، تونس، طرابلس‌ده‌گی مسلمانلرغه اوز اسمندن تیلیغرام بیروب، خلافت‌نك ناموسن قوتقارر ایچون اوزینك اوشبو اشکه قرار بیرگانلگن بلدررگه، ممکن بولسه معاونتلرن، بولماسه دعاده بولنولرن اوتنورگه کیره‌ك‌ایدی. مونه شوندن صوك کورر ایدك سین تورکیه‌ده‌گی غلیاننی!. قولی قورال طوتقان بر کشی

قالماینچه وطن مدافعه‌سینه یوگورر، هر کم آقطق آقچه‌سینی صوغش راسخودینه بیرر، بر آطنه اچنده یوز میلیونلرچه آقچه جیبلور ایدی. مینیسترلر بارسیده اورامغه چغارغه، خلق آراسینه کررگه، «یا ناموس یا اُولوم!» دیب قچقررغه، «بز شوکا فرار بیردك!» دیب آیتورگه کیرمك ایدی. خلق حکومتدن وسلطنتدن شونی کوته، خلق شول یوغارغی‌لرنك قورقو و مسکنتلری‌ایچون آچنوب قهرندن اُوله. یاوروپا بونی تله‌می‌ایکان، آنه کیلسونده بتون‌استانبولنی طوپقه طوتسون، بتون تورکیه‌نی یاقسون، یقسون، لکن مردلك ایله اُولو بولور، مونك شیکللی سفیل یاشاوغه قاراغانده قهرمانچه اُولو، ناموس بله‌ن اُولو مك مرتبه آرتقدر. اگر خلق‌ده شوندی غلیان و روح بارلغن کورسه یاوروپا بر نرسه‌ده اشله‌ماس ایدی. آلارنك حاضرگی بو تسلطلری، بو حقارتلری، تورکلرده جان بوقلغی، مردلك علامتی کورلماوی، آنلرنی اولگان دیب بلولری ایچوندر» دیدی.

یانمزده‌غی بر تورك تگی سوداگرنك، بو فکرلرینه فارشی: «استانبول قارشوسنده‌غی اجنبی صوغش کیمه‌لرندن یاوروپا عسکری چغوب پایتختمزنی ضبط ایتسه‌لر، اجنبیلر ازمیر، بیروت‌گه، آنا طولی‌غه عسکر کرتسه‌لر صکره بز آلارنی نیچك چغاره‌آلورمز، ایران حالینه توشه‌رمزبیت، یگت‌لك‌صاتوب یاوروپانی قورقوتا آلو احتمالمز یوقدر، نیچك‌ده بولسه تیزره‌ك صلح یاصاب اشلرنی ره‌تکه صالو اجتهادنده بولو فائده‌لیراقدر» دی.

خلاصه: یوغاری کیتکان صاین امیدسزلك و یأس کوب. توبان و اورتا صنف خلقلر صوغشو طرفنده و جیکو امیدنده‌لر. بوندی صلحغه راضی بولونی زور حقارت صانیلر و بو خصوصده حکومت آدملرن قورقاقلق ایله عیبلیلر. یوغاری دائره آدملری ایسه: توبان خلق‌نك‌احوالدن خبری یوق، شونك ایچون آلار شولای سویلیلر، دیلر.

تورك غزته‌لری عمومیتله: یاوروپانك تکلیفن قبول ایتودن باشقه چاره یوق، هر نه قدر بزنك ایچون بیك اوکایسز، بیك حقارتلی بولسه‌ده بتون وطن و استقبالمز تهلکه‌گه قویولغان بر زمانده حسیات‌غه ایه‌روب اش قیلورغه یارامی، عقل برلن اش قیلورغه کیرمك، دیلر. خصوصا، روسیه‌نك صوك کونلرده آلغان وضعیتی، صلح‌نك تیزره‌ك یاصالو ون، ادرنه‌نك بلغارلرغه قالدرلوون طلب ایتووی، اگر بو طلب‌اعتبارغه آلنماسه تیوشلی تدبیرلرنی‌اوزی قیلا باشلایاچغن آکلاتووی مونه افکار عمومیه‌گه ومطبوعات‌گه بیك ناچار تأثیر ایتوب تورکلرنك روسیه‌گه بولغان نظرلرن دخیه فنالاشدررغه سبب بولدی. یوقسه آلوك، روسیه

نك اوز قرداشی ودینداشلری بولغان اسلاولرغه یاردم ایتوون بر درجه معقول و معذور کوره‌لر، شول سببلی روسیه‌دن زیاده انگلتره ایله فرانسیه‌دن جبرسنه‌لر ایدی. صوك کونلرده ایسه روسیه‌نك تورکیه‌گه قارشی بیگره‌ك آلغا چغووی ایکی آراده‌غی مناسبتنی دخیده صووتدی.

مونده، تورکیه‌نك شوندی اوكایسز وقتلرنده آزمی کوبمی بولسه‌ده آکا یاردم ایتوب روسیه آنی موندن صوك ایندی اوز طرفینه جلب ایتو سیاستن طوتار، چونکه بونك ایچون ایك اوكایلی فرصت شوشی وقت دیب ایسابله‌وچیلر بار ایدی. چماسی روسیه سیاسیونی اول فکرده توگللردر. شونك ایچون مونده طاغنوق شول نیمس یا انگلیز سیاستلری یول آلسه‌لر احتمالدر.

۷ غنوار.

۳۶

سابق سلطان حمید. کورد عسکری. ناظم پاشا. پراقلاماتسیه‌لر. انور بك. «بیوك ملی مجلس». مصرلیلرنك اعانه‌لری. فلوط صوغشی اختلال احتمالی.

سابق سلطان حمید بوغاز اچنده‌گی «بکلر بگی» سرایننده طوتولا ایدی. قش هواسنده اول سرای «رطوبتلی بولغانلقدن» آنی یاقنده «یولدز» سراینه کوچورگه قرار بیرگانلر، دیه یازلدی. صکره بو خبر تکذیب ایتلدی. نیندی‌گنه سبب ایله بولسه‌ده عبدالحمیدنك یولدز سراینه قایتو خبری قولاقلرغه بر قدر تأثیر قالدروب اوته‌در.

صوغش باشلانا قالسه دیب آناطولی‌ده‌غی کورد حمیدیه آلایندن (تورك آتلی فازاغندن) بر نیچه مك عسکرنی استانبولغه کیتروب حیدر پاشا محله‌سنده‌گی سلیمیه قازارماسینه یرله‌شدرگانلر. بونلر شهرگه چغوب یوروگان وقتلرنده بر آز اوكایسزلقلر کورسه‌ته باشلاغانلر. مثلا: کیبتلردن نرسه آلوب آقچه‌سن توله‌میلر، یاکه آش خانه‌لرده آشاب اچوب، حقن بیرمیلر ایکان. شول سببلی آنلرنی قازارمادن چغارمی باشلادیلر. بو کونلرده شونلر قازارماده‌ده بر آز طنچسزلقلر چغارغانلر. بزنی نیچون مونده جیوب طوراسز، تیزره‌ك صوغشقه یباریکز دیگانلر. حتی: «حاضرگی حکومت صوغشدن قورقا طورغان بولسه اش

باشندن چیقلوب کیتسون!» دیه بر طاقم گورلتیلر یاصاغانلر. لکن، تدبیرلر سایه‌سنده بونلرنك چوالشلری تیز باصدرلغان. سرای‌دن مخصوص مأمورلر باروب اوزلرینه سلطان حضرتلرینك سلامن ایرشدردیلر.

«اتحاد و ترقی» جمعیتی حربیه ناظری ناظم پاشانی اوز یاغینه آوداروب آلغان، کامل پاشا اورنینه صدر اعظم‌لق‌غه آنی مندرماکچیلر ایکان دیب بایاقدن بیرلی سویله‌نه ایدی. ناظم پاشا بو کونلرده شول خبرلرنی غزته‌لر آرقیلی تکذیب ایتدی: «شول حقده میکا امضاسز مکتوبلر کیله، مین عسکرمن، هیچ پارتیه‌غه منسوب توگل‌من، سیاست ایله شغل‌له‌نمی‌من. بتون مقصودم وطنمه ومملکتمه خدمت ایتودر، موندن صوك یوقغه آندی خطلر یازوب ماتاشماسونلر» دی. مسجدلرگه یابشدرلغان پراقلاماتسیه‌نك «تصویر افکار» مطبعه‌سنده باصلغان بولووی آکلاشلوب، بو مطبعه پیچاتله‌ندی. ایه‌سی ابوالضیا توفیق بکنی استنطاق ایچون محکمه‌گه چاقرغانلر ایکان. اول، ایندی مینی سورلر، یاکه حبس ایتارلر دیب مندر، یورغان، کیوم صالوملرن به‌یله‌ب آلوب بارغان، لکن، آنی بر نرسه‌ده اشله‌تمه‌گانلر. جواب آلغاچ یبارگانلر. مطبعه و غزته‌سنده خدمت ایتوچی اوغللری طلعه ایله ولید افندیلرنی پالیتسه توقیف ایته‌چك بولسه‌ده حاضرگه قدر طابا آلماغان دیلر. «تصویر افکار»نك بر نیچه محررلری توقیف ایتلدیلر. «اتحاد و ترقی» طرفدارلغی ایتوچی غزته ایسه یالکز اوشبو «تصویر افکار» ایدی. گرچه «ترجمان حقیقت» غزته‌سیده اتحادچیلر فکرن ترویج ایتو مسلکنده ایسه‌ده اداره قصنق‌لق سببلی آنی بلدررگه جسارت ایته آلمیدر.

انور بك استانبولده هر جمعه کون جمعه‌دن آلوك اوزی ایله کوریشورگه کیلگان مسافرلرنی قبول ایته. بو کونلرده قدرغه هلال احمر خسته خانه‌سینه کیلوب قاراب یوردی، اوزن بیك زور حرمت ایله قارشی آلدیلر. انور بك خسته خانه‌ده مجروحلر قاراوچی بزنك گلثوم، رقیه و مریم خانملرنی صوراب اوزلری برلن کورشدی و شوندی انسانیت و قرداشلك کورسه‌تولری ایچون آلارغه بیك صمیمی تشکرلر بیان ایتدی. ئلی‌گه یاکی بر خدمت‌گه تعیین ایتلگانی یوق‌در. بو کونلرده طرابلس‌دن مشهور قهرمان فتحی بك‌ده قایتدی. طرابلس‌ده‌غی تورك عسکری آندن چغاریلوب بتکانچه‌گه قدر ایتالیا تورکیه‌نك آطه‌لرینه توشورگان عسکرن آلمی طورا ایکان.

یاوروپا دولتلرینك نوطه‌لرینه نی جواب بیررگه تیوشلگی حقنده کیکاشور

ایچون سلطان سراینده ایرته‌گه «بیوك ملی مجلس» آچیله‌جغی احتمال طوتولا. بو خصوصده مینیسترلر مجلسنده بر نیچه مرتبه مذاکره بولوب، ئلی هنوز قرار بیروب بتره آلماغانلر. اگر آچیلا قالسه بو مجلس‌گه مجلس اعیان، شورای دولت اعضالری و باشقه بیوك حکومت آدملری جاقریلاچقدر. بعض تورك غزته‌لری پارلامینتلی بر مملکتده موندی غیر مسئول بر مجلس آچلوون موافق کورمیلر. اگر آچیلا قالسه مسئولیتنی اوز اوستنه آلودن بر درجه قوتولور ایچون بو اش کامل پاشانك بر اوستالغی بولاچقدر.

سلانیك ده اوتوز مك قدر مسلمان مهاجرلرینك یعنی بالقان وحشیلری طرفندن طالانغان مظلوملرنك فوق العاده صورتده محتاج و فقیرلکده بولغانلقلرن دقت‌گه آلوب مصر هلال احمر جمعیتی شولارغه ایکی پراخود آزق ایلتوب طاراتقان. مصر بایلری کوب آقچه وصدقه یباره‌لر ایکان. هوللاندیاده‌غی «تیوده قورانت» آدلی بر غزته شولار فائده‌سینه اعانه دفتری آچوب ١٢ مك فلورین قدر آقچه جیغان و شونی سلانیك‌ده‌گی هوللاندیا صلیب احمر جمعیتینه شول مهاجرلر فائده‌سینه طوتارغه دیب یبارگان.

مصر مسلمانلری صلح مسئله‌سنده تورکیه‌گه جبر ایتلماون طلب ایتوب انگلتره حکومتنه مراجعت ایتکانلر. هندستان مسلمانلری طرفندنده شوندی مراجعتلر بولا طورا ایکان.

طرابلس و بالقان صوغشلرنده مصرلیلر طرفندن ایتلگان اعانه‌لرنك حسابلری باصلوب چقدی. بوندن آ گلاشلدیغنه کوره، مصرلیلر طرابلس صوغشی وقتنده بر میلیون ٦٣ مك صوم، بالقان صوغشی وقتنده ایسه ایکی میلیون ٢٩١ مك صوم اعانه بیرگانلر. هلال احمر گه ایتکان اعانه‌لری مونده داخل توگل، آنسی آیرومدر.

عمومیتله چیتده‌گی مسلمانلر طرفندن تورکیه‌گه اظهار ایتلگان حرمت، کورسه‌تلگان یاردم بیك زور بولوب، مسلمانلرده حسیات قلبیه بارلغینی اثبات ایتارلك درجه‌ده‌در.

صوك وقتلرده تورکیه‌نك فلوطی چناق قلعه طشینه جغوب یونان فلوطی برلن صوغشقالی طوردی. حاضرگه قدر بولغانلرنده یاخشوق موفقیتلر بولغانلغن، حمیدیه قره‌یسرینك «شیرا»غه باروب اسکله‌نی طوپقه طوتدغن یازدیلر. موندن ایکی اوچ کون الوك بولغان بر صوغش‌ده ایکی یاقنك کیمه‌لرینه‌ده بر آز زیانلر بولغانلغی، لکن تورکیه فلوطی‌نك سلامت کوینچه قایتدیغی رسما اعلان ایتلدی.

شونك ایله برابر، شوشی صوغشده تورك عسکرندن ۹۵ کشی یاره‌لانوب، «رشید پاشا» اسمنده‌گی خسته خانه پراخودی ایله استانبول‌غه کیترلدیلر. سلطان اوز طرفندن خسته خانه‌غه کشی یباروب حاللرن صوراتدی. قهرمانلقلری ایچون رحمت أیتدردی. «عبدیه» قره‌یسری نك «پورت سعید» گه کیتکانلگی ایشتلگان وبوده یونان فلوطندن قاچوب کیتکان بولورغه کیره‌ك دیه ظن ایتلگان ایدی. بوگون ایسه پورت سعیددن آلنغان تیلیغرامغه بناء، شوندن چغوب بحر احمر گه کیتکانلگی آکلاشلمقده در. تورکیه کیمه‌لرینه کیلگان ضررلر بیك جزئی و اهمیتسز اولوب، بش آلتی کون اچنده بیك جیکل توزه‌تله‌چك بر حاله ایکانلکلری، حتی توزه‌تلمه‌گان کوینچه‌ده صوغشورغه یارا غانلقلری بیان ایتلمکده در.

یونان فلوطن نغتوب جیکه آلماسه‌ده تورکیه فلوطی‌نك بر آز حرکت‌گه کیلووی و اوزینك بارلغن کورسه‌تووی تورکلرنك خیلی ممنونیت‌لرن موجب بولدی.

نوطه‌غه جواب بیرو «بیوك مجلس ملی»نك کیگاشندن صوك بولووی کوتوله. مجلس ملی‌نی ایرته‌گه طوقزنده، یاکه برسی کونگه- اوننده بولور دیب ایسابلیلر. مجلس‌گه یوز قدر کشی چاقریلورغه حساب ایتله. مجلس، سلطان طوراطورغان «طولمه باغچه» سرایننده بولاچق. دعوت زاپیسکه‌سی صدر اعظم پاشا اسمندن یباریله‌جك در. مجلس‌گه تورلی دینلرنك رئیس روحانیلری، آلوك مینیستر بولوب طورغان کشیلر، قوری و دیگز عسکرلرینك باشلقلری هم زور سوداگرلرده چاقریلووی فرض ایتله ایکان. بعضیلر مجلسنی اوچ کون دوام ایتار، دیلر. مجلس جیولغاچ کابینیت آکا حاضرگی احوال عسکریه، سیاسیه و مالیه‌نی آکلا تاچق، صکره شوندی بر حاله نیشلهرگه تیوشلگی حقنده فکرلرن صوراچق در. مجلس، کامل پاشانك ریاستی تحتنده بولور دیلر. حاضرگی کیدیش‌گه، یعنی یوغاری دائره‌لر ومطبوعات‌نك افکار عمومیه‌نی حاضرلاوینه کوره، مجلس حاضرگی احوال‌گه بوی صونودن باشقه چاره یوقلق‌غه قرار بیرر دیب ایسابلیلر.

صوغشسز نیسز شول تکلیفلر بارسیده قبول ایتلوب ادرنه‌دن‌ده واز کیچلسه، داخلی اختلال چغار، حاضرگی حکومتنی توشورلر دیب ایسابله‌وچیلرده آز توگل. شرق عجایب بر مملکتدر. مونده هیچ کوتوله‌گان وقوعاتلر بیك یش بولغالیدر.

۸ غنوار.

۳۷

بیوك مجلس نك قراری

یاوروپا نوطه‌سینه جواب بیرو ایچون ۹ نچی غنوارده سلطان سرایینده جیولغان «بیوك مجلس ملی» نك قراری غزته‌لرده اعلان ایتلدی. و شونك ایله برگوك حکومت اوزیده رسمی بیان نامه نشر ایتدی.

بونلردن آکلاشلدیغینه کوره، حکومت اوزی آلوکدن نوطه‌نی قبول ایتارکه و صلح یاصارغه قرار بیروب قویغان، مجلس ملی‌گه باری شونی أیتوب تصدیق ایتدروب اوتارگه‌گنه تیوش طابقان ایکان. مجلس کوندز ساعت ۲ ده آچلوب ٤ گه قدر دوام ایتدی. غزته مخبرلرن کرتمه‌دیلر. مجلس‌گه چاقرلغان کشیلرگه صدراعظم اسمندن زابیسقه‌لر یبارلدی. مجلسکه کامل پاشا ریاست ایتکان. مجلس آچلغانده صدراعظمنك مخصوص مأمورلری طرفندن بو مجلس جییلونك سببلری بیان ایتلوب بر دافلاد اوقولغان. صکره صوغش مینیستری حاضرنده عسکرنك احوالی حقنده، مالیه مینیستری تورکیه‌نك حاضرده‌گی احوال مالیه‌سی حقنده معلومات بیرگانلر. بر آز مذاکره دوام ایتکان. مصطفی عاصم افندی، غازی احمد مختار پاشا، وقعه نویس عبدالرحمن شرف بك، دفتر خاقانی ناظری محمود اسعد افندی، رشید عاکف پاشا، خارجیه ناظری نورادونگیان افندی و باشقه بر نیچه کشی بعض نرسه‌لر سویله‌گانلر. باش مدعی عمومی اسماعیل حقی افندی بوندی شرطلر ایله صلح یاصاو تیوش توگللکنی سویله‌گان. نهایت، مجلس اعضالری اکثریت ایله حکومت‌نك فکرینه قوشیلورغه قرار بیرگانلر. ساعت دورتده آلار طارالغاچده مینیسترلر شول سرایده قالوب اوزلرینك کیکاش مجلسن یاصاغانلر و نوطه‌غه آلوکدن حاضرلب قویغان جوابنی بر قات اوقوب، قرارغه قول قویغانلر، هم شوندوق آوستریا ایلچیسی پاللاویچینی‌گه خبر یباروب، نوطه‌نك قبول اولونغانلغن و ایرته‌گه رسمی جوابنك طابشریلاچغن بلدرگانلر.

شولای ایتوب تورکیه، ادرنه‌نك بلغارلرغه قالووینه و آطه‌لرنك یاوروپا دولتلری قارینه طاپشرلووینه رسما راضی‌لق بیردی. یاوروپا دولتلرینك آطه‌لرنی تورکیه‌گه قایتارمایه‌چقلری، یونانغه بیره‌چکلری یاکه آفتانومیالی یاصایه‌چقلری معلومدر. تورکلرنك بیك کوبسی ادرنه‌نك بیریلووینه هیچ اشانمیلر،

آنی بیرر گه، سلطان قطعیا قول قویمایاجق، دیلر ایدی. بیوك مجلسنك قرارندن صوك بو آقتق امیدلرده یمرلدی.

بیوك مجلسنك جییلووندن ایکی کون‌آلوك صدر اعظم کامل پاشا «صباح» باش محرری دیران کلکیان افندی ایله «اقدام» مدیری نورالدین بکنی اوزینه چاقرتب، صوغش باشلاو طرفن قوتله‌ب یازماسقه، افکار عمومیه‌نی صلحغه حاضرلهرگه قوشقان. شول سببلی آنلرنك هم باشقه غزته‌لرنك یازولرینه قاراغانه حکومتنك نی فکرده بولغانلغی، بیوك مجلسنك نه قرار بیره‌چگی آلدانوق معلوم ایدی.

مجلسنك قرارن بو کونگی غزته‌لر بیك یاراتوب، عقللی و تدبیرلی بر حرکت دیب یازالر. یاوروپانك نوطه‌سن قبول ایتوده حکومتنی معذور کورسه‌تر ایچون بیوك دولتلرنك تورکیه‌نی قصوون، روسیه‌نك صوغش باشلارغه حاضرلهنب تورقتوون، یاکیدن صوغش باشلاغانده دورت بالقان حکومتی بله‌ن‌گنه توگل، آلار اوستنه روسیه برلن‌ده صوغشورغه احتیاج توشه‌چگن، بو ایسه وطن ایچون بیوك بر فلاکت بولاچغن اوزون اوزادی تفصیللهب یازالر.

نوطه‌نی قبول ایتو حقنده حکومتنك و مجلسنك قراری نشر ایتلگاچ‌ده یوغاریراق دائره‌ده‌گی بر تورك سیاسیینه یولغوب فکرینی و بو اشکه نی کوز برلن قاراغانلغینی صورادم.

«بیك یاخشی ایتدیلر، بیك سویندم، اوتوز یلدن بیرلی هیچ بولماسه بر مرتبه تورکیه حکومتی و تورك اعاظمی عقل و حکمت‌گه موافق بر اش اشله‌دیلر» دیدی. نیچون؟ دیدم. بوکا قارشی: یاکیدن صوغش باشلاغانده تورکیه‌نك بتونله‌ی خراب بولاچاغینی، داخلده آقچه و ملی روح یوقلغینی، خارجده هیچ بر دوست قالماغانلغینی، فائده‌لری امید ایتلگان و روسیه ایله آرالرنده هر کون صوغش باشلانووی کوتولگان آوستریادن هم رومانیادنه صوکغی مینوتلرده هیچ بر فائده کیامه‌گانلگینی و کیلور دیب امید ایتوب طورونك آلوکدنده محض بر خیال اولدیغنی، شوندی خیاللر ایله شرق دنیاسینك سرسم بولوب فلاکت‌دن فلاکت‌گه توشکانلگینی بیان ایتدی و: «مسئله قرق کلیساده، لوله بورغازده حل ایتلدی، آندن صوکغی امیدلر بارسیه شرق خیاللری ایدی، آنلرغه آلدانوب طورو وطن و مملکت ایچون جنایت ایدی، اشکه طوغری قاری آلوچیلر بو حقیقت‌نی کوبدانوك کورر گه ممکن ایدی، فقط مع التأسف بزنکیلرگه مونی آکلار ایچون لوندونلرغه باروب یورو، یاوروپالیلردن نوطه‌لر بیردروب اوزمزنی

طاغن بر ذات حقارت ایتدرو، مجلس کبیرلر جیبوب قورچاق اویونلری یاصاو لازم کورلدی، ایندی هیچ بولماسه موندن صوڭ کوزمز آچلسه‌ده آنا طولی‌نی صاقلی آلسه‌ق، لکن امیدم یوق، بز غفلت و خیاللر اچنده بوولوب أولەرگه راضی بولامز، اما طوغری سوز ایشتورگه، اش گه طوغری قارارغه و هر نرسه‌نی اوز اسمی ایله آتاب یورترگه راضی بولا آلمزمز، مونه بزنڭ شرق خلقی‌نڭ ایڭ زور قصوریده شولدر» دیدی.

حکومت‌نڭ و مجلس کبیرنڭ قرارینه خلق آرتق یاتسنمادی. چونکه شولای بولاچاغنی آلدانوق سیزیلوب کیله ایدی. هیچ شبهه‌سز، قهرمان تورڭ عسکری طرفندن حاضرگه قدر مدافعه ایتلوب کیلکان ادرنه‌نڭ، تورکیه‌نڭ ایکنچی پایتختی، ایسکی سلطان‌لرنڭ قرارگاهی و آنلرنڭ آثار مقدسه‌لرن، کوزەل جامعلر و مدرسه‌لرن حاوی بولغان بو شهرنڭ دشمنغه تسلیم ایتارگه قرار بیریلووینه فوق العاده تأسف ایتوچیلر و اوکسوب اوکسوب یغلاوچیلرنی اوزم کوردم.

حکومت‌نڭ قرارن اوقوغاچ، بر بیوڭ ذات: مونڭ شولای بولاچاغن وشولای ایتودن باشقه چاره یوقلغن مین آلوکدانوڭ بله ایدم، لکن شولای رسمی بر قرار صورتنده باصلوب چغووی کوکلگه شول قدر آور طویولاکه، هیچ تعریف ممکن توگل، دیدی. کوزندن یاشلر کیلدی، سوزن کیسدی. میکاده شولوق تأثرلر حاصل بولغان ایدی. الله اصمارلادق، دیدمده یانندن آیرلدم.

۹ غنوار.

۳۸

انقلاب

استانبولده بر ایکی ساعت اچنده هیچ آدم اشانماسلق زور و مهم بر انقلاب یاصالدی: توشووی و توشورولووی ممکن توگل ظن ایتلکان کامل پاشا کابینیتی چیرڭ ساعت اچنده اوزینڭ استعفاسن بیروب اورندن چیگلدی. آنڭ یرینه مشهور محمود شوکت پاشا کابینیتی اش باشینه کیلوب مملکت ادارمسی یاکیدن «اتحاد وترقی» چیلر قولینه کیچدی وشول آراده، توشکان حکومت‌نڭ ایڭ مقتدر

و ایك ناموسلی بیوك بر آدمی بولغان حربیه مینیستری ناظم پاشاده بو دنیادن منگولك یوق بولدی. معجزه یاکه سحر قوتی برلن بولغان شیکللی تیزلکده اشلهنگان بو اشنك قارشوسنده هر کمده شاشوب قالدی.

فی الحقیقه کامل پاشا کابینیتندن خوشنودسزلق علامتلری واتحاد ترقیچیلرده بعض بر حرکت اثرلری بار ایدی، لکن بو قدر تیزلکده موندی زور و مهم بر اوزگارش یاصالونی بر کشیده کوتمی ایدی.

۹ نجی یانواردہ چهارشنبه کون سلطان سرایندہ یاصالغان بیوك مجلسده حربیه، مالیه، خارجیه مینیسترلری حکومتنك نی حالده ایکانلگن آگلاتوب دشمنلر ایله کیلشودن، یاوروپانك تکلیفن قبول ایتوب ادرنه ایله آطهلردن واز کیچودن باشقه چاره یوقلغن بلدرگانلر. مجلسدهگی کشیلرده بوگا اعتراض ایته آلماینچه حکومتنك فکرینه قوشلغانلر. اوشبو قرار شول ۹ نجی یانوار کونی کیچکی غزتهلرده حکومت طرفندن رسما اعلان ایتلدی. آلوکنده مأیوس و مکدر بولغان خلقنك قایغوسی و کوکلسزلگی دخیده آرتدی. لکن بو قایغو و حسرتلر هیچ بر تورلی اظهار ایتله آلماینچه اچکه جیولا باردی. تیك بعض بر کشیلر اوز آرا سویلهشکانده گنه شرف و حیثیت ملیهنك بو درجه آیاقلر آستینه طاپتالوون، مقام خلافتنك بو قدر حقارت ایتلوون، تورکیهنك یاوروپاده صوکغی کونلری کیلگانلگن، بتون جهان خلقی تورکلرنی کیمستوب، حورلاب مسخره ایتولرن ایسابلهب کوزلرندن قایغولی یاشلر طاموزالر؛ داخلده ایسه دولت خزینهسینك تمامیله بوش بولوب، مأمورلرگه معاش بیررگهدهآقچه یوقلغن، هیچ بر یردن قرض آلو ممکن توگللگن، دشمن عسکرینك پایتختدن قرق چاقروم یردهگنه طوردیغن، بتون یاوروپا دولتلرینك برلهشب تورکیهنی قصقان صاین قصا باردیغن، کوز آلدینه کیتروب بو حاللردن قوتولور ایچون هیچ بر چاره طابلماوینه قایغورالر ایدی.

اختلال، صوغش... کوکلی توشکان، حکومتلرینك متانت و فداکارلغندن امیدلری اوزولگان خلق، بونلرنی عقلغهده کیتره آلمی، نیگنه اشلهنسهده ضررغنه بولاچق، یاوروپانك قصوون آرتدروب مملکتمزنك قالغان قسملریده تیزرهك بولنوگه سبب گنه بولاچق دیب ایسابلیلر ایدی.

۱۰ نجی یانوار پنجشنبه کون ایرتانگی غزتهلرده حکومتنك قراری طاغنوق باصیلوب چغوب خلقنك یورهگندهگی جراحتنی ینه آرتدردی. یاوروپانك نوطهسینه قارشی حکومتنك جوابی بوگون اولگورماسه ایرتهگهدن قالمی

بیریله‌چگی‌ده شونده یازلغان ایدی. قهوه خانه‌لر طولو خلق. غزته‌لرنی اوقیلرده اوقیلر. لکن دنیا اولگیچوك. هیچ بر اختلال فلان علامتلری یوق. هر نرسه اوز حالنده بارا. اویله‌گه قدر بایتاق کشیلر بله‌ن کوریشوب سویله‌شکه‌له‌دم. قهوه خانه‌لرده اوطوردم. خلق‌ده قایغو بار. لکن غلیان یوق. غزته‌لر ایسه حکومت‌نك قرارن، بیوك مجلس‌نك آکا قوشلووی بیك عقللی بر اش بولغانلغن، اگر ادرنه‌نی بیروب صلح یاصارغه راضی بولونماسه روسیه‌نك‌ده تورکیه‌گه قارشی صوغش اعلان ایته‌چگی محقق بولغانلغن، حالبوکه تورکیه‌نك بر یولی بش حکومت ایله صوغوشا آلووی ممکن توگل‌لگن اوزون اوزادی اثبات ایتوب یازالر. طبیعی بو یازولر خلق‌نك فکرینه تأثیر ایته، قایغوسن بترماسه‌ده غلیانغه کیترماوگه سبب بولا: شولای ایندی، نی حال ایتمك کیره‌ك، یاوروپانك شول قدر قصووینه قارشی نیچك ایتوب قارشی طورا آلاسن، بیچاره کامل پاشا ئلده بار قوتن صرف ایتوب قارشی طوروب قارادی ایندی، ئلده اول بار، یوقسه استانبولده کیتکان بولور ایدی، دیلر. بعضیلری ایسه: ایندی موندن صوك بزده قوت قالمادی، یوقغه قارشی طوروب ماتاشوده فائده یوق، استانبول‌ده کیتار، آنا طولی‌ده کیتار، بزده کشی یوق، مملکتنی اداره ایته آلمی‌مز، عیب اوزمزده، دیلر ایدی.

اویله اوتدی. هر طرف طنج. باب‌عالی تیرمسنه‌ده یات بر نرسه بوق. مینم فاتیرم باب عالی‌نك توبان یاغنده‌غنه. ترمدن باب عالی‌نك قاپقه‌سی وایشك آلدی کورینوب طورا. ساعت ایکی بولدی، بر ایبده‌ش ایله روس پراغودینه برمونی اوزاتورغه توشدك. ساعت اوچ یارملرده پراغوددن چغوب غلطه یاغینه روس پوچته خانه‌سینه باردق، بك اوغلنده آزراق یورودك. شونده ایبده‌شم‌نك طانش بر آفیتسری اوچراب: باب عالی‌ده اختلال بار، ناظم پاشانی آوتردیلر. کامل پاشا کابینیتی استعفا بیردی، صدر اعظم‌لق‌غه محمود شوکت پاشا قویولاچق، دیدی. اشانور غه‌ده اشانماسقه‌ده بلمه‌دك، آلایده تیزره‌ك استانبول طرفینه کیتدك. یولده هیچ بر یات احوال یوق. کوپرده، اورامارده عسکر حرکتی، قاراول فلان بر نرسه یوق. اولگی شیکللوك هر کم اوز اشنده. قهوه خانه‌لر طولو تورکلر اوطورالر. عجبا، اختلالنك شوندایده بولا میکاننی؟ دیب ایسابله‌دك. استانبول‌غه چقاچ ایبده‌شمدن آیرلدم. باب عالی جاده‌سینه کیلدم. برگنه‌ده اوزگارش یوق. خبر آلور ایچون «صباح» مطبعه‌سینه کیلدم. ایشك توبنده اوچ پالیسه‌یسکی طورا. اچکه کرتمیلر. کم کیره‌ك، سین کم سن؟ دیدیلر. محرر لردن فلان ذاتنی

کورر گه تلیم، دیدم. غایت نزاکت بله‌ن: آزغنه کوتوکز، حاضر یوغاری مندروب صوراتیق، مونده بولسه کوررسز، دیدیلر. مالای توشوب: مونده یوق، دیدی. پالیسه‌یسکیلر گه: نی بار، نی صاقلیسز؟ دیدم. بر شی یوق افندم، مراق ایتمه‌یکز، صاغلق، دیدیلر. «اقدام» مطبعه‌سینه کیتدم. اش آنده‌ده شولایوق، ایشك توبنده پولیسلر طورا. هیچ کمنی کرتمیلر، چغارمیلر. طوغری باب عالی گه کیتدم. آنك ایشك آلدنده و قارشوسنده‌غی اوراملرده انسان دریاسی. آیاق باصار اورن یوق. یتماسه طاغن اوستدن‌ده قویوب یاکغور یاوا، مك بلا ایله باب عالی‌نك ایشك آلدینه کردم. خلق طولقونلی. باب عالی‌نك باصقچی اوستنده خطیبلر نطقلر سویلیلر. خلق هیچ طوقتاوسز: «یاشاسون «اتحاد ترقی»، یاشاسون محمود شوکت پاشا، قهر اولسون وطننی حراب ایتکان کامل کابینیتی، بیرمی‌مز ادرنه‌نی، بیرمی‌مز روم ایلینی، وطن ایچون هر نرسه‌مز فدا ایدلسون! دیب قچقرالر. روم ایلنده بلغارلر، صربلر طرفندن طالانوب قوولغان مهاجرلردن ایکی کشی باصقچ اوستینه منوب بیك پراصتوی وآچق‌غنه، آنده‌غی مسلمانلر باشینه کیلکان فلاکتلر و خورلقلرنی آکلاتدیلر: «اگرده سز مسلمان قرداشلریمز آنده‌غی طوغانلرکزنك انتقاملرن آلماسه‌کز دنیاده یاشارغه مستحق توگلسکز، سزده بزنك شیکللی فلاکتلر و خورلق‌لرغه توشه‌چکسکز، بالقان ظالملری طرفندن أوترلکان، طالانغان، عفتلرینه تیملکان ایکی یوز مك دین و قان قرداشلرکزنك کوز یاشلری سزلرنی بووب اوتره‌چکدر، خبرکز بولسون!» دیدیلر.

مونی طکلاغان ئلله نی قدر کشی قچقروب یغلاب بیاردیلر و شونده‌غی عسکرلردن بعضیلری: ایسکی حکومت‌نك ترتیبسزلکی یوزندن بزده صوغش وقتنده اوچمر دورته‌ر کون آچ قالدق، قهر اولسون وطن خائن‌لری، صاتدیلر بزنی، صاتدیلر وطننی، الله بلالرن ویرسون! دیب قچقرالر ایدی. اولده بولمادی خواجه افندیلردن برسی چغوب وطن‌نك قدسیتنه، آنی صاقلاو ایچون هیچ نرسه‌دن طارتمماو تیوشلکنه دائر آتشلی بر نطق سویله‌دی. آرتندنده قچقروب تکبیر ایته باشلادی. بتون خلق شوکا قوشیلوب تکبیر ایله هوانی یاکغراتدیلر. آنك آرتندن «هلال احمر» خدمتنه کیلکان هندلی ایکی افندی برسی آرتندن برسی چغوب انگلیزچه نطقلر سویله‌دیلر. بر تورك آنلرنی تورکچه‌گه ترجمه ایتوب خلق‌غه آکلاتدی. بو افندیلر تورکلرگه: «هندستان مسلمانلری و عمومیتله دنیاده‌غی اوچیوز میلیون مسلمان بو کونکی کونده سزدن

حرکت کوته، سزدن حمیت، فدا کارلق کوته، خلافت مقدسه‌نك ناموس وشرفن صاقلاوکزنی طلب ایته، اگر ناموسکزنی صاقلارغه طریشسه‌کز بتون دنیا مسلمانی سزگه خیرخواهدر، بتون دنیا مسلمانی سزگه یاردمگه حاضردر، قورقماکز یاورو پادن، سزنی محو ایته‌لر ایکان، ناموسکز و شرفکز ایله محو اولـکز، حقلق سزنك طرفده، اگر قلبکزده ایمان قوتی بولسه هیچ شبهه‌سز غلبه‌ده سزنك طرفده بولاچقدر، موکا امین بولـکز» دیلر ایکان. احمد بك آغایف و باشقه‌لرده سویله‌دیلر.

خطیبلر نطق سویله‌گانده خلق آراسنده قوچاق قوچاق خطابنامه (پراقلاماتسیه) طاراتیلا ایدی. بو پراقلاماتسیه‌ده ایسکی کابینیت‌نك خطالری، وطن تهلکه‌ده بولووی، شول سببلی خلق‌نك آنی توشوروب وطن‌نی قوتقاراچق یاکی کابینیت یاصارغه تلهوی بیان ایتلمشدر. همده خطابنامه‌ده: «تورکیه حکومتی شمالی آفریقا (طرابلس) و آرناودلقده موفقیت ایله صوغشقان بر چاقده بر نیچه آفیسار اوزلرینك خدمت و وظیفه‌لرن اونوتوب طاولر آراسینه قاچدیلر واختلال چغاردیلر. سعید پاشا کابینیتی اچکی اختلال چقماسون ایچون استعفا قیلدی. آنك اورنینه منگان احمد مختار پاشا کابینیتی یومشاقلق کورساتوب آرناودلرنك اسکوب که کرولرن، آنده‌غی تورك مأمورلرن قوالاولرن موجب بولدی. بو طریقه تورکیه حکومتی‌نك نفوذ و اعتبارن توشردی. تورکیه مینیسترلری‌نك بویله یومشاقلغن بالقان حکومتلری تورکیه دولتی‌نك ضعیفلـکی ایتوب کوردیلر. مختار پاشانك سیاستی بالقان حکومتلرن اوز آرا برله‌شدردی؛ شول روشده بزگه دشمان بر اتفاق یاصالوغه قارامیچه مختار پاشا روم ایلی‌ده جیولغان ایك مکمل ۱۲۰ لك عسکرمزنی طاراتدی. روسیه حکومتی بالقان صوغشن یازغه‌چه کیچکدرو طرفنه بولغان. لکن بلغار چاری فیردیناند: «بز هیچ بر وقت مختار پاشا کابینیتی قدر یومشاق و کوچسز بر کابینیت اوچراتمابز بیت» دیب صوغشنی آشقدردی» دییلگان.

خطابنامه‌نك بر اورننده بویله دیوله‌در:

«مختار و کامل پاشالر اوز پلانلرن گینیرالنی اشتاب پلانلری ایله موافق یورتمادیلر، استعدادسز و یاراقسز گینیرللرنی اوشتکه مندردیلر. صوغشاسی اورنغه اوزلری‌نك شخصی سیاستلرن یورتدیلر. بو کابینیتلر خلقلغی وطنپرورلك و صوغشچیلق حسن آوتردیلر. یاصاغان مصالحه‌لری بالقان اتفاقی ایچون گنه فائده‌لی بولدی. نهایت مصالحه وقتنده بتون روم ایلی‌نی دشمانلرغه بیردیلر. حتی «بیوك شورای دولت» رضالغی ایله ادرنه ایله آطه‌لرنی‌ده بیروب مملکتنی تمام هلاکت‌گه یتکردیلر».

ساعت آلتی لر بولغان ایدی. باب عالی جاده‌سندن کیله طورغان بر آفطوموبیل‌گه هر کم‌نك کوزی توشدی ودرحال: یاشاسون انور بك! دیب قچقرشا باشلادیلر. آفطوموبیل باب عالی ایشك آلدینه کیلوب کردی. اچندن انور بك ایله سرایدن سلطان طرفندن کیلگان خالد خورشید، علی فؤاد بکلر چقدیلر. بونلرنی کورگاچ خلق طاغن: یاشاسون، قهر اولسون، دیه قچقریشا باشلاغانلر ایدی. انور بك بارماغن آوزینه قویوب شاولاشماسقه اشارت ایتدی و اوزلری اچکه کروب کیتدیلر. آراسی اوزاقده اوتمه‌دی بر آفطوموبیل ایله باب عالی‌گه محمود شوکت پاشا کیلوب کردی. آنی کورگاچ خلقده‌غی سوینچنی أیتوب بتررلك توگل ایدی، یاشاسون طاوشلری طاغن هوانی یاکغراتدی.

بر چیرك ساعتدن صوك سرایدن کیلگان سرکاتب علی فؤاد بك، باب عالی‌نك ایشك توبینه چغوب باصقچ اوستندن سلطانلك فرمانن اوقودی. بو فرمانده کامل پاشا کابینیتی‌نك استعفاسی قبول ایتلوب صدر اعظم‌لق‌غه محمود شوکت پاشانك تعیین ایتلگانلگی بیان اولونمقده ایدی. خلق گوزلی، سوینچدن سیکرشه‌لر، یاشاسون دیه قچقرالر، حتی بعض اجنبی غزته‌لرینك مخبرلریده شونده‌غی غلیاندن متأثر اولوب اوز تللرنچه شادلق علامتی اظهار ایته‌لر، اشله‌په‌لرن هواغه کوتارملر.

فرمان اوقولغاندن صوك یاکی صدر اعظم محمود شوکت پاشا چغوب قصقه‌غنه اوشبو نطقنی سویله‌دی:

«پادشاهمزنك امرینه بناء، صدارتنی شوشی مشکل زمانده قبول ایتدم. کابینیت تشکیل ایتکاندن صوك قولمزدن کیلگانچه طریشه‌چقمز. شزدن یاردم کوته‌مز. ایندی طنچ‌غنه موندن طارالووکزنی اوتنه‌من».

کیچ ساعت ۹ لر بولغان ایدی. خلق طنچ‌غنه طارالوب کیتدی. شولای ایتوب اوچ ـ دورت ساعت اچنده، هیچ کوتوله‌گان ونتیجه اعتباریله فوق‌العاده مهم بولووی احتمال طوتولغان بر اوزگاریش بولدی.

ایندی واقعه‌نك باشینه کیله‌چك بولسه‌ق اش بولای بولغان: انقلاب‌نك اصل روحی اوچ کشی بولوب ـ انور، طلعت، عمر ناجی بکلردر. بتون پلان و قرارلرنی بونلر اوچیسی اشله‌گانلر. صوکره بو پلاننی فعلیت‌گه چغارر ایچون کملرگه کوبمو نرسه بلدررگه و نیچك آکلاتورغه کیره‌ك، شولای ایتکانلر. پلاننك اقتضاسینه بناء، شول پنجشنبه کون ساعت ۲ ـ ۳ لر تیره‌سنده باب عالی تیره‌سنده‌گی و «شرف» سوقاغنده‌غی قهوه خانه‌لرده اوچر بیشر کشی، نیده

بولسه برمر مهم واقعه چغاچغن کوتوب اوطورغانلر. قهوه خانه لرنك طشنده اورام پوچمافلرنده برمر کشی کوزه‌توب طورغان و معین ساعت (دورتنچی یارطی) یتو برلن اول کشیلر قهوه خانه‌لرگه خبر بیروب: بر واقعه بار، چفکز، دیگانلر. چقغان کشیلر برگه قوشیلوب باب عالی‌گه یونه‌لگانلر. آلدن باروچیلر قوللرینه فلاغلر کوتارگانلر. باب عالی‌گه کیلوب کرگانده بارلغی ۵۰-٦۰ کشی بولغانلر. آرالرنده تورلی صنف خلق و خواجه‌لرده بولونغان. بونلر باب عالی ایشك آلدینه کیلوب کرمسی وقتده‌غنه بر بولوك عسکرده شونده کیلوب کرگان. اولده بولماغان شول مینوتدوق آت اوستنده انور بك ده کیلوب کرگان. تگی ۵۰ — ٦۰ کشیلك هیئت‌نك باشنده طلعت و عمر ناجی لر بولغان. باب عالی قاپقه‌سی توبنده‌گی ایکیشهر اوچهر پولیس، ژاندارم و پاژارنی قامانده آفیتسر لری بونلرغه بر نرسه‌ده دیماینچه اچکه طابا اوتکاره بیرگانلر. شولای ایتوب بارسی‌ده ایشك آلدنده یرله‌شکاچ عمر ناجی بك سوزگه باشلاب وطن‌نك تهلکه‌ده بولغانلغن، بونی قوتقارر ایچون کابینیتنی توشوروب باشقه‌نی قویودن باشقه چاره یوقلقنی و ملت شونی طلب ایتدگن سویله‌گان. صکره: اگر بو سوزلر خیانت و جنایت بولسه مونه مینم کوکره‌گم، آتوب اوتریکز مینی دیب عسکر لرگه طابا کوکره‌گن آچقان. تگیلر البته آتماغانلر. بز اوزمزده شول فکرده‌مز دیگانلر. صکره شونده‌غی خلق بالاتفاق انور بك دن، بو کابینیت‌گه استعفا تکلیف ابتارگه، یا کیسن تعیین ایتار ایچون سلطان‌غه مراجعت قیلورغه اوتنگانلر.

بونك اوزرینه اول اوزینك آدیوتانتی وایسکی‌دن بیرلی حریت حرکتلرنده‌گی دوستی و متفق بولغان آتستاونی آفیتسر مصطفی نجیب، عمر ناجی افندیلر و طلعت بك ایله باب عالی اچینه کروب کیتکانلر. بو وقتده ایندی باب عالی ایشك آلدینه ایکی اوچ مك خلق جییلوب آلغان. صکره بونلر ۷ — ۸ مك‌گه یتکان.

انور بکلر اچکه کرو ایله حربیه مینیستری ناظم پاشانك آدیوتانتی نافذ، توفیق و شیخ الاسلام نك خادمی جلال بکلر بونلرنی طوقتاتقانلر. بونلر قارشی طورا باشلاغاچ نافذ طوتقانده انور بك اوستینه آتقان. لکن مصطفی درحال انور ایله نافذ آراسینه کرگان. شول سببلی یده آکا تیوب شوندوق یغلوب آولگان. بونك اوزرینه انور بك‌نك ایبده‌شلری درحال اچکه کروب نافذنی و قارشی طوررغه ماتاشقان توفیق ایله جلال‌نی آتقانلر. آلارده شونده یغلوب

أولگانلر. اچکی بولمه‌دن مینیسترلر مجلسندن ناظم پاشا کیلوب چققان ایکان. یدره‌لر آگاده ئله‌گوب اولده شونده یغلوب أولگان. صکره انور بك بر ایکی ایبده‌شی ایله اچکه، مینیسترلر مجلسینه (اول وقتده باب عالی‌ده مینیسترلر مجلسی بولوب، ئلیگی نوطه‌غه قول قویارغه جیولغان بولغانلر ایکان) کروب استعفا قیلولرن تکلیف ایتکان. مینیسترلر هیچ اعتراضسز استعفا نامه‌گه قول قویوب بیرگانلر.

انور بك استعفا نامه‌نی آلغاچ همه ایشکلرگه عسکری قاراوللر قویوب اوزی سرای‌غه سلطان حضورینه، شونی تصدیق و یاکی صدر اعظمنی تعیین ایتدررگه کیتکان. بو آراده ایندی استانبول و بتون تورکیه‌ده حکومت یوقدر. شول وقتده طلعت بك باب عالی‌ده‌گی داخلیه مینیسترلگی بولمه‌سینه کروب اوطورغانده اوزن موقت داخلیه ناظری اعلان ایتوب امرلر بیره باشلاغان. برنچی امری استانبول پالیتسه‌سی باشلغن توشوروب آنك اورنینه اتحاد وترقیچی عزمی بك دیگان کشینی قویو بولغان. اول شوندوق امر نامه‌نی آلوب باروب تگینی قووب چغارغان و اوزی اوطوروب، پالیتسه‌غه، یاکی حکومت منفعتنه موافق امرلر بیره باشلاغان. مثلا: درحال اتحاد ترقی‌گه مخالف غزته‌لرنك (اقدام، علمدار، یکی غزته‌لر)نك ایشکلرن پیچاتلاب آلغانلر. باشقه‌لرنقینه‌ده پالیتسه قویغانلر. یاکی حکومت ایچون تهلکه‌لی کورنگان کشیلرنی توقیف ایته باشلاغانلر، بوندن ماعدا، طلعت بك داخلیه ناظری اسمندن درحال تورکیه‌نك بتون گوبیرناطورلرینه حکومت‌نك اوزگاروی حقنده آشغچ تیلیغرام ایله رسمی تبلیغات یبارتکان.

خلقنك بیك کوب جیولغان وقتنده باب عالی‌گه انگلتره سفیری‌نك ترجمانی کیلگان ایدی. حاضر مینیسترلر مشغولدرلر، سزنی قبول ایته آلمیلر، دیه آنی کرتمه‌دیلر. خلق طارالغانده ایسکی مینیسترلر هم جنازه‌لر باب عالی‌ده قالغانلر ایدی. ایرته‌ن آکلاشلدی‌که، جنازه‌لرنی تونله ساعت ایکیلرده گلخانه خسته خانه‌سینه ایلتکانلر. مینیسترلردن داخلیه ناظری رشید بك ایله مالیه ناظری عبد الرحمن بکلرنی توقیف ایتوب پالیتسه‌گه آلغانلر. قالغانلرن عسکر ایله صاقلاتوب ایولرینه ایلتکانلر، قایسیلرن ایرکگه قویغانلر. بر ایکیسینك ایولری تیره‌سینه قاراول‌غه پالیتسه قویغانلر. اوشبو برنچی کوننی کیچکی غزته‌لردن یالکز «ترجمان حقیقت» گنه چقدی. باشقه‌لری یابلغان ایدی. برنچی کوننك حسابی شونك ایله تمام بولدی. هیچ کوتولمه‌گان بو واقعه هر کم‌گه فوق‌العاده

نق تأثیر ایتدی. چونکه بتون مملکت‌نك یازمشی میدان‌غه قویولغان، موندن صوڭ یا ناموس یا أولم‌گنه بار، وطن یا قوتولاچق، یاکه بتونله‌ی هلاك بولاچق، یارطی یولده قالو هیچده ممکن توگل و احوال غایت نچکه ایدی. تونله برلن استانبولده طاغن ٹللە نیندی کوتولمه‌گان واقعه‌لر، فلاکتلر چغووی و یاوروپانك صوغش پراخودلرندن عسکر چغاریلوب استانبولنك ضبط ایتلووی، پراواقاتسیه‌لر بولوب أوتریش و یانغینلر باشلانووی هر کمنك کوڭلینه کیلگانلگی، شولارنی و استقبالنی ایسابله‌ب بیك کوب کشیلرنك تون بویونچه یوقلی آلمی چقغانلقلری ایرته‌ن طوروب بر برسیله سویله‌شدکلری وقت آڭلاشلمقده ایدی.

۱۲ غنوار.

۳۹

انقلاب کونلری

۱۱ نجی یانوارغه قارشی تون بیك طنچ اوتدی. هیچ بریرده طوب وملطق طاوشلری ایشتلمه‌دی. حتی هر تونني «یانغن وار!» دیب ٹللە نیچه مرتبه قچقریلا طورغان طاوشلرده بو تونني بولمادی. ایرته‌ن طورو برلن هر کم غزته‌لرگه صارلدی. برگنه کون آلوك مطبعه‌سی و اداره خانه‌سی ایسکی حکومت طرفندن پیچاتلی بولغان و محررلری حبسده بولونغان «تفسیر افکار» غزته‌سی چققان. ایسکی‌دن «اتحاد و ترقی» نك نق دشمانی بولغان «سربستی» غزته‌سی‌ده چققان. اول ایندی حاضر بیك نق اتحاد و ترقی طرفداری بولغان. «صباح» مطبعه‌سی یانندە بر نیچه یوزله‌ب مالایلر غزته‌نك باصیلوب چغوون کوته‌لر. ایشگی توبنده پالیتسه یوق. دیمك اولده چغاچق. حالبوکه بوده کامل پاشا کابینیتی وقتنده گل آنی ماقطی، اتحادچیلرنی یمانلی، ادرنه‌نی بلغارلرغه قالدرغه قرار بیرونی بیك بیوك تدبیر و عقللی‌لقدن صانی ایدی. اقدام، یکی غزته، علمدارلر بوق. آنلرنك ایشکلری توبنده پولیسلر طورا.

غزته‌لر کیچه‌گی واقعه‌نك تفصیلاتی بلدن طولی. سوینچ، أیتوب بترر‌لك توگل. قزو قزو مقاله‌لر: وطن تمام یارنك چیتنه یتکانده‌گنه طوتوب قالدق بیت، عثمانلیلرده روح بار شول. آلار صبرلیلر، توزه‌لر، لکن کیره‌ك وقتنده

اوزلرن کورسه‌ته آلالر، دیب یازالر.

اورامارده پالیتسه و ژاندارم اولـگی شیکللوك آز. هیچ بر یرده چوالش فلان یوق. یاوروپا صوغش پراخودلرندن عسکر فلان چغارلماغان. غزته‌لرده یاکی مینیسترلر اسپیسقه‌سی اعلان ایتلـگان. ساعت ۳ده سزای‌دن باب‌عالی‌گه کابینیت (صدر اعظم ایله شیخ الاسلام) کیله‌چك. بو بیك طنطنه‌لی بولا. شول سببلی ساعت اوندانوق بونی سیر ایتارگه باب عالی جاده‌سینه خلق جیولا باشلادی.

یاوروپا سفارتلری طرفندن ترجمانلری باب عالی‌گه کیلوب رسما یاکی حکومتنی تبریك ایته باشلاغانلقلریده کورلدی. یاکی حکومت اوزی واقعه‌نی کیچدانوك هر قایوسینه رسما خبر بیروب چققان و طنچلق بوزولمایه‌چقنی تأمین ایتکان ایکان. لـکن حربیه مینیستری‌نك أوتریلوویته و یاوروپا نوطه‌سینه قبول جوابی بیرلـگانلگنه بوندی بر واقعه اشله‌نوویته آچولانوب یاوروپا حکومت‌لرینك بو یاکی حکومتنی تصدیق ایتمی ماتاشـولری بعضیلر طرفندن احتمـال طوتولوب قورقولا ایدی. دیمك بوده بولمادی، خلق راحتله‌نب بر صولش آلدی.

اوردو مدافع بهادری غازی عثمان پاشا

ادرنه قوماندانی غازی پاشـانك ایرته‌نگی غزته‌لرده باصیلوب چققان تیلیغرامی‌ده خلقنك حسیاتن قابارتوب کوب کشـیلرنك کوزلرینه یاش کیتردی. اول تیلیغرامنده:

«ادرنه شیکللی، دنیانك ایك نق مستحکم اورنلرندن بولغان برشهرنی دنی، خونخوار بر دشـمن‌غه تسلیم ایته‌چك آلچق بر قوماندان، شانلی عثمانلی تاریخنده کورلـگانی یوقدر. مینده البته موندی جنایتنی اشله‌مه‌یه‌چکمن، صوك صالداتمنی اوز ملطغم

ایله واوزمنی‌ده صوك یه‌درم ایله أوتره‌چکمن. اگرده ادرنه‌نی صافلارغه هیچده قوتم قالماسه اول وقت شهرده‌گی خاتونلر وصبیلرنی شهرطشینه چغاروب قونسول لرغه طابشراچقمن. بتون طوپلرمنی شهر اوستنه یونه‌لتب آنی بر خرابه‌غه أیله‌ندرگاندن صوك، بلغارلرنی یاروب چغوب قهرمان عسکرم ایله استانبول اوستنه‌یوریه‌چکمن. ایسترسه طشقی یاقده بر میلیون بلغار عسکری بولسون مثنم فداکار قهرمان عسکرم آنلردن قورقاچق توگل، ناموس ایچون جان فدا ایتارگه هر وقت حاضرلردر. بز، یا قهرمانچه‌سینه أوله‌چکمز، یاکه بابالرمزنك مقدس پایتختینی شان و شرف ایله ترك ایته‌چکمز» دیه‌در.

ایرته‌نگی غزته‌لرده اعلان ایتلگان مینیسترلر اسپیسقسی بویله ایدی: صدر اعظم و حربیه ناظری محمود شوکت پاشا، شیخ الاسلام - فتوی امینی محمد اسعد افندی، شورای دولت رئیسی - پرنس سعید حلیم پاشا، داخلیه ناظری - حاجی عادل بك (اتحاد ترقیچی وایسکی داخلیه ناظری)، خارجیه ناظری وکیلی - اولگی آفینه ایلچیسی مختار بك، بحریه ناظری - محمود پاشا، عدلیه ناظری - اولگی استانبول گوبیرناطوری ابراهیم بك، مالیه ناظری دیوان محاسبات - رئیسی رفعت بك، نافعه ناظری - بساریا افندی (رومین)، اوقاف ناظری - خیری بك (اتحادجی و اولگی اوقاف ناظری)، تجارت و زراعت ناظری - اولگی ازمیر گوبیرناطوری جلال بك، پوچته وتیلیغراف ناظری - مالیه مفتشی اوستان افندی (ارمنی)، معارف ناظری - شکری بك، خارجیه ناظری یوق ئلی. حقی پاشا، اولگی نورادونگیان افندی، پرنس سعید حلیم یاکه حلمی پاشا بولوون احتمال طوتالر.

بو مینیسترلر آراسنده حاضرگه قدر اوزلرن خلق‌غه طانتقان و اوزلرینك اشلکلی بولغانلقلرن کورسه‌تکانلری محمود شوکت پاشا ایله خیری بك، آنلردن قالا حاجی عادل بك‌در.

کیچه ۱۱نده جمعه کون ناظم پاشانك جنازه‌سی بولدی. «گلخانه» خسته خانه‌سندن ایلتوب سلیمانیه جامعی یانده‌غی زیارت‌غه کومدیلر. جنازه‌نی اوزاتورغه ایکی بولوك عسکر، عسکری موزیقه، پادشاه اسمندن صالح پاشا، داخلیه ناظری اسمندن نوری بك، چیت دولتلرنك عسکری آگینتلری، بایتاق گینیرالری، آفیتسرلر و شونلر جمله‌سندن انور بك‌ده کیلگان، خلق یاخشوق کوب ایدی. بیك حرمتله‌ب کومدیلر. آدیوتانتلری نافذ، توفیق ایله جلال بکلرنك‌ده جنازه‌لری شول کون بولدی. انور بك‌نك ایبده‌شی مصطفی نجیب‌نك جنازه‌سن مذکور خسته خانه‌دن «اتحاد و ترقی» جمعیتی قلوبینه کیتردیلر وآنی

اتحادچیلر بیك زورلاب بوگون دفن ایتدیلر.

بوگون حبس خانه‌لردن، اولکی حکومت وقتنده سیاسی جهتدن یابلوب‌ده حکم‌گه بیرلمی طورغان اتحاد ترقیچیلرنی چغاردیلر. اولکی ازمیر مبعوثی مشهور خطیب عبیدالله افندی: مین چقمیم، محاکمه ایتسونلر، عیبم بواسه جزا بیرلسون، بولماسه یوق یرگه مینی تورمه‌گه یابوب اوچ آی آصراوچیلر حکم‌گه بیرلسون، دیب طورا ایکان. آنلر اورنینه حاضر اولکی حکومت طرفدارلرن توقیف و حبس ایته‌لر. بو کون کیچ‌گه قدر توقیف ایتلکان کشیلرنك صانی سیکسانلهب بار دیدیلر. «حکمت» غزته‌سینك محرری حلمی‌بك ده شونلر آراسنده‌در. «اقدام» باش محرری علی کمال بك، بك اوغلنده، روسیه تبعه‌سی بولغان طوقاتلیان نومرینه کروب قوتولماقچی بولغان ایکان. روسیه سفیری اوزن آندن چغارتقان. چققاچده تورك پالیتسه‌سی طوتوب آلغان. ایسکی حکومت وقتنده یاوروپاغه قاچقان اتحاد ترقیچیلرنك فایتو خبرلری آلندی. جاهد و جاوید بکلرنی بوگون ایرته‌گه کوته‌لر. ایندی آلار اورنینه ائتلافچیلر و اتحاد ترقی دشمنلری قاچدیلر و هر کون قاچالر. شولای ایتوب: رومانیا پراخودلرینه کوستنجه‌گه ایلتورگه و آندن کیلتررگه یولچی هر وقت بولونوب طورادر!

بوکونگی غزته‌لرده کوب مأمورلر آلماشدریلوب، یاکیلرقویولغانلغی کورلدی. یاکیلرنك اتحادچیلر بولاچاغی معلومدر. یاکی حکومتنك اثری اوله‌رق ادارهٔ عرفیه‌نك کیچ ساعت اوندن صوك یوررگه یاراماو دیگان قاعده‌سی بو کون بترلدی. موندن صوك اوراملرده تله‌گانچه صوکغه قالورغه یاریدر. اوتکان تونني ساعت ٤ ده استانبولده یاخشوق قاطی زلزله بولدی. بولمه‌لرده نرسه‌لر سلکندی، اوستاللرده‌گی نرسه‌لر توشدی، یوقوسندن سیکروب اویانوب طشقه آتلوچیلر کوب بولدی. لکن حمد اولسون، ضررسز اوتدی. بو زلزله‌نی‌ده «اتحاد ترقی» حکومتی یاصالوغه خدای‌نك آچولانو علامتی دیب فاراوچیلر بار! بوندن آلوکده آلار اش باشینه کیلو برله‌ن شوندی زلزله‌لر، یانغین‌لر چغا ایدی.. دیلر.

کیچه ۱۱ نده جمعه کون کوندز ساعت اوچده سلطان سرایندن صدراعظم محمود شوکت پاشا ایله شیخ الاسلام رسمی اوله‌رق باب عالی‌گه کیلدیلر. باب عالی جادهسنده بیش اون مکلر خلق اوزلرن قارشی آلدیلر. عسکر موزیقه اویناب طوردی. شیخ الاسلام بیك قارت بر آدمدر.

واقعه‌نك ظاهری یاغن و اورام خلقی‌نك آنی نیچك قارشولاب آلوون یازدق.

ایندی باشقه یاغینه‌ده بر آز کوز صالوب قاریق. یوغاریراق دائره‌لر و جدی ره‌ك کشیلر بو واقعه‌نك بولووینه نیچك قاریلر؟

اتحادچیلر سویندیلر، آنلرنك مخالفلری کویوندیلر. بو معلوم. پارتیه اختلافلرندن چیتده‌ره‌ك طوروچیلر آراسنده ایسه ایکی فکر بار. برسی: بو انقلابنی یاصاب بیك زور خطا ایتدیلر، وطن‌نی بتونله‌ی تهلکه‌گه قویدیلر. یاورو پالیلرنی آچولاندردق، بو اش عادتا ائتلاف مثلث‌گه قارشی زور بر نمایش بولدی، آلار بزدن آچو آلمی قالماسلر، روم ایلی کیتو اوستینه ایندی قالغان یرلرمزنی ده قوتقارو امیدلری بتدی، بو اش باری بزنك أولومزنی تیزله‌تدی‌گنه، بر فائده‌سیده بولاچق توگل، دیلر. بوکا دلیل ایتوبده: ٩ یانواردە بولغان بیوك مجلس‌ده‌گی مذاکره‌نی ایسکه توشوره‌لر. آنده ناظم پاشا: قارشومزده غی دشمان عسکری بزنکندن کوچلی، لکن بزنك عسکرنك‌ده قوهٔ معنویه‌سی بیك یاخشی، اگر سیاسی و مالی جهتلردن مانع بولماسه صوغشورغه ممکن، اول جهتلرنی ایسه مین بلمیم، دیگان. خارجیه ناظری نورادونگیان افندی سیاسی جهتنی بیان‌غه کریشوب: بزنی قصو حقنده یاوروپانك اتفاقی ظاهری‌گنه توگل، بلکه چن چندان. خارجده بزگه دوست هیچ بر دولت یوق، روسیه ایسه صوغش برله‌ن قورقوتا، بناء علیه مینم فکرمچه سیاسی جهتمز صوغش‌غه مساعد توگل، دیگان. مالیه ناظری عبدالرحمن بك (تاتار) مالیه جهتنی بیان‌غه کریشوب: بو یاقدن اشمز بیك ناچار، هیچ بر بانقه‌دن بورچ بیرمیلر، بانقه‌ده‌غی تیقوشچی اسچوطه‌ده‌غی اوچ میلیونلی‌ده آلوب بتردك، مأمورلرگه دیکابر ژالونیه‌سن هنوز بیره آلغانمز یوق، بناء علیه مینمچه احوال مالیه‌مز صوغش‌غه قطعیا مساعد توگل، دیگان. مونه شوکا قاراب بیوك مجلس صوغشماسقه و یاوروپا تکلیفن قبول ایتارگه قرار بیرگان.

یوقاریده مذکور فکر صاحبی آدملر: ایندی اشلر شولای بولغاچ کابینیت آلماشدرو سببلی‌گنه نی فائده ایته‌چکمز، باری یاوروپانك آچوون کیتروب دشمانلقلرن آرتدررغه‌غنه سبب بولاچقمز، دیلر.

ایکنچی بر فکرده‌گیلر ایسه: ناموسسز یاشامقدن ناموس ایله أولمك مك مرتبه آرتقدر، روم ایلینی قوتقاره آلماسه‌ق، حتی بتونله‌ی بتسه‌ك بیله صوك نفسمز گه قدر غیرت کورسه‌تو بورچمزدر، صویلغان وقتده قویلرده تیبرچنه‌لر، کامل پاشا کابینیتی بزگه تیبرچنرگه‌ده ایرك بیرمی ایدی؛ وطن ایچون، ناموس ایچون بارمز بر کشی بولوب آیاق‌غه قالقامز، صوك غروشلرمزغه قدر وطن

ایچون، عسکر ایچون فدا ایتهمز، اگر آنناریده بر نرسه اشلهب بولماسه، نی حال ایتمك کیرهك، بز وظیفهمزنی أوتهگان بولورمز، دیلر.

بو صوکغیلرنك فکرنچه: یاوروپا تورکیهنی بتررگه قطعیا قرار بیرگان. نی قدر آنك خاطرن طابارغه، آکا یاخشی کورنورگه طریشلسهده، اول اختیاری برلن شـول قرارندن واز کیچهچك توگلدر. روم ایلی مسئلهسی بتو برلن ارمنی، سوریه، بصره مسئلهلری قوزغاتیلاچق، کامل پاشا کابینیتی ایسه اوستوپقه و بیرو یولینه کرگان. مملکت بولینب بتکانچهگه قدر اول شول یولدن چغاچق توگل. یاوروپا دیگان نرسه آنك باشنده بر قورقولق بولوب طوراچق. بو حالده بو فلاکتلرنی اوچ بش یللرغه کیچکدروب و تدریجا اشلهتب طوروده تورکلر ایچون بر فائدهده یوق، نیده بولسه مونه حاضر بولسون، کوریك، دیلر.

خارجدهگی دوستلق یاغینه کیلگانده، «اتحاد ترقی» جمعیتی شوندی زور اشنی آلای تیزگنه اشلهماس، اول گیرمانیا، آوستریا، رومانیالر ایله آکلاشقاندر، آلارنك نی فکرده بولغانلقلرن بلگاندر، دیلر هم انقلابدن ایکی اوچ کون آلوك محمود شوکت پاشا ایله انور بکنك گیرمانیا و آوستریا سفارتلرنده بر نیچه شهر ساعت طوروب سویلهشب چققانلقلرن ایسکه توشورهلر. آقچه یاغینه کیلگانده: کینه اش باشنده «اتحاد و ترقی» بولغانده، روحلی جانلی بر حکومت بولغانده آقچهغهآبدرالماس، رهتی طابلور، دیلر. «اتحاد ترقی»نك اوزینكده اوچ دورت میلیون لیرا آقچهسی بارلقنی سویلیلر. دیون عمومیهده صوغش وقتنده آلورغه ممکن بولغان اوچ میلیون لیرا بار، دیلر. بوندن ماعدا، استانبولدهغی ملکلردن آلناچق ایکی میلیون یاریم لیرا نالوغ بار، بونلرنك کوبسی بایلرده، تلهگانده بیك تیزلك ایله جیوب بولا، دیلر. گرچه برنچی فکردهگی کشیلرگه قارشی اعتراض ایتارلك قوتلی دلیللر یوق ایسهده، مونده بولونوب، احوالغه قاراغانده بو صوکغی فکردهگیلرگه فوشلمی ممکن توگلدر. چونکه کامل پاشـا کابینیتی خلقدن، ملتدن تمام آیرلغان، تمامیله یاوروپا نفوذینه توشوب، یالـکز آنك امرن اوتهب طوروچی بر هیئت صفتینه کرگان، بناء علیه آنك تورکیه حکومتی دیهرلك یری قالماغان ایدی. «اتحاد ترقی» حکومتی اش باشینه کیلو برلن خلقده بر روح کوتارنکیلگی حاصل بولدی. بز ئلی اوملهگانمز ایکان، قوتقارغه طریشوچیلرمز بار ایکان، دیه حیات علامتی کورسهته باشلادیلر. یاوروپا نظرندهده تورکلرنك بتونلهی جانسـز توگل لـکلری، لزومی وقتنده آنلرده فدا کارلر، قهرمانلرچغارغه ممکن ایکانلگی، بویله بر ملت ایله شایار و مناسب توگللگی بلندی.

حاضرگی حالده یاکی حکومتنك نیشلهیه‌چگی مونده آچق معلوم توگلدر. ایکی اوچ کون اچنده یاوروپا دولتلرینك معهود نوطه‌لرینه جواب بیریله‌چك. اشلر شوندن صوك آکلاشیلا باشلار. تورکلر بو جوابده ادرنه‌دن و آطه‌لردن واز کیچارگه راضی توگللك بیان ایتلور. اگر دشمانلر شوکا کونماسه‌لر مطلق صوغش بولور، دیلر. حکومت اوزی ایسه غزته‌لر واسطه‌سیله اوزینك بهمه حال صوغش طرفداری بولماغانلغن، لکن وطن و ملتنك شرف و ناموسن مطلق صاقلارغه قرار بیردگن آکلاتا طورا.

هر نیچك بولسه‌ده احوال بیك نچکه. حاضر آلده حیات و ممات مسئله‌سی طورا. اگر تورکلر شونی لایقیله آکلاب حرکت ایتسه‌لر بیك یاخشی بولور ایدی تیلیغرام خبلرندن آکلاشلدیغنه کوره. چیت‌ده‌گی مسلمانلر تورکلرده موندی بر جان اثری کورینوگه فوق العاده شادلانغانلر. بتون کوچلریله مادی و معنوی یاردم‌گه قرار بیرگانلر. مثلا: هندستان مسلمانلرنده تورکیه‌گه صوغش اعانه‌سی ایچون دیب آلکدن حاضرله‌نب قویلغان، لکن کامل پاشا وقتنده باری بر یوقغه ئرمم بولا دیب یبارلمی قالغان ۱٦ میلیون فرانق آقچه بار ایکان. آلار حاضر شونی یباره‌مز دیب تیلیغرام بیرگانلر. مصر مسلمانلریده زور اعانه یباره‌چکلرن خبر بیرگانلر. کابینیت آلماشنو برلن ایکی کون اچنده قارا دیکز بوینده‌غی تورك شهرلرنده ۵۰ مك لیرا صوغش اعانه‌سی جیغانلر. صکره بهودیلر «اتحاد ترقی» طرفداری در. بانقه‌لرده ایسه یهودیلرنك کوب دخللری بار. شوندی تورلی چاره‌لر ایله آقچه‌نك ره‌تی طابلاچغی آکلاشیلادر.

شوندی آور و چوالچق بر زمانده محمود شوکت پاشانك مسئولیتنی اوز اوستینه آلورغه جسارت ایتووی، وطنك شوندی احتیاجی وقتنده آنك اش باشینه کیلووی، ئللله نی قدر کشیلرگه غیرت، جسارت و روح کرتدی. بیك کوب کشیلر یوقودن اویانغان شیکللی سیسکه‌نب کیتدیلر. بوده آز بر نرسه توگلدر.

۱۲ غنوار.

۴۰

مراد بك یانده

قافقاسیه‌لی مراد بك مونده ایسکیدن بیرلی مشهور بر آدمدر. عمومی تاریخلری، «طورفه‌می، طورفنده‌می» آدلی بر رومانی، صوك زمانلرده رودوس آطه‌سنده سورگونده وقتنده یازغان «تاریخ ابوالفاروق»ی و «اتحاد ترقی» جمعیتی علیهنه یازغان بعض بر اثرلری بارسیده اوقورلق و اوقوچیلرغه بر تأثیر قالدررلق نرسه‌لردر. مراد بك سلطان حمید زمانندن بیرلی حریت طرفداری بولوب میدان‌غه چغا. لکن کینه شول وقتدن بیرلی هیچ بر تورلی حکومت ایله کیلوشه آلمی. اول سلطان حمید زمانندده حکومت علیهنده ایدی. آنك اداره‌سی بتریلوب یاش تورکلر اداره‌سی قورولغاچ ده حکومت علیهنده بولوندی. سلطان حمید وقتنده اول سیاسی عیب ایله یعنی حکومتنی بوزارغه طریشوچیلر جمله‌سندن طابلوب محکمه طرفندن أولوم جزاسینه حکم ایتلگان، لکن تورکیه‌دن قاچوب کیتوب مصرده، یاوروپاده اوزینك مجاهده‌سینه دوام ایتکان و «میزان» غزته‌سن دوام ایتدرگان ایدی.

اداره آلماشنوب اش باشینه یاش تورکلر کیلگاچ مراد بك آنلر ایله ده طنوشا آلمادی. آنلرغه قارشی یازدی و سویله‌دی. نهایت، استانبولده، ایسکی‌لك گه قایتور ایچون یاصالغان ۳۱ مارت واقعه‌سنده مراد بك‌نك زور دخلی بارلغی آکلاشلوب یاش تورکلر طرفندن اول رودوس آطه‌سینه سورگونگه یبارلدی. بر آز مدت‌دن صوك آنی قایتاردیلر. حاضر اول بوغاز اچنده، «آناطولی حصاری» دیگان اورنده، اوزینك ویللاسنده طورا. آنك ابووی، بوسفور بوینده طاش قیما ایله ئه‌یله‌ندروب آلغان، زور بر باغچه اچنده، بزده‌گی ایسکی بایار بورت لری شیکللی ئللهٔ نیچه کاریدورلی و بیك کوب بولمه‌لی ایسکی آغاچ بر بنادر.

مراد بك کوب یازوچی، آچق توشنوچی، اوتکون فکرلی، تیرمن معلوماتلی بر ذاتدر. وقتیله استانبولنك بر نیچه مکتبلرنده درسلر اوقوتقان و شاکردلرگه اوزن غایت یاراتدرا بلگان ایدی. خصوصا، مراد بك سیاست ایله شغل‌لنونی بیك یاراتا. سیاست بلوده اوزینه زور اخلاصی بارلغی، یازغان اثرلرینك هر قایوسنده کورینوب طورا. مراد بك حاضرنده‌ده سیردك سیره‌ك گنه غزته‌لرگه

سیاسی مقاله‌لر یازغالی طورا. یازغان نرسه‌لرنده باشقه‌لر طرفندن أیتلمه‌گان یاکه أیتلورگه جسارت ایتلمه‌گان فکرلر بیان ایتله. شول سببلی آنك مقاله‌لری مطلقا کوزگه توشه و هرکم طرفندن اوقولا. لکن، اول کوبسنچه افکار عمومیه‌گه خلاف بر نرسه بیان ایته. شول سببلی آنك یازغان نرسه‌لرن یاراتوچیلردن بیگره‌ك، یاراتماوچیلر کوب بولا.

مثلا: کیچنلرده «اقدام» غزته‌سنده یازغان اوزون بر مقاله‌سنده، تورکیه‌نك انگلتره یاکه روسیه حمایه‌سینه کروی یاخشی بولاچاغن بیان ایتکان ایدی. آنك بو مقاله‌سینه قارشی ردیه‌لر یازوب اوزن سوکدیلر. عمومیتله، موندہ مراد بك‌نك اعتبار و حرمتی اولگی‌دن کوب کیموگان. آنی، ایسکی زمانلرنك عقللی و عالم بر آدمی، لکن وقتی اوتکان بر کشی دیب‌ره‌ك قاریلر و: «یاخشوق قارتایغان‌ده ایندی، شول سببلی، سویله‌گان سوزلرنده و بیان ایتکان فکرلرنده معذور کوریلوب، مؤاخذه ایتلماسکه‌ده یاری» دیلر.

هر نه، مراد بك تورکیه‌ده‌گی بیوك ذاتلرنك برسی ایکانلگنده یاکه بولغانلغنده شبهه یوقدر. شونك‌ایچون‌ده مین آنك ایله کوریشورگه تلب موندن ألوك ایکی مرتبه ایووینه کیتدیگم حالده موفق بولا آلماغان ایدم: کیفسز، آوری، کشی قبول ایته آلمی، اوزیده چقمی، دیگانلر ایدی. نهایت، ١٤ نچی یانواردہ بو صوکغی بارووموده کوریشدم.

بر نیچه بولمه‌لرنی أوتوب، زالینه باروب کرگاچ، اوستینه کیچه‌لك اوزون آنتاری، آنك اوستندن اوزون طولا چیکمان کیگان، آپ آق صقالی، اورتا بویلی، گوزه‌لگنه یوزلی بر ذات مینی قارشی آلوب اوطوررغه اورن کورسه‌تدی. بو ذات مراد بك ایدی.

ـ موندن ألوك کیلولرگزده قبول ایته آلمادم، آورو ایدم، عفو ایتگز، بر نیچه آیلر هیچ بر یرگه چققانم یوق، حاضر ایندی خدای‌غه شکر، بر آز یاخشی‌من، دیدی.

بزنك غزته‌نی و روسیه مسلمانلرینك احوالینی، استانبول احوالن مینم نیچك طاپقانلغمنی صوراشدی. مناسبنچه جوابلر بیرگاندن صوك، سوزنی صوکغی کابینیت آلماشنو واقعه‌سی اوستینه کوچروب، بو حقده آنك نی فکرده بولغانلغن صورادم.

بوکا قارشی مراد بك: ـ «اتحاد ترقی» فرقه‌سی حکومتنی ایندی یاگیدن بر قات اوز قولینه آلدی، اگرده اولگی خطالرن توزه‌تب مملکت‌گه قانون

و مشروطیت دوری کرتسه حکومتنی اوز قولنده طوتا آلور و مملکت ایچون فائده‌ده کیتره آلور. اگر کینه اولگی شیکللی مشروطیت نامینه ادارهٔ کیفیه‌گه یول بیرسه‌لر اوزاق‌غه بارماس، طاغنوق یمریلور، آنك («اتحاد ترقی» نك) بتون قصوری مشروطیت قانونن تطبیق ایته آلماوده، بر طاقم واق شخصی اشلر و احتراصات ایله ماتاشوده‌در، یوقسه اگر مشروطیت و حریت قانونلری تطبیق ایتلمش بولسه، مملکت ده ئللهٔ قاچان معلوم و معین مسلکلی بر اداره بولنور، داخله‌ده، خارجه‌ده امنیت قازانلور، بو چوالشلر، بو صوغشلر برسیده بولماغان بولور ایدی، دیدی.

ـ بوندی نچکه وقتده بویله بر انقلاب یاصاو سببلی یاوروپا مداخله ایتماسمی ایکان؟ بو حقده نی فکرده‌سگز؟ دیدم.

ـ اش گیرمانیاده، اگرده اول مداخله ایتدرماسکه تله‌سه شونی بولدرا آلا. حتی بو خصوصده آنك بر اشارتی کافیدر. چونکه یاوروپا دولتلرینك آراسنده تمامیله اتفاق بولماغانده بعضیلری گنه آیریلوب مداخله ایته باشلاسه‌لر اوز آرالرنده اختلاف چغو لازم بولادر، آلار ایسه مونی برده تله‌میلر. گیرمانیانك راضی‌لغی بولماغانده روسیه‌نك آناطولی‌غه تجاوز ایتو احتمالندنده قورقورغه اورن یوقدر. تیلیغرام خبرلرینه کوره، گیرمانیا حکومتی نك تورکیه‌نی قصارغه تله‌مه‌گانلگی آگلاشیلا، بو ایسه بزنك ایچون سوینچلی خبردر، دیدی.

ـ صوك یاگیدن صوغش بولسه، تورك عسکری جیگارگه موفق بولورمی ایکان؟ بوگا نیچك قاریسز؟ دیدم.

ـ اگر یاگیدن صوغش باشلانسه بزنك عسکرنك جیگوویته مین یوزده یوز امینمن، مونده اشلا شبهه ایتمیم، دیدی. صگره:

ـ آه اوغلم، اگر سز اول قرق کلیسا، لوله بورغاز واقعه‌لرنده بولغان خیانت‌لر، دنائت‌لرنی بلسه‌گز شاشار ایدیگز. آلارنی سویله‌رگه انسانلك تلی بارمی، آندی زور خیانت و اهانت‌لر عثمانلی تاریخنده کورلگانی یوقدر، هم موندن صوگده کورلماسدر. شونك ایچون‌ده موفقیت هیچ شبهه‌سز بزنك طرفده بولاچقدر، دیدی و بو فکرده بولنووینه دلیل یوزندن: دشمان عسکرینك بیك آریغانلغن، صوغشدن طویغانلغن، حالبوکه تورك عسکرینك حالی حاضر هر جهتدن مکمل اولوب، آزق و قورالی یتش بولغانلغن، مغلوبیت و روم ایلی ظلملری سببلی عسکرنك حمیت ملیه‌سی غلیان‌غه کیلگانلگن، بناء علیه نق صوغوشاچغن، قرق کلیسا و لوله بورغاز خیانت‌لری یاگیدن بولووی ممکن

توگل‌لگن، ذكر ايتدی.

صگره، اوته‌دن بيرودن بر آز سويله‌شكاچ سوزنی اوزينك معهود مقاله‌سی اوستينه كيتروب: تورکيه‌نك انگلتره، ياكه روسيه حمايه‌سينه كروون نيچون تيوش طابديغن و بوندی صوغش وقتنده آندی هيجان بيره طورغان مقاله‌نی يازارغه نيچون لزوم كوردگن صورادم.

بوكا قارشی مراد بك:

ـ مينم مقصدم، پروته‌قرات توگل، بلكه پروته‌قسيه، يعنی حمايه‌گه كرو توگل، بلكه بو ايكی دولتدن برسينك مظاهرت و دوستلغن تأمين ايتو ايدی. مين مونی شول مقاله‌دن صوك ايكنچی كوننی تصحيح ايتدم، لكن آكلارغه تله‌مه‌ديلر، يوق‌غه هجوم ايتديلر. ايندی بزنك ايچون بو ايكی بيوك دولتدن برسينك ياكه هر ايكيسينك دوستلغن تأمين ايتارگه احتياج بارلغی كون كبك آشكاردر، يوقسه بزنی ياشاتمايه‌چقلردر. گيرمانيادن حاضر گه قدر فائده كورلمه‌گانلگی ده هر كم‌گه معلومدر. حتی، مين حمايه‌گه كرونی چن اوز معناسنده استعمال ايتسه‌مده بوكا تعجب ايتار اورن يوق؛ سلطان محمود زمانينده ياصالغان «خنكار اسكله‌سی معاهده‌سی» بويونچه تورکيه رسما روسيه‌نك حمايه‌سينه كرگان. بو بر حقيقت‌در، بونی ياشروب بولمی. فقط بعض بر سببلر ايچون و خصوصيله ياوروپا رقابتی اويانماسون ايچون بو معاهده‌نك احكامی عمل‌گه قويولمی‌غنه طورا (١). حمايه‌گه كروده استقلال‌گه منافی توگلدر. بالقان اسلاو حكومتلری روسيه حمايه‌سنده ياشيلر، اما آكا فاراب استقلاللرن غايب ايتمه‌گانلر. بزده شوندی بر حمايه‌گه كرمه‌سه‌ك باشمز صوغوشدن چغاچق توگل، ترقی و تمدن‌گه وقتمز يوق؛ شولای صوغوشا صوغوشا بتمه‌رگه مجبورمز. مينم يازغانم شونك ايچون ايدی، مينم نظرمده بو بر حقيقت‌در، حقيقتنی هر وقتده سويله‌رگه ياری، بلكه آنی كيچكدررگه يارامی. شونك ايچونده مين اول مقاله‌نی يازدم، ديدی.

كينه اوته‌دن بيرودن بر آز سويله‌شكاندن صوك، آورو كشينی اوزاق بورچو بولماسون ديب، كيتار ايچون مساعده صورادم. زيارتم ايچون ممنونيتن اظهار ايله، طاغن كيلسه‌م ممنون بولاچاغن بيان ايتدی. اوزينه عرض حرمت ايتوب يانندن آيرلدم. كيتكان وقتده: ـ روسيه مسلمانلری آراسنده مينم

(١) فی الواقع. موندی بر معاهده ياصالمش ايسه ده صگره ١٨٤٠ده بولغان لوندون معاهده‌سی ايله بونك حكمی بترلمشدر.

«تاریخ ابوالفاروق» منی اوقوجیلر بارمی؟ دیدی. شاید بولسه کیره‌ك، بر نیچه کشینك اوقوغانلغن بلەمن، دیدم.

تلەسه نیچك بولسون، بتون عمرینی قلم خدمتنده، فکر اجتهادنده اوتکارگان و اوزینك استقلال فکریسینی صاقلار ایچون هر تورلی فلاکتلرگه کوکره‌ك کیرگان بر کشی بیك محترمدر. آنك فکری، مسلکی سیکا خوش کیلسون، کیلمەسون، کوکل آکا حرمت ایته و شوندی کشیلرنك کوبره‌ك بولوون تلیدر.

مراد بك دن چقاچ ساعت‌گه قارادم، کوپرگه قایتور ایچون پراخود کیلورگه بر ساعتدن آرتق وقت بار ایدی. مراد بك طورا طورغان «آناطولی حصاری» دیگان محله‌نی یوررگه کیتدم. بو یر بوسفورنك آناطولی یاغنده، تکه بر طاو بوینده، ایسکی روملردن قالغان کریپوست باغانالری بولونغان بر یرده‌در.

طاونك ایك باشینه منوب قرغه چغوب اطرافنی قاراو نیتی ایله یوغاری طابا کیتدم. اورامله شول قدر طاردرکه، بعضا اوچ کشی بر ره‌تدن صیوب بارر لق توگل. بارسیده کاکری بوکری، لکن طاش توشه‌لگان. طازا. خصوصا هر کون یا کغور یاوب تمیزلی طورا. بنالر بارسیده مسلمان ایولری، هر اورامك غایت گوزه‌ل یاصالغان مرمر طاشلی چیشمه‌لردن کموش کبك صاف و طاتلی صولر شارلاب آغوب طورا. ایولرنك ایشك آللرنده زور باغچه‌لر بار. آلارنك بیك کوبسنده ئلده یم یاشل یافراقلی آغاچلر و یرده یم یاشل أوله‌نلر کورینوب طورا. شولارنك قایسیلرنده بوزاولر، کجه‌لر کمال حضور ایله أوله‌ن آشاب، آغاچ یافراقلری قرقوب یوریلر. شول طار اورامله‌ردن یوغاری طابا ئلله نی قدر کیتدم. اورامله‌رده هیچ بر کشی یوق و هیچ بر بالا چاغا یوق؛ قبرلك اوستنده‌گی شیکللی سکونت. ساعت‌گه قارادم. پراخود کیلور وقت یتکان. مین ایندی اسکله‌گه قایتوب یتشه آلاچق توگلمن هم ئلی طاونك باشینه ده چغا آلمادم. ضرر یوق، ایکنچی پراخودغه قالورمن، دیدم. ایکی ساعت دن طاغن بر پراخود بار.

یوغاری‌غه طابا کیته کیته نهایت آولنك یاکه شهرنك طشینه باروب چقدم. ایك آقطق ایولرنی اوتوب آغاچلقلر آراسینه باروب کردم. برگنه ده جان ایه‌سی، حتی اولگی زمانلرك اتلری ده یوق. آزراق قورقوب‌ده آلدم. اگر برمر اوصال کیلوب چغوب شونده‌غی تیرەن اوچور ومغه تورتب توشوردیسه

بتدی بیت اش، دیم. الله غه طابشردم. اورمانلی أوتوب چغوب طاونك ایك باشینه منوب اوطوردم. عادتا مسجد منارهسینه منوب بر آول اوستینه قاراغان شیکللی هر یاقدن هیچ بولماسه اونار چاقروملق یر کورینه. بر طرفده امثالسز درجه ده گوزهل منارهلری ایله بتون استانبول کورینه. ایکنچی یاقده بوغاز اچی جایلوب یاتا. آنده چوب چوبار پراخودلر، لودقهلر یوروب طورا. بوغازنك ایکی یاغندهغی گوزهل کوشکلر، سرایلر، ویللالر پانوراماهغی شیکللی لطیف منظره تشکیل ایتهلر. ساعتلرچه قاراب طورغانده ده طویارلق توگل. شول اوطورغان یرکده یابشوب قالاسك کیله، منگولك شونده طوررغه تلیسن.

توشکان وقتده کیلگان یولدن توگل، بلکه بر طار صوقماقدن توشدم. توبان طابا کیتکان بر طار صوقماق بار ایدی، قایده بولسهده بر یرگه ایلتوب چغارر ئلی دیدمده شونك ایله کیتدم. اول مینی ئلله نیچه تورك یورتلرینك ایشك آللرینه ایلتوب کرتدی. بر نیچه باغچهلر آرقیلی أوتوب، یارلر آرقیلی سیکروب چغارغه طوغری کیلدی. شولایده بولسه اسکلهگه توشه طورغان طوغری یولغه ایلتوب چغاردی. اوراملرده و ایشك آللرنده کشی و بالا چاغانك بو درجه یوقلغنه حیران قالدم. استانبولنك باشقه یرلرنده، روم، ارمنی محلهلرنده اوراملرده، میدانلرده هر وقت بالالر اویناغانی، کشیلر بوروب طورغانی کورینه. کیبتلر بولا، حاصل: جان و حرکت اثری کوریله. بونده ایسه بیگرهك آرتق سکونت و بوشلق ایدی...

۱۵ غنوار.

٤۱

هیجانلی کونلر

کیچهدن بیرلی استانبول طاغن هیجان اچنده. بر طرفدن یاکی حکومتنك یاوروپا نوطهسینه قارشی بیرگان جوابی خلقنی بیك ممنون ایتمهدی: آطهلر یاوروپا دولتلرینك قاراوینه قالورغه وادرنهنك یارطیسی بلغاریاغه بیریلوب آنده کریپوستلر یمریلورگه بولغاچ مونك نی معناسی بار؟ اولگی کابینیت وقتندهغی جوابدن بونك نی فرقی بار؟ باری یاوروپانك آچوون قابارتدردق و ناظم پاشا کبك مشهور بر ایرمزنی قربانغنه ایتدك، دیلر.

ایکنجی طرفدن کیچه کیچکی غزته لرده، بلغاریانك متارکه نی بوزوب رسما صوغش باشلایه‌جغی خبری باصیلوب جغوب خلقنی جدی صورتده توشونجه گه قالدردی. بلغاریانك رسما اعلامنه بنأ ۲۱نجی غنوارده دوشنبه کون کیچ ساعت ۷ ده صوغش باشلانه‌جقدر. حاضر مونی کمال متانت ایله قارشی آلودن، «یا ناموس یا أولوم!» دیب صوغشودن باشقه چاره یوق. ایکنجی یاقدن‌قاراغانده، صوغشورغه آقچه یوق، یاوروپالیلر بورچقه بیرمیلر. حکومت ئللهٔ نیچه بانقه‌لر ایله سویله‌شب قارادی. هیچ قبول ایتلماسلك شرطلر قویالر. مثلا: تورکیه‌نك آناطولی قطعه‌سن بر نیچه دولت نك دائرهٔ نفوذینه آیروب بولماکچی بولالر، ئللهٔ نیندی امتیازلر صوریلر، مالیه‌سن کانترول آستنه آلونی، عسکرن کیمتونی یعنی تورکیه‌نی ایران یاصاب قالدرونی شرط ایته‌لر. طبیعی تورکیه ایرکلی کوندن موندی حاللرگه راضی بولا آلمی. لکن آقچه‌سزلق‌غه‌ده بر چاره طابووی قیین. مأمورلرگه دیکابر آبی‌نك ژالونیه‌سی هنوز بیرلمه‌گان. آلارنك حاللریده مشکل. حکومتنی ژالونیه صوراب یوده‌ته‌لر. طرابلس ایتالیاغه کیتو سببلی آندن قایتقان تورك مأمورلری‌ده ایکی اوچ آیدن بیرلی ژالونیه آلماغانلر، عائله‌لری آچ قالغان، اوزلری اشسز و اورنسز طورالر. اوچ دورت کون آلوك شونلردن بر نیچه بوز عائله باب عالی‌گه جیبلوب بر دیمونستراتسیه یاصادیلر. ژالونیه‌لرن صوریلر. اورن صوریلر. خاتون وبالا چاغالری، آچ قالدق دیب یغلاشالر. محمود شوکت پاشا نیچك بولسه‌ده تملی سوزلر، جلی وعده‌لر ایله بونلرنی باب عالی ایشك آلدندن چغاروب اوزاتدی. روم ایلنده بالقانلیلر قولینه کیچکان یرلردن قایتقان تورك مأمورلرینك صانی‌ده یگرمی ملك‌لرگه یته. بونلرده اورنسز، بونلرده اشسز، بونلرغه‌ده ژالونیه بیررگه، اورن طابارغه کیره‌ك. مسجدلرگه واستانبول طشنده‌غی باراقه‌لرغه یرله‌شدرلگان و سلانیك‌دن آناطولی‌غه پراخود پراخود طاشیلا طورغان مهاجرلرنی‌ده طویدررغه هم یرله‌شدررگه آقچه کیره‌ك. مملکتده گی دائمی طنچسزلقلر وخارجی صوغشلر سببلی سودا وتجارت طوقتاغان، آلش بیریش یوق. شول سببلی نالوغلر ره‌تله‌ب جیولمی. مونه شوندی بر وقتده ایکی اوچیوز ملك عسکرنی قوزغاتب صوغشوب قارا. بو جیکل اش توگللدر.

تلده هر کم ناموس، وطن، دی. هر کم صوگشی بر تینن بیررگه راضی توسلی قیلانا، اما، اشکه کیلکانده آلوکده آلای بولماغان. حاضرنده ایندی نیچك بولور، آنسن آلده‌غی کونلر کورساتور.

بولار اوستینه احوال سیاسیه‌نك مساعده سزلکن‌ده قوشارغه کیره‌ك. ائتلاف

مثلث دولتلری بتون قوتلری ایله بالقان سایوزنیکلری یاغنده. هر جهتچه آلارغه یاردم ایته‌لر. یاوروپانك ایك نفوذلی غزته‌لرندن بولغان «تایمس» و «تان» لر بتون افکار عمومیه‌نی تورکیه علیهنه حاضرلیلر. تورکیه‌ده‌گی صوکغی انقلابنی بیك ناچار فارشی آلدیلر. «یاوروپانك تیمر کبك قوتلی اراده‌سی بر کچکنه مایورنك (انور بك‌نك) شایارووی ایله هیچ وقت صناچق توگلدر؛ تورکیه‌ده‌گی بو حرکتلر أولوم آلدنده‌غی جان چیگشو قبیلندن‌گنه بر نرسه‌در، تورکیه‌نك یاکی مینیسترلری هیچ اهمیتسز کشیلر اولوب، استانبوله‌غی یاوروپا سفیرلری ایچون آلار آراسنده کوریشورلك کشی یوقدر» دیلر.

درست، بونلر بارسیده دشمن سوزلری دشمنلق برلن یازالر. احتمالکه بالقان سایوزنیکلرندن بو غزته‌لر کوب آقچه‌ده آلالردر. اگر تورکیه کوچلی بولسه موندی سوزلرنك بر تین‌لکده اهمیتی بولماس ایدی، تیك ات شیکللی هاولاسونلر دیه‌رگه ممکن ایدی. فقط، یاوروپاده مطبوعات‌غه «یدنچی بیوك دولت» دیلر. آلتی بیوك دولت یاننه اوشبو یدنچی بیوك دولت‌ده قوشلغاچ تورکیه‌نك قارشوسنده دهشتلی بر قوت حاصل بولادر. گیرمانیا، آوستریا و رومانیا طرف‌لرندن تورکیه فائده‌سینه اهمیتلی بر سوز ایشتلکانی وحرکت کورلکانی یوق. گیرمانیا طرفندن آناطولی حقنده بر ایکی سوز ایشتلسه‌ده، مع‌التأسف، اول‌ده تورکیه ایچون امیدلی و جلی بر سوز توگل‌در: آناطولی‌غه روسیه قول صوزماسون، اول یرلرنی کیله‌چکده مین اوزیمه بیلکوله‌ب قویغانمن دیودن‌گنه عبارتدر. رومانیانك ایسه بلغاریا ایله برله‌شوب تورکیه‌گه قارشی صوغشو احتمالن بیله یازالر. داخلده تورکلر هر نه قدر عربلر ایله ارمنیلرنی تبعهٔ صادقه، عثمانلی، فلان دیب سویله‌سه‌لرده هم تورك غزته‌لری شولای یازسه‌لرده شولای سویله‌وچی و یازوچی کشیلر بارسی‌ده سوریه عربلرینك تورکیه‌دن آیریلور ایچون حاضرنده بیك نق حرکتده بولوندقلرینی، آنده اجنبی اینتریغه‌لری بیك نق حکم سوردگینی وارمنیلرنك بتون مقصدلری اوزلرینه آفطونومیا آلودن عبارت اولدیغنی بیك یاخشی بله‌لر هم اوز اقلامی بو اشلرنك شولای بولاچاغینه‌ده اشانالر.

تورکلرنك اوزلرینه کیلکانده آناطولی خلقی جهالت وفقیرلك اچنده. یوللر یوق. آوللر پریشان. معارف یوق. مکتبلر قوری اسمدن‌گنه عبارت ویران خانه‌لردر. بیچاره تورك صالداتلری اختلاللر، صوغشلر اچنده یوری یوری حالدن طایغان، بیللری بوکره‌یگان یابق و بویوق‌لر. چهره‌لری قزغانچ بر حال کسب ایتکان. میکره‌وله‌نب بتکانلر. آنا طولی خلقی آراسنده ئللله نیندی مهلك آورولر

حکم سوره، تورکلرنی یلدن یل کیموته بارا. طبیب‌لر یوق، حفظ صحت قانونلرن اجرا ایتو یوق. استانبولده‌غی ایکی اوچیوز ضیالی وسیاسی بك افندیلر هیچ طوقتاوسز فرقه اویونی اویندیلر. ئلی بر فرقه اوستگه چغوب حکومتنی اوز قولینه آلا، ئلی ایکنچیسی. اوستگه چققان فرقه والیلرنی وبتون مأمورلرنی اوز کشیلرندن قویا. آلار بر نرسه اشله‌رگه، بر نرسه ایسابله‌رگه اولگورگانچه ایکنچی فرقه اوستگه چغاده اولگی مأمورلرنی بارسن‌ده قووا وآلار اورنینه اوز کشیلرن قویا. حاضرنده استانبولده اورام طاشی صانچه سابق مینیستر لر، سابق والیلر، سابق متصرفلر بار. سرگردان بولوب یوریلر.

احمد رضا بك.

کامل پاشا صدر اعظم بولغاچده جاهد، جاوید، اسماعیل حقی، عاصم، احمدرضا کبك بکلر بارسیده تیزره‌ك یاوروپاغه شلغانلر. ملت‌نك آراسنده بولونوب، آنك قایغو و فلاکتلرن اورتاقلاشورغه تله‌مه‌گانلر. اش باشنده کامل پاشا وقتده هر کم شول جاهد، جاوید واحمدرضالرنی سوگه‌لر، آلار فوتورتوب ملتنی خراب ایتدیلر، دیلر ایدی. ایندی کیچه جاهد بك یاورو پادن قایتقانده آنی قارشی آلورغه مك بیش یوز کشی توشکان. حاجی کبك آنی قوچافلاب کوریشه‌لر، پالطو چابولرن اوبه‌لر. چونکه بوگون اش باشنده «اتحاد ترقی» چیلردر. بوگونگی کونده ایکمك و مأموریتلر شول جاهدلر، طلعت‌لر قولنده‌در. تورکیه‌نك حاکمی، صدر اعظمی فلانی بارسیده شونلردر. شونك ایچون هر کم آلارغه تهریلکه طوتا. اگر ایرته‌گه اتحاد ترقی اش باشندن کیته ایکان، شوشی کشیلر طاغنوق جاهدلر، طلعت‌لرنی یمانلاب علی کمال ولطفی فکری یاقلی بولاچقلرنده هیچ شبهه یوقدر. چونکه بارسیده مأمور، بارسیده حکومت‌گه محتاج. هر کسب ایله طویونوب طورغان و باشنده هر ومستقل فکر طوتا آلو شرفینه مالك بولغان کشیلر مونده، مع‌التأسف، یوق دیه‌رلك درجه‌ده آزدر.

اخلاقی بوزولغان، طبیعتی چریگان، ایسکی بیزانس باتاقلغنده‌غی

استانبول خلقی نك، استانبول بیروقراتلرینك همتسزلگینه بتون روم ایلی تورکلری، بتون روم ایلی قطعه‌سی قربان کیتدی. بیچاره اوچیوز مك تورکلر شول استانبول مأمورلرینك چریگانلگی سببلی بالقان خرستیانلری طرفندن دنیاده کورلمه‌گان ظلم و حقارتلرغه دوچار بولدیلر. ایندی کیلگانلرده استانبولغی بر نیچه بکلر و شاعرلر «نشر و ثائق جمعیتی» یاصاب روم ایلی مسلمانلرینه ایتلگان ظلم لرنی رساله شکلنده ایتوب باصدروب چغارو برلن شغل‌لنه‌لر. مونی حاضر کم طگلی، موکا حاضر کم قولاق آصا! بو بکلر آناطولی آوللرینه طارالسه‌لرده شونده ابتدائی مکتبلر آچدررغه، خلقنك اقتصادی جهتلرن کوتاررگه، زراعت جهتلرن توزه‌ترگه، صحتلرن قارارغه کرشسه‌لر ئللهٔ نیچه قات فائده‌لی بولور ایدی. لکن، بو کویه‌ز بکلر اوزلرینك میقلرنده نیچه یوز تـوك قل بارلغن بله طورغانلردر، اما آناطولی ده نیندی آوللر، نیندی خلقلر، نیندی حاللر بارلغن و آنلر ایچون نیندی استقبالار حاضرله‌نگانلگن هیچ شبهه‌سز، بلمیلردر. چونکه بولارده خلق‌غه خدمت فکری، خلق محبتی، وطن قایغوسی، استقبال اندیشه‌سی یوق: سز چیت دولتلر قول آستنده‌غی مسلمانلر بزدن راحتره‌ك طوراسز بیت، بزده شولای طوررمز، نه اولاچق افندم، دیلر.

جاوید بك.

برسی کونگه صوغش باشلانووی کوتوله. بولا قالسه بو صوغش یالگز تورکیه ایچون گنه توگل، بتون مقام خلافت ایچون حیات و ممات مسئله سیدر. گویا شونی آگلاغان توسلی ایتوب انقلاب یاصالدی. ایندی بر مینوت اوتکارمی بتون خلق بر کشی توسلی ایتوب آیاق‌غه قالقورغه، هر کم قولندن کیلگانچه وطن مدافعه‌سی خدمتنه کریشورگه، بایلر آقچه‌لرن، خاتون قزلر آلتون کموش، اینجو مرجانلرن چغاروب صوغش فائده‌سینه بیررگه تیوش ایدی توگلمی؟ یوق. هیچ کمنك‌ده ایسی کیتمی. قهوه خانه‌لرده شول اولگی شیکللوك لغرم طولی خلق. قارتا وطاولا اویناب اوطورالر. خواجه افندیلرده اولگی شیکللوك قهوه

خانه‌لرده آیاق بوکلهب اوطوروب نارگیله اچه‌لر، آلیگی صاری کاغدلی قیل قالمی کتابلرنی مطالعه ایته‌لر.

حسین جاهد بك.

وطن تهلکه‌ده، وطن اوچوروم‌نك چیتنده بولسه‌ده مونده برلکده خدمت ایتشورگه تیوشلی بولغان «اقدام» محرری علی کمال لر، سابق مالیه مینیستری عبد الرحمن، داخلیه مینیستری رشید بکلر، کامل پاشا اوغلی سعید و شیخ الاسلام اوغلی مختار بکلر، سابق دیپوتات رضا نور بك و سائر بعضیلر، اش باشینه انحاد و ترقی چیلر کیلوویته اوپکه‌له‌ب یاوروپاغه قاچدیلر. آنده تورکیه علیهنه نشریاته بولوناچقلر، تورکیه‌نك دشمن لرینه یوللر کورسه‌ته‌چکلر. «تان» و «تایمس» غزته‌لرینه حاضرگی مینیسترلرنك قصور لری، قایوسینك بك اوغلنده قایسی ریستورانده قمار اویناد قلری وسائرلر حقنده معلومات بیره‌چکلر. مشهور شریف پاشا حاضرنده پاریژده شول خدمتنی ادا ایتوب طورادر.

مونه مملکت وخلق شوندی بر احوال اچنده بولغان صوك، صوغشنك یا کیدن باشلانوونده‌ده باشلانماونده‌ده کوب حکمت یوق. باشلانسه بلغارلردن‌ده تورکلردن‌ده طاغن بایتاق کوب کشی قریلور. طاغن بولگونلك بولور. اشنك آخری کینه تورکلر ضررینه بتوب طوقتار. ناموسسز یاشاودن ایسه ناموس ایله اولمك مك مرتبه آرتقدر. لکن اوله بلورگه‌ده کیره‌ك. بو صوك مهم دقیقه‌لرنی تورکلر بحق تقدیر ایته آلورلرمی وناموسلرن محافظه ایتوب اوله بلورلرمی، اش شونده. حاضرگه قدر بالقان صوغشنده، مع التأسف، مونی اشلی آلماغانلر. موندن صوك نیشلهرلر. کیله‌چکده کوریلور.

هر نه قدر روح سونوك بولسه‌ده، صوغش‌غه حاضرلك بارا. کیچه بلغاریا طرفندن صوغش باشلاناچغی اعلان اینلو برلن محمود شوکت پاشا چتالجه‌غه قرار- گاه عمومی‌گه، دیکز مینیستری محمود پاشا چناق قلعه‌گه کیتدیلر. رخصت برلن

طار الغان آفیتسرلر وصالداتلرغه یکرمی دورت ساعت اچنده اوزلرینك بولوکلرینه باروب قوشیلورغه امر بولدی. تورك فلاقلی همه پراخودلرغه استانبولدن کیتمی طوررغه قوشلدی وهمه‌سیده ادارهٔ عسکریه راسپراژینیه‌سنده ایکانلکلری اعلان ایتلدی. باش قوماندان وکیلی ایتوب یمن قوماندانی مشهور احمد عزت پاشا تعیین ایتلدی. ۲۱ نده صوغش باشلاناجاغی همه والیلرگه وچیت مملکتلرده‌گی سفیرلرگه بلدرلدی. صلح مذاکرمسی ایچون لوندونده بولغان وکیللر کیرو استانبولغه چاقرلدیلر. قرارگاه عمومی‌گه هیچ طوقتاوسز آزق، قورال یبار یلوب طورا. یاوروپادن بیك کوب یاکی اصول پولیموتلر کیترتلوب، عسکرگه یبارلدی. ۳۰ مك‌لك عسکر فرقه‌سی باشنده انوربك صوغش میدانینه کیته‌چك، دیلر.

اتحادچیلر پارتیه نزاعسندن بیك صاقلانورغه طریشوب ماتاشالر. کوبکه‌می بارر. انقلابدن صوك توقیف وحبس ایتلگان کشیلرنك کوبسن هیچ بر نرسه‌سز چغاردیلر. آلوکدن اتحادچیلرغه خلاف بولغان «اقدام»ده چغا باشلادی.

بو کونلرده تورکیه‌نك مشهور ادیبلرندن ابوالضیا توفیق بك استانبولدن اوزینك شهر طشنده‌غی یورطینه قایتقان وقتده پراخود پریستاننده کیساکدن وفات ایتدی. بر چوق اثرلری، مجموعه‌سی، مطبعه‌سی و تتبعاتی ایله مشهور، مدحت افندی وکمال بکلرنك ایبده‌ش و عصرداشلرندن ایدی. احمد مدحت افندی شیکللی مونك‌ده جنازه‌سی عادی‌گنه روشده دفن ایتلدی.

بوگون کوندز ساعت برده دارالفنون بناسنده «اتحاد وترقی» جمعیتی نك تشبثی ایله «مدافعهٔ ملیه» جمعیتی تشکیل ایتار ایچون زور بر جیولش بولدی. جیولشده بر نیچه مك‌لب و هر صنفدن آدملر بار ایدی. جیولش‌نی سابق داخلیه مینیستری طلعت بك آچوب مقصدنی بیان ایتدی. صکره مارشال فؤاد پاشا و شریف علی حیدر بك رئیس صایلاندیلر. یاکیدن صوغش باشلانو مناسبتیله جمعیت اعانه‌لر جیارغه، خسته خانه‌لر آچارغه، کوکللی فرقه‌لری تشکیل ایتارگه، خلقنك فکرن آچارغه تیوش طابوب هر قایوسی ایچون مخصوص کامیتیت‌لر وکامیتیت‌لرنك اشلرن یولغه قویوب ترتیب ایله بوروتو ایچون آیروچه بر هیئت صایلاندی. بوندی کامیتیت‌لر ولایتلرده‌ده آچیلاچقدر.

استانبولده‌غی شمالی آفریقا عربلری فرانسیه سفارتنه، هند، مصر کبی انگلیز مسلمانلری انگلتره سفارتنه باروب، بو ایکی دولتنك تورکیه‌گه بو قدرلی ضررلی صورتده حرکت ایتماولرن اوتنگانلر. هندستان مسلمانلری مونده تیلیغرامار بیروب، مقام خلافتنك ناموسن صاقلار ایچون صوك دقیقه‌گه قدر

صوغشونی توصیه ایته‌لر، اعانه‌لر یبارر گه وعده‌لر بیره‌لر.
صوغش رسما بولورغه تیوش. توبان واورتا صنف خلق مطلق بولا دیب طورالر. یوغاری صنف هنوزده بولوویته اشانوب بتمیلر. یاوروپالیلر اورتاغه کرر، بزنکیلر تگیلرنك شرطلرینه کونارلر، نهایت اش کینه صوغشسز بتار، دیه ظن ایته‌لر. نی بواوب قالور. حاضرگی دقیقه‌ده بر نرسه‌ده أیتوب بولمی.
۱۸ غنوار.

٤٢

صوغش آلدنده‌غی حاللر. فکرلر و منظره‌لر.

۲۱ نجی غنوار، دوشنبه کون، اویله‌دن صوك ساعت ۳ده مین بو مقاله‌نی یازارغه اوطورغانده رسما صوغش باشلانورغه باری دورت‌گنه ساعت قالغان ایدی. کیچ بلن ساعت یدی‌ده ادرنه‌ده، کلیبولی‌ده، چتالجه‌ده طوب گومبرتیلری ایشتله باشلارغه تیوش در.
مینم بو خط اورنبورغه باروب یتکانچه، تیلیغرام چبقلری، صوغش باشلانوب، ئللهٔ نیندی مهم واقعه‌لر بولغانلقنی آنده کوبدن ایشتدرگان بولور و احتمالکه صوغش و صلح مسئله‌سی طاغنوق بر نیچه کونلرگه کیچکدرالگانی خبر بیرر. شونك ایچون اول یاقدن مینم بو مقاله‌منك اهمیتی قالمایه‌چقدر. شونك ایله برابر، یاگیدن صوغش باشلانووی کوتولگان مینوتلرده مونك نیندی حاللر بولغانلقنی، تورکلرده نیندی اوی و فکرلر بارلقنی و صوغشنی قارشی آلور ایچون نیندی حرکتلرده بولونغانلقلرینی یازوب اوتسه‌م احتمالکه، صوگه قالسه‌ده اوقورلق بر نرسه بولور.
مونن دورت کون ألوك بلغاریا طرفندن رسما اعلان ایتلووینه کوره بوگون کیچ صوغش مطلق باشلانورغه تیوش. بوگا مانع بولورلق هیچ نرسه بارلغی بلنمی. حکومت صوغش‌غه نق حاضرله‌نه: همه آفیتسرلر و صالداتلر ۲٤ ساعت اچنده اوزلرینك بولوکلرینه باروب قوشولدیلر. استانبول اورامارنده آفیتسرلر تمام سیره‌کله‌نب قالدی. تیمر یولدن کیچه کوندز صوغش میدانته آزق و قورال بیاریلوب طورا. اعانه جیو، خسته خاندلر آچو، کوگللی و فدائی

فرقه‌لری تشکیل ایتو و خلق آراسنده آگیتاتسیه یاصاو ایچون «اتحاد و ترقی» جمعیتی طرفندن «مدافعهٔ ملیه» جمعیتی یاصالدی. بو جمعیت بر نیچه شعبه‌لرگه آیریلوب اشکه کرشدی. دارالفنون زالنده خلقنی صوغشقه، وطن صاقلارغه، اعانه بیررگه، کوکللی یازیلورغه أوندەب قونفرانسلر بیریله. خطیبلر، مدرسلر شولوق نرسه‌لرنی بیان ایتوب ایکی کوندن بیرلی جامعلرده وعظلر أیته‌لر. قهوه خانه‌لرده، محله‌لرده نطقلر سویله‌ب خلقنی قوزغاتور ایچون استودینتلر و مدرسه شاکردلرینه تعلیمات بیرلدی. آنلرده اوز خدمتلرینه کرشدیلر. چتالجه‌ده ایکی یاق عسکری آراسنده واق تویاك به‌ریشولر بولغانلغی، حتی بر نیچه یاره‌لی‌نك استانبول‌غه کیترلگانلگی‌ده ایشتلدی و کورلدی. شونك ایله برابر، مونه حاضر شوشی دقیقه‌گه قدر، صوغشنك بالفعل باشلانووینه هیچ کم چن کوکللدن اشانا آلمیدر: بولماس، اورتاغه یاوروپا کرر، تگیلرنك صوراغانلرن بیررگه تورکیه‌نی مجبور ایته‌ر، ذاتا آلارنك صوراغانلری بیریلوب بتارگه بیك آز قالغان بیت ایندی، دیلر و شونك آرتندانوق: بزنك بیت آقچه یوق، آقچه‌سز نیچك صوغوشاسن. همده بلغاریا ایله رومانیا آراسنده کیلشو بولغانلق سببلی سیاسی احوال بزگه دخیده ضرر لیراق روشکه ئه‌یله‌نگان، یعنی صوغشنی یاکیدن باشلارغه بزگه یاوروپاده ایرك بیرماس و اوزمزنك‌ده قولدن کیلورلك توگل، دیلر.

اما، حاضرگی ساعت‌گه قدر یاوروپانك فاتناشووینه دائر هیچ بر آچق خبر ایشتلگانی یوق. تورکیه‌نك یاوروپا نوطه‌سینه بیرگان جوابن، کیلشو حقنده یاکیدن مذاکره باشلارغه یارارلق طابوب سایوزنیکارگه اخطار ایتدیگی روایت اولونسه‌ده مونك درستلگی و درست بولغان تقدیرده بیله تگیلرنك آنی طکلاولری برده معلوم توگل. سایوزنیکار صوغشنی باشلاسه‌لر بزنك آقچه‌مز یوق دیب طوررغه‌ده مجال قالمی. قارشی طورا باشلامی طوغری کیلمی.

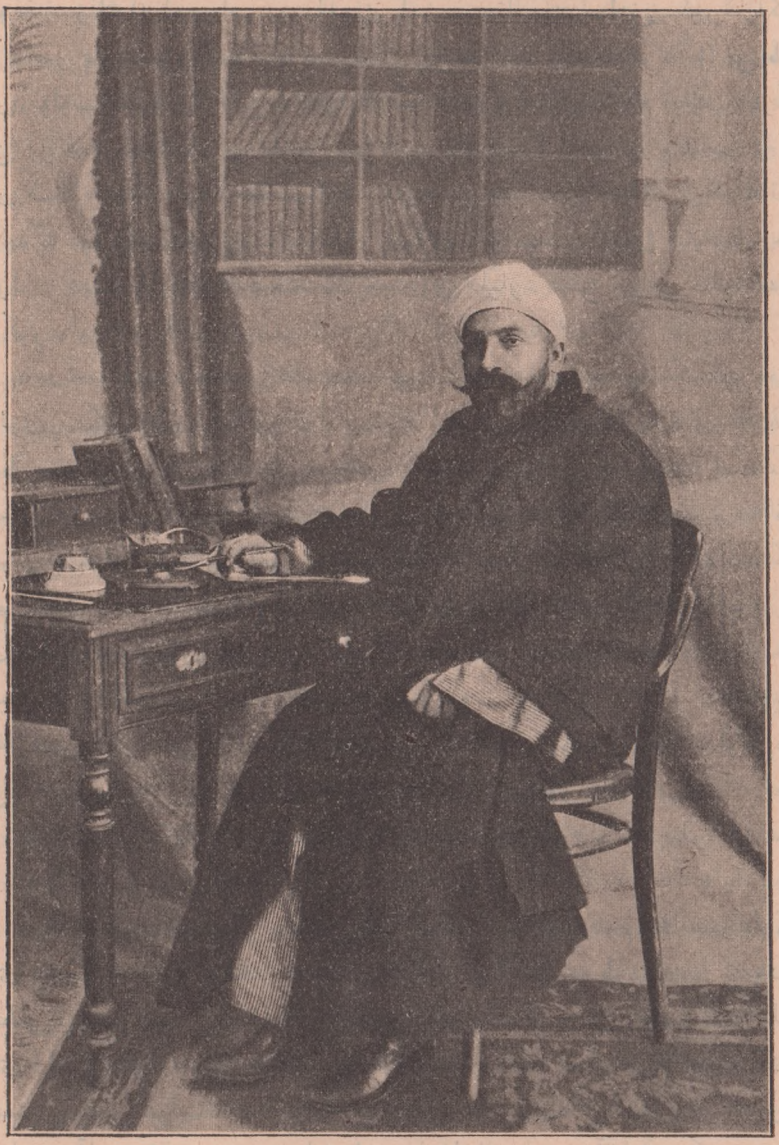
اگر «اتحاد و ترقی» حکومتی سایوزنیکلرنك بارلق صوراغانلرن بیروب کیلشورگه راضی بولسه اول وقت آنك اوز حالی مخاطره‌ده قالاچق. ادرنه‌نك یارطیسن بیررگه و آطه‌لرنی یاوروپالیلر قاراوینه قالدررغه راضی بولووی ایچون‌ده خلق کوزنده خیلی اعتبارلری توشدی. قهوه خانه‌لرده بو حقده غی سوزلر کیتکان صاین قویورا و اوستگه چغا بارا.

مونه شولارنی ایسابله‌گان کشیلر: صوغش بولور، صوغشسز اش بته‌چك توگل، دیلر. همده یاوروپا حکومتلری (خصوصا ائتلاف مثلث دولتلری) تورکیه‌ده

انقلاب یاصالوغه آچولری کیلگانلکدن و «اتحاد ترقی» حکومتی‌نك نیده بولسه بر موفقیتسزلك گه اوچراب یمریلووون اوز منفعتلرینه موافق کورگانلکدن، آنلر حاضر صوغشنی باشلاتماو خصوصنده بر مداخله یاصاماسلر، بز بی طرف، دیگان بولوب طوررلر، لکن سایوزنیکلرگه مادی و معنوی یاردم ایتوب تورکیه‌نی طاغن بر قات جیکدررلر، طاغن بر قات حقارت ایتدررلر و نهایت: بزنك سوزنی طـکللامادیکز، دیه آچولانب ارمنستان، سوریه، بصره مسئله‌لرن قوزغاتورلر، تورکیه‌گه بورچقه آقچه بیردرتماسلر، شولای ایتوب تورکیه‌نی بتونله‌ی خراب قیلورلر، دیب اویلیلرده صوغشنك بولماون تلیلر. لکن بولمی قالورغه برده یول کورنماوینه‌ده آبدریلر.

«مدافعهٔ ملیه» جمعیتی‌نك اعانه جیو، خسته خانه‌لر آچو، کوکللی وفدائی فرقه‌لری تشکیل ایتو شعبه‌لرینك بارسینك زاسیدانیه‌لری باب عالی جاده‌سنده «فاوط جمعیتی یورطی» بناسنده بولادر. کیچه‌دن بیرلی بو بنا اچنده استانبول‌نك هر صنف‌غه منسوب بیوك آدملری وطن‌نی قوتقارو حقنده کیکاشه‌لر و هر تورلی تدبیرلرگه تشبث قیلالر. مین شونده کیچه‌ده بوگونده ایکی اوچ مرتبه کروب چقدم. محمود اسعد، مصطفی عاصم، نجم‌الدین منلا، انور بك‌نك آتاسی حاجی احمد، شیخ عبدالعزیز چاوش، طلعت، جاوید، دوقتور اسعد پاشـا، سابق سلانیك گوبرناطوری حسین کاظم، سابق بیروت والیسی حازم، اتحادچیلرنك باشلقلرندن عمر ناجی، عبیدالله افندیلر، آغایف، یوسف آقچوره اوغلی، محمد امین، حسین سعاد، سابق والی سلیمان نظیف، دوقتور عبدالله جودت، تحسین پاشا، مارشال فؤاد پاشا، فرید بك و باشقه بر چوق محررلر، ادیبلر، غزته‌چیلر، زور سوداگرلر شونده بولونالر.

فرصت طوغری کیلگان صاین مین بونلر ایله کوریشوب طانشورغه وغزته مخبری صفتیله صوغش و صلح حقنده‌غی فکرلرن آکللارغه طریشدم. محمود اسعد و مصطفی عاصم افندیلر: «بز سیاسی کشی توگل، نی أیتورگه‌ده بلمی‌مز ایندی، اوزمزده آبدراب قالدق بو حاللرگه» دیلر. عبدالعزیز چاوش: «الله بیرسه‌ده صوغش بولسه‌غنه ایدی، روم ایلی قطعه‌سنده‌گی مظلوم قرداشلرمزنك انتقاملرن آلمی قالسـه‌ق خدای اورر بزلرنی» دی. آغایف کیچه: «ظن ایدرم که صوغش بولماسدر، مداخله ایته‌چکلردر» دیگان ایدی. بوگون ایسه: «بیلمیم افندم، اشلر جدی‌گه ئه‌یله‌نب بارا» دی. صوك آقچه یاغی نیچك، بیرمه‌دیلرمی؟ دیدم.

عبد العزيز چاوش بك .

ـ آڤانس اوله‌رق ایکی میلیون قدر آقچه طابلورغه اوخشی، ایرته‌گه برسی کونگه بونك اشی بتسه کیره‌ك، دیدی. بوگون شول بناده، «اتحاد وترقی» باشلغی و حاضرگی کونده بتون تورکیه‌نك حقیقی حاکمی بولغان طلعت بك ایله کوریشوب سویله‌شدم: «حاضرگی مینوت‌غه قدر صوغشنك بولماوی طرفینه هیچ بر علامت یوق، شونك ایله برابر مین کینه امید ایته‌من که، انشاالله صوغش بولماسدر» دی. آلای امید ایتووکز نرسه‌گه مستند صوك؟ دیو ویمه قارشی: «صوغش حاضر بر یاق ایچونده فائده‌لی توگل. بز آلارنك صوراغانلرن بیروب بتره یازدق بیت ایندی، اگر عقللری بولسه آلار شوکا راضی بولوب کیلشور گه‌گنه تیوش ایندی» دی.

سلیمان نظیف و حازم بکلر ایله سویله‌شوب طوردم. بونلرده آچیق بر فکر بیان ایته آلمیلر. حازم بك: «بزده، بالقانلیلرده عادتا یاوروپالیلر قولنده اویونچاق کبك یاشیمز. تله‌سه‌لر کیلشدره‌لر، تله‌سه‌لر صوغوشدرالر، صوغوشدررغه تله‌سه‌لر آچه‌ده طابوب بیره‌لر، بزنك مونده‌غی سیاست، هوامز شیکللی بر کون اچنده ئللره نیچه مرتبه اوز گاره‌در، شونك ایچون آلدن بر نرسه‌ده ایتوب بولمی» دی.

ایندی کیلیك صوغشنك بولوون تلیلرمی، یوقمی مسئله‌سینه: دولت‌نك احوال سیاسیه‌سندن، احوال مالیه‌سندن، یاوروپا دولتلرینك و بالقان متفقلرینك حاللرندن ره‌تله‌ب خبردار بولماغان کشیلر مطلقا صوغش باشلانونی تلیلر، صوغش‌نی باشلاو حقنده آچق حرکت ایتماوی ایچون حکومتنی وزور مأمورلرنی عیبلیلر. اگر صوغش باشلانسه تگیلرنی جیکوب ادرنه‌نی قایتاروومزده، حتی بتون روم ایلینی دشمنلردن کیری آلوومزده شبهه یوقدر؛ حاضر عسکرمز سؤیژی، آزق و قوراللری کامل یتو، خلق‌ده حمیت قاباردی، ایندی غلبه امیدی یوزگه یوز آرتدی، بارمزده هر تورلی فداکارلق‌غه حاضرمز، دیلر. بو فکر یوغاری طابا کیتکان صاین یومشی و بته بارا. مملکت‌نك احوال سیاسیه‌سندن، امور مالیه‌سندن، خلقنك و عسکرنك احوال روحیه‌سندن هم دشمنلرنك حالندن خبردار آدملر صوغش باشلانونی برده تله‌میلر. مجبورا باشلانغان تقدیرده‌ده اوزلرینك جیکه آلولرینه‌ده زور اشانمیلر. چونکه صوغش باشلاندیسه بلغارلر ادرنه‌گه هجوم ایتوب آنی آلورلر، صوکره کلیبولی طرفندن هجوم یاصارلر، چتالجه‌ده هجوم ایتماینچه تدافعی حاله‌گنه بولونورلر، بز ایسه بو یرلرنك برسنده‌ده تجاوزی حرکت‌ده بولونا آلاچق توگلمز، تدافعی حاله طورودن ایسه دشمنلرغه بر ضرر ده تیدره آلمامز، آلار اوزلرینه کیره‌ك یرلرنی ضبط

ایتارلر و شول وقت یاوروپا مداخله ایتوب بزنی صلح‌غه مجبور قیلور، دیلر.

نیچون صوك سزنك عسکر، تجاوزی حرکت یاصی آلماس ایکان؟ دیگان سؤالگه قارشو: دشمن عسکری بزنکندن قوتلی هم بزنك عسکرنك روحی توشکان، آنی یاکیدن روحلاندرو آنسات اش توگلدر، شونك ایچونده بزنك عسکر استحکاملردن چغوب هجوم ایده آلمایه‌چق، بلکه استحکاملر آرقه‌سنده مدافعه‌ده‌گنه بولونا آلاچقدر، دیلر.

عسکر اوزی صوغشنی تلیمی، یوقمی؟ بو حقده درست دیب أیتورلك بر سوزده بلوب بولمی. تلی، یوقسه عصیان چغارر غه حاضر طورالر دیب سویله‌وچیلر بولغانلغی شیکللی؛ تله‌می، اگر صوغش باشلانسه استانبول‌غه هجوم ایتوب آنی طالایاچقمز، آلوکده‌ده بزنی اوچه‌ر کون آچ طوتدیلر. آفیتسرلرمز اوزلری چادرلر اچنده صیلانوب شراب اچوب یاتدیلر، بزنی قردردیلر، طاغنوق شوندی بر حالگه توشارگه تله‌می‌مز، باری بر روم ایلینی بزده قالدرمایه‌چقلردر، دیه‌لر ایکان دیب سویله‌وچیلرده بار. احتمالکه کوب عسکر آراسنده تگله‌ی سویله‌وچیلرده، بولای سویله‌وچیلرده بولور. لکن، عمومیت و اکثریت اعتباریله حاضرگی حالده تورك عسکرنده اطاعت و دیسیپلینه بوزولغانی یوق. اگر حکومت قرار بیرسه عسکرنك نق صوغوشاچاغنده شبهه یوقدر. بو قدریسی کوب علامتلردن معلومدر.

مونه کیچکی غزته‌لر چغا باشلادی. «افهام» غزته‌سی غزته‌نك باشینه بیك أری ایتدروب: «بیوك دولتلر بلغارلرغه کیلشورگه توصیه ایتدلر. بلغاریا صوغشو ایله کیلشو آراسنده متردد طورا» دیب یازغان. «ترجمان حقیقت» ایسه «صوغش باشلادی... می؟» دیه زور سرلوحه قویغان و اوستینه‌ده «بوگون بر برسینه خلاف ایکی تیلیغرام آلندی: برسنده بلغاریانك، یاوروپا دولتلرینك مداخله‌سینی کوته‌چگی و ایکنچیسنده دولتلرنك توصیه‌سندن هیچ بر ثمره چقماغانلغی بیان ایتله، بناء علیه بوگون کیچ طوپلر شارتلی باشلایه‌چقدر» دی.

شهرده و اوراملرده هیچ یات احوال یوق. هر نرسه عادتده‌گیچه. تیك اوراملرده غزته صاتوچی مالایلرغنه کوبه‌یه توشدی. «افهام، افهام، افهام یازبیور!» «ترجمان حقیقت ایکنچی طبع!» دیه دنیانی یاگغراتالر. اوزن بیش آلتی یاشلك قزندن یته‌کله‌تکان غزته صاتوب یوروچی صوقر بر تورك‌ده بوگون بیك آشغوب یوری و ترتوارلرده کوبسنچه باشقه‌لرغه کیلوب به‌ریله‌در. باب عالی،

جاده‌سنده بوگون مالایلر بالقان و ادرنه خریطه‌لرن‌ده یوگوره، یوگوره صاتوب یوریلر. باشده بو خریطه بیش غروش بولغان ایکان. حاضر بر غروش غه بیره‌لر. اشنك آخرغه طابا بارغانلغی، بوندن صوك بو خریطه‌لرنك اهمیتی قالمایه‌چغی شوندنده بیلـگولی.

کیچه‌لی بوگونلی هوالر جلی. اسکامیه‌لر قهوه خانه‌لرنك طشینه چغارلدیلر. ترتوارلرغه و میدان لرغه تزلـگان شول اسکامیه‌لرده تورکلر بیك حضورلانب غنه قهوه اچه‌لر و نارگیله چیگه‌لر. تیك کیچکه طابا یاغور یاوا باشلاغاچغنه آزراق راحتلری بوزولدی.

نی حاللر بار ایکان دیب بوگون قدرغه خسته خانه‌سینه کیتدم. آنده، تریله باشلاغان آورولرنی تیزره‌ك چغارو تدبیرینه کروشکانلر. صوغش باشلانا قالسه یاکیدن کیله‌چك آورولر ایچون اورن حاضرله‌گانلـکلری آکلاشیلا. بزنك، خسته قاراوچی طوتاشلرمز بیك ایسانلر. هیچ آریمی طالمی اشلیلر. خسته خانه اداره‌سی و طبیبلری اوزلرندن فوق العاده ممنونلر، بوشلای بو قدر طریشوب اشله‌وچی آدملر بولنور دیب بزنك عقلمزغه کیلـگانی یوق ایدی، آفرین روسیه مسلمانلرینه، دیلر. اگر صوغش باشلانا قالسه طوتاشلریمز صوغش میدانینه یاقنراق یرده‌گی هلال احمر خسته خانه‌سینه کیتارگه و مجروحلرگه برنچی یاردم بیریله‌چك اورنلرده بولنورغه تلیلر.

آندن فایتشلی «هلال احمر» مرکز اداره‌سینه کروب آنده‌غی حاللرنی کوروب چغارغه تله‌دم. هلال احمر جمعیتی‌نك رئیسی دوقتور بسیم عمر پاشا برلن بر آز مصاحبت ایتدم، اول أبته: «دارالفنون زالنده قونفرانسلر بیروب لاف ایله وقت کیچره‌لر، کوکللی فرقه‌لر تشکیل ایتارگه تلیلر، حالبوکه کوکللی فرقه‌لرنك کیره‌گی‌ده یوق، فائده‌سیز یوق، بزگه شول بار عسکرمزنی گنه یاخشی طویدررغه کیره‌ك، اگرده هر کون آلارغه بره‌ر کیسه‌ك شیقولاد ایله ایکیشه‌ر اوچه‌ر کیسه‌ك شیکر بیرلسه حال آلورلر، کوکللری کوتاریلور، حسیاتلری قاباررر ایدی؛ ایت آشاب یاشاوچی ۳۰ میلیونلق انگلیز قومی‌نك، أولهن آشاب یاشاوچی اوچیوز میلیون آزیا وهند خلقلرن ضبط ایتوب طورولری بوشقه توگلدر، آنك حکمتی بار، مونه شول حکمتدن بز غافلمز» دی. بسیم عمر پاشا هلال احمرنك، حربیه اداره‌سینه نی قدر خسته خانه اسبابلری بیرگانلگی، صوغش میدانده برنچی امداد نقطه‌لری، موقت خسته خانه‌لر نیچك تشکیل ایتلگانلگی وآندن آورولرنی واغونلرغه آصلغان بیشکلر ایله شهر خسته خانه‌لرینه نیچك

طاشلغانلغی حقنده بر آز معلومات بیردی. صکره مینی یوغاری قات غه «هلال احمر» نك خانملر شعبه‌سینه آلوب چقدی. آنده بر نیچه خانملر اشلهب وبعضیلری یازوب صزوب طورالر ایکان. بو یاکی باشلانه‌چق صوغش وقتنده مجروحلرکه یاردم حقنده خاتونلرده اوزلری طرفندن بایتاق تدبیرلر وخدمت‌لر توشونگانلر. پاشا آنلر ایله شول طوغروده سویله‌شدی وقدرغه خسته خانه سنده‌گی بزنك طوتاش لریمزنی ذکر ایتوب، مونه نیچك یاخشی اشلیلر، کاشکی بزده‌ده شوندی همتلی خانملر کوبره‌ك بولسه‌چی، دیدی. «هلال احمر» خاتونلر شعبه‌سینك رئیسه‌سی، مختار پاشا رفیقه‌سی پره‌نسس نعمت خانم اولوب، حاضر اول آنده یوق ایدی.

فلوط جمعیتی یورطنده بر یرده کوکللی عسکر قید ایتوب طورالر. ایشك آلدنده و اورامده بایتاق یاشلر جیولغان. یازلورغه نوبت کوته‌لر. بر بولمه‌سنه اعانه قبول ایته‌لر. استانبولده آغاچ اوستاسی خلیل اوغلی مصطفی اسمنده ٤۲ یاشلك بر کشی اوزینك اوستنده‌گی شاعتن، یوزوگن، یانندهغی اوچ لیرا آقچه‌سن شونده کیتروب اعانه بیرگان. اوزی کوکللی عسکر بولوب یازلغان. أویی بار ایکان، آنی‌ده صـوغش فائده‌سینه صاتارغه یازدرغان. تورك خاتونلرندن بعضیلری یوزوك، آلقه، مویونسالرن اعانه ایتوب یبارگانلر. صدر اعظم محمود شوکت پاشا اعانه ایتوب مك لیرا بیرگان. «هلال احمر»ده خدمت ایتوچی دورت مسلمه بالذات اوزلری شول «مدافعهٔ ملیه» جمعیتی مجلسینه کیلوب اوزلرینك اوست باشلرنده‌غی آلتون کموش و بتون زینت اسبابلرن اعانه ایته‌چکلرن بلدرگانلر وخاتونلر آراسندن اعانه جیو همك خاتونلر آراسینه فکر طاراتو ایچون مخصوص کمیتیت‌لر یاصارغه، خاتونلردن فرقه‌لر توزوب صوغش میدانینه یبارگه، خاتونلر هیئتی سلطان‌نك اوزینك صوغش میدانینه کیتوون اوتنورگه کیره‌کلگن تـکلیف ایتـکانلر. صوغش میدانینه بارغان خاتونلر ایسکی اسلام خاتونلری کبی مجروحلرنك یاره‌لرن صاررلر، آشلرن قارارلر، قورقاقلرن جسارتلندررلر، اگر قاچا باشلاسه‌لر آلارنك ملطقلرن آلوب دشمن برلن اوزلری صوغشورلر، دیگانلر. بو تکلیفلرن آلار یازوب بیرگانلر؛ جیولشك و خانملرنك اوزلری حضورنده بو اوقولغان وقته متأثر بولوب هر کم اوکسوب یغلاغان. بو خانملرگه جیولش بیك کوب تشکرلر بیان ایتوب، تکلیفنامه‌لرینك خاتونلر جمعیتنه یبارپله‌چگن بلدرگانلر.

دارالفنون زالنده کیچه و بوگون ئللهٔ نیچه مرتبه قونفرانسلر بیرلدی.

آغایف، عمر ناجی، یوسف بك آقچوره اوغلی، حمدالله صبحی بك، آقا کوندز، محمد امین بك کبك بیوك خطیبلر و شاعرلر غایت مؤثر نطقلر ایراد ایتهلر، خلقنك حمیتن اویاتاچق شعرلر سویلیلر. زاده بر نیچه‌شهر مك خلق بولا. صیبوشا آلماینچه بتون ایشك آلدی طولا. مسجدلرده و جامعلرده مشهور مدرسلر، خواجهلر وعظ سویلیلر.

شولای ایتوب، صوکغی بر نیچه کون اچنده استانبول خیلی روحلاندی. لکن، نی قدر روحلانسه‌ده اشنك زورلغنه، مسئلهنك اهمیتنه نسبة بونلر غایت آز و غایت سطحی شیلردر. بوندی حرکتلر ایله‌گنه وطننی قوتقارا آلونی امید ایتوب آلدانورغه اورن یوق. چونکه بتون آناطولی، بتون خلق قارا کغولق، فقیرلك، جهالت، روحسزلق، اچنده ایزیلوب طورغان بر مدتده پایتخته‌گی بر نیچه مك کشیلرنك گنه چابالانولرندن کوبموگنه فائده کیلور. خصوصا استانبولنك بایلری، پاشالری اعانه بیررگه برده آشقمی‌لر. کوبسنچه فقیر فقرا اوزلرینك صوك غروشلرن بیروب مملکته‌گی فقیرلرنك صانن‌غنه آرتدرالر.

بوسف بك آقچورا اوغلی اوزینك قونفرانسنده، حاضرگی زمانلنك صوغشی ایکی عسکر آراسنده‌غنه توگل، بلکه ایکی ملت آراسنده و ایکی ملت نك سوداگرلری، معلملری، مکتبلری، شاکردلری، خاتونلری، فکرلری، آت و آربالر، یوللری، صابان‌لری آراسنده بولادر؛ بونلرنك بارسیده، مع‌التأسف، بزده دشمنلرمزغه قاراغانده ضعیف، ناچار و کوچسزدر، شونك ایچونه جیکلدك، اگر شوشی یاقلارغه اهمیت بیرماسهك، اگر شوشیلارنی توزه‌تر ایچون آوللرغه طارالوب خلق خدمتنه کرشماسهك بز هنوز جیکلورمز، روم ایلی شیکللی قولمزدن آناطولی‌ده کیتار، دیدی. آچی، لکن درست سوزلردر.

داخلیه ناظری بر سیرکولهر طاراتب آول خلقلرندن، اوزلری صالدات خدمتنده بولونغان کشیلرنك عائله‌لرن قاراشورغه، یرلرن سوررگه، آشلقلرن ساچارگه یاردم ایتولرن اوتندی.

شیخ الاسلام بر سیرکولهر طاراتوب، علمادن مسجدلرده اسلام عسکرینك جیکووی ایچون دعا قیلولرن اوتندی.

«اتحاد ترقی» چیلر بیك طریشوب اشلیلر. خلق آراسنده اتفاق و اتحاد حاصل ایتارگه، پارتیه نزاعلری قوزغاتماسقه بیك اجتهاد ایته‌لر. اوزلرینك مخالفلرینه‌ده مراجعت ایتوب، اشکه قاتناشولرن، برگه اشله‌ولرن اوتنه‌لر. تگیلر بتونله‌ی اشانوب بیریلوب بته‌شیلری کیلمی. «اتحاد ترقی» چیلر طرفندن

مخصوص هیئتلر یبار یلوب چاقرتلسه‌لرده پرنس صباح‌الدین بك، لطفی فکری بك‌لر جیولشلرغه کیلمه‌دیلر. ائتلافچیلرنك باشلغی صادق بك انقلاب وقتنده انگلتره سفارت خانه‌سینه قاچوب کرگان ایدی. ئلده شونده طورا، چاقرسه‌لرده، تیولمیه‌چك دیب تأمینات بیرسه‌لرده چقمی.

حاضر استانبول اوراملرنده کوزگه آیروم وکوب کورینوچیلر مصر و هند «هلال احمر» هیئتلرینك کشیلریدر. هند هلال احمر غروپپاسی، بله‌کلرینه هم یافه‌لرینه قزل یاریم آی علامتی قویغان، غایت پاك و پخته کییونگان بو کشیلر هر یرده کوکره‌کلرن کیروب، باشلرن کوتاروب اوزلرینه اعتماد ایله یوریلر. یرگه باصقانده بزنك تاتارلر یاکه تورکلر کبی آلغا یایسه آرتقه طابامی آتلیم ایکان دیه ایسابلهب طورمیلر. بلکه دنق دنق باصوب آلغا طابا بارالر. یوزلرنده حیات و فعالیت علامتی کوریلوب طورا.

قدرغه خسته خانه‌سنده‌گی هند هلال احمر هیئتی کیچنلرده چتالجه‌غه باروب خسته خانه آچدیلر و اوزلری شونده طوروب خدمت ایته باشلاغانلر ایدی. بر نیچه‌سی اوزلری آوروب مذکور خسته خانه‌گه قایتقانلر.

مینم فاتیرنك اوستکی قاتنده «مصر هلال احمر» هیئتی نك مرکز اداره‌سی‌در. صوك کونلرده بونلرده‌ده ایس کیتکچ فعالیت کورلمه‌گه باشلادی. بو مرکزده کوب کشیلری اشلیلر. ئللره نیچه یرده آزق واسباب اسقلادلری بار. خسته خانه‌لر طوتالر و مهاجرلرنی طویدرالر. صوکغی کونلرده صوغش باشلانو احتمالی بولغاچ: «استانبول ایله خادم کوی آراسنده مصر هلال احمر جمعیتی طرفندن آچیله‌چق خسته خانه‌لرده مجروحلر قاراو خدمتنه کشیلر کیره‌ك، ژالونیه آی‌غه اوچ لیرا (٢٥ صوم)» دیه ایشك‌که اعلان یابشدرغانلر ایدی. شوکا یازیلورغه دیب شول قدر کوب کشی کیلدی، که حتی ایوگه هجوم ایته باشلادیلر. آبدراغاچ یورت خوجه‌سی گریك خاتونی پالیتسه چاقروب تگیلرنی ایو آلدندن چغارترغه مجبور بولدی.

خلق نك بو قدر کوب کیلووی‌نك سببی ایسه هیچ شبهه‌سز فقیرلك و احتیاجنك زورلغی‌در. صوغش‌نك اوزایووی سببلی آلش بیریشلرده افراط درجه طورغونلق بار. سوداگرلر زار یغلیلر، حتی کم‌گنه جیکسه‌ده تیزره‌ك جیکسونده اورتالق بر آز باصلسون، اشلر ترتیب‌گه توشسون ایدی، دیلر. حکومت مأمورلری معاش آلا آلمیلر. شول سببلی هر یاقده‌ده احتیاج بار.

بو یاکی باشلانه‌چق صوغش وقتنده کیره‌ك بلغاریانك وکیره‌ك تورکیه‌نك

صوغش میدانده غزته مخبرلرن بیارماسکه قرار بیرگانلکلری آکلاشلدی. اگر رخصتسز قاچوب کرسه‌لر قاطی جزاغه دوچار ایتله‌جکلر ایکان. تورکیه بو خصوصنی استانبولده‌غی اجنبی سفیرلرینه خبر بیردی دیه غزته‌لرده کورلدی.

استانبول ۲۱ غنوار.

۴۳

صوغش یاکیدن باشلاندی.

صوغش یاکیدن باشلانورمی ایکان، یوقمی ایکان، دیه ملك تورلی ترددلر و شبهه‌لر اچنده طورولغان کونلر اوتدی: صوغش باشلاندی ۲۱ غنوار دوشنبه کون کیچکی ساعت ۷ ده متارکه مدتی طولوب چیرك ساعت اوتکاچده بلغار طوپلری ادرنه اوستنده یاکغری باشلادیلر. حکومت مونی مونده رسما اعلان ایتدی. مونه حاضر ایندی اوچنجی کون، بلغارلرنك ادرنه‌نی طوپقه طوتقانلقلری و ادرنه قلعه‌سندن آلارغه قارشی طورولغانلغی آکلاشیلا. اما، شوندن باشقه، مونده حاضرگه هیچ بر تفصیلات بلنمی. غزته‌لرده‌ده، تیلیغراف خبرلرنده‌ده شوندن آرتق معلومات بیرلمی.

اوچنجی کون وکیچه چتالجه‌ده هم کلیبولی طرفنده‌ده صوغش باشلانغان دیه بعض غزته‌لر یازسه‌لرده بونك درست توگللگی، بو طرفلرده حاضرگه بر نرسه‌ده یوقلغی و شـونك ایله برابر، حاضرگی صوغشنی و عسکر حرکتینی حکومت‌نك بیك یاشرون طوتارغه تله‌گانلـگی آکلاشـیلادر. صوغش میدانده غزته مخبرلرن بیارمیلر. چیت دولتلرنك عسکری آگینت‌لرن‌ده بیارماسکه تلیلر.

حکومت‌نك بولای ایتوون حقسز دیب أیتور حال یوق. اوتکان صوغشلرده‌ده مخبرلر وآگینت لر یوزندن بایتاق اوکغایسزلقلر کورلگان. مونك بر مثالینی اوز کوزم بلەن ده کوردم.

مونده کیلوب بر آز طورغاچده چتالجه‌غه قرار گاه عمومی‌گه (غلاونی قوارتیراغه) بارغانمنی وقتیله یازغان ایدم. شول وقت کیچ‌گه طابا بز بر نیچه آفیتسرلر ایله کانسیله‌ریه ایچون تعیین ایتلگان واغونده سویله‌شوب اوطورغان چاقده، بر آفیتسر شـونده اوزی بلەن اوچ کشی کیتردی. فسلی، اشتاتسکی

کیومده‌لر. آفیتسر کانسیله‌ریده‌گی مایورغه: «افندم، مونه بو ایکی کشی اوزلرن انگلیز غزته‌لرینك مخبرلری، دیلر. تورکچه، فرانسوزچه بلمیلر. یانلرنده فوتوغراف لری بار. تکنده، مونده اولکان آت اوله‌کسه‌لرینك رسملرن آلوب یوریلر. یانلرنده‌غی کشی، پیراوادچیکلری یرلی بر گریکدر. مونده غلاوتی قوارتیراغه قایدن، نیچك کیلوب کرگانلردر، رخصت نامه‌لری فلانلری یوق» دی.

رخصتسز مونده نیچك کیلوب کردیکز؟ نیچون اول اولکان آت لاشه‌لرینك رسمن آلاسز؟ دیب صوراشا باشلاغاچ هیچ ره‌تلی جواب بیره آلمادیلر: «مونه شولای آتلرغه آتلاندق‌ده یورگه چقدق، کیله طورغاچ موندوق کیلوب یتدك، آلغان رسملرمز اگر یار اماسه حاضر پلاستینکه‌لرنی کوز آلدیکزده واتوب طاشلیق» دیلر. نهایت، یانلرینه بر آفیتسر بیروب بونلرنی استانبولغه حربیه نظارتنه یباردیلر. تیوشلی معامله شونده اجرا ایتلور، دیدیلر. مخبرلرنك بعضیلری شوندی تیوشسز اشلرده بولونالر، صکره اوزلری حقنده قانون اجرا ایتله باشلاسه تورکیه‌نی، تورکیه‌نك ادارمسن، عسکرن و هر نرسه‌سن یامانلاب بتون یاوروپا غزته‌لرن طوتورالر ایکان.

ایکنچی بر مثال ده بولای بولغان: چتالجه صوغشنده بلغارلر جیکلوب بیش اون مك تلفات بیرگاندن صوك آفیتسرلر و عسکری آگینتلر کیچ برلن چادرلرغه قایتقانلر. شول وقت یاپونیا آتاشه میلیته‌ری تورك آفیتسرلری یانینه کیلوب شادلغندن «بانزای!» (اورا) قچقرا قچقرا قانیاقنی ششه‌سی برله‌ن کوتاروب اچکان. اما انگلیز آتاشه میلیته‌ری قزارنغان، بورتونگان، آچوندن نیشله‌رگه بلمی و اوز اوزینه: «نی بولدی بو بلغارلرغه، مونه سین ئه، هیچ کوتوله‌گان اش!» دیه سویله‌نوب آرلی بیرلی یوروگان، حتی آشارغه ده اوطورماغان.

مادامکه، تورك لاگیرنده بولوندقلری حالده بعض بر آتاشه میلیته‌رلرنك وجدانلری شول قدر یاتسزلق ایته‌رگه مساعده قیلا، اول حالده آنلرنی اول تیره‌گه هیچ یبارماو طاغن یاخشیراق بولاچاغنده شبهه یوقدر.

محمود شوکت پاشا کیچه چتالجه‌غه کیتدی. آنده بر ایکی کون قالور، دیلر. حاضرگی دقیقه‌ده مونده‌غی اعتقاد بویله‌در: بلغارلر ادرنه‌گه هجوم ایله اوغراشاچقلر. ادرنه‌نی آلماسدن اولك چتالجه وکلیبولی طرفلرنده هجوم باشلامایه‌چقلر. شکری پاشادن آلنغان معلومات‌غه بناء، **ادرنه آپریل باشینه قدر بلغارلرغه تسلیم ایتلمی توزه آلاچق، شول وقت‌غه قدر یتارلك آنده آزق وقورال**

باردر. ایکنچی طرفدن ایسه یاوروپا دولتلری صوغشنی طوقتاتو حقنده آشغچ روشده اوز آرا مذاکره ایتهلر. بر آطنهغه قدر آلارنك بو خصوصده مداخله ایتولری کوتوله. شولای بولغاچ صوغش تیز طوقتالورغه لازم بولادر. اما، تورکلر اوزلری چتالجه وکلیبولی طرفلرندن هجوم ایتارلرمی، ادرنهنی قوتقارغه طریشورلرمی؟ بو خصوصده مونده بر نرسهده بلنمی. «تکفور طاغی» یانندن تورکلر یاکی عسکر توشوروب، ادرنهگه طابا باررغه حاضرلهنهلر دیگان سوزلر بار ایسه ده، حاضرگه، بونلر اشانچلی توگلدر. اگر بورچقه آقچه آلونسه هجوم حرکتی یاصالاچق دیو کوتوچیلر کوبدر.

آقچه هنوز طابلغانی یوق. حاضرگه «اتحاد ترقی»نك غیرت و اجتهادی سایهسنده اشلر یوروب طورا. حکومتده جان اثری کورلگاچ، کیرهك داخلدن وکیرهك مصر، هندستان کبی خارجدن کلیتلی اعانهلر کیله باشلاغان. استانبولده انقلاب یاصالوب کامل پاشا توشورولگانندن ایرتهسی جمعه کون بر کون اچنده یالکز مصرنك اوزندهگنه تورکیهگه صوغش اعانهسی ایتوب اون آلتی مك لیرا (۱٦۰مك صوم) جیولغان.

اگرده آقچهغه بیك زور احتیاج توشوب کیتسه ایسکی سلطانلردن بیرلی قالوب، خزینهده صاقلانوب کیله طورغان مجوهراتنی وقیمتلی نرسهلرنی صاتارغهده ایسابلری یوق توگل. تورکیهنك تیمر یول تحویلات کاغدلرندن (ویغرشنی بیلیتلرندن) سلطاننك و پرنسلرنك هر قایوسی بر نیچه شهر یوز مك صوملق صاتوب آلورغه، شولای ایتوب خزینهگه آقچه یاصارغه تلهدیکلریده سویلهنمکدهدر.

صوغش باشلانو سببلی استانبولده کوب اوزگاریش بولغانی یوق. هر نرسه اولگیچه. اعانه بیررگه، کوکللی یازیلورغه تشویق ایتوب قونفرانسلر، جامعلرده وعظلر دوام ایته. «مدافعهٔ ملیه» جمعیتی نك شعبهلری هر کون جییلوب اشلیلر. تورك خاتونلریده بقدرالحال حرکتلهنهلر. کوبدن بیرلی حرکتسز طورغان «تعالی نسوان» جمعیتینك بوگون برنچی جییولشی بولدی. بایزیدده قزلر رشدیهسی مکتبنه ۵۰-٦۰ قدر خانملر جییولدیلر. بو جمعیتنك رئیسهسی خالده خانمدر. آلار بوگون شونده اعانه جییوب هلال احمرگه یاردملهشوحقنده کیکاشدیلر. یورتلرغه کروب اعانه جییوب یورر ایچون آرالرندن بر نیچه خانملر تعیین ایتلدی.

آلدمزدهغی جمعه کون جمعهدن صوك سلطان احمد جامعنده خاتونلر جیولشی بولوب، شونده خواجه حسن فهمی افندی آلارغه نطق اراد

ایته‌چك ووطن صاقلاو یولنده خاتونلر حرکتی‌نك لزوم و اهمیتلرن سویله‌یه‌چکدر.

ولایتلرده و اویازلرده‌ده یاخشوق حرکت قوزغالفانلغی، استانبول غزته لرینه کیلگان تیلیغراملردن آکلاشیلوب طورا. «هلال احمر» جمعیتی، اوزینك خسته خانه‌لرنده خدمت ایچون: طبیب لر، آپتیکارلر، آورو قاراوچیلر و سائر خدمتچیلر کیره‌ك، تله‌گانلر کیلوب یازلسونلر، دیب اعلان قیلدی. مصر و هند هلال احمر هیئتلری‌ده یاکی خسته خانه‌لر آچارغه بنالر آزلیلر. خدمت‌گه کشیلر قید ایته‌لر. هندستان مسلمانلری حکومت‌گه تیلیغرام بیروب صوغشقه یاکیدن باشلاونی تبریك و صوك نقطه‌غه قدر وطن‌نك ناموسن صاقلاونی توصیه ایتکانلر.

یاکی حکومت‌نك ادارمسی حاضرگه طنچ غنه بارا. خلق‌ده روح یاخشوق کوتارلدی. داخلیه ناظری: «حکومت هیچ کم‌گه تییو و قصو فکرنده توگل، شول سببلی وطن‌نی طاشلاب چیت مملکتلرگه کیتارگه هیچ بر سبب یوقدر، حکومت هر کم‌نك حقوق شخصیه‌سن تأمین ایته» دیب رسما اعلان قیلدی.

شونك ایله برابر، ایسکی حکومت طرفداری بولغان کشیلر برەم بروم شووا طورالر. کامل پاشا کیچه مصرغه کیتدی. انگلتره و فرانسیه سفیرلرینك باش ترجمانلری آنی بیك زورلاب اوزاتوب یباردیلر سابق خارجیه ناظری نورادونگیان افندی عائله‌سیله برلکده بر ایکی کوندن فرانسیه‌غه کیته ایکان. انقلاب‌دن صوك آدیساغه قاچوب کیتکان استانبول پالیتسه‌سینك باشلغی واصف بك اوچنچی کون مونده قایتدی. اوزینه بر نرسه‌ده اشله‌مه‌دیلر. ایرکده یوری.

٢٣ غنوار.

٤٤

استانبول تأثراتی (*)

II

هر نه قدر استانبولنك هواسی جلی، کونلری هیبت بولسه‌ده قش بابای کینه اوزینك بارلغن ایسکه توشوروب قویادر. دیکابر آخرلرینه طابا یاخشوق

(*) «شورا»ده باصلغان مقاله.

صووق کونلر بولدی. مونده عمومیتله ایکی یاقدن جیل ایسه: شمالدن، جنوبدن. برنچیسینه پویراز، ایکنچیسنه لدوس، دیلر. پویراز بولدیسه کون صووتا، هوا بوزولا، کوك یوزی صیق بولوطلر ایله قاپلانا، صولر طولقونلی، هوادن یاکمور، یبشك قار، یاکه ایکیسی برگه قاتناش بر نرسه‌لر یاوا باشلی. بو، عادتده ایکی اوچ — یاکه اوچ دورت کون دوام ایته. صکره لدوس ایسه باشلی. ایندی بو وقت، هوا صافلانا. قویاشنك یاقطی نورلری بتون استانبولنك مناره‌لرن قوچافلاب آلوب، غایت کوزه‌ل منظره تشکیل ایته. یومشاق ولطیف جنوب جیلی انسانلرك بیتلرندن سویارگه طوتونا. هر بر یاقطی، کوکللی، جلی بولا. خصوصا موندی کونلرده استانبولنك جنوب طرفنده‌غی مرمره دیکزی بوینه توشوب یار بوینده‌غی قایالر اوستنه اوطورسه‌ك و دیکز صولرینك آقرون غنه اوینافلاب یار بوینه کیلوب کیتولرن تماشا قیلوب طورسه‌ك بو دنیانك اوزنده، آنك محنت‌لرن ده اونوتاسن، کوکلده‌گی قایغولرده بته، کونلرجه آطه‌لرچه شونده اوطوروب طورسه‌کده طویماس توسلی بولاسن، بارا طورغاچ اوزکده شول صولرغه قوشیلوب اچکه طابا کروب کیته‌سی ومنگولك‌گه باروب قوشولاسی کیله باشلی.

قش کیلوب پویرازلر کوبایه باشلاغاچ «مسرت» اوته‌لنه طورو اوکایسزلاندی. پیچی یوق، اوزی بیك یوغاری، ترزه‌لرینك کوبسی پویرازغه فارشی. صوغش، یاکه صلح مسئله‌سی ده تیزگنه بتارگه اوغشامی. بر کیلکاچ ایندی شول مسئله بر آز آکلاشلغانچه‌غه قدر مینم موندن کیته‌سمده کیلمی. شوکا کوره، خصوصی برمر ایوده، جلی‌راق، اوکایلیراق بوله طابلسه اوته‌لدن چغارغه بولیم. بوله بیك تیز طابلدی: باب عالی‌نك توبان یاغنده‌غنه بر ایوده ایدی.

بو ایو دورت یاتاژلی بر نرسه‌در. اوچنچی قاتنده مصر «هلال احمر» هیئتی‌نك مرکز اداره‌سی. مینم بوله شونك آستنده ایکنچی یاتاژده‌در. دورتنچی یاتاژده کم بارلغن بلمیم. آنده شولای مینم شیکللی جیاولی فاتیرچیلر بار شیکللی. زیملانکه قاتنده خوجه ابی - گریك قارچغی - اوزی طورا. شونی‌ده آیتوب اوتیم: مونده‌غی ایولو بزده‌گی شیکللی بر اوستنده جایلمه‌گان. بلکه کوکله طابا اوسکانلر. مثلا: ایکنچی یاتاژده باری ایکی‌گنه بوله بار. برسنده مین طورام. برسنده بر تورك چیناونیگی طورا. اوچنچی ده «هلال احمر»نك اوچ بوله‌سی بار. زیمله‌نکه‌ده ایسه بر قوخنه‌ده، بر بوله. دورتنچی‌ده طاغن ایکی‌گنه بوله، دی.

بو نرسه‌لرنك البته بزنك اوقوچیلر ایچون کیره‌ك یری یوق‌در. بونلرنی

یازوب طوروم ایچون آچولانرلرده. لکن ئلی مینم سوز بتکانی یوق. بولار بارسیلا مقدمه‌سی گنه. مین آزراق ابی‌نك ئه‌کیه‌تن یازماقچی بولام. بو ئه‌کیه‌تدن بر آزده عبرت آلورلر دیب اویلیم.

بو أبی‌نك کم و نیچك بولغانن، بو یورتنك کمنکی ایکانن، کوبمو اجاره تولەگانن، اوزی کوبمو آلغانن صوراشدم.

ابی، وقتیله استانبوللی بر گریك قزی بولغان. آوستریا قونسولنده‌غی غالیتسیالی بر کاتب آلارده فاتیرده طورغان. صگره اول کاتب برلن بو قز طانشقانلر وبر برسن سویگانلر. نهایت نکاح بولغان. کاتب‌نك درجه‌سی اوسکان. آوستریا سفارتخانه‌سینه زورراق اورنغه کوچکان. بونلر یاخشی غنه بر عائله تشکیل ایتکانلر. اولدقچه بای، طوق وبتون طورغانلر. بر اوغللری، بر قزلری بولغان. لکن، بونلر اوسوب آدم بولغانچه غه قدر ایر أولب کیتکان.

دنیا کوتو، بالالرنی قاراب اوسدرو، آلارنی تربیه ایتو خاتوننك اوزینه قالغان. مونه مسئله‌نك نچکه یری کیلوب یتدی. شول وقت بزنك مسلمان خاتونی بولسه نیشلەر ایدی، بو خاتون نیشلەگان؟ بو خاتون اوز تلی بولغان رومچه اوستنه، فرانسوزچه و تورکچه‌ده بله ایکان. ایری أولگاچده بر روم مکتبنده رومچه و فرانسوزچه تللر اوقتوب آقچه تابارغه کرشکان و شول آراده اوزینك اوغلی برلن قزن‌ده اوقوتقان.

شولای ایتوب بایتاق یللر یاشاغاچ، اوغلی برلن قزیده یتشه باشلاغاچ بو خاتون معلمه‌لکنی طاشلاغانده زورراق ایولر طوتوب فاتیرچیلر کرتر گه باشلاغان. اول بو اشکه کونکگان. ره‌تینه توشونگان و شول یولده بایتاق آقچه‌لر حاصل ایتکان. شونك ایله قزینه جهاز حاضرلەب آنی کیاوگه بیرگان. کیاوم استانبولده یاخشوق زور بر سوداگر، حاضر ایندی بر نیچه بالالریده بار، بیك یاخشی طورالر، خدای غه شکر، دی. اوغلن ده اوقوتقان. صگره آنی اویله‌ندرگان. آنسی‌نك‌ده‌بالالری بار. یاخشی طورالر، آناطولی تیمر یولنك‌استانسه ناچالنگی‌ایکان.

بو خاتون ایندی باخشوق قارتایغان. أبی بولغان. بولغان اما، هیچ زحمتسز، مشقتسز نیسز آی غه اون ایکی لیرا (یوز صوم قدر) داخود آلوب طورا. قایدن؟ هیچ یوقدن. مونه شوشی بز طورا طورغان ایو، طول بر تورك خاتونی نقی ایکان. أبی آنی آی غه اون لیرادن اجاره‌گه آلغان، اوزی ایسه بولمه‌لرنی فاتیرگه بیروب آی‌غه یکرمی بیش لیرا جیا ایکان. اوچ لیراسی یورتنك واق تویاك راسخودینه کیتوب. اون ایکی لیراسی اوزینه قالا، آنك

اوستنه اوزی بوشلای طورادر.

ایوون فاتیرگه بیرو ایچون أبی‌نك هیچ مشقتی یوق. چونکه بزده‌گی شیکللی مونده پیچ یاغلمی، فاتیرچیلرگه سماوار فلان بیرلمی. آش صو ایکی باشدن یوق. باری بولمه‌نی کونده بر مرتبه سبروب چغارا. شونك ایله بار اشی بته.

مونك شیکللی مارجا بزده طولوب یاتور، مونك قای توشی عجب، دیه‌چکسگز توگلمی؟ شولای شول. شوندی مارجا بزده طولوب یاتور. موندی مارجالر مونده‌ده آز توگلدر. اما، مونه شوندی مسلمان خاتونلری بارمی؟ بزده نه ایسه‌ده احتمالکه آزمی کوبمی باردر. اما مونده برده یوق، بره‌وده یوق. مونه اشنك حکمتی شونده. اولا، مونده مسلمان محله‌سنده خاتونسز کشینی اصلا فاتیرگه کرتمیلر. مسلمان خاتونلرینه ایسه خرستیان محله لرنده، بازار اوراملرنده طوررغه ممکن توگل. آنی عیبلیلر، آندن شیکله‌نه‌لر. حتی شونك ایچون آنی چالیتسه‌غه چاقرتالر.

ایندی، فرض ایتوب قاراگز، شوشی أبی یرنده بر مسلمان خاتونی بولغان بولسه نیشلی آلغان بولور ایدی. اوزی نیچك ایتوب کون کورر، بالالرن نیچك ایتوب تعلیم و تربیه اینار و باشلی کوزلی یاصی آلور ایدی. شبهه‌سز فقیرلك وسفالت‌گه توشار، بالالریده کشی کوزینه قاراب قالور ایدی. اگر موندی حاللر ملت اچنده یالغوز بش اون کشی باشینه‌غنه کیلسه البته اهمیتی یوقدر. لکن، هر کون یوزلرچه، مکلرچه عائله باشینه شوندی وشوگا اوخشاشلی حاللر توشوب طورا. معیشت میدانی بیك زور بر صوغش میدانی‌در. «قرق کلیسا»ده، «لوله بورغاز»ده جیکلو، نی قدر دهشتلی ایسه بر ملت افرادینك معیشت میدانده جیکلووی آندن‌ده آرتوغراق دهشتلیدر. لکن، بو آقرونلق برلن کیلگانگه کوره، بردن برگه کوزگه کورنمی. بونك دهشتن هر کم سیزمیدر.

بو کونگی کونده تجارت، صناعت، اقتصاد جهتلرنچه تورکلر تورکیه‌ده‌گی خرستیان ملتلرنك بارسندن‌ده آرتدرلر، چونکه، خرستیان متلرنك بتون گاوده‌سی یعنی ایر وخاتونلری بارسیده جانلی، بارسیده حرکتده، بارسیده اشلی؛ تورك ملتی‌نك ایسه یارطیسی‌غنه ــ ایرلرگنه اشلی، یارطیسی‌غنه جانلی؛ گاوده‌نك یارطیسی مفلوج. بر ایرنك طابقانن بش اون کشیدن عبارت بتون عائله یالکز آشاب‌غنه یاتالر. اوزلری هیچ آقچه طابا بلمیلر، طابا آلمیلر. چونکه شریعت‌می دییم، عادت‌می دییم، بولارنك یولن بیکله‌گان. بولارنی قاره چارشاولرغه اوراب یبارگان، آوزلرینه صاف هوا کرمی، بولارنی ره‌شه‌تکه‌لی ترزه‌لر اچنده‌گی

دورت استینا آراسینه طغوب قویغان، یوزلرینه یاقطی قویاشنك نورلریده توشمی. بونلر ایرلری اوستنه آور یوکلر گنه‌در. حیاتنك آچی دقیقه‌لرنده بونلر ایرلرینك قایغولرن اورتافلاشا آلمیلر، ایرلرینه تسلی بیره آلمیلر. مك تورلی تذلل برلن حکومت مأموریتنده خدمت ایتوچی ایرلری، آغالری، انیلری بر آی آوروب معاشی کیسلسه، یاکه اورندن چغارلسه، یاکه اولب کیتسه بتون عائله باشینه قیامت قوبا، بتون عائله سفالت گه محکوم بولا.

بالقان صوغشنده تورکلرنك جیکلو سببلرن سویله گانده برمو میکا اوشبولرنی سویله‌دی:

بلغار صالداتلری راحتله نب صوغوشا، یورتی، عائله‌سی، کیبتی، شوداسی ایچون آنك کوکلی طنچ. اوزی صوغشده اولب کیتسه بالالری ایچون اول قدر قایغورمی. چونکه آنك خاتونی، لازم بولسه صوقا صوقالی، صابان سوره بله، ایگونن ساچا، جیا، یاکه ساچدرا، جیدرا بله. کیبتی بولسه ایری اورنینه آنی بیك هیبت کنه دوام ایتدره. بالالرن قاری، اوقوتا آلا. مکتبلرنك رەتن بله. نظاملردن فائده‌لانا آلا. حاصل: ایر شیکللوك اشنی آلوب بارا آلا. اما تورك صالداتلرینك بار قایغولری ایولرنده، آوللرنده‌غنه. آلارنك خاتونلری صوقالی‌ده بلمی، ساچاده، جیاده بلمی. سودا ایتارگه‌ده قولندن کیلمی. کیلسه‌ده مسلمان خاتونینه آندی اش یارامی. حکومتنك قانون ونظاملرندن‌ده فائده‌لانا آلمی. بالالرن‌ده کشی ایته آلمی. ایرسز قالدیمی مسلمان عائله‌سی پریشان بولا. مونه شونك ایچون‌ده تورك صالداتلری اوزلرینك آوللرن، عائله‌لرن قایغورتوب یوره‌کلری کویه، صوغوشاسیلری، اوله‌سیلری کیلمی. بنأ علیه، صوغشده جیکو وجیکلونك سببلری آراسنده طوپ، ملطق، پولیموتلرگنه توگل، بلکه خاتونلر، عائله مسئله‌سی، خاتونلرنك بیتلرینه بورکانگان چارشاولری‌ده بیك زور رول اوینامقده‌در. ۷

احمد رضا بك‌نك مونده مکمل بر قزلر مکتب سلطانیسی آچارغه تله‌گانلگن، لکن بر طاقم متعصب‌لر آکا قارشی توشوب، شول اش بولمی قالغانلغن، شول مکتب‌گه دیگان بنانك (عادله سلطان طرفندن هدیه ایتلگان دواربسنك) بوغاز اچنده «قندیللی» دیگان یرده موکایوب اوطورغانن اولگی مکتوبلرمنك برشنده یازغان ایدم بوغای.

بوغاز اچندن اوتکان صاین شول مکتب‌نك بناسن کوررگه کوکلم توشه ایدی. نهایت کیچنلرده بر کون ایرتوك طوردمده بوغاز اچی پراخودلرندن

برسینه اوطوروب شول «قندیللی» اسکله‌سینه کیتدم. مکتب بناسی اسکله‌دن یراق توگل، بییك طاونك باشنده. طوب طوغری شول بنا یانینه مندم. طاش جایگان گوزه‌ل‌گنه یولی بار.

بنا تیره‌لری زور طاش قیما ایله ئه‌یله‌ندروب آلغان. قاپقه‌سی توبنده قاراولچی صالدات طورا. نیحال، همشهری، مونده نی بار؟ دیدم. استانبوله‌غی عسکری «قله‌لی اعدادی» مکتبن مونده کوچردیلر. اچده شاکردلر طورالر، دیدی. مکتب‌نك مدیرن صورادم. قائممقام (پادپالقاونیك) ابراهیم بك اسمنده بر آفیتسر اولدیغن اوگره‌ندم. قپوچی‌غه کارتوچکه‌منی بیروب کرتب، مدیر بك ایله کوریشورگه تله‌گانمنی بلدردم.

تیزدن مساعده بولدی. مدیر بك‌نك بولمه‌سینه کرتدیلر. هر طرفی بوغاز اچینه قاراغان غایت گوزل منظره‌لی بولمه‌نك اچنده اوزون بر اوستالنك باشنده اوطورغانی مکتب مدیری، یاننده ایکی اوچ آفیتسرلرده آنك معاون ومأمورلری ایکانلگی آکلاشلدی. مدیر بك مینی خوش قبول ایتدی. درحال قهوه کیترتدی، سیغاره تقدیم ایتدی وغایت نزاکت ایله‌گنه، مونده کیلوومنك سببن صورادی. بو مکتب‌نك بناسن کورگه کیلگان ایدم، دیدم. مدیر بك مینم مقصدنی یاخشی آکلاب یتمه‌دی وتیزگنه: «حاضر شول، افندم بو مکتبده درسلر اوقولمی ئلی، استانبوله‌غی عسکری مکتبمز خسته خانه یاصالغاچ آنده‌غی لیلی شاگردلرنی هم‌ده روم ایلنده‌گی سلانیك، مناستیر، قوصوه عسکری مکتبلرندن کیلگان و وطنلری بغداد، بصره، کبك یراق بولغانلرن مونده جییوب آصریمز. درسلر اوقولمی ئلی، معلملرنك کوبسی عسکر خدمتنده‌لر، نصیب بولسه بزنك تگی مکتبمز ایکی آیدن آچیلور، شونده رحیم ایتگز، اول مکتبمز بیك ترتیبلی‌در» دیه جواب بیردی.

بوکا قارشو مین: افندم، مین سزنك عسکری مکتبنی کورگه کیلمه‌دم، بلکه مینم کورمسم کیلگان نرسه ـ قزلر مکتب سلطانیسی یاصالورغه دیب تعیین ایتلگان شوشی بنادر، سز میکا شول بنانی کورگه مساعده ایتگز، دیدم. مدیر بك بوکا بر آز یاتسندی. «آنی کوروپ نی بولا، آنك نی اهمیتی بار، افندم» دی.

مین آیتدم: بزنك روسیه مسلمانلری صوك یللرده قزلر اوقتوغه بیك اهمیت بیره‌باشلادیلر. خدای‌غه شکر آوللرمزغه قدرقزلر مکتبی آچالر، روس مکتبلرینه کروچیلرده یلدن یل آرتا بارا. فقط بعض بره‌ولر اوزلرینك قزلرن مونه مونده

استانبولغه يباروب‌ده اوقتورغه تليلر. اما سزده قزلر اوقتورغه ياخشی مكتبلر يوقلغه آبدريلر، شونك ايچون‌ده بعض برلری، آنه شول سزنك قارشيده‌غی آمريقان قوللەژ قزلر مكتبنه يباره باشلاديلر. حاضر آنده بزنك روسيه مسلمانلرندن ايكی اوچ قز اوقيدر. (آمريقان قوللەژنك، روم ايلی حصارنده، بوغازنك ايكنچی ياغنده‌غی غايت مكمل ومنتظم بنالری بز اوطورغان بولمه‌نك ترزه‌لرندن كورينوب طورا ايدی).

سوزمده دوام ايتوب: احمد رضا بك شوشی بنا اچنده، شول آمريقان مكتبنه مقابل كيلورلك بر قزلر مكتبی آچارغه حاضرلنگان ديب ايشتكان وشوكا سوينگان هم شول مكتب آچيلا قالسه مسلمان قزلرينه ملی تربيه بيررلك بر اورن بولور ديه اميد ايته ايدك. شوكا كوره‌ده بو مكتب‌نك بناسن، مين، كعبه بناسی كبی عزيز و شريف بر اورن صاناب كورمسم كيله، بك افندی، ديدم.

مينم بو سوزلر اوزرينه مدير بك كيكره‌ك بر صولوش آلديده سوزگه كريشوب اوزينك فكرن بيان ايتدی. اول أيته:

ـ افندم،دی ـ قاراب‌قاراب طورامده سزنك سوزلردن آكلاشيلاكه، سزنك آنده‌غی مسلمانلرده بزنك مونده‌غيلر شيكللی حالا جيلكه‌لری اوستنده بوش قفا يوروته‌لر ايكان، ايسابلهب حقيقتنی آكلارغه تله‌ميلر ايكان، يوقسه بر مسلمان قزن آمريقان قوللەژ مكتبنه، ياكه شوكا اوخشاشلی بر مكتب‌گه بيروب اوقتونك تيوشسزلگن بلماسلر ايديمنی! بر مسلمان قزی‌ايچون آلمانچه، فرانسوزچه، انگليزچه، روسچه بلو، نيگه كيره‌ك؟ اول بر آلمان ايله، فرانسوز ايله طانساوات‌می ايته‌چكدر، بهی حريف، بو مسلمانلرنك عقللری شوكاده ايرشمی‌می؟ مونه شونك ايچون شول بز بو كونلرگه قالدق، مونه شونك ايچون بز جيكلدك. مينم قزم، سكلم، طوتام كم بله سويله‌شه‌چك؟ اوزينك آغاسی، ايری، أنيسی، آتاسی ايله توگلمی؟ آنلر ايله آلمانچه، فرانسوزچه، روسچه سويله‌شه‌چك توگل آ! اوز تلنده، تورکچه سويله‌شه‌چك، شولای بولغاچ بزنك قزلرغه چيت تللر اوگره‌تو نيگه كيره‌ك؟ فن، فن، ديلر ـ مسلمان خاتونلری آدواقات می بولورلر ديب اويليسز؟ آلارغه فن: بيش وقت نماز. روزه حكملرن اوگره‌نودر. شوندن آرتوغی‌نك حاجتی يوقدر. مونه حاضر بزنك مونده بعض مسلمان خاتونلری هلال احمر خسته خانه‌لرنده آورولر قاريلر. مين آنده اوزمنك خاتونمنی، سكلمنی، طوتامنی نيچك ايتوب يباريم. شونده‌غی دوقتورلرنك، حتی آورولرنك آنلرغه كوزلری توشماس ديب اويليسزمنی؟ دی. حتی مدير بك بر آز قزوبراق

کیتکاچ: افندم، آنالرمز اورامغه چققانده آنلرغه ایرلر کوزی توشماس، یاکه اوزلرینك کوزلری ایرلرگه توشماس دیب اویلی آلاسزمی؟ مین والله اشانمیم! دیدی.

ابراهیم بك ایر اورتاسی بر کشی. بعض بر سوزلرینه قاراغانده یاخشی غنه تعلیم وتربیه کورگان بولورغه‌ده اوخشی، لکن، خاتونلر تربیه‌سی حقنده‌غی فکری هیچ آدم اشانماسلق درجه‌ده توبان وکیری‌در. سوزنده بر آز دوام ایتکاندن صوك: «سین افندم، مینی متعصب دیب ایسابله‌مه، متعصبلر بزنك خواجه‌لرمزدر، شولاردر بزنی خراب ایتوچیلر؛ برمو جمعه نمازن قیلماسه اوز همشیره‌سی ایله یتمش یل زنا ایتکان منزلنده گناهلی بولا دیب عقل‌غه صیمی طورغان سوزلر سویلیلر. سز محرر بولغانلقدن سزگه مین بو سوزلرنی سویلیم. احتمالکه غزته کزده یازارسزده اهل اسلامنك فکری توزه‌لووینه خدمت ایتارسز» دی.

خدای‌دن ملك تورلی صبرلر تلهب، تشلرمنی قصوب مدیر بك‌نك سوزلرن طکلاغاندن صوك: «شولای ایندی افندم، تورلی کشی تورلی فکرده بولا. لکن بو مسئله‌ده مین بتونله‌ی باشقه فکرده‌من، شوکا کوره، سوزلرکزنی غزته‌ده قوتلهب یازاچق توگل‌من، عفو بیوریکز، اگرده ممکن بولسه سز میکا شول بنانی کوروب چغارغه‌غنه مساعده ایتکز» دیدم.

مدیر بك بو حقده مینم نیندی فکرده بولغانمنی بلورگه تلی باشلادی. فکرمنی سویله‌رگه اوتنه: سین مینی طکلادك، مینده سینی طکلاب قاریم، دی. مسئله اوزایماسون ایچون سوزنی قصقه کیسارگه تله‌سه‌مده قات قات تکلیفنه بناء، بعض بر نرسه‌لر آیتورگه مجبور بولدم:

تورك پاشالری، تورك سفیرلری و تورك ضیالیلری آراسنده فرانسوز، نیمس، روس، یهودی وروم قزلری ایله اویله‌نوچیلرنك کوندن کون کوبایه باروووی، تورك قزلرینك آلار درجه‌سنده اوقتولماغانلقلرندن کیلگانلکنی، بو حال ایسه ملتنك استقبالی ایچون، بزنك فکرمزچه قورقنچلی بر اش بولغانلقنی، اگر تورك خاتونلری ارمنی، روم، فرانسوز، نیمس خاتونلری درجه‌سینه یتشماسه‌لر تورك ملتی‌نك‌ده آلار درجه‌سینه یتشولری ممکن توگل‌لکنی، روسیه‌ده‌گی مسلمان خاتون قزلری روس خاتون قزلرندن‌توبان بولدیسه تاتارملتی‌نك‌ده توبان قالووی‌لازم بولوب کیلگانلکنی، ملتنك یارطیسی بولغان خاتونلر جاهل وعاطل قالسه یارطی یاغی مفلوج بولغان گاوده شیکالی اول ملتنك حیاتی یارطی‌غنه بولغانلقنی، خاتونلرنك نادانلغی سببلی معیشت میدانینده نی قدر مشکل‌لکلر چققانلقنی،

حضرت عائشه‌نك عسكر ايله صوغشقه بارغانلغيني، ايسكى اسلام خاتونلرينك صوغش ميدانلرينه باروب خدمت ايتدكلريني، ادب و عصمت صاغلاو حقنده خاتونلردن آلده ايرلر اوزلرن طوتا بلورگه كيره‌كلكني و نهايت، خاتونلرى تمدن و ترقى‌گه مالك بولماغان بر ملت‌نك ياشاوى ممكن توگل‌لكنى، اسير آنالردن طوغان بالالرنك‌ده اسير بولورغه‌غنه يارادقلرينى و سائر كبى بر طاقم نرسه‌لر سويله‌دم.

مدير بك ياخشى طكلادى. آچولانمادى و: «الوك زمانلرده ايرلر ياخشى بولغان شول، حاضر ايسه كوره‌سن ايرلر نيندى آزغنلر. اگر، ايرلر ياخشى بولسه خاتونلرغه حريت بيروگه مينده قارشى كيلماس ايدم، تل بلوده‌ده ضرر بولماس ايدى، اگرده آنى عائله اچنده، اوز ايووكده اوگره‌ترگه ممكن بولسه، لكن اول ممكن توگل شول؛ قزلرنى اجنبى مكتبلرينه يبارگه ايسه مين خلافمن» ديدى.

مين، شونك ايچون‌ده مونه شوشى مكتب سلطانى تيزره‌ك آچلسه ياخشى بولور ايدى، ديدم. مدير بك اوزينك اصل قفقاسيه‌لى اولديغنى وآنده خاتون قزغه برده ايرك بيرلماينچه بيك ياخشى ايتلگانلكنى سويله‌دى و نهايت، مكتب بناسن كورگه ميكا رخصت بيروب يانيمه نجيب اسملى بر يوز باشى آفيتسرنى بيردى.

آفيتسر افندى ميكا مكتب بناسن كورسه‌تب يوروگانده، اوزينك الوك گيرمانياده اوقوغانلغن، صكره بر نيچه يللر انگلتره‌ده طورغانلغن و هندستان طرفينه سياحت ايتوب كيلگانلگن سويلهب: مدير بك‌ده اصل اوقوغه قارشى توگلدر، تيك اول مليت و ديانت اساسلرينه ضرر كيلودن‌گنه قورقا. چيت مملكتلرده يوروگانده اوزمزنك مسلمان خاتون قزلرينك نى قدر توبان ايكانلكلرى بيگره‌ك آچق كورينه شول، ديدى.

موندى شاو شولردن صوك مكتب بناسن كورونك كوب قزيغى‌ده قالمادى. مع ما فيه قاراب يوردك. بنا سلطانلنك قرداشلرندن عادله سلطان طرفندن قزلر مكتبى ياصالورغه ديب هديه ايتلگان بر سراى (دواريس) ايكان. بعض يرلرى ايكى، بعض يرلرى اوچ قاتلى. بناسى آرتق مزين و ماطور توگل. اورتاده زور زاللر و تيره‌لرى بيك كوب بولمه‌لر بار. بولمه‌لرى غايت ياقطى. شول زاللرده و بولمه‌لرده حاضرنده عسكرى شاكردلر طولغان. قاراوات فلان يوق؛ بزنك تاتار مدرسه‌لرنده‌گى توسلى همه‌سيده صرمالرن بر ره‌تدن

آستلرینه جایوب باش اوچلرینه مندرلرن قویغانلر. قایسی شونده یاتقان، قایسی اوطوروب، شاو کیلوب طورالر. مینم یانمده‌غی آفیتسرنی کورگاچده بارشیده سیکروب طوروب چیست بیردیلر.

نجیب افندینك سویله‌وینه بناء، بو بناده قزلر مکتبی آچیلورغه قرار بیرلسه‌ده مکتب حالینه ئدیله‌ندرلمه‌گان ئلی بتون هیئتی ایله ایسکیچه طورا. تیك پاراوای آتاپلینیه ایله واداپراوودغنه یاصالغان.

مکتب‌نك بوغازغه طابا بالقوننه چقدق. موندی گوزه‌ل منظره دنیاده بیك سیره‌ك بولور، شول قدر ماطور. نجیب افندی‌ده: موندی ماطور منظره‌لی یر استانبول‌ده اوچ گنه ــ برسی آمریقان قوللەژ مکتبی بولغان یر، قارشومزده‌غی روم ایلی حصاری؛ ایکنچیسی مونه شوشی مکتب بولغان یر ـ قندیللی؛ اوچنچیسی اسکدار طرفنده چاملیجه تپه‌سیدر، دی.

کیتکانده مدیر بك یاننه کروب کورشدم و کورسه‌تورگه مساعده‌سی ایچون تشکر بیان ایتدم. شول وقت اول میکا: «انشاءالله بو بنانی بز، صوغشده شهید بولغان آفیتسر بالالرن اوقتور ایچون عسکری مکتب یاصایه‌چقمز» دی. مین کولوبره‌ك: انشاء الله اولگی قرار بویونچه بو بناده قزلر مکتبی بولور، سزنك عسکری مکتبلریگز ئلده بیك کوب، قزلر مکتبگز ایسه بیك آز، بتون تورکیه‌ده بر دانه قزلر گیمنازیاگز یوق، بزنك روسیه‌ده اویازنی قالالرغه چیکلی قزلر گیمنازیاسی بار. آفیتسرلر نی قدر کیره‌ك ایسه اوقوغان قزلرده شولایوق کیره‌کدر، عسکر صوغشی ئلله نیچه یلده بر بولا. اما اقتصاد، مدنیت صوغشی هر کون و هر ساعت بولوب طورا. بو صوغشده غالب کیلور ایچون آفیتسرلردن بیگره‌ك معارفلی و معلوماتلی آنالر کیره‌کدر، دیدم.

قولمنی قصوب کوریشوب قالدی، کیتماسه‌گز بزنك عسکری مکتبنی کورگه باریگز، اول بیك منتظم‌در، دیدی. اللهه آصمارلادق، دیب یانندن آیرلدم و اوز اوزیمه: آبراز اوانیه آلغان پادپالقاونیکلر شوندی فکرده بولغان مدتده، مینم خازابکه بولغان گریك قارچغی توسلی، هیچ یوقدن آی‌غه ۱۲ لیرا آقچه طابوب راحت راحت‌گنه کیچنه آلورلق تورك خاتونلری یتشورگه بیك یراق ایکان ئلی، دیدم.

البته تورکلرنك بارسیده موندی فکرده توگللدر. خاتون قز تربیه‌سینه تمام یاوروپا معناسیله قاری طورغانلری و خاتون قزغه تعلیم تربیه بیرمایچه طوروب ملتنی قوتقارو ممکن توگل‌لگن افرار ایتوچیلری‌ده کوبدر. لکن بونلر

اکثریت تشکیل ایته آلمیلر، بلکه بیك آزلقده فالالر.

شورای دولت اعضالرندن و مالیه شعبه‌سینك رئیسی توفیق بك نامنده بر ذات ایله طانشقان ایدك. اول بزنی اوزینك عائله‌سی ایله‌ده طانشدردی. هلال احمر خدمتندگی همشیره‌لرمز ایله برلکده بزنی اوزینه آشقه چاقردی. بزدن باشقه دخی اوزینك قرداش و یاقنلرندنده بر نیچه کشیلرنی خاتونلری ایله برابر چاقرغان، مخصوص جنوب و شمال تورکلرینك ایرلرن و خاتونلرن طانشدررغه تله‌گان. برگه اوطوردق. طانشدق. غایت کبارلر، تعلیم وتربیه‌لیلر. توفیق بك نك خاتونی ناجیه خانم معلوماتی اوستنه یاخشی بر رسام‌ده ایکان. اوزینك ترسیم ایتکان لوحه‌لری کوب، ایری‌ده خاتونی‌ده مکمل پیانینو اوینیلر. قزلرن اسـتانبولده‌غی فرانسوز مکتبنده اوقوتالر و آلار تورکچه‌دن باشقه فرانسوزچه‌نی‌ده مکمل سویلیلر. توفیق بك وقتیله یمن‌ده زور مأموریتلرده بولونغان. صکره قدوس‌ده متصرف و حریت اعلانی وقتلرنده بروسـه‌ده والی بولوب طورغان. ایر و خاتون بر برسن آکلیلر، بر برسینه ایبده‌شلر، بالا تربیه‌سی و معیشت یوللری حقنده ایکیسینك‌ده فکرلری بر توسلی بولوب چغا. بو عائله بختیاردر وباشقه شوندی بختیار عائله‌لرده آز توگلدر. لکن، مع‌التأسف، عموم‌غه نسبتا بیك زور اقلیت تشکیل ایتمکده‌درلر.

شونك ایچون‌ده عائله تربیه‌سی اساسندن اصلاح ایتلمه‌گانگه کوره، عسکری مکتبلر کوبه‌یتو ایله‌گنه تورك ملتی‌نك احوال اجتماعیه‌سی توزه‌لمی، حتی احوال عسکریه‌سیده آلغه بارمی، کیتکان صاین آرتقه قالا بارا. ملتنی عسکری، اقتصادی، دینی و فـکری اسارتلردن قوتقاره‌چق کشیلر حر آنالردن طوغان حر بالالرغنه بولورغه ممکندر. حر آنا بالالری‌غنه‌در، که باشلرن یوغاری کوتاروب کوکره‌کلرن آلغه کیروب یوری آلورلر و شونلرغنه‌در، که قلبلری عزم و متانت ایله طولو بولور، اوزلرینه‌ده ملتلرینه‌ده فائده کیتره آلورلر.

۲۵ غنوار.

٤٥

خاتونلر میتینغی

بتون وجودی بر چرکلکدن عبارت بولغان کامل پاشا کابینیتی توشوب آنك یرینه «اتحاد ترقی» چیلر کیلو برلن استانبول وتورکیه کیك بر صولش آلدی. ملت، گویا اوستنه اوبولگان چرك تیرس آستندن چغوب صاف بر هوا ایسنه‌دی و یافطی قویاش یوزی کوردی: کابینیت اوزگارو برلن تورکیه‌گه جان کردی، هر کم و هر نرسه حرکت‌گه کیلدی. ظن ایدرسنکه، ملت، اوزینك اوستنه باصوب بووارغه حاضرلەنگان بر کابوس‌دن قوتولدی.

کامل پاشانك، ۱۲غرادوسلی جلی کونلرده آوزینه مامق شارف اوراغان، آیاقلرینه جلی انگلیز آدیاللری یابنغان کوینچه یابق آربا اچینه بوکره‌یوب بوریشوب اوطوروب باب عالی‌گه کیلگانن کورگاندوك بیك کوب کشیلرنك آچولری کیله: آمان یارب، نی کونلرگه قالدق؛ اوزینك جانی بتکان شوشی قارتدن تورکیەنك قوتولوون امید ایتو، نه قدر بوش بر خیالدر، دیلر ایدی. حاضرگی صدر اعظم محمود شوکت پاشانك کورنشوك کشیگه روح بیره: اوستنده صالدات شینیلی، باشی کوتارنکی، کوکره‌گی کیرو، کوزلری یانوب طورا، میقلری طرپایغان، تیز تیز یوری، آچق آربادە گیزه، آربا طوقتاغانچه اول سیکروب توشکان بولا، اون سیگز یاشلك بر یکت دیب ایسابلەرسن.

کامل پاشا کابینیتی وقتنده ملت یوق، باری باب عالی‌ده جییلوب اوز آرا کیکاشوب اوطوروچی و هر نرسه‌دن آلوك اوزلرینك کوز آللرنده یاوروپانك طلبن اساس ایتوب طوتوچی یدی سیگز قارت بار ایدی، هر نرسه‌نی شولر اشلی، لکن بتون مسئولیت، بتون ضرر و حقارتلر ملت اوستنه أویوله بارا، اگر آزغنه طاوش چغاروچی بولسه آنك اورنی تورمه بولا ایدی.

یاکی کابینیت کیلگاچ کوب اشلر ملت‌نك اوزینه طاپشرلدی. مینیسترلر خلق‌غه أیتوب، خلق ایله برگه اشلەرگه کرشدیلر. اسرافیل‌نك صورندن أورولگان شیکللی خلق‌غه بر آطنه اون کون اچنده روح کردی. اوراملرده طولوب یورگان، قهوه خانه‌لرده طولوب اوطورغان خلقنك یوزلرندەك جان اثری کورینوب طورا. کشی توسلی سویلیلر، کشی توسلی کولەلر. آلوك همەسیده قبر

اوستنده‌گی کوله‌گه‌لر توسلی ظاهری قالبلردن غنه عبارت ایدی.

درست، حاضرنده‌ده وطن و ملت‌نك حالی غایت زور تهلکه‌ده‌در. کابینیت آلماشنو ایله‌گنه اول جهتی کوب اوزگه‌رمه‌دی. آنی اوزگارتور ایچون بر آطنه اون کون أوتوگنه یتمی؛ معجزه‌لر، کرامت‌لر کیره‌ك. لکن، حاضرنده خلق، بتون کوچی، بتون ذهنی و فکری برله‌ن وطن و ملت ناموسن قوتقارغه کرشدی. هر کم قولندن نی کیله شونی اشلی: «موندن صوك بتسه‌کده اوکنچ توگل، چونکه قولدن کیلگان هر نرسه‌نی اشلدك، تاریخده اسمزنی قارا صحیفه لرگه کرودن قوتقاره‌چقمز، بتسه‌ك ناموسمز ایله بته‌چکمز، قولمزدن کیلمه‌گانینه مسئول توگلمز» دیه تسلی طابالر.

تورك خاتونلرینك، کیچه دارالفنون بناسنده یاصالغان میتینغی خلقده نی قدر حسیات اویانغانلقنی کورسه‌تورگه تمامیله کافی بولسه کیره‌ك. ظن ایته‌من، که تورکیه حکومتی تأسیس ایتلگاندن بیرلی تورك خاتونلری آراسنده بو قدر غلیان، بو قدر زور بر حرکت برنچی مرتبه‌در.

هلال احمر خسته خانه‌لرنده خدمت ایتوچی روسیه‌لی دورت مسلمه‌نك «مدافعهٔ ملیه» جمعیتنه مراجعت ایله: خاتونلر آراسنده اعانه جیو، خاتونلر آراسینه فکر طاراتو، خاتونلردن فرقه‌لر تشکیل ایتوب صوغش‌غه یبارو، خاتونلردن دیپوتاتسیه یباروب سلطاننك اوزینك صوغش‌غه چغوون اوتنو حقنده بر تکلیف نامه بیرلگانلکنی، اوتکان مکتوبلرمنك برسنده یازغان ایدم.

اوشبو مسلمه‌لرنك تکلیفلری «مدافعهٔ ملیه» جمعیتی طرفندن بیك تیزلك ایله دقت و اعتبارغه آلنوب، تکلیف ایتلگان نرسه‌لرنك ممکن بولغانلرن درحال اشلرگه کرشلدی. شونلر جملسندن برسی: کیچه‌گی کون دارالفنون‌نك قونفرانس زالنده تورك خاتونلری طرفندن جیولغان میتینغ در.

بو جیولش محمود مختار پاشا (غازی مختار پاشانك اوغلی)نك خاتونی پره‌نسس نعمت خانم ریاستنده یاصالدی. (هلال احمرنك خاتونلر شعبه‌سینك رئیسه‌سی‌ده اوشبو خانم اولوب، زور اعانه‌لرده و خدمتلرده بولونمشدر). جیولش کوندز ساعت ایکی‌گه تعیین ایتلگان ایدی. شونی‌ده أیتوب اوتیم‌که: شهزاده باشنده دارالفنون بناسینك ایشك آلدنده بزده‌گی تسیرك بنالری توسلی ایتوب، جیولشلر و قونفرانسلر ایچون مخصوص بر بنا یاصالغان. اچی یاقطی، تره‌زه‌لری کوب، اوطوررغه تسیرکده‌گی شیکللی بر برسندن یوغاری ایتوب تیره‌لی اسقامیکه‌لر قویولغان. بو زال‌غه بر نیچه مکلر کشی صیا طورغان بولسه کیره‌ك.

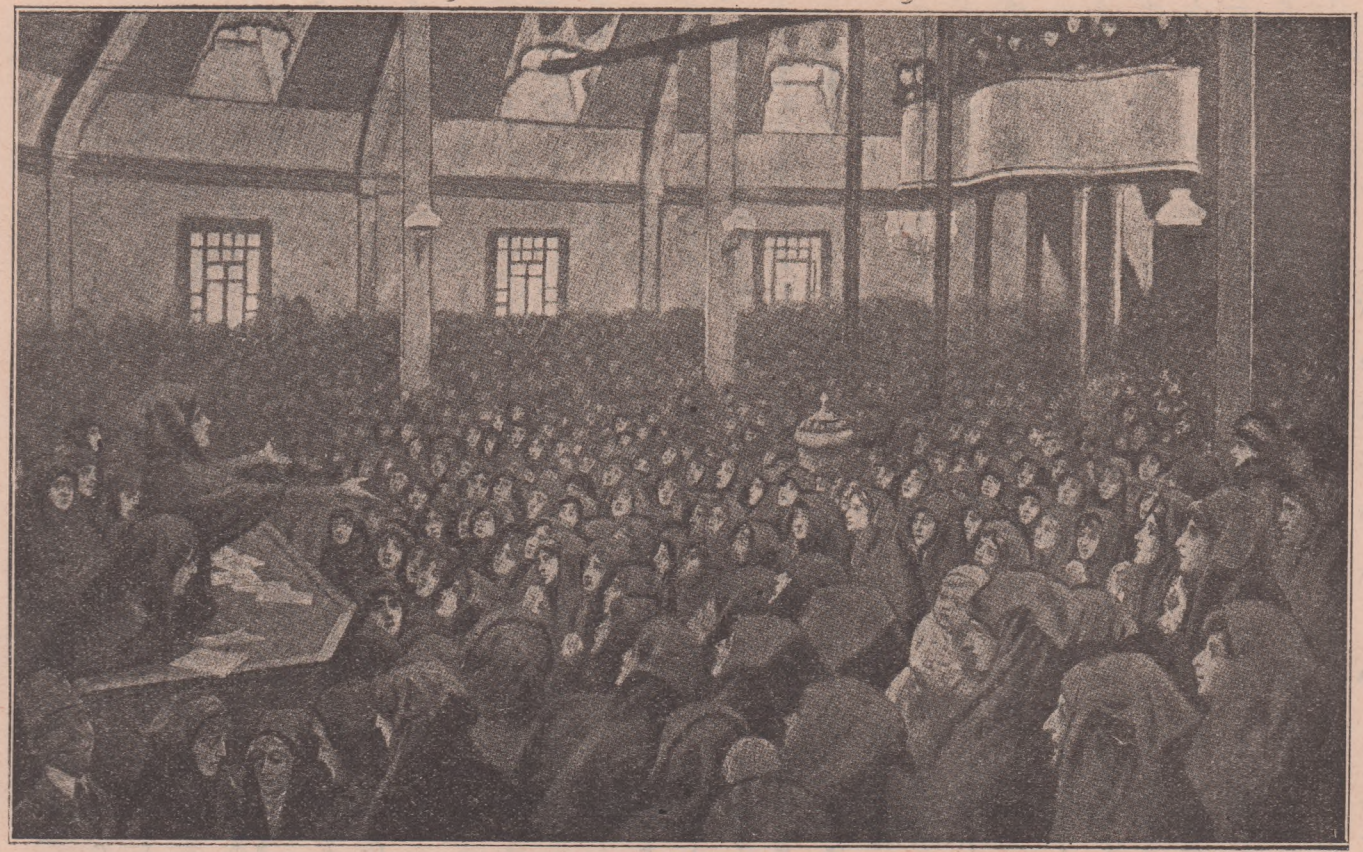
اوچنجی کون جمعه دن صوك، آیاصوفیه جامعنده ده خوجه حسن فهمی افندی طرفندن خاتونلرغه مخصوص وعظ و نطقلر ایراد ایتلگان ایدی. آنده مك قدر خاتون کیلدی. لکن، غزته‌لر یاکلش بونی سلطان احمد جامعنده بولا دیب اعلان ایتکانگه کوره، بیك کوب خاتونلر شونده باروب أزلهب یورگانلر و آیاصوفیه‌ده بولغانن بلمی قالغانلر. جمعه‌دن صوك آیاصوفیه‌نك بر طرفنده ایرلرگه مخصوص و ایکنچی طرفنده خاتون‌لرغه مخصوص وعظ و نطقلر ایراد ایدلدی، ایرلر و خاتونلر بر مسجد اچینه طولوب، وطن و ملت‌نك حال واستقبالی ایچون تأثرلرندن یغلاشدیلر. بو وقت طاش یوره‌کلی کشیلرنك‌ده کوزلرندن یاش چقمی قالو احتمالی یوق ایدی.

کیچه دارالفنون زالنده‌غی خاتونلر جیولشی بتونله‌ی باشقه‌چه بولدی. اولا: مونده خاتونلر بیك کوب کیلگان. ثانیا: بو جیولش‌غه استانبول خانملرینك بیوك ادیبه، محرره، شاعره، معلمه و سائر معتبرانی بارسیده حاضر بولونغان.

مونده کیلوب تورکلر احوالی ایله بایتاق طانشقانینك صوکنده حاصل ایتدیگم فکرگه کوره، مینم نظرمده تورکلرنك حاضرگه قدر تریله آلمی طورولرینه ایك زور سبب‌لرنك برسی خاتونلرینه حقوق و حریت بیرلمه‌و، عائله معیشتی یاکی اصولغه قویولماودر. اگر هیچ بر فرصت اوتکارمینچه بو ایکی جهت فوق العاده صورتده تیزلك ایله اوزگارتلماسه، تلهسه‌لرگنه نیشله‌سونلر، تورکلرنك انقراضدن قوتولو احتمالری یوقدر. شوکا کوره، خاتونلرنك بو جیولشی مینم نظرمده بیك مهم ایدی.

دارالفنون بناسنده‌گی خاتونلر میتینغنه ایرلر کرتلمه‌دگندن، طبیعی آنده کروب، سویله‌نگان سوزلرنی ایشتوب و احوالنی کوروب بولمادی. شونك ایله برابر، بو میتینغ‌نك عمومی بر منظره‌سن چیتدن بولسه ده کورو ایچون، طارالور وقتنده‌راق، ساعت ٤ لرده، دارالفنون طرفینه کیتدم. دارالفنون بناسینك بوینده اورامده ملطقلی، قوراللی ایکی صالدات (قاراول) آقرون‌غنه آرلی بیرلی یوروب طورالر. دارالفنوننك قاپقاسی توبنده کینه بر پالیتسه‌یسکی ایله بر صالدات طورا.

تورکلرنك خاتون قز حرکتنه بولغان فکر و نظرلرن بلگان کشیلر ایچون بو تدبیرلرنك بیك طبیعی بر اش ایکانلگی آچق معلوم ایدی. چونکه خاتونلرنك اورامارغه چغوب یورولرینه، جیولشلر یاصاولرینه یمان کوز برله‌ن قاراوچی فاناتیکلر مونده بزده‌گیدن‌ده کوبره‌کدر. تورکلرنك جیکلولرن، یانغین قضالرن،

استانبول ده مسلمه‌لر میتنغی.

زلزله بولولرنی و سائر بلا و قضالرنی ده خاتونلرغه حقوق و حریت بیریلو شوملغندن کوروچیلر مونده آز توگل هم بونلرنی، «دین تعصبی» ایله خاتونلر جیولشینه پاغروم یاصاماسلر دیب أیتوب‌ده بولمی. تورکلرنك ضیالیلری آراسنده خاتونلر مسئله‌سینه نچار قاراوچیلر، خاتونلر سقنده اوزلرن طوتا بلماوچیلر بیك کوبدر. شول سببلی بو میتینغنی پالیتسه برلن صاقلاتو غایت اورنلی بر تدبیر ایدی

ساعت دورتلرده دار الفنوندن خاتونلر بور کولوب چغا باشلادیلر. همه‌سیده باشدن آیاق قاپ قارا کیومده. بیتلرینه قارا پرده توشورگانلر. هیچ بر یرلری کورنمی. بیتلرنده‌گی پرده‌لر بزده‌گی ژوآللر شیکللی سیره‌ك و نچکه توگل. آنك آرقیلی اوزلری کورسه‌لرده آنلرنی هیچ کم کوره آلمیدر. شونك ایله برابر بو قارا کیوملرنی بعض‌لری بیك گوزه‌ل ایتوب، یاوروپا خاتونلرینك کیوملرینه اوخشاتقانلر. شوندیلری اوتکانده اورامده ایرلر، حتی کبارچه کیونگان وضیالی بولووی ظن ایتلگان کشیلر بیله طوقتالوب، شولارعه قاراب، شولارنی عیبله‌ب محاکمه ایتوب قالالر. مونه بو بیك یمسز اشدر. خاتونلر اوزلرن غایت أری و یاخشی طوتالر. بونلر حقنده آزغنه‌ده سوز أیتورگه ممکن توگل. اما، شوندی ادب و تربیه ایله یوروچی خاتونلرنی عیبله‌گان، آنلرغه قاراب، یاکه سوز ده‌شب قالغان ایرلرگه نی أیتورگه کیره‌ك!

خاتونلر ساعت بیشلرگه قدر چقدیلر. بتون اوراملر طولوب قالدی.

دار المعلمات و رشدیه مکتبلرنده اوقوچی قزلرنی‌ده معلمه‌لری شونده آلوب کیلگانلر ایکان. آلارنی ایکیشه‌ر ایکیشه‌ر تزوب آلوب چقدیلر. کچکنه‌لری آلده، یالان باشلر (هوا جلی ایدی)، زورراقلری آرتده، آلار خاتونلر توسلی کیونگان ایدیلر.

ایندی اچده‌گی جیولشنك احوالنه کیلسه‌ك بو نمایش وطن و ملیت حسی ایله یوره‌گی تیبره‌نگان بتون تورکیه مسلمانلرن جدا مفتخر ایته‌چك مهابت بر شکلده چققان. جیولشقه کیلگان ٤–٥ مك خانمنك خیلیسی زور زالغه صیا الماغانلر. بر آزی قاریدورلرده طورغانلر، باغچه‌ده قالغانلر، بایتاق کشی اورن طابا آلمی قایتوب کیته‌رگه مجبور بولغانلر.

غازی مختار پاشانك حرمی پرنسس نعمت خانم قصقه، لکن بیك روحلی بر نطق ایله جمعیتنی آچوب خطیبه‌لرنی خلقغه تقدیم ایتکان.

الوك، بیوك ادیبه‌لردن فاطمه علیه خانم (مشهور مؤرخ جودت پاشانك قزی)

روم ایلی‌ده بالقان وحشیلری‌نك قیلغان جنایتلرن بیان ایتكاچ : «ایندی چیتدن یاردم یوق، شول سببلی اوزمز همه‌مز برله‌شوب مدافعهٔ ملیه ایچون طریشورغه كیره‌ك، تهلكه‌ده بولغان وطنمز ایردن، خاتوندن، بتون اولادندن یاردم كوته، كوبدن آورو صانالغان وطنمز، بالالرندن آب حیات صوری، هر بریمز برر طامچی بیرسه‌ك وطنغه شفا بیره‌چك بر صاوت آب حیات جیارمز» دیگان و تورك عسكری‌نك دشمانلرنی جیكوون تلهب دعا قیلغان .

بوندن صوك، پیتربورغده عالی قورص‌لرده ریاضیات فاكولته‌سی شاكردلرندن بولوب هلال احمر خسته خانه‌لرنده خدمت ایچون بارغان كلثوم خانم كمالوا منبرگه چغوب بویله نطق سویله‌گان :

«اسلام وطنی‌نك ومقدس خلافت مركزی‌نك بو قدر بیوك تهلكه‌گه دوچار بولدیغی بر زمانده همه‌گزنك‌ده قلبلری حمیت ملیه و دینیه ایله طولو بولغانلقغه، ملی ناموس‌نك قوتقاریلووی ایچون قولگزدن كیلگان هر تورلی فداكارلقغه حاضر ایكانلگگزگه آزغنه‌ده شبهه ایتمیم، شول سببلی مین منبرگه سزگه وعظ ایتو، حمیت درسی اویره‌تو ایچون منمه‌دم، بلكه سزگه، شمال‌ده، روسیه‌ده بولغان میلیونلرچه طوتا وسكللرگزنك سلامن ایرشدرو، بونده‌غی قارنداشلری باشینه كیلگان فلاكتلر ایچون آنلرنك‌ده كوزلری یاشلی، قلبلری قانلی اولارق سزنك قایغولركزنی اورتاقلاشدقلرن بلدرو ایچون چقدم . طوغانلرم! بو كون وطن تهلكه‌ده، ٣٠٠میلیون مسلمان‌نك مقام خلافتی خطره آستنده، دشمانلر هر یاغمزنی قاماغانلر. دشمان اردولری روم ایلی‌ده یوزمكلرچه قارنداش ودیندا‌شلرمزنی كیسه‌لر. ایولرن یاغالر. طوتا وسكللرمزنی تحقیر ایته‌لر. مكلرچه صبی و قارتلرنك كوز یاشلری، یوز مكلرچه مظلوملرنك آه‌لری بزنی بووادر. دشمان آیاقلری آستنده ایزلگان عزیز قارنداشلرمزنك سویه‌كلری چاتر داغانی قولاقلریمزغه ایشتله، آنلرنك مظلوم كوله‌گه‌لری تونله توشلریمزگه كره، اوره‌كلری كوز آلدیمزغه كیله‌در. همه‌سی «انتقام، انتقام» قچقرالر.

«شولای بولغاچ بزنیچك ایولرمزگه بیكله‌نوب وقتمزنی سكوت ایله اوتكاریك؟ بوكا وجدانمز نیچك ایتوب توزسون !

«وطن‌نك ناموسن قوتقارو ایچون ایرلر قوللرندن كیلگان قدر طریشالر. وطن و ملت ایچون جان بیرونی اوزلرینه شرف بله‌لر. خانملر! بو شرفدن بزده محروم قالمیق !

«وطن و دین یولنده ایرلری ایله صوغشقه كیتوب جان بیرگان، ایرلرن

باطرایتوب طورغان، آنلرغه خدمت ایتکان ایسکی اسلام خاتونلرن، بیوك آنامز حضرت عائشه‌نی خاطرمزگه کیتریك. آنلردن عبرت آلیق. دشمانلرمز بزنی چیتلك اچنده بیکله‌نوب یاتقان اسیره‌لر ظن ایتماسونلر، وطن هم ناموس مسئله‌سنه کیلگانده تورك خاتونلری ایرلرندن توبه‌ن توگللکنی کورسونلر! خانملر! بو کون غیرت و همت کورسه‌ته طورغان کونمزدر.

«قای بریمز خصوصی فرقه‌لر توزوب حدودکه عسکر یانینه کیتیك. قای بریمز عسکر ایله وطنغه باشقه‌چه یاردمله‌شیك. ظن ایته‌من‌که وطن و ملت ناموسی بو قدر بیوك تهلکه‌ده بولغان زمانده آلتون یوزوکلر، آلماس آلقالر، قیمتلی موینسالر و باشقه نرسه‌لر ایله زینتله‌نوب یورونی، یفه‌ك‌که چورنالوب، قاپلانونی هیچ برکزنك وجدانی‌قبول ایتماس. شول سببلی آندی نرسه‌لرمزنك همه‌سن ملت هم وطن یولینه فدا ایتیك. مدافعهٔ ملیه جمعیتنه اعانه قیلیق. بلکزکه، انسان زینتسز یاشی آلا، ناموسسز یاشاو یارامیدر!

«تاریخارده کورینه‌درکه، وطن و ملت‌نك حالی تهلکه‌گه توشکاچ آنلرنی دفعه‌لرچه، حمیتلی خاتونلر وعالیجناب آنالر قوتقارغانلر. بزده آنلردن عبرتله نیك! قولدن کیلگانینی اشلیك وکیله‌چك نسللرنك لعنتلرندن قوتولیق.

«عزیز طوغانلرم! شمالده‌گی میلیونلرچه سکّل و آپالرکزنك کوزلری بو کون سزگه یونه‌لگان. سزدن همت و متانت کوته‌لر. خاتونلرندن متانت وعزم بولغان ملت‌نك ایرلری هر بر فدا کارلقغه بارغانلقنی آنلر بلوب، سزدن همت و فعالیت کوته‌لر.

«آنار اوزلری‌ده یاردمدن‌کیری طورمیلر. «هلال احمر» باشلغی دوقتور بسیم عمرپاشا، پیتربورغدن برمسلمان قزی‌نك «هلال‌احمر»گه بله‌زیگن یباردیکن سویلددی. (اورسکی‌ده برخاتون اوزینك اشتوف کامزولن یبارگان.) اوتکان یل طرابلس صوغشی وقتنده پیتربورغده بر مسلمه‌نك تورکلر ایچون قایغروب اوز اوزن أوتردیگی خاطرکزده‌در.

«خاتونلر ملت‌نك یارطیسی بولوب بونلر قوزغالسه بتون ملت قوزغالغان بولادر. بوندی وقتده اوز ایرکمز ایله یوقلاب قالو هیچ یاراماس، دیب ایسه‌بلیم. شول سببلی همه‌مز قولدن کیلگان یاردمنی اشلیك. اوزمزنك بارلغمزنی کورسه‌تیك، ناموسمزنی‌ده قوتقاریق، عزیز همشیره‌لرم!»

خانملر مونی آلقشلاب بیك نق قول چابقانلر.

فهیمه نزهت خانم بلیغ خطبه سویله‌ب خلقنی یغلاتقان. اول بویله سویله‌گان:

« آلتی یوز یللق شانلی بر حیاتکه مالك بولغان ملتمزنك بوندن صوك باشارگه حقی بولوب بولمادیغی بو کونلرده آکلاشیلاچق. ملت ناموسی، وطن عشقی، یورت ایچون فداکارلق، حر و مستقل طورو ایله، کیچه‌گی تابعلرمزگه قل بولو آراسنده آیرما نرسه؟ تورکیه‌ده‌گی میلیونلرچه ایر و خاتونلرنك شونی آکلاب، آکلامادقلرن بو کونلرده بله‌چکمز.

« بابالرمز باشلاب روم ایلی‌گه ٤٢ کشی کیچدی. بر زمان بولدی‌که آوروپاده ٤٠ میلیون تبعه‌مز بارایدی بابالریمز نه قدر فداکار وغیرتلی بولسه‌لر شول قدر مرحمتلی‌ده ایدیلر. تاریخمز مردلك وعالیجنابلق ایله طولودر. عثمانلی مملکتی‌نك وجودی، مغلوب سلجوقی عسکرینه یاردم ایله باشلاندی. اسویچ‌نك تیمر باشلی قرالی شارل قبرندن قالقسه ایرنلرنده تورکلرگه شکران تبسمی ایله قارار ایدی. لکن نه قدر بختسز ایکانمز، که جگت بابالرنك بیچاره بالالری (بز) بو کون ایك نامرد دشمانلر قارشوسنده‌مز. بر قوللرینه ته‌ری، ایکنچیسینه فلچ و ملطق کوتاروب بتون روم ایلن خراب ایتوب، ناموسلرنی یرطوب، خاتونلرنی بوغازلاب، آوللرنی یاندروب کیله‌لر. بونی کوروب قلبلریمز یانا. بابالرمزنك توککان قانلری یوزمز آلدنده قزل په‌رده بولوب کورینوب طورا. دشمان‌نك ۲۰ کونده پایتختمزگه یتوون کورگاچ کوزلرمزدن آچی یاشلر توگیله. لکن آپتراب یغلاب طورو عاجزلك علامتیدر. بز حاضر تاریخده شوندی زمان کیچره‌مزکه عجز توگل، بلکه قدرت کورسه‌توگه مجبورمز. دشمان بزنك عاجزلگمزنی کوروب جرأتن آرتدردی، قدرت کورسه‌تدی؛ بز قدرت کورسه‌تسه‌ك اول عاجز قالور. بر نیچه کون ألوك بتون پایتخت دشمان طوپلرن ایشتوب أولوم حالی کیچره باشلاغان ایدی؛ حاضر نیندی معجزه ایله حمیت قوزغالدی والدیمز امیدله‌ندی! کوچمزنی هم کوزمزنك نورن وطن ایچون صرف ایتیك. قول قوشروب طوردن فائده چقماس. آقچه‌لرمزنی، قیمتلی نرسه‌لرمزنی، بلغار صالداتلری طالاب آلوب ذوق که طوتسونلر دیب صاقلیقمی؟ اوزمزنی بلغار صالداتلری جبرله‌سونلر دیب اویلرگه بیکله‌نوب یاتیق‌می؟ اوگزلر جیگوب سفیل و پریشان حالده هجرت ایته‌رگه طوغری کیلسون دیب بو کون طنچ طوریق می؟ »

بوندن صوك اعدادی قزلر مکتبی‌نك مدیره‌سی نقیه خانم منبرگه چققان. آنك نطقی شول قدر قوتلی و شول قدر اوتکن درکه، کوکل طولقنلامیچه نقل ایتو ممکن توگلدر. اول تاریخدن، کوب مملکت خاتونلری‌نك فداکارلقلرن

کوچروب، تورك خاتونلری‌نك همه قیمتلی نرسه‌لرن طاشلاب، بوندن صوك زینت اسبابی آلماولرن، بلکه بارن‌ده وطن ایچون صرف قیلولرن تکلیف ایتمشدر.

قزلرغه مخصوص اعدادی مکتبی شاکردلرندن زهرا، و فردوس خانملر و معلمه‌لردن ناجیه خانم نطقلرندن صوك، منبرگه تورکیه‌نك ایك الوغ ملی ادیبه لرندن حالده خانم منگان. شوندوق بتون زاله قول چابو طاوشی باشلانوب بتون زال یاکغراغان.

خالده خانم‌نك نفیس بر اثر بولا آلاچق اوزون نطقندن بعض بر اورنلری بونلردر: «یوزلرچه یل آلوك، ملت ایچون یاشاگان بر تورك پادشاهی طاش‌غه اوشبو سوزلرنی یازدرمشدر:

«تکریمز، تورك قومی‌نك اسم و شانی سیلنمه‌سون ایچون مینی خان ایتدی، مالی بر قوم‌گه نصب اولنمادم. اوستنده کیه‌چگی، تشنده بیه‌چگی بولماغان فقیر و محروم بر ملت‌گه تعیین ایتلدم. تورك ملتی ایچون کیچلر یوقلامادم، کوندز راحت ایتمه‌دم. أولگانچه طریشدم؛ یالانغاچ قومیمه کیوم بیردم، خلق فقیر ایدی، بای قیلدم». همه‌مزده شول ایسکی خاقان کبی طروشیق. هر برمز فقیر و فلاکتلی تورك قومینك فقیر آنالریمز، همه‌مز ملت و تورکلك ایچون طروشیق، و جدانمزده: «تورك ملتی ایچون کیچلر یوقلامادم، کوندز راحت ایتمه‌دم، أولگانچه طریشدم» سوزی تکرار ایتارلك بولسون!».

نطقلر وقتنده خاتونلرنك بیك کوبسی متأثر بولوب یغلاشقانلر. شمال تورکلرندن کلثوم خانم منبرگه چققان وقتده زاله‌غی همه خاتونلر قول چابوب آلقشلاغانلر. نطقدن صوك یانینه کیلوب رحمتلر آیتکانلر وماکغایندن اوپکانلر. شولایوق خالده خانمنی‌ده بیك آلقشلاغانلر.

نهایت نطقلردن صوك بر قدر مذاکره بعدنده اوشبو نرسه‌لرگه قرار بیرلگان: ۱) تورك خاتونلری اسمندن صوغش میدانده‌غی عسکرگه تیلیغرام بیررگه. ۲) هندستان، مصر، فاس، تونس و باشقه یرلرده‌گی مسلمان خاتونلرینی روم ایلنده بالقانلیلر طرفندن ایتلگان جنایت وظلملرغه قارشی اظهار نفرت‌گه و مدافعهٔ ملیه اعانه‌سینه اشتراك‌گه دعوت قیلوب تیلیغراملر بیررگه. ۳) یاوروپا قرالیچه‌لرینه تیلیغرام بیروب بالقانلیلرنك مسلمانلرغه ایتکان جبر و ظلملری حقنده پروتیست یاصارغه و شول ظلملرنك بتریلووی ایچون آنلرنك یاردملرن اوتنورگه.

صوغش میدانده‌غی عسکرگه بیریله‌چك تیلیغرامله‌رینك متنی بویله‌در:

«عسکر قرداشلر! دینمز، یوردمز، ناموسمز تهلکه ده. اگر دشمننی جیکوب قوتقارسه کز، شهید بابالرمزنك، الوغ پادشاهلرمزنك میراثنی، قزلرنك ناموسینی قوتقارغان و الله نك رضالغنی، آنالرکزنك دعاسینی آلغان بولورسکز. مسلمان خاتونلری بو یولی یالکز مسلمانلقنك، تورکلك نك ناموسینی قوتقارغان ودشمننی قهر ایتکان عسکرنی گنه قارشی آلور. اگر دشمن غه آرقه کزنی دوندرسه کز دنیانك ذلتینی مسلمانلق و تورکلك اوستینه کیتره چکسکز. اگر دشمن غه آرقه کزنی دوندرسه کز، اوزلرینك وطنلری، دین وناموسلری ایچون أولهرگه حاضرله نگان همه مسلمان خاتونلرن طاپتامیچه اوته آلمازسز. الله و پیغمبر یاردمچیکز بولسون».

قرالیچه لرگه بیریلهچك تیلیغرامده ده بالقانلیلرنك مسلمانلرغه ایتکان جبر و ظلملری تصویر ایتله و آنلرنك بو اشکه مداخله قیلوب، مظلوملرنك یاردملرینه یتشولری اوتنلهدر.

اوشبو قرارلرتمام بولغانلنك صوکنده اعانه جیارغه باشلانغان. آقچه صالور ایچون اون قدر یاشچك قویلغان وألوکدن حاضرله نگان آق چچك شیکللی یاریم آی علامتلری صاتلورغه باشلانغان.

باشده بر خانم اوزینك اوستنده گی آلقا، یوزوك، بلهزك، مویونسا، ساعت کبك همه قیمتلی نرسه سن چغاروب اعانه ایتکان. آنك آرتندن باشقه لرده شولای ایتکانلر. یاشچکلر گه آقچه صالورغه و «یاریم آی»نی صاتوب آلورغه طوتونغانلر. یاشچکلر درحال طولغان. باشقه لرنی کیترگانلر. آلقا، بلهزك، یوزوك، ساعت شیکللی نرسه لر اوستال اوستینه أویولوب قالغان. باشقه نرسه سی بولماغانلقدن بر قارچق اوزینك آلتون کوزلگن صالوب بیرگان.

بو یاشچکلر واعانه ایتلگان نرسه لر مدافعهٔ ملیه جمعیتنه کیتریلوب آقچه لری حسابلانورغه، نرسه لرینه قیمت قویلورغه باشلاندی. بر نیچه مك صوملق آقچه و نرسه لر جیولغانلغی آکلاشلمقده در.

مادی جهتدن بیگرهك، بو جیولشنك معنوی جهتی مونده غایت زور تأثیر ایتدی. خاتونلر آراسنده موندی حرکت کوریلوگه خاتونلر اوزلریده بیك سوینگانلر، ایرلرده بیك متأثر بولدیلر. بو واقعه نی غزته لرده بیك کوتاروب یازدیلر. جیولشده خانملر طرفندن سویله نگان نطقلر و شعرلرنی مدافعهٔ ملیه جمعیتی آیروم بر رساله شکلنده باصدروب چغارغه قرار بیردی. اوزاقلامی خاتونلر دارالفنون زالنده طاغن شوندی بر جیولش یاصاماقچی بولالر. آلار

آرتندن استانبول اورتا مکتب شاکردلرینك عمومی بر میتینغ لری بولاچقدر.

دشمنلرغه قارشی طورا آلو، وطننی قوتقارو ایچون بو حرکتلردن فائده کیلورمی، یوقمی، آنسن حاضرگه أیتوب بولمی. لکن، خلقده حرکت قوزغالو، آنلر آراسینه ادراك وتعقل کرو، هیچ بولماسه استقبال ایچون بیك زور فائده‌در. تورکیه‌نك یاوروپا قطعه‌سی کیتوب بتسه بیله، آنك ئلی آزیا قطعه‌سی بار. یاشی بلسه‌لر آنده‌ده یاشارغه ممکن. یاشی بلور ایچون توشنورگه کیره‌ك. بیش ملك‌لب خاتوننك برگه جیبلشوب سویله‌شولری و سویله‌نگان سوزلردن متأثر بولوب آغزغان کوز یاشلری شول توشونه باشلاونك مقدمه‌لری صانااورغه یاراسه کیره‌ك.

«تورك یوردی» مجموعه‌سنده خالده خانمنك سلطان وشاهزاده‌لرگه یازغان بر خطابی‌ده باصلوب چقدی. غایت اهمیتلی بولغانلقدن بر آز قصقارتب یازوب اوتونی تیوش طابدم.

«پادشاهم!

بیوك بابالرکنك قلیجی ومبارك قانی ایله آلنغان استانبولمزنك فاپقا توبینه دشمان کیلدی. بیوك تورکیه، معظم تاریخنده امثالی کورلمه‌گان خاقانلر (پادشاهلر) یتشدرگان آل عثمان‌نك تاج وتختی وشولایوق تورك ملتی‌نك ناموس و استقلالی بو کون هلاکت آستنده‌در. کیچه‌گی باغچه قاراولچیلرمز بو کون بالچقلی آیاقلری ایله ۶۰۰ یللق تاریخمزنك شان و شرفن، دین و عزتن طابتاو ایچون قالقانلر. تورك عسکری‌نك طوپ و ملطغینی آلالر. اوزلرندن بیوك اردوسن، ۶۰۰ یللق یگتلکنی جیکه‌لر.

«تورك عزتی‌نك بویله توشووینه آوروپالیلر ألوك حیران قالوب سیر ایته ایدیلر؛ ایندی بزگه استخفاف ایله قاریلر، ماضیسز وتاریخسز کوچك بلغارلرنك عزتلی و جسارتلی تورکلرنی جیکولرینه قول چابوب طورالر.

«بلغارلر یاکا و یافتی بر تاریخ یاصیلر، بز ایسه تاریخمزنی کومه‌مز.

«پادشاهم! خاتونلرمزغه قدر بو اویات آرقاسنده فورقونی اونوتدیلر. طوپراقلرمز، یورتلریمز یغلیدر. مناره‌لرمز ـ احتمال ایرته‌گه مسلمانلرنی الله حضورینه چاقروچی آذان طاوشی طوقتاتیلور دیب ـ یغلاشالر، بالالریمزغه کیله‌چکده هیچ بووب بولماسدی بر عیب ـ طاب ـ توشه. همه‌مز دنیاغه کورنمه‌س ایچون یر تیشگینه کرگه تلیمز.

«پادشاهم! بو کون اوزمزنی آلباستی کبی باصوب طورغان اویاتدن

و امیدسزلکدن قوطولو ایچون بز بر معجزه کوتهمز. تاریخ، بتوب بارا طورغان ملتلر گه ده بوندی معجزه لر بیرگان. حالبوکه بزنك طوب، ملطق و عسکریمز کوبدر. باری عسکرنك قلبنده تورکلك عزتن صاقلی طورغان پوچماغی غنه قاپلانغان. بونی آچو باری آل عثمان‌دن (سلطان عائله‌سندن) کوتیله‌در

«پادشاهم قاراچی! تورك قللرك یالواروب قوللرن آل عثمانگه صوزوب طورا. عسکرمز گه سلطان فاتح‌نك جلادتن، سلطان مرادنك فدا کارلق وغیرتن کرتونی حاضروك پادشاهمز ایله شاهزاده‌لردن کوته‌مز. حاضر سلطان فاتح محمد نك روحی استانبول ایچون یغلی و سیکا: «قالق، ای سلطان محمد (رشاد)؛ یانیکه آل عثمان‌نك صوك بالالری بولغان یاش شاهزاده‌لرنی جی. ملطقلرن جیلکه‌لرینه قویوب آتلرن عسکر اورطه‌سنه طابا سورسونلر. دین ایچون، مملکت، عزت وناموس ایچون عسکرنی وظیفه‌سینه چاقرسونلر. قورقافلرغه یدره ایله قامچی بیرسونلر، غیرتلیلرنك ماکغایلرن کوتارتسونلر» دیه‌در.

«آل عثمان تاجن طاشیغان شاهزاده‌لر آراسنده یاش وفدا کار قوللر، بیوك وشجیع روحلر قالمادیمی؟ اونوتدیلرمی که، تاریخده «آل عثمان» اسمن طاشیغان شاهزاده‌لر همه‌سی غزاده (صوغشده) عسکر باشنده بولا ایدیلر؟

«ای سلطان محمد رشاد! آتك ایله، ملطغك ایله بابالرکنك ناموس وعزتینی، ملتکنك، طوپراغکنك حقینی صاقلاو ایچون عسکر آراسینه چاپ! بر سلطان محمد (فاتح) نك آلغان طوپراقلرن چیتلرگه طابتاتوچی سلطان‌نك اسمی‌ده محمد (رشاد) بولماسون! یوق؛ بو بولای بولماسقه تیوشدر.

«تورکلك‌نك آلتی یوز یللق روحی سینی چاقرا. تاریخ سینی چاقرا. أولکان بیوك بابالرك و قهرمانلر سینی چاقرالر.

«عصرلردن بیرلی اردومزنك حقیقی آتاسی پادشاه ایدی. غیرتلی شاهزاده‌لر بیوك وحقیقی آفیسارلر ایدیلر. حاضر نیك صوك اردومز یتیم طورا پادشاهم؟

«طوپراقلر و ملکلرنك روحی، بابالرنك طوپراق آستنده ینه‌دن قاینا غان قانلری ایله فریاد ایته‌من، صوك امید سینده قالدی پادشاهم! اگر پادشاه ایله، قولینه سلاح طوتاردی شاهزاده‌لردن بو صوك صولت کیلمه‌سه، تورك قومینك باشینه قارا پرده قاپلاناچقدر. پادشاهم! تیزره‌ك صوغشقه کیت. پاشاهلرن کوتکان عسکر یانینه آشق!

«هیچ بولماسه خاتونلرنك ناموسی ایچون کیت پادشاهم! اول چاقده اگر بلغار آیاق آستنده قالساق، مقدس وپاك ناموسمزنی اردو صاقلی آلماسه، أولکانه:

«ناموسلرمزنی صاقلاو ایچون پادشاه و شاهزاده‌لریمز دشمانلر ایله صوك مینوتقه قدر صوغشدیلر» دیب کوکل یواتوب الله حضورینه کیته رمز!

«پادشاهم! بو چاقلی زور ایمان و صمیمیت ایله آلدیکه تزله‌نگان روحنك جسارتینی عفو ایته رسك بیت! کم بلور، بلکه تاریخ و ناموسمزنك خلاصکاری بر پادشاه دیب قارت و یاشلریمز آتلرکنك آیاق آستنده بایرام یاصارمز.

«حاضر بتون خیالمده، شجاعت ایله اردو باشنده بیوك سلسله نك بتون بالالرن جیوب بر سلطان کورمن. بلکه بو سلطان محمد فاتحنك مبارك خیالیدر. بلکه، آنك آلغان یرلرینه تاریخمزنی کوممس ایچون، عسکریله برگه دشمانلر ایله صوغشوچی سینسك پادشاهم!».

۲۶ غنوار.

٤٦

صوغش حقنده غی خبرلر. خلق ده کوکل کوتارنکی لك. کوکللی و فدائی فرقه‌لری. شیخ سنوسی طرفندن هیئت کیلو. یالغان خبر یازوچی غزته‌لر.

صوغش یاکیدن باشلانوغه بوگون طوقزنچی کون. صوغشنك اوچ یرده: ادرنه‌ده، چتالجه‌ده، کلیبولی‌ده دوام ایتکانلکی معلوم. اما نیچك بارغانلغی و قایسی یاق ایچون موفقیتلی ایکانلکی حقنده مونده مفصل معلومات یوق. حکومت خبرنی بیك قصوب بیره. عسکر حرکاتنه و صوغش احوالینه دائر بولغان خبرلرنی غزته‌لرده سینزورلر بیك نق تفتیشله‌ب اوتکاره‌لر. عسکرنك بر یردن بر یرگه کوچریلووی، قایده بولسه بر یرگه جیبلووی، اوردونك وفلوطنك قوتلری، قوماندانلرنك اسملری، تلفاتنك مقداری، اوردونك بولونغان اورنلری، قایسی یوللردن قایده طابا کیتارگه حاضرله‌نگانلکلری، فلوط نك بوغازدن چغو وکرو خبرلری، عسکرگه آزق یبارو ایچون قایسی پراخودلرنك حاضرله‌نووی، فلوطنك ضررلانووی، عسکرنك قوهٔ معنویه‌سن توشوره‌چك خبرلر، قوماندانلرنی آرتق ماقطاو، صوغش احوالی حقنده بحثله‌شو شیکللی نرسه‌لرنی غزته‌لرگه یازو مونده قطعیا ممنوعدر.

حکومت اوزی صوغش احوالی حقنده رسمی معلومات بیره طوراچغن اعلان و غیر رسمی خبرلرگه اشانو تیوش توگللگن اعلام ایتوب قویدی.

فی الحقیقه، حکومت رسمی معلومات بیره طورسه‌ده، بو بیك قصقه، بیك مختصردر. مونه باری، بوگون‌گنه حکومت اوشبو خبرنی رسمی صورتده نشر ایتدی:

«ترقوس‌ده‌گی (چتالجه‌ده‌غی) قوهٔ عسکریه‌مز، قارشوسنده‌غی دشمن موقع مستحکمن هیچ مقاومتسز ضبط ایتدی و «اورمانلی» ده‌غی صرتلرده بولغان دشمن قوتنه هجوم ایچون آلغه طابا کیتدی. اوك فاناتمزنك قارشوسنده‌غی دشمن عسکری «چفتلك کویی» تیره‌سینه کیری چیگلدی. صول قاناتمزده‌غی عسکر «لحنه کویی» نه طابا آلغه باروب، دشمن عسکرن کیری چیکدردی. ادرنه‌گه دشمن طرفندن طوب آتلو بوکون بر آز ضعیفره‌ك اوتدی. کیچه اویله‌دن صوك، دشمن زور کول (ادرنه‌ده) یاننده‌غی قاراوللرمزغه هجوم ایتوب، بعض اوکریپلینیه‌لرمزنی آلسه‌ده، بزنك عسکر آکا قارشو هجوم ایتوب بونلرنی کیرو قایتاردی. دشمن‌نك بر آز بومبالری و آتو اسبابلری بزنك قولغه توشدی. کلیبولی ده «شارکوی» گه بزنك طرفدن چغارلغان عسکر دشمن ایله صوغشقه باشلاب آلارغه ایکی یوز تلفات بیردردی و «شارکوی» نی اشغال ایتدی. بو اثناده بر بلغار آفیتسری‌ده بزگه اسیر توشدی».

مونه، صوغش باشلانغاندن بیرلی حکومت طرفندن رسما بلدرلگان خبر شولدر. موکا قدر بولغانلری بارسیده فلان و فلان یرده دشمن عسکری ایله بزنك عسکر آراسنده بهریشو دوام ایته، موفقیت بزنك طرفده‌در، کبی مختصر و مبهم خبرلردن عبارت ایدی.

ایندی، خصوصی خبرلرگه کیلسه‌ك بونلر تورکیه ایچون یاخشوق کوکللی صورتده‌در. مثلا: ادرنه‌نی طوپقه طوتوغه قارشی اچه‌گی تورك عسکری بیك نق مقابله ایته. ادرنه‌ده‌گی آزق هیچ بولماغانده آپریل باشینه قدر یته‌چکدر. فافقاز کوکللی‌لرندن آرسلان بك کناز آباشیدزه ادارمسنده بولغان ۹۰ کشیلك بر فدائی فرقه‌سی ۲۶ نچی یانواردە، تونله چتالجه‌ده، تورك عسکرینك اوك قاناتندن آیریلوب کیسه‌کدن بلغار عسکری اوزرینه هجوم ایتکان. هیچ کوتوله‌گان وقتده کیلگان بو قوناقلردن بلغار عسکری شاشیروب قالغان. شول آراده بو فدائی فرقه‌سی بلغارلراوستنه بومبالر اوچورغه طوتونغانلر. نهایت، قاره قارشی کیلوب صوغشقانلر. اول آراده بو فدائیلرگه یاردم‌گه تورك عسکری کیلوب یتوب بلغارلرنی قاچرغانلر. آلاردن مك‌گه یاقن تلفات بار، ایکی یوزله‌بی اسیر بیرلگانلر، شونلرنك ۳۸ی کیچه استانبول غه کیترلگان، دیلر.

آرسلان بك فرقه‌سینك صوغش میدانده کیتووی درست بولغانلغی شیکللی،

صوغشقه کروویده درست‌در. اوچنجی کون، شول صوغشده شهید بولغان دورت ایبده‌شلرن سلطان ایوب یانده‌غی زیارت‌گه ایلتوب کومدیلر. مونی اوزم کوردم. اون بر مجروحلرن‌ده دارالفنون بناسنده‌غی خسته خانه‌گه کیتردیلر. خبرنك باشقه قسملری نی قدر درستدر، آنی بله آلمادم. صکره، حکومتنك رسمی خبرینه کوره، بلغارلر چتالجه یانندن کیرو چیکنه‌لر وآنده‌غی بر نیچه آوللرنی یاندروب کیتکانلر. خصوصی خبرلرگه کوره، شول چیککان وقتده اون ایکی دانه طوپلرن‌ده طاشلاب کیتارگه مجبور بولغانلر. کینه خصوصی خبرلرگه کوره، کلیبولی‌ده بلغارلر طرفندن ضبط ایتلگان «أکسه‌میل» تپه‌سینه تورك عسکری هجوم ایتوب آنلرنی قوغانلر و دورت طوپلرینك ایکیسن ضبط ایتکانلر. بو صوغش یاخشوق نق بولوب، تورکلر طرفندن ۱۲۰۰ قدر مجروح توشکانلکی سویله‌نمکده‌در. بوندن باشقه، «تکفور طاغی» تیرمسنده تورکیه ۳۵ مك عسکر چغارغان. بونلر ساحلدن اوطز چاقروم قدر اچکه کروب، بلغارلرنی قوغانلر. شونده یاکیدن بیك کوب عسکر چغارلمق اوزره‌در. بونلر ادرنه اوستینه یورویه چکلر.

حاضرنده. مونده‌غی اعتقادغه کوره، تورك عسکری بر آز کیکره‌ك میدان‌غه چغو برله‌ن دشمن‌غه قارشی هجوم ایتوب عمومی صوغش باشلاناچق. بو صوغشده موفقیت امیدلری زور و نهایت، برمر آطنه‌دن تورك عسکرینك ادرنه‌نی قوتقاروویده مأمول‌در. مونه، مونده شولای دیب طورالر وشونی کوته‌لر. طبیعی، بلغارلرده برمر آطنه‌دن قالماینچه ادرنه تسلیم ایتلورگه مجبور بولور، دیب اشانا طورغانلردر. قایسی یاقنك امیدلری طوغری چغار، حاضرگه بر نرسه‌ده أیتوب بولمی.

ایندی، صوغش حاضرلگینه و تورکلرده کوکل کوتارنکی‌لگینه کیله‌چك بولسه‌ق بو خصوصده هیچ بر کیمچی‌لك یوقدر. اولا، خلق فوق العاده روحلی. هر کم‌نك آوزنده صوغش‌غنه. صوغش یاکیدن باشلانونی توبان و اورتا صنف خلقنك بیك تله‌ب قارشی آلغانلقلرن، لکن، یوغاریراق صنف خلقنك موندن بر آز قورقغانلغن، وطن ایچون دخیده زورراق تهلکه‌لر کیلونی احتمال طوتقانلغن اولگی مکتوبلرمه یازغان ایدم. صوغش باشلانو برلن، اول یوغاری صنف دیگانه‌زده عموم فکرینه قوشیلوب کیتدی، حاضر همه‌سیده صوك چیك‌گه قدر صوغشو فکرنده‌لر. هر کم اوزینك قولندن کیلگان قدر، حکومت‌گه یاردم ایته. بتون ضیالیلر کیچه کوندز «مدافعهٔ ملیه» جمعیتنده اشلیلر. وطن‌نی

قوتقارو، ناموس ملی‌نی صاقلاو ایچون هر تورلی تدبیرلرگه تشبث ایته‌لر، هر کم اوزینك قولندن کیلگان قدر صوغش اعانه‌سی بیره. کوکللی و فدائی عسکر بولوب یازیلوچی‌نك چیگی ده یوق. «مدافعهٔ ملیه» جمعیتی‌نك بناسی آلدنده ایرته‌دن کیچ‌گه قدر فدائی وکوکللی بولوب یازیلورغه کیلگان یاش یگتلر نوبت کوتوب، کتو شیکللی جییلوب طورالر. مونك اوستنه خاتونلر حرکتی‌ده قوشیلوب خلقنی غایت روحلاندردی. آنالرده، طونا و سکللرده کورلگان هیجان و غلیان بیك کوب کشیلرنی فداکارلق‌غه سوق ایتدی. مکتب شاکردلری قاچوب کیتوب کوکللی یازیلالر. اگر آتالری، یاکه مکتب ادارەسی مانع بولو سببلی حکومت آنلرنی قبول ایتماسه عسکر آراسینه، صوغش میدانینه اوزلری قاچوب کیته‌لر. بر مکتب سلطانی دن‌غنه حاضرگه قدر شولای کیتوچیلر اون اون بیش‌گه طولغان. خاتون قزلر: «بزدن فرقه‌لر تشکیل ایتلوب صوغش میدانینه یبارلسون» دیه مدافعهٔ ملیه جمعیتن یوده‌ته‌لر. فقط حربیه نظارتی خاتون قزلی صوغش میدانینه طابا یبارگه رخصت بیرمی.

استانبول بر عسکر لاگیری حالینه کردی. هر کون اوراملردن گورله‌تب موزیقه اویناب، قچقروب تهلیل أیتوب، «ای عازیلر! وطن ایچون...» شعرلرن سویله‌ب پولق پولق عسکر پراخودغه توشه‌لر. بونلرنی قارارغه چققان خلق ایله بتون اوراملر طولا. بو صالداتلر همه‌سیده گوزه‌ل و تمیز کیونگانلر و ئور یاکی کیوملر اوستینه، شغرداب طورغان قایشلر ایله قورالرن و صو صاوتلرن طاقغانلر. یاخشی آتلاب، کوکره‌کلرن کیروب بارالر. یوزلرنده حیات اثری کورینوب طورا. بیك کوب کشیلر بونلرغه قزیغوب بتون اوراملر بویونچه آرتلرندن ایه‌روب بارالر. بعض تورکلر بونلر اوستنه قاراب، اختیارسز اوله‌رق: یاشاسون عسکر! یاشاسون وطن! دیوب قچقروب یباره‌لر.

اولده بولمی، اوراملرده دکغر دکغر طوب آربالری اوته باشلی. هر قایوسینه آلتیشه‌ر، سیگزه‌ر آت جیکه‌کانلر. آربا صاین دورته‌ر بیشه‌ر طازا، ماطور طوپچی صالداتلر اوطورغانلر. بونلر بعضا بیك کوب أوته. بایتاق وقتلر قاراب طوراسن همیشه آرقه‌سی أوزولمی. بعضا، اورامده شوندی وقتده قزق واقعه‌لر بولوب قویا. مثلا: شوندی طوب آربالری اوتکاننی روسیه‌لی بر مسلمان ایله «بایزید» میداننده قاراب طورا ایدك. یانمزده کوب کشیلر بار. هرکم اوزینك ایبداشلری برله‌ن نیده بولسه سویله‌شب، شول طوبلرنك قایده یباریلولری حقنده محاکمه ایتوب طورالر. تمام بزنك یانمزده‌غنه بولغان ایکی کشینك برسی ایبده‌شندن:

عجبا قایده یباریله ایکان بونلر؟ دیب صورادی. ایبداشی بوکا قارشی، هیچ طارتنماینچه، استهزائی بر صورتده: قایده بولسون، اولگیلری شیکللی، بلغارلرغه تسلیم ایتارگه، دیگان‌گنه ایدی، مینم ایبداشنك قولی کوتاریلوب تگی‌نك قولاق توبینه باروب توشه یازدی. صوقمادی، لکن: ایشاك اوغلی ایشاك، آوزك قوروسون! دیدی. تگی‌ده بر نرسه دیمه‌دی. قزارینوب بورتنوب قالدی.

دیکر بویینه توشمه‌ك پراخودلرغه آت تویلر. بتون ریختم بویی آت و عسکر برله‌ن طولغان. بوغاز اچنده وآطه‌لرغه یوری طورغان واق پراخود لرغه قدر بارسیده دیه‌رلك عسکری اداره‌گه آلندی. خصوصی یولچی یورترگه بر نیچه‌سی‌گنه قالدرلدی. شونك ایچون بوغاز اچنده طوروچیلرغه بو جهتدن کوب اوکایسزلق بار.

حکومت، صوغشنی بیك زور مقیاسده یاصارغه حاضرله‌نگان توسلی کورینه. اوقو باشلانماغان مکتبلر یاکیدن خسته خانه‌گه ئه‌یله‌ندریله‌لر. حتی باشلانغان لرنده‌ده درسلرنی طوقتاتالر. کوبسن خسته خانه یاصیلر. یاکی‌دن طبیبلر، خسته قاراوچیلر، آپتیکارلر چاغرالر. هندستان و مصر هلال احمر هیئت لری خدمتکارلر یاللاب یاکیدن بر نیچه خسته خانه لر آچدیلر و چتالجه، کلیبولی طرفلرینه هم آچارغه حاضرله‌نه‌لر.

خلقده بو درجه روح کوتارنکی‌لك سیره‌ك بولا طورغاندر دیب ایسابلیم. شول «ائتلافچی» یاکه «خلاصکاران» کبی فرقه‌چیلك زهری برله‌ن زهرله‌نمه‌گان، هر کم شونده اورتاغه قاتناشوب یوری. فرقه آیرماسینه، خصوصی دوستلق ودشمنلقلرغه باقماینچه برگه اشله‌شه، اما تگیلر یاقنده کیلمیلر. مثلا: کامل پاشا، سابق شیخ الاسلام جمال‌الدین افندی، ارمنی نورادونگیان افندی شوندای تهلکه‌لی حالنده وطن‌نی طاشلاب چیت‌گه قاچدیلر. حمیتلری بولسه آلار مطلق مونده طوروب برگه اشله‌شرگه تیوش ایدی. مدافعهٔ ملیه جمعیتی پرنس صباح‌الدین بك ایله لطفی فکری بك‌گه جمعیت اعضالغن قبول ایتولرن اوتنوب ایك محترم کشیلردن دیپوتاتسیه یباردی. لکن تگیلر کیلمه‌دیلر، قبول ایتمه‌دیلر. اتحادچیلر حاضر پارتیه نزاعسندن وشخصی اشلردن ممکن قدر یراق طورغه طریشه‌لر. اوزلرینك سیاسی دشمنلرندن انتقام آلو وآنلرنی قصو کبك نرسه‌لرنی اصلا خاطرلرینه‌ده کیترمیلر، فقط، تگیلر هنوز اوزلرینك ایسکی عادتلرن طاشلاماینچه فتنه‌کارلقده دوام ایتارگه اوخشیلر.

صوغش‌غه کیتار ایچون فدائی فرقه‌لری یاصارغه قرار بیریلوب، مك کشیلك

هندستان هلال احمر غروپپاسی .

برنچی فرقه‌سی توزولدی هم بر نیچه کون آلوك تیوشلی یرلرینه کیتدیلر. طاغن[1] شوندی دورت بیش فرقه تشکیل ایتله‌چك، دیلر. بونلرنی یولدز سرایی یانندەغی اسقلادلردن کیپندروب قوراللاندردیلر. بونلرنك کیوملری هر قایوسی بر توسلی، عادی صالدات کیومنه مشابه‌در. آرالرنده عادی اشچیلر بولغانلغی شیکللی، شاکردلر، سوداگرلر، آدەافات، محرر وآفیتسرلرده بار. هر قایوسینه بومبالر، جینم ماشینالری، ئور یاکی ریژالویرلر، قاصاطورالر [پچاقلر] بیرلگان و هیچ نرسه‌دن طارتنماسقه، حیاتلرندن باشدوق واز کیچارگه راضی بولولری شرط ایتلگان. شوکا راضی بولوب، سلامت قایتونی کوکللدن چغاروب باحل‌له‌شب کیتکانلر.

کورد کوکللی‌لری، یدی یوز قدر قافقاز، آذربایجان، آرضروم کوکللی‌لری، هر قایوسی اوزلری بر فرقه بولوب یوریار. قوللرینه اوزلرینك فایدن ایکانلکلرن یازغانلر: بارسیده بر کون آلوك صوغش میدانینه کیتار ایچون آشوغالر لکن، پراخودلر یتشمی. ایکنچی طرفدن، آناطولی‌دن هر کون ئللە نی قدر عسکر کیلوب طورا. بولار اوز کیوملرنده آلام، صالام نرسه‌لر. بونلرنی مونده کیوندره‌لر، قوراللاندرالر و تیوشلی بولوکلرگه طاراتوب اوزاتالر.

آقچه جهتنه کیلگانده: حکومت بیش میلیون لیرالق داخلی زایوم چغارغه قرار بیردی. بو رسما تصدیق اولنوب ارادۀ شاهانه چقدی. حاضر شونك بیلیت‌لرن حاضرلیلر و موقت کویتانسیه ایله بیلیت‌لرنی صاتا باشلادیلر. موفقیت نیچك بولور، حاضرگه بلوب بولمی؛ مع ما فیه، آقچه‌غه آبدراب قالنور توسلی کورلمی. صوغش آرتق اوزاق‌غه کیتماسه بونك چارەسی طابلور تونلی آکلاشیلا. آقچه‌غه آبدراغانلق سببلی خزینه‌دەگی قیمتلی مجوهراتنی، یاکه تاج و تخت‌لرنی صاتو حقنده چغارلغان خبرلر بارسیده اصلسزدر. بو کونلرده سوداگرلر جیولشی بولوب، بورچ وعده‌لرن کیچکدرو حقنده هم داخلی زایومنی کوبره‌ك طاراتو طوغروسنده سویله‌شه‌چکلر. صوغش سببلی سودالرغه زور طورغونلق کیلگان. بورچلرنی وقتنده تولی آلمیلر. ویکسللر پروتیست‌غه کره، بانقروتلقلر کوبایه باشلادی. شوکا قارشی چاره أزله‌یه‌چکلر.

مهاجرلرنی تدریجا آناطولی‌غه اوزاتب طورالر. شولایده بعض جامعلر آنلر ایله طولی‌در. شهزاده باشی جامعنده ملك جاندن و سلطان احمد جامعنده یدی یوز جاندن آرتق مهاجر بار. صوغش یاکیدن باشلانغاچ بونلرنی قاراو یومشی[2] توشدی. شول سببلی حاللری یاخشوق مشکل و یاردمگه بیك محتاجدرلر.

اوچ دورت کون آلوك کلیبولی دن هم، دورت یوز قدر خاتون قز و بالا چاغا کیتردیلر.

جاسوسلق ایتولرندن شبهه‌نوب ایکی یوز قدر بلغارنی توقیف ایتدیلر. قرقلابن آناطولی‌غه سوردیلر. قالغانلرن حبس ایتدیلر. مدافعهٔ ملیه جمعیتی تورکیه حقنده یاوروپا افکار عمومیه‌سن بر درجه بولسه‌ده تصحیح ایتار ایچون آگیتاتسیه یاصارغه یاوروپاغه اوچ دورت کشیلك بر هیئت یبارر گه حاضرلهنه. آناطولی نك ده تورلی یرلرینه بر نیچه هیئتلر یباروب خلق آراسینه فکر طاراتدرمافچی وآنلرنی حرکت و مدنیت که آونده‌تماکچی بولادر.

کیچه، طرابلس دن شیخ سنوسی طرفندن یبارلگان هیئت استانبول‌غه کیلوب یتدی. بونلرنی قارشی آلورغه صدارت و داخلیه نظارتی طرفندن مخصوص آدملر تعیین ایتلدی. طوپقپو سرایندهٔ‌غی «مجیدیه» کوشگینه توشوردیلر. بو هیئت‌گه زور اهمیت بیریله.

استانبولده ترتیب مکمل‌در. چوالش فلان بر نرسه‌ده یوق. «عسکرده اختلاف بار، اتحادچیلرغه قارشی حرکت بار، انور بکنی چتالجه‌غه یبارمه‌گانلر، توقیف ایتکانلر، ناظم پاشانك قانن ایستیلر، ایکی طرف آفیتسرلری اوز آرا صوغشوب بیش یوز کشی أولگان...» دیه «روسسکی اصلووا»ده و سائر شونك کبك ناچار مقصدلی غزته لرده یازلغان نرسه لر، یا بتونله‌ی یالغان و خیال، یاکه بر گه یوز مرتبه آرتدرلغان مبالغه‌لردر. شوندی یالغانلر یازوب طورغانلغی ایچون فرانسوزچه «ماتهن» غزته‌سینك استانبول مخبری «کوئنه» اسملی بر شخصنی تورکیه بو کونلرده رسما مملکتدن طرد ایتدی. آندی غزته لرنك مخبرلری، اوز خیاللرندن ایسابلهب چغارغان یالغانلرنی استانبول تیلیغرافخانه لرندن یبارر گه ممکن بولماغاچ یازوب رومانیا پراخودلرینه بیره‌لر. بو پراخودلر موندن هر کون کیته‌لر و دیکزگه چغو برلن شول یازلغان نرسه‌لرنی چبقسز تیلیغراف ایله کوستنجه‌گه بیره‌لر وآندن تیوشلی یرلرینه عادی تیلیغرام روشنك کوندره‌لر ایکان.

صکره، موندی مخبرلر، خبر تیزره‌ك ایرشسون دیب غایت آشغوب بیره‌لر، موندهٔ‌غی احوالنی هیچ ره‌تله‌ب آ گلامیلر، تحقیق ایتمیلر، تورك و اسلام دشمنی بولغان اوته بیرو ارمنی، بلغار، گریك لردن یاریم یارطی ایشته‌لرده تیزره‌ك خبر بیرر گه فاریلر. شونك، ایچون خبرلرینك بیك کوبسی اعلسز و حقیقت‌گه خلاف بولوب چغادر.

مونده، حاضرگه خلق نك اچن پوشـورغان برگنه نرسه بار. اولده، صوغشنك تورکلر ایچون موفقیتلی بر صورتده دوام ایتوب طورغان وقتنده، حکومتنك صلح مذاکره‌سن یاکیدن باشلاو احتمالی حقنده‌غی خبرلردر. خصوصا، لوندون‌ده‌غی تورك وکیلی رشید پاشا یرینه، سابق صدر اعظم حقی پاشا تعیین ایتلووی و حتی آنك بو کونلرده استانبولدن شونده‌کیتووی حقنده‌غی روایتلر خلقنك ممنونیتسزلگن موجب بولا باشلادی: «بو یولی قورال برله‌ن قازانغانننی سیاست برله‌ن غائب ایتماسه‌ك یارار ایدی» دیلر.

خارجیه و داخلیه مینیسترلری برله‌ن کوریشورگه مساعده‌لرن صوراغان ایدم. ایکیسیده مساعده ایتوب وقت‌لر تعیین ایتکانلر. بو کون کوندز ۱۲ده شونلر ایله کورشمك ایچون باب عالی‌گه بارام. آلاردن ایشتکانلرمنی کیله‌چك مکتوبمده یازارمن.

۲۹ غنوار.

٤٧

خارجیه و داخلیه مینیسترلری حضورنده

تورکیه‌نك خارجیه مینیستری پرنس سعید پاشا و داخلیه مینیستری حاجی عادل بك ایله کوریشورگه تله‌ب مساعده‌لرینی ایسته‌گان ایدم. ایکیسیده مساعده بیروب، مینی قبول ایچون کیچه‌گی کوننی تعیین ایتکانلر. قبول ساعت‌لری باشقه باشقه بولغانلقدن ایکی‌سی برلن‌ده کوریشورگه موفق بولدم.

تورکیه‌نك خارجیه و داخلیه مینیسترستوالری ایکیسیده «باب عالی»ده در. خارجیه مینیستری طرفندن قبول وقتی کوندز ساعت ۱۲ده تعیین اولندیغندن، ۱۲گه چیرك قالا باب عالی‌نك خارجیه نظارتی دائره‌سنده حاضر بولوندم. باب عالی‌نك اورام بوینده‌غی زور قاپقه‌سی هر وقت آچیق طورا و قاپقه‌نك ایکی یاغنده ایکیشه‌ر صالدات و پالیسه‌یسکیلر قاراول طورالر. لکن، بونلر ایشك آلدینه کروگه مانع بولمیلر. اوزك شك‌لنوب طورماسدك طوب طوغری باروب کروب کیته‌سن. اریره‌ك قیلانوب کرسه‌ك چیست بیروبده قالالر. شول آچیق قاپقاغه قارشوق بیك یافن برده باب عالی‌نك اصل زور ایشگی بار. اولك

آچق طورا. آنده‌ده قاراول بار. لکن اول‌ده اچکه کروب کیتوگه مانع بولمی. کم بولووکنی و نیچون کیلووکنی صوراب طورمیلر. اوزیکه کیره‌ك یرگه باروب یتکانچه‌گه قدر شولای باراسن. شونك ایچون، باطر انور بك اوزینك بر نیچه دیسته ایبداشلری برلن طوپ طوغری باب عالی‌نك اچینه کروب کیتوب، بر ساعت اچنده کامل پاشا کابینیتن توشورگانلکی شیکللی، طاغن شوندی برمر باطر یوره‌کلی کشی بر ایکی دیسته کشی ایله کینه هیچ سؤال و صوراوسز شونده کروب بو کابینیتنی‌ده آلماشدروب چقماس دیب أیتوب بولمی. بتون تورکیه‌نك روحی وسیاست مرکزی بولغان باب عالی‌نك بو قدر ضعیف صاقلانووی شرق‌گه مخصوص بر ساده‌نك اثری بولسه کیره‌ك.

خارجیه نظارتی دائره‌سینه باروب یتدکدن صوك نوبت کوتوزالینه کردم و قارتوچکه‌منی مینیسترگه تقدیم ایتدردم. زالده نوبت کوتوچی کشی کوب توگل، طانودقلرمدن طرابلسلی شیخ صالح افندی و طانومادقلرمدن ایکی اوچ تورك بار ایدی. شول آراده زال‌غه آوستریا سفارتخانه‌سینك قاواصی ایله بر اجنبی کیلوب کردی. کارتوچکه‌سن مینیسترگه یبارتدی. مینیستر آنی نوبتسز قبول ایتدی. صوکره‌دن، بونك آوستریا سفارتی‌نك ترجمانی بولغانلغن آکلادق.

نهایت، نوبت میکا کیلوب یتدی. مین سعید پاشا ایله آلوکدن بر مرتبه کورشکان و بر قدر طانشقان بولغانغه کوره، بولمه‌سینه کرگاچده اسمم برلن أیتوب بیك خوش قبول ایتدی. قول بیروب کورشدی. اوطورغه اورن کورسه تدی. کابینیتی زور بر بولمه‌دن عبارت بولوب، باب عالی‌نك دیکزگه قاراغان یاغنده، اوستکی قاتده‌در. ترزه‌لرندن دیکز و بوسفور منظره‌لری کورینوب طورا.

سعید پاشا بولمه‌سنده اوزی‌گنه ایدی. اولا اوزن مینیسترلکی ایله تبریك ایتدم. رحمت أیتدی و: «بویله بر زمانده شوندی مسئولیتلی بر خدمتنی التزام ایتووم فی‌الحقیقه نفس ایچون آور بر اشدر، لکن قولدن کیلکان قدر خدمت ایتونی وظیفهٔ وجدانیه دیب بله‌من» دیه علاوه ایتدی.

بر ایکی نرسه حقنده اوزندن معلومات صورارغه مساعده ایتوون اوتندم. یاری دیدی.

ـ حاضرنده صوغشنك تورکیه ایچون فائده‌لی بولغانلغی ایشتلوب طورا. شونك ایله برابر، اورتالقده صلح مسئله‌لریده سویله‌نه و بونك، متفقلردن بیگره‌ك تورکیه طرفندن قوزغاتلغانلغی و تله‌نگانلکی آکلاشیلا. بو درستمی، درست ایسه بونك سببی نیدر؟ دیدم.

بوکا قارشی سعید پاشا :

ــ درست ، صلح مسئله‌لری سویله‌نه . تورکیه مطلق صوغشو طرفنده توگل، اگر حیثیت و ناموس ملی‌مزگه موافق صلح یاصارغه راضی بولدیلر ایسه بز صلحنی صوغشدن آرتق کوره‌مز، حاضرگی صوغش بزنك فائده‌مزگه بولوب طورغانلقدن، دشمنلرمز اوزلرینك اولـگی طلبلرن اوزگارتب ، بزگه مساعد شرطلرغه کونارگه تیوش دیب اویلیمز ، شونك ایچونده صلح مذاکره‌سی باشلانوغه قارشی کیلمی‌مز، لـکن بونی باشلاو صوغشنی طوقتاتو دیگان سوز توگلدر، صوغش اوز یولی برلن ، صلح مذاکره‌سی اوز یولی برلن دوام ایتوب طوررغه ممکن ، دیدی .

ــ ادرنه‌نی بلغارلرغه قالدروب ، آنده طرابلس ده‌غی شیکللی تورکیه طرفندن نائب‌السلطان قویوب کیلشو حقنده سوزلر چققان ایدی، تورکیه بوکا نیچك قاری ؟ دیدم .

ــ حکومتمز بوکا قطعیا مخالف در، بویله ایتونك هیچ معناسی یوقلغی، باری ظاهری بر کوز بویاودن‌غنه عبارت ایکانلـگی هر کم‌گه معلومدر. بز آلای آلماشوب قالورغه تله‌می‌مز، ادرنه‌نی قوتقارر ایچون بار کوچمزنی صرف ایته‌چکمز و بوکا موفق بولورمز دیب امید ایته‌مز، دیدی .

کیلشدرو حقنده حاضرنده یاوروپانك مداخله‌سی بولوب بولماغانلغن صورادم . یاوروپا البته صلح نك تیزره‌ك بولوون تلی، تیزره‌ك کیلشونی ایکی یاق‌غه‌ده توصیه ایته ، لـکن، صوغشده بره‌ر قطعی نتیجه کورلـگانچه‌گه قدر مداخله ایتماسه کیره‌ك در، دیدی . دخیده بر ایکی نرسه‌لر حقنده اوته بیرو سویله‌شکانلرنك صوکنده مساعده‌سن صوراب یانندن چقدم . مین چققانده قبول زالنده آنك یاننه کررگه نوبت کوتوب طوروچی ینه دورت بیش کشی بار ایدی .

ساعت برده داخلیه ناظری حاجی عادل بك طرفندن قبول اولوناچغم بیان ایتلدگندن ، طوغری داخلیه نظارتی دائره‌سینه کیتدم . آنده بیك آز کوتارگه طوغری کیلدی . یاننه کروم برلن :

ــ سزنك ایله کوریشورگه ایکی اوچ مرتبه وعده‌له شدیگمز حالده، مع‌التأسف، حاضرگه قدر کوریشه آلمادق ، خوش کیلدیکز، دیدی .

انقلابدن آلوك مین حاجی عادل بك ایله کوریشورگه تلهب اوزینه بالواسطه مراجعت ایتکان واولده مع‌الممنونیه مساعده ایتوب وقت تعیین قیلغان ایدی . تصادفی بر مانع سببلی اول وقتده کوریشه آلمی قالدق . صکره اول میکا یاکیدن

مسلمانلر ، اسباب بعثت پیغمبریه اولان مکارم اخلاق ایله اتصاف ایدوب قالدقدرنسبت خیبت وخسرانه اوغرایورلر . بنی البشر مشترك اولان رقیاسه مدنیه وعالم اسلامك وحی استفاده ایتدیکی اخلاق الرحیم وجزیه نك - اعمال وفرائضه دینیه مثلو - بنی المسلمین محافظه ونشر وتعمیمنه خدمت حصه اولدیغی قناعتنجه اخلاقسز مدنیت پایه‌سنه اولدیغی کبی ترقی وتحرز آمر اولان احکام دینیه‌سنی صفحه اصلیه‌سیله متحداً محافظه ایدن اقوامك برساحه وجوده شوکت وصولتی محسوس اولدیغنه

حاجی عادل بك نك قول یازووی .

بر وقت تعیین قیلدی. بو دفعه‌سنده دخی بعض بر سببلر ایله کوریشه آلمی قالغان ایدك.

التفاتلرینه تشکر ایله، الوك کوریشه آلماوده مینم طرفدن بولغان قصورلر ایچون عفو اوتندم.

بر آز سویله‌شکاننك صوکنده، بو یاصالغان انقلابقه ولایتلرده‌گی اهالینك نی کوز برله‌ن قاراغانلقلرن صورادم و: «بعض اجنبی غزته‌لر آناطولی ولایتلرنده، یاکی حکومت‌گه وصوغشنی یاکیدن باشلاوغه قارشی عدم ممنونیت بار، دیب یازالر، بو طوغریمیدر؟» دیدم.

بوکا قارشی حاجی عادل بك اوشبو مآلده جواب بیردی:

ـ انقلاب‌دن بتون اهالی ممنوندر، والیلردن هر کون کیلگان خبرلرده بو خصوصده آچق معلومات بیریلوب طورا. صوغش یاکیدن باشلانونی خلقنك نی قدر سوینچ برله‌ن قارشی آلغانلغن أیتوب طورغه‌ده حاجت یوق. ولایتلردن کیلوب غزته‌لرگه باصلغان تیلیغراملر بوکا شاهدر. هر طرفده اعانه جیالر، هر برده کوکللی فرقه‌لر تشکیل ایتله، صوغشنی یاکیدن باشلار ایچون ادرنه‌ده آتلغان برنچی طوپ، خلقنك اوستنه چوککان قارا پرده‌نی یرتوب، آنلرنی آینتوب یباردی، آنلرنی اویاتدی، باقساکزله هر طرفده‌غی حرکت‌گه، بارمی ایدی ألوك موندی حالرا! بونلر بارسیده خلقنك یاکی اداره‌دن و یاکی اداره‌نك طوتقان سیاستندن راضی بولولرینه علامتدر.

صکره مین حاجی عادل بك دن:

ـ بعض اجنبی غزته‌لری تورك عسکری آراسنده اختلاف بارلقنی، انور بك آیاستفانوس ده توقیف ایتلوب چتالجه‌غه باروویته مساعده ایتلمه‌گانلکنی، یاکی حکومت‌گه قارشی عسکر آراسنده آگیتاتسیه بولغانلقنی یازالر، بونلرنك آزمی کوبمی اساسی بارمی؟ دیدم.

حاجی عادل بك:

ـ افندم، موندی خبرلرنك اساسی اول غزته‌لرنك خیاللریدر، بزگه شوندی نرسه‌لر تله‌ولریدر، یوقسه بوندی نرسه‌لر یوقلغی، بونلرنك بارسیده یالغان ایکانلگی هر کم‌گه‌ده معلومدر. مونه اوزکز استانبوله طوراسز، شوشی خبرلرنی مخصوص صوراشوب قاراکز، تورلی کشیلردن صوراکز، انور بك طوغرلاده، حاضرگی حکومت‌گه طرفدار بولغان و بولماغان کشیلردن، یاکه چتالجه‌دن قایتوب یوری طورغان آفیتسرلر و صالداتلردن صوراشکز، امینم که، موندی

خبرلرنك هيچ اصلی بولماغانلقنی همه‌سیده سزگه أیتورلر. حاضر الحمدلله مملکت احوالی و عسکر آراسی غایت طنچ، حتی عادی وقتده‌غیداننده آرتوغراق طنچ. باشمزغه کیلکان فلاکتلر حاضر بزنك بارمزنی برله‌شدردی، شخصی اشلرنی اونوتدردی، حاضر کوره‌سز، وطن مدافعه‌سی ایچون بتون ملت بر آوزدن آیاقده قالقدی، دی.

صکره حاجی عادل بك یازو اوستالی‌نك طارتماسن آچوب بر تیلیغرام چغاردی و: خارجده‌گنه توگل، بزنك اوز مملکتمزده‌ده یالغان فابریقه لرنده بعضا نیندی خبرلر ایجاد ایتلگانلکنی مین سزگه کورسه‌تیم، دیب تیلیغرامنی اوقورغه طوتوندی. بو تیلیغرام‌نی کیچه تونله ساعت برده مینم ایوومه ایلتوب بیردیلر، صروچنی بیرلکان، دی. تیلیغرام آناطولی‌نك طرسوس شهرندن بیریلوب بویله یازلغان: «ادرنه‌نك بلغارلرغه تسلیم ایتلووینه، صدر اعظم محمود شوکت پاشانك أوتریلووینه، انور بك‌نك یار الانوینه فوق‌العاده قایغورامز، بو خبرلر حقنده تیزره‌ك معلومات بیروو کزنی اوتنوب تیلیغرافخانه‌ده ماشینه یاننده جواب کوته‌مز.»

ــ مونه کوردیکزمی، دی حاجی عادل بك، بو خبرلرنك ذره قدر اصلی بولوب بولماغانلغی اوزکزگه معلومدر. لکن، بو اشلرنك شولای بولوون تله‌وچیلر طرسوس شیکللی یرلرگه قدر یتشوب خلقنك ذهنن شاشرتورغه طریشه‌لر.

صکره، حاجی عادل بك‌دن اصلاحات داخلیه‌نك نی حالده بولغانلغن ونیندی بر یول طوتولاچغن صورادم. بو حقده اوشبو مألده سویله‌دی:

ــ مین بو اورنغه کیلکانده، ولایت اداره‌لرینك اصلاحاتی حقنده حاضرله نگان سیگز تورلی قانون لایحه‌لری بار ایدی وبونلرنك هیچ برسیده محلنده تطبیق ایتلوب قارالماغان، بنأ علیه، موافق بولوب بولماولری تجربه ایتلمه‌گان ایدی. شوکا کوره، مین درحال، حاضرگی کونده معزولیت یاکه اورنسزلق ایله استانبولده بولونغان سابق والیلردن عبارت بر کمیسیه توزوب، قرار ایچون بو لایحه‌لرنی شول کمیسیه‌گه طاپشردم. کمیسیه حاضرنده شونك ایله مشغولدر. اول اوزنچه بر قرارغه کیلکانلرنك صوکنده اوزم‌ده قاراب، اوز فکرلرمنی‌ده قوشوب مینیسترلر مجلسینه تقدیم ایته‌چکمن. صکره ممکن قدر تیزلك ایله بو قانونلر ولایتلرده تطبیق ایتلورگه باشلایه‌چقدر.

مین:

ــ بو قانونلرده اساس، مرکزیت اصولیمی، یوقسه عدم مرکزیت اصولیمی

طوتولاچقدر، همده بتون ولایتلر ایچون قانون بر توسلی‌می، یوقسه اورننه و ایجابنه کوره تورلی تورلیچه‌می یاصالاچقدر، دیه صورادم.

حاجی عادل بك بوكا قارشی :

ــ ولایت قانونلری توزولـگانده توسیع مأذونیت اصولی اساس طوتولاچق همده محلی احتیاجلر نظر اعتبارغه آلنه‌رق، لزومنه کوره نظاملر تورلیچه بولورغه ممکندر، دیدی.

ــ سوریه و ارمنستان حقنده نی فکرده‌سکز؟ اول یرلرده شوندی قانونلر ایله قناعت‌لنورلرمی؟ حاضرگی آ کلاشوغه کوره، اول یرلر اوزلرینه کوبره‌ك حقوق صورارغه اوخشیلر، دیدم.

حاجی عادل بك بوكا :

ــ هیچ شبهه‌سز، آنلرنك تله‌گان نرسه‌لری جدی و حقیقی اصلاحاتدن عبارت بولاچقدر. حکومت‌نك تله‌گانی واشله‌رگه قرار بیرگانی‌ده شولدر. شونك ایچونده ایکی آراده اختلاف چقمایاچغنه امینم؛ حاضرگه قدرده بر چوق لایحه‌لر توزولـگان، گوزه‌ل سوزلر سویله‌نگان، اما موندن صوك ایندی آلار ایله قالوـ نمایه‌چق، اش اشله‌نه‌چکدر، مونی بالفعل کورگانده هر طرفده ممنونیت حاصل بولاچاغی شبهه‌سزدر، دیدی.

بو آراده کورشی بولمه‌دن سابق بیروت والیسی حازم بك کیلوب کردی. حاجی عادل بك مینی آنك ایله طانشدررغه تله‌گان ایدی، بز آلوکدن طانش اولدیغمزنی بیان ایتدك. اول کورشی بولمه‌ده، شول سابق والیلردن عبارت کامیسیه‌ده ولایتلر اداره‌سینك اصلاحات لایحه‌لرن قاراو ایله مشغوللر ایکان. حازم بك عادل بکدن بیروت ولایتنه متعلق قانونلرنك بر ماده‌سینه دائر بر ایضاح صورادی. حازم بك‌دن صوك میندہ اوزاق طورمادم. حاجی عادل بك ایله کوریشوب چقدم.

حاجی عادل بك موندہ تورك رجالی‌نك ایك فعال، ایك مستقیم، ایك ناموسلی و ایك یاخشی قلبلی کشیلرندن برسی اولمق ایله مشهوردر. برگنه مرتبه کوریشو ایله کشینی طانو چیتن ایسه‌ده بو کشینك شول شهرتنه مناسب بر ذات ایکانلـگینه مین بیك نق اشاندم. حتی داخلیه مینیسترلـگی ایچون حاجی عادل بك‌نك کوکل صافلغینی و یاخشی لغینی آرتوغراق طابدم.

ها، یازارغه اونوتقانمن ایکان. کورشکان وقتده حاجی عادل بك‌گه :

ــ بعض اجنبی غزته‌لر ایسکی حکومت طرفدارلرینك چیت مملـکتلرگه

کیتولرینه یاکی حکومتنك بیك یاخشی کوز برلن قاراغانلغن، حتی کیتو ایچون بعضیلربنه یاردمده ایتکانلگن یازالر، لکن، طبیعی، بو طوغری بولماسه کیره کدر، دیدم.

بوکا قارشو اول:

ــ مملکتنی طاشلاب چیتگه کیتارگه هیچ لزوم یوقلقنی، هر کمنك حقوق و حریتی قانون دائرهسنده تأمین ایدلمش اولدیغنی داخلیه نظارتی اسمندن رسما اعلان ایتدم، حکومت هیچ کمنك چیتگه کیتووینه بر لزوم کورمی، بلکه بالعکس، مقتدر ذاتلرنك موندہ طوروب وطن و مملکت فائدهسی ایچون برگه اشلهشولرینی تلی. شونك ایله برابر، اوزلری کیتارگه تلهگان کشیلرنك کیتولرینه مانعده بولا آلمی. چونکه هر کم کیتارگه وقایتورغه خردر. آقچه بیرو مسئلهسینه کیلسهك: حکومتنك خزینهسنده حاضرگه معالتأسف بر طاقم آرتق آقچهلر یوق، که آندی لزومسز اورنلرغه صرف ایدلسون. خزینه مزنك حالی معلومدر. همده کیتوچیلر اکثریا کامل پاشا، سابق شیخ الاسلام جمال الدین افندی، سابق خارجیه، داخلیه و مالیه ناظرلری کبی غایت بای آدملردر. بونلرنك حکومت یاردمینه مراجعت ایتو احتمللری یوقدر، دیه جواب بیردی.

۳۰ غنوار.

٤٨

صوغش حقنده موندہ نیچك ایسابلیلر. روس قرهیسرندن یاکلش طوب آتیلو. روس صلیب احمر هیئتی.

موندهغی احوالده حاضرگه زور اوزگارش یوق. اشلر بوندن اولگی مکتوبمده یازغانمچه دوام ایتوب طورا. صوغش خبرلرن بیك قصقهغنه ایتوب حکومت رسما اعلان ایته بارا. اگر بونلر طوغری ایسه چتالجهده بلغارلر همان کیری چیگنوده دوام ایتهلر. ادرنهنی طوپقه طوتو هنوز اولگیچه دوام ایتسهده، تورکلرده آنلرغه بیك نق قارشی طورالر. بلغارلرنك آیتورلك موفقیت قازانغانلری یوق. ادرنهنك اچنده آزق و قورال بار. عسکرنك روحی یاخشی. شهرده بانقه معاملهلری منتظم روشده دوام ایته. حتی ادرنه مدافعی شکری پاشا

خلقنك اچی پوشه‌اسون دیب کینیماتوغرافلرنی‌ده آچدرغان. خلق آنلرغه یوروب راحت راحت تماشا ایته‌لر. بلغار طوبلرندن بر ایکی محله‌نك بنالری ضرر لانمش ایسه‌لرده حاضر آنلرده توزه‌تلمکده‌در لر.

هوالر طومانلی بولغانلقدن، کلیبولی طرفلرنده زور صوغشلر بولمی طورا. واق صوغشلرده تورك عسکری نق فارشی طوروب اوزلرینك اورنلرن مدافعه ایته‌لر، حتی آقرن بولسه‌ده همیشه آلغه طابا بارالر. تکفور طاغینه توشورلگان تورك عسکری ایله چتالجه‌نك صول قاناتنده‌غی عسکر برله‌شکانلر. اوك قاناتنده‌غیسینك‌ده برله‌شووی امیدلی. شوندن صکره تورك عسکری عمومی هجوم باشلار. لوله‌بورغاز تیره‌سنده زور صوغش بولور، مسئله‌نی شول حل ایتار. اگر شونده تورکلر جیکسه‌لر ادرنه‌نی قوتقارغه کیتارلر، ادرنه‌نك مارت آخرلارسز بیریلو احتمالی یوقدر. بناء علیه، اشلر امیدسز توگلدر.

مونه، حاضرنده مونده عمومیتله حکم سورگان فکر شوندن عبارتدر. اکثریت شوکا اشانا و شولای بولاچاغینه امیدله‌نب طورا. ایکی اوچ کون آلوك، کلیبولی طرفنده زور صوغش بولوب تورکلرنك نق جیکلووی و بیش آلتی مك مجروح و تلفات بیرولری حقنده آوزدن آوزغه خبرلر طارالدی. لکن، حاضرگه قدر بو خبرنك درست ایکانلگن بلدرمچك بر علامت کورلگانی یوق. حکومت بو حقده سکوت ایته. غزته‌لر بو خبرنی تکذیب ایتدیلر. شول سببلی اشنك اصلن بلوب بولمی. فی الحقیقة، کیره‌ك کلیبولی طرفندن و کیره‌ك چتالجه یاغندن مجروحلر کیتریلوب استانبول خسته خانه‌لرینه یرله‌شدرله طورالر. اما بولار آلای کوب توگل. اچه‌ر، بیشه‌ر، نهایت یکرمیشه‌ر اوتوزار کشی بولا.

«تان» غزته‌سی تورکیه‌نك «شارکوی»گه یکرمی پاراخود عسکر توشورگه تله‌دیگنی، لکن بلغارلر طرفندن هجوم ایتلوب، بیك کوب تلفات ایله کیری چیگلدکلری وپراخودلرینه تویه‌لوب کیری کیتدکلرینی یازا. بعض چیت غزته‌لر تورك عسکری آراسنده اختلاف، نزاع و حتی اوتریشلر بارلقنی یازالر. بونلر حقنده مونده هیچ معلومات یوق. چتالجه‌دن، کلیبولی‌دن آفیتسرلر، صالداتلر، یاره‌لیلر قایتالر، یاکیلری کیته‌لر، خلاصه: قاتناشو دائما بولوب طورا. اما، هیچ برسی‌ده آندی خبرلرنی بلمیلر. عسکرده روح کوتارنکی، آزق کوب، عسکر صوغشنی تلی، دیلر. اوزمده، کلیبولی‌دن قایتقان و گلخانه خسته خانه‌سینه یاتقرلغان صالداتلرنی کوروب سویله‌شدم. آلارده شولای دیلر. اجنبی غزته مخابرلرن صوغش میدانده یبارمیلر و عسکر آراسینه کرتمیلر. شول سببلی

آنلر طرفندن بیرلشگان خبرلرنك حقیقت‌گه موافق بولووی شبهه‌لی، بلکه افکار عمومیه‌نی چوالتور ایچون بك اوغلی دائره‌لرنده‌گی گریك، فرانسوز، ارمنی منبعلرندن چغارلغان خبرلرگنه بولووی احتمالدر.

شونك ایله برابر، اگر عسکر صوغشده موفقیت قازانا آلماسه، آخرنده ادرنه‌نی بیروب صلح یاصارغه مجبوریت کورلسه حاضرگی حکومت‌نك و اتحاد ترقی جمعیتی‌نك حالی مشکل‌لك‌گه توشه‌چگی شبهه‌سز دیب أیتورلك‌در. چونکه بو وقت، اتحاد و ترقی دشمنلری بولغان کشیلر بتون کوچلریله آنی یغارغه طریشه‌چقلر و خلقنی آنلرغه قارشی قوتورتاچقلردر. خلقنك اوزنده اساسلی صورتده آك بولماغانلقدن، بو کون اتحاد و ترقی یاقلی بولغان کشیلر، ایرته‌گه آکا دشمن بولوب بتون فلاکتلرنی طاغن شوندن کوره باشلاولری‌ده برده عجب توگلدر.

صوغش حقنده یوغاریده یازغانم فکرلر خلق فکرلریدر. اما، حکومت‌نك اوز فکری خلق فکرندن امیدسزره‌ك بولغانلغی آکلاشیلا. حکومت، کیره‌ك صوغش برلن، کیره‌ك صلح طریقیله ادرنه‌نی قوتقارونی امید ایته آلمی توسلی کورینه. شونك ایچون‌ده حکومت صلح مسئله‌سن قوزغاتونی و عسکر یاکیدن نق جیکلماسدن آلوگره‌ك کیلشوب قالونی فایده‌لی‌راق طابقانغه اوخشیدر. لکن، بونی خلق‌غه آچق بلدررگه جسارت ایته آلمی. شوکا کوره، لوندون سفیری توفیق پاشانك کیلشو مسئله‌سن قوزغاتوون و حقی پاشانك هم شونك ایچون لوندون‌غه یبارپلووون، حکومت، غزته‌لر آرقیلی بیك مبهم عباره‌لر برلن قاچاماقلی صورتده‌گنه آکلاتادر.

شونك ایله برابر، صوغش میدانلرینه استانبولدن عسکر یبارو، قورال، آزق کوندرو اولگی شیکللوك دوام ایته. آز آز بلغار اسیرلریده کیتریله طورا. مدافعهٔ ملیه جمعیتی نق اشلی، کوکللی و فدائی فرقه‌لری کوندن‌کون کوبایه و آرتا بارا. اعانه‌لرده بایتاق کوب جیولا طورا. استانبولنك اوزنده بیك طنچلق. بلغار و یونانلرنك مونده کرو احتمالرن هیچ ایسکه آلغان کشیده یوق. آنی اصلا احتماللده طوتمیلر. چونکه چتالجه‌دن و چناق قلعه بوغازندن دشمنلرنك أوته آلولرن ممکن کورمیلر.

استانبولده طوروچی گریکلر و بلغارلرنك تورکیه‌گه قارشی دشمنلق طاراتوب، فتنه قوزغاتب طوروچی‌لرندن یوزلهب کشینی مملکتدن طرد ایتدیلر. بایتاقلری قورقشوب اوزلری کیتدیلر.

یانوار ۲۹ نده ایرته ساعت ۱۰ لرده بیك قاطی بر طوب آتلوب استانبولنی یاكغراتدی. هر كم «بو، نی بولدی ایكان؟» دیه حیرتده قالغانلر ایدی. صوكندن آكلاشلدی كه، روسیه‌نك موندہ استانبول قارشوسنده طوروچی «روستیسلاف» آدلی صوغش پراخودندن بر طوپ آتلوب، یدره‌سی، سلطان طورا طورغان «طولمه باغچه» سرایی‌نك قاپقه‌سی یانندہ‌غی تیمر رمشه‌تكه‌نی قوپتاروب طاشلاغان. صكره شوندہ‌غی بر آغاچغه به‌ریلوب یرگه توشكان. تورك پالیتسه‌سی درحال بو مسئله‌نی تحقیق‌گه كریشوب روس پراخودینه كرگانلر. آنده: «اوپراژنیه یاصالغانده یاكلش آتلوب كیتدی، حاضر عفو اوتنورگه چغامز» دیگانلر. هم فی‌الواقع قره‌یسرنك قوماندانی سرای همایون‌غه باروب عفو اوتنگان و روسیه سفیری خارجیه نظارتنه ایضاح بیرگان و شونك ایله مسئله تمام بولغان. یدره‌نی‌ده تورکیه‌نك بحریه نظارتنه یبارگانلر.

بو واقعه رسمی جهتدن شولای تمام بولسه‌ده خلق‌غه بایتاق ناچار تأثیر قالدردی. بتون تیره یاق گوژ ایتوب خلق طولوب و پراخودلر یوروب طورغان بر زمانده طوپ‌نك یاكلش آتلووینه و خصوصا آنك سلطان سرایی ایشگی توبینه باروب توشووینه بیك عجب‌سنه‌لر. بزنك عسكر بلغارلرنی آزراق جیكه باشلاغاچده روس صوغش پراخودی اوزلرینك بارلقلرن و یدره‌لری‌ده طولی ایكانلكلرن ایسكه توشوروب قویارغه لزوم كورمه‌دیمی ایكان، دیلر.

روس قزل ته‌ری جمعیتی‌نك موندہ‌غی هیئتی بو كونلرده روسیه‌گه قایتوب كیتدی. هر نه قدر، سفیرمزنك زوجه‌سی ماریا نیقولایوڤنا گیرس جنابلری تورك مجروحلرینه یاردم خصوصنده كوب اجتهاد ایتمش ایسه‌ده، آنك حمایه‌سنده بولغان بو هیئت ایله تورك هلال احمر جمعیتی آراسنده مطلوب درجه‌ده صمیمی مناسبت حاصل بولا آلمامشدر. چاماسی روسیه‌دن كیلگان دوفتورلر و خسته قاراوچیلر هیئتی تورکلرگه بیك یاقنلاشماینچه اوزلری مستقل‌رهك اش كورگه تله‌گانلر. اوزلرینه صووغراق قارالغاچ موندہ‌غی هلال احمر هیئتی‌ده آنلر ایله یقین مناسبت یاصی آلمامشدر. شونك ایله برابر، روس هیئتی كوب مجروحلرنی قارادی، مادام گیرس‌نك غیرت و همتی سایه‌سنده آنلرنك استراحتلری تأمین ایتلدی. ذاتا، مادام گیرس غایت یاخشی قلبلی، شفقتلی و انسانیت طرفداری اولمق ایله مشهوردر. جامعلرده‌گی مسلمان مهاجرلرینه گله نیچه مرتبه‌لر بالذات اوزی باروب، یاكه كشی یباروب اعانه‌لر، آشاو اچو نرسه‌لری، كیوم صالوملر طاراتدردی. سفارتخانه‌نك بر بولمه‌سنده موندہ‌غی كبار روس خانملری هركون

جبیلوب مجروحلرگه و مهاجرلرگه طاراتور ایچون کیوم صالوم، یتاق اسبابی تگوب طوردیلر. مادام گیرس قدرغه خسته خانه‌سنده خدمت ایتوچی روسیه‌لی گلثوم، مریم و رقیه خانملرنی اوز بالالری کبك یاقن کوروب یش یش حاللرن کیلوب بله طورا. بعضا اوزینه چاقرتا یاکه یوروتوب کیتررگه آلدرتا. صوغش یاکیدن باشلانغاچ ماریا نیقولایوڤنا، روسیه ده‌گی مسلمان غزته‌لرینه اوزی اسمندن خط یازوب، مجروحلر فائده‌سینه اعانه جیولرن اوتنورگه‌ده تله‌گان ایدی. لکن، اوزندن بولماغان بر سبب ایله بو اش بولماینچه قالدی. مادام گیرس تورکلرنی یاراتا و قزغانا: «جامع‌لرده آقچه طاراتقانده مهاجر بالالری بر قات آلوب کیته‌لر، کم آلغانن طانوماینچه بعضا قایسیلرینه ایکنچی قات صوزاسن، شول وقت بالا باشن سلکه، آقچه‌نی آلمی، مین بر مرتبه آلدم ایندی دیگاننی آکلاتا، کچکنه‌دنوك بو قدر طوغری بولو نیندی زور بر فضیلت‌در» دی.

قدرغه خسته خانه‌سنده هلال احمرده بوشلای خدمت ایتوچی روسیه‌دن کیلگان کناگینه یلیزاویته نیقولایوڤنا آبالینسقایا تورك اینژینیرلرندن ناظم بك اسمنده بره‌وگه کیاوگه چقدی. مین ده کناگینه طرفندن وکالة نکاح مجلسنده حاضر بولوندم. اوزی طولا طرفندن اولوب، مذهبی پراوصلاونی‌در. مجروحلر قاراو خدمتنده هنوز دوام ایته‌چکدر. بیلگیه‌دن کیلوب کینه شول خسته خانه‌ده خدمت ایتوچی مادام هرمان نامنده‌گی بر خانم دخی بر تورك پاشاسینه کیاوگه چقدی. شولای ایتوب صوغش اوز یولنده، حیات اوز یولنده باروب طورادر...

۲ فیورال.

٤٩

تورکیه ایله سودا اشلری. «نوویه وریمه» مجبری و بر تاتار. تورك اوچاغنده مصاحبه‌لر. دارالفنون زالنده قونفرانسلر.

یالطه مسلمانلرندن رستم افندی پارپه‌توف تورکیه‌نك اینتیندانتستواسینه ۲۵۰ مك پود صالام، ۱۵۰ مك پود پچان، ۳۵ مك پود بغدای اونی قویارغه کیلشوب کانتراکت یاصاب، زاداتقه‌سن آلوب کیتدی. صالام‌نك پوطی ۵۲ تیندن، پچاننك پوطی ۷٦ تین‌دن‌در. اون‌نقن بلمه‌دم. پراؤوز آدیسه‌دن مونده پوطینه

۱۶تین ایکان. لکن، بو نرسه‌لر صوغش اسبابی صاتالدیغندن صوغش وقتنده یبارلگانده طوتلوب آلنو احتمالللری بار. شول سببلی بونلر صلح غه قول قویغاچ یبار یلورگه بولغان. پارپه‌توف بو اشلرنی روسیه سفارتی‌نك مصلحتی ایله اشله‌دی. روسیه سفارتی روسیه‌لی مسلمانلرنك تورکیه ایله تجارت اشلری یورتولرینه بیك یاخشی کوز برله‌ن قاری، مصلحتلر بیروب یول کورسه‌ته، قولندن کیلگانچه هر تورلی یاردمگه حاضر طورا.

بونلرنی یازودن مقصدم، روسیه مسلمانلرینك تورکیه ایله آلش بیریش‌گه باشلاولرن و روسیه سفارتی‌نك هر تورلی یاردمگه حاضر ایکانللگن، بناء علیه اش کورو اوکای بولاچاغن خاطرگه توشورودر. سودا ایتیم دیگان کشیلرگه مونده زور سودالر بولورغه ممکن. مثلا: خزینه‌گه طاغنوق ۶۰ مك پود اون کیره‌ك، دیلر. بو اونلر بزنك روسیه‌دن کیله‌در. عسکر آتینه اون مك‌له‌ب ایه‌ر کیره‌ك، ایه‌رنك بهاسی یوزه‌ر صوم تیره‌سنده تعیین ایتله، دی. حاضرگنه عسکرگه اون مك‌له‌ب پیرچاتکه آلدیلر. بوندی نرسه‌لر بارشیده بزنك روسیه‌دن کیتوریلورگه و مسلمانلر واسطه‌سیله اشله‌نورگه بیك ممکندر. لکن، تأسف که بزنك مسلمانلر چیت‌لر برله‌ن سوداغه کروشه آلمی طورالر.

«نوؤیه ژریمه» ایله تاتار، روسیه‌ده‌گنه توگل، استانبوله‌ده به‌ریشه‌لر ایکان: روسیه‌دن کیلگان یاش و ضیالی بر تاتار سوداگری بك اوغلنده طوقاتلیان ریستوراننده ایبده‌شلری برله‌ن اوطورغانده «نوؤیه ژریمه» نك مونده‌غی دائمی مخبری ماشقوف کیلوب بونلر ایله طانشقان ویانلرینه اوطورغان. سوز صوغش اوستینه آچیلوب، تورکلر وبلغارلر حقنده سویله‌نه باشلاغاچ ماشقوف: مین تورکلرنی یاراتام، آلار بیك یاخشی خلق، روسلرده تورکلرنی یاراتالر، بلغارلر اوصاللر فلان دیه سویله‌گان. تاتار: آلای بولغاچ بولارنی نیچون غزته‌گزگه یازمیسز؟ غزته‌گزده سز گل تورکلرنی یامانلاب غنه یازاسز بیت، دیگان. بوگا قارشی ماشقوف: مین یازام‌ده غزته‌گه باصمیلر دیه جواب بیرگان.

تاتار: اگر روسلر تورکلر حقنده بی طرف قاراسه‌لر نیچون آلارنك خسته و مجروحلرینه اعانه جیمادیلر، اول غنه توگل، حتی بزدنده جیدرتمادیلر، یاراتو شولایمی بولا؟ دیگان. بوگا قارشو ماشقوف: سز روسیه مسلمانلرینك یاشلری پانیسلامیزم غه خدمت ایته‌سز، برله‌شورگه آگیتاتسیه یاصیسز، سزگه نیچوك مساعده ایتسونلر، دیگان. تاتارده بوگا قارشی البته مناسب جوابلر بیرگان و «نوؤیه ژریمه» نك خیال فابریقه‌سنده یاصالغان «پانیسلامیزم» نك روسلر ایله

تاتارلر آراسن بوزوشدرودن باشقه بر نرسه‌گه خدمت ایتمایه‌چگن، «نوؤیه ژریمه» ایچون‌ده بونك شرفلی بر خدمت اولمایه‌چغن سویله‌گان. سوز اوزایغان، بحث قزشقان. نهایت، ماشقوف تاتارغه: «ناپلیؤات میکا سینك فکرك، مین سینك ۲۰ تین‌لك قهوه‌که قزقمیم، مین یلینه ۱۵ مك صوم ژالونیه آلوب طورام، مین قونسول بولوب طورغان کشی...» دیگان. بونك اوزرینه تاتار اورنندن سیکروب طوروب یودروغن تگی‌نك چیکه‌سینه توشورگانده ایبداشلری قولن طوتوب قالغانلر. صکره بو «وطنداشلر» بر برسندن آیریلوب کیتکانلر. ماشقوف مونده فضیلتسزلك ایله معروف وفضیلتلی کشیلر طرفندن سویولمی طورغان بر آدم ایکان. آنك برله‌ن اوچراشقانده شوندی حاللرگه طوغری کیلنه، دیلر وشونك ایچون‌ده اوچراشماونی مطلوب طوتالر.

تورك اوچاغنده هر جمعه کون، جمعه‌دن صوك ادبی، علمی، فنی مصاحبه لر بولا. طکلارغه کررگه هر کم‌گه رخصتدر. مونده تورك عالملری وفاضللری بعض مسئله لر حقنده ادبی روشده بحث‌له شه‌لر. اوتکان آطنه لرنك برسنده تورکلرنك اوزلرینه مخصوص صنایع نفیسه‌لری، طرز معماریلری بارلقدن وبونك عرب و عجم طرز معماریسینه باشقه ایدگندن بحث ایتلگان، کوب مثاللر کورسه‌تلوب اثبات ایتلگان ایدی.

صوکغی ایکی جمعه‌ده اسلامیت ایله مدنیت آراسنده‌غی مناسبتدن، دنیاده‌غی بتون مسلمان ملتلرنك آرتقه قالو و انقراض‌غه توشولرینك سببلرندن بحث ایتلدی. حمدالله صبحی بك اسمنده یاش و مقتدر بر ادیب بونك سببن اسلام ملتلرنك حاضرگی اصول تربیه‌لرنده، عائله حیاتی‌نك یوقلغنده، خاتونلرنك اسارتنده کوره، بو تربیه آلماشدرلماینچه طوروب مسلمانلرنك ترقی ایتولری ممکن توگل، دی. دارالفنون مدیری سامی بك: مسلمانلرنك تدنی وانقراضلرن، دینلرن یاخشی طانی آلماولرندن و آنك سببن‌ده دین‌نك عربچه بولوب، ملالر قولینه حصر ایتلوب قالوولرندن کوره، شونك ایچون‌ده عربچه بتون علوم دینیه کتابلرن تورکچه‌گه ترجمه ایتدروب خلقنك اوز قولینه طوتدررغه، خلق‌غه اوزینك حقوقن آکلاتورغه کیره‌ك. شوندن صوك فکر اویانو حاصل بولور، دی. ضیا بك اسمنده بر سوسیولوغ مسلمانلرنك بو حاللرگه توشولرن احوال اجتماعیه لرینك ناچارلغندن کوره، احوال اجتماعیه‌لری توزوك بولغان ملتلرنك دینلری نیندی بولسه‌ده ترقی‌گه مانع بولا آلمی، دی.

مصاحبه لرده دین حقنده یاخشوق سربست سویله‌شب محاکمه یوروته لر.

قزمیلر، آچولانشمیلر. ادب و تربیه دائرمسنده بحثنی علمی روشده بوروته‌لر. شول سببلی بو بحثلر شایان دقتدر.

شونی‌ده أیتوب اوتیم: بو بحثلر وقتنده اصلاحات دینیه حقنده بزنك روسیه مسلمان‌لرینك خدمتلری کوبره‌ك ایکانلکی، بو بابده آنلردن کوب نرسه‌لر امید ایتلکان لکی هر وقت ایسکه توشوروله. خصوصا، محترم عالممز موسی افندی بیگییف نك اصلاحات دینیه‌گه عائد کتابلرن بونده یاراتوب مطالعه ایتوچیلر، آنك فکرلرینك تیره‌نلگینه توشنوچیلر، بناء علیه روسیه مسلمانلری آراسنده شوندی یوغاری فکرلی بر اسلام عالمی یتشوویته غبطه ایتوچیلر آز توگلدر. موسی افندینك صوکغی، «خلق نظرینه بر قاچ مسئله» آدلی کتابن یاراتوب، دفت ایله اوقیلر. تلی‌ده مونده آکلاشورلق بولوون یارانالر. قرآن ترجمه‌سینك‌ده تیزره‌ك چغوون کوتوچیلر بایتاق بار. معمافیه بیك حر فکرلی کشیلر آراسنده‌ده قرآننی ترجمه‌گه مخالفلر کوبدر. هر نرسه‌نی عربچه‌دن تورکچه‌گه ترجمه ایتارگه کیره‌ك دیوچی سامی بك‌ده قرآن‌غه کیلگانده: آنسی کیره‌کماس ایندی، ترجمه ایتلماسون، اول عربچه قالسون، دی. البته بو، جسارتلری یتمه‌گانلکندر. جسور بر ذات ترجمه ایتوب چغارغاچ بارسیده شوکا قوشولاچقلری شبهه‌سزدر.

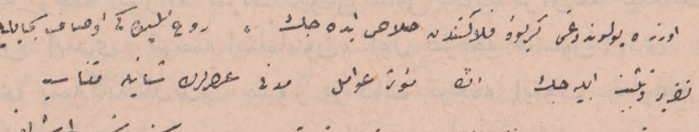
کیچه دارالفنون زالنده استانبولنك یدی اعدادی مکتبلری شاکردلرینه قونفرانس بیریلوب، حاضرگی احوال و آنلدن قوتولو چاره‌لری، بو خصوصده شاکردلرنك وظیفه‌لری نیلردن عبارت بولورغه تیوشلگی سویله‌ندی. زالده بیش آلتی مك شاکرد بار ایدی.

یوسف افندی آقچورا اوغلی شاکردلرنی: روم ایلینك موندن اوچ دورت آی اولکی خریطه‌سی ایله حاضرگیسن چاغشدروب قارارغه دعوت ایتدی و: «اگر قلبلرمزده حمیت، غلیان، هیجان بولسه بونی کورگانده باشلرمزنی طاشقه به‌روب أولمرگه تیوش ایدی. لکن، کافی درجه‌ده اثرلنمی‌مز، سزده‌ده، بزده‌ده روح یوق، مونك عیبی سزنك مکتب مدیرلریکزده، معلملریکزده و بزده‌در، بز سزنی تربیه ایته آلمادق، بز سزگه روح بیره آلمادق، مونه بزنی اورشوکز، بزگه‌آچولانکز، عیب بزده‌در، لکن سزده شولای بزنك کبك اوزکزدن صوکغی شاکردلر حضورینه چغوب عیبکز ایچون عفو تلمرگه حاضرله‌نوب یتشمه‌کز، بوکمالات توگلدر» دیدی ووطن قوتقارو حقنده گیرمانیاده، ایتالیاده مکتب شاکردلرینك نی قدر زور خدمت و فداکارلقلر کورسه‌تکانلکلرن مثاللر ایله سویله‌دی.

حمد الله صبحی بك، تورکیه‌ده اصلاحات یاصاو و یاوروپا اصول اداره‌سن قبول ایتو حقنده ایکی یوز یلدن بیرلی طرشلدیغی حالده بونی اشلهرگه هنوز موفقیت حاصل بولماغانلغن و حاضر شول یوزدن بتون روم ایلی کیتکانلگن، حتی بتون وطن تهلکه‌ده بولغانلغن بیان ایتدی، بونك سببی‌ده اسلاملرده‌غی تربیه‌نك واصول تعلیم‌نك ناچارلغی ایکانلگن، یاخشی تربیه‌نك نیندی بولغانلغن سویله‌دی.

مشهور تورك شاعری امین بك اوزینك بیك گوزه‌ل شعرلرن اوقودی. کینه آتاقلی تورك شاعر و ادیبی جلال ساهر بك گوزه‌ل بر نطق سویله‌دی.

بوگون شول زاله کینه خانملر جیولشی بار. مونده: خالده، فاطمهٔ علیه، نکار، مبروکه، حوریه، احسان رائد، نزیهه مخلصه، نقیه، فهیمه نزهت خانملر شعرلر، نطقلر سویله‌یه‌چکلر. نزیهه خانم اقتصادی بر نطق ایراد ایته‌چکدر.

نزیهه خانم‌نك قول یازووی.

بو کونگی خانملر جیولشی ناظمه سلطان حضرتلرینك تحت ریاستنده‌در.

بو صوغش وقتنده جیکلوده عیبلی بولغان کشیلردن باشقه، همه سیاسی عیبلیلر ایچون عفو عمومی قانونی چغوب سلطانلنك اراده‌سیله تصدیق اولوندی. لکن. شونسی عجب: مملکت ایچون غایت زور و مهم بر واقعه صانالورغه تیوشلی بولغان بو اش هیچ کم طرفندن ذره قدر التفاتقه آلنمادی. «ترجمان حقیقت»دن باشقه هیچ بر غزته مونك حقنده آتسینقه فلان ده یازمادیلر. مونده سیاسی عیبلی کشیلر آزمیدر، یوقسه آنلرنك عفو ایتلوب ایتلماولرینك اهمیتی یوقمیدر، آکلی آلمادم.

شیخ سنوسی وکیللری بیك زورلاب سلطان طرفندن قبول ایتلدیلر.

اوزلرینه زور حرمت و اکرام کورسه‌تیله‌در. مونده بایتاق اعانه و هدیه‌لر کیتر گانلر، دیلر. تورکیه مکتبلرنده اوفتور ایچون طرابلسلی مشایخ اولادندن ۲۶۰ بالا آلوب کیلگانلر. آلار ئلی حاضرگه شام‌ده قالغانلر. آلارنی آنده شهر خارجنه چغوب، هیئتلر موزیقه‌لر ایله قارشی آلغانلر، نطقلر سویله‌نگان.

۳ فیورال.

۵۰

استانبولده خلق فکری. حکومتنك صوغش حاضرلگی. صلح مسئله‌سی. استانبول یانغین‌لری. اجنبی ماتروسلری. سنوسی وکیللری.

ظن ایتەم که، صوغش حقنده‌غی خبرلر چیت مملکتلرده مونده‌غیدن کوب آرتق معلومدر. مونده درست دیب اشانورلق کوب نرسه بلوب بولمی. مونه بر آطنه اون کوندن بیرلی ایندی خلق تمام بر قارا کغولق اچنده. صوغش بارمی، یوقمی؛ بولسه کم جیکه، کم جیکله، اشلر نی حالده‌در، فلوط نیشلی؟ عسکر چغارا آلدیمی، یوقمی؟ بونلرنك درست جوابلرن بلو مونده ممکن توگل دیب أیتورلك چیتن‌در. حکومت هر کون، یاکه کون آرالاش رسمی تبلیغات نشر ایتوب، گویا صوغش احوالن بلد ه طورا. لکن: «ادرنه‌نی دشمن طوپقه طوتا، بزنکیلر کمال موفقیتله قارشی طورالر، چتالجه‌ده دشمن چیگه. بزنکیلر آقرون غنه آلغا بارالر، کلیبولی‌ده اوزگارش یوق، عسکرمزنك احوال معنویه‌سی فوق العاده یاخشیدر» دیه هر کون بر توسلی بولوب چققان بو «رسمی تبلیغات» خلق قاشنده اوزینك اعتبارن یوغالتدی وافکار عمومیه‌نی عصبی لاشدره باشلادی.

خلق صوغش باشلاغاچ برآطنه اون کون اچنده زور صوغشلر بولاچاغینی، تورك عسکرینك بهمه حال جیکه‌چگینی و ادرنه‌نك قوتقاریلاچغینی تلی و کوته ایدی. حالبوکه، حاضرگه بو امیدنك فعلیت‌گه چغووینه دلالت ایتارلك نرسه‌لر کورنمی. بالعکس، مأیوسیت‌نی آرتدررلق علامتلر کورلگالی باشلادی. کلیبولی طرفندن، مجروح یاکه خسته بولوب قایتقان صالداتلر وآفیتسرلرنك سوزلرینه بناء، آنده‌غی اشلرنك تورکلر ایچون بیك کوکللی بولماغانلغی، تورك فلوطی‌نك

كوب فائده كيتره آلماغانلغى، بتون كليبولى يارم آطه‌سنده‌غى آوللر، اوطارلر، قصبه‌لر بارسيده ايكى ياقنلغده عسكرى طرفندن بر خرابه حالنه كيترلديگى، «أكساميل» تپه‌سى بلغارلر قولنده بولوب، اصل «بولاير» استحكاملرندن آنلرنك بارى يدى سيگز كيلوميتر قدر يراقلقده‌غنه بولغانلقلرى آكلاشيلا و بر طاقم سببلر گه بناء، آنده تجاوزى حركتنك تورکلر طرفندن توگل، بلغارلر طرفندن ياصالاچغن كوتارگه طوغرى كيله. بو حاله كليبولى طرفندن و مرمره ساحلندن عسكر يباروب ادرنه‌نى قوتقارونى كوتارگه امكان قالميدر.

چتالجه‌ده بلغار عسكرينك كيرى چيكلووى وآنلر يرينه تورك عسكرى كره بارووى فى الحقيقه طوغرى ايسه‌ده، بو حال بر صوعش و جيكو نتيجه‌سنده اولماديغندن، خلقنك كوكلن كوتارگه خدمت ايته آلميدر. ادرنه كريپوستى‌نك بلغارلرغه قارشى طوروووى ايسه بيك اوزاق‌غه صوزولا آلمايه‌چغن، بر نيچه آطنه‌لردن صوك تسليم ايتلورگه مجبور بولاچغن هر كمده آكليدر. مونه شوتى سببلر ايچون، حاضرگى كونده موندە خلقنك كوكلى توشه، مأيوسيتى آرتا، بو ياكى حكومت‌گه آچووى كيله باشلادى. مادامكه، ادرنه‌نى وآطه‌لرنى قوبقارغه قوللرندن كيلوگه و بورچقه آقچه طابوغه امين توگللر، اول حالده كامل پاشا حكومتن توشوروب، بولغان اشلرنى بوزوب ماتاشوده نى فائده بار؟ بلكه ياكيدن صوغش باشلاو سببلى ميليونلرچه آقچه ضررى ايتلدى، مكلرجه ياكى مجروحلر و تلفلر آرتدى، ديلر. باشده‌راق بو ياكى حكومت‌نك ادرنه‌نى و آطه‌لرنى قوتقاره آلمايه‌چغنه يوغاريراق دائره كشيلرى‌گنه اشانالر. توبان و اورتا دائره خلقى اميد برلن طولى ايدى. صوك كونلرده ايسه بونلرنكده اميدلرى بتارگه باشلادى. خصوصا، حكومت‌نك صلح مذاكره‌سى باشلارغه طريشووى خلق‌غه ناچار تأثير ايتدى و صوغشنى دوام ايتدرو حقنده‌غى اخلاصلرن قايتاردى: «بزده كشى يوق، مملكتنى اداره ايته بلميلر، تلهسه قايسى پارتيه‌دن بولسه بولسون، بزنك حكومت ياوروپانك بارمق اشارتى برلن يوريدر، بز فلچ قوتى برلن اشلى آلسه‌ق بيله، سياسيلرمز آنى قلم واسطه‌سيله بوزارغه و ثمره‌سز قالدررغه حاضردر» ديلر.

حكومت اربابى ايسه، اگر بزده حميتلى و آكلى بر ملت بولسه هر نرسه‌نى اشلهب بولور و هر خصوصده آكا طايانلور، آقچه‌ده طابلور، قارشى‌ده طوريلور، لكن بو قدر جاهل، فقير وزبون بر ملت ايله نيشلهرگه كيره‌ك، ايك ياخشيسى - تيزره‌ك اورتالقنى طنچلاندرودر، ديلر. شونك ايله برابر، حكومت اوزينك

وظیفه‌سن بحق ایفا ایته: صوغش حاضرلگن بیك نق کوره، استانبول همیشه عسکر لاگیری حالنده. اوراملر، میدانلر، پراخود پریستنلری، تیمر یول ستانسه‌لری، یباریله طورغان عسکر ایله طولی. کوکللی و فدائی فرقه‌لری، چته‌لر تشکیل ایتلوب هر کون یباریله طورالر. اوستلرینه پولیموتلر و باشقه قورالر یوکله‌گان ایشاکلر، آتلر استانبول اوراملرندن اوزون اوزون قافله بولوب أوتوب طورالر. قایده یباریله‌لر، نیشلیلر، مونی البته اوزینك مخصوص امأمورلرندن باشقه‌لر بلمیلر. بلگانده‌ده یازارغه یارامی.

هندستان، مصر هلال احمر جمعیتلری واستانبولنك اوزنکی‌ده فوق العاده اشلیلر. هندلیلر کلیبولی‌گه باروب بوز کشیلك بر خسته خانه آچدیلر. بو کونلرده طاغن ایکی یوز کشیلك آچالر. مصرنقیلر چتالجه، خادم کوی طرفلرینه ایکی اوچ خسته خانه آچدیلر. تورکیه‌نك اوزنکی استانبولده طاغن کوب خسته خانه‌لر آچارغه حاضرله‌نه. نی قدر زور بنالر بار ایسه بارسن‌ده خسته خانه‌گه بیلگولیلر. زورراق مکتبلرده درسلرنی ده طوقتاتدیلر. بنالرن خسته خانه یاصایه‌چقلر. اوراملرده خسته خانه قاراواتلری تیه‌گان یوك قافله‌لری، عسکرگه اوزاتیلا طورغان ایکمك، آزق آربالری ساعتلرچه أوته. مجروحلر طاشی طورغان حکومت و بلدیه آفطوموبیللری بتون استانبول ترزه‌لرن سلکتوب طاش اوراملرده کیچه کوندز چابوشالر. مدافعهٔ ملیه هیئتی یاوروپا افکار عمومیه‌سینه آزمی کوبمی تأثیر ایتمز ایچون یاوروپا پایتخت‌لرنده یورگه اوچ کشیلك بر هیئت یباردی. هیئت اعضالرندن برسی تورکیه‌نك مقتدر ادیبلرندن معلم حمدالله صبحی بك‌در. بو صوغش‌ده تورکلرنك جیکلولرینك سببلرن خلق‌غه آکلاتو وآنلرنی غفلت‌دن اویانورغه اوندهو ایچون آناطولی‌نك تورلی ولایتلرینه علمالر یباریله.

حکومت اوزی صلح مسئله‌سن یاکیدن قوزغاتسه‌ده، مونك خلق‌غه ناچار تأثیر ایتوون بیك نق حسابقه آلا وبو طوغروده بیك احتیاطلی قیلونا. «افهام» غزته‌سی تیزره‌ك صلح ایتو کیره‌کلکنی، عسکر و فلوطنك حاضرگی حالینه اشانوب طورو وطن ایچون فائده‌لی بولمایه‌چغینی، بلکه تهلکه‌لی ایدیگنی یازغان ایدی. شول مقاله‌سی ایچون حکومت اول غزته‌نی یاپدی، ایه‌سنه بوز لیرا (۸۵۰ صوم) اشتراف صالدی. افهام یرینه «وظیفه» غزته‌سی چغا باشلادی. افهام‌نك صاحبی سابق دیپوتات احمد فرید بك اولوب، اتحادچیلرغه خلاف کشیدر. شول سببلی اتحادچی حکومتی‌نك، اوز مخالفلری بولغان بر غزته‌گه

بردنبرگه بو قدر قاطی جزا بیرولری افکار عمومیه‌گه ناچار تأثیر ایتدی، بایتاق کشینك کوکلن اتحادچیلردن چویردی. احمد فرید بك مقتدر، ناموسلی و بیك گوزه‌ل تعلیم و تربیه کورگان بر ذاتدر.

بو آراده استانبولده زور زور یانغین‌لر بولدی. الوك غلطه‌ده بر نیچه یوز یورت و کیبتلر یاندی. صکره استانبول‌ده بر انگلیزنك بوز زاودی یانوب میلیون‌غه یاقن زیان بولغان. صوك کونلرده سلطان احمد ایله آیاصوفیه آراسنده بر نیچه یوز یورت، کیبتلر و سائر بنالر یاندی. بونلر بارسیده مسلمانلرنقی ایدی. یورتلری بارسید، دیه‌رلك استراحاوات ایتلگان. لکن عادتده‌گیچه استراحاوانیه شرکتلرینه توگل: بلکه جناب حقنك اوزینه ایتلگان واستراحاوای شرکتلرینك قالای لوحه‌لری اورنینده بو یورتلرنك بارسنده «یا حافظ»، «یا مالك الملك»، «لا حول ولا قوة الا بالله» دیب یازلغان آغاچ لوحه‌لر بار ایدی.

بناء علیه، یورتلرنك بدل‌لرینی ده طوغریدن طوغری جناب حقنك اوزندن دعا ایتوب صورارغه قالادر. بو صوکغی یانغین بیك زور بولوب قزللغی بتون استانبول اوستنه توشدی. بنالر بارسید، آغاچ، ایسکی و کیبکان چرالردن عبارت بولغانغه کوره فوق‌العاده تیز یاندی. پاژارنیلر مانع بولا آلمادیلر. ذاتا پاژارنیلر مونده بیك ضعیف‌در. مونده ایکی اوچ یلدن بیرلی طوروچی روسیه‌لی بر تاتار شول یانغین‌لرنی و پاژارنیلرنك ناچارلغن کوره کوره یوره‌گینه تأثیر ایتکاچ، روسیه‌ده‌گی یانغین سوندرو اسبابی‌نك قاتالوغلرن، اوزون باصقچلرنك رسملرن و نمونه‌لرن کیترتب، مونه شولارنی آلدریکز، زره یوقغه بتره‌سز استانبولنی یاندروب، دیه شهر اداره‌سینه، داخلیه مینیستریه وصدر اعظم‌غه مراجعت ایتکان، برگنه قات توگل، تللهٔ نیچه مرتبه باروب: یه آلدراسزمی ایندی، خراب ایته‌سز بیت استانبولنی، طاغن یانغین چقسه اوزون باصقچکزده یوق بیت دیب یوده‌تکان.

نهایت کوب یوده‌تکان ایچون اوزینه آچولانغانلر. اما تکیلرنی هنوز آلدرماغانلر.

مونده یانغین بیك عادی بر اشدر. هر کون و هر ساعت بولوب طورا. قایسی کچه‌ك، قایسی زورراق - تیك فرقلری شونده‌غنه. شونك ایچون یانغین‌غه مونده کوب ایسلری کیتمی. شول قدریسی گنه بارکه: اتحادچیلر اش باشینه کیلدیسه یانغین‌لر کوبایه باشلی، زلزله بولا، دیلر. بو صوکغی یانغین‌لر قضادن بولغانمی، قصدی‌می، بلنمه‌دیلر. قصدیدر دیب شیکله‌نوچیلر کوب.

لکن بلنسه‌ده اتحادچیلر افکار عمومیه تشویش گه توشمه‌سن ایچون، بلدرتما - یه‌چکلر، قضادن دیب گنه کورسه‌ته‌چکلر، دیلر.

استانبولده نظام و انتظام بوزولا قالسه «صاقلارغه» دیب کیترلگان اجنبی صوغش پراخودلرینك ماتروسلری غلطه و بك اوغلی اوراملرینه چغوب قای چاقه اچه‌لر، ایسره‌لر و اسقاندالللر یاصیلر. گیرمانیا ماتروس‌لری بر قاباقده و بر فاحشه خانه‌ده صوغشوب طاوش چغارغانلر. روس ماتروسلری غلطه اورامندن اوتوب باروچی ایکی تورك خاتونینه افلیسونلر بیرماکچی و سویله‌شماکچی بولوب بیتلرنده‌گی چارشاولرن یرتقانلر. خاتونلر قورقشوب قاچا باشلاغاچ آرتلرندن کیتکانلر. قفقاسیه‌لی بر مسلمان بو حالنی کوروب روسچه، ماتروسلرغه بولای اشله‌مه‌سکه أیتکان ایکان. آنی طوتوب اورامده قینی باشلاغانلر. تگی قاچوب بر کیبت‌گه باروب کرگان. ماتروسلر، آرتندن آنده کروب قیناغانلر. کیبتنك ترزه‌لری واتلغان وبر کشی یارالانغان.

تورك پالیتسه‌سی بو حالدرنی بارسن‌ده کوروب طورغان. لکن، اجنبیلر ایله بیك صاق معامله ایتارگه و «مسئله» چغارر لق اشلرگه کرشماسکه تیوشلگی آگا حکومت طرفندن تنبیه ایتلمش اولدیغندن اول بو اشکه قاتناشماغان، مسئله چغار دیب قورقغان. نهایت، روس ماتروسلرینك اوز آفیتسرلری کیلوب تگیلرنی جیوب آلوب کیتکان.

مونه اشلر شول حالده بولغاچ تورکیه استقلالینك کوبمو درجه‌ده بارلغن آگلاو مشکل بولمی طورغاندر ایندی. حکومت اجنبی سفیرلرینه مراجعت ایتوب موندن صوك ماتروسلرینك آندی حاللرده بولونماولرن اوتنگان. بیروتده‌گی اجنبی صوغش پراخودلرینك ماتروسلری ایله‌ده شوندی حاللر بولا طورا دیب یازالر.

سنوسی وکیللرینك سلطانغه رسما تقدیم ایتلولرینه ایتالیا سفیری پروتیست ایتکان. حاضر آلار بزنك تبعه‌مز بولغانلقدن اگر تقدیم ایتلسه‌لر بزنك آرقیلی و بزنك ترجمان‌مز واسطه‌سیله تقدیم اولونسونلر، دیگان. شونك ایچون‌ده وکیللر سلطان حضورینه غیر رسمی صورتده‌گنه قبول اولوندیلر.

حاضرگی کونده استانبولنك تورلی جامعلرنده‌گی و باراقالرده‌غی روم ایلی مهاجرلرینك مقداری ۶۰ مك، سلانیك‌ده‌گیلرینك مقداری ۳۵ - ۴۰ مك، دیلر. استانبولده حاضرگیلری ایله برابر بارلغی اوتوز مك مجروح و خسته‌گه اورن حاضرلانمقده در.

بو آراده استانبولده هوالر بوزوق بولدی. هر کون قار، یا کفور یاوب، شمال جیلی ایسوب طوردی. بر ایکی کوندن بیرلی آیاز اولوب، بر ایکی غرادوس جلی‌لق بار. صوغش، هوالر ناچارغه کوره باشلانمی دیلر ایدی. احتمالکه، ایندی هوالر توزه‌لب کیتسه آنده‌ده حرکت باشلانور.

مونده سویله‌ندیگینه کوره، بالقان عسکری آراسنده، اسلاولرغه یاردم ایچون روسیه‌دن کیلگان طوقسان مك روس صالداتی وآفیتسرلری باردر. کلیبولی صوغشنده‌ده آنلردن کوبسی صوغشقه قاتناشقان، دیلر. درستلگن، البته بلوب بولمی هم درست بولورغه اوخشامیدر.

۷ فیورال -

۵۱

حقی پاشا ایله کوریشو

یا کی حکومت طرفندن بر نیچه کونلر آلوك یاوروپاغه یبارلگان حقی پاشا ایله مین انقلاب‌دن اوّل کوریشوب مصاحبت ایتکان ایدم، لکن آندن ایشتلگان فکرلر و سوزلر مینم نظرمده آرتق یا کی نرسه‌لر بولماغانلقدن بو مصاحبه‌نی یازارغه آشقمی طوردم. ایندی انقلاب‌دن صوك حقی پاشا اسمی مونده مخصوص بر اهمیت کسب ایتکاچ و اول زور بر مأموریت ایله یاوروپاغه یبارلگاچ نوط دفترمنی کوزدن کیچروب آنك ایله بولغان کوریشوومنی یازوب اوتارگه موافق کوردم.

اولا. حقی پاشانك کم بولغانلغی حقنده بر ایکی سوز یازوب أوتیم: بو کشی سلطان حمید زماننده رشدیه، اعدادی مکتبلرن تمام ایتکانندن صوکنده مکتب ملکیه‌ده اوقوغان. صکره یاوروپاغه باروب حقوق درسلری تحصیل ایتکان. آندن فایتقاچ یلدیز سرایندہ ترجمه هیئتنه مأمور تعیین ایتلگان. بر آزدن صکره باب عالی‌نك حقوق مشاوری (یوریست قونسولتی) بولغان. مکتب ملکیه‌ده حقوق درسلری اوقوتقان. نهایت، تورکیه‌ده حریت بولغاندن صوك «اتحاد ترقی» حکومتی طرفندن حقی پاشا معارف مینیستری، صکره داخلیه مینیستری بولغان. صکره روماغه سفیر تعیین ایتلگان و آندن فایتاریلوب

حلمی پاشا اورنینه صدر اعظم ایتلگان. صدر اعظم بولوب یل یارم قدر طورغان. ایتالیانك طرابلسنی آلورغه تمام حاضرلهنولری حقی پاشانك آنده سفیرلگی وقتنده و طرابلس صوغشن بالفعل باشلاوی‌ده آنك صدر اعظم‌لغی زماننده‌در.

تورکیه‌ده یاکی تعیین ایتلگان صدر اعظم‌لر کوبسنچه قصقه بر عباره ایله اوزلرینك مقصد و مسلکلرن آکلاتالر. مثلا: حاضرگی محمود شوکت پاشا بو یاکی کابینیت‌نك مسلگی «ناموس ملی‌نی قوتقارو» دن عبارت بولاچغن آکلاتدی. حقی پاشا ایسه صدر اعظم بولغاچ اوزینك «عدل و احسان» مسلگنك بولوناچغن اعلان ایتکان و شونك ایچون آنك کابینیتنی «عدل و احسان» کابینیتی دیب آتیلر ایدی. تورکیه ـ ایتالیا صوغشی باشلانغاندن صوك حقی پاشا صدر اعظم‌لقدن توشدی. رسمی بر مأموریتسز طورا ایدی. حتی، ائتلافچیلر اش باشینه کیلگاچ طرابلس‌نك ایتالیاغه کیتووی حقنده آنی عیبله‌ب حکم‌گه‌ده بیررگه تله‌دیلر. لکن، نیچك‌ده بولسه بیرلمه‌دی. طرابلس‌نك ایتالیاغه کیتووی حقنده حاضرنده‌ده مونده آنی عیبله‌وچیلر کوبدر. روماده سفیر بولوب طورغان وقتنده ایتالیانك طرابلسنی آلورغه حاضرلهنگانن یا بلمه‌گان، یاکه بلوبده کوز یومغان، دیلر. صوغش باشلانورآلدنده‌غنه طرابلس‌ده‌غی منتظم تورك عسکرینك آندن آلنوب باشقه یرگه یباریلوون، آنده‌غی قورال و طوپلردن‌ده بر قسمی‌نك آلنوون، حتی عربلر قولنده‌غی قورالرنك‌ده جیولوب آلنوون روایت ایته‌لر. حقی پاشا: «طرابلس بزنك چرك بر اعضامزدر، آنی کیسوب طاشلامی بولاچق توگل، نیگنه اشله‌سه‌کده بز آنی قولمزده صاقلی آلمامز، شول سببلی آنده‌غی قورال و عسکرمزنی چغاروب قالو فائده‌لیراق بولور» اعتقادنده ایدی، دیلر.

ایتالیانك طرابلس‌غه هجومی اوزرینه حقی پاشا صوغشو فکرنده‌ده توگل، آنی صوغشسز، بعض بر موافق شرطلر ایله بیروگنه طرفنك ایدی، لکن انورلر، فتحی‌لر تورکیه حکومتی‌نك رخصتندن باشقه میدان‌غه آتیلوب، وطن محافظه‌سی ایچون صوغش‌غه باشلاغاچ و عربلرده مع المنونیه آنلرغه ایه‌رگاچ، حقی پاشا حکومتی صوغشماسقه بولدرا آلمادی، اویالدی، دیه سویلیلر. حتی، ایتالیانك تورکیه‌گه صوغش اعلان ایتدیگی کون حقی پاشانك، بحریه مینیستری ایله آتلرن ایه‌رتب آوغه کیتارگه حاضرلهنمش بولدیغن، یعنی فلاکتلی دقیقه‌لرنك یاقنلاشدیغندن شول درجه بی خبر بولوندیغن، روماده ایتالیا مأمورلرندن ئللهکملرنك خاتون قزلری ایله مناسبتده بولنوب ایتالیا سیاستنه کوز یومدیغن،

مینیستر و صدر اعظم وقتنده استانبولنك بك اوغلی ریستورانلرنده قارطه اویناو و شامپانسکی اچو برله‌ن اسم چغاردیغن‌ده سویلیلر.

بولار البته کشی سوزی. درستمی، یوقمی، بز بلمی‌مز. بزگه آلارنی بلورگه‌ده حاجت یوق. شونك ایله برابر، دولت و جماعت خدمتنده بولغان کشیلرنك کم ایکانلگن، نی مسلکده و نی فکرده بولغانلغن تیکشره‌لر. بو بر عادتدر. بوکا قارشو بر نرسه‌ده اشله‌ب بولمی. مثلا: مونده‌غی انقلاب‌دن صوك، اشنك اصلن آکلاب بترماینچه «تان» غزته‌سینك مخبری، حقی پاشا خارجیه مینیستری بولدی دیه پاریژغه تیلیغرام بیرگان. شوکا طوتنوب، تان غزته‌سی‌ده یاکی تورك مینیسترلرن کیمستوب و شونلر جمله‌سندن حقی پاشانی‌ده بك اوغلی ریستورانلرنده عمر اوتکاروچی بر کشی دیب باش مقاله یازوب چغارغان.

بونلر تله‌سه نیچك بولسون، لکن حقی پاشا «اتحاد ترقی» چیلر آراسنده معتبر بر کشیدر. آلار اش باشینه کیلدیسه حقی پاشانك اسمی و جسمی قوزغالا باشلی. طوغری اولارق‌می، یوقمی، حقی پاشا یاش تورکلر قاشنده علم حقوق و سیاست‌گه واقف، سویله‌رگه و دلیل کیتررگه اوستا بر آدم صانالا. حتی طاعت بك‌ده نچکه سیاسی مسئله‌لرنی حقی پاشا کیکاشی برله‌ن اشلی، دیلر.

مونه ایندی مین شوشی حقی پاشا ایله کوریشوب سویله‌شرگه بعض بر خصوصلرده فکرن صورارغه تله‌دم. یوسف افندی آقچورین وساطت ایتوب، آنك کیاوی آرقیلی، کوریشورگه مساعده‌سن آلدی. تعیین ایتلگان کون و ساعت‌ده یوسف افندی ایله ایکاو بز آنك نشان طاشنده‌غی قوناغینه کیتدك. بوسفور منظره‌لری کورینوب طورا طورغان قوناغینك ایشکی توبنه بزنی خادملری قارشی آلوب یوغاری قات‌غه چغاردیلر. قوناق بیك شه‌ب. مینیسترلر و صدر اعظملر طوررغه بیك لایق. هر طرفده کبارلق، زینت. اعلا کله‌ملر توشه‌لگان، صدفلی کچکنه اوستاللر قویولغان بوله‌گه کروب اوطورغاندن صوك بزگه قهوه‌لر کیترلدی، سیغاره‌لر تقدیم اولوندی. بز ئلی اوزمزگنه. قهوه‌لر اچوب بترولك وقت اوتکاچده یان بر ایشکدن، قالون و سیمزگنه، بالان باشلی بر کشی کیلوب چغوب، خوش کیلدیکز دیدی. بزنك ایله کورشدی. بو حقی پاشا ایدی. مونده‌غی عادت بوینچه، بز آنی حرمتله‌ب تمنا ایتدك. اوطورشدق.

میکا قاراب: ــ نیچك طابدکز استانبول‌مزنی، بزنك کوکلسز وقتمزغه طوغری کیلدیکز، دیدی.

ـ استانبول و تورکیه احوالن یاخشی اوگره‌نمك ایچون سزنك کبی الوغلرنك فکرندن استفاده ایتارگه محتاجمز، شونك ایچون حضورکزغه کیلدك. لطفا قبول بیوروکز ایچون تشکر ایته‌من، دیدم.

حقی پاشا آچق کوکللی، تکلفسز و سوزچه‌ن بر کشی ایکان. شول سببلی سوز تیز باشلاندی و سوزگه اوزی باشلاب: «حاضر هر کم بزنك بو قدر تیزلك ایله جیکلوگه عجبسنه‌لر و بونك سببن بلورگه تلیلر، حالبوکه بزنك جیکلوومز حاضرگی بو صوغشده‌غنه توگل، بز ایکی یوز یلدن بیرلی جیکلوب کیله‌مز، دائما جیکله‌مز، بو شول جیکلولرنك باری دوامندن‌غنه عبارتدر، شولای توگلمی؟» دیدی. صکره، ایکی یوز یلدن بیرلی تورکیه‌نك ایتکان صوغشلرن و شونلرنك هر قایوسنده‌ده موفقیتسزلك تورکیه طرفنده بولغانلغن صاناب کیتدی. «تیك باری صوکغی یونان صوغشی‌غنه ظاهرده بزنك جیکو ایله تمام بولدی، اما حقیقتده، ثمره جهتیله آنده‌ده بز مغلوب بولدق، همده یونان ایله صوغشوب آنی جیکو بزنك ایچون بر موفقیت صانالورغه یارایه‌چق‌ده توگل ایدی» دیدی.

سوزن تمام ایتکاننك صوکنده مین آکاردن بو ایکی یوز یلدن بیرلی جیکلوب کیلونك سببی نی بولغانلقنی صورادم. بوکا قارشی اول:

ـ مونك سببی بیك ظاهر، باشقه ملتلر پل‌لاب آی‌لاب توگل، بلکه کونله‌ب ساعتله‌ب آلغا کیته‌لر، بز ایسه هیچ قوزغالماینچه بر اورنده طورامز. باشقه‌لر نادان وقتده بزنك نادانلغمز اول قدر ضرر ایتمی ایدی. اما باشقه‌لر ترقی ایتوب بز نادان کوینچه قالغاچ، ضررن کوره باشلادق و هر کون کوروب طورامز. باقساکزلا بلغارلرغه، ابتدائی تعلیم بتون آوللرینه قدر طارالغان، صالداتلری اوقورغه یازارغه بله‌لر، جغرافیا و تاریخدن خبردارلر، اوزلرینك کم بولغانلقلرن بله‌لر، آرالرینه وطن و ملت حمیتی کرگان. بزنکیلر ایسه بر شیدن خبرلری یوق. صالداتلرمز اوقورغه یازارغه بلمیلر. آول مکتبلرمزده آنلرنك ذهن و فکرلرن آچارلق نرسه‌لر اوقتولمی، الوگره‌ك هیچ بولماسه عسکرمز آراسنده دین غیرتی کوچلی، شهیدلك ایچون صوغوشالر ایدی، صوك وقتلرده اولده آزایدی، یاکی فکرلر ایسه آنلرغه کرتلمه‌دی، ایسکی فضیلتلری بتدی. بونلر وطن دیگانده اوزلرینك آوللرن آکلیلر. روم ایلی وطنمزدر، آنی صاقلارغه کیره‌ك دیسه‌ك، مینم وطنم قونیه ولایتنده‌گی فلان اسملی آولدر، دیه جواب بیره‌لر، دی و سوزینه دوام ایتوب:

ـ بو قدر کوب عسکرگه بز تیزگنه فکر و حمیت کرتب، جغرافیا وتاریخ

اوگره‌تب بتره آلاچق توگلمز، بوگا اوزون وقتلر، کوب مصرفلر کیره‌ك، بونلرنی آدم ایتار ایچون ایك جیگل چاره: آول مکتبلرن اصلاح ایتو، آنده بالالرغه یاخشی علم حاللر اوقتو، شول علم حال ایچنده آنلرغه وطن، دین، ملت محبتی اوگره‌تودر. هر آولده مکتب بار، هر آولنك‌ده بالالری شول مکتبلرده دین اوقیلر، عسکرلر ایسه شول بالالردن یتشه‌لر، صکره تدریجا مکتبلرنی اصلاح ایتوب آنلرغه یاکی اساسلرنی اوگره‌ترگه طریشورغه کیره‌ك، دی.

حقی پاشانك فکرنچه، مسلمانلر آراسینه علوم و معارفنی، هر تورلی فضائل اخلاقیه و حمیت ملیه‌نی دین واسطه‌سیله، دین نامنه کرترگه ممکن، بونك ایچون ایك باشلیچه، مکتبلرده اوقولا طورغان علم حاللرنی توزه‌ترگه تیوش. حاضرگی علم حال رساله‌لرمز بیك ناچاردر. بونلرده کل عبادت: نمازده، روزه، و صبی بالالرغه هیچ کیره‌ك بولماغان حج، قربان، زکات کبی نرسه‌لرنك حکملری اوگره‌تیله و حتی صبی‌لرغه و خصوصا کچکنه قز بالالرغه آیتورگه اویات بولغان حیض، نفاس احوالی اوقوتولا. اما انسانلرنك بر برسینه، جمعیت‌گه، ملت و وطن‌غه قارشی بولغان حقوق و وظیفه‌لری هیچ برسی اوقوتولمی، سالبوکه بونلر علم حالنك و اخلاق اسلامیه‌نك ایك مهم قسملریدر. مونه شونك ایچون‌ده مسلمان بالالری مکتبلردن یالکز بر قاناتلی‌غنه بولوب چغالر. اوزلرینه جنت و حور قزی آلور ایچون شخصی منفعت‌لرن‌گنه کوزه‌توچی بولالر، فداکارلق و حمیت بونلرغه اوگره‌تلمیدر.

حقی پاشا اوزینك اقرباسندن برینه مسافرلق‌گه کیتدیکی وقت، آنك مکتبده اوقی طورغان بالاسینك علم حال رساله‌سن آلوب قارادیغنی سویلی: «قولیمه ایکی علم حال رساله‌سی کیتروب طوتدردیلر، برسی استانبول باصمه‌سی، برسی قزان باصمه‌سی، ایکیسن‌ده قاراشدردم، تمام بر توسلی، حتی قزان باصمه‌سنده سنت‌لر، مکروه‌لر، مباحلر، مستحبلر، مندوب‌لر طاغنده کوبره‌ك صانالغان، اما انسانلرنك وظائف اخلاقیه‌سی حقنده ایکی‌سنده‌ده بر سوزده یوق، بونلرنی اوقوغان بالالر نیچوك ایتوب آچق فکرلی مسلمان بولوب یتشسونلر» دی.

صکره حقی پاشا حاضرگی حالده مسلمانلر آراسنده ترقی‌گه مانع بولوب طورغان بعض بر نرسه‌لرنی بیان ایتوب، اگرده مکتبلرده اسلامیت یاخشی اوقولسه بونلرنك بارسی‌ده آکلاشیلاچغن سویلی. مثلا: خاتونلرنی قاچرو مسئله‌سی حقی پاشا فکرنچه، شریعتده اصلا حاضرگی روشچه توگلدر. شریعت باری خاتونلرغه باشلرن و ساچلرن یابارغه قوشا. باشن اروتکان مسلمان خاتونی‌نك

اورام‌غه، بازارغه چغووینه، سودا و تجارت ایتووینه و سائر حقوق مدنیه‌سینه شرعا هیچ بر مانع یوقدر. اما، مسلمانلر بونی قصا قصا خاتونلرنی اسیره حالینه کیترگانلر. آلارنی یالکز اوزلرینه اویونچاق حکمنده ایتوب دورت استینا اچینه یابوب آصرارغه کرشکانلر. بو ایسه ملت‌نك حیات و سعادتی ایچون فوق العاده ضرر لیدر.

حاضرنده تورکیه‌ده‌گی خرستیان خاتونلری سربست یوریلر، یاوروپاچه کیونه‌لر، تورلی تللرده سویلیلر، مکتبلرده اوقیلر. وطن‌نك سعادتی ایچون تورك خاتونلری بونلر ایله کوریشورگه، طانشورغه، مناسبتده بولنورغه، وطن و ملت فائده‌سینه برگه اشله‌رگه لازم. حالبوکه، تربیه‌لری و حتی صورت ظاهره‌ده‌گی کیوملری بیله بر برسندن بتونله‌ی آیرلغانلر. بر برسینه مناسبتلری یوق، چیت مملکت خلقلری کبی یاشیلر. بو حاله آنلر تورك خاتونلری توسلی قاپچقلرغه کروب قاچوب یورسونلرمی، یوقسه تورك خاتونلری آنلر توسلی کیینوب، آنلر بلکانی بلوب آنلرغه یاقنلاشسونلرمی؟ اولکیسن طلب ایتوب بولمی. چونکه بو اش جمعیت بشریه‌نی آرتقه طابا اوسترهو، آنك کیرو کیتوون طلب ایتو بولادر، بو ایسه ممکن توگل؛ بو حاله تورك خاتونلرینك آنلر توسلی کیینوب جمعیت‌گه قاتناشولرن طلب ایتارگه حاجت بولادر. شریعت ایسه بوگا تمامیله مساعددر.

حقن پاشا مدنیت ایله دین‌نی برگه قاتناشدروب یورترگه، دین‌نی مدنیت‌گه تطبیق ایتارگه بیك یاراتا. دین‌گه کیك و سربست قاری. سوزلرینه قرآندن و حدیث دن دلیللر کیتروب سویلی. مثلا: شول تستر مسئله سنده بر نیچه آیتلر اوقودی، اول آیتلرنك سبب نزوللرن بیان ایتدی. بر نیچه حدیثلر و زمان سعادت‌گه عائد واقعه‌لر ذکر ایتدی. شریعت‌گه یاخشی واقف ایکانلگی کورینوب طورا.

صکره حقی پاشا بانق معامله‌سی و فائض مسئله‌لرن ذکر ایتوب حاضرگی زمانده مسلمانلرنك حیات و سعادتی ایچون بونلرنی حل ایتمی یاراماغانلغن، یوقسه مسلمانلرنك اقتصادا باشقه‌لر قولنده اسیر قالاچغن، حالبوکه بونلرنی شریعت‌گه تطبیق ایتو بیك جیکل بولغانلغن سویله‌دی. کینه بر نیچه مثاللر و شرعی دلیللر ذکر ایتدی. بو کبی مسئله‌لر حقنده مسلمان علماسینك آبدراب طوروویته، کوبسنچه شونلردن اوزلری فائده‌لاندقلری حالك خلق‌غه کینه یارامی توسلی کورسه‌تب ریالانولرینه و حتی بعض بر علما اسمی آلغان کشیلرنك آی

مسئله‌سنده تیلیغرام، تیلیفون خبرلرن قبول ایتونی شریعت که خلاف طابوب احمق‌لق ایتولرینه و شوندی معامله‌لریله اسلامیتنی اجنبیلر قاشنده مسخره قیلولرینه ایسی کیته و تأسف ایته.

صکره حقی پاشا مسلمان علماسینك «من تشبه قوما...» که یالغش معنا بیروب نی قدر فنالقلرغه و مسلمانلرنك آرتده قالولرینه سبب بولغانلقلرن سویله‌دی. اورن مساعد بولمادغندن مونده بونلرنی تفصیلا یازوب طورا آلمی‌من. فقط، مجلس اوزایغان صاین مین اوزمنی بر سیاسی قارشیسنده توگل، بر دین عالمی، بر تئولوغ قارشیسنده کوره باشلادم. روسیه‌ده شوشی مسئله‌لرنی سویله‌شه سویله‌شه باش آورتب بتکانگه کوره، سوزنی قصقارتا توشو مقصدیله حقی پاشادن:

ــ صوك پاشا حضرتلری بو حالده نیشله‌رگه، مسلمانلرغه بونلرنی نیچك آکلاتورغه کیره‌ك، سزنك کبی الوغ ذاتلر بونلرنی آکلی و شوندی مصاحبه وقتلرنده سویلی‌لر، اما خارجده علماده، عوام‌ده همیشه اوزینك ایسکی عقیده سنده طورا، تسترگه‌ده یالغش معنا بیروب، خاتونلرنی معارفدن، مکتبدن، تجارت و صناعتدن طیالر، مسلمانلر اقتصادا و سیاستا کوندن کون آرتقه قالا بارالر، علم حاللرده توزه‌لمی، ملالر بانق ایله فائض‌نی‌ده شریعت‌گه تطبیق ایتوب خلق‌غه آکلاتمیلر، آکلاتا آلمیلر، بتون اسلام دنیاسی کیتدکچه انقراض و اضمحلال‌گه طابا بارا بیت. سزنك کبی عالم اسلام متفکرینی بوکا قارشی نی چاره‌لر ایسابلیسز؟ دیب صورادم.

بوکا قارشی حقی پاشا:

ــ کتب شرعیه‌نی اوز تلمزگه ترجمه ایتوب خلقمزغه یاخشی آکلاتورغه، یاخشی علم حاللر ترتیب ایتارگه کیره‌ك. شریعتمزنی خلق یاخشی آکلی باشلاسه اشلر تیز توزه‌لور، دی.

ــ اول حالده، پاشا حضرتلری، ایك قصقه‌سی بتون شریعتمزنك اساسی بولغان قرآن‌نی اوز تلمزگه ترجمه ایتوب خلقمزنك قولینه بیررگه کیره‌ك. کلام الله‌نی هر کم اوزی طوغریدن طوغری آکلاسه طوغری یولغه تیزره‌ك کریلور و مقصدغه تیزره‌ك ایرشلور، بزنك مملکت علماسندن بعضیلری بو مسئله‌گه تشبث ایتوب طورالر، دیدم.

بوکا قدر حقی پاشا هر نه قدر بیك سربست سویله‌ب کیلگان بولسه‌ده بو مسئله‌گه یتکاچ کیرو طابا آدوملی باشلاب:

ـ یوق، مین قرآننی ترجمه طرفنده توگل‌من، اول ترجمه ایتلمه‌سن، تفسیر ایتلسون. چونکه ترجمه ایتلسه ترجمه‌سی تورلیچه بولور، طادی قاچار، خلق آراسنده مذهب اختلافلری باشلانور، آنك شول عربچه کوینچه طورغانی یاخشی، دی.

ـ صوك، بو مسئله‌لر بیت بارسی‌ده یاوروپاده خرستیانلق تاریخنده‌ده بولوب أوتدی، لوتهرنك انجیلنی ترجمه ایتووینه و آنا تلنده عبادت ایتوگه اول وقتده‌غی خرستیانلر بزنك حاضرگی مسلمانلر شیکللوك قارشی کیلگانلر ایدی. درست، اختلافلر و نزاعلرده چقدی، لکن بونلر برسی‌ده خرستیانلق دینی‌نك صافلانووینه و خرستیان اقوامی‌نك ترقیسینه مانع بولمادیلر. ایندی حاضر آلارده انجیلنی ترجمه جائزمی، توگلمی مسئله‌سی بتدی. بو حاللر بزده‌ده شولای بولماسمی صوك، دیدم.

حقی پاشا، بو مسئله‌نی آلارنقنه قیاس جائز بولمادیغنی وآنلرده‌ده مذهب تفرقه‌لری حاصل بولوب قالدیغنی بیان ایتوب بر طاقم شیلر سویله‌دی. بونلر مینم ذهنم قناعتلنورلك نرسه‌لر بولماسه‌ده اعتراض ایتوب سوزنی اوزایتورغه لزوم کورمه‌دم و صوك مسئله اولارق حقی پاشادن:

ـ بیوردیغکز کبی، تورکلر ایکی یوز یلدن بیرلی ترقی‌دن محروم قالوب گل جیکله کیلگاچ، بونك آخری نیچك بولوب قالور صوك، تورکیه‌نك استقبالینه نیچك قاریسز؟ دیب صورادم.

بوکا قارشی اول:

ـ بر ملتنك ترقیسی ایکی تورلی یول برلن بولورغه ممکن. برسی: اول ملت اچنده زور بر کشی چغوب آنی کوچله‌ب ترقی و تمدن یولینه کرته. مثلا: بیوك پیترنك روسلرنی ترقی ایتدروی کبی. ایکنچیسی: کچره‌ك بر ملت اوزندن زور و اوزینه اوخشاغان باشقه بر ملت‌گه قاراب ترقی ایته. مثلا: بلغارلرنك روسلرغه قاراب ترقی ایتولری کبی. بزده ایسه بونلرنك برسیده یوقدر. بزده بیوك پیتر کبك بر زور کشیده یوق، باشقه بر ملت‌گه قاراب ترقی ایتارگه‌ده ممکن توگل؛ چونکه بز مسلمان اولدیغمزدن، بز آکا باقوب ترقی ایته‌چك ملت ده مسلمان بر ملت بولورغه‌غنه ممکن. حالبوکه مسلمان ملتلری آراسنده ایك مترقیسی ـ بز اوزمز، بزدن آلده باشقه مسلمان بر ملت یوقدر. مونه شونك ایچون‌ده بزنك ترقی ایتوومز چیتندر. مع ما فیه، هر قایومزده قولدن کیلگان قدر مسلمان‌لرنك ترقی و تمدنلرینه طریشورغه

کیره‌ك ؛ شبهه‌سز، تدریجا بزده‌ده انتباه افکار حاصل بولور، دیه جواب بیردی.

بره‌ر ساعت قدر مصاحبت ایتکاندن صوك مساعده‌سن صوراب حقی پاشانك یانندن چقدق. کیلوومزگه ممنون اولدیغن، دخیده کیله‌چك بولسه‌ق مع‌الممنونیه قبول ایته‌چگن بیان ایتوب قالدی.

حقی پاشا ایندی بو کونلرده لوندون‌ده، ایك مهم سیاست مرکزنده وایك مشکل سیاسی مسئله‌لرنی حل ایتارگه طریشو ایله مکلف‌در.

۸ فیورال.

۵۲

فاطمه علیه خانم حضورنده (*)

مخبرلك ایتوب استانبولده بر نیچه آیلر اوتکارر گه طوغری کیلگاچ تورکیه و تورکلرنك یارطیسی بلهن گنه توگل، بلکه بتونی بلهن طانشورغه تله‌دم. شونك ایچون‌ده قلم، فکر و جماعت خدمتنده بولونغان تورك خانملری ایله‌ده کوریشورگه طرشدم. لکن بو اش مونده جیکل توگل: اولا، آندی خانملر بیك آز. ثانیا، خانملر مونده رمشه‌تکه اچنده، چارشاو آستنده، آلارنی أزله‌ب طابووی و کوریشورگه مساعده‌لرن آلووی قیین. چونکه، هر نه قدر تورکلر آراسنده یاوروپا مدنیتی بر درجه طارالغان بولسه‌ده، تورکلرنك خاتونلرعه نظرلری و خاتونلر حقنده‌غی فکرلری اوزلرینك ایسکی قرداشلری بولغان خیوه، بخارا، نمنگان تورکلری‌نکندن کوب فرقلی توگلدر.

ذاتا، مونده خاتونلرنی خاتون دیب‌ده یوروتمیلر، «مخدرات» (اورتولگانلر) دیب یوروته‌لر. خاتونلرغه ایرلر شیکللی حقوق، حریت، محاکمه صاحبی دیب قارامیلر، آنلرغه رفیقه دیمیلر، حرم (غاریم) دیلر. ایرلرنك عصرلردنبیرلی کیلگان بو یاکلش نظرلری، مع التأسف، خاتونلرنك اوزلرینه‌ده سرایت ایتکان، آلار اوزلری‌ده اوزلرینه شولای قاریلر. شونك ایچون مونده خاتون مسئله‌سی مصرده‌غی و بزنك روسیه مسلمانلرنده‌غی درجه‌سنده‌ده قوزغالماغان.

(*) بو مقاله‌ده «شورا» ده باصلغان ایدی. فاطمه علیه خانمنك ترجمهٔ حالی «مشهور خاتونلر» کتابنده بار.

شونك ایچون مونده عائله حیاتی، بالالر تربیه‌سی، بالالرنی ملی روح ایله روحلاندرو مسئله‌لری عمومیتله قاراغانده بزده گیدنده توبان درجه‌ده‌در.

تورکیه آلتی یوز یلدن بیرلی یاوروپاده یاشاوچی مستقل ومدنی بر مملکت بولوب کیلدیگی حالده حاضرگه قدر بتون تورکیه مملکتنده مسلمان قزلری ایچون برگنه دانه بولسون گیمنازیا بولونماوی، بزنك قازان تاتارلری یوبیلی مناسبتیله قازانده قزلر گیمنازیه‌سی آچار ایچون گوز کیلوب ماتاشولری ایسه یوغاریده‌غی سوزلرنك مبالغه توگللگن کورسه‌ترگه کافی بولسه کیره‌ك.

بو سوزلرم البته عمومغه نسبتا سویله‌نگان سوزلردر. یوقسه کیره‌ك تورکلرنك اوزلری و کیره‌ك خاتون قزلری آراسنده، غایت جدی تعلیم وتربیه کورگان، عائله و خاتون مسئله‌لرینه بیك درست قاراغان، بونلرنی مدنیت و شریعتنك چن معناسیله آکلاغان ذاتلرده یوق توگلدر. لکن، مع التأسف، بونلر آزلقده قالوب عمومغه تأثیر ایته آلمیلر، بلکه عموم وعوام فکری آستنده اوزلری ایزیله‌لر.

ایندی میکا شول آزلرنی آزله‌ب طابارغه و کوریشوب فکرلری ایله طانشورغه لازم ایدی. هر نه قدر هلال احمر مرکزنده و هلال احمر خسته خانه‌لرنده خدمتده بولونغان تورك خانملری و قزلری و بعض بر مکتب مدیره و معلمه‌لری ایله کورشکاله‌ب سویله‌شرگه طوغری کیلسه‌ده اصل تورك خاتونلرینك ایك بیوکلری صانالغان اوچیسی ایله کورشماسدن الوك تورك خانملری حقنده بر فکر حاصل ایتدم دیه‌رگه بولدرا آلاچق توگل ایدم.

«اتحاد ترقی» جمعیتی‌نك اقانیم ثلاثه‌سی طلعت، جاوید، جاهد بکلر صانالمقده ایسه تورك خاتونلرینك اقانیم ثلاثه‌سی‌ده فاطمه علیه، نکار، خالده خانملر صانالمقده‌در. خالده خانم دیموقرات بر خاتوندر. اول خلقچی، اول یاکیچی، اول خلق‌غه یاقن طوررغه، خلق‌غه قاتناشورغه، خلق‌غه خدمت ایتارگه یاراتا. اوزی آمریقان مکتبنده اوقودیغی حالده اول تورکچی، تورکچه سویلی، تورکچه توشونه، تورکچه یازا. شونك ایچون‌ده باشده آنك بله‌ن کوریشوب طانشدق. آنك واسطه‌سیله فاطمه علیه و نکار خانملر ایله کوریشورگه‌ده موفق بولدق. یوقسه بو صوکغیلر زور عائله‌لرگه منسوب پاشا قزلری بولغانلقدن اوزلرن بیك یوغاری طوتالر، خلق ایله قاتناشمیلر، اوزلرینه مخصوص کبار بر حیات ایله یاشیلر. حتی خالده خانم استانبولنك عادی بر محله‌سنده (قدرغه جاده‌سنده) یاشادیغی حالده، فاطمه علیه و نکار خانملر بك اوغلی‌نك ایك بیوك

آریستوقراتلر محله‌سی بولغان «شیشلی»ده، غایت کبار قونافلرده طورالر.

بر نیچه کون الوك مساعده‌سی آلنغاچ بز یوسف افندی آقچورین ایله اویله‌دن صوك ساعت ۳ ده فاطمه علیه خانم نك ایووینه باروب زؤانوك بیردك. خدمتچی قز بزنی، تورك اصولنچه توشه‌لگان بر زالغه کرتدی. ئلی ایکمزگنه اوطورامز. حاضر قهوه‌لر کیلوب. فاطمه علیه خانم‌نك تیزدن یانمزغه کره‌چگی خبر بیرلدی. مونده زورلرده عادت شولایدر. خوجه، قوناقنی اوزی زاله‌ده یاکه ایشك توبنده قارشی آلمی، بلکه قوناقنك زاله‌ده قهوه‌اچوب بتار وقتنده‌راق آنك یانینه کیلوب کره‌در.

بز قهوه‌لرنی اچوب بتوگه زال ایشگی آچلدی. قصقه‌راق بویلی، آق چرایلی، یابوغراق‌غنه بر خانم کیلوب کردی. اوستنده‌گی کیومی تمام یاوروپاچه: اوزون قاره کولمك، آنك اوستندن قصقه قاره ژاکیت کیگان. باشینه آق شارف اوراغان. صاچ فلان کورنمی. الوکدن کورگانمز بولماشه‌ده فاطمه علیه خانم‌نك شوشی بولاچاغنده شبهه‌مز یوق ایدی. آیاق‌غه طوردق. خوش کیلدیکز دیه تمنا ایتوب بزگه اوطورمغه اشارت قیلدی. اوزیده اوطوردی. کملر بولغانمزنی آکلاتدق. فضلی، علمی، عرفانی ایچون اوزینه حرمت بیان ایتارگه، بعض بر فکر استاذانه‌لرندن استفاده قیلورغه کیلگانمزنی بلدردك، لطفا قبولی ایچون تشکر بیان ایتدك.

ـ «بیك ممنون بولدم، سزلرنی مین مرحوم مدحت افندی واسطه‌سیله کوبدن بله ایدم، سزلرگه مخصوص حرمتم بار، سزلرنی اوزیمه معنوی قرداش طانیم، شونك ایچون ده قبول ایتدم، یوقسه مین چیت ایرلر ایله هیچ کورشمیم و ایر غزته مخبرلرن حضوریمه قبول ایتمیم» دیدی. طاغن تشکرلر بیان ایتدك.

فاطمه علیه خانم سوزنی مدحت افندیدن باشلاب یباردی هم شونی سویله‌رگه طوتوندی: آنك ایله غایت یاقن طانش بولغانلغن، آنك علم وفضلندن بیك کوب استفاده ایتکانلگن، آنك ایله بیك کوب مباحثه‌لرده بولونغانلغن، آنك بتون افکار و احوال روحیه‌سینه واقف بولغانلغن، هیچ بر کشینك مدحت افندینی اول درجه یاخشی طانووی ممکن بولماغانلغن و شول سببلی آنك وفاتینه فوق العاده قایغرغانلغن و اول وفات ایتکاچ اون بیش کون قدر اوزینك خسته یاتقانلغن بیان ایتدی.

فاطمه علیه خانم ایللی بیش یاشلر چماسنده ظن ایتلسه‌ده غایت جانلی،

تیز و آچق سویلی. سویله‌گانده قوللری و باشی ایله اشارت ایتوب قویا. سوزن طکلاب اوطورو بیك جیکل.

سوز مدحت افندی حقنده بولغاچ مین فاطمه علیه خانم‌دن:

– مدحت افندینك اوزی طرفندن یازلغان ترجمهٔ حالی موجود بولوب بولماون صورادم، بوکا قارشو اول:

– اوزی وفات ایتکاچده عائله‌سی کتبخانه‌سینی مهرلهب قویدیلر. روم ایلنده صوغشده بولغان اوغلی قایتقاندن صوك آچاچقلر. شول آچیلوب اوزینك یازولری و یازمه اثرلری قارالماینچه طوروب بو حقده بر نرسه‌ده أیته آلمیم، لکن. بولماسه کیره‌ك دیب ظن ایتهم، دیدی.

فاطمه علیه خانم اوزینك کملردن نیندی درسلر اوقودیغنی سویله‌رگه باشلاب: تورکچه و عربچه‌نی کچکنه وقتنده وصفی افندی اسملی بر خواجه‌دن، حساب، هندسه، حکمت کبی فنلرنی بر معلمدن، فرانسوزچه‌نی کینه بر معلمدن (بونلرنك اسملرن خاطرلی آلمادم)، ادبیات و تاریخ درسلرینی آتاسی جودت پاشادن، علوم و فنون جدیده ایله یاوروپا افکارینی احمد مدحت افندیدن اوگره‌ندیگنی بیان ایتدی و: «بزنك زماننك علم هیئتی‌ده سبع سموات‌دن عبارت ایدی» دیب کولوب قویدی.

حاضرگی کونده اوزینك یاکی اثرلر یازو ایله مشغول بولوب بولماوینی صورادق. خاتونلرنك اسلام نقطهٔ نظرندن حقوق و وظیفه‌لری حقنده کوبدن بیرلی بیك مفصل بر اثر یازمق ایله مشغول بولدیغنی، لکن بونی تورکیه‌ده تورکچه باصدررغه ممکن اولمایه‌چغنی، چونکه بیك سربست و حر یازدیغنی، بناء علیه باشده فرانسوزچه اولارق یاوروپاده باصدررغه تله‌دیگنی بیان ایتدی. فرانسوزچه باصلوب چققاچ بونی تورکلرنك خطابقه صالح بولغان عالی طبقه‌سی‌ده اوقوب فائده‌لانا آلور هم بو، اسلامنك خاتون‌غه نظری حقنده یاوروپا افکار عمومیه‌سن اصلاح‌غه‌ده سبب بولور، دی.

فاطمه علیه خانم بو یازمقده اولدیغی اثرینك مندرجه، مقصد ومطلبینی بیانغه کریشوب هیچ طوقتاوسز یارطی ساعت قدر سویله‌دی. ایر ایله خاتونلرنك ایکی آلوك یاراتلغانده تمامیله بر برینه مساوی الحقوق اولدقلرینی، انسانلرنك صحرالرده أولهن آشاب معیشت ایتکان وقتلرنده‌ده بو مساوات حقوقنك دوام ایتدیگنی، لکن انسانلرنك بر آز عقلی آرتوب صوده‌غی بالقلرنی طوتونی ایسابلی آلورلق درجه‌گه کیلگاندن صوك ایر ایله خاتون آراسنده

وظیفه‌چه بر آیروملق حاصل بولا باشلادیغنی، چونکه ایر صو بوینه بالق طوتارغه کیتکانده، خاتون بالالرن قرار ایچون ایوده قالورغه مجبور بولدیغنی، ایر طوتقـان بالقلرن ایوگه قایتاروب خاتونلنه و بالالرینه بیرگانده آلارغه قارشی اوزنده بر اوستونلك حس ایتدیکنی وشوندن اعتبارا ایرلر خاتونلرنك حقوقینه تجاوز ایته باشلادقلرینی، نهایت بر عائله‌دن بولغان قز ایله ایکنچی عائله‌دن بولغان ایرنك و بر آز صوکره بر قبیله‌دن بولغان بر قز ایله ایکنچی بر قبیله‌دن بولغان ایرنك أویله‌نولری مسئله‌لری نیچك قوزغالغانلغن وبونلردن نیندی تأثیرلر حاصل بولغانلغن، بو مسئله‌لرگه ایسکی یونان وروما حکماسینك نیچك قاراغانلغن، یاوروپا محررلری بونلر حقنده نیندی فکرلرده بولونغانلقلرن، عمومیتله خاتونلرنك حقوق و وظائفی مسئله‌لرینه بوددا، براهمان، یهودیت و نصرانیت مذهبلرینك نیچك قارادقلرن، ادم ایله حوانك جنتدن چغولرنك نیندی مذهبلر و مسلکلر حوانی و نیندی مذهب و مسلکلر آدمنك اوزینی عیبلی کورسه‌تدکلرن ایس کیتکچ بر تفصیلات و وقوف ایله، تمام بر لکسیه اوقوغان شیکللی سویله‌دی و بیك کوب فرانسـوزچه اصطلاحلر و تعبیرلر قوللانا باردی.

فاطمه علیه خانم: ـ مین دلیلسز، اساسسز سوزسویله‌رگه یاراتمیم، سویله‌گان نرسه‌لرمنك همه‌سینك‌ده بر اساس‌غه مستند بولوون تلیم، دی وشونك ایچون‌ده سوز آراسنده ایسکی و یاکی محررلردن ئللە نی قدر کشی اسملری، کتاب اسملری أیتوب اوتدی. آیتدن، حدیث‌دن و اسلام علماسی اثرلرندن ده کوب سوزلر قصدروب یباردی. «سزار قانتو» تاریخی‌نك ۱۸ نچی جلدینك فلاننچی صحیفه‌سنده‌گی فلان سوزلر احتمالکه سزنك خاطرکزده‌در بیت افندم، دی. عمرمده بر مرتبه اول تاریخنی قولمه‌ده آلغانم یوق‌غه کوره، اول سوزلرنك خاطرمده بولونماوی‌ده بیك بدیهی بر شی اولدیغندن کوزنی توبان ایبوب، مع التأسف، اول تاریخنی مطالعه ایتکانم یوق‌در افندم، دیه بو خاتون حضورنده اعتراف قصور ایته باررغه طوغری کیله ایدی. توصیه ایتەم، افندم، اوقویکز، شایان مطالعه‌در، دی. بعضا فاطمه علیه خانم: ابن بطوطه‌نك پاریژده فلاننچی یلده عربچه متنی ایله برلکده باصلغان نسخه‌سینك فلاننچی بیتنده‌گی شول سوزلر، انگلیز علماسندن فلان محررلرنك سوزلری ایله موافق یاکه مخالف کیله‌در، دی. خلاصه: علم دریاسنده یوزه، مسئله‌نك قایسی غنه شعبه‌سینه کروب کیتسه‌ده هیچ بتماز توکانماز معلومات بیره. سویله‌گانك تمام

مدحت افندی مرحوم توسلی روحلانوب، قارشوسنده‌غی کشیلرنك نظر دقتلرن جلب ایتوب سویلی. مطایبه‌لر ایتوب کولدره و بعض بر مسئله‌لرده، بو حقده سزنك فکریکز نیچك؟ بو حقده نیندی کتابلر مطالعه ایتدیکز؟ دیب صوراب قویا.

خدمتچی قز زال‌غه، اوستنه چاینیك و چنایاقلر قویغان بر پاطموس کرتوب پوچماقده‌غی بر اوستال اوستینه قویدی. فاطمه علیه خانم قالقوب: «طوقتا ایندی، مونه مونسی آلافرانغه بولسون، چاینی مین سزگه اوزم یاصاب بیریم» دیدی و ایکی چنایاق‌غه چای صالوب بیردی. بیوریکز، مین اوزم اصلا چای اچمیم، دیدی.

صکره، فاطمه علیه خانم سوزینه دوام ایتوب: «مین بو اثرمده حجاب و تستر مسئله‌لرندن‌ده بیك مفصل روشده بحث ایتهمن، بو مسئله‌لرنك شرعی، عقلی، تاریخی، عرف وعادات جهتلرن مفصل کورسه‌تب ایضاحات بیره‌من دیدی و بونلر حقنده دخی بزگه بر آز تفصیلات بیررگه کریشوب: «احتجاب ایله تستر آراسنده بیوك فرق بارلغن، احتجاب‌نك رسول عیالنه مخصوص اولوب، باشقه مسلمان خاتونلری ایچون لازم بولغانی تستر ایکانلگن وتسترنك حاضرگی مدنیت و اصول معیشت‌گه مانع بولماغانلغن بیان ایتدی واوزینك کیوملرن کورسه‌تب: «مونه مینم کیینووم تام شرعی معناسیله تسترد‌ر، شول عادته‌گی روشچه کیینوب‌ده، باشنی شوندی بر نرسه ایله اوروتکان مسلمان خاتون شرعا مستور صانالادر. مستور مسلمان خاتونی‌نك حقوق و حریتی شرعا بیك کیکدر» دیدی.

سوز بولینوونده‌ن استفاده ایتوب مین فاطمه علیه خانم‌گه:

— عموم مسلمانلر ایچون بیك مهم بولاچق بو اثریکزنی تورکچه باصدروب عمومنك استفاده‌سینه قویساکز دخیده یاخشیراق بولماسمی؟ اگرده مونده باصدررغه مساعده ایتلماسه آنی مصرده، روسیه‌ده باصدررغه ممکن، دیدم. بوکا قارشی اول:

— یوق افندم، بولماس، قایده‌غنه بولسه‌ده تورکچه باصلدیسه اهلیتلی و اهلیتسز هر کم قولینه توشار، مینم باشیمه قیامتلر قوبارر‌لر. خاتون و عائله مسئله‌سنده بزنك ایرلرمزنك سویهٔ فکریه‌لری، مع التأسف، بیك توباندر، میکا هجوم ایتارگه باشلارلر، بوندن ألوکده بعض بر مقاله‌لرم ایچون ئلله نی قدر تهدید نامه‌لر، امضاسز مکتوبلر آلدم، حقارتلر ایشتدم. بزنك ایرلرمز یاوروپا

دار الفنونلرنده اوقیلر، پرافیسورلك درجه‌لری آلالر، قانت و آوگوست قونت‌لر نك اوزلرندن آرتوغراق فیلسوف بولالر، یالکز ایکی گنه نرسه‌ده فکرلری برده اوزگارمی، گل ایسکیچه قالا: اولده تستر و تعدد زوجات مسئله‌لریدر. بونلر نه قدر تمدن کسب ایتسه‌لرده مسلمان خاتونلرینه حقوق و حریت بیرر گه یارامی و مسلمانلرغه بردن آرتق خاتون آلورغه یاری دیگان فکرلرن برده توزه‌تمیلر. مونه شونك ایچون‌ده، ایرلرنك خاتونلر حقنده‌غی فکرلری توزه‌لمه‌گانگه کوره، بزده ایرلر ایله خاتونلرنك قاتناشولری آرتمی، ایرلرمز خاتونلر حضورنده اوزلرن طوتا بلمیلر، خاتونلر آراسینه زاللرغه قبول ایتلورلك استانبولك نیچه‌گنه ایر بار ایکان، بلمیم، لکن بیك آزلغنده شبهه یوق‌در، دیدی.

فاطمه علیه خانم سوزنده دوام ایتوب: ملتنك یارطیسی بولعان خاتونلرنك بولای چیتده قالولری و بتون عائله‌نك یالغز بر ایر اوستینه‌گنه یوك بولوب طوروووی عموم مسلمانلرنك حیات اقتصادیه‌لرینه بیك ناچار تأثیر ایتکانلکنی، اگر خاتونلر معیشت و سعی میدانده ایرلرگه اشتراك ایتماسه‌لر مسلمانلرنك اقتصادی جهتلری کیتکان صاین ناچارلاشا باروووی لازم بولغانلقنی وبونك عاقبتی‌ده انقراض و اضمحلال‌دن عبارت بولاچاغینی بیك اوزون و بیك هیبت ایتوب سویله‌دی.

ـ صوك خانم افندی، حاضرنده تورك خاتون قزلرینك ترقی و تمدن یولینه نغراق کره توشولرینه دائر طوتقان حرکتلریکز یوقمی؟ بو خصوصده جمعیتلر آچمیسزمی؟ قز مکتبلرن اصلاح خصوصنده مخصوص فکرلریکز و حکومت‌گه تکلیفلرکز یوقمی؟ دیدم.

ـ یوق افندم، موندی اشلرگه کریشورگه حکومت مانع بولا، ایرلر قارشی کیله، کورمیسزمی، شیخ الاسلام افندی هیچ اوز وظیفه‌سی بولماغان نرسه‌گه قاتناشوب: «مخدرات اسلامیه شولای یوروسونلر، بولای کییونسونلر» دیه امرلر چغارا طورا، حالبوکه بو، توبده آنك وظیفه‌سی توگل. بلکه بولسه قالسه پالیتسه وظیفه‌سی بولورغه‌غنه ممکندر، دی.

ـ خاتونلرنی جهالتدن قوتقارماینچه طوروب ملتنك انقراضدن قوتولو اعتمالی یوق بیت، حالبوکه تورکیه حاضرنده بیك اوکفایسز حاللرگه دوچار بولوب طورا، شوندی وقتلرده سزنك کبی فضل و کمال ایه‌سی خانم افندیلر بر آز فداکارلق کورسه‌ترگه و ایرلرنك بو حقسزلقلری ایله مبارزه‌گه کریشورگه امکان طابمیسزمی؟ دیدم.

— یوق، افندم، ممکن توگل، حکومت اوزی شول فکرده بولغاچ بر اش‌ده اشلهب بولمی؛ سز احتمال اوزگزگه قیاس ایتوب سویلی طورغانسزدر، سزده بیت حکومت مانع توگل، سزده قانون بار، پالیتسه شول قانوننی بله و شونك بویونچه حرکت ایته، بزده ایرلرده، حکومت‌ده، پالیتسه‌ده خاتونلرغه قارشی طورا؛ شولای بولغاچ بر نرسه‌ده اشلهب بولمی. شونك ایله برابر، بر طرفدن مکتبلر واسطه‌سیله و ایکنچی طرفدن قونفرانسلر واسطه‌سیله افکار عمومیه‌نی تنویر ایته‌رگه بقدرالحال طریشه‌مز، دیدی.

نیچکدر سوز طاغن مدحت افندیگه کیلگاچ فاطمه علیه خانم: بر وقتلر اول دینسز قالغان ایدی، اعتقادی بتکان ایدی، لکن صکره غایت مخلص و صادق دیندار بولدی. دنیا یمرلگانده‌ده بو زولماسلق درجه‌ده بر اعتقاد حاصل ایتدی، مین آنك بتون احوال روحیه‌سن بلهمن، دیدی.

صکره فاطمه علیه خانم یوسف افندیدن: تورکلك‌گه عائد نیندی اثرلر، نیندی منبعلر بارلغن صورادی. بوکا قارشی یوسف افندی: هنوز کشف ایتلوب یتمه‌گان طورخون آثارندن باشقه، معروف اولان اثرلرنك بر نیچه‌لرن صاناب، پروفیسور بارتولدنی، ابوالغازی بهادر خاننك شجرهٔ تورك کتابینی، مشهور لئون قاهون اثرینی و سائر بعضیلرینی ذکر ایتدی و بو خصوصده دخی بایتاق سویله‌شلدی.

حلیم ثابت افندینك: «فاطمه علیه خانم مدحت افندیدن عالمرهك صانالا، چونکه بو علوم عربیه‌نی آندن کوب بله» دیگانن ایشتکان ایدم. البته چاغشدروب قارارغه و بو حقده بر نرسه آیتورگه مینم قولمدن کیلمی، لکن فاطمه علیه خانم‌نك شول ایکی ساعتلك مصاحبه‌مزده سویله‌گان سوزلرن ایشتوب معلوماتی‌نك کیك‌لگینه، خاطرنده شول قدر کوب نرسه‌لر بولنووینه، بیك کوب طوغروده غایت یاکی و مقبول فکرلر بیان ایتووینه حیران قالدم.

بزنك روسیه‌ده حریت‌دن صوك ۱۹۰۶ نجی یللرده بعض بر یاشلرمز اوزلرندن اولگی هر نرسه‌نی انکار و هر کمنی تحقیر ایتو یولینه کرگانلر و غصپرینسکی‌نی ۲۵ یللق خولیغان دیب یازغانلر ایدی. بو حال مونده‌ده بولغان. حریت‌دن صوك موندده احمدمدحت، ابوالضیا، فاطمه علیه کبك ذاتلرنی: اوزلرینك‌ده فکرلرینك‌ده اهمیتلری قالماغان، آنلر ایسکی زمان مستحاثه‌لری، آنلردن ایندی یاکی اش، یاکی فکر کوتمسی اورن قالماغان، آنلرنی آثار عتیقه جمله‌سندن موزیلرده صاقلارغه‌غنه یاری، دیگانلر. مع التأسف، احمد مدحت

افندی و ابوالضیا توفیق بك ایله کوریشورکه موفق بولا آلمی قالدم ایسه‌ده فاطمه علیه خانمنی هیچده آلای طابمادم. مین آنی بیك کوب مسئله‌لرده و خصوصا بتون مسائل نك جان آلوچی نقطه سی بولغان خاتون و عائله مسئله سنده، اوزی اسویچره‌نك لوزان شهرنده یللرچه طوروب دوقتورلق شهادتنامه‌سی آلغان و کینه عالی مکتب بتروب دوقتورلق شهادتنامه‌سی آلغان بر فرانسوز قزی ایله اویله‌نوب استانبول‌غه قایتقان دوقتور عاقل مختار بك دن بیك کوب آرتق طابدم. عاقل مختار بك هنوزده، مسلمان خاتونلرینه حقوق و حریت بیرر که آشغورغه تیوش توگل، معارف‌نك ده آنلر ایچون اول قدر آشغچ لزومی یوقدر، آنلر بیت ایو قارارغه تیوش، دیگان فکرده‌در.

برگنه نرسه بار: فاطمه علیه خانم‌نك شول قدر کوب علمی، بر سیستم‌لی توگل. چونکه تحصیلی، مکتبده بر سیستم ایله بولماغان. شونك ایچون‌ده آنی فهرستسز بر کتابقه، یاکه طارالوب چوالغان بر کتبخانه‌که تشبیه ایتارکه ممکندر. هر نرسه بار. لکن أزلب آلورغه، صکره ترتیب‌که صالورغه کیره‌ك. حالبوکه خالده خانم‌نك فکری و معلوماتی ایك منتظم بر آپتیك‌ده‌کی دوالر شیکللی ترتیب که قویولغان، صنفلرغه آیرلغان، آنك سوزلری منطق قیاسلری شیکللی آچق، قصقه و مطلوب نتیجه‌لرکه جیکل ایرشدره طورا. شونك ایچون‌ده مونیسینی فهرستلی کتابقه، قاتالوغلی کتبخانه‌که تشبیه ایتو خطا بولمایه‌چقدر.

حسن قبولی ایچون بیك کوب تشکرلر ایتوب فاطمه علیه خانمنك یانندن آیریلاچغمز وقت:- فضل و کمالکزکه مشتاق بولغان روسیه‌ده‌کی همشیره‌لرکزکه کورسه‌تمك ایچون رسمکزنی مرحمت ایته آلمازسزمی، دیدم. رسمم یوق، هیچ توشورتمه‌دم دیدی و کوزگی آلدندن آلوب سلطان همشیره‌لرندن برسینك واوزینك پاریژده طوروچی همشیره‌سینك رسملرن کورسه‌تدی. سلطان همشیره‌سی اشلاپه ایله تمام یاوروپالی بر قیافته ایدی.

فاطمه علیه خانم ایله کوریشودن بیك ممنون قالوب و بیك یاخشی تأثرلر آلوب آیرلدق. اسلام دنیاسنده موندی فاضل خاتونارنك کوبره‌ك بولولرن قلبمزدن تمنی ایتدك.

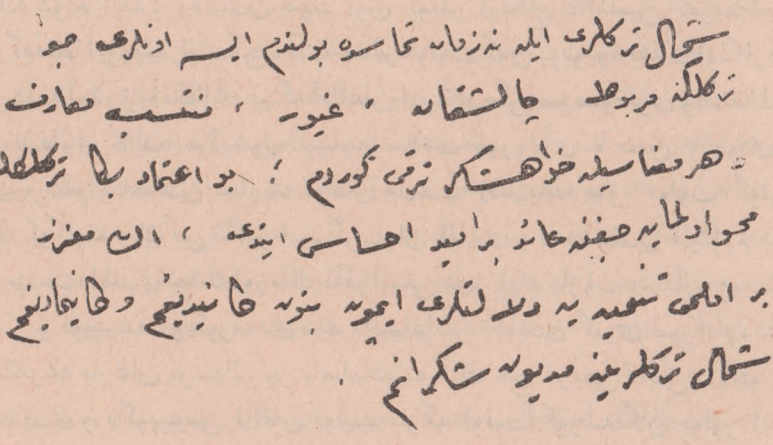
۹ فیورال.

۵۳

نکار خانم حضورنده (*)

نیچوندر شعرلرن اوقوغانده نکار خانم مینم کوکل‌گه حزین، متأثر، آور باشلی، آز سوزلی بر خاتوندر توسلی طویولا ایدی. کورشکاچ بتونله‌ی بو تصورم‌نك عکسی چقدی.

اول ۳۵-۴۰ یاشلرنده الوغ گاوده‌لی، سیمز، تازا، شاد کوکللی، کوب سویله‌وچان، راحتله‌نب شارقلداب کولوچان بر خانم ایکان. صحبتی تمام یاوروپالی بر خاتون شیکللی: جیکل، جیکل سویله‌رگه، بر سوزدن ایکنچیسنه تیز تیز کوچارگه یاراتا، کوب نرسه بله، کوب نرسه سویلی، لکن بزنك شرق خلقی

نکار خانم‌نك قول یازووی.

(*) «شورا»ده باصلغان مقاله. نکار خانم‌نك ترجمهٔ حالی «مشهور خاتونلر» کتابنده یازلمشدر.

شیکللی بر سوزنی اوزایتمی، بحث و اعتراض کبك، صحبت‌گه آورلق بیره طورغان نرسه‌لر ایله کوب ماتاشمی. قای‌غنه طوغروده سوز آچلسه‌ده مسئله‌نك ایك روحلی یرن انتخاب ایله سویلی و فکرن بیان ایته.

بز آنك ایله کوریشورگه یوسف افندی آقچورین و یاش تورك شاعرلرندن جلال ساهر بك ایله اوچاو باردق. بز باروب کرگانده نکار خانم اوزینك بولمه‌سنده پیانینو اویناب طورا ایدی. تمامیله آلافرانقه کیونگان. باشی آچق. بزنی بولمه‌سنده اوزی قارشی آلدی. یاوروپا عادتنچه قولن اوبوب کورشدك. جلال ساهر بك آنك ایله الوکدن طانش ایکان. بزلرنی‌ده تقدیم ایتوب طانشدردی.

اوطوریشو برلن نکار خانم یوسف افندیگه خطابا:

ــ تورك یوردنده مدحت افندی مرحوم حقنده بیك یاخشی یازغانسز، بیك زیاده متأثر بولدم، مرحوم ایله آز کوریشه ایدك، لکن ایك یاقن کوردیگم ذاتلردن ایدی. آنك وفاتی میکا فوق‌العاده تأثیر ایتدی، دیدی وسوزنده دوام ایله: وفاتندن صوك اون کونلر اوتکاچ عائله‌سن تعزیه ایچون بیکقوزگه آنك ایووینه کیتدگن وآنده متأثر بولوب کون بویونچه یغلاب اوتکاردگن و صوك دفعه اولارق آنك ایله برگه آشاغان اوستالده‌گی صوصاوتلری واستقانلرنك جماد اولدقلری حالده حالا شول کوینچه سلامت طورولری و بتون و جودی بر روحدن، علم و فضلدن عبارت بولغان مدحت افندینك یوق بولوب کیتووی اوزینك کوکلینه بیك نق تأثیر ایتدگن بیان قیلدی و: «شوندن قایتووم برلن مرحوم مدحت افندی حقنك اوزمنك تأثراتمنی شعر ایله یازوب«شهبال» ژورنالینه یباردم؛ بو نومیرغه اولگورمه‌دی دیه باصماغانلر، ایندی کیری صورادم، غزته و ژورناللرغه یازغان نرسه‌ك تیز باصلمادیسه آنك هیچ قزیغی قالمی، آچو کیله باشلی» دیدی و «کوپیه‌سی قالغان بولسه سزگه اوقوب کورسه‌تکان بولور ایدم، مع‌التأسف یازغان نرسه‌لرمنك، هیچ برندن کوپیه آلوب قالو عادتم یوقدر» دیه علاوه ایتدی.

شوز، دارالفنون زالنده بولوب اوتکان خاتونلر قونفرانسینه کوچدی. آنده آنك اوزینك شعرلرندن و باشقه خانملرنك نطق و شعرلرندن بحث ایتلدی. صوکره خانملرنك بیرگان اعانه‌لرینه دائر سوز آچیلدی و بونك اوزرینه مصاحبت یاخشوق جدی روشکه کروب کیتدی. شویله‌که:

نکار خانم‌نك: «اعانه بیروچی خانملرنك ایك کوبسی توبان و اورتا صنف‌لردندر. یوغاری صنف خانملرقونفرانس‌غه‌ده‌آز کیلگانلر، کیلگانلری‌ده اعانه

بیرمیلر، بیرگانده‌ده اصلا اوز درجه‌لرینه مناسب روشده بیرمیلر، غایت آز بیره‌لر، حالبوکه بزنك یوغاری صنف خلقمزده بیك بای آدملر، آی‌غه بر نیچه شهر ملك لیرا داخودلری بولغان کشیلر بار، وطن و ملت‌نك شوندی مشکل وقتنده آنلر کوبره‌ك بیررگه تیوش ایدی، عجبا سببی نیدر؟» دیه صوراوینه قارشی یوسف افندی:

ــ بونك سببی معلوم، خانم افندی، یوغاری طبقه خلقی موندی اعانه‌لر برلن‌گنه وطن‌نی قوتقارو و عثمانلی ایمپراطورلغی‌نك استقلالن صاقلاو موندن صوك ممکن توگل‌لگن یاخشی آگلیلر، بو بیرلگان آقچه‌لردن باری بر، کوب فائده کیلمی دیب ایسابلیلر، شونك ایچون‌ده آلار اوزلرینك شخصی و خصوصی منفعت‌لرن کوزه‌تب، آقچه‌لرن اجنبی بانقه‌لرده یاتقرونی آرتوغراق کوره‌لر. اما احوالدن یاخشی خبردار بولماغان صنف‌لر ایسه هنوز امید ایله یاشیلر، شونك ایچون‌ده آلار قوللرندن کیلگان قدر فداکارلقدن طارتنمیلر، دیدی.

بوکا قارشی نکار خانم:

ــ بیك طوغری، ایندی موندن صوك بزنك مستقل یاشی آلوومزنی واوز اوزمزنی اداره قیلووومزنی امید بوش بر خیال‌غنه‌در، آنك ممکن توگل‌لگن البته بارمزده بله‌مز، نی قدر آور بولسه‌ده تله‌ر تله‌ماس بونی اعتراف ایته‌مز، شونك ایله برابر، ملتنك شوندی احتیاجلی بر وقتنده، فقیرلر اوزلرینك آقطق صومالرن بیروب طورغان وقتده، بایلرنك شول قدر صارانلق کورسه‌تولری بیگره‌ك کوگلسز بر اشدر، آنلر هیچ بولماسه باشقه‌لر کوزنده اوزلرینك حیثیت وناموسلرن صاقلار ایچون‌گنه بولسه‌ده بیررگه تیوشلر ایدی، دیدی.

مین نکار خانم‌گه:

ــ مملکتنك استقبالی حقنده نیچون بو قدر مأیوسسگز، خانم افندی، آناطولینك ترقی و اعماریده ممکن بولماس دیب اویلیسزمی؟ بعضا ایرلر مأیوسیت‌گه توشکانده‌ده فضیلتلی و فداکار خاتونلرنك آلارغه جسارت بیروب زور اشلرگه سوق ایتکانلکلری تاریخلرده کورلگالی بیت، سزده‌ده شولای بولماسمی ایکان؟ دیدم.

ــ بزده نیچك آلای بولسون، بزده خاتونلر یوق، ملت‌نك یارطی یاغی مفلوج (پارالیچ)، یارطی یاقلی کشی یاشی آلماغانلغی شیکللی، یارطی غنه یاقلی ملت ده یاشی آلمیدر، مونه اوزگز کورگانسزدر، بارمی بزده یاوروپاده‌غی شیکللی خاتونلر حیاتی، البته یوق؛ شولای بولغاچ بز، خاتونلری تریك بولغان

یاوروپالیلرغه قارشی طورا آلاچق توگلمز، آنلرنك اسارتنه محکوممز، دیدی.

ــ صوك سزده‌ده خاتونلرغه یاوروپاده‌غی معناسیله حیات بیررگه ممکن توگلمی؟ گرچه صوكغه‌راق قالونسه‌ده ئلی بیت وقت بتونله‌ی أوتوب بتمه‌گان، دیوومه قارشی:

ــ خاتونلرغه چن حیات بیرو یالكز مکتبلر واسطه‌سیله‌گنه ممکن، آنك واسطه‌سیله خاتونلرنی ترگزرگه ایك آزی یکرمی بیش یل وقت کیره‌ك، حالبوکه چیتلر آنی کوتوب طورمیلر، بزگه هجوملرنده هر کون و هر ساعت دوام ایته‌لر، یارطی یاغی پارالیچ بر کشی بله‌ن، بتون گاوده‌سی سلامت بر کشی صوغشقانده بونلرنك فایسی جیکار ایکان دیه شبهه‌لنورگه اورن یوقدر، دیدی.

سوز خاتونلرنك قاچولری، جمعیتلرگه قاتناشا آلماولری مسئله‌سینه دائر آچیلدی. بو خصوصده نکار خانم‌نك فکری بویله‌در:

تورك خاتونلری قاچمی یوررلك، اوزلرن اوزلری طوتا بلورلك درجه‌گه کیلمه‌گانلر. خصوصا تورك ایرلرینك خاتونلرغه قاراشی بیك ناچار، آلار خاتونلر حقنده اوزلرن اوزلری طوتا بلمیلر، خاتونلر بله‌ن قاتناشولرینه مساعده ایتلورلك ایرلر استانبولده بارمق بله‌ن صانالورلق درجه‌ده آزدر. شونك ایچون‌ده اگر حاضر خاتونلر قاچمی یوری باشلاسه‌لر و جمعیت‌لرگه قاتناشسه‌لر، ئلله نی قدر رذالتلر چغاچق، تورك قومی باشقه ملتلر قاشنده کولنچ و مسخره بولاچق، شول سببلی الوك علم و معرفت ایله قورالانوب ایرلرده، خاتونلرده اوزلرن اوزلری طوتا آلورلق درجه‌گه یتکانچه‌گه قدر قاچونی بتررگه تیوش توگل و خاتونلر ایله ایرلرنك قاتناشولری‌ده موافق توگلدر.

نکار خانم أیته: تورك خانملری اوزلری‌ده آچلونی برده تله‌میلر و آچیلو طرفدارلرن یاراتمیلر، ئلی اشلایه فلان کیبوب چغو توگل، حتی چارشافلرنی آزغنه یاکی موداچه‌راق ایتوب کیگان خاتونلرنی‌ده عیبلیلر، جیولش فلان یاصی باشلاسه‌ك، باشلرمزنی آچارغه توگلمی، دیه قورقوشالر. ایرلرده، حکومت‌ده خاتونلرمزنك شول ایسکی روشچه طورولرن قوتله‌دکلرندن بزده خاتون مسئله‌سینك تیزدن حل ایتلوون امید ایتارگه اورن یوق؛ کورمسزدر، بزده حکومت یا که «اتحاد ترقی» پارتیه‌سی سیاسی اشلرده آزراق قصنقی‌لق‌غه توشه باشلادیسه عوام‌نك فکرن اوقشار ایچون خاتونلرغه بویله‌نه‌لر: مسلمان خاتونلری «آداب ملیه و قواعد اسلامیه‌گه مخالف یورماسونلر» دیه پالیتسه‌گه امر بیره‌لر. شولای بولغاچ بیچاره تورك خاتونلرینك حالی نیچك ایتوب اوزگارسن، دی.

یوسف افندی :

ـ مونه سلانیك‌ده مسلمان خاتونی مسئله‌سی تیز حل ایتلدی ؛ آنده یونانلر کیلوب کرو برلن مسلمان خاتونلرینه چارشاو بورکانب فاچوب یورونی منع ایتدیلر. اگر فرصت قولمزده وقتده بوندی مسئله‌لرنی بز اوزمز حل ایتماسه‌ك مونی باشقه‌لر حل ایتار هم بونك حل ایتله‌چگی کوبگه بارماوی حقنده مدت تعیین ایتوب بحث له‌شرگه‌ده ممکن، دیدی.

نکار خانم نك : کوبمو مدت قویاسز؟ دیووینه قارشی، یوسف افندی : ایك کوبی اون بیش یل، دیدی.

بو وقت بولمه‌گه یاکی مسافرلر کیلوب کردی. بونلردن برسی تورکیه‌نك مشهور ادیبلرندن و سابق گوبرناطورلرندن سلیمان نظیف بك‌نك قرداشی ادیب و شاعر عالی فائق بك، برسی سلیمان نظیف بك نك اوغلی سعید بك و برسیده معارف نظارتنده خدمت ایتوچی رشید بك ایدیلر.

بولار کرگاچ سوز ادبیات اوزرینه کوچدی. معلومدر، که موندەغی ادیب و محررلر بازو یازمق خصوصنده ایکی‌گه بولیمه‌لر. بر قسمی ساده تل ایله هر کم آکلارلی تورکچه یازو طرفنده‌لر، ایکنچی قسمی بیك کوب عربی، فارسی لغتلر قوللانب، اوزون وطمطراقلی عباره‌لر ایله یازو طرفنده‌لر. اولکیلر، یازودن مقصد آللاتو، شولای بولغاچ ممکن قدر ساده یازارغه کیره‌ك، دیلر. ایکنچیلر ایسه ادبیات اول صنایع نفیسه دندر، عوام آکلاسون دیب خواص نك، عوام درجه‌سینه توشووی جائز توکلدر. عوام‌نك آنك اوزینه مخصوص اورام تلی بار، اول شونك بله‌ن ماتاشسون، اما ادیبلر و شاعرلر ادبیات و شعرنك قیمتن توشورگه توکل، مندرگه طرشسونلر، دیلر. بو مسئله‌نك مونده بیك اوتکون وقتلری بولغان. بو طوغروده کوب بحثلر بولوب اوتکان. حتی بزنك عیاض افندی اسحاقی‌ده مونده وقتنده شول مخروط باشندن اوچوب یورگه تله‌وچی ادیبلرگه قارشی بیك حقلی و معقول مقاله‌لر یازوب اوزلرن مؤاخذه ایتکان.

لکن، بختسزلك‌گه قارشی مونده کینه شول ادبیاتنی خلق طرفندن آکلاشلماسقه تیوش نرسه دیب ظن ایتوچیلر کوب‌در. شونك ایچون‌ده استانبول غزته‌لرن، استانبول تلن و ادبیاتن آناطولی خلقی‌نك یوزده بیشی‌ده آکلامی، بولار هواده اوچالر، تکیلر برده سورونه‌لر، آرالرنده هیچ بر مناسبت حاصل بولمی طورادر.

ادبیات، کشی آکلامی طورغان تلده یازیلورغه تیوش دیوچیلرنك مونده

ايك قوتلى طرفدارلرندن برسى يوغاريده مذكور سليمان نظيف بك ، برسى آنك برادرى اوشبو عالى فائق بك وبرسيده مشهور اديب جناب شهاب الدين بك در .

يوسف افندى آقچورين و جلال ساهر بكلر ايسه ساده بازو، يازونى كشى گه آكلاتو، سوز درياسينه بوماو طرفنده‌لردر. مونه شول سببلى ، نكار خانم بولمه‌سنده ادبيات حقنده سوز باشلانو برلن درحال ساده يازو ياكه عالى يازو مسئله‌سى مذاكره گه قويولدى . ايكى ياق‌ده اوزلرينك فكرلرن مدافعه ايته‌رگه ، دليللر و مثاللر كيتررگه كرشديلر. بولار اوزون بولغانلقدن مونده يازوب طورا آلميم. بارى قزق ايتوب شونى‌غنه ذكر قيلوب أوتەم :

عالى فائق بك أيته : ساده يازوچيلر زينتلى و گوزل طولمه باغچه سرايندن چغوب بالچق زيمله‌نكه‌لرده طورغه تله‌وچيلردر؛ باشنده‌غى عقلى سلامت بولغان كشى شونى تله‌رمى ؟ خلق آكلامى ايكان ، آكلاماسون ، صنايع نفيسه اول اوزى ايچون اوز طوغروسنده مستقل بر نرسه‌در ، شعرنى موزيقه‌نى عوام خلق آكلاسون ديب اورامالشدررغه يارامازغان شيكللى ادبيات‌ده شولايوقدر ، دى .

نكار خانم اوزى ايسه ايكيسينه‌ده طرفداردر. اول أيته : عوامغه وعمومغه آكلاتو تيوش بولغان نرسه‌لر ، ضرر يوق ساده يازلسون ، اما عوام آكلاوى‌نك اهميتى بولمازغان نرسه‌لر شول عالى لسان برلن يازلسونلر ، آنده‌غى لطافتنى ، آنده‌غى بدايع و محاسن‌نى طاشلارغه ، ئەرەم ايتوب يوغالتورغه يارامى ، دى .

صوڭره سوز تورك خاتونلرينك كيوملرى مسئله‌سينه كوچوب ، ياشماقمى كيلوشليرەك ، يوقسه حاضرگى چارشافمى ماتورراق ايكانلگى حقنده سويله‌ندى. بو مسئله‌ده طوغرى حكم بيرەچك ذات طبيعى نكار خانم اوزى اولديغندن ، اول جاى كونى لودفه‌لرده ، صحرالرده يورو گانده ياشماق كيلوشه ، اما بولاى وقتلرده، شهر اچنده البته چارشاف ماتور، ديدى و اوزينك هر ايكى قيافتده آلدرغان و ديوارغه قويغان رسملرن كورسه‌تدى .

صوغش حقنده‌ده سوز قوزغالوب اوته بيرو خبرلر سويله‌ندى. بونك اوزرينه نكار خانم اوزينك ، فرانسوز محررى مشهور پيه‌رلوتى‌گه فرانسوزچه يازغان ويبارر گه حاضرلاب قويغان تشكر نامه‌سن اوقوب كورسه‌تدى . پيه‌رلوتى ايسكى‌دن بيرلى توركلرنى ياراتوچى بر فرانسوز شاعر و اديبى‌در. بو صوغش وقتنده بتون فرانسوزلر و بتون فرانسيه غزته‌لرى توركلرگه ايس كيتكچ دشمانلق كورسه‌تديكلرى حالده ، يالڭز پيه‌رلوتى ، قلودفارەر ، استيفان لوزان كبى ايكى اوچ محرر وسوسياليست ژورمس نك «اومانيته» غزته‌سى گنه توركلر

فائده‌سینه یازدیلر.

پیه‌رلوتی «تورکیه اولوم آلدنده» اسمی ایله یازغان صوکغی کتابنده، تورکلرنی بیك قزغانوب، بالقانلیلرنی و یاوروپانی تورکیه‌گه فارشی بویله حرکت ایتوده حقسز ایتوب کورسه‌تکان شونك ایچون آکا، مدافعهٔ ملیه جمعیتی اسمندن رسما تشکر بیان ایتلدی. محمود شوکت پاشاده تشکر تیلیغرامی ببارگان. حاضر تورك ضیالیلری آکا قیمتلی بر قلم قارا صاوت هدیه ایتار ایچون بر نیچه ملك فرانق اعانه قید ایتدیلر. مونه نکار خانم‌ده اوز طرفندن پیه‌رلوتی‌گه شول خصوصده تشکر بیان ایتوب یازغان ایکان. خطی اوزون، اثرلی والبته شاعره‌لر قلبندن و ادیبه‌لر قلمندن چفارغه لایق روشده‌در. خطندن آکلاشلدیغنه کوره، نکار خانم پیه‌رلوتی ایله الوکدن طانش اولوب آنك ایله مخابره‌سی باردر. صوکغی، پاریژغه بارووندہ اوزی برلن کوریشورگه موفق بولا آلماغانلغی ایچون تأسف‌لر بیان ایته.

شول طریقچه تورلی نرسه‌لرگه دائر سویله‌شب نکار خانم حضورنده بر ایکی ساعت قدر اوطورغاندن صوك مساعده‌سن آلوب و قبولی ایچون تشکرلر بیان ایتوب یانندن آیرلدق.

نکار خانم وینگریالی عثمان پاشانك قزیدر. سوز آراسنده اوزلرینك یاوروپالی اولدیغن آکلاتقالاب قویدی. سویله‌شوونده، اوزن طوتوونده و حتی سیما و قیافتنده‌ده مجارلق و یاوروپالیلق کورینوب طورا. علمی کیك، ذهنی اوتکون، حال و معیشتی یاخشی بولغانلقدن نکار خانم اوز طوغروسنده بیك بختلی بر خانم‌در. فقط، اصل تورك خاتونلرینه، آنا طولی آنالری و قزلرینه‌ده موندی، فاضله و عالمه خانملرنك فائده‌لری تیسه بیك گوزه‌ل بولور ایدی. لکن، مع‌التأسف، بوقدر. نکار خانمنك یازغان نچکه حسیاتلی شعرلرن اوقوب استفاده ایتوچیلر استانبولده‌غی بر نیچه دیسته ادیبلر وشاعرلرگنه‌در. شونك ایله برابر، بر ملت اچنده موندی خانملرنك وجودی شایان افتخار و اول ملتنك اعتبار و حیثیتن آرتدروغه سبب‌در.

۱۰ فیورال.

٥٤

استانبول هوالری . هوانك صوغشقه تأثیری . صلح و تورك غزته‌لری . آچه قصنق‌لغی . داخلی زایوم . صوغش میداننده غزته مخبرلری .

اوچ دورت کوندن بیرلی استانبولده هوالر بوزوق ؛ قاطی شمال جیلی ایسه . هیچ طوقتاوسز قار، یاکمور یاوا . آیاق آستی پچراق . هر کون الوع اورامله‌رنی کوره‌تب ، طازارتب آبدراب بته‌لر . تورکلر صووق‌غه برده توزه آلمیلر . آزراق قار یاکه صووق یاکمور یاودیسه بورشه‌یب قالالر ، تیزره‌ك قهوه خانه‌لرگه جیولوب اوطوررغه قاریلر . حتی اورام طازارتوچی‌لرده آرباغه بر ایکی کوره‌ك قار صالغاچده قوللرن اووشدروب جلنالر و بر آز بورشه‌یب طورالر . ذاتا ، مونده‌غی ایولر ، بنالر و کیوملرده صووق‌غه قارشی طورر ایچون حاضرله‌نمه‌گانلر ، همه‌سیده بیك جیکل ، یازلق و جایلك نرسه‌لرگنه‌در .

صوغش میدانلرنده حرکت یوقلقنی‌ده شوشی هوالر بوزوقلقدن دیلر . اول یرلرده قار بیگره‌ك کوب ایکان همده بعض بر یلغه‌لر طاشی باشلاب عسکر حرکتنی‌ده اوکایسزلاندرغانلر . آراده برگنه کون ماتور قویاشلی هوا بولغاچده ، ایندی زور صوغشلر باشلاناچق دیب کوتکانلر ایدی . لکن ، اول هیبت هوا تیز بوزولدی .

یوز مکلرچه عسکرنك موندی ناچار هواده ، صووق ویاکمور آستنده یاتولری البته آنلر ایچون بیك قیین‌در . لکن ، صوغشنی دوام ایتدروگه موندی طبیعی مانعلر چغوغه بلغاریا حکومتی‌نك کیفی بوزولمی طورغان بولسه کیره‌ك . چونکه صوغش میدان‌لرینه یاکی عسکرلر و معاونت ایچون صربیه صالداتلرن کیتروب یتکررگه وقت فازانادر . موندی مانع چغوغه تورکلر قایغورالر . صوغش یاکیدن باشلانغانده عسکرمزنك روحی کوتارنکی ، احوال معنویه‌سی یاخشی ایدی ، اگرده احوال مساعد اولوب صوغش شول کوینچه تیزلك ایله دوام ایتسه موفقیت بزنك طرفده بولغان بولور ایدی ، ایندی طاغن اشلر یومشادی ، بو بزنك بختسزلگمزگه قارشیدر ، دیلر . بیك مأیوس بر قسمی ایسه : صوغشنك دوامینه موندی مانعلر چغو بزنك بختمزگه قارشیدر ، یاردممزگه خدا اوزی یتشدی ، یوقسه بلغارلر کلیبولی‌ده بزنی جیکوب ، یونان فلوطی ایندی استانبولده بولغان بولور ایدی . حاضر ایسه آلار یرلرندن قیملدی آلمی طورالر ، شوشی آراده

بزگه صلح مذاکره‌سی قوزغاتورغه فرصت بار، دیلر.

عمومیت ایله قاراغانده باشدن بیرلی ره‌تلی بر صوغش بولماو سببلی خلق‌نك محاربه حقنده‌غی هوس و امیدلری خیلی صووندی. کلیبولی صوغشنده تورکلرنك نق جیکلولری و ئللە نیچه مك‌له‌ب مجروح و تلفات بیرولری حقنده‌غی خبرلر بیك آرتق مبالغه‌لی بولسه‌لر کیره‌ك. آلارنك درستلـگن بلدررلك مونك هیچ بر علامت یوق. قایلرده کوبموشه‌ر خسته خانه‌لر بارلغی و آنلرغه هرکوننی کوبمو یاکی مجروحلر کیترلـگانلـگی معلومدر. حالبوکه کلیبولی صوغشندن صوك بو خسته خانه‌لرگه کیترلـگان مجروحلرنك بارلق صانی مك‌گه‌ده طولمی، دیلر. مجروحلر کوب بولسه البته بارسیده شونلرغه کیترلـگان بولورلر ایدی؛ چونکه آنلرنی یاشروب طوتار حال یوق، قاپچقلرغه طوتروب قویوبده بولمی.

صلح مذاکره‌سی حقنده‌غی سوزلرنك نیچك بارغانلغی تیلیغرام خبرلری ایله آنده معلومدر. حقی پاشانك اورنلی اورنسز کوب سوزلر سویله‌وینه مونده تورك مطبوعاتی‌نك اچی پوشا. عمومیتله حقی پاشانك آنده بیاریله‌وینه موفقیتلی بر اش دیب قارامیلر. مونده‌غی تورك غزته‌لری‌نك کوبسی ادرنه، اشقودره، یانیه بیرلماسدن ألوك صلح مذاکره‌سی حقنده سوزده بولماسقه تیوش، نی وقت بو قهر قلعه‌لرمز تسلیم اولنورلر شونده‌غنه ایسته‌ر ایسته‌مز صلح سوزی قوزغالورغه ممکندر، دیب یازالر. ألوکدن اتحادچیلر علیهنده بولغان «افهام» غزته‌سی گنه ممکن مرتبه تیزره‌ك همده ادرنه، اشقودره و یانیه کبی قلعه‌لر بیرلماسدن ألوك صلح یاصاو فائده‌لی و مملـکت‌نك سلامتلـگی نقطهٔ نظرندن مطلق شولای بولووی لازم، دیب یازا. چونکه ادرنه‌لر قولمزده وقتده کیلوشسه‌ك بلغارلرغه: سز مرمره ساحلینه اینونی صوراماگز و بزدن صوغش راسخودی طلب ایتماگز، مسلمانلرنك حقوقن صاقلاونی التزام ایتگز، ادرنه‌ده‌گی عسکرمز اوزارینك عسکری ناموسلرن صاقلاب قورالـلری ایله چقسونلر و آنده‌غی دورت بیش میلیون لیرالق طوپلر و قورالـلرمزنی آلورغه حقمز بولسون، دیب آیتورگه ممکن؛ ادرنه تسلیم ایتلـگاندن صوك بولارنی أیته آلمامز، اول وقت بلغارلر بزدن مرمره ساحلن و صوغش راسخودی صوری باشلارلر، دی و بو غزته ممکن قدر أورتولی صورته‌گنه یازوب: تورکیه عسکرینك وفلوطی‌نك تجاوزی حرکت یاصارلق حالده توگل‌لـگن، تدافعی صورته قلعه‌لر آرقه‌سنده طورودن ایسه موفقیت فازانلمایه‌چغن، بو روشده اوتکارلـگان هر بر کوننك مملـکت باشینه یاکی سفالتلر و یاکی فلاکتلر آرتدرا بارغانلغن، بناء علیه: ممکن قدر

تيزرەك صلح ياصاو تيوش بولغانلغن آڭلاتا.

موندەغى احوالگه قاراغانده بو غزتەنك سوزلرينه حق بيرماسكەده ممكن توگلدر. آڤچه ياغندن حكومت بيك قصنقى‌لقده. بورچقه آڤچه طابا آلغانى يوق. بيلگيه بانقەلرندن كم بلور نيندى آور شرطلر ايلەدر آوانس طريقيله يارطى ميليون ليرا قدر آڤچه الوب مأمورلرنك ديكابر ژالونيەلرن ياڭى‌غنه بيرديلر. غنوار ژالونيەلرى بيرلگانى يوق ئلى. توركلرنك كوبسى مأمورلردر. ژالونيەلرى بيرلمەگاچ آنلرنك اشى بتونلەى چيتن‌لەشه. بو ايسه مأمورلرده حكومت‌گه قارشى امنيتسزلك و دشمن‌لق آرتدروغه سبب بولا. يتماسه طاغن «مصادرۀ اموال» قانونى (كشينك مالن طارتب آلو زاكوى) چغارلدى. برەونك كوب اونى، ايتى، ياكه باشقه آزيغى بار ايكان، حكومت آنى عسكر ايچون آندن طارتب آلاده، تيوشلى حقن قويوب قولينه كويتانسيه بيره. برەونك صوفناسى، آتلرى، خلاصه عسكر گه كيرەكلى نى نرسەسى بولسه شونى طارتب آلا و قولينه كويتانسيه بيره. حكومت آنك بدلن شول كويتانسيه ايله اوز وقتنده صوگندن تولەيەچك بولا. لكن اول آنى قاچان تولەر و مملكت‌نك حالى قاچان توزەلور — بونلر برده معلوم توگل. شول سببلى بو قانون‌ده سوداگرلر آراسنده زور هيجان و خوشنودسزلق‌غه سبب بولدى. چيت دولتلرنك سفيرلرى بو قانون اجنبيلر حقنده يورتولماسن ديه باب عالى‌گه نوطه بيرديلر. توركيەلى خرستيان سوداگرلر رەتن طابسەلر بو قانوندن قوتولور ايچون اجنبى حمايەسينه صغنورغه چارەلر ازليلر. بو ايسه توركيه اشلرينه اجنبيلر مداخلەسى آرتوغه طاغن بر سبب بولا.

توركيەدەگى كوچمى طورغان ملكلردن (يورت يردن) آلونا طورغان نالوغ سلطان حميد زماننن بيرلى رەتلەنوب تولەنمى كيلگان ايكان. حاضرگى حكومت، آڤچەغه قصلغاچ آنى بيك تقرداتوب تولەته باشلادى. بوگاده خلق بيك آورسنا. بايلر و سوداگرلر حقسز اولەرق آورسنالر. اما، بتون واردا تلرى آلغان ژالونيەلرندن عبارت بولغان تورك و مسلمان مأمورلرينك آورسنولرن حقسز ديب آيتور حالده يوق. چونكه شول طاماقلرينه و اوستلريمه يتەرلك بولغان قدرگنه ژالونيەلرى‌ده آلونماغاچ يديشەر، سيگزەر، حتى اون بيشەر يللدن بيرلى جيولوب كيلگان نالوغلرنى آلار قايدن آلوب نى بلەن تولەسونلر. البته يورتلرى، نرسەلرى طورغدن صاتيلا باشلى. يللردن بيرلى صوغشلر، اختلاللر دوام ايتو سببلى سودا و تجارت‌ده غايت زور طورغوناق بولغان.

شول سببلی سوداگرلرنك حاللریده جیکل توگلدر.

مونه بو حاللر بارسیده خلق‌نی حاضرگی «اتحاد ترقی» حکومتندن صووتوغه سبب بولالر. حاضروك کوب کشیلر: کامل پاشا حکومتی وقتنده خلق‌غه موندی آورلقلر یاصالماغان ایدی، حکومت‌نك عادی قوهٔ مالیه‌سی بتکانلگی آکلاشلو برله‌ن اول صلح یاصاونی تیوش طابقان ایدی، «اتحاد ترقی» جیلر ایسه خلق اوستینه بر چوق آورلقلر صالدیلر، صوغشنی یاکیدن باشلاب نی قدر کشی و نی قدر مال تلف ایتدیلر، ایك آخرنده اشله‌نه طورغان اش شولوق ایسکی حکومتنك اشله‌رگه تله‌گانندن، یعنی ادرنه‌نی بیرودن و آطه‌لرنك کوبسندن واز کیچودن عبارت بولورغه اوخشی؛ چونکه حکومت اوزی صلح مذاکره‌سی باشلادی، دیلر.

خلق‌نك بو فکری یاکلش ایکانلگن کبرسه‌تمچك یاکی واقعه‌لر، صوغش میدانده یاکی اشلر بولورمی، یوقمی، اول حقده حاضرگه بر نرسه‌ده آیتوب بولمی - قاراکودر. استانبول‌ده ترتیب و انتظام صاقلاو خدمتنك بولغان ژاندارم و پولیسلرنی صوغشقه یباروب، آنلر اورنینه مکتبلیلردن و سائر کشیلردن کوکللی فرقه‌لر توزوماکچی بولغانلر ایدی. اجنبی سفیرلری بوکا پروتیست ایتوب مانع بولدیلر. استانبولنی آندی کشیلر قولینه طاپشررغه بز اشانا آلمی‌مز، اگر آلای ایته طورغان بولسه‌کز بز اوز پراخودلرمزده‌غی عسکرلرنی قوری‌غه چغاروب ترتیب صاقلاتورغه مجبور بولاچقمز دیگانلر. شول سببلی اول فکر حاضرگه قالدی.

داخلی زایومنك موقت کویتانسیه‌لری یاصلوب چغوب صاتیلا باشلادی. اصل بیلیت‌لری یاوروپاده یاصیلوب کیله‌چك، کؤیتانسیه‌لر آقرون‌غنه صاتیلا. حکومت بونلرنك ایکی میلیون لیرالغن هندستان‌غه، بر میلیون لیرالغن مصرغه یباره‌چك دیه بر تورك غزته‌سنده کورپلوب قالدی. درست‌لگن بله آلمادم.

تورکیه‌نك اوز غزته‌لرینك مخبرلرینه صوغش میدانلرینه باروب خبر یازوب طوررغه مساعده ایتلدی. مینده تیوشلی اورنینه مراجعت ایتوب کلیبولی گه بارغه مساعده صوراب فاراغان ایدم. میکا اشانچلق بیان ایتوب مساعده بیررگه‌ده ممکن طاپقانلر ایدی. لکن، اجنبی دولت تبعه‌سی بولغانلغمدن، قاعده بوزولماسون و باشقه‌لرغه‌ده صورارغه یول آچلماسون دیب رخصت ایتلماونی موافق کوردیلر. طبیعی، بوی صنودن باشقه چاره یوقدر.

سلطاننك اوزی یاکه ولی عهدی صوغش میدانینه باروب قایتورلر،

یاکه ایاصوفیه‌گه فلان کیلوب خلق‌غه کورینه‌رك روح بیررلر دیه کوتکانلر ایدی. لکن بولمادی. اول طوغروده هیچ بر طاوش طن یوق. باری پرنسلردن شهزاده عبدالحلیم افندیگنه طاغن صوغشقه باروب کلیبولی محاربه‌سنده یارالانوب قایتدی.

حاضرگی حالده «خادم‌کوی» ایله استانبول آراسنده سیگز خسته خانه بار. یدیسی تورك «هلال احمر»ینکی، برسی اجنبی صلیب احمرینکی. ایاستفانوس ده یوز و یوز ایللی قاراواتلق ایکی خسته خانه، «عمرلی» ده هند هلال احمرینك ایکی یوز قاراواتلق، کلیبولی‌ده مصر و هند هلال احمرلرینك یوز ایللیشه‌ر قاراواتلق بره‌ر خسته خانه‌لری بار. بونلردن باشقه حکومتنك اوزینك زور زور عسکری خسته خانه‌لریده کوبدر.

بو کونلرده مونده یاکی روم پطریقی صایلاندی. ألوك استانبولنك «قاضی کوی» محله‌سنده میتروپولید بولوب طورغان و یونانستاننك آفینه دارالفنونده اکمال ایتوب علم حقوق دوقتورلغی شهادتنامه‌سی آلغان، مکمل علوم دینیه تحصیل ایتکان بر کشیدر. سلطان حمید وقتنده‌ده رومللر بر نیچه مرتبه بونی پطریق صایلارغه تله‌سه‌لرده، غایت روم ملتچیسی بولغانلقدن وروم چیرکاولرن یابدروب اول وقتده حکومت‌گه قارشی نمایشلر یاصاغانلغندن سلطان حمید بونی تصدیق ایتمی کیلگان ایکان. ایندی تصدیق ایتلدی. داخلیه ناظری و «اتحاد ترقی» کامیتیتی‌نك وکیللرندن عبارت بر هیئت اوزینه باروب یاکی اورنی بله‌ن تبریك ایتدیلر.

١٢ فیورال.

٥٥

بر فرانسوز پروفیسورینك تحقیری و آنك ردی

بو کونلرده، مونده دارالفنون‌ده تورك استودینت لرینك بر جیولشی بولوب، بر فرانسوز پروفیسورینه قارشو پروتیست و نفرت بیان ایتدیلر.

بوکا سبب بولغان واقعه بودر:

فرانسیه‌نك «فلهرمون فه‌ران» دارالفنونی‌نك ادبیات شعبه‌سنده پروفیسورلك ایتوچی «ده‌دوویس دوژه‌ر» آدلی بر فرانسوز اوشبو فیورال‌نك

۷ سنده بالقانلر حقنده بر لکسیه اوقوغان. شول وقتده تورکلرگه و عمومیتله اسلامیت که قارشو بیك ناچار سوزلر سویله‌گانلرینك بعضیلری بونلردر:

«بالقانلیلرنك بو قدر عالی، مقدس، شانلی و ملی بر صوغش‌ده بولونولرینه، صلیب نك هلالنی بو قدر موفقیتلی بر صورتده ایزوب، طاپتاب طاشلاوینه، خرستیانلق مدنیتی‌نك بو قدر معزز و فداکار بر اشینه ایسمز کیتارگه تیوش. موندی گوزه‌ل و عالی بر منظره‌نی دنیا یاراتلغاندن بیرلی بنی بشر کورگان یوق ایدی. مدنی یاوروپانك و خصوصیله فرانسیه‌نك وظیفه‌سی بالقانلیلرغه یاردم ایتو، تورکلر اوستینه یورو، آزیالی بو وحشی قاتللرنی یاوروپادن قووب چغارو ایدی. یاخشی بولدی، که یاوروپا دیپلوماتلری صوکغه‌راق قالوب بولسه‌ده اوزلرینك شوشی وظیفه‌لرن آکلادیلر. فقط، بونلرنی استانبولدن قووب چغارو حقنده‌غنه یومشاق قیلنوب ناچار اشله‌دیلر. یونانلیلر، یاش تورکلرنك ظلم اویاسی بولغان سلانیك‌گه یورودیلر. تورکلرنی ابزه ایزه بو شهرگه کردیلر. حاضر بو شهرده کریست نورلر صاچوب طورا. یاوروپا قطعه‌سنده تورکلك و مسلمانلق‌نك صوك خرابه‌سی بولغان ادرنه یانده بلغارلر خارقه‌لر کورسه‌تەلر. ایسکی تورك نادان، یالقاو، مسکین، پیس، شهوتپرست و اوغری‌در. یاکی تورك ایسه نادان، یالقاو، مسکین، کبرلی، اوغری، شهوتپرست و بونلر اوستنده‌ده ایسروك‌در. تورك اوزینك آزیاتلق طبیعتیله وحشی و قاتل‌در. تورك دینلرنك ایك توبانی، ایك عادیسی بولغان بر دین (دین اسلام) ایله متدین‌در. تورك کوب خاتون آلا، تورك خاتونغه ات شیکللی معامله ایته. تورك ده عائله فکری، عائله حسی یوقدر. تورك اولا تورك بولغانغه و ایکنچی‌دن مسلمان بولغانغه کوره مملکت اداره ایته آلو، مدنیت‌نك ایك توبان درجه‌سینه بولسون یتشه آلو وکشی شیکللی یاشی آلو قابلیتندن قطعیا محرومدر. تورك، کوکلکزگه کیلووی ممکن بولغان همه ناچارلقلرنی جامع در. پیه‌رلوتی، قلود فاره‌ر شیکللی تورك محبلری شرقنك لطافت طبیعیه‌سینه، گوزه‌ل هواسینه، ماتور کوگینه مفتون بولغان شاعرلردر. آنلر تورکلرنی یاخشی قهوه پشره بلکانلکلری ایچون سویه‌لر. ذاتا تورکلرنك بار کبك هنرلریده شول‌غنه‌در. بلغارلرنك، یونانلرنك و قاره طاغ هم صربلرنك صوغش وقتنده تورکلرگه ظلم ایتولری حقنده سویله‌نگان سوزلر طوغریدر. آلار عصرلردن بیرلی اوزلرن ایزگان، بالالرن، قرداشلرن کیسکان آزبا وحشیلرینه، نیش شهرنده کشی باشندن مناره یاصاغان قاتللرگه اوزلرینك ایسکی وحشت و ظلملرن قایتارودن باشقه بر نرسه اشلەمەدیلر».

بو پروفیسور اوشبو سوزلرنی یوزلرچه، بلکه مکلرچه خلق آلدنده سویله‌گان وقتده شونده بر نیچه تورك شـاگردلریده حاضر بولغانلر. آلار بوکا البته خورلانغانلر. آچولانغانلر. لکن مجلسده بر نرسه‌ده اشله‌مه‌گانلر، طاوش چغارماغانلر. طـکلاب اوطورغانلر. صوکندن بو پروفیسورنك اوزینه و دارالفنون مدیرینه کاغدلر یازوب پروتیست ایتکانلر. بونك نی ثمرمسی کورلگاندر، ئلی‌گه معلوم توگل.

اوشبو واقعه مونده بلنو بلهن، یوغاریده یازدغمچه، تورك استودینتلری دارالفنون‌گه جیبلوب بو مسئله‌نی محاکمه ایتارگه قرار بیردیلر. لکن، مع‌التأسف بیك آز، بارلغی یوزگه یاقن کشی کیلگان، آلارنك‌ده بایتاغیسی دارالفنون طلبه‌سی توگل، اورتا و باشقه مکتبلر شاگردلری ایدی. استودینتلرنك معتبرانی و خطیبلری کیلمه‌گانلر. نطقلر بیك روحسز و صـیق بولدی. مجلس روحسز اوتدی. شونك ایله برابر، اوشبو نرسه‌لرگه قرار بیردیلر:

۱) تورکیه معارف نظارتی تورکیه‌نك رسمی مکتبلرنده فرانسوز تلی اوقتونی بتروب آنك اورنینه نیمسچه اوقوتسون. ۲) حاضرگه قدر حکومت حسابندن فرانسیه‌غه اوقورغه یبارلـگان شاگردلرنی آندن آلوب اسویچره‌گه وگیرمانیاغه یبارسـون. ۳) تورك مکتبلرنده اوقتوچی فرانسوز معلملرنی اورنلرندن چغارسون.

حاضرگی کونده فرانسیه‌ده تورکیه حکومتی حسابندن اوقوچی عثمانلی شاگردلرینك مقداری مك‌گه یاقندر. تورکیه مکتبلرینك بارسنده‌ده دیه‌رلك فرانسوز تلی مجبوری اولوب، بوکا هر درسدن آرتق وقت بیربله. شول سببلی اگر اسـتودینتلرنك بو قرارن حکومت اعتبارغه آلسه بایتاق اهمیتلی اش بولورغه ممکن.

عبدالرشید افندی ابراهیم جنابلری بو مسئله حقنده «تصویر افکار»ده تورك استودینتلرن شدتلی‌رهك حرکت‌گه أونده‌ب بر مقاله باصدروب چغاردی. اول یوغارغی قرارلر اوستینه، تورکلرنی موندن صوك فرانسوزچه سویله‌شماسکه‌ده دعوت ایته و مقاله‌سنده: «اگر یاشارغه تله‌سه‌ك، عزت نفسمز، شان ملی‌مز باشقه‌لرنك پچراق آیاقلری آستنده طاپتالماسون دیسه‌ك، ایك توبان ملتلردن صانالغان قطایلیلردن عبرت آلیق» دی. رشید افندینك یازووینه کوره، موندن دورت یل آلوك یاپونیانك بر غزته‌سی فورموز آطه‌سی مسئله‌سنده قطایلیلرنی تحقیر ایتکاچ یاپون مکتبلرنده اوقوچی اون مك قدر قطای شاگردلری شوکا پروتیست مقامنده بالاتفاق قوزغالغانلرده یاپونیانی طاشلاب کیته‌رگه قرار

بیرگانلر. ایکی اوچ کون اچنده همه‌سیده قطای‌غه کیتار ایچون ناغازاکی‌گه جیولغانلر. یاپونیا حکومتی موندن متأثر بولوب، غزته‌دن تحقیرن کیری آلدرتقان و قطای شاکردلرینك یول مصرفلرن بیروب اوز حسابندن کیری قایتارغان ایکان. رشید افندی مقاله‌سینك آخرنده: «یاشارغه تله‌گان ملتلر اوزلرینك بارلقلرن شولای کورسه‌تەلر، یوقسه قوری سوز بلەن‌گنه توگل» دی.

شوشی استودینتلر جیولشندن صوك یوغاری مکتب معلملرندن ودارالفنون طلبه‌لرندن بعضیلری ایله کوریشوب بو خصوصده فکرلرن صوراشدم. بو پروتیست جیولشی نیچون بولای صیبق، توسسز بولدی، یا بتونله‌ی یاصاماسقه کیره‌ك ایدی، یاصاغاچ شەب و روحلی ایتوب یاصارغه، تأثیر قالدررلق ایتارگه تیوش ایدی، بولای پچراتوب غنه قالو کوکلسز بولدی، دیدم. قایسیلری: «آدم سینده، باشقه اشلرمز بتدی‌ده ایندی شونك بلەن‌می ماتاشورغه قالدی» دیلر. قایسیلری: «دورت بیش حکومت بلەن صوغوشقانمز یتمه‌گانده آنك اوستنه طاغن فرانسیه حکومتن وآنك دوستی بولغان روسیه‌نی آچولاندروب باشمزغه طاغن یاگی بلالر چغارتبق‌منی؟» دیلر و بعض برلری ایسه آچقدن آچق: «اول فرانسوز پروفیسورینك تورکلر واسلامیت حقنده سویله‌گان سوزلرینك بیك کوب قسمی تمامیله طوغریدر، آنك قای یرینه پروتیست ایته‌سن، طوغری سوزلرگه پروتیست ایتوب آدم کولکیسی بولماقدن ایسه، سکوت ایتوب قالو عقللی‌راق بر اشدر، پروفیسورنك تورکلرگه «اوغری» دیب أیتووی‌گنه درست توگل، یوقسه قارت و یاش تورکلر حقنده‌غی سوزلری درستدر، دیلر.

بو فکرلرگه اوقوچیلرمز نیچك قارار، آنسن بلمیم. لکن، مین اوز طرفمدن بونلرنك برسینده‌ده قوشولا آلمیم. شخصی وملی ناموسنی صاقلاو ومدافعه ایتو مسئله‌سنده مینمچه هیچ بر نرسه مانع بولورغه و بو حقده هیچ نرسه حسابقه آلنورغه ممکن توگلدر. آلتی توگل، اون ایکی حکومت بر یولی هجوم ایتسه‌لرده ناموسسزلقنی قبول ایتو جائز توگلدر. همده تورکلر و تورکیه طرفندن موندی مسئله‌لرده ایتلگان شدتلی پروتیست ایچون فرانسیه‌نك‌ده، روسیه‌نك‌ده صوغش باشلاو احتمالللری قطعیا یوق، بلکه بو اش افکار عمومیه‌نك تورکلرگه حرمتن آرتدررغه‌غنه سبب بولور ایدی. اوز حیثیت و ناموسن صاقلی آلماوچیلرغه هر کمنك حقارت کوزی ایله قارارغه حقی باردر.

بزنك روسیه تاتارلری‌غنه‌ده، مدنیت و عرفان جهتنچه نی قدر توبان بولسه‌لرده، اوزلری اوستنه حقارت آتدرماسقه بتون کوچلری ایله طریشوب

یاتالر. نیمیروویچ دانچینقونك اسلامیت‌گه تیگان مقاله یاکه عباره‌لری ایچون وقتیله شدتلی پروتیستلر یاصاب عفو اوتنورگه مجبور ایتدیلر. «محمد اجماعی» دیگان اویونتی مسلمانلی شهرلرده اویناتماینچه شهردن شهرگه سوره‌لر. بالقان صوغشی وقتنده اوقوچی یاشلریمز. اسلامیت‌نی قاتناشدروب یورتولری ایچون روس غزته‌لرینه شدتلی پروتیستلر یازدیلر. بونلر بارسیده روح علامتی‌در. ملتده حیات و یاشارغه استعداد بارلغن کورسه‌ته طورغان علامت‌لردر.

اسلامیت‌گه ایتلگان حقارتنی رد ایتو برنچی درجه‌ده اولارق مقام خلافت وظیفه‌سی و آندن قالا همه مسلمان وظیفه‌سی‌در. شولای اوق تورکلك‌گه ایتلگان حقارتنی رد ایتو برنچی درجه‌ده، مستقل بولغان تورکیه و ایك مدنی بولغان عثمانلی تورکلری وآندن قالا عموم تورکلر وظیفه‌سیدر. بوگون فرانسیه‌ده بر پروفیسور بتون اسلامیت و تورکلك اوستنه شول قدر پچرافلر آتوب حقارت ایتسه وبونلر بارسیده شوب شوماغنه سکوب قالسه، ایرته‌گه باشقه بر مملکت‌نك، اوچنچی کون‌گه باشقه بر یرنك پروفیسورلری و غزته‌لری شـولای حقارت ایتماسلر دیب نیچك أیته‌سن.

«وقت»ده بز ألوکده تورکیه احوالی و عمومیتله مسلمانلرنك حاضرگی بارشلری حقنده مأیوسانه بر روشده یازا ایدك. مینم موندن یازوب طورغان مکتوب و مقاله‌لرمده مأیوسیتلی‌در. اوقوچیلرمزنك بونلردن خوشـلانماولرنده بله‌مز. حتی، تورکیه‌گه بونك نی دشمانلغی بار ایکان، دیب ایسابله‌وچی صاف قلبلی کشیلرده بولنووی احتمالدر.

لکن، یوغاریده بیان ایتلگان واقعه شیکللی بر چوق احوال باردر، که بزنی مأیوس ایته. کوکل کوتاررلك، امید آرتدررلق اشلر بیك آز کورینه، دها طوغروسی هیچ کورنمی. بوقسه مسلمانلرنك ترقی و سعادتن تله‌مه‌گان بر مسلمان و تورکلك‌گه حرمت ایتمه‌گان و آگا خیرخواه بولماغان بر تورك بالاسی دنیاده بولونی مین تصور ایته آلمی‌من.

بر ملتنك اینته‌للگینتسیه‌سی اوزلرن ات ایتوب سوکـکان احمق و ادبسز بر فرانسوز پروفیسورن: «درست أیته، شولای شول» دیب طورسه‌لر؛ صالداتلری «بزنك وطنمز ادرنه، سلانیك، مناستیر ولایتلری توگل؛ بز قونیه‌لی، دیاربکرلی‌مز، اول ولایتلرنك کشیلری تله‌سه‌لر اوز وطنلرن اوزلری صاقلاسونلر» دیب طورسه‌لر و لوله بورغاس‌دن چتالجه‌غه قدر کیری چیگارگه امر بولغاچ سوینچلری یوزلرینه

چغوب: «اگر طاغن آنده موندہ طوقتاتماینچه شول چتالجه‌غه قدروك یبارسه‌لر اوچ دورت کون آچ قالورغه بولسه‌ده توزەر ایدك» دیسه‌لر؛ آفیتسرلری، حکومت باشینه اوزلری تله‌مه‌گان فرقه کیچو بلەن آوروغه صالشوب، یاکه استعفا ایتوب خدمتلرن طاشلی باشلاسه‌لر؛ صالدات‌غه قارالغان یاشلری عسکرلك خدمتندن قوتولور ایچون هر تورلی چاره‌لر أزله‌سه‌لر وقوتولوب قالغاچ «الحمد لله بر یل‌غه بولسه‌ده کیچکدردیلر ئلی» دیسه‌لر؛ حالبوکه پاریژلرده، لوندون‌لرده اوقوچی میلیونیر مصر پرنسلری، یاخود روس دارالفنون شاکردلری اوز اختیارلری ایله کیلوب وهر تهلکه نی کوزگه آلوب صوغش میدانینه آتلسه‌لر؛ اول ملتنك خاتونلری حقوق و حریت‌گه اوزلری قارشی طورسه‌لر و اجنبی دورت مسلمه‌نك تشویقی ایله قوزغالوب ایکی مرتبه جیولغاندن صوك طارالوب بر برسینك غیبتنه کرشسه‌لر، «آمان موندی هواده آچق آرباده اورامده نیچك یورر گه کیره‌ك» دیه‌رلك درجه‌ده نازك و کبار بولسه‌لر؛ اول ملتنك بایلری حکومت‌گه شوندی آور وقتلرده خیرچی صدقه‌سی قدرده اعانت ایتماینچه آنچه‌لرن و بتون قیمتدار نرسه‌لرن اجنبی بانقه‌لرینه، اجنبی اسقلادلرینه طوتورغه آشقسه‌لر؛ وطننك شوندی تهلکه‌لی وقتنده اول ملتنك ایك الوغلرندن بولغان کامل پاشالر، سابق شیخ‌الاسلام جمال‌الدین، نورادونگیان افندیلر، شریف، رشید عبدالرحمن پاشالر چیت‌که قاچوب کیتسه‌لر و مصرغه جیلوب عرب خلیفه‌لگی تأسیس ایتو، سوریه، یمن، بغداد، مکه، مدینه‌لرنی شونده قوشو حقنده انگلتره ایکمگنه مای سورتسه‌لر نیچك ایتوب کوکل کوتاریلورگه کیره‌ك، نیچك ایتوب مأیوس بولماسقه کیره‌ك؟

درست، بونلر منگولك صفتلر توگل. بارسیده اوزگارر گه، توزه‌لورگه ممکن؛ لکن، یاوروپا مدنیتی، یاوروپانك فعالیت اقتصادیه‌سی دریا شیکللی طاشوب کیله. توزه‌لگانننی کوتوب طورمی. چرك چارق نی قدر نرسه‌لر بار ایسه همه‌سن‌ده سبروب یووب آلوب کیته. مونه شونك ایچون‌ده مأیوسیت کیله. شونك ایچون‌ده قورقیلادر. تونس، جزائر، فاس، ایران، طرابلس غرب بونلر بارسیده کوز آلدمزده أروب، یوغالوب کیتدیلر. تورکیه‌نك‌ده آنلر کیتکان یولدن کیتماوی ایچون آنلردن فوق‌العاده زور باشقه‌لغی بولورغه کیره‌ك. حالبوکه، مع‌التأسف، تورکیه‌نك آنلرغه قاراغانده باشقه‌لغی اول قدر زور توگل، تورکلر فکر و روح جهتنچه آنلرغه بیك یاقندرلر، که قورقنچنك ایك مهم نقطه‌سی‌ده، مینمچه، شولدر.

۱۳ فیورال.

٥٦

« اتحاد ترقی » حکومتینه قارشو اختلال

حاضرگی «اتحاد ترقی» حکومتینه قارشی یاکی بر اختلال حاضرلهنگانلگی حقنده بر نیچه کونلردن بیرلی قولاقدن قولاقغه سوزلر یوری هم شونك درست. لگنه بعض بر علامتلرده کورلگالی باشلادی: بیك یش یش غنه پرهنس صباح الدین بك نك اسمی ذکر ایتله؛ حکومتدن اوزلرینه زور زورغنه اورنلر صوراب ده آلا آلماغان کشیلرنك صباح الدین بك ایله باروب کورشکانلکلری آکلاشیلا ایدی. صباح الدین بك و آنك دوستلری حاضرگی حکومتنك هیچ بر اشینه قاتناشمیلر، مجلسلرگه و کیکاشلرگه چاقرلسه لرده کیلمیلر ایدی. شول سببلی، الیکتریك چبغی نك بر اوچی «اتحاد ترقی» چیلرده ایسه ایکنچی اوچی صباح الدین بك طرفنده اولدیغنی آکلاو و نی بولسه ده شول یاقدن یاکی واقعه لر کوتو ممکن ایدی. گرچه، «اتحاد ترقی» چیلرنك ایك بیوك و ایك اساسلی مخالفلری کامل پاشا ایکانلگی معلوم ایسه ده، حاضرنده آنك مصرده، یالکز «اتحاد ترقی» چیلرنك گنه توگل، بلکه بتون تورکیه نك یازمشی حقنده پلان وپرایکتلر توزو برله مشغول بولغانلغی معلوم در.

آلنغان خصوصی خبرلرگه کوره، انگلتره دن الهام آلا طورغان کامل پاشا و کامپانیه سی، بوندن صوك تورکیه نك مستقل صورتده یاشی آلمایه چغنه اشانوب، خلافتنی عربلرگه کوچررگه، بتون عربلرنی بر اداره گه جیوب، انگلتره حمایه سنده «مستقل» بر عرب حکومتی تأسیس ایتارگه و ارمنیلر ایله کوردلر آیرلغاندن صوك (چونکه بونلرنك آیریلاچقلری و روسیه حمایه سینه کره چکلری احتمال طوتولادر) بیك آز قالغان تورکلرنی داخلا مستقل بر حکومت ایتوب شول عرب حکومتینه قوشارغه، ـ آوستریا وینگریاگه اوخشاولیراق بر نرسه یاصارغه حاضرله نمکده درلر. شوشی حقده سویله شور ایچون حاضرنده مصرده زور کیکاش مجلسلری یاصالمقده، آنده سوریه، الجزیره دن، یمن دن، حضرموت دن، عمان دن وکیللر، معتبر شیخلر و قبیله رئیسلری جیولمقده در. یالکز حاضرگه قدر بو فکرگه سنوسی لرگنه قوشلمی و وکیل یبارمی طورالر ایکان. (آنك وکیللری حاضرنده استانبولده در).

کامل پاشا شوندی زور پلانلر ایله مشغول بولغانلغی ایچون، اتحاد ترقی‌نی قاقشاتا طورو و ممکن بولسه طامرینه بالطه چابوب اوزن آودارو وظیفه‌سی باش قاماندیرنك اوزینه توگل، بلکه آنك معاونلرینه طاپشرلغان ایکان. شول سببلی اتحاد ترقی چیلرگه قارشی صوزولغان برنچی سونگونك اوچی استانبولنك اوزنده، بوغاز اچنده پرەنس صباح الدین بك نك دۆاریسندن کورندی. شویله که: یاشرون بر کامیتیت اختلال چغاروب حاضرگی حکومتنی توشورگه، حاضرگی مینیسترلرنی و اتحاد ترقی باشلقلرن توقیف ایتارگه و بارسن‌ده بر پراغودغه تویاب قایده بولسه‌ده یبارر گه قرار بیروب، اشکه باشلارغه طورغانده‌غنه سرلری میدان‌غه چغوب حکومت طرفندن اوزلری توقیف ایتلدیلر.

کیچه کیچ برلەن بو تنتولر، توقیفلر خبری آوزدن آوزغه شهرده طارالغان ایدی. بوگون ایرته بلەن (۱۷ فیورالده) حکومت بو حقده یاخشوق مفصل صورتده رسمی معلومات نشر ایتدی. حکومت‌نك نشر ایتکان معلوماتینه کوره، پرەنس صباح الدین بك نك سیکره‌تاری سطوت لطفی بك ایله ارضرومللی صدقی، مصطفی و صفی و «تفیض» مکتبی شاکردلرندن حسن وسعید افندیلر و باشقه بر نیچه کشیلردن عبارت بر هیئت یاصالغان. بو هیئت ۱۸نچی فیورالده باب عالی یانده بر نمایش یاصارغه، حاضرگی حکومت‌نك طوتقان سیاستی ضررلی ایکانلگن سویلەرگه و اهالی گه هم عسکرگه خطاب قیلوب باصدرلغان پراقلاماتسیه طاراتورغه قرار بیرگان. پراقلاماتسیه‌نی بك اوغلنده «آنا طولی» اسمنده بر گریك مطبعه‌سنده باصدرغانلر. ایران اختلالچیلرندن محمدعلی اسملی برەوگه بومبالر زاکازات ایتکانلر. باب عالی‌نك و اطرافی‌نك پلانلرن یاصاب کسه‌لرینه قویغانلر. «اتحاد ترقی» جمعیتنه منسوب اهمیتلی‌رەك آدملرنك اسپیسقه‌لرن توزوب، فاتیرلرن پازوب آلغانلر. حاضرگی مینیسترلرنی توشوروب عدم مرکزیت طرفداری بولغان کشیلردن یاکا هیئت وکلا یاصاتور ایچون سلطان‌غه مراجعت ایتارگه قرار بیرگانلر.

حکومت وقتیله بونلرنك حرکتلرن سیزوب طورغان. شول سببلی پالیتسه پراقلاماتسیه باصلغان مطبعه‌نی و مطبعه ایه‌سینك ایوون تنتوب پراقلاماتسیه‌لرنی قولغه توشورگان، ایه‌سی قاچوب اولگورگان. شول سببلی آنی توقیف ایتمی قالغانلر. صکره پرەنس صباح الدین بك نك دۆاریسنده لطفی‌نك فاتیرن تنتوگانلر. اوزی قاچوب اولگورگان. بارلغی یکرمی - اوتوز یرده تنتو بولوب، بومبا یاصاوچی ایرانلی‌نی وهیئت گه داخل بولغان برنیچه کشیلرنی طوتقانلر. بایتاقلریه قاچقانلر.

حکومت بو طوتولغان اختلالچیلرنك دیوان حرب محکمه‌سینه تسلیم ایتله‌چکلرن اعلان ایتدی.

ایندی بو واقعه‌گه خلق‌نك نیچك قاراوینه کیله‌چك بولسه‌ق: بوکا بر مونك‌ده ایکی کیتمه‌دی. بولووی هر کون احتمال طوتولغان بر اش دیب‌گنه قارادیلر. مونده خلق آندی واقعه‌لرگه اوگره‌نب بتکانلر، خصوصا اتحاد ترقی حکومتی‌نك صوغشنی قازانا آلمایه‌چغینی، ادرنه‌نی و آطه‌لرنی قوتقارغه قولندن کیلمایه‌چگنی، نغتوب صوغوشاسی یرده صلح باشلاوینی و بورچقه آقچه طابا آلماوینی کورگاچ آندن خلقنك اخلاصی قایتورغه باشلاغان ایدی. اتحاد ترقی چیلرنك صوکغی کونلرده اوز آرالرنده‌ده بعض بر بولوطلر کورینه باشلاوی آنلرنك مخالفلرینه بیگره‌ك جسارت بیرگان بولسه کیره‌ك هم بو اتحاد ترقی علیهنده‌گی حرکت‌نك کیتکان صاین آرتا باراجغنده شبهه یوق؛ آنلرنك، حکومتنی اوز قوللرنده اوزاق طوتا آلولری ایسه بیك شبهه لیدر.

بو حاضرگی حرکت‌ده پره‌نس صباح‌الدین بك‌نك اوزینك دخلی بولوب بولماغانلغی معلوم توگلدر. خلق آنك اوزینك‌ده دخلی وهیچ بولماسه خبری بار دیب اعتقاد ایته. اما، حکومت بو حرکت‌نك اهمیتن کیمتور ایچون، آنك دخلی یوق، بو اش باری اعتبارسز، «بوش قفالی» بر نیچه کشیلرنك «عقلسز حرکتلری» دیب‌گنه کورسه‌ترگه تلی.

بو اختلالنی یاصارغه تله‌وچیلرنك فکرنچه، گویا حکومت باشینه، عدم مرکزیت طرفداری بولغان کشیلر کیترلسه ادرنه‌نی اوز آلدینه بی‌طرف بر اداره یاصاب صوغشنی طوقتاترغه ممکن و اول وقت بورچقه ۵۰ میلیون آقچه‌ده طابلاچغی کوتوله ایکان.

هر نه ایسه، موندن صوك تورکیه‌ده موندی اشلر یش بولورغه ممکن. مملکت‌نك سلامت‌لك‌گه چغاریلووی چیتن بر اش بولغانلغن آکلاسه‌لرده کینه مونی اقرار ایته‌سیلری کیلمی. بعضیلری اوز فکرلرنچه موافق کورلگان صوك تدبیرلرگه یابشوب قارارغه لزوم کوره‌لر. بعضیلری ایسه شخصی منفعت‌لری ایچون اجنبی اینتریغه‌لرینه آلت بولالر. اما چروب توبی تیشلگان کیمه، اچنده‌گی کشیلرنك اوز آرا طارتشو، طالاشو، صوغشولرینه قاراب طورمی، باتقان صاین باتا بارا.

مسلمان دنیاسی عجایب‌در. اش اوز قوللرنده وقتده آنلر آراسنده دائما اختلاف، نزاع، بر برن آکلاماوچیلق‌لر بولا. چیت‌لر اداره‌سینه کردیمی

بونلر بارسیده بته، طنچلانالر و بیك راحت گنه یاشارغه باشلیلر. ایسکی خانلقلر، سلطانلقلر، حاضرگی ایران و فاسلر بارسیده بوکا شاهددر. شونك ایچون تورکلر آراسنده‌ده: «بز اجنبی ادارمسینه کرماینچه طوروب راحت ایته آلاچق توگلمز، اوز اوزلـگمزدن آدم بولا آلمی‌مز» دیگان اعتقاد کینکان صاین کوچه‌یه بارا. بر یاقدن شونك ایچون وایکنچی یاقدن محال کبك بر نرسه ایله ماتاشو بولغانلغی ایچون اوزلرینك وطن و استقلاللرن قوتقاروب قالدرو حقنده بیك کوبلری اصلا فداکارلق کورسه‌تمیلر. فداکارلق کورسه‌توچیلر، دین غیرتی برلن یوروچی توبان و اورتا صنفلردر. یوغاری صنفلر ایسه وقوعی محقق بولغان نتیجه‌نك تیزره‌ك بولوون آرتق کوره‌لر.

۱۷ فیورال.

۵۷

هوالر و صوغش. ملی مال استعمال ایتو جمعیتی. غیر منقول ملکلر.

شهرده طنچ‌لق. اختلال چغارغه تله‌وچیلرنك کوبسن طوتوب یابدیلر. تفتیش دوام ایته. اول حقده مونده باشقه‌چه معلومات یوق. خلق اول واقعه‌گه کوب اهمیت بیرمه‌دی.

بو کونلرده مونده جیل، یا کُغور، قار، بوران بولدی. بر نیچه کونلردن بیرلی هوالر بیك ناچار. استانبولغه نسبتا کوبکنه قار یاودی. اوچ دورت کون بار ایندی بتمی طورا. هر طرف آب آق قار آستنده. مونده عادتده قار یاوسه‌ده بره‌ر کوندن أریب بته طورغان ایدی. زور اوراملرنی هر کون کوره‌ب طازارتا طورالر.

صووق و قارغه کوره بایتاق کیبتلر آچلمی قالا. آچلسه‌ده آزغنه طورالرده یابوب کره‌لر. کیبت‌لرنك بارسنده‌ده ایشك یوق. اورامغه طابا یاقلری بتونله‌ی آچقدر. شول سببلی آنده طوررغه أوشیلر هم کیبت‌گه قار بورانی طولا.

موندی هواده البته صوغش‌ده یوق، هم بو قارلر أریته باشلاغاچه تیزگنه زور صوغشلر بولماسدر. موندی قاردن صوك آیاق آستی پچراق بولوب یورگه اوکایسز بولاچق، صولار طاشوب حرکت‌گه مانع بولاچق. کیبوب بتارگه آطمه‌لر کیره‌ك، همده اول کیبوب بتکانچه یا کیدن یاوب پچراتا طورا چقدر.

هر نه قدر حاضرگی حکومت طرفداری غزته‌لر صوغشنی دوام ایتدرو، صلح یاصاماو طرفن قوتله‌ب یازوب طورسه‌لرده، بو کونلرده صلح مسئله‌سینك یاخشوق آلغا کیتکانلگی بلنه باشلادی. آکلاشلدیغینه کوره، حکومت ادرنه‌دن واز کیچه‌رگه، آطه‌لر مسئله‌سن یاوروپالیلر قاراوینه قالدررغه راضی بولا. تیك شوکا مقابل تورکیه ـ بلغاریا حدودی‌نك بلغاریا تکلیف ایتکان مدیه ـ رودوستودن توگل، بلکه ایگنه‌بورنی ـ اینوس‌دن یاصالوون طلب ایته. تضمینات حربیه توله‌رگه راضی بولمی. هر نیچك بولسه‌ده اوزاقلامی صلح‌غه بر اساس یاصالوب، صوغش طوقتالووی یاقن احتمال طوتولادر.

مدافعهٔ ملیه جمعیتی اولگیچه اشنده دوام ایته. عسکر و کوکللی‌لر یبار-یلوب طورا. انور بك‌نك یاره‌لانو خبری درست توگل. بو کونلرده ایکی اوچ مرتبه استانبول‌غه قایتوب کیتدی.

بر قسم ضیالی تورکلر «ملی مال استعمال ایتو جمعیتی» آدلی بر جمعیت یاصارغه طریشه‌لر. ایکی مرتبه جیولشلری بولدی. جیولشقه تورکیه‌نك زور اقتصاد عالملری و معلملری، محر و سائر متفکرینی قاتناشدی. جمعیت تورکلرنی تورکیه‌نك اوزنده چغا و اشله‌نه طورغان مالللرنی استعمال‌گه اوگره‌تماکچی بولا. بو جمعیت‌نك حاضر نظامنامه‌سن تیکشره‌لر. شعبه‌لرن ولایتلرده‌ده آچارغه فرض ایته‌لر. بو اش مهم اقتصادی و سیاسی مسئله‌لرگه تعلق ایتدگندن، خصوصا تورکیه‌نك اوزنده اشله‌نوچی نرسه بیك آز بولدیغندن بو جمعیتنی آچو مسئله‌سن صوغش بتکانچه کیچکدروب طورونی معقول کوروچیلرده بار. بعضیلری ایسه حاضروك آچونی تیوش طابالر.

نیچك بولوب قالور. لکن بو اشنك اچنده زور سوداگر، فابریق وزاوود ایه‌لری بولماغانلقدن، مسئله‌نك جدی و دواملی روشده قویلووی شبهه‌لی و حاضرگه قدر یاصالغان ئللك نی قدر جمعیتلر شیکللی بر نیچه جیولشلردن صوك بونك‌ده طبیعی روشده سونووی بیك احتمالدر. تورکیه و تورکلر یاوروپانك امور اقتصادیه‌سینه شول قدر نق باغلانمشلردر، که بونلرنی آندن قوتقارو ایچون فوق‌العاده زور قوتلر، بیك دواملی ثباتلرغه احتیاج باردر. بو صفتلر ایسه مع‌التأسف بزنك شرق خلقنده بیك آزدر.

مونده یورت، یر شیکللی غیر منقول ملکلرنك حدودلری و نظام قاشنده رسما کم‌گه عائد بولغانلقلری فوق العاده چوالچقدر. بزده‌گی شیکللی ناتاریوس غه باروب یازیشوب بر یورت، یاکه یر آلو و شوندن صوك شونی تمام اوزکنکی

ایتوب راحتله‌نوب طورو ممکن توگل. اول یورت، یاکه یر حقنده صوگندن ئلله نیندی دعوالر قوزغالا، آنك بر آزی وقف ملکی، صبیلر ملکی، ئلله نیندی وارثلر حقی ایکانلگی، حدودی آلای توگل، ایکنجی تورلی ایکانلگی حقنده بتماس توکانماس دعوالر قوزغالا. شول سببلی مونده یورت، یرلرنی بانقه‌لرغه زالوغغه صالوب آقچه‌ده آلوب بولمی، ملکلرنك بهالری طوغری تعیین ایتلمه‌گانگه کوره، زالوغ آلو حقنده‌ده کوب خطالر و اوکایسزلقلر بولا ایکان. بو حال استانبولنك اوزنده‌گنه توگل، بتون ولایتلرده‌ده شولایدر.

حاضر مونه حکومت شوشی مسئله‌نی ره‌تکه صالور ایچون یاکی نظام چغاردی. کوچمی طورغان ملکلرنی بارلاب، چیکلرن و کمنکی ایکانلکلرن تیکشره‌چکلر، بهالرن تخمین ایتوب حق قویاچقلر. صوکره ایه‌لرینه قوپچی کریپوست‌لر بیریله‌چك، شوندن صوك دعوالر، اختلافلر بتارگه تیوش هم اول وقت ملك ایه‌لری اوز ملکلرن صاتارغه، بانقه‌لرغه زالوغغه صالوب آقچه‌لر آلورغه و شول واسطه ایله ملکلرن اصلاح ایتارگه‌ده ممکن بولاچقدر.

لکن، بو مسئله مونده فوق‌العاده چوالچق و بیك کوب تورلی نرسه‌لرگه تعلقلی بولوب کیلدگندن مونی باشقاروب چغو، خیلی اوزون وقتلرغه توقف ایته‌چکدر.

۱۹ نجی فیورال.

۵۸

موسی کاظم افندی یانده

استانبولنك مشهور و آچق فکرلی علماسندن بریسی موسی کاظم افندیدر. بو ذات اولگی «اتحاد ترقی» حکومتی وقتنده شیخ الاسلام بولوب طورغان ایدی. حاضرنده مجلس اعیان اعضاسندندر. برنیچه یرلرده درس اوقوتا. نشر ایتلگان برنیچه اثرلری بار. سیاسی مسلگی «اتحاد ترقی»چیدر.

دین و اعتقاد مسئله‌لرنده مقلدلك ایتمه‌گان و خدای بیرگان عقل بویونچه ایسابله‌ب اوز باشلرندن یاکی فکرلر چغاروب أیتکان کشیلرنك دورتسینه مجتهد اسمی بیرو و فالغانلرینه کافر، مبتدع، معتزله، دهری، دینسز دیو مسلمانلر آراسنده ایسکی‌دن بیرلی عادت بولوب کیلگانلکدن، بو اصطلاحلرنی یاکی

زمان‌غه تطبیق ایله استانبولده موسی کاظم افندیگه‌ده «ماصون» دیب یوروته‌لر. چونکه اول تقلیدنی فرض، اجتهادنی حرام دیب بلمی و «نقل ایله عقل قارشی کیلگانده، عقل ترجیح ایتلور، نقل تأویل‌اولنور» دیگان قاعده‌نی تلدن‌أیتوب قالوغنه کافی توگل، آنی عمل‌گه قویارغه‌ده تیوش، دیب‌اعتقاد ایته ایکان. مونه شونك ایچون‌ده فکرلری بورون آستلرندن اوتمه‌گان، «قیل، قال» دریالرینه بوولغان خواجه‌لر و هیچ بر نرسه‌دن خبرلری اولمادیغی حالده علمادن آرتق «دین صاقلاو» قایغوسنده بولغان عوام، موسی کاظم افندینی «ماصون» یاصاوده اوزلرنچه هیچ مشکلات کورمیلر ایکان.

درست، بعض بره‌ولر شیخ‌الاسلام وقتنده موسی کاظم افندیگه ماصونلق اسناد ایتوب، بو فکرنی مسلمانلر آراسینه باشلاب طاراتوچی کشی انگلتره سفارتخانه‌سینك ترجمانی مشهور «فیچ موریس» بولدی، چونکه‌اول «اتحاد ترقی» جمعیتی‌نك مسلمانلر آراسنده آبروین بتروب، «اوزلرینك» کامل پاشاسن اش باشینه مندرر گه‌طرشدی، دیلر. بولدیسه بولور، مونه‌غی خریستیانلرنك وخصوصا اجنبی ترجمانلر فلانلرنك مسلمانلرغه اوزدینلرن «یاخشی صاقلاو» حقنه یوللر کورسه‌توب «خیر خواهلقلر» ایتکانلکلری نادر توگلدر. مسلمانلر بو «خیر خواهلقلر»نك نیچون ایتلگانلگن کوب تیکشروب طوررغه لزوم کورمیلر. «ماصونلق» مهرن باصوغه و بتون ملت ایچون مدار افتخار اولاچق بر کشینی چیت‌گه تیبوگه آشغا توشه‌لر. بو حال موندەغنه توگل، مسلمانلق دنیاسینك هر طرفنده‌ده شولایدر. وقتیله مرجانیلرنی، قورصاویلرنی معتزله، مبتدع یاصاب کیلگان روسیه مسلمانلرینك حاضرنه ضیاء الدین الکمالی‌لرنی، موسی بیگیف‌لرنی تکفیر ایتارگه طریشولری بزنکیلرنك‌ده باشقه‌لردن قالشماغانلغینه دلیلدر. شول قدریسی بارکه، بو تکفیرچیلر بزده‌گی شیکللی مونده‌ده آز و اهمیتسز بر قسم خلقدر. بزده موسی بیگیف‌نی تقدیر ایتوچیلر کوب بولغانلغی شیکللی، مونده موسی کاظم‌نی تقدیر ایتوچیلر بیك کوبدر. ذاتا، مرحوم شیخ جمال‌الدین افغانی حضرتلری: «عوام طرفندن تکفیر ایتلمه‌گان کشی، خواص‌نك تحقیرینه مستحقدر» دیه ایدی.

موسی کاظم افندی ایله اوزونراق سویله‌شورگه و بعض بر خصوصلرده فکرلرن طکللارغه تلقب ألوکدن مساعده‌سن صورادم. برجمعه کونی، جمعه‌غه قدر وقت تعیین ایتدی. اول کون بوش بولا ایکان. دارالفنون طلبه‌سندن عبدالرحمن افندی عبدالرحیم ایله بز آنك آق سرایده‌غی قوناغینه ایرته

ساعت ۹ ده باردق. بزنی بر بولمه‌گه کرتب اوطورتدیلر. بولمه‌ده‌اوستال فلان یوق. دیوار بویلرینه اورندقلر، بر یاقغه دیوان قویلغان. دیوان اوستنده برنیچه تورکچه غزته‌لر چوالوب یاتا، شونلر یانده بزنك موسی افندینك «خلق نظرینه بر قاچ مسئله» رساله‌سی طورا.

سابق شیخ الاسلام موسی کاظم افندی.

تیمر پیچگه یاغلغان. چاتر چوتر یانا. بولمه جلی. استینالرده ئللله نیندی دعالر، شعرلر، صلواتلر یازغان لوحه‌لر آصلغان. دیوانك بر چیتنده صووق وقتده صرتقه صالوب اوطورا طورغان کچکنه بر طون طورا. ایشك یانده قومودنك اوستنده کوزگی وآنك یانده بر صارت کله‌پوشی بار.

آزغنه طورغاچده سیگز طوقز یاشلرنده کچکنه بر قز قهوه‌لر کیتردی. اول‌ده بولمادی: ایشکدن، جبه‌لی چالمالی بر خواجه کیلوب کروب بزنك یانغه اوطوردی.

قدنده محروم ادلره بر سلمك حله حیاتی یدنده.
قدنبه ایسه انحاد ده چفاره وقدنه اضاد ایله قائمده.
(واعتصموا بحبل الله جمیعا ولا تفرقوا) و (واعدوا لهم ما استطعتم
من قوة) ایکی سریحه‌لری ده ایشته بو حقیقته جنه نازل اولمشدر.

۱۷ مارت ۳۲

شیخ الاسلام سابق
اعلاده
موسی کاظم

موسی کاظم افندینك قول یازووی.

سلاملاشدق. هوادن، اوته‌دن بیرودن سویله‌شه باشلادق. بزنك روسیه‌لی ایکانلکنی بلگاچ: «بو ایرانده‌ده بایتاق مسلمان بار، اما بونلرده عجایب بر خلقدر، اوز آلدینه بر فکر برله‌ن یاشیلر، باشقه مسلمانلرایله حسن

مناسبت تأسیس ایتارگه وطانشورغه هیچ طرشمیلر، اوزلرینه مخصوص برمذهب طوتالر، اسلامیت‌نك مبدأ و منبعی اولان مکه‌ده، مشروع دورت مذهبنك نماینده‌لری بار، حالبوکه بونلرنك بیت آندی نرسه‌لریده یوق» دیدی.

شول آراده بولمه‌مزگه طاغن برخواجه کیلوب کردی. موسی کاظم افندی یوق ئلی.

اوزاق‌ده اوتمه‌دی، موسی کاظم افندی اوزیده کیلوب کردی. باشنده چالما، اوستنده جبه فورماسنده تگلگان کیك طون. صاچ صقالری آغارا باشلاغان. قصه‌راق بویلی بر ذات‌در.

تورده‌گی قریسلاغه کیلوب اوطوردی. خواجه‌لر آنك قوللرن اوبوب کورشدیلر. اوطوروشوب سلاملاشقاندن صوك موسی کاظم افندی «خلق نظرینه» رساله‌سن کورسه‌تب:

ــ سزنك موسی افندینك کتابن اوقوب یاتام ئلی، دیدی.

ــ نیچك طابدیگز؟ دیدم.

ــ گوزه‌ل، چوق ایی شیلر یازمش، ماشاء الله، چوق جسور بر ذاتدر بو موسی افندی، دیدی. آنك ایله طانشلغی بارلغن، کوریشولرن، آنك عالم، فاضل و متقی بر آدم ایکانلگن بیان ایتدی.

ــ باشقه اثرلرن‌ده مطالعه بیوردیگزمی؟ دیدم.

ــ یوق، باشقه‌لری قولیمه توشمه‌دی ئلی، آلدرترغه، کورگه تلیم، دیدی. آنك اثرلری استانبولده «زمان» کتبخانه‌سنده صاتلدیغنی سویله‌دم.

سوزنی باشقه‌عه کوچروب موسی کاظم افندیگه:

ــ مرحوم احمد مدحت افندی ایله ایکگزنك برلکده قرأنغه تفسیر یازمقده اولدیغگزنی ایشتکان ایدك. شول اش نی حاله‌در؟ دیدم.

ــ طوغری، یازمقده ایدك هم اون جزء قدرسی تمام بولغان ایدی، لکن مملکت باشینه زور فلاکتلر کیلگاچ عقل و ذهنلریمز پریشان بولدی، علمی مسئله‌لر ایله شغل‌لنرگه کوکل طنچلغی قالمادی. شول سببلی اول اشمز طوقتالوب قالدی، مدحت افندیده مرحوم بولوب کیتدی، دیدی.

ــ شاید سز آنی اوزگز تمام ایتو نیتنده‌سگز، دیدم.

ــ شبهه‌سز، تمام ایتارگه طریشه‌چقمن، باخصوصکه، آنك مشکل بر قسمی تمام بولغان ایندی، دیدی.

سوز، مملکتنك حاضرگی احوالنه دائر باشلانغاچ موسی کاظم افندی دیدی:

ـ اگرده هر تورلی فداکارلقلرنی التزام ایتوب و حتی لزوم کورلسه ایکی یوز ملك کشی قروب بولسه‌ده روم ایلی قطعه‌مزنی قوتقارا آلماساق، مینم فکرمچه، کیله‌چکده بزنك ایچون مستقل یاشاونی امید ایتارگه اورن قالمیدر. بزنك عسکری ناموسمز بو قدرنق یمرلگاندن صوك، مملکتمزنك قالغان قسملرن بز نیندی قوتگه طایانوب صاقلی آلیق. بار کوچمز عسکردن عبارت ایدی. اول‌ده بو حالگه توشکاچ، دائما بزدن آیریلو قصدنده بولغان عربلر، ارمنیلر، کوردلر اوزرنده بزنك کوبمو نفوذمز قالور. شونك ایچون‌ده مینم فکرمچه ایك صوك درجه‌گه قدر فداکارلق کورسه‌تب روم ایلی قطعه‌سینك هیچ بولماسه بر قسمن قوتقارونی بز اوزمزگه حیات و ممات مسئلهسی دیب بلورگه تیوشمز.

صوکره موسی کاظم افندی تورکیه‌ده‌گی ارمنی، روم، عرب، آرناود، کورد کبك تورلی قوملرنك اصل تورك خلقینه یاقنلاشورغه تله‌مه‌دیکلرینی، بالعکس کوب زمانلردن بیرلی هر قایوسی اوزلرینه مخصوص ملی خیاللر، آیریلو فکرلری طوتوب کیلدکلرینی، شول سببلی تورکلرنك آنلر ایله برله‌شه‌رك «حریت و ائتلاف» پارتیه‌سی یاصاولری، تورك خلقی و تورك منفعتی ایچون دهشتلی بر ضربه اوردیغنی، موندن صوك اگر مملکت‌گه آزمی کوبمی فائده ایتو ممکن بولسه آنی یالکز «اتحاد و ترقی» چیاردن‌گنه کوتارگه ممکن اولدیغنی سویله‌دی.

ـ صوغشنی دوام ایتدررگه حکومت‌نك مالیه جهتی مساعد بولورمی ایکان صوك؟ دیدم. بوکا قارشی موسی کاظم افندی:

ـ هیچ شبهه‌سز بولور؛ چونکه آناطولی خلقی عسکر ایچون کیره‌کلی نرسه‌لرنك بارسن‌ده یباروب طورالر: آت بیره‌لر، صالام، پچان، آرپا بیره‌لر، اوزلری کوکللی بولوب یازیلالر، شولای بولغاچ آقچه‌غه اول قدر زور احتیاجلق یوق؛ آناطولی‌دن اعانه طریقیله کیلگان ثلله نیچافلی آتلر بار، یازلغان کوکللی‌لر بار. اوزلرن صوغش یرینه یباریلورگه احتیاج یوقلقدن نوبت کوتوب طورالر. مونه شولارنی طوتارغه‌ده یبارگه و صوغشنی نقلاب دوام ایتدررگه کیره‌ك، دی.

ـ بو اوتکان صوغشده جیکلونك سببلرن نیلر دیب ایسابلیسز؟ دیه صورادم. بوکا قارشی موسی کاظم افندی استهزائی بر روشده:

ـ نی بولسون، اوتکان کابینیت‌نك بالقان حکومتلری ایله اتفاقی‌در؛ چونکه صوغش باشلار آلدنده‌غنه بزنك کابینیت روم ایلنده‌گی ۱۲۰ ملك نظاملی عسکر

مزنی طاراتدی، اتحاد ترقی‌گه دشمنلق ایتار ایچون آنك طرفندن قویلغان همه مأمورلرنی صوغش آلدنده‌غنه آلماشدروب، دورت یلدن بیرلی حاضرلهنب کیلگان ترتیبلرنی بوزدی؛ شول سببلی یوزمر واغون آزقلریمز دشمن قولینه کیچدی، اوزمزنك عسکرمز وآتلریمز آچلقدن قرلدیلر. ٦٥٠ طوبمز، ٢٥٠مك أور یاکی کیوممز دشمنلرغه تسلیم ایتلدی؛ ایسکی کابینیت، «اتحاد ترقی» چیلر بر نرسه‌ده حاضرلمه‌گانلر دیب کورسه‌تر ایچون عسکرنی آچ یالانغاچ طوتنا ایدی، دی.

سوز اوقو، مکتب و مدرسه‌لر اوزرینه آچلغاچ، مین:

ــ صوك سزنك شیکللی منور الافکار علما ایسکی عرب مدرسه‌لری شیکللی، دین و دنیا اوگره‌ته هم حمیتلی و فداکار آدملر یتشدره طورغان نمونه‌لك برمر مدرسه آچوب قارامیسزمی؟ دیدم. مینم بو سؤالم اوزرینه موسی کاظم افندی کوب نرسه‌لر سویله‌دی. آنك بو سویله‌گان نرسه‌لری اسلام مدرسه‌لرینك اصلاحی حقنده اهمیتلی فکرلرنی حاوی ایسه‌ده تفصیلا یازارغه اورن مساعد بولمادیغندن خلاصه‌سن گنه یازوب اوتارگه مجبورمن.

موسی کاظم افندینك دیدگینه کوره: اول اوزی اسلام دنیاسینك تجدد و ترقیسینی مدرسه‌لرنك اصلاحنه بیك زیاده مربوط دیب بله. شونك ایچون‌ده مونده حریت‌بولور بولماس اول مدرسه‌لر اصلاحی مسئله‌سن قوزغاتقان. بوخصوصده دوقتور ناظم بك ایله سویله‌شب نور عثمانیه قلوبنده علمادن عبارت بر کیکاش مجلسی یاصاغانلر. اهلیتلی کشیلرنی شونده چاقروب مسئله‌نی عرض قیلغانلر. پروغرام ولایحه‌لر توزو ایچون کامیسیه‌لر صایلارغه بولغانلر. لکن شول آراده، چاقرلماغان ایکی خواجه (راسخ و خالد افندیلر) کیلوب مجلس‌گه کرگه رخصت صوراغانلر و بزنك ده أیته‌چك سوزمز بار دیگانلر. رخصت ایتلگان. صکره بونلر: «سز وضع قدیمنی بتررگه تلیسز، آرامزغه دینسزلك کرترگه سبب بولاچقسکز، مدرسه‌لرگه یاکی فنلر کرترگه لزوم یوقدر، آلار ایسکیچه قالورغه تیوشدر، صاف دینی کوینچه‌طورولری‌لازمدر» دیه طاوش کوتارگانلر. صکره‌طش‌غه چققاچده مدرسه‌لر اصلاحنه قارشی آگیتاتسیه یاصاب افکار عمومیه‌نی چوالتقانلر. شول سببلی اول وقت بو اصلاحات مسئله‌سی رمتلهب میدان‌غه قویولا آلمی قالغان. صکره بو ایکی خواجه ٣١ مارت واقعه‌سنده «شریعت ایسترز» دیه میدان‌غه چققانلر. خالدی پارلامینت اچینه کروب مبعوثلرگه: طارالکز، بز شریعت استرز! دیه قچقرغان و آیاصوفیه میدانلرنده مشروطیت‌گه قارشی خلق‌غه

نطقلر ایراد ایتکان.

نهایت، موسی کاظم افندی اوزی شیخ‌الاسلام بولغاچ طاغن برنچی اش ایتوب مدرسه‌لر اصلاحن خاطر گه آلغان. بو خصوصده لائحه و پروغراملر توزو ایچون خواجه شوکتی، حلیم ثابت، سابق دیپوتات عبیدالله، خواجه فطین، علمای مشهوره‌دن نعیم بك وطاغن‌بر ایکی کشیدن‌عبارت‌برکامیسیه یاصالغان. بو کامیسیه مشیخت دائره‌سنده کونلرچه، هفته‌لرچه مشغول بولغان، فقط، بر فکر گه جیولا آلماغانلر. تورلیسی تورلی فکرده بولونغانلر. صکره موسی کاظم افندی اوزیده بونلر یانینه اوطوروب مشغول بولوب قاراغان. لکن، فکرلرن برله‌شدره آلماغان. نهایت، هر قایوسینه‌ده: اول حالده هر قایوکز اوز فکرکزچه پروغرام ولائحه‌لرکزنی یازوب میکا بیریکزده، کامیسیه طارالسون، دیگان.

موسی کاظم افندی: فی‌الواقع بارسیده یازوب بیردیلر، هله حلیم ثابت افندی بتون اسباب موجبه‌سیله بر جلد کتاب قدر بر نرسه ترتیب ایتکان ایدی، دی. مونده شونی‌ده أبتوب أوتیم: خواجه شوکتی افندی استانبول مدرسه‌لرنده اکمال ایتکاننك صوکنده گیرمانیاغه باروب ایکی اونیوپرسیتیت‌نك علوم الهیه شعبه‌لرنده اوقوب قایتقان بر ذاتدر. اوزی بله‌ن کوریشوب سویله‌شدم. اورتا یاشلی بر خواجه، باشنده چالما، اوستنده جبه، فکری آچیق، اسلامیت‌گه محبتی زور، دینی فلسفه‌لردن تیره‌ن بحثلرگه کریشه، معتدل فکرلی بر ذاتدر. حاضرگی کونده استانبول مدرسه‌لرنده درس اوقوتا. بو کشی مدرسه‌لر اصلاحی حقنده اوزینك ترتیب ایتکان شول پروغرامن باصدروب چغارغان. بر نسخه‌سن میکا هدیه ایتدی. مونك پروغرامن موسی کاظم‌افندی‌ده بیك یاراتقان. لکن کوب آقچه حاجت بولاچق، اول قدر آقچه طوتارغه حاضرگه بزنك قولدن کیلمایه‌چك ایدی، شول سببلی آنك پروغرامن قبول ایتوب بولمادی، دی.

کامیسیه‌نی طاراتقاندن صوك موسی کاظم افندی شیخ‌الاسلام وقتنده اوزینك مستشاری ایله کیکاشوب بو پروغراملردن بر خلاصه چغارغانلر و شوکا موافق باشده استانبولنك یکرمی مدرسه‌سن اصلاح ایتوب قارارغه بر لائحه توزوب مجلس مبعوثان‌غه کرتکانلر. قارالورغه نوبت یتماینچه بو لائحه شونده قالغان. حاضرنده‌ده شونده یاتا ایکان. مجلس مبعوثان آچلغاچ قاچانده بولسه بر وقت دقت‌گه آلنورغه تیوشدر، دی.

مین موسی کاظم افندیگه:

ـ صوك سزنك وقف‌لر بيك كوب بيت، شونلرنك وارداتی بلهن بو مدرسه‌لرنی تأمين ايتارگه ممكن توگلمی؟ ديدم.

بوكا قارشی اول ميكا ديدی:

ـ درست، وقفلرمز كوب. اما آنلرنك وارداتلرن بار ديسه‌كده ياری، يوق ديسه‌كده ياری. چونكه وقف‌نی اوزگارترگه يارامی ديگان فكرگه بناء، بونلرنك وارداتلری حاضرگی زمان‌غه نسبتا يوق حكمنده‌در؛ اگرده استفاده ايتلورگه تله‌نسه حاضرگيدن يوز مرتبه آرتق داخود آلورغه ممكن ايدی. مثلا: شهر اورتاسنده قالغان زيارتلر، تكيه‌لر، تماميله خريستيان محله‌سنده قالوب معطل و بوش ياتا طورغان مسجدلر بار. شول زيارتلردن برسن شهر امينی موندن ايكی يل آلوك شهر طشينه كوچرگه و تيرمسن گوزه‌ل احاطه ايتدروب، اچينه آغاچلر اوطورته‌رق باغچه ياصارغه تله‌دی. ايسكی زيارت اورنن ١٥٠ مك ليراغه صاتوب آلوچی بار ايدی. لكن، زيارتنی كوچرو يارامی ديگان فكرگه بناء، شونی اشله‌ب بولمادی. خرستيان محله‌سنده قالوب يمريلوب بتمكده و بوش ياتمقده اولان بر مسجدنی اوقاف اداره‌سی سوتدروب، آنك اورنينه داخودلی بر يورت صالماقچی بولدی وشونك وارداتندن مسجدگه احتياج بولغان بر اورن‌غه شول واقف اسمندنوك ياكی بر مسجد صالماقچی بولدی. لكن، بوكاده شرعا مساعده يوقلغی بيان ايتلدی. ايسكی زيارت شهر اورتاسنده جايلوب بوم بوش ياتا. اوستنده‌گی آغاچلر آراسنده كيچلری جييلوب اچه‌لر، هر تورلی فسق فسادلر اشله‌نه. اوستنده حيوانلر اوتلاب يورى. آتلر ياتا. يمروك ويقنتق منظره‌سی شهرگه چيركين‌لك بيروب طورا. مسجد كيتكان صاين يمريله بارا. تيره ياغی نجاست محلی بولغان. مونه بولار بارسيده درست، اما آلارنی اوزگارتب ترتيبگه قويو درست توگل! شولای بولغاچ اول وقفلردن نيچك فائده‌لاناسن، شهرنی نيچك اعمار ايتمسن. وقف مسئله‌سی اقتضای زمان‌غه موافق حل ايتلمه‌گانده بزنك اسلام شهرلرينك اعمار ايتلولری بيك چيتن بولاچقدر.

صوكره موسی كاظم افندی «عثمان ده‌ده» تربه‌سينك حكايه‌سن سويله‌دی. شهزاده باشی اورامن كيكايتكاچ «عثمان ده‌ده» ديگان بر مرحومنك تربه‌سی اورام‌غه چغوب قالغان ايكان، شونی كوچرترگه هيچ كمنك جسارتی يتمه‌گان. شهر امينی داخليه ناظرينه، داخليه ناظری شونی كوچرترگه فتوا صوراب شيخ الاسلام‌غه مراجعت ايتكان. اول وقت داخليه ناظری طلعت بك، شيخ‌الاسلام شوشی موسی كاظم افندی بولغانلر. شيخ‌الاسلام فتوا بيررگه قورقغان. طلعت

بك گه : آنی بزدن صورامیچه‌غنه کوچره بیریکز، صوراسه‌کز فتوا بیره آلمامز، دیگان . طلعت بك بر تونننه بله‌ن بر نیچه کشی آلوب بارغان‌ده تربه‌نی قازیتوب آلوب مسجد اچینه کومدروب قویغان ایرته‌ن طوروب‌قاراسه‌لر «عثمان دده»نك تربه‌سی یوق . شوندن صوك ، بو نی حال بولدی دیب شیخ‌الاسلام‌غه (موسی کاظم افندیگه) مراجعت ایتکانلر .

موسی کاظم افندی آلارغه : اگر عثمان دده ایسان بولوبده آنك ایووی شـولای اورام اورتاسنده قالسه آنی شونده طوتارلرمی ایدی ، البته یوق . ایندی آنك روعسز جسدی یاتقان تربه‌نی نیچك ایتوب اورام اورتاسنده طوتسونلر . عثمان دده بوکا اوزیده راضی بولو احتمالی یوق‌در ، دیه عقلی و نقلی دلیللر ایله اقناع ایتوب یبارگان .

مین :

ـ صوك موندی مسئله‌لر حقنده نیچون مقام مشیخت آیرم آچیق فتوالر بیروب احوالنی ایضاح ایتمی ؟ نیچون اول اوزی عوام افکارینه قاراب ، شوکا حرمت ایتوب طورا ؟ دیدم .

ـ بوندی نرسه‌لرنی آکلارغه اهالی‌ده استعداد بولماغان مدتده مشیخت‌نك ظاهردن عدول ایتوب فتوا بیرووی اوکایسزدر ؛ فائده یرینه ضررنی موجب بولو احتمالی بار ؛ هر نرسه‌نی‌ده فتوادن کوتوب طورماسقه ، اشلی بیررگه کیره‌ك ، دی .

موسی کاظم افندی ایله کوریشووم مینده بیك یاخشی تأثیر قالدردی . تیره‌ن علملی ، کیك وحر فکرلی بولغانلغن آکلادم . بر قصوری بار ایسه اولده جسارت مدنیه‌سی یوقلغی‌در . اوزینك توشونگان فکرن آچقدن آچق سویله‌رگه ویازوب چغاررغه قورقا ایکان . مونی اوزینده أیتدم . جسور محمد عبده‌لرنك ، شیخ جمال‌الدین‌لرنك فکرلری بو کونکی کوننی اسلام دنیاسنده قانات جایوب اوچقانلقلرن ، اسملری هر یرده حرمت ایله یاد ایتلـگانلـکلرن ایسکه توشوردم .

ـ شولاین شولایده بیت ، بزنك احوال ومحیطمز آکا مساعد توگل ، دیدی .

۲۰ نچی فیورال .

٥٩

صلح مسئله‌سینه نیچك قاریلر؟

استانبولنك هواسی ده سیاستی شیکللی تیز اوزگاروچاندر. بر نیچه کون دوام ایتکان قار، یا کفور، بوران، صووق جیللردن صوك کیچه‌لی بوگونلی ایس کیتکچ ماتور کونلر باشلاندی. بتون استانبول مناره‌لری یاقطی قویاشنك نوری اچنده غرق بولوب طورالر. هوا جلی. غرادوس کوندز ۱۲–۱۳ درجه‌گه یته. باب عالی جاده‌سینه قاراغان ترزم طوتروق آچق. طشدن، ایسته‌ب طویماسلق درجه‌ده هیبت هوا کره. یاز ایسلری کیله. بتون خلق اورام‌لرغه توگلگان. یورومیلر، عادتا یوزه‌لر. شول قدر کوب و طغزلق. کیبتچیلر یوقاغنه جایلك کیومده، کوبسی‌نك باشلری آچیق، اورامده کیبتلرینك ایشکلری توبنده هیچ طوقتاوسز اوزلرینك کیبتلرنده‌گی مالللرنك اسملرن أیتوب، آلارنی ماقطاب اوتکان بارغاننی اوز کیبتلرینه چاقروب طورالر. بتون اورامله‌ر گوژ ایتوب طورا. قهوه خانه‌لر لغروم طولی. اسکامیه‌لر بتون تراتوارلرنی طوتورغان. نارگیله‌نك توتونلری احتمالکه آیاصوفیه مناره‌لری ایله یاریشوب کوکه طابا اوزایالر. کم بلور، آنده ئللة نیندی سرلی دنیالرغه ایریشوب بو دنیاده تورکلرنك بارلغن و شولای راحت طورغانلقلرن خبر بیره طورغانلردر!..

یا، صوغش؟ ئه‌ی چن صوغش‌ده بار بیت ئلی! بار بارن. لکن ایندی بو مونده اونتلورغه یتوب بارا. بره‌و آتاب صوراسه‌غنه ایسکه توشه. یاکیدن صوغش باشلانوغه بر آی اوتدی. تورکلرنك کوکللرن قوزغاتورلق، یاکه راحت‌لرن بوزارلق بر نرسه‌ده بولغانی یوق. چتالجه‌ده، بولایرده یوزه‌ر مك عسکر طورا ایکان. طورسه طورر شول. برده عجب توگل. تورك عسکری عصرلردن بیرلی شولای ئللة نیچه یرلرده جییلوب طورغان، طارالغان، صوغشقان، جیکلگان، جیکلگان. تورکیه و تورکلر ایچون بونلر برده عجایب واقعه‌لر توگل. ایسلری کیتمی. تورکلرنك ایسلری کیتسه صلح مذاکره‌سی باشلانوغه کیتارگه تیوش ایدی. چونکه کوز آچوب یومغانچه دیه‌رلك قصقه بر زمان اچنده شول قدر زور واقعه‌لرغه اوچراو، زور روم ایلی قطعه‌سن یوغالتو، شول قدر یوز مکلرچه تورك نسلی قریلو، تورك قانی توگیلو، تورك ناموسی تحقیر ایتلو

تورکلرنك بوره‌کلرن تتره‌تورگه: «یا! بز بولارنك بارمنه شولای یوتوب قالامزمنی؟» دیدرتورگه تیوش ایدی.

مع التأسف، بو سوزلرنی عموم ملت أیته آلمی، بو آچیلرنی عموم ملت سیزمی. آنك طامرلرنده‌غی قانلر اویوشقان. اول اوزینك اوستنه چوکمگان عطالت‌لرنی کیسه‌کدنگنه سلکوب آتوب طاشلی آلمی. لکن، بو خصوصده آنلرنی عیبله‌به‌ده بولمی. چونکه بو حاللر عصرلردن بیرلی دوام ایتوب کیلگان بر طاقم سیاسی، اجتماعی، دینی و تاریخی فکرلر و نظرلرنك نتیجه‌سیدر. تورك‌لرنك اوزلرنده قصور یوق؛ انسانلق صفتیله آنلر ایله انگلیزلر، فرانسوز، نیمسلر و روسلر آراسنده برآیرماده یوق. بلغارلرنك اوتوز یلده اشله‌گانلرن تورکلرنك‌ده اشلی آلولری هیچ شبهه‌سزدر. خصوصا تورکلرنك اخلاق و طبیعت لری کورشیلرنده بولغان کوب ملتلرنکندن یاخشی و عالی‌در. فقط بو بیچاره ملت، بوزولغان اسلامیت‌نك خرافاتنه قربان کیتدی.

تورك قومی‌نك یاوروپاغه کیلوب یرله‌شکان بر قسمی‌نك (عثمانلی تورکلرینك) کیتدکچه انقراض‌غه یوز طوتوب ایك آخرده بو حالگه توشولری و ایکنچی بر قسمی‌نك (ژینگرلرنك) بو قدر ترقی و تمدن‌گه ایریشولری کوز آلدینه کیتروب قارالسه بونلر آراسنده‌غی فرقنك سببلری هر شیدن الوك بونلرنك روحلرینه و فکرلرینه حاکم بولغان عقیده‌لرندن ایلرو کیلمگانلگی کوریله‌چکدر. اوت، اسلامیت صاف وقتنده اوزینك سالکلرن احیا ایتدی، آنلرنی دنیاغه حاکم قیلدی؛ بوزولغاندن و الهی لکدن چغوب خواجه‌لر، ملالر اداره‌سینه کرگاندن صوك اوزینك سالکلرن برهم برهم فلاکت چوقورینه یووارلادی. یاوروپا، آفریقا و آزیاده‌غی دیسته‌لرچه مسلمان حکومتلرینك چوکمکان بنالری، یمروك منظره‌لری بارسیده بوکا مجسم شاهددرلر.

«اتحاد ترقی» چیلرنك انقلاب یاصاب حکومتنی اوز قوللرینه آلولری و وطن ناموسن قوتقارمغه طریشولری عالیجناب و فداکارانه بر حرکت صانالوب بر مرتبه تورکیه‌گه و عالم اسلام‌گه جان کرتکان، امیدلر اویاندرغان ایدی. لکن، امید باشقه، حقیقت باشقه شیلردر...

صوغش یاکیدن باشلاو سببلی تورکیه‌نك بر فائده‌ده ایته آلمادیغی و موندن صوکده ایته آلمایه‌چغی حاضر ایندی آچق آکلاشلدی. اشنی بو کوینچه اوزایتونك وطن ایچون دخیده زور فلاکتلرنی موجب بولاچاغی بلندی. هر نه قدر بو آچی حقیقت‌نی اعتراف ایتو بیك چیتن بولسه‌ده حکومت بونی

اعتراف ایتونی تیوش، وطن و مملکت منفعتی ایچون لازم طابدی. یاوروپا دولتلرینه مراجعت ایتوب صلحغه واسطه‌چیلق ایتولرن اوتندی. حکومت‌نك ادرنه‌دن و آطه‌لرنك کوبسندن واز کیچارگه راضی بولغانلغی‌ده بلندی. «اتحاد ترقی» جمعیتی‌ده اوزلرینك قلوبلرنده بر نیچه مرتبه بو مسئله‌نی مذاکره ایتکاندن صوك، شوندن باشقه چاره یوقلغه قرار بیرگانلر. لکن، خلق‌نك روحی بر یولی توشوب کیتماسون و فتنه‌لر چغوغه سبب بولماسون ایچون غزته‌لرنده کینه صوغشنی دوام ایتدرو و عسکرنی کوچلی کورسه‌تو فکرن یازا طوررغه تیوش طاپقانلر.

لکن، حقیقت دیگان نرسه اوچلی بز شیکللی بر أیبردر. قایده‌غنه یاشرسه‌کده بر یردن تیشوب چغا. بزنك مسلمان و شرق دنیاسنده آلداشو و آلدانودن لذت آلو بیك مقبول بر نرسه‌در. طوغری سویله‌نگان و یازلغان نرسه‌لرگه دشمنلق دیب قازیلر. بر طاقم خیاللر یازیلوب اوزلرینك کیفلری کیترلسه آکا دوستلق دیب قاریلر. «اتحاد ترقی» چیلر کینه‌ده شول «دوستلق» سیاستنده، گویا «خلق‌نك روحن توشورماوده» دوام ایتارگه تلیلر. فقط، بو اویوننی اوزافغه صوزووی چیتن‌در نیچك گنه بولسه‌ده حقیقت قارشوسنده بر وقت تز چوکمی طوغری کیلمی. مونه شوشی وقت ایندی اتحادچیلر ایچون‌ده کیلوب یتمك اوزره‌در.

صلح یاصالوغه مونده نی کوز برلن قارالو مسئله‌سینه کیله‌چك بولسه‌ق: مونك‌ده صوغش شیکللوك فجیع ایکانلگن اقرار ایتمی حال یوقدر. بو مسئله‌ده فرقه‌چیلك اختلافی غایت زور رول اوینی. شویله‌که: حکومت‌نك احوال مالیه‌سندن، عسکرنك احوال روحیه‌سندن، آفیتسرلر آراسنده نیندی حاللر بارلغندن و یاوروپانك تورکیه‌گه نیچك معامله ایتوندن خبردار بولماغان عوام خلقی هنوزده صوغشنی دوام ایتدرو طرفنده‌در. شول قدر عسکر حاضر بولا طوروبده اوز اختیارك ایله صوغشدن طوقتاوغه، ادرنه‌نی بیروگه، حتی بتون روم ایلی قطعه‌سندن سایوز نیکلرنی قووب چغارماوغه آنلرنك عقللری ایرمی، بونك سببن آکلامیلر. شول سببلی حکومتنك صلح مذاکره‌سی باشلاوینه ناچار قاریلر.

«اتحاد ترقی» دشمنلری بو فرصتدن و اهالی‌نك بو احوال روحیه‌سندن بتون کوچلربله استفاده ایته‌لر و: «مونه کوردیکزمی، اتحادچیلرنك کامل پاشا کابینیتن توشورولری نیچون بولغانلغن، آلار باری اوزلری اش باشینه کیلور ایچون‌گنه مونی اشله‌دیلر. صوغشنی یاکیدن باشلاب، نی قدر مال و نی قدر

جان تلف ایتکاندن صوڭ کامل پاشا وقتنده‌غیدن دخیده ناچارراق شرطلر ایله صلح یاصیلر» دیه خلقنی حاضرگی حکومتگه قارشی قوتورتالر.

تورك مطبوعاتندن باری «افهام» غزته‌سی‌گنه، اوزی مسلك جهتنچه اتحادچیلرگه خلاف اولدیغی حالده بیله، بحق ناموسلی حرکت ایتوب، حاضر حکومت‌نك صلح یاصارغه مجبوریتن خلق‌غه آڭلاتورغه طریشه.

بو غزته‌نك صوڭغی بر ایکی نومیرنده یازغان باش مقاله‌لری شایان دقت اولدیغندن بعض یرلرینی توبانده نقل ایته‌من. مثلا: ۱۶۵نچی نومیرنده بویله دیه‌در:

«بزده طاغن کابینیت توشورو سوزلری ایشتله باشلادی. حاضرگی فلاکتلرمز آزده، گویا ایندی شول‌غنه قالغان ایدی. یازیق، یازیق. اگر اوزمزنی، بالالرمزنی قزغانماساق هیچ بولماسه دولت‌گه، ملت‌گه مرحمت ایتیك. شوشی قدر تهلکه‌لی بر زمانلر کیچرگان وقتمزده طاغن کابینیت آلماشدرولردن بحث ایتو وطن‌غه قارشی بر خیانت‌در. حاضرگی حکومت بر خطای اجتهادی اوزرینه کیلدی. احوالنی آڭلاماینچه آنڭ اش باشینه کیلووی بر خطا ایدی. فقط، اعتراف اولنمالیدر، که حکومت اوزینڭ بو خطاسن توزه‌ترگه درحال کرشدی. محمود شوکت پاشانڭ بو خصوصده کورسه‌تکان سیاسی آڭلاوچیلغن احتمالکه بز حاضر سیزمی طورغانمزدر. فقط، صڭره مونی تاریخ بزگه آڭلاتور. اگر حکومت اوزینڭ شخصی منفعتن‌گنه کوزه‌تسه ادرنه، ادرنه دیب صوغشنی طاغن بایتاق اوزاینا آلور و نهایت، نی حال ایتیك بز آنی قوتقارغانچه دشمنلر ضبط ایتوب اولگوردیلر بیت دیب خلقنی آلداتا بلور ایدی. فقط، حکومت بوڭا تنزل ایتمه‌دی. اوزینڭ موقعن تأمین ایتو ایچون وطن منفعتن فداغه راضی بولمادی. اورن‌غه کیلوب حال احوالنی آڭلاو برله‌ن درحال صلح طرفینه میل ایتدی. بوگون حکومت صلح آرتندن یوری. بو خصوصده لازم کیلگان فداکارلقلرده بولوناچق. دیون عمومیه حصه‌سندن و تضمینات حربیه‌دن قوتولو شرطی ایله بلکه ادرنه‌دن ده واز کیچه‌چك. فقط، نه یاپسون؟ محمود شوکت پاشا اوزی باروب ادرنه‌نی قوتقارا آلاچق توگل بیت. بز آنی قوتقارغه بارا آلمی‌مز، ملت بارا آلمی. ملت اوزینڭ حقوقینی یالڭز شوشی قدرگنه مدافعه ایته آلا. حقوقلرینی مدنی ملتلر کبك مدافعه ایته آلماوچیلر، ضعیف‌لکلری سببلی لازم بولوب کیلگان فداکارلقلرغه راضی بولورغه تیوشدرلر. بزنڭ بوکونگی وظیفه‌مز، حکومتنڭ صلح یاصاو یولنده‌غی حرکتنه مانع بولو توگل، بلکه قولدن کیلگانچه

آکا یاردملهشودر. بر کره صلح یاصاب آلسهق اوز آرا بولغان اشلرمزنی شوندن صوك تیکشررمز. یوقسه باشمزغه زور فلاکتلر کیلو احتمالی بار. بیك باخشی بلیك که: وطن تهلکهدهدر. ادرنه، یانیه، اشقودره، بونلر بزنك یوزمزنی آغارتدیلر. بونلردن شوندن آرتق فدا کارلق کوتارگه حقمز یوقدر. محصور قلعهلر منگو طورمیلر. بولار بر کون کیلوب تسلیم ایتلورگه مجبوردرلر. بز هیچ بولماسه بونلر تسلیم ایتلماسدن ألوك، بونلرنك اوز قولمزده بولولرندن آزمی کوبمی فائدهلانوب قالورغه تیوشمز. اگر صلح یاصاونی ادرنه توشکاندن صوکغه قالدرسهق اول وقت بلغاریا بزدن مرمره ساحلن طلب ایتهچك. حاضرگی حالده، ادرنه بزده وقتده ایسه بز تضمینات حربیه بیرونی قبول ایتماسکه طریشورغه ممکندر. خلاصه: صلح نه قدر تیز بولسه تورکیه ایچون شول قدر فائدهلی راق در. لکن، باقالم، متفقلر بوکا آشغورلرمی، بز آشغا باشلاغاچ آنلر آیاق تره‌ماسلرمی، تمنی ایدهلم که، آنلر طاغن تحمل ایتماسلك تکلیفلرده بولونوب صلحنی طامرندن زهرلهمهسونلر».

باشقه غزتهلر گرچه مسلکلری اقتضاسنچه ظاهرا صلح غه طرفدارلق کورسهته آلماسهلرده احوالنك اوکفایسزلغن تدریجا آکلاتوب، موندن صوك ایندی تورکلرگه نیشلهرگه کیرهکلگی حقنده فکرلر بیان ایتودن اوزلرن طیا آلمیلر. حاضر تورکلرنك استقبالنی توشونگان، ضیالی وآکلی قسمینك فکرلری آقرون غنه بر نقطه تیرهسینه جییلوب کیلهٔ. اولده: تورکلرنی ترکزهچك نرسه یالکز تورك ملتچیلگی فکریدر.

۲٤ فیورال -

٦٠

طلعت بك

کمدر حاضرگی کونده تورکیهنك حاکمی؟ دیب صورالغان سؤالگه قارشی: طلعت بك، دیه جواب بیرلسه درست بولاچقدر.

طلعت بكنك جسمی آز کوریلهٔ. اما اسمی هر یرده بار. حاضرده طلعت بكنك رسمی هیچ بر مأموریتی یوق. اما، بتون مأمورلر و بتون تورکیه حاضرگی

کونده آنك قوماندەسی بوینچه حرکت ایته. نیندی‌گنه اش بولماسون طلعت بك گه أیتلوب أوتیله. نیندی‌گنه قرار بولماسون آنك فکری قوشلماینچه اشلەنمی. کوتولمه‌گان بر اش بولدیمی، دیمك طلعت بك شولای تله‌گان. بناً علیه آکا قارشی کیلو ممکن توگل، یاکه چیتن‌در. یاخود بولووی کوتولگان بر اش بولمی قالدیمی، دیمك طلعت بك موافق کورمه‌گان. بناء علیه، کینه آنك آرتندن یورو عبث‌در.

قایدن آلا طلعت بك بو قدر قوت و نفوذنی؟

طلعت بك.

مونه هر کمنك شاشقان اورنی‌ده شولدر. افکار عمومیه‌گه طایانا دیسەك، مونده، یاوروپاده‌غی معناسیله، افکار عمومیه یوق. درست، ارمنی، عرب، آرناود کبك اینارودیسلرنك افکار عمومیه لری بار. لکن بونلرنك افکار عمومیەسی اوز ملی منفعتلرینه، اوز ایدیاللرینه مخصوصدر. آلار طلعت بك طایانا طورغان افکار عمومیه توگل. اصل مملکت نك خوجەسی بولغان تورکلرده، مع‌التأسف، افکار عمومیه یوقدر. بونلر: «کتوچیمز کم بواسه بز شونك قویلری بولورغه حاضرمز» دیلر. بو سوزنی مین کوب تورکلردن ایشتدم. تورك خلقی‌نك باشنده یرلەشکان ایك زور فکرلر، دین‌گه، عرف وعادت‌گه حرمت‌دن عبارتدر. همده بوده یاوروپاده اولدیغی کبی یاکی اصوللرغه قورولغان بر اساس اوزرینه توگل، فائدەسزلگی کوبدن بلنگان ایسکی اساسلر اوزرینه‌گنه‌در. بناء علیه، طلعت بك‌نك بونلرغه طایانوب، بو قدر قوت کسب ایته آلو احتمالی یوقدر.

یوقسه مطبوعات‌غه‌می طایانوب اش کوره؟ بوده توگل. چونکه مونده اصل تورك خلقی‌نك، یاوروپاده‌غی معناسیله، مطبوعاتی‌ده یوق. ارمنی، روم، یهودی، حتی عرب غزته‌لری بیله اوز ملتلرینك ایدیاللرینه، اوزلرینك کوزه‌تکان منفعتلرینه خدمت ایته‌لر. قایده ایلته‌چگی بیك آچیق معلوم بولغان بر یول یرلەن بارالر. مسلکلری - مقصدلری بیك معلوم. کرگان یوللرنده بیك ثبات

و متانت ایله بارالر. یالکز تورك مطبوعاتی‌غنه معلوم و معین بر مسلك‌ده توگل. بونلرده ایدییال یوق. بونلرده صزلغان بر پلان یوق. بونلر غزته‌نی کوبره‌ك صاتار ایچون و حکومت طرفندن یابلماس ایچون نیچك یازارغه کیره‌ك بولسه شولای یازا بیره‌لر. بونلر بتون یاوروپا سیاستندن بحث ایته‌لر. یورغان قدر زور غزته‌لرن یاوروپانك ایك اهمیتسز خبرلری بله‌ن طوترالر. لکن، غزته‌لرنده تورك سیاستی، تورك طلبی، تورك فکری، تورك احوالی بیك آز بولا، یاخود برده بولمی. تورك غزته‌لرنده فرانسیه آوللرنده بولوب اونکان اوچتین طورماس خبرلرنی کورر گه ممکن؛ اما، آناطولی ولایتلرینك احوالینه دائر خبر طابووی بیك چیتن‌در.

تورکیه‌نك وان گوبیرناسینه بارر ایچون، یول یوقلقدن، روسیه آرقیلی ئه‌یله‌نب بارارغه کیره‌کلکنی، وان ولایت مرکزنده بر دانه اولسون مونچه یوقلقنی، بروسه ولایتی‌نك آوللرنده قش کونی صووق وقتلرده خلق اوطوننی ایولرینه کیتروب یاغارغه بولدرا آلماو سببلی، اوزلری اورمان بوینه باروب، شوندەغی آغاچلرنی یاغوب جلنولرن تورك غزته‌لرنده کوروب بولمی. بوندی خبرلرنی شول یرلردن قایتقان کشیلردن‌گنه ایشته‌سن. قش کونی بر آز قار یاوغاچ یوللر بتو سببلی وان ایله ارضروم گوبیرنا شهرلری آراسنده اوتوزار کون پوچته یوری آلمی طورو خبرینی‌ده غزته‌لردن توگل، کشیلردن ایشته‌سن.

بو کونگی کوننی حکومت باشنده کملر بولسه تورك غزته‌لری کوبسنچه شونلرنك فکرلرن ترویج ایتوب یازا بیره‌لر. تورك غزته‌لرینك عمومیتله تورکلك دنیاسی حقنده‌ده معلوماتلری آز. روسیه‌ده‌گی کوب میلیونلر تورکلرنك معیشتلری، لسان، مطبوعات، مکتب و معارفلری، ملی و سیاسی مطلبلری و مسلکلری حقنده بونلرنك هیچ خبرلری یوق دیسه‌کده خطا بولماس‌در. بونلرنك کوبسی روسیه تورکلرن قفقاس، قریم، قزان اسلاملری دیب‌گنه یوروته‌لر. قزاننی اورنبورغدن، اورنبورغنی اوفادن آیروچیلری و تاشکند، سمرقند، خوقندلرنك تورك مرکزلری ایکانلگن خاطرله‌وچیلری سیره‌ك‌در.

بوغنه بولسه طاغن بر حال ایدی: تورك غزته‌لری کوبسنچه بره‌ر چیت حکومت‌گه مداحلق ایتوب، تورکلرنی شونك قویروغینه آصلندررغه طریشوب یازالر. مثلا: «صباح» غزته‌سی نیچه یللردن بیرلی انگلیزلرنی مانطی. کامل پاشا وقتنده «اقدام»ده انگلیزچی ایدی. ایندی باش محرری جودت‌بك ویانه‌ده طورغاچ اول نیمسلرنی ماقطی باشلادی. «طنین» فرانسوزلرنی مدح ایته. اورنی

و وقتی بلهٔ روسلرغه‌ده ته‌ریلـکه طوتوب قویا . « ترجمان حقیقت »، « تصویر افکار »لر همیشه آرناود ، کورد ، عرب « قوم نجیب » لرندن و آنلرنك خلافت معظمه‌غه بولغان بیك نق «مربوطیت»لرندن بحث ایله بیچاره تورك قومن اغفال ایتوب طورالر . « سبیل الرشاد » فلان کبی مجموعه‌لر ایسه دخیده یوغاری قات کوکلردن اوچالر . آنلر نظرنده «تورك منفعتی» دیگان سوزلر جنایتدر ، «اسلام منفعتی» دیرگه کیره‌ك . چن تورك قایغوسن قایغورتوچی ، ایکی آطنه‌ده بر چغوچی «تورك یوردی» مجموعه‌سینه منحصر بولوب قالا .

انگلتره منافعنه خادم «لیوانت هرالد» ، فرانسوز منافعنه خادم «استامبول» ، ایتالیا و روسیه منافعنه خادم « لاتورکی » ، گیرمانیا و آوستریا منافعنه خادم «اوسمانیشه‌ر لوئید»لردن البته تورکیه ایچون فائده یوق . بناء علیه ، طلعت بك نك ، مطبوعات غه طایانوب ، قوت و نفوذنی شوندن آلو احتمالی‌ده قالمیدر .

یوقسه طلعت بك عسکرگه طایانوب اش کوره‌می ؟ بو احتمالده آز . چونکه حاضرنده تورك عسکری آراسینه‌ده خیلی اختلاف کرگانلـگی ، خلاصکاران فلان سمیله یاخشوق قوتلی فرقه‌لرنك اتحاد وترقی‌گه دشمن لق ایله قاراغانلقلری هر نه قدر یاشریلورگه طریشلسه‌ده تمامیله یاشروب بولمی‌طورغان آچی‌حقیقت لردندر .

طبیعی ، طلعت بك نك بو نفوذ و قوتی « اتحاد وترقی » جمعیتندن کیله دیه‌رگه قالا . لـکن ، بو جمعیت نك اوزنده نی قدر روح و قوت بارلغی برده معلوم توگل . «اتحاد وترقی» چیلر رواجده وقتده اوزلرن بو جمعیت گه منسوب کورسه توچیلر کوب بولسه‌ده ، رواجدن توشه باشلاو برلن آنلرنك بیك کوبسی طارالوب کیته‌لر و باشقه پارتیه‌لرگه قوشیلالر . شول سببلی اول جمعیت اعضالرنده‌ده اول قدر زور قوت بارلغنه احتمال بیروب بولمی . یاخشیراق تیکشریلوب قارالغانده اتحادچیلرنك‌ده و آلارنك مخالفلرینك‌ده آلده یوروب اش کوروچیلرینك صانی یوزه‌ر ایکیشه‌ر یوز کشیدن آرتق بولماغانلغی ، بلـکه بوندن کوب کیم ایکانلـگی و قالغان خلق نك شولار قولنده اویونچاق بولوب یورتولـگانلـگی آ کلاشیلا .

بو حالده روم ، ارمنی ، عرب ، آرناود ، بلغار کبی قوتلی روحلی عنصرلرغه طایانوب اش کوررگه تله‌گان صباح‌الدین بك نك ، ضعیف و قوتسز تورك عنصر ینه‌غنه طایانوب اش قیلوچی طلعت بك قارشوسنده‌غی مغلوبیتی نی‌دن کیله‌در ؟

احتمالـکه ، بونك بایتاق سببلری باردر . مین مونده آلارنی تحلیل ایتوب طوررغه کرشمیم . باری بوطوغروده مونده ایشتـکانلرمنك بعضیلرن گنه‌یازوب آوتدم .

پیغمبر لرده گی معجزه لر ایله اولیالرده غی کرامتلرنك منبعن آنلرنك اوزلرندن أزله رگه لازم بولغانلغی شیکللی، طلعت بك ده گی قوت و نفوذنك منبعن ده آنك اوزندن أزله رگه حاجت در، دیب بلهم. مونده غی سوزلردن شولای آ گلاشیلا.

مونده طلعت بك نك دوستلریده دشمن لریده آ گا: هیچ شبهه سز حقیقی بر وطنپرور، فداکار، مجسم ناموس، بتماس توگانماس غیرت و جسارت صاحبی دیب قاریلر. آنك کوگللی و نیتی یاخشی ایکانلگنده، و طن وملت ایچون هر وقت و هر تورلی فداکارلق غه حاضر بولوونده هیچ شبهه ایتمیلر. آنك اوز شخصی منفعتلری آرتندن یوروینه هیچ کم احتمال بیرمی. اول دیموقرات، متواضع، کوستریش فلان سویمی، ممکن قدر خلق آراسنده، خلق ایله برگه بولونا. نیندی گنه زور و فائده لی اشلر اشله سه ده اوزینك اسمی کرونی، شهرتی چغونی، شوندن اوزی نیندی بولسه ده بر فائده کورونی ایسابله می.

اول بر نیچه مرتبه مینیستر بولوب طورغان. حاضرنده بتون تورکیه آنك قولنده دیه رلك. لکن اول آقچه جیماغان. بابیماغان. حتی یارلی. عادی بر فاتیرده طورا. عادی بر مأمور شیکللی اوراملرده جیاو یوری. ملت خدمتنده بولغان مؤسسه لرنك کوبسینه بارا. کوره، کیگاشه. هیچ آچولانمی. آز سوزلی لکن تیمر کبك متانتلی، مسلکنده فوق العاده ثباتلی، اشله رگه هیچ ایرنمی و آریمی. یاشی اوتوز بیشلر چاماسنده در. گاوده سی طولغون، وجودی صاغلام. لکن ساچلری آغارا باشلاغان.

طلعت بك باری رشدی مکتبده گنه اوقوغان، دیلر. آندن چقغاچ ادرنه ده تیلیغرافیست بولوب طورغان. سلانیك ده بعض مأموریتلرده بولونغان. لکن اوز اوزلگندن تحصیل ایتوب بلم درجه سن بیك آرتدرغان. یاخشی فرانسوزچه اوگره نگان. فرانسیه اختلالی تاریخنه عائد نی قدر اثر بار ایسه همه سن ده مطالعه ایتکان، بیك کوبسن کوگللدن بله، دیلر. طلعت بك نك حافظه سی قوتلی لگنه، تیز آراده گشی طانی آلو حقنده غی مهارتنه کوب کشیلرنك ایسلری کیته. طلعت بك نی اوزینك قوت و نفوذن سؤ استعمال ایتمه وده ده ماقطیلر. خلاصه: تورکیه نی وتورکلرنی سویگان کشی لر تله سه کم بولسون طلعت بك حقنده ناچار بر فکر ایسابلی آلمیلر.

باری شول غنه بار: طلعت بکنی سیاسی مسئله لرده حقی پاشا ایله، فرقه و اینتریغه اشلرنده نجم الدین ملا ایله، اجتماعی مسئله لرده سوسیولوغ ضیابك ایله کیگاشوب اش یوروته دیلر وبونلردن برنچیسی ایله ایکنچیسی خلق قاشنده

بیگوك یوغاری طوتولغان کشی‌لر بولماغانغه کوره، طلعت بك‌نك اسمینه بر آز کوله‌گه توشورر گه سبب بولا، دیلر. بو حالده، طلعت بك‌نك قوت و نفوذی اوزنده بولغان: ناموس، غیرت، متانت، وطن و ملت محبتی، فداکارلق، عالیجنابلق کبی صفتلردن طووا طورغان بولوب چغادر.

شوشندی صفتلرغه مالك بولغان بر کشی ایچون اگر نق استناد گاهلر بولسه یاکه اول استناد گاهلرنی حاضرله‌رگه وقت وفرصتلر بولسه استقبال ایچون زور امیدلر حاصل ایتارگه ممکن بولور ایدی. لکن، مع‌التأسف، تورکیه ده طلعت بك و رفیقلری ایچون حاضرگه اساسلی بر استناد گاهده یوق، آنی حاضر-له‌رگه فرصتلرده بیك آز قالغان، شول سببلی، بوگون تورکیه‌نی اوز قولنده طوتقان طلعت بکده و آکا شول خصوصده یاردم ایتشکان بر نیچه دیسته خالص و مخلص دوستلرنده نی قدرگنه بیوك غیرت، متانت‌لر بولسه بولسون، باتا طورغان کیمه‌نی قوتقاروب قالا آلو آلارنك طاقت و قوتلرندن کیلووی شبهه‌لی‌در. ایکی یوز یلدن بیرلی بوزولوب، چروب کیلگان بر بنانی بر نیچه باغانالر ایله‌گنه ترمب طوتو خیلی چیتن بر اش‌در.

شونك ایله برابر، آقطق صولوغه قدر اوز مملکتی‌نك سلامت‌لگنه، اوز ملتی‌نك سعادتنه طریشوب بتون حیاتن فدا ایتارگه حاضر بالالری بولغان بر ملت بختیار و مسعوددر. اول ملت‌نك کیمه‌سی موقت قومغه اوطورسه‌ده، کیله‌چك‌ده بر وقتلر ینه ساحل سلامت‌گه چغونی امید ایتارگه حقی باردر.

«اتحاد و ترقی» نك رئیسی بولغانلقدن مین مونده طلعت بك‌نی یازدم. طلعت بك‌نك معاونلری، ایبداشلری آراسنده‌ده صوك درجه فداکار، حمیتلی، وطنپرور آدملر بارلغی شبهه‌سزدر.

۲۶ فیورال.

٦١

علما تیره‌سنده

امرالله، ابوالعلا، احمد نعیم، اشرف، عاکف، شکری افندیلر و بکلر یانده.

استانبولده چالمالی و چالماسز بایتاق علما ایله کوریشوب علم وفکرلرندن استفاده ایتدم. باری احمد مدحت افندی و ابو الضیا توفیق بکلر ایله کوریشه آلمی قالووه‌مه‌غنه اوکنه‌م. بونك سببی بر یاقدن اوزه‌ده، ایکنچی یاقدن تقدیرده بولدی. مونده کیلـگاچده صوغش خبرلری، سیاسی مسئله‌لر اوگره‌نونی آشغچراق طابوب، شونلرغه منسوب کشیلر تیره‌سنده‌ره‌ك یورودم. علما و ادبا ایله ایر کنله‌بره‌ك کوریشورم دیب طوردم. آنك اوستنه، مدحت افندی اوزینك بکقوز آرتنده‌غی چفتلـگنده (ایمینیه‌سنده) طورا، اول ایسه شهردن یکرمی چاقروم قدر یراقده دیدیلر. مونده آت، ایزوشچك آز قالغانلقدن آنده باروده خیلی اوکایسز ایدی. آنك هر آطنه‌ده بر مرتبه دارالشفقه مکتبنه کیلوب قونغانن مین ایشتمه‌گان ایدم. یوقسه شونده باروب‌ده کوریشو ممکن بولاچق ایدی. باری بر وقت، یاکغورلی کونده کویمه‌لی آرباغه پار آت جیکـگان بر ایزووشچك گه اوطوروب مدحت افندی‌نك باب عالی جاده‌سندن اوتوب کیتکانن گنه کوروب قالدم. هیچ ایسابله‌مه‌گان یرده بو دنیاغه وداع ایتووی سببلی اوزی برله‌ن کوریشوب سویله‌شورگه مع التأسف موفق بولا آلمادم.

ابو الضیا توفیق بك‌ده استانبولنك طشنده، «آره‌ن کوی» دیگان یرده طورا ایدی. باشده «تصویر افکار» و «صباح» محررلرندن فیض الله افندی محمد آنك وقتن بلشوب مینی کورشدرماکچی بولدی. لکن، اول بلشه آلماینچه بر نیچه کونلر اوتدی. صکره اوزم «تصویر افکار» اداره خانه‌سینه باروب ابو الضیا بك‌نك اوغلی ولید بکنی کوردم و آتاسی ایله کوریشووم ایچون مساعده‌سن آلوب وقت تعیین ایتوون اوتندم. مع الممنونیه وعده بیردی، خبر ایتدررم، دیب قالدی. میکا خبر کیلـگانچه ابو الضیا بك‌ده وفات بولوب کیتدی. شول سببلی، آنك ایله‌ده کوریشه آلمی قالدم.

ذاتا، حاضرنده علما و ادبا ایله کوریشوب مصاحبه‌لرده بولنووی‌ده چیتن.

امر الله افندی.

مملکت و ملت باشینه کیلگان فلاکتلر سببلی همه‌سیده قایغوده، همه‌سینك‌ده ذهنلری پریشان، عقللری حیران بولوب طورا. محررلر: «یازارغه قولمز بارمی»، مدرسلر: «درس أیتورگه ذهنلریمز اشلهمی» دیلر. واقعا، موندهغی فلاکتلر و کیلهچکدهگی امیدسزلکلر کوز آلدینه کیترلگان وقتده شولای بولمی ممکن ده توگلدر.

ألوك معارف ناظری بولوب طورغان امرالله افندی ایله کورشدم. «محیط المعارف» نی شولای منتظما چغاروب طوراچقمیسکز؟ دیدم. «افندم، بیك چغارر ایدك، حاضرله‌گان ماتیریالمز کوبدر، هر نرسه‌سی یولغه قویلغان ایدی، لکن بو صوغشلر سببلی کوب اوکایسزلقلر بولدی، یازوچیلرمزنك بایتاغی وطن مدافعه‌سینه کیتدیلر، مطبعه‌لرده خدمتچیلر آزایوب قالدی، ایکنچی یاقدن بتون آلش بیریشلرده طورغونلق حاصل اولوب، کتابنك صاتلووی آزایدی، شولای بولسه‌ده باشلاغان اشنی طاشلایه‌چق توگلمز، اورتالق آزغنه یاتشو برله‌ن منتظم روشده چغاراچقمز» دیدی.

[illegible]

امرالله افندینك قول یازووی.

امرالله افندینك دیدگینه کوره، محیط المعارف بارلغی یکرمی جلد بولورغه فرض ایتله ایکان. حاضرنده ۹ نچی جزئی چققان. علوم و فنونده و احواله بولغان اوزگاریشلر کرمی قالوب کتاب ایسکرمه‌سن ایچون، شول اوزگاریشلرنی بیان ایتوب هر جلدگه آیروچه بر علاوه نشر ایتماکچیلر ایکان. آکلاشلدیغنه کوره، محیط المعارف حاضرنده بیش مك نسخه باصلمقده‌در.

امرالله افندی سوزنی احوال حاضره اوستینه کوچرگاچ: بوندن صوك تورکلرنك امیدی تورکلك فکرنده اولدیغنی، باشقه ملتلر شیکللی تورکلرده یالکز شول ملی فکرگه یابشوب ترقی و تمدن یولینه کرسه‌لرگنه آنلرنك یاشاولری ممکن ایدیگنی، بونك ایچون هر شیدن الوك تورکچه تلنی ساده‌له‌شدررگه، بتون تورکلر طرفندن آکلاشیلا طورغان خالص تورك ادبیاتی وجودگه کیتررگه تیوشلکنی بیان ایته و «محیط المعارف» نك ألوگره‌ك یازلغان جزءلرن آلوب قاریمده، اوز تلمزده بیك گوزه‌ل أیتله طورغان سوزلرنی اول وقت نیچون عربچه یاکه فارسیچه یازمش اولدیغمزغه ایسم کیته» دی.

امرالله افندی اورتا یاشلی، آچق فکرلی، تکلفسز، مصاحبه‌سی جیکل بر ذاتدر. اوزی آیاستفانوس‌ده طورا و آرا صره استانبولغه کیله. خصوصا اوزینك شول محیط المعارفی باصیلا طورغان، «شرف» صوقاغنده‌غی «عریت» مطبعه‌سنك بولونا ایکان. مینده آنك ایله شونده کوریشدم.

مونده «کلمهٔ طیبه» اسمنده، اون بیش کون‌ده بر مرتبه دینی، علمی، حقوقی بر مجموعه چغا ایکان. شونك ناشر و محرری بولغان ابوالعلا افندی مادریتی زاده استانبولنك مشهور علماسندن و علمای متفکرینندن صانالا. اوزی دارالفنوننك حقوق شعبه‌سنده بر نیچه درسلر اوقوتمقده هم درسعادت استیناف محکمه‌سنده اعضادر. بونك ایله کوریشدم. بوده: «کلمهٔ طیبه» ژورنالن صلح بولغانچه‌غه قدر طوقتاتوب طورغه مجبور بولدق، یازوچیلرمزغه‌ده خلل کیلدی، مطبعه اشلریده ترتیب‌دن چقدی، یازارغه و اوقورغه هوس‌ده قالمادی» دی. بو ذات‌ده سوزنی بیك تیزلك ایله احوال حاضره اوزرینه کوچروب: «بزنك مسلمان دنیاسنده توحید فکر، تعیین مقصد یوق، بزده طوتولغان بر غایه یوق، شول سببلی حمیت و هیجان یوق، هر کم بر فرد حالنچه اوز کوینچه یاشی بیره، باشقه‌لر ایسه جمعیت حالنده، مدنی روشده یاشیلر، شول سببلی آنلرده انسانلنی انسان ایته طورغان هر شی بار، بو صوغشلرده تورکلر بلغارلر طرفندن توگل، مقصدسزلق مقصد طرفندن، غایه‌سزلك غایه طرفندن جیکلدی» دی.

۹۰

عالم اسلام ده بو صوك کونلرده جابجا اوغادیغی
فلاکتلرك منشأ و عواملنی آرتق نظر عبرته تدقیق
ایتملی و مظاهر حاضره سیله اسلامیت کبی بتون
اسباب سلامت و سعادتی جامع بر دینه تعیینه
بشریتك حالاً استفاضه سنه مانع اولدیغنی دوشونه‌رك
تتره ملی دن
مادرینی زاده

ابوالعلا افندی مادرینی زاده‌نك قول یازووی.

توحید فکر یوقلق‌غه مثال ایتوب‌ده آرناودلرنی کیتره. بزده مسلمان ایدك، آلارده مسلمان ایدی، اما بر برمز ایله مقصدلرنی برلەشدره آلمادق، بر برمزنی آکلی آلمادق و آکلارغه تلەمەدك، مونه نتیجەسی نیچك بولدی،دی. ابوالعلا افندی: بو بالقان صوغشی قوزغالونك ایك باش سببی شول آرناودلرنك قیامی و مختاریت آلوب، آرناود مملکتی یاصاوغه تشبثلری بولدی، چونکه بونك اوزرینه بالقانلرده درحال حدود مسئلەلری میدان‌غه چغارغه لازم کیلدی. خلاصه: بالقان صوغشینی قوزغاتقان نرسه آرناودلق حدودی‌نك هیولاسی بولدی، دیه‌در.

مشهور علمادن احمد نعیم بك بابان زاده ایله کوریشدم. بو ذات دار- الفونده و باشقه بعض مکتبلرده فلسفه، اخلاق اسلامیه، علم روح کبی شیلر اوقوتا. «سبیل الرشاد» مجموعەسنده هم شونلرغه دائر مقالەلر یازا. اوزی، وقتیله معارف ناظری بولوب طورغان و حاضرنده «طنین» ده محررلك ایتمکده بولغان اسماعیل حقی بك‌نك طوغان قرداشیدر. لکن نگیسی اتحادچی اولدیغی حالده بونسی ائتلافچیلرگه مائلدر.

نعیم بك کیچ بلەن مینی اوزینك ایووینه آشقه چاقردی. آنده اوزاق مصاحبت ایتدك. میندن باشقه، مجلسده «سبیل الرشاد» نك مدیری اشرف‌بك، محررلرندن شاعر عاکف بك و نعیم بك‌نك قرداشلرندن پاریژده اوتوچی استودینت شکری بك‌لر بار ایدی.

احوال حاضره‌گه وتورکیه‌نك استقبالنه دائر بایتاق سوزلر بولدی. بونلرنی یازوب سوزنی اوزابتمیم. نعیم بك دین عالمی بولغانلقدن مین آکاردن شول خصوصقه دائر فکرلر ایشتورگه تلەب، سوزنی کوبره‌ك شول یاقغه یباردم و:

ــ اسلامیت مدنیت‌گه بیك مساعد دیه هر وقت سویلیمز، بوکا دلیل ایتوب ایسکی مسلمانلرنك ترقی وتمدنلرن مثال کیتره‌مز؛ لکن حاضرنده دنیانك قایوغنه یرینه قاراما مسلمانلر معارف و تمدنچه ایك آرتده‌لردر، حتی بر شهرده بیله مسلمان محلەسی، باشقه ملت محلەسندن فقیر، پچراق، ناچار بولا. بو حال قزانده ده، فاس‌ده ده، ایرانده و استانبولده شولای‌در، عجبا سزنکچه بونك سببی نی در؟ دیب صورادم.

نعیم بك بونك جوابنده:

ــ چونکه بز مسلمانلر دینمزنك روحن یوغالتدق. ظاهر قالبنه طوتونوب قالدق، آنی‌ده الله تلەگان طرفقه توگل، اوزمز بلگان طرفقه چویردك. اما

مشهور تورك شاعری عاكف بك.

بلكان نرسه‌لرمز بيك آز و اشكه ياری طورغان شيلر توگلدر، اسلاميت‌نك روحندن آيرلغان صاين مسلمان‌لرده تدنی و تنزل‌گه يوز طوتديلر، دی.

ــ صوك افندم، اوچيوز ميليون مسلمانلنی اسلاميت‌نك روحندن آيرلغانلر ديب أيتو بيك زور اش بيت، شول قدر كوب خلق‌نك طوغريلقنی كورمه‌ولری ممكنمی‌در؟ ئلله اسلاميت‌نك اصل روحی حاضرگی مدنيت ايله كيلوشه آلمی ميكان؟ ديدم.

بوكا قارشی اول:

ــ اسلاميت‌نك روحندن آيرلغانلر ديب أيتمی‌مز، بلكه روحن وآنك مقاصد عاليه‌سن آكلی آلمی‌غنه طورالر، ديمز، بو اش خرستيانلرده‌ده وقتيله شولای بولغان ايدی، حاضر بزده بولغان بر طاقم سطحی نظرلر آلارده‌ده بولوب اوتدی،

شونك شيكللى بزده‌ده أوته‌چك و شول وقتلر بزده‌ده ترقيات فكريه دورى باشلاناچقدر، دى.

مين آكا:

ـ صوك بو دينى بحثلرنى و دينى نظرلرنى شول طورغان كوينچه قالدروب، آلار بلەن اوغراشماينچه علوم و فنون ايله‌گنه اوغراشسه‌ق، دين ايله فن و مدنيتنى برگه تطبيق ايتارگه ماتاشماسه‌ق نيچك بولور، اول وقت مسلمانلرنك ترقيات فكريه‌گه ايريشولرى طاغن تيزره‌ك بولماسمى؟ دينى هركم شول اوزى بلگانچه طوتسون، تيك آنك اوستنه علوم و فنون ايله تنوير ذهن ايتسون، ديدم.

بوكا قارشى نعيم بك كوله‌رك:

ـ اگر انسانلرنك باشلرنده‌غى ميلرى ايكى بولمه‌لى بولسه شولاى ايتارگه يعنى برسينه دين يرله‌شدررگه و برسينه‌ده علم و فن طوتررغه ممكن بولور ايدى؛ لكن آلاى توگل: بونلر ايكيسيده بر باش اچينه صيارغه و شونده قاينات پشه‌رگه، برسينه برسى تيگان وقتده شارتلاماسقه كيره‌ك. حاضرگى حالده ايسه بونلر كيلوشه آلميلر، ايكيسى بر بولمه‌گه صيميلر، برسى اورن آلسه ايكنچيسنه اورن قالمى، شونك ايچون‌ده بونلرنى كيلوشدرمى ياراميى، دى.

نعيم بك فلسفه واخلاق متخصصى بولغانغه كوره، گوزه‌ل ايتوب كوب نرسه‌لر سويله‌دى. مع التأسف، بونلرنى بوندى مقاله‌لرگه صيدررغه ممكن توگلدر.

حاتونلرنك تسترى مسئله‌سينه كيلگانده برنچى سوزنى عاكف بك آلدى. اول خاتونلرنك قاچمى يورولرينه بيك خلاف‌در. ايرلرمز ادبسز، تربيه‌سزلر، بوندى ايرلر آراسينه خاتونلرنى چغارو ئللە نيندى رذالت‌لرگه سبب بولاچقدر، دى.

ملیت مسئله‌سينه كيلگانده اشرف بك سويله‌ب: مسلمانلرنك تورك، تاتار، آرناود، عرب كبى ملتلرگه بولنولرن و ترقينى ملیت فكرينك رواجنده كورولرن بيك تأسفلى بر اش طابا؛ اسلام ملت واحده، اسلاميتده ملیت آيرماسى يوق. رسول‌الله انسانلرغه ملیت ياغندن قاراماغان، اسلاميت ياغندن قاراغان، بز شول ملیتلرگه آيريلوب خراب بولوب بتدك، دى.

شكرى بك ايسه اسلاميت بحثلرنده، ملیت بحثلرنده واز كيچوب، مسلمانلرنك يالكز ترقى و معارف‌گه صاريلولرنده‌غنه سعادت بولاچاغن سويلى. روسيه‌ده شول قدر گوزل و منتظم روس مكتبلرى و روس ادبياتى بار ايكان، مسلمانلرنك اوزلرينه مكتبلر آچوب، كتابلر يتشدروب وقت أرەم ايتولرينه عقلى ايرمى. اوز مكتبلرى، اوز ادبياتلرى واسطه‌سيله يوز يلده آلنه‌چق

نرسه‌نی روس مکتبلری و روس ادبیاتی واسطه‌سیله یکرمی بش یلده آلورغه ممکن، دی. شکری بك‌نك فکرنچه: روسیه‌نك استقبالی غایت پارلاق، مکتبلری و ادبیاتی بیك مکمل، اقتصادی جهتی ایسه غایت یولنده اولوب، روسیه بیك اساسلی صورتده ترقی ایتمکده‌در. آنده‌غی ملتلرنك شوندی بر ترقی و مدنیتدن استفاده ایتماینچه اوزلرینه مخصوص بر مدنیت یاصارغه طریشوب ماناشولری ثمره بیرمی طورغان موفقیتسز بر اشدر.

شکری بك یاوروپاده اوقوچی روس شاکردلرینك کوبلگن، آنلرنك بیك جدی طریشولرن سویله‌ب روسلرغه تحسین ایته.

۲۷ نچی فیورال.

٦٢

محمود اسعد افندی حضورنده

دفتر خاقانی ناظری محمود اسعد افندی ایله کوریشدم. اول مینی برکوننی کیچ بله‌ن اوزینك ایوونده قبول ایتوب، اوزاق سویله‌شوب اوطوردق. محمود اسعد افندی چالمالی بر خواجه‌در. وقتیله مکمل صورتده علوم عربیه وشرعیه اوقوغان. صکره انگلیزچه و فرانسوزچه تللر اوگره‌نگان. اسلام ویاوروپا حقوق علملرن تحصیل ایتکان. برنیچه مرتبه‌لر یاوروپانك کوب مملکتلرنده سیاحت ایتکان. دین اسلام، اقتصاد، حقوق، تاریخ، طبیعیات کبی فنلرگه دائر بر نیچه مهم اثرلری بار. بعض مکتبلرده درس‌ده اوقوتا. اوزی ایندی قارتایوب کیله. میکا اوزینك رسمینی و«کتاب‌النکاح» اسملی یاکی براثرینی هدیه ایتدی.

کوب نرسه‌لرگه دائر سویله‌شکاچ مین محمود اسعد افندیدن:

ــ مسلمانلر نیچون هر یرده تنزل و انقراض ده؟ دیب صورادم.

ــ جهالتدن، دیدی.

ــ جهالت نیچون یالکز مسلمانلر اوستنه مسلط بولغان؛ باشقه‌لر بوندن قوتولالر، اما مسلمانلر قوتولا آلمیلر؟ دیدم.

بوکا قارشی اول اوشبو مأله جواب بیردی:

ــ خریستیانلقنك انتشارینه اساس و مرکز بولغان روما، مدنیتلی بر یر

محمود اسعد افندی.

ایدی. خرستیانلقنی قبول ایتکان ملتلر گه دین ایله برابر رومانك مدنیتی ده سرایت ایتدی؛ بزده ایسه دین نك انتشارینه مرکز بولغان مکه و مدینه ده مدنیت یوق ایدی؛ مدنیت بزده صوکندن اندلس، شام، بغداد کبی بوتاقلرده غنه حاصل بولدی، آنلر اصل مرکز گه تأثیر ایته آلمادیلر، اصل مرکزنك اوزنده مدنیت بولماغانغه کوره، دین ایله مدنیت بر برسیله برلهشه آلمی قالدیلر، شول سببلی مسلمان دنیاسنده دین ایله مدنیت ایکیسی ایکی نرسه بولوب طابلدیلر. همده، دین اصلده قرآن ایله حدیث دن عبارت اولدیغی حالده صکره بوکا خارجدن بیك کوب نرسه لر قاتناشدی، دین نك زمانغه واصوال گه قاراب اشلهنه طورغان کوب حکملری ظاهر گه قاراب یورتوله طورغان بولدی؛ شول سببلی، دین ایله مدنیتنی برگه جیووی چیتن بر حالگه کیلدی. مثلا: ربا مسئلهسی نك عربلر وقتنده حرام بولوی نك

هر حقیقتی سویدمك خطاء ـ لکن هر حقیقتی دیکلدمك الرمز ـ

یوم یاز ـ ۱۸ ربیع الاخر

محمود اسعد افندینك قول یازووی.

سببلری بار؛ چونکه اول وقتده آقچه یارلیلرنی ایزو ایچون بایلر قولنده آلت ایدی، بایلر یارلیلرغه بورچ بیروب اضعاف مضاعف اوله رق پراسینت آلالر ایدی، حاضرنده گی شرکت وبانقه اصوللرنده ایسه بوحال یوقدر، حاضر آقچه نی

یارلیلر بایلرغه بورچغه بیره‌لر؛ بانقه‌ده یوز صوم‌لق حصه‌م بولسه مین بو کونگی کوننی بر میلیونیرغه بورچقه بیروب طورغان بولامن. حاضرگی معاملات مالیه‌ده فائضلرده اضعاف توگل. کورشم‌نك یورطی یانغانده مینم آکا یاردم ایته‌سم کیلووی طبیعی وبیك مشروع برحالدر. اگرده بز ژزایومنی استراخاوانیه شرکتی توزوب، یا که توزولگانلنه اعضا یازیلوب ویورتلرمزنی استراخاوات ایتوب قویسه‌ق «تعاونوا علی البر والتقوی» آیتی ایله‌گنه عمل ایتکان بولامز. مونك قای بری شریعت‌گه خلاف بولسون. آی حقنده‌غی سوزلرنی، «کورو» دیب آکلامق خطا، آنی، «بلو» دیب آکلارغه تیوش، بلونك واسطه‌لری ایسه بو گون بالفعل وبالمشاهده درستلگی ثابت بولغان نرسه‌لرنك هر قایوسیدر. مونده کوزده کره، تیلیغراف‌ده، تیلیفون‌ده کره. مسلمانلر دیندار در، هرقایومز دینمزنی سویه‌مز، لکن آنی آکلاومز باشقه باشقه‌چه‌در؛ اگرده یاخشی آکلی بلسه‌ك بانقه، ربا، فائض وسائر بر طاقم مسئله‌لرنی حل ایتمك بیك جیکلدر».

صکره، محمود اسعد افندی، «بوسنه» مسلمانلرینك بانقه آچونك جواز وعدم جوازی حقنده فتوا صوراب شیخ‌الاسلام‌غه مراجعتلرینی وشیخ‌الاسلام طرفندن آلارغه بیرلگان جوابنی سویله‌دی: «شیخ‌الاسلام آلارغه: بانقه معامله‌سن شریعت‌گه طوغری کیتررر ایچون پراسینتنی آلغانده، یا که بیرگانه بر کتاب قوشوب بیررسز، «بو آقچه‌نی شوکا مقابل راضی بولوب بیردکزمی دیه صو راسز» طرزنده جواب بیردی؛ دنیاده موندیده بر اش بولو رمی؟ بانقه‌ده هر کون مك تورلی معامله بولا، شونلرنك هر قایوسنده کتاب آلدم بیردمی یاصارغه ممکنمی صوك؟ بو معامله ایله خدایني‌می آلداتماقچی بولامز، اوزمزنی آلداتوب وجدانمزنی‌می پا کلاما کچی بولامز؟» دی.

صکره محمود اسعد افندی مدرسه‌لر اصلاحاتی‌نك اهمیتن، اشنی اصل شوندن باشلامق لازم بولغانن سویله‌دی.

مین آکا:

ــ بو سویله‌گانلریکز غایت گوزه‌لدر، حاضرگی حالده احتمالکه یوز میلیونلرچه مسلمانلر شوشی حق سوزلرنی ایشتورگه صوصاب طورالر وشولارنی ایشتمه‌گانگه کوره بونلر اقتصادی و اجتماعی جهتلردن کوندن کونگه‌انقراض غه کیته‌لر، نیچون سزنك کبی علما شوشندی سوزلرنی آیرم آچیق ایتوب، دلیللرن کورسه‌تب یازوب چغارمیسز؟ دیدم.

ـ خلقمز موندی سوزلرنی آکلارلق درجه‌گه کیلمه‌گان، یا کلش آکلیلر، حتی موندی سوزلرنی آشوغبراق سویله‌ودن بعضا فائده اورنینه ضرر لرده کیلـگالی، دیدی.

طبیعی، مین محمود اسعد افندینك بو سوزلرینه حق بیره آلمادم. مسلمانلر نك احوالی توزه‌لو ایچون سیاسی انقلابلردن زیاده فکری واجتماعی انقلابلر، سیاسی قهرمانلردن زیاده فکر وعقیده قهرمانلری لازم دیب بلدگمنی ومرجانی، محمد عبده، جمال‌الدین افغانی کبی فکر قهرمانلرینك عالم اسلام‌گه تأثیرلری بیك کوب بولغانلقنی عرض ایتدم.

محمود اسعد افندی:ـ آلارنك میدان‌غه چغولرینه محیط مساعد ایدی، بزده ایسه مساعد توگل، فکر وعقیده قهرمانلرینك بز کینه خارجدگی مسلمانلر آراسندن چغولرن کوته‌مز، دیدی.

نیچك‌گنه بولسه‌ده، محمود اسعد افندینك علم وفـکری غایت کیك ایکانلـگی شبهه‌سزدر. لـکن، مع‌التأسف، موندەغی احوالدن ومحیطنـك ایجاباتندن طولایی اهل اسلام‌غه آنك بو قدر علم وفضیلتلرندن لایقنچه استفاده ایتمك میسر بولمی طورادر. ۲۸ نچی فیورال.

٦٣

سلاملق ده

استانبول‌غه کیلـگان اجنبیلر ایچون کوریله‌چك یرلرنك برسی هیـچ شبهه‌سز سلاملق رسم عالیسی (جمعه کونی حضرت سلطاننك جمعه نمازینه چغووی) در. سلاملق رسمی، سابق سلطان عبدالحمید وقتنده غایت طنطنه‌لی بولا، کوب قازارمالرده‌غی آتلی و جیاولی عسکرلر بیك تمیز و هیبت کیینوب «یلدز» جامعنه جیولالر، موزیقه اویناب بتون استانبول اوراملرن یا کغراتب بارالر ایدی. مشروطیت اعلانندن صوك بو طنطنه‌لر بتکان، حاضر سلاملق رسمی بیك کچکنه مقداردەغنه یاصالا. سلطاننك جمعه‌غه باراچق جامعی تیره‌سینه بر آز مقدارده جیاولی عسکر و موزیقه‌چیلر صنفی جیبلوب آنی قارشی آلالر. سلطان حمید جمعه‌غه یالـکز اوزینك «یلدز» جامعنه‌گنه بارا ایدی. حاضرگی سلطان ایسه تورلی

خلیفهٔ اسلام سلطان محمد خامس خان حضرتلری .

جامعلرگه بارا . آلوك سلاملق تیرهسینه بارو بیك چیتن وسلطان حمیدنك خفیهلری هر کمنی آکا سؤ قصد ایتارگه کیلگان دیه شبههلهنهلر ایدی ، حاضرنده ایسه اول قدر چیتن توگل در . شونك ایله برابر ، سلطان بارا طورغان جامعنك ایشك آلدینه کروب ، سلطاننك اوتکانن یاقندن کورو ایچون سرای همایون دائرهسندن و ایشك آلدینه کروب گنه طورر ایچون پالیتسهدن مخصوص رخصت آلورغه حاجتدر . یوقسه جامع ایشك آلدینه کرگان مسلمانلرنی مسجدگه کرتهلر ، مسجدگه کرمهگان کشیلرنی سلطان کیلگانچه گه قدر چغاروب یبرهلر .

تیوشلی یرلرندن رسمی مساعدهلر آلغاندن صوك ، بزده قدرغه خسته خانهسنده مجروحلر قاراوچی همشیرهلرمز گلثوم ، رقیه و ایکی مریم خانملر ایله برلکده ۱ نچی مارتده جمعه کون ساعت ۱۱ ده ، سلطاننك اوزی طورا طورغان «طولمه باغچه» سرایی یانندهغی والده جامعنه کیتدك . سلطان حضرتلری جمعهغه بوگون شونده چغاچق ایدی .

بو یر استانبول طرفینه خیلی یراق در . بز باروب یتکانده ساعت ۱۲ گه چیرك قالغان وجامع تیرهسینه عسکرلر جیولغان ؛ اورامار ، سلطاننك چغوون سیر ایتارگه تلهوچیلر ایله طولغان ایدی . آربالرمز ایله طوغری جامعنك قاپقاسی توبینه طوقتادق . اوزلرینه بیرلگان تعلیمات بوینچه ، پالیتسه مأمورلری بزنی قارشی آلوب جامع ایشك آلدینه کرتدیلر و طورر ایچون بر اورن کورسهتدیلر . جامع ایشك آلدینه ، تورلی قسملرگه منسوب ، تورلی کیوملرده عسکرلر تزلگان ،

جامع‌گه یاقنراق یرده اوقالی کیوملر کیونگان و کوکره‌کلری میدانلر بلهن طولغان سرای مأمورلری صف صف بولوب طورالر. بر طرفده غایت گوزهل کیوملی و یاشگنه یکتلردن عبارت موزیقه‌چیلر تزیلوب طورا.

شوشی عسکرنك آرتنده، کینه بزنك شیکللی سلاملق کورگه کیلگان چیت مملکت کشیلری، ایرلر و خاتونلر، آمریقا سیاحلری بار. جامع بناسی تمام دیکزنك بوینده، تیمر رهشه‌تکه‌نك طشقی یاغینه دیکز صولری به‌ریلوب طورا. جامع بیك گوزهل، اوزون ونچکه مناره‌لری کوکلرگه چققان. ایشك آلدی زور و تمیز. دیکز اوستنده‌گی چوب چوار پراخودلر، کیمه‌لر، لودقالر پانور امادهغی شیکللی گوزهل منظره تشکیل ایته‌لر. باری چیت دولتلرنك صوغش پراخودلری غنه منظره‌نك لطافتن بوزالر. بونلر شونده بیك یاقن یرلرده سکونتلی، لکن دهشتلی منظره‌لر تشکیل ایتوب طورالر. آراده صره‌ده بونلرنك ماتروسلری‌ده قوری‌غه چغوب و خصوصا بعض وقتلرده بر آز «اوز کیفلرنچه» قیلانوب تورکلرنك کوکللرن طاغن بر قات بولغاتوب قویالر.

ساعت ۱۲ بولوب سلطاننك کیلور وقتی یاقنلاشقاچ مخصوص بر مأمور کیلوب بزنی و بزنك یانمزده طوروچی دورت بش آوستریا دیکز آفیتسرلرینی عسکرلرنك آلغی یاغینه چغارغه اوتندی و سلطاننك کیلوب طوقتی هم جامع‌گه کروب کیته طورغان ایشیگی یانده طورغه اورن کورسه‌تدی. آلوکدن سرای دائره‌سندن رخصت آلماینچه پالیتسه رخصتی ایله گنه کرگانلر اولگی اورنلرنه قالدیلر.

ولی عهد سلطنت یوسف عزالدین افندی حضرتلری.

جامع‌گه برهم برهم بیوك بیوك مأمورلر و پاشالر کیلوب کرمکده ایدیلر. شونلر آراسنده سابق استانبول والیسی وحاضر-گی عدلیه‌واوقاف ناظری ابراهیم بك هم اوشبو جامعنك برنچی امامی اسماعیل حقی افندی یانمزغه کیلوب بزنك ایله کورشدی وطوتاشلرمزنك

خاطرلرن صوراب خدمتلری ایچون تشکر بیان ایتدیلر. برآفتاموبیل‌ده صدر اعظم محمود شوکت پاشاده کیلوب توشدی. بزلرگه تمنا ایتوب اول‌ده جامع‌گه کروب کیتدی. اول‌ده بولمادی سلطاننك اوز آرباسی‌ده کورندی. هیبت ایکی آت جیکـکان یابق آرباده جامع‌نك باصقچی توبنه کیلوب طوقتادی. عسکر موزیقه اویناب و پادشاهم چوق یاشا! دیه قچقروب آنی قارشی آلدیلر.

آرباسندن چغوب باصقچغه باصووی ایله، بزلرگه قاراب قولیله تمنا ایتدی. آفستریا آفیتسرلری شاپقه‌لرن آلوب، بزلر ایسه تمنا ایتوب سلام بیردك. آقرون‌غنه آتلاب جامع‌گه کروب کیتدی. اوستنده عسکری کیوم ایدی. صاچی آپ آق، یورغون چهره‌لی بر ذاتدر. اول جامع‌گه کروب بش مینوتلر اوتکاچك باش مابینچی خالد خورشید بك جامع‌دن چغوب بزلرگه هم آفستریا آفیتسرلرینه سلطان حضرتلرینك سلام و ممنونیتن رسمی صورتده تبلیغ ایتدی.

صوکره، یانمزغه بر مأمور کیلوب بزنی جامع‌نك ایکنچی یاغمه‌غی بر بولمه‌گه دعوت ایتدی. آنده بزگه چایلر، قهوه‌لر اچردیلر. نماز بتوب سلطاننك چغاچاغی وقت‌طاغن اولـکی اورنمزغه کیلوب قاراب طوردق. آفستریا آفیتسرلری کیتکان. بز اوزمزگنه ایدك. سلطان جامع‌دن چققاچده طاغن قولیله تمنا ایتوب، باصقچ یانمده اوزن کوتوب طورغان آرباغه اوطوروب کیتدی. صدر اعظم محمود شوکت پاشاده شونده بزنك یانمزده‌غنه ایدی. سلطاننی اوزاتقاننك صوکنده اول بزگه طابا بورولوب بارمز ایله‌ده قول طوتوب کوریشوب چقدی. طوتاشلر مزغه خطابا: «هر تورلی فداکارلقلرغه قاتلانوب مجروحلریمزنی قاراو ایچون موندہ کیلووکزگه و دورت آیدن بیرلی آریمی طالمی خدمت ایتووکزگه فوق‌العاده ممنونمز، سزگه نیچك تشکر ایتارگه‌ده بلمی‌مز، مسلمان خانملرینك بیوك قلبلی، عالیجناب ایکانلـکن سز بالفعل کورسه‌تدیکز، سزلردن الله راضی بولسون» دیدی.

طوتاشلریمز اوستلرینه عادتده‌گیچه پالتولر کیگان، باشلرینه‌ده آق شارفلر اوراغانلر، یوزلری آچیق، اوزلرن سربست طوتالر ایدی. مسلمان خاتونلرینك موندی قیافتده آچق یوز بلهن کورینولری وآنلر یانینه اماملر، مینیسترلر کیلوب کوریشوب سویله‌شوب طورولری موندہ برنچی مرتبه‌کورلگان بر اش بولدغندن هر کمنك نظر دقتی آنلرغه جلب ایتلدی. تورك غزته‌لری مخبرلرندن باشقه، فرانسوزچه «لاتورکی» غزته‌سینك محرری وتایمس غزته‌سینك استانبول مخابری‌ده مینم یانمه کیلوب، آنلرنك کملر بولغانلغن صوراشدی، اسملرن، قایده اوقوغانلرن یازوب آلدی وروسیه مسلمه‌لری آراسنده بویله فداکار وعالی تحصیل

صدر اعظم محمود شوکت پاشا حضرتلری .

کوروچی خانملر بولونوویه تعجب بیان ایتدی .

بز ایندی کیتارکه حاضرله نوب طورغانده طولمه باغچه سرایی طرفندن برمأمور کیلوب بزنی شونده بارارغه دعوت ایتدی . جامع ایله سرای بر برسینه بیك یاقن اولوب برکه طوتاشق دیه رلك در . سرای نك قاپقه سندن کرکاچده غایت گوزه ل باغچه بار . آنك آراسنه غی یوللردن اوتوب اصل سرای نك اوزینه باردق . سرایتك بیوك قپوسندن کروب بر نیچه زاللر وبولمه لرنی اوتکاچ بزنی زور وزینتلی بر بولمه گه کرتدیلر . قارتراق غنه برکشی شونده بزنی قارشی آلوب اورنلر کورسه تدی ، اوطورغه اوتندی . بو ذات ایکنچی مابینچی توفیق بك ایکان . سلاملاشدق . طانشدق . درحال قهوه لر کیترتدی وشول قدر یراق یرلردن کیلوب مجروحلر قاراو خدمتنده بولونه رق انسانیت کورسه تولری ایچون طوتاشلرمزغه تشکرلر بیان ایتدی . کملر و قایلردن بولغانلقلرن صورا شدی . مسلمان خانملری آراسنده موندی فداکارلقلر کورینه باشلاوی ایچون بیك سوینگانلگن سویله دی . صکره میندن روسیه مسلمانلرینك مدرسه لری بولوب بولماون ، آنلرده نیندی درسلر اوقولغانلغن ، حدیث و تفسیر درسلری اوقیلوب اوقولماغانلغن صوراشدی . کوبسنده اوقیلا دیب جواب بیرووم اوزرینه ، قایسی تفسیر اوقولغانلغن صورادی . سوزلرندن آکلاشلدیغنه کوره ، اوزی وقتیله مدرسه تحصیلی کورگان و علوم عربیه گه اخلاصلی بر ذات ایکانلگی بلنه در .

صکره ، سوز مناسبتیله ، اوزینك موندن یکرمی یللر ألوك قریمغه بزنك ایمپراطورمز حضرتلری حضورینه تورکیه طرفندن مأمور بولوب تبریك ایچون بارغانلغن سویله دی . یالطه و آلوپقه لرنی ، لیوادیا و وارانسوف ـ داشقوف سرایلرن ایسکه توشوروب آنلر حقنده اوزینك خاطرنده قالغان نرسه لرنی ، وارانسوف نك مسلمانلرغه مسجد صالدروب بیرولرن ذکر ایتدی . سلطان حضرتلری حاضر اوزی شول سرایده بولونغانلقدن ، سراینی کورسه توب یورو

ممکن بولماغانلغن سویلهب اعتذار بیان ایتدی. بر آز اوطورغاندن صوڭ یانندن آیریلوب سرای‌دن چقدق ویرلرمزگه قایتوب کیتدك .

بو کونلرده مونده صوغش و صلح مسئلهسی حقنده بتون فکرلر تردد اچنده. بر نیچه کونلر ألوك صلح مسئلهسی آلغه‌راق چققان توسلی ایدی. لکن، بالقانلیلرنك جواب بیرر گه آشقماولری وبیرگان جوابلرینڭده تورکیه طرفندن قبول ایتلورلك روشده بولماوی ناچار تاءثیر ایتدی. حاضر طاغن صوغشنی دوام ایتدرو مسئلهسی اوستکه چغار توسلی کورینه. ذاتا حکومت‌نك صوغشقه حاضرلگی طوقتالغان یوق. اول بتون کوچی بلهن شول حاضرلکده دوام ایته. آنا طولی‌دن یاڭی عسکر کیلوب طورا. بونلرنی مونده کیندروب، حاضرله‌ندروب تیوشلی یرلرگه اوزاتا بارالر. آزق و قورالده طوقتاوسز بیاریله طورا. آناطولی ولایتلرندن مدافعهٔ ملیه جمعیتنه کیلگان خطلر وتیلیغراملرده حکومتنی صوغشدن طوقتاماسقه، حقارتلی صلحنی قبول ایتماسکه دعوت اینه‌لر. اوزلرینڭ هر تورلی فداکارلق‌غه حاضر ایکانلکلرن بلدره‌لر.

استانبولنڭ اوزنده طنچلق. هوالر یاخشردی. صوغشنی دوام ایتدرگه هوالر مانع توگلدر. کلیبولی و چتالجه طرفلرنده صوغشلر بارلغی سویله‌نسه‌ده حکومت طرفندن بیان ایتلگان رسمی معلومات‌غه کوره، بونلر اهمیتلی نرسه‌لر توگلدر. ادرنه بیرلمی، اوزینڭ فهرمانچه مدافعه‌سنده دوام ایته، تورڭ عسکری آراسنده صووقدن، یاکه آچلقدن کوب تلفات بارلغی وآرالرنده فرقه اختلافلری باش کورسه‌تکانلگی حقنده چیت غزته‌لرده یازلغان خبرلر بیڭ مبالغه‌لیدر. صووقلر، یاڭورلر تورڭ عسکرینه کوبمو تأثیر ایتسه بلغار عسکرینه‌ده هیچ شبهه‌سز شول قدروڭ تأثیر ایتمش و آنلرده شول قدروڭ تلف اولمشلردر.

صوغش اورنلرنده تورکیه‌نڭ عسکری و هلال احمر خسته خانه‌لرنده بوش اورنلر کوب ایکانلگی مونده محقق روشده ثابت‌در. استانبولنڭ اوز خسته خانه‌لرنده‌ده اولگی خسته‌لر تریلوب چغا طورالر. یاڭیلر آز کیله. تورکیه‌نڭ آچه‌غه آبدراب قالو مسئلهسی بیڭ قابارتلغان ایدی. بو البته اساسسز توگلدر. شونڭ ایله برابر، یاوروپالیلر بورچقه آچه بیرماسه‌لرده آبدراب قالنغانی واشنڭ آچه‌سزلدن طوقتاب طورغانی یوق. قایدندر آچه‌نی طابوب، احتیاجلرن اوتهب طورالر. عسکرگه نرسه بیروچی سوداگرلرگه اینتیندانتستوا آچه‌نی طوقتاتمی تولهب طورا. عسکرنڭ اوستی بتون، طاماغی طوق. طاغن نیشلیسن. اما،

هجوم یاصاب جیکه آلماو باشقه مسئله‌در. بونك سببلری یالكز آقچه‌سزلق توگل، بلكه باشقه‌چه‌ده كوب نرسه‌لر بولور.

شونك ایله برابر، موندہ هر نه قدر صوغشنی دوام ایتدرو فكری اوستكه چقسه‌ده و بالقانلیلرنك طلبلری قبول ایتلماسلك درجه‌ده آور ایكانلگی كوز آلدنده بولسه‌ده موندن صوك زور صوغشلر بولماس، صوغش اوزاق دوام ایتماس، یاوروپانك ایكی یاقغه‌ده تأثیری سایه‌سنده اوزاقلامی صلح یاصالور دیب كوته‌رگه ممكن. اشلرنك كیدیشی شونی كورساتمكده‌در. ٣ مارت.

٦٤

استانبول تأثراتی (*)

III

مرمره بوینده زیله یلوك !

استانبولنی اوزینك قوچاغینه آلغان ولطیف طولقونلری برلن یار بویلرن اوقشاب سویوب طورغان مرمره دیكزی الوك بزنك تاتارلرنك زیله‌یلوك وتفتیله‌و كویلرن ایشتكانی بارمیدر، یوقمیدر، مین آنی بلمیم. اما، اوشبو سنه مارت نك ٥ نده اول آنلرنی ایشتدی هم بیك یاراتوب طكلادی. موكا مین اوزم شاهدمن.

قویاش بایوب كیله، آنك صوكغی قزغلت شه‌وله‌لری دیكز اوستنه عكس ایتكان، دیكز اوستی طنچ ایدی. شول وقتده، هلال احمر خدمتنه مجروحلر قارارغه بارغان ایبدمشم اسماعیل افندی اورمانف ایله بز ایكاو سلطان احمد جامعی آرتنده، مرمره دیكزی بوینده، بلطر یانغن‌دن خراب بولغان یمرك طاش بنالردن برسینك اوستنه دیكزگه طابا قاراب اوطورغان ایدك.

هر طرف طن، هوا غایت گوزه‌ل وجلی، جنوبنك بو گوزه‌ل هواسن ایسنه گان صاین انسانده حیات آرتا، روح كوتاریله. مای دریاسنده یوزگان شیكللی اوزكده بر یومشاقلق، كوكلده بر راحتلك حس ایتدسن.

قارشومزده مرمره دیكزی جایلوب یاتا. بوسفور كورینه. آنك اوك یاغنده

(*) «شورا» ده باصلغان مقاله.

اسکدار، قاضی کوی، مودانیه برونی، فنار برونی تزیلشوب طورالر. فنار برونی مرمره‌نك اچینه صوزیلوب چققان. آنك تمام دیکزگه اوزایغان یرنده دیکز فناری قویلغان. اولده یاندرلدی. دیکز اوستنده کچکنه بر پاراخود بارا. پاراخودنك آرتنه اوچ بارقاس طاقفانلر، بونلرغه عسکر آزیغی تیه‌لوب هر کون کیتکانن، مقری کوی، آیاستفانوس طرفلرینه ایلتوب بوشاتلدیغن الوکدن بله ایدم پاراخودنك مورجاسندن چققان قویو توتونی آرتقه طابا صوزیلوب ئللهٔ نی قدر اوزایوب بارا.

تیره یاغمزده کوز کورومی قدر یرلر بارسیده خرابه. طاشلق. یمروك بنالر. بولار بلطروق یانغانلر. هیچ برسی یاکیدن صالنماغان، طازارتلماغان، یانغن‌دن صوك نیچك بولغان شولای طورالر.

قایا صوك بولارنك ایه‌لری؟ نیك بولارنی توزه‌تمیلر، و یاکیدن صالمیلر؟ بو سؤاللر بزنك کوکلگه کیله. اما جوابلرن بلمی‌مز. احتمالکه ایه‌لری اوزلریده بلمی طورغانلردر. شول قدریسی‌گنه معلوم، که بو یرلر الوك مسلمان محله‌سی بولغان. بو یانغان یورتلرنك ایه‌لریده مسلمانلر بولورغه طوغری کیله. مسلمان دولتلرینك ایك صوکغیسی بولغان تورکیه اوزی بتونله‌ی یانغن اچنده بولغان بر وقتده، روم ایلنده اوچیوز مك قدر مسلمان قرلغان، اوتدن قلچدن کیچرلگان بر زمانده، استانبولنك همه جامعلری مهاجرلر و خسته‌لر ایله، بتون زور بنالری مجروحلر ایله طولغان بر وقتده بونك شیکللی بر محله‌نك، یاکه بر نیچه محله‌نك خراب حالده یاتووی‌نك کوبمی‌گنه اهمیتی بولورغه ممکن. شول سببلی بو حقده ذهن صرف ایتوب طوررغه، سؤاللر بیروب جوابلر ازله‌رگه‌ده حاجت یوقدر. بو سؤاللرنك جوابلرن: مسلمانلر مدنیت‌گه کره آلورلرمی؟ تورکلرنك استقبالللری نیچك بولور؟ استقلاللرن صاقلی آلورلرمی، یوقمی؟ دیگان سؤاللر ایله باش واتوچیلر أزله‌سونلر.

پاریژدن قایتقان قدری بك بوندی سؤاللر وجوابلر ایله ماتاشودن کوله‌گنه. اول: بتون مسلمان دنیاسی یاوروپا اسارتنه وخرستیانلر قولینه بالفعل کروب بتوب طورغان بر زمانده موندی سؤاللر برلن اوغراشونی وقت ئرمم ایتوگنه صانی. تورکیه‌نك‌ده جزائر، تونس، فاس، ایران‌لر بارغان یولدن بارووون مجبوری کوره. چونکه بوده بیت باری بر تگیلر شیکللوك مسلمان دولتی، مسلمان حکومتی. شولای بولغاچ اول نیچك مستثنا بولوب، اوز باشینه ترقی وتمدن ایته آلسون، یوق، ایته آلاچق توگل، بتون اسلام دنیاسی بعث

عسكرى موزه سى مديريتى

عدد

مخصوص

بتوبه انسانلر عباد اللّهدن ؛ شايانه محبّت و مرحمتدر .
اعلاى كلمة الله ، عدالت و شفقت ، محاسن اخلاقه
و كمال مدنيّت اساسنه مستند بولنانه اسلاميّت جناب
ربّ العالمينك بتوبه انسانلره نعمت عظمئ سبحانيه سيدر .
ملل مترقيهٔ حاضره حالاً بونى لايقيله تدقيق و تصديق
ايتمكده ايسه لرده علوم و فنونك ترقيات متماديه سى سايه سنده
نور وحدت و حقيقتك بتوبه جهانى تنوير ايده جكى بردور
سعود ايرجك البتّه كله جك در .

الك بيوك بركه اسلام بولنانه تورك و تاتار ملّت نجيه سنك
او دوره ده سعادت بشريه يه ، تعميم حقانيّت و عدالته كما ليله
خدمت ، الله بولنده انسانلره رهبرلك و دلالت ايليه بيلمسى
ايچون ستديه ترقيّاته حيالتمى ، هر خصوص اكتساب كمالات
ايلمسى لازم كلور .

ليس الانسان الّا ما سعى .

استانبول
[شهزاده باشى]
٥ ربيع الآخر ١٣٣١
١ مارت ١٣٢٩

اوزغمانلى بوروك عشيرتى اولادندن
عسكرى موزه سى مديرى
ايكنجى فريقلى
احمد مختار

موزه خانهٔ عسكرى مديرى احمد مختار پاشا حضرتلرينك قبول يازووى .

بعد الموت گه اشانا بیت ، مونه بزنك شوشی اعتقادمز بیك حق ، مسلمان بولغاچ تورکیه وتورکلرده شول اعتقاددە بولورغه تیوشدر ، دی .

آه ، بو فلسفه‌لر ، باطوردی بزنك شرق دنیاسن ، بز توش کوره‌مز ، یاورو- پالیلر اش کوره‌لر؛ أیده اسماعیل افندی صزوب یبار بر اوزمزنك زیله‌یلوكنی دیدم . مرمره گه قاراب تفکر گه طالغان ایبده‌شم اسماعیل افندی اویانوب کیتکان توسلی بولدی و موکایوب نچکه کوی بله‌ن زیله‌یلوكنی صوزوب یباردی . موکلی تاتار کویی بزنك کوکللرنی تتره‌تدی ، ذهنلرنی قاره دیکزنك شمال طرفینه ، اوزاق اوزاق یرلرگه ، ژولغا ، اورال ، قاما بویلرینه ایلتوب طاشلادی . کوز آلدمزغه قرغز دالالری ، باشقرد صحرالری کیلدی ، قولاغمزغه قورای طاوشلری ایشتلـگان توسلی بولدی . اسماعیل افندینك زیله‌یلوك طاوشی نیچك بو خراب محله‌نك چیتلرینه باروب یتشو احتمالی یوق ایسه ، قورای طاوشلریده شولایوق جهالت یانغنی ، غفلت خرابه‌سی آستنده قالغان باشقرد وقرغز صحرالرینك بر چیتندن ایکنچی چیتنه ایشتلماینچه هوالرغه قاتناشوب یوق بولوب کیته‌در .

یمروك بر طاش اوستنه‌ره‌ك منوب اوطورغاچ : ئه‌خ یوق بیت اوزمزنك اسکریپکه ، بر صزدروب یباروب اوزمزنك موکلی کویلرمزنی مرمره‌نك شوشی طولقونلرینه قاتشدروب یبارر ایدم ، شوندن آلار منگولك گه باروب قوشیلورلر ایدی ، دیدی اسماعیل افندی وبر کورسنوب قویدی .

مگر بزنك بو اوطورغان یرمزنك آستنده بر زیمله‌نکه بار ایکان . ئلله قایدن بر تیشکدن ، غایت آلاما کیونگان ، اوست باشلری بیك ناچار ایکی خاتون کیلوب چقدیلر . یانلرنده بر بالا بار . بونلر اسلام خاتونلریمی ، خرستیانمی ، معلوم توگل . یوزلری آچق . بزنك یانغه‌راق کیلدیلرده بر آز طـکلاب طورغاچ : «بو نه لسانده شرقی چاغرییورسکز ، بك افندی ، سویله‌یکز الله ایچون» دیدیلر .

ـ تاتارچه ، دیگاچ . «نه‌در او تاتار ، صانکه موسقوفمیدر؟» دیه صورادیلر . نه ایسه آکلاتدق . صکره بونلر بزگه : بك افندیلر ، بزنی‌ده روسیه‌گه آلوب کیتکز دیمه‌سونلرمی ! نیچون ، آنده نیشله‌ماکچی بولاسز؟ دیدك . اوزلرینك حکایتلرن سویله‌رگه طوتندیلر : بولار لوله بورغاس یاننده بر تورك آولندن ، تورك خاتونلری ایکان . ایرلری صالداتقه آلنغان . آوللرینه بلغارلر کیله باشلاغاچ بولار بالا چاغالرن کوتارگانلرده استانبولغه طابا قاچقانلر .

استانبول غه کیلوب یتکانچه مك تورلی مشقت لر و سـفالت لرگه دوچار بولغانلر . بالالری‌نك قایسیلری یولده أولوب قالغان ، قایسی مونده کیلـگاچ

اولـگان. ایرلرینك قایده ایکانلـکلرندن وسلامت‌لـکلرندن هیچ خبرلری یوق: «مونده کیلـگاچ طورغه اورنمز بولمادی، خیر صوراشوب طماق طویدردق، آنك مونده کون کیچردك، نهایت مونه یانغان بنالرنك آست‌لرنده قالغان زیمله‌نکه‌لرگه کروب اورنلاشدق، قشنی شونده اوتکاردك، آنده یووش، قارا کُغی، صووق، هوا یوق، اوزمز آچلرمز، تیك حکومت طرفندن کوننه اوچ قداق کومچ‌گنه بیرله، آلوب کیتکز بك افندیلر بزنی‌ده روسیه‌گه» دیلر. برسی: مین فاطمه آدلی بولسه‌مده آنده اوزیمه «ماریقا» آدلی قوشارمن، آنده کر یووارمن، خدمت ایتارمن، ذاتا بو مملـکتدن طویدق؛ مونده فلاکتدن باشمز چقمی، مونده بزگه راحت یوق، دی.

بونلرنك آول حاللرن، آنده نیچك کون کورگانلـکلرن دخیده یاخشیلابراق صوراشدق. روسیه‌گه آلوب کیته آلماومزنی آکلاتدق. کسه‌مزده‌گی بش اون غروش‌لرنی بونلرغه و بالالرینه صدقه ایتوب بیردك‌ده بو یردن آیرلدق.

شول قدر خرابه‌لر اچنده آچ وپریشان حالده یاتا طورغان بو بیچاره‌لرنی کورگاچ بزنك زیله‌یلوك کویلری اونتولدی. طورمش‌نك ایك دهشتلی و قولاق یرتقچ نغمه‌لری کیلوب قولاق‌غه به‌رلدی. تیزره‌ك بو یردن کیتدك. مع ما فیه، زیله‌یلوك ایله تفتیله‌و کویلرمزنك مرمره طولقونلرینه قوشیلوب ابدیت‌گه طابا کیتولریده شبهه‌سز ایدی... مارت ٦.

٦٥

تورکیه‌ده اقتصادی اشلر

تورکیه‌نك تجارت، صناعت واقتصادی اشلری بارسیده خریستیانلر وچیتلر قولنده دیه‌رلك‌در. تورکیه‌نك اقتصادی حیاتنده تورکلرنك اوزلرینك روللری شول قدر آزدرکه یاخشیلابراق قاراغانده بوکا حیران قالماسقه ممکن توگلدر.

موندن الوکده بر مرتبه یازغان ایدم شیکـللی: تورکـلرنك شهرده طوروچی خلقی باشلیچه اوچ قسم اولوب: مأمورلر، عسکر و خواجه‌لردر. طبیعی، بونلرنك آلش بیریش، سودا صناعت ایله هیچ بر مناسبتلری یوق. آدواقاتلر، طبیبلر، محرر، شاعر و ادیبلر کبی آزغنه بر خلقدن عبارت

بولغان ضیالیلر صنفی‌ده البته سودا و صناعت اشلرندن یرافده‌در . تورکلرنك توبان صنفی آراسنده آلش بیریش ایله شغل‌لنوچیلر بار ایسه‌ده بونلر بیك کچکنه واهمیتسز اولوب، مملکت‌نك اقتصادی حیاتنه تأثیر ایتارلك درجه‌ده توگللدر . مثلا : اورامده بورچاق (لبلبی) وکستانه پشروب صاتوب طورچیلر، کیبتی‌نك اچینه آیاق بوکلهب اوطوروب طاراق، تش قازغچی یاصاب صاتوچیلر، کارزینگه طوتروب برسن ایکی تین‌دن افلیسون صاتوب طوروچیلر، ایزوشچکلر، لودفاچیلر، حمالللر ایك باشلیچه تورکلر و مسلمانلردر .

درست، آنلر آراسنده غالانتیرینی، مانوفا کتورا، بقالیه سوداگرلری ویاخشوق زور اش کوروچیلریده یوق توگل: عبود افندی وسائرلر کبی احتمالکه میلیونلرچه آباروت یاصاوچیلریده باردر . لکن، کینه بایا أیتکانچه بونلر عموم مملکت سوداسنه نسبتا غایت آز و غایت اهمیتسزدر .

یاکی زماننك یاکی تجارت قاعده‌لرینه بناء یورتوله طورغان فائده‌لی واساسلی اشلر بارسیده اجنبیلر وخریستیانلر قولنده . مثلا : بانقه‌لرنی آلیق، اقتصادی حیاتنك یوره‌گی وبتون قان طامرلرینك باشی بانقه‌لر ایکانلگی البته معلومدر . حاضرگی زمانده بانقه‌لرنك حاکمیتی حکومتلرنك حاکیمتندنده آرتفراق‌در . حالبوکه تورکیه‌ده تورکلرنك اوز قوللرنده، اوز نفوذلرنده هیچ بر دانه کچکنه‌گنه بانقه‌ده یوق . «عثمانلی بانقه‌سی » اسمیله آچلغان فرانسوز و اجنبی بانقه‌سینك توب اداره خانه‌سی پاریژده اولوب، موندهغیسی تورکیه نی ایمه‌ر ایچون یاصالغان شعبه‌گنه‌در . تورك آقچه‌سی ایله بوبانقه بك اوغلنده اوزینه میلیونلرغه توشوروب زور بنا یاصاتقان . ایشگی بوینده کیچه کوندز دائمی صورتده بیچاره تورك صالداتی جیلکه‌سینه ملطغن کوتاروب بانقه‌نی صاقلاب طورا . ایشگندن اچکه کرو بلهن فرانسوزلق دنیاسی باشلانا . بتون معاملات فرانسوزچه، آقچه حسابی فرانسوزچه، یازولر فرانسوزچه، مأمورلری فرانسوز یاکه یرلی گریك، ارمنی و سائر خریستیان ملتلر .

بانقه‌غه کروب بره‌ر ساعت قاراب طورسهك یوزلرچه کشی کروب چققانینی کورهسن . بارسیده شاپقه‌لی کشیلر . فسلی تورکلر مونده ئللهٔ فایده برگنه کورینوب قالا، یا هیچ یوق . شونك ایچون بانقه مأمورلریده فسلی کشیگه مونده حقیر قاریلر، اوزاق کوتره‌لر، قاطی و قچقروب ده‌شه‌لر، قصقه‌غنه أیته‌لر، صوراغانغه جواب قایتارمیلر . چونکه تورکلر ایله ره‌تلی بر آلش بیریش بولمایه‌چغن بله‌لر .

ایك كوب معامله قیلوچی «ژینه‌ر بانق فراین» اسملی آوستریا بانقه‌سی، «بیوك دویچ بانق» و «كچوك دویچ بانق» آدلی نیمس بانقه‌لری، فرانسوز بانقه‌سی بولغان «قرده‌ی لیونه»، «ملی تورکیه بانقه‌سی» اسمیله سیر أرنست قاستل طرفندن آچلغان انگلیز بانقه‌سی، فرانسیه نك «سوسیه‌ته ژه‌نه‌رال» شرکتی طرفندن آچلغان «سلانیك بانقه‌سی»، تورکیه‌نك بتون طرابلس قطعه‌سن یوتقان مشهور «بانق‌دی روما» آدلی ایتالیا بانقه‌سی، صوك وقتلرده‌غنه آچلغان «روس تجارت خارجیه بانقه‌سی» همه‌سیده چیتلر ملکنده، چیتلر قولنده وچیتلر منفعتنه خادم مؤسسه‌لردر. باری شول قدر گنه‌سی بار:

هلال احمرده خدمت ایتوچی اوچ یکت رسمی.

«ملی تورکیه بانقه‌سی‌نك» ائتلافچیلر پارتیه‌سی و باشلیچه پرنس صباح‌الدین بك ایله، «سلانیك بانقه‌سی» نك اتحادچیلر ایله بر قدر مناسبتلری باردر. بو پارتیه‌لر اوزلری اش باشینه منگان وقتلرنده شول بانقه‌لرنی آچارغه یاردم ایتشکانلر و شونلر واسطه‌سیله تورکیه نك اقتصادی حیاتنه آزده بولسه فائده کیترماکچی بولغانلر. لکن سرمایه چیتلرنکی بولغاندن صوك منفعت و نفوذده چیتلرنکی بولاچاغی شبهه‌سزدر.

تورکیه‌ده‌گی تیمر یوللرغه کیلسه‌ك: بونلرنك حجاز تیمر یولندن باشقه‌سی بارسیده اجنبی شرکتلر قولنده اولدیغی کبی، بارلق پراخود قومپانیه‌لری‌ده خریستیانلر، یهودیلر قولنده‌در. فی الحقیقه پراخود شرکتلرنده مسلمانلرنگده قاتناشلری یوق توگل. لکن غایت آز و هیچ بر رول اوینارلق توگل‌در.

تورکیه‌نك ایك زور سودالرندن بولغان تماکی تجارتی کینه بر فرانسوز قومپانیه‌سی قولنده. وقتیله بوکا بیرلگان امتیازنك مدتی طولغان ایدی. بر

یاقدن آقچه‌سزلقدن، ایکنجی یاقدن اوزلری باشقاروغه امنیتلری بولماغانلقدن بونك امتیازن یاکثارتوب اوزون مدت ایله طاغن شول قومپانیه‌غه بیردیلر. بك اوغلنده‌غی تونه‌لنك مدتی طولغان ایدی؛ آنی‌ده یاکیدن شول اولکی نیمس شرکتنه بیردیلر. حاضر استانبولده الکتریق تراموایلری، تیلیفونلر، یاکیدن زور تونه‌للر، صو یوللری یاصارغه حاضرله‌نه‌لر. همه‌سینك‌ده امتیازلری اجنبی شرکتلرگه بیرلکان. بونلرده تورکلرنك هیچ قاتناشلری‌ده یوق. زور یورتلر، زور مغازینلر بارسیده خریستیانلر و اجنبیلرنکی. زور تجارتلر بارسیده دیب آیتورلك آلار قولنده. ایك توزوك محله‌لر خریستیان محله‌سی؛ ایك زور ومنتظم مسافر خانه‌لر، ریستورانلر، تیاتر، قونسیرت زاللری، گنیماتوغرافلر بارسیده یهودیلر قولنده، بونلرنك مسلمان وتورکلر قولنده‌غیلری ایك اوچوز، ایك حقیر، پیس و مردارلری غنه در.

خریستیان محله‌سی بولغان بك اوغلندن قوزغالوب، سرکه‌چی، باب عالی، دیوان یولی، بایزید میدانی بویونچه اوتوب خالص مسلمان محله‌سی بولغان سلطان فاتح‌که، یاکه آق سرای جاده‌سی ایله ادرنه قپوسنه طوغرو کیته‌چك بولسه‌ق، بر آغاچنك توب یاغندن اوچینه طابا بارغان شیکللی، کیتکان صاین نه‌زکله‌شه بارا، کیتکان صاین ناچارلانا بارا. بك اوغلنده طوقاتلیان‌ده یکرمی بیش تین تولب اچکان چایکنی غلطه‌ده ۱۲ تین‌گه، سرکه‌چی‌ده ۸ تین‌گه، دیوان یولنده دورت تین‌گه، سلطان فاتح‌ده ۲ تین‌گه اچه‌سن. فقط طوقاتلیانده اوطورغه اورن طابوب بولمی، شول قدر طغز و خلق کوب بولا. آنده ریستوران تونله ساعت ۲ گه‌چه دوام ایته؛ فاتح‌ده ایسه کشی‌گه قاراغانده قهوه خانه‌لرنك صانی کوبره‌کدر. یمرك، ناچار، صاصی، قاراکوو بنا کبك نرسه‌لرنك بارسیده قهوه خانه‌لردر. مسلمان محله‌لرنده کیچ ساعت ٦ ده بتون حیات بته. کیبتلر یابلا، اوراملر بوشی. باری شول خرابه زار قهوه خانه‌لرده‌گی عاطل آدملرگنه قوزغالورغه ایرینوب طاغن بر ایکی ساعت اوطورالر.

طوقاتلیانده، پیرا پالاس‌ده بر مرتبه آشاب چغارغه اورتاچه اوتوز غروش (۲ صوم ٤٠ ة) تولەرگه طوغری کیله، آلای بولسه‌ده ریستوران‌لرنده شغرم طولی کشی بولا. لکن بارسیده خرستیانلر. بایزید، فاتح محله‌لرنده‌گی مسلمان آشخانه‌لرنده اوچ غروش‌غه (٢٤ ة گه) طاماق طویدروب چغاسن. بونلرده آشاوچیلر بارسیده مسلمانلر. بونلرنك آشخانه‌لرینه هر نه قدر «النظافة من الایمان» دیگان لوحه‌لر آصلغان بولسه‌ده، هر طرفده پیس‌لك، هر طرفلرنده نظافتسزلك بولا.

باب عالی جادەسنده گی زور کتابچیلرنك یوزده سیکسان بیشی؛ مطبعه چیلر، تورکچه حرف قویوچیلر، حکاکلر، رساملرنك یوزده طوقسانی ارمنیلردر. مسلمانلر بونلر آراسنده قصلوب بارلی یوقلی غنه بولوب طورالر. چغال اوغلنده بردن بر مسلمان حکاك وخطاط خالد حسام الدین افندی بار. اوزینه بر اش بیرگان ایدم. وقتنده آلورغه بارغاچ: «عفو ایدیکز بك افندی، کیتروب یتکره آلمادیلر» دی. قایدن دیه صوراشسەم، آنك بر ارمنی صناعتخانه سینه بیروب اشله تکانلگی آکلاشلدی. ارمنیسز هیچ بر مطبعه و هیچ بر صناعتخانه یوق.

تورك چته چیسی.

قیمتلی رەك کیوم نگوچیلر، آیاق قاپلری حاضر له وچیلر، خصوصا تورك خاتون قزلرینك مودنی کیوملرن نگوب ئللە نی قدر آقچه لرن آلوچیلر، تورك عائله لرنك فرانسوزچه، نیمسچه، انگلیزچه اوقتوچیلر، مربیه لك ایتوچیلر همەسیده بلا استثنا خرستیانلردر. نومیرلرده، آشخانه و ریستورانلرده خدمت ایتوچیلر یعنی بارا طورغاچ اوزلری خوجه بولاچق کشیلر آراسنده مسلمان هیچ یوق دیەرلکدر. بولسەده ایك ناچار و هیچ وقت ترقی ایتووی ممکن بولماغان تورك آشخانه لرنده گنه در. صاچ صقال قروب اون مینوت اچنده ۳۰-٤۰ تین آلوب قالوچیلر مطلقا ارمنیلر و گریکلردر. محله لرده گی بقال کیبتلری بارسیده گریکلر وارمنیلر قولنده. مسلمان بقالی یوزگه بیش دن آرتق یوقدر.

مشروطیت اعلانندن صوك کشی آزایتوب راسخود کیمتور ایچون کیره کسز بیك کوب مأمورلرنی اورنلرندن چغارغانلر. باشقه برەر خدمت طابقانچه غه قدر آلارغه قایسینه بتون، قایسینه یارطی معاش بیروب طورغانلر. قایولرینه تقاعد معاشی تعیین ایتکانلر. شول وقت بو مأمورلر حکومتدن: سین بزگه برەر ایکیشەر یللق بیرەچك معاشکنی بر یولی بیرده، بز شول آقچه بله‌ن اشکه کرشیك، اورام کیبتلری آچیق، زراعت گه باشلیق، دیگانلر. حکومت بوکا اشانغان. آلارغه برەر ایکیشەر یللق معاشلرن بر یولی بیرگان. لکن تگیلرنك کوبسی بر نرسەده اشله‌ماینچه آقچه لرن آشاب، کیوم صالوم غه طوتوب بترگانلر. بعضیلری اورام

کیبتلری آچقان بولغانلر. فقط ایکیشهر اوچهر، بیشهر آلتیشهر آیدن صوڭ بیك کوبسی اشلرن بوزوب کیبتلرن طاشلاغانلر. چونکه نسل نسلدن بیرلی سوداگرلك ایتوب کیلـگان گریکلر گه رقابت ایته آلماغانلر. حاضر شول مأمورلرنڭ بیك آزی غنه سودا ایتوب ماتاشقان بولالر. فالغانلری اتحاد ترقی گه دشمان وهر نرسه دن ناراضی بر آچلر اردوسی بولوب عطالت و سفالتده کون اوتکاره لر.

شونڭ ایله برابر، شوشی سابق مأمورلر آراسنده، سوداغه کریشوب اشلرن رەتکه صالوب یباروچیلرده یوق توگل. مثلا: شونلر جمله سندن محمد حلمی افندی نامنده برسی نڭ باب عالی جاده سنده کیبتی بار. فس، ایسلی مای، صابون، کولمك اشطان، اویوق شیکللی نرسه لر صاتا، فس قالبلی. اوزی بله ن طانشدم، حالن صوراشدم:

ــ «اورندن چغارغان ایچون وقتیله حکومت گه فوق العاده آچووم کیلـگان ایدی، حاضر نیچڭ رحمت ایتورگه بلمیم، چونکه آی غه اوچیوز غروش (٢٥- صوم) ژالونیه ایله ١٦ یل حکومت خدمتنده بولدم، هیچ وقت طاماغم طویمادی، اوستم بوته بمه دی، عائله منی قاری آلمادم، هر وقت، اورنمدن چغارماسه لر یارار ایدی دیه یوره گم قوبوب طوردی، اوز اوزیمه اشانچم بتدی، اورندن چغارسه لر دنیاده طورا آلماس توسلی ایدم، مونه ایندی کورمسن یاخشی عنه سودا ایتهم، کیبت گه آی غه ٣٠ صوم تولیم، پریکاشچڭ گه ٢٥ صوم بیرهم، طاماغم طوق، اوستم بتون، هیچ کمدن خوفم یوق، اشم کیتکان صاین ترقی ایته بارا، کیبتدن آیریلاسی کیلمی، کوبسنچه کیبتده قونام، ایوگه قایتسه مده کشی ایرته نمازغه مسجد گه بارر غه چققانده مین کیبتمه کیله م، بو سودا دیگان نرسه عجایب کوڭللی بر اش ایکان» دی. قولی بله ن باشینه صوغاده: «مونه شین احمق قفا، اوز اختیارڭ ایله ١٦ یل اسیرلك ایتدڭ بیت!» دیه اوز اوزن شلته لیدر.

لـکن موندیلر بیك آز و قایسی غنه یاقدن قاراسه کده تورکیه نڭ تجارت، صناعت دنیاسنده و عمومیته اقتصادی حیاتنده تورکلرنڭ روللری هیچ یوق دییله چك درجه ده اهمیتسزدر. حتی مسلمان سوداگرلرینڭ ده ایڭ کوبسی عرب، آرناود، کورد، لاز، تاتار، چرکس، عجم کبی باشقه قوملر و چیت مملکتلردن کیلـگان کشیلردر.

تورکلرنڭ تجارتدن محروم قالولرینڭ سببلری البته کوبدر. جمله دن برسیڭ: بونلرنڭ ایسکیدن بیرلی مأمورلك مسلگنه کروب، حکومت اوستنه صالنوب

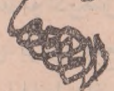
كيلولری، عسكرلك خدمتی نك گل مسلمانلر اوستنه گنه يوكله نمش بولنووی در. اصل تورکلر ملطفلرن جيلكه لرينه كوتاروب دائمی صورتده وطن حدود لرن صاقلارغه، اختلالچيلر بلهن صوغشوب طوررغه مجبور بولغانلر. تورك گه باشقه قوملر ايسه اوز اشلرينه دوام ايله، تجارت، صناعت ده ترقی ايتكانلر. بوندن باشقه، اصل قوت و نفوذ نك سياسی حاكميتدن زياده اقتصادی حاكميتده ايكانچيلگی مسلمانلرنك ايسلرينه توشماينچه طورغان. ئلی حاضرده مونی آڭلاوچی لردن بيگره ك: آڭلاماوچيلر كوبدر.

عمومیتله تورکيه ده يرلی خلقنك اقتصادی اشلرده ترقی ايتووينه مانعلر بيك كوب و بونلرنك ايك دهشتليسی ياوروپا دولتلری بلهن بولغان ايسكی معاهده نامه لر (كاپيتولاسيونلر) در. تورکيه لی محمد افندی يلينه ملك ليرالق سودا ايته، شوڭا قارشی حكومت گه اون - اون بيش ليرا نالوغ تولی. آنك كورشيسنده گی انگليز «به كه ر» فيرماسی يوز ايللی ملك ليرالق سودا ايته، اما حكومت گه بر تين نالوغ توله مى، چونكه اول اجنبی تبعه سی، كاپيتولاسيوندن فائده لانه. گمرك ده صوم غه ۱۲ تين پوشلينه توله ب تورکيه گه بتون دنيا مالن طوتررغه هر كمنك حقی بار هم طوتروب طورالر. طبيعی، بوڭا قارشی يرلی مالل رقابت ايته آلمی لر.

سوزده تورکيه مستقل بر دولت صانالا. اما حقيقت ده ايسه بو استقلالنك قويروقاری قاناتلری بارسيده قرقلغان بولوب طابلادر. چونكه: خارجی استقلالنك ايك مهم بر ركنی بولغان حيات اقتصاديه جهتنچه تورکيه مستقل توگل، بلكه چن معناسيله ياوروپاليلرنك اسيريدر. داخلی استقلال غه كيلگانده آنك ايك مهم ركنی بولغان عدليه و محكمه اشلری حقنده اول كينه يارطی غنه مستقل در. چونكه اجنبی تبعه لری تورك محكمه لرينه تابع توگل، اوز حكومتلرينك محكمه لرينه تابع در. بوندن باشقه، تورکيه ده آلتی دولت نك اوز پوچته لری يوروب طوروی تورکيه نك هم سياسی حياتنه هم اقتصادی حياتنه غايت ضرر ليدر.

ايندی بونلردن قالا اقتصادی اشلرنك ترقيسينه تورکيه نك اوزی طرفندن بولغان بيك كوب قصورلر، مثلا: يوللر يوقلغی، امنيت آزلغی، آڭچه نك انتظامسزلغی شيكللی نرسه لرده مانع در. ولايتلرده يوللر يوقلق ياكه ناچارلقنك نی قدر زور مانع ايكانلگن سويله ب طوررغه حاجت يوق، هر كم گه معلوم بر نرسه در. آڭچه غه كيلگانده: بو اش مونده بيك انتظامسز. بر ليرا آڭچه استانبولده حكومت حسابلرنده يوز غروشقه، سوداده يوز سيگز غروشقه، پوچته تيليغراف ده،

تاریخ دقیقه ایدیلرسه کوریلیرکه اقوام اسلامیه
خلقیه حکومتیه احکام جلیله شرعیه یه تمامیله
رعایت علوم و معارفده فنون و صنایعده متحرک
مخترعات بشریه و حکومات اسلامیه نک سطوه
و شوکت تزایید ایتدیکی بیشدر. احکام منیعه
شریعت غرانک احکام منیعه سنه اتباع حقیقی
اولندیکی علوم و فنونده حقیقت کورلمه و رایه
اسلامیه نک شانه و شوکتی اسکی اعتدالی محافظه ایده مامشدر
شو حاله نظراً اعتقادجه اسلامیت سعادت مدنیت
ترقی و تکامل ایده بیلمك ایچون بشریتک کافل سعادتی
اولان احکام جلیله شرعیه یه رجعت حکمدر و مسلمانلرک
اتحاد ایتملری و اسلامیتک اولیدیکی عزیمتده اتحاده
حصار ملالیدرلر

شورای اوقاف رئیسی حاجی اولیا افندینک قول یازووی.

تماکی سوداسنده یوز دورت غروشقه بوری. لیرانی وافلاتا باشلاسهٔ شونك ایچون ٤ تین آلوب قالوب. مجیدیه‌لر بیره‌لر، آلارنی وافلاتوب غروش یاصاغانك طاغن دورته‌ر، یاکه ایکیشه‌ر تین آلوب قالالر. بر لیرا آقچه ازمیرده فای وقتده یوز یکرمی غروش‌غه منه، فای چاقده یوز بیش غروشقه توشه. بوندن باشقه، استانبولده فرانسوز، انگلیز، نیمس، روس، ایتالیا آقچه‌لری تورك نك اوز آقچه‌سی شیکللوك یوری. طاوارینه قاراب، اورنی بلهن بونلرنك حقلری تورلیچه بولا. شونك ایچون‌ده سوداده آلوك بر قات طاوار حقن صاتولاشالر. آکا کیلشوب بتکاچ. آقچه حقنده صاتولاشورغه باشلیلر. مثلا: برسی انگلیز آقچه‌سی بیره، ایکنچیسی آنی اول حق‌دن توبانره‌ك قبول ایتارگه تلی. یاکه آری آقچه بیره‌ده فایتاروب آلورغه صوری، تکیسی آکا راضی بولمی. کوبسنچه شونك ایچون سودا بوزولا، کیلشکان طاوارنی طاشلاب چغالر. حتی مونده رقم، کون، ساعت، یل حسابلرینه قدر چوالچقدر. حاضرنده مونده برسی آلاتورقه، برسی آلافرانقه ایکی تورلی ساعت یورتوله. آلاتورقه ساعت هر کون قویاش بابوغانده ۱۲ بولا، آلافرانقه‌سی بزده‌گیچه توش وقتنده ۱۲ بولا. افندم، ایرته‌گه ساعت ۲ ده کورشورمز دیدیلر ایسه آلافرانقه‌می، آلانورقه‌می دیه صورارغه مجبور بولاسن. آلاتورقه دیدیسه، آلافرانقه آنك نیچه‌گه طوغری کیلگانن ایسابلهب طوررغه حاجت بولا. رقملر برسی یاوروپالیلر قوللانغان عربچه، برسی مسلمانلر قوللانغان ئللهٔ کمچه‌در. رقم قویلورغه تیوشلی یرلرنك کوبسنده شول ایکی قات رقم قویارغه حاجت توشه. آی حسابی ده رومی، افرنجی دیه ایکی تورلی قوللانیله. مارت‌نك ۱۰ نده دیدیلرمی، - آلافرانقه‌می، آلاتورقه‌می، دیب صورارغه، یاکه اوزك ایتورگه حاجت توشه. یل حسابی ده شولایوق ئللهٔ نیچه تورلی: سنهٔ افرنجیه، سنهٔ قمریه، سنهٔ شمسیه، سنهٔ مالیه. - کیفنه کوره هر کم اوزی تله‌گانن یازا. صوکره سین آنی اوزك بلگان حسابقه طوغری کیتررگه آزابلانوب وقت اوتکار! بونلر بارسیده اشلرنك آور و چوالچق بولووینه سبب بولالر.

مونده‌غی سوداگرلر آراسنده ساخته‌کارلق وخیانت کوبلگی‌ده بیك اوکایسز بر حالدر. سوداده آلداو دیگان نرسه مونده بیك عادی و مشروع بر اش صانالا. بلمه‌گان کشیدن بهانی اوچ قات صوریلر. نی قدر صاتولاشسهٔ‌ك شول قدر توشه بیره‌لر. بلمه‌سهٔ‌ك طاوارنك مطلقا ساختهٔ‌سن بیره‌لر. مای آلاسن قوشقان بولا. سوت آلاسن یارطیسی صو بولا. ایکمك آلاسن اولچه‌وی کیم بولا، کالینکور، یاولق، ماتیریا آلاسن آشلاغان بولا، بر مرتبه یوغاچده آراسنده‌غی چلترلر

آچیلوب بالق آوی بولوب قالا. اورامده یوگوروب باروچی مالایدن غزته آلاسن، ایوگه قایتوب قاراسه‌ك کیچه‌گی یاکه قییق باصلغان، پچرانغان غزته بولوب چغا و هر نرسه‌ده شولایدر. وعده‌ده طورو دیگان نرسه هم یوق. خلاصه: نی قدر آلدی آلسه‌لر هیچ قورقمی و طارتنمی شونی اشلیلر. امنیت حاصل ایتوب مشتری جلب ایتونی ایسابله‌میلر.

مونده‌غی معتبر بر تاتار سوداگرندن ایشتوومه کوره، اورتا درجه تورك سـوداگرلری بر نیچه مرتبه جییلوب بر شرکت تشکیل ایتماکچی بولغانلر. بر نیچه مرتبه‌لر سویله‌شکانلر، لایحه‌لر توزوگانلر، لکن مدیر کم بولا، آقچه کم راسپراژینیه‌سنده طورا مسئله‌سینه کیلگاچ کیلوشه آلماینچه طارالغان‌لرده کیتکانلر. چونکه بر برسینه اشانمیلر، حتی کانتراکت‌لر فلانلر ایله‌ده اشانچلی یاصاوغه کوکللری یتمی ایکان.

زاوود و فابریقه‌چیلك تورکیه‌ده هیچ یوق دیه‌رلك درجه‌ده آز، بولغانلری بارسیده اجنبیلر قولنده. حتی حکومت اوزی فس و قماش فابریقلری آچوب قاراغان. لـکن بونلر یاوروپا مالینه رقابت ایته آلمیلر. تورکلر اوز فسلرن کیمیلر، نیمسلر یاصاب یبارگان آوستریا فسلرن کیه‌لر.

حکومات اسلامیه عدالت ایله توسع ایتدی
حضارت اتباع ایتمیه محوالعجب کلدی

نی الدین

شورای اوقاف اعضاسندن ومکتب قضاة معلملرندن سنی الدین افندینك قول یازووی.

تورکلرنی یالقاولق، سودا و هنرگه محبت ایتماوچیلك ایله عیبله‌و جیکللر. لکن بیگوك‌ده حقلی توگللر. چونکه سیاسی صوغشلر نه قدر مشکل ایسه اقتصادی صوغشلرده شول قدروك مشکل‌در. ارمنیلر، گریکلر، یهودیلر تجارت، صناعت و اقتصاد دنیاسینه موندن بیك کوب وقتلر آلوك کرگانلر، آنلر شـونك ایله تربیه‌لنگان یاکی نسللر یتشدرگانلر. بو اش ایسه تورکلرنك و عمومیتله هر یرده‌گی مسلمانلرنك ایسلرینه یاکی‌غنه توشه باشلاغان. حالبوکه ایندی بیك کوب اشلر، بیك کوب اورنلر باشقه‌لر طرفندن ضبط ایتلوب قویلغان. قزان و داخلی روسیه مسلمانلرینك حاللری تجارت ایچون تورکلرنکنه قاراغانده مك مرتبه اوکایلی و مساعد در. شولای بولا طوروبده باشقه ملت کشیلری ایله رقابت

ایته آلمیلر، حتی ایسکی‌دن بیرلی اوز قوللرنه کیلگان بیك مهم بعض سودالرنی‌ده اچقندرا بارالر.

صکره، هر یرده‌کی مسلمانلر آراسنده اولدیغی کبی، بر برسن پاددیرژات ایتماو، مسلمان سوداگرلرنده بولغان بر نرسه‌نی اجنبی سوداگرندن باروب آلو عادتی تورکلر آراسنده‌ده بیك نق جاری‌در. بیك قصقه‌غنه مثالی: مونده گریکلرنك تورکچه بلگانلری‌ده زور بر احتیاج توشمه‌گانده هیچ وقت تورك غزته‌لرن اوقومیلر، مطلقا اوزلرنکن اوقیلر. ارمنیلر و یهودیلرده شـولای. کیبت‌لردن نرسه آلغانده‌ده بو خلقلر اوز ملتداش‌لرینکی بولوغه فوق العاده دقت ایته‌لر. تورکلرنك ایك کوب آلوب اوقودقلری غزته ایسه ارمنی مهران افندی طرفندن چغاریلا وارمنی دیران کلـکیان افندی طرفندن یازیلا طورغان «صباح» غزته‌سیدر. بر محله‌ده بر تورك، بر گریك بقالی بولسه مسلمانلر نیچوندر گریك بقالندن طاوار آلونی آرتوغراق کوره‌لر. یرلی باتینکه‌لری نغراق، یاخشیراق اولدیغی حالده کیبتلردن مطلقا اجنبی باتینکه‌سی صوریلر. حتی بعض بر ملی تورك سوداگرلری یرلی مالللرغه اجنبی مارقه‌لری قویدروب، زاغرانیچنی مال ایتوب صاتارغه مجبور بولالر. خلاصه: تورکلرده سیاسی جهتدن ملیت فـکری اویانماغانلغی شیکللی، اقتصادی جهتدنده بو فکر اصلا اویانماغان. شوکا کوره، هم سیاسی هم اقتصادی جهتدن کوندن کون مغلوب بولا بارالر.

اوشبو حاللرنك دهشتلی فلاکت ایکانلگن توشنوب، صوك کونلرده «یرلی مالنی استعمال ایتو جمعیتی» اسمنده بر جمعیت یاصالدی. تورکیه‌نك بیوك مقتصدلری و اقتصاد معلملری آطنه‌ده ایکی اوچ مرتبه جییلشوب بو خصوصده مذاکره‌لرده بولونالر. لکن، بیك صوکغه قالنغان. فائده کیتروووی غایت چیتن بولاچقدر. خصوصا تورکلر آراسنده ملیت فکرینك یوقلغی بو اشـنك رواجینه بیك زور بر مانع در.

هیچ بولماسه موندن صوك الله بیرسه‌ده مسلمانلر پالیتیکه‌چیلك‌دن بیگره‌ك اقتصاد اشلرینه بیرلسه‌لر، کیله‌چك نسللرنك مسعودیتلرینه یول حاضرله‌مش اولورلر ایدی.

۷ مارت.

٦٦

عبد الحق حامد بك

هوللانده‌نك «لاهی» شهرنده تورکیه سفیری بولوب طورغان، تورکلرنك ایك زور شاعری عبد الحق حامد بك بو کونلرده استانبول غه قایتدی. تورك ادیبلری و شاعرلری آنی بیك زورلاب پراخوددن قارشی آلدیلر. برنیچه کوندن صوك آنك شرفنه «طوقاتلیان» ریستوراننده ادیبلر و شاعرلر طرفندن ضیافت بیرلدی. ضیافت‌ده ٦٠ قدر آدم بار ایدی. عبدالحق حامد بکنی ماقطاب نطقلر سویله‌ندی، شعرلر اوقولدی. مین هم مجلسده حاضر ایدم. عبدالحق حامد بك ایله شونده کوریشوب طانشدم. ئلی بیك قارتایماغان. صحتی یرنده بر آدمدر.

عبدالحق حامد بك‌نك «غرام» اسملی شعرلری یاکی «شهبال» مجموعه‌سنده باصیلوب کیله. مذکور مجموعه شونی یوز لیراغه آلغان، دی. بو کونلرده «لیبه‌رته» اسملی بر شعر مجموعه‌سن «تورك یوردی» مجموعه‌سی ٥٠ لیراغه صاتوب آلدی. یقینده‌غی نسخه‌لرنده باصیلا باشلایه‌چقدر. «الحان» اسملی بر شعر مجموعه‌سن‌ده «طنین» یوز لیراغه آلغان.

عبدالحق حامد بك‌نك شعرلری تورکچه و بارمق حسابی ایله یازلغان بولا. کوبسی‌ده تاریخی و ملی نرسه‌لرگه عائددر. عبدالحق حامد بك‌گه تورك ادیب و شاعرلری بیك زور حرمت کورسه‌ته‌لر.

صوغشده مسلمان عسکرینك جیکوون تله‌ب ٤٤٤٤ مرتبه اوقور ایچون شیخ الاسلام افندی کیچنلرده همه توبه‌ن و اورتا مکتب شاکردلرینه عربچه بر دعا باصدروب طاراتدرغان ایدی. بو کونلرده ایسه کینه شول مقصد ایچون یعنی تورکلرنك جیکوون تله‌ب اوقور ایچون ایکی یوز مك نسخه اسماء الحسنی و اصحاب بدر اسملری باصدروب صوغش میدانده‌غی عسکرلر آراسینه یبارتمشلردر.

اشلرنك مشکل وچوالچق بولغانده قاراماینچه، برسی آرتندن برسی یاکی نظاملر چغاریلوب طورا. بو کونلرده، اخلاق و ادب‌گه خلاف رساله‌لر صاتونی منع ایته طورغان بر نظام چغارلدی. صوك وقتلرده مونده بعض کشیلر و خصوصا

عجم کتابچیلری بیك یاتسز رساله‌لر باصدروب طاراتا باشلاغانلر. بونلرنك کوبسی کینه یاتسز رسملر ایله طولیدر. مثلا: قاراوات شغرداوی، محبت بولمه‌سی، آچقچ تیشگندن تماشا فیلوب طورو، مشروطیت خانملری، عشق اویاسی، قورصاقلی قز، و سائر شونك کبی یاتسز و اخلاق‌غه خلاف رساله‌لر بیك کوب باصدریلوب، باب عالی جاده‌سنده بر نیچه زور کیبتلر شونلر ایله طولوب قالغان. بونلر بیك آوتارکه و اوقلورغه باشلانغان؛ زورلرغنه توگل، بونلرنی بالالر، خاتون قزلرده یاشروب یاشروب اوقورغه طوتونغانلر. حقلری اوچوز: ۱۵–۲۰ تین‌لر. اتحادچیلر اش باشینه کیلگاچ آنلرنك غزته‌لری، اخلاق بوزوغه سبب بولغان موندی کتابلرغه قارشی طاوش کوتاردیلر. صکره بیك تیزلك ایله بونارنی جیوب آلورغه، صاندرماسقه نظام چقدی و درحال عمل‌گه قویلدی.

جنوبی آمریقاده‌غی «ناتال» مملکتی مسلمانلری طرفندن تورکیه‌گه صوغش اعانه‌سی اولارق ۳۵ مك، مهاجرلر فائده‌سینه ۸ مك انگلیز لیراسی اعانه کیترگان حسین داود افندی اسملی یاش بر ضبالی بو کونلرده وطننه قایتوب کیتدی. انگلتره‌ده اکمال تحصیل ایتکان، صکره فرانسیه‌ده برنیچه یل طورغان، ضیالی، حمیتلی ۲۵ یاشلرنده بر آدمدر. اوزی بله‌ن کوریشوب سویله‌شدم. آنده‌غی مسلمانلرنك تورکیه‌گه و مقام خلافت‌گه بیك زور محبتلری بارلقنی، بو محبتنی اظهار ایتوگه محلی حکومت و انگلتره طرفندن هیچ بر مانع بولماغانلقنی بیان ایته. «طنین» غزته‌سینه بر مقاله یازوب، تورکلرنی مقام خلافت‌نك ناموسن صاقلاو ایچون صوك درجه‌گه قدر غیرت ایتوگه اوندیدی، بتون جهانده غی مسلمانلرنك حاضر تورکلردن غیرت و متانت کوتدکلرینی بیان ایتدی.

استانبولنی تعمیر ایتو مسئله‌سی‌ده آلغه بارا. بو کونلرده شهرده یاخشوق اوزون مسافه‌نی میترپولیته‌ن تیمر یول یاصارغه امتیاز بیریلوب پادشاه طرفندن تصدیق ایتلدی. باشقه نرسه‌لرگه امتیازلر بیریلوب طورا. امتیازنی آلوچیلر اجنبیلر و خرستیانلردر. الیکتریك تراموایلری ئلی هنوز اولگورگانی یوق. آت قونقه‌لری صوغش مناسبتیله طوقتالغان کوینچه طورالر.

تریسته‌ده بولغان آرناود قونغره‌سنده آرناودلرنك آوستریا ایمپراطورینه تیلیغراملر یباروب، آنك شرفینه اورالر قچقرولری، سلطاننی و تورکیه‌نی تلگه‌ده آلماولری و حکومت رئیسلگینه اجنبی خرستیان پرنس کیترو حقده‌غی فکرلری مونده آکلی کشیلرگه بیك ناچار تأثیر ایتدی. آرناودلق ایچون

توگلکان و حاضرنده‌ده توگلمکده بولغان تورك قانده آچیلر.

طاراتاغان پارلامینت‌نك یاکیدن جیولاچاغی حقنده سوزلر چغوب خلقنی تشویش‌گه توشورگان ایدی. حکومت بو خبرنی تکذیب ایله، پارلامینت اعضالرینك یاکیدن صایلاناچغن بیان ایتدی. خلق بو یاقدن طنچلاندی.

صلح مسئله‌سی نغراق قوزغالغان صاین شهرده نظام و ترتیبنی صاقلاوغه اهمیت بیرو آرتا بارا. حاضر باب عالی تیرمسنده و زورراق اورامله‌ده ایکیشهر، اوچهر پولیس‌دن عبارت پاترواللر دائمی صورتده یوروب طورالر. چونکه حکومت‌نك صلح یاصاو فکرینه قارشی خلقنی قوتورتب، فتنه چغارغه تله‌وچیلر بولور دیب شبهه‌له‌نه‌لر.

٨ مارت.

٦٧

تورکیه‌ده تاتارلر

سیبیریا، مانجوریا، مغولستان، تورکستان قطعه‌لرینه و روسیه‌نك شمالندن جنوبنه، شرقندن غربنه قدر طارالوب سودا ایته طورغان روسیه مسلمانلرینك بر اوچی مونده‌ده کیلوب چققان. تورکیه‌ده و استانبولنك اوزنده بایتاق‌غنه تاتار بار. مونده استاتستیقه فلان بولماغانغه کوره، بونلرنك حسابن بلوب بولمی. لکن یاخشوق کوب ایکانلگی شبهه‌سزدر.

مونده‌غی تاتارلر روسیه‌نك قریم، قفقاز، داخلی ولایتلر و سیبیریا کبی تورلی یرلرندندر. بونلرنك بر قسمی تورلی مکتبلرده اوقوغاندن صوك عسکرلك خدمتنه و حکومت مأموریتلرینه کرگانلر. بونلر باشلیچه قفقاز و قریم مسلمانلری اولوب، موندن خیلی زمانلر ألوك کیلگان و مونده قالوب تورکله‌شکان آدملردر. صوك زمانلرده‌راق کیلگان ایکنچی بر قسمی مونده باشلیچه تجارت و سودا اشلرینه کرشکانلر. داخلی روسیه‌دن کیلگانلرنك ایسکی‌لریده باشدوق تجارت جهتن آلده طوتقانلر.

مثلا: وقتیله قزاندن کیلگان میرزا صالح افندی کریموف (قزانده مشهور کریم حضرت‌نك مخدومی)، حاجی اسماعیل افندی آبدوشف، حارث افندی سلطانف کبی ذاتلر اولدن بیرلی سودا برلن مشغول بولوب، اوز مسلکلرنده

امنیت و شهرت قازانغانلر. یاخشی‌غنه بایوغانلر. میرزا صالح افندی وفات بولغاچ اوغلی محمد علی بك کریموف آتاسینك اشن دخیده ترقی ایتدروب، بك اوغلی جاده‌سینك ایك اعلا اورنده بیك گوزه‌ل مغازین آچقان. شرکت تشکیل ایتکان. ایندی مسلمان مالن مسلمانلرغه‌غنه توگل، مسلمان مالن یاورو- پالیلرغه صاتوب، چیتلر آقچه‌سن اوز کسه‌سینه کرتو یولن طوتقان. بونك سوداسی ایك باشلیچه میخ نرسه‌لری ایله اولوب، فیرماسی اشانچلی‌لق یاغندن استانبولده برنچی دیب أیتورلك در. یاش‌گنه یگت بولغان محمد علی بك مسلمانلر آراسنده کورلمه‌گان درجه‌ده بر جدیت ایله اوزینك اشن آلغا یبارر گه طریشه.

مای، شیکر، دوگی کبك نرسه‌لر ایله سودا ایتوچی سلطانف وآبدوشف‌لرده بیك آبروی‌ده‌لر. آلارغه هر کم اشانچلی کوز بله‌ن قاری. بونلر خزینه پادرا- تلرینه‌ده قاتناشالر. بانقه‌لرده کریدیتلری‌ده بیك کیك. بالالرن‌ده یاخشی تربیه ایتکانلر.

دورت بش یل الوك گنه یالطه‌دن کیلوب، استانبول طرفنده سماوار، چای، ریزینکی قالوش، سماوار و آش اسبابی کبی روس مالدری ایله سوداغه باشلاغان حاجی امیر حسن افندی بکروف اوزینك اشن ایس کیتکچ ترقی ایتدرگان. صاتو آلو هر یل آندن الوکسکی یلنك ایکی اوچ مثلی آرتا بارا، دی. مالی‌نك یاخشیلغی، معامله‌سینك طوغرولغی، آلداو فلان بولماوچیلق ایله بونك مغازه‌سی بتون استانبول‌غه مشهور بولغان: «بکر زاده مغازه‌سنده مال یاخشی، فیأت معتدل، آرتق صوراو یوق» دیلر. هر کم کیله‌ده صاتولاشماینچه آلا. بکروف طاوارنی اوزی بالذات روسیه‌گه باروب کیتره. روسیه‌نك زور فیرمالری ایله یاقن مناسبتده. آمریقا، انگلیز فیرمالریده اگر آلسه بکروف‌گه طاوارلرن مع الممنونیه کامیسیه‌گه و وعده‌گه بیره‌لر. بکروف ایندی ایکی یرکه کیبت آچقان. اوچنچینی بك اوغلنده دخیده زور یرده آچارغه حاضرلنه. اوزی روسیه تبعه‌سی. مونده روسیه سفیری‌نك فخری حمایه‌سنده بولغان «روسسکی طارغاوی پالاتا» ده اعضادر. قریم‌دن کیلگان ریزینکی قالوش طاتوچی «مصطفی و مرتضی برادرلر» فیرماسی‌ده شولایوق معتبردر. قریم تاتارلرندن مونده مسافر خانه، قهوه خانه طوتوچیلرده بار. ایزوشچکلر آراسنده‌ده بونلر کوبدر.

داخلی روسیه‌دن وقتیله کوچوب کیلوب آنا طولی گوبیرنالرینه اورنلاشقان تاتارلر ایگونچی‌لك اشنده بیك یاخشی طریشه‌لر و باشقه‌لرغه نمونه بولالر، دیلر.

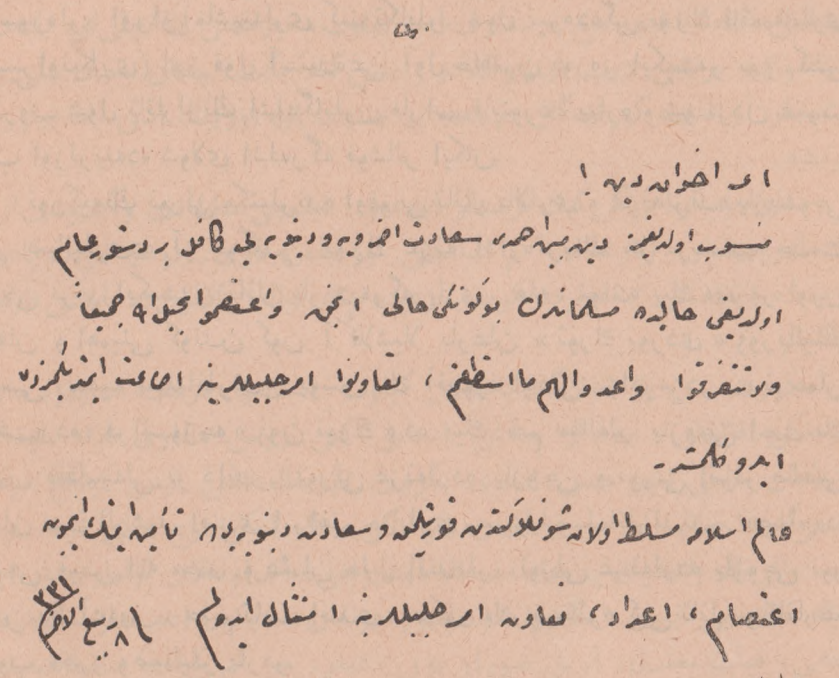
«ایسکی شهر» دن کیلکان بر کشینك سویله‌وینه کوره، شول طرفده‌غی تاتارلر مونده برنچی مرتبه اولارق دورت تگارمه‌چلی جیکل آربالر یاصاب، شوکا آت جیگوب یوری باشلاغانلر. آلاردن کورمه بو اش نورکلر آراسینده طارالغان (آلارنك اوز آربالری ایکی گنه تگارمه‌چلیدر). صکره روس چالغیلری کیتروب، بیشه‌ر، اونار کشی بر ره‌تدن تزیلوب پچان چابالر، روس صابانلری کیتروب یر سوره‌لر، اوراق ماشینه‌لری کیترتکانلر. شول تیره‌ده‌گی تورك فائمه‌مقاملری (ایسپراونیکلری) اوز قول آستنده‌غی آول خلقلرن یوزه‌ر ایکیشه‌ر یوز کشی جیدروب شول تاتارلرنك اشله‌گانلرن قاراب قایتورغه یباره و شونلردن عبرت آلوب اوزلرینده شولای اشله‌رگه قوشالر ایکان.

تورکیه‌نك تورلی مکتبلرنده اوقوچی تاتار بالالری و غزته‌لرنده یازیشوچی تاتار ضیالیلری‌ده آز توگلدر. تورك غزته اداره‌لرینك هر برسنده خدمت ایتوچی برهر ایکیشه‌ر تاتار بار دیه‌رگه یازی. هله، مونده بیك مهم بر اورن طوتقان و اهمیتی کوندن کون آکلاشیلا بارغان «تورك یوردی» ژورنالینك مؤسسی روسیه مسلمانلرندن یوسف بك آقچوره اوغلی برادرمزدر. «ترجمان حقیقت» ده، فرانسوزچه «ژون تورك» ده بیك مهم مقاله‌لر یازوچی احمد بك آغایف ففقاسیه‌لی بر ذاتدر. تورلی غزته‌لرده یازوچی و تورلی اثرلر صاحبی بولغان عبد الرشید افندی ابراهیم جنابلری سیبیریا مسلمانلرندندر. «صباح»ده یازوچی فیض الله محمد و عثمان جلیل افندیلر، تورلی غزته‌لرده یازوچی نور الدین بك آغه‌یف، حلیم ثابت افندی، عاکف بك و سائره کبی تاتار و تاتارغه منسوب محرر و ضیالیلر باردر

مکتبلرده اوقوچی قریم و قزانلی تاتار طلبه‌سینك اوزلرینه مخصوص علمی و خیرات جمعیتلری، قلوبلری، قرائتخانه‌لری بار. هر آطنه‌ده بر مرتبه اداره اعضالری جیولالر. ایکی آطنه‌ده بر مرتبه عمومی جیولشلری بولا. علمی و اجتماعی مسئله‌لرگه دائر قونفرانس‌لر بیره‌لر. روسیه‌دن کیلکان مسلمان طلبه‌نك مونده یاخشی اوقووینه، یاخشی اورنلاشووینه اجتهاد ایته‌لر، فقیرلریته بقدرالحال معاونته بولونالر. بونلرنك جمعیتلری بر نیچه یلدن بیرلی دوام ایتوب کیله ایکان. آرالرنده اختلافلر چققان، قچقرشقانلر. لکن طارالماغانلر، آیرلماغانلر، شخصیت‌گه کریشوب اشنی بوزماغانلر. اوز آرا گوژ ایتوب روحلانوب طورالر. حریتدن صوك تورك یاشلری یوزلرچه تورلی جمعیتلر آچقانلر. اما حاضر برسیده یوق دیه‌رلك‌در. بر نیچه آیلر دوام ایتکاچده صوونغانلر،

ایرنگانلر، طار الشقانلر. تاتار طلبه‌سینکی ایسه حالا دوام ایته و ایته‌چگی محقق‌در. چونکه بونلر آراسنده روح بار، آزمی کوبمی ایدییال بار، حال و استقبال ایچون اثر له‌نو بار.

تاتار شاکردلری قایسی‌غنه مکتبده بولسه‌ده اجتهاد، ثبات و طریشلق ایله مشهور در. دار المعلمین مدیری ساطع بك، دار الفنون مدیری اسماعیل حقی بك، معلملردن

دار الفنون‌ده علوم الهیه و ادبیه مدیری
اسماعیل حقی افندینك قول یازووی.

امر الله، محمود اسعد افندیلر، نعیم بك و سائرلر مونی میکثا مع الممنونیه بیان ایتدیلر. مکتب معلملری و حتی مدیرلری آراسنده‌ده تاتارلر بار. مثلا: بروسه دار المعلمینی‌نك مدیری قفقاسیه‌لی بر تاتار ایکان. بزنك مدرسهٔ حسینیه‌دن کیتکان شاکرجان افندی‌نك خرپوط اعدادیسنده بیك یاخشی معلملك ایتدیکنی سویله‌دیلر. معلمه‌لر آراسنده و دار المعلمات شاکردلری اچنده‌ده بر نیچه تاتار قزلری بار.

عمومیتله تورکلرنك تاتارلرغه نظرلری صوك وقتلرده بیك کوب اوزگارگان.

تاتارلرغه روحلی، طریش، فعال دیب قاریلر. روسیه تاتارلری‌نك ابتدائی تعلیم، آنا تلی، اقتصاد جمعیتلری، قزلر اوقتو، ادبیات آقشام‌لری، ملی تیاتر، صایلاو اشلری، مدرسه‌لر اصلاحی، روس مکتبلرینه کرولری کبك اشلرینه تورکلر بیك زور اهمیت بیروب قاریلر. بو مدنی حرکت‌لرنك نتیجه‌سی تاتارلر ایچون بیك خیرلی بولاچق دیب امید ایته‌لر. آنار آراسنده موندی فعالیت، جانلیلق وبرلك بولووینه بیك قزیغوب قاریلر: «احوال اجتماعیه واقتصادیه‌ده سز شمال تورکلری، بز عثمانلی تورکلرندن هیچ شبهه‌سز آلده‌سز، بزنك سیاسی استقلال کبك نرسه‌مز بار اما، بوده قوبوب توشه طورغان بویاودن‌غنه عبارت، آستی چریك؛ اجتماعی و اقتصادی جهتلر ناچار بولغاچ «حریت، مساوات، عدالت»لرنك فائده‌سی یوق شول» دیلر. تورکلرنك بعضیلری اوزلرینك مدنی حرکتلرنده، اجتماعی و اقتصادی اشلرینك توزه‌لوونده روسیه مسلمانلرندن یاردملر کوته‌لر، بز آلاردن عبرت آلورغه محتاجمز، دیلر.

روسیه مسلمانلرینه تورك مطبوعاتی‌نك‌ده نظری اولـگی‌گه قاراغانده بیك کوب اوزگارمشدر. بوکا مثال اولمق اوزره «طنین» نك ١٠ فیورال تاریخلی نسخه‌سنده‌گی: «قافقاسیه و قزان تورکلری بوگون ترقیات مادیه‌نی قبول ایتوده احتمالـکه یاپونلر قدر اقتدار کورسه‌تمکده‌درلر، بونلر نیمس قومی‌نك اقتصادی خصوصیه‌غی ترقیسنی کچرمك بر مقیاس‌ده تنظیر ایته‌لر» و ٢٣ فیورال تاریخلی نسخه‌سنده‌گی: «شمال تورکلرنده، اگر فکرم خطا توگل ایسه، دخیده صوکراق باشلانغان اویانو، بزنك اویانوومز چاقلوق تأثیرلی اولمشدر، اورنبورغده چغوچی «شورا» شیکللی فائده‌لی بر مجموعه آز بولور، بخارادن، تورکستان چینی‌دن کیلـگان تورکچه غزته‌لر اول یرنك استقبالی حقنده بر بشارتدر» دیگان سوزلرینی ذکر ایتوب اوته‌من. مطبوعات شولای مناسبت توشکان صاین روسیه مسلمانلرینه تمدن وترقی جهتلرنچه امیدلی بر کوز برلن قاراب فکر بیان ایته‌لر.

دارالفنون طلبه‌سی بولغان دورت قزمزنك اوز باشلرینه اوز تله‌کلری ایله استانبول چیکلی یرگه کیلوب بوشلای مجروحلر قارارغه کریشولری، استانبول اورامله‌نده قاچماینچه یوروب، لزومی کورلـگانده ایرلر ایله سویله‌شب، ایرلر مجلسنده بولنوب، اوزلرینك عفت وعصمت‌لرینه ذره قدر خلل کیترماولری وبونلر حضورنده تورکلر اوزلرن یاوروپا خانملری حضورنده‌غی شیکللی بیك تربیه‌لی طوتارغه مجبوریت حس ایتولری، مونده هر کمنی حیران قالدردی. مسلمان قزلرن اوقتوده و آچق یورتوده ضرر یوقلق‌غه بیك کوب کشیلر شولارنی مثال

کیتروب سویلیلر. حریت طرفداری تورك خانملری کینه شولارنی مثال کیتروب، اوزلرینه حقوق وحریت بیرر گه تلهمه‌گان ایرلرن شلته‌لیلر.

تورك قزلری ایچون هنوز ره‌تلی بر گیمنازیا بیله موجود اولمادیغی حالده روسیه‌لی مسلمه‌لرنك پیتربورغ، مسکاو دارالفنونلرنده اوقولری تورك خانملرینك و خاتونلرغه معارف بیرو طرفدارلرینك بحق غبطه‌لرینی موجب بولادر. بر تورك خانمی بزگه: «زنهار افندم، سز روسیه مسلمانلری هر سنه ایرلر و خاتونلر برگه جییلوب، سیاح قافله‌لری تشکیل ایتوب مونده کیلـگز، اوزگزده‌گیچه یوروگز، بزنك و طار فکرلی ایرلرمزنك کوزلرینه کریگز، مسـلمانلرغه ده دنیاده کشی توسلی یاشارغه، کشی توسلی یورر گه یاراغانلغن بالفعل کورسه‌ـ نگز، عبرت آلسونلر، یوقسه بزنی یعنی ملت‌نك یارطیسی بولغان خاتونلرنی مونده بوالر، اورامغه چغوب کرسه‌ك ایرلرنك تجاوز و حقارتلرندن اوطوروب یغلیمز» دی.

تورکلرنك تاتارلرغه بولای یاخشی قاراولری آنلرنك روسیه‌گه حرمت و محبتلری آرتوغه بیك زور سبب بولادر: «باقـگز، روسیه اچنده نیچك ترقی ایتارگه ممکن، باقـگز روسیه مدنیتی اوزینك قول استنده‌غی مسلمانلرغه نیچك یاخشی تأثیر ایتکان» دیلر. عمومیتله مونده بولغان روسیه‌لی تاتارلر اوزلریده روسیه‌نی سویه‌لر، روسیه دولتنه هر وقت حرمت و محبت ایله قاریلر.

البته روس مأمورلری وروس مطبوعاتی بو حاللرنی بلمی‌لر. تورك وتاتارلرنك قاتناشولرینه پانیسلامیزم، پانتورکیزم دیب بر طاقم خیاللر اسناد ایته‌لر. اگر اشنك اصلن تحقیق‌له‌ب بلسه‌لر ایدی، تورکیه‌گه روس مدنیتی کرتو، تورکلرنك محبتلرن روسیه‌گه جلب ایتو، روسیه ایله تورکیه آراسنده صاتو آلو مناسبتلرن آرتدرو ایچون تاتارلر ایله تورکلر آراسنه‌غی مناسبت‌نك آرتووی روسیه منفعتنه ایك موافق بر نرسه ایکانلـگنه قطعی صورتده قانع بولورلر ایدی.

ألوك بولغان‌می، یوقمی بلمیم ـ مین حاضر تورکلرنك هر صنف خلقی بله‌ن، علماسی، متفکرینی، سوداگری، اتحادچیسی، ائتلافچیسی و حکومت آدملری ایله کوریشدم، تورلی نرسه‌لر حقنده سویله‌شدم، سوزمنك خطا چقمایاچغنه محقق صورتده أمین بولوب أیته آلامن که: بونلر آراسنده یاوروپالیلر وروسلر ظن ایتکان معناسیله پانیسلامیزم، پانتورکیزم کبك هیچ بر نرسه‌لر یوق. آندی خیاللر بله‌ن ماتاشمیلر. بتون مقصدلری: مملـکتلرینك اوز قوللرنده قالغان قسمن اعمار ایتو، مدنیت کسب ایتو، باشقه ملتلر شیکللی مدنیت سایه‌ـ

سنده سعادت‌گه ایریشودر. بتون دنیا مسلمانلرن جیوب بر حکومت یاصاو، روسیه یاکه ایران مسلمانلرن تورکیه‌گه برله‌شدرو شیکللی سوزلرنی تلگه آلوچی بولسه مونده آ کا حاضر دیوانه دیب فارایه‌چقلردر.

اوز مملکتلری داخلنده اوزلرینك ترقی و تمدنلرینه قایسی‌غنه یاقدن بر آز یاردم کیلسه، تورکلر حاضر شول یافغه بورولوب آندن استفاده ایته‌رگه تلیلر هم شوکا محتاجلر. ایندی بالقان اسلاولری تورکیه ادارەسندن چغاریلوب بترلگاندن صوك، روسیه‌نك شرقده‌گی «تاریخی وظیفه‌سی» تمام بولدی دیب قارارغه ممکن. شول سببلی اگرده موندن صوك روسیه تورکلرگه و تورکیه‌گه یاخشی کوز بلەن قاراب، آنك تمدن وترقی یولینه کروینه یاردملەشسه هیچ ضرر ایته‌چك توگل، بالعکس ایکی یاق ایچون‌ده بیك زور فائده بولاچقدر. شاید موندن صوك روس سیاسیلری شولای ایته‌رلر؛ ارمنی و کوردستان مسئله‌لرن قوزغاتب بیچاره تورکلرنی آناطولی‌دنده محو ایتارگه ماتاشماسلر دیه امید اولونادر.

٦٨

شیخ الاسلام افندی حضورنده

شیخ الاسلام اسعد افندی حضرتلری ایله کوریشورگه تلهب ألوك اوزندن مساعده ایسته‌دم. مساعده بیردی و ٧ نجی مارت ده پنجشنبه کون کوندز ساعت برده دائرهٔ مشیخت ده کوریشورگه وقت تعیین ایتدی. دارالفنون طلبه‌سندن همشهریمز عبدالرحمن افندی ایله برابر شول تعیین ایتلگان وقتده سلیمانیه جوارنده‌گی مشیخت دائره‌سینه باردق. یاخشوق زور بر بورت. ایشك آلدنده تیره‌له‌ی بنالر. لکن ایسکرگان و یاقنده تعمیر کورمه‌گانلر. کیره‌ك بو مشیخت دائره‌سینك یاقننده وکیره‌ك دائره‌نك احاطه‌سی اچنده بیك کوب خواجه‌لر کیلوب کیتوب طورالر. حربیه دائره‌سی تیره‌سنده نیچك بیك کوب آفیتسرلر و صالداتلر کورلمکده ایسه، مونده آنك اورننه شول نسبتده کوب خواجه‌لر کورلمکده‌در.

شیخ الاسلامنك اوزینه مخصوص بناغه باروب کردك. ایشکدن کرگاچ طاغنوق شول خواجه‌لر مژژ ایتوب قایناب طورالر. یوغاری قات‌غه چقدق.

خدمتچی آرقیلی قارتوچقه‌مزنی بیردرتدك. بزنی، کوتو زالینه کرتدیلر. شیخ‌الاسلام افندی نماز اوقی، رحیم ایتوب شونده اوطوروب طوریکز، نمازدن صوك سزنی قبول ایته‌چك، دیدیلر. درحال قهوه‌لر کیترلدی. کوتو زالی گوزه‌ل و یاخشوق زور بر بولمه. ایده‌ننه بتونله‌ی قاپلاب قیمتلی کاؤیرلر جایلگان. ترزه‌لرندن قاراغانده خلیج، بوغاز اچی، مرمره دیکزی، آطه‌لر، استانبول، غلطه، بك اوغلی، اسکدار منظره‌لری و صو اوستنده‌گی چوب چوار لودقالر، کچکنه پراخودلر شول قدر گوزه‌ل کورینه‌که، بونلرغه قاراب طوروردن هیچ طویوب بولمی؛ شیخ‌الاسلام افندینك نمازی اوزاقده‌راق طارتلسون، اوزونراق سوره‌لر قوشسون ایدی دیب تلهب طوردق.

نهایت، قهوچی بولمه‌مزگه کیلوب بزگه: رحیم ایتکز، دیدی. بر ایکی بولمه‌لرنی اوتکاچ بر ایشکنی آچوب بزنی کرتب بیاردی. زور، هیبت بر زال. تورده بر اوستال یانده‌غی دیوان اوستنده شیخ‌الاسلام افندی اوطورا. آپ آق صاقالی بر کشی. باشنده چالما، اوستنده جبه شکلنده تگلگان طون. مین آنی ألوکدن کورگانم بار، طانی ایدم. بزگه اشارت ایتوب: بیوریکز، دیدی. اوز یانده‌غی دیوان‌غه اوطوررغه اورن کورسه‌تدی. یاننه باردق. آیاق‌غه طوردی. کوریشوب قولن اوپدك. اوطورغاچ اوزمزنك کم بولغانمزنی ومحض اوزی برله‌ن کوریشوب تشرف ایتار ایچون کیلگانمزنی بیان ایتدك. بیك ممنون بولدم، رحمت، دیدی. قاچان کیلگانمنی، قایدن ایکانلگمنی صوراشدی.

ــ روسیه مسلمانلری دیندار و یاخشی آدملردر، آنلر حقنده گل یاخشی خبرلر ایشتلوب طورا، بارك الله، دیدی و: ــ تجارت، صناعت خصوصلرنده‌ده ترقی ایته‌لرمی؟ دیب صورادی.

ــ صوك وقتلرده یاخشوق کوزلری آچیلا باشلادی ایندی، خدای‌غه شکر، آز بولسه‌ده بو خصوصلرده‌ده ترقی و تجدد علامتلری کورلمکده‌در، دیدم. اوشبو خصوصده بر آز سویله‌شکاچ مین شیخ‌الاسلام افندیگه:

ــ معلوم عالیلریدر، که حاضرگی زمانده تجارت، صناعت، زراعت معامله‌لرینك وشرکت اشلرینك اصول ونوعلری بیك کوبه‌یب کیتدی. استراخاوای و بانقه معامله‌لرینه زور احتیاج حاصل بولدی، حالبوکه بو مسئله‌لرنك کوبسی بزنك شریعت کتابلرمزده آچق و آتاب ذکر ایتلمه‌گان، بونلرنی شریعت‌گه تطبیق ایته بلو ایچون بعضیلرنده خیلی مشکل‌لك کوریله؛ شرعا جوازی بلنمه‌گان اشلر ایله معامله ایتودن بزنك مسلمان خلقی طارتونا. بو ایسه مسلمانلرنك اقتصادی

جهتدن آرتده قالولرینه سبب بولا، مقام مشیخت بو کبی مسئلهلرنی شریعت‌گه تطبیق ایتوب اهل اسلامغه ایضاح بیررگه تیوش طابمی‌می، خصوصا استراخاوای، فائض وبانق مسئلهلری حل ایتلسه مسلمانلرنك اقتصادی ترقیلری ایچون کوب فائدهسی بولور ایدی، دیدم.

شیخ‌الاسلام افندی مینم سوزلرنی دقت ایله طکلادی، اوت افندم، اوت افندم، دیه تأکید ایته طوردی. صکره اوزی سویلهرگه کریشوب: بو کبی معاملاتنی شریعت‌گه تطبیق ایتوب بوروتو بیك ممکن ایکانلکنی، ذاتا عقل وحکمت‌گه موافق وانسانلر ایچون فائدهلی اشلرگه شریعت‌نك هر وقت مساعد بولغانلغینی، احکام شرعیه‌نك اسباب حکمیه‌سی تیکشرلگانده آنی حاضرگی معاملات مدنیه‌گه تطبیق ایتوده مشکلات‌گه اوچرامایه‌چغینی بیان ایتدی و: «عمر هم مال استراخاوایی ایله، بانق معاملهسینك شرعا درستلکی حقنده بزنك مقام مشیختدن بیرلگان فتوالر بار، اگر ایستر ایسه‌کز شولارنك صورتلرن سزده آلا بیلورسکز» دیدی. مع‌المنونیه آلاچقمن، دیه کندیسنه تشکر بیان ایتدم.

صکره سوز، روسیه مسلمانلرینك تعلیم و تحصیللری اوزرینه کوچوب شیخ‌الاسلام افندی:

ـ سزنك روسیه مسلمانلری آراسنده اوقو و معارف یولینه کوب آقچهلر اعانه ایتوچی، زور وقفلر قالدروچی همت صاحبلری بارلغن ایشتوب بیك ممنون بولامز، دیدی و مدرسهلرمزده نیلر اوقولغانلغن صوراشدی. بوکا قارشی مینم طرفمدن مناسبنچه جوابلر بیرلگاچ اول کینه سوزینه دوام ایتوب:

ـ حاضرگی زمانده یالکز علوم عربیه و دینیه ایله‌گنه قناعتلنورگه یارامی، عقیده و دیانتنی اوگرهنرگه و آنك یاننه علوم طبیعیه، علوم حکمیه و ریاضیه هم اقتصاد فنلریده اوقورغه کیرهك، یوقسه مسلمانلر باشقه ملتلر آراسنده یاشی آلماسلر، معیشت میداننده مغلوب قالورلر، حاضرگی زمان علوم وفنون زمانیدر، دیدی.

یتمش یاشلرینه کیلوب بیلی بوکرهیگان، آپ آق صقالی بر قارت آدمدن بو قدر یاش و طوغری فکرلر ایشتلوگه حیران قالدم. شیخ‌الاسلام افندینك سوزلرن طکلاغان صاین آکا حرمتم آرتا بارا ایدی.

مین آکا:

ـ سزده علوم دینیه و عربیه مدرسهلری بیك کوب، بولارنك بیك زور وقفلریده بار. اوزکز شول مدرسهلرنی اصلاح ایتوب بحق عالم ومنور الفکر آدملر

حضرت جناب شیخ الاسلام

پراسینت آلونك ، مان و عمر استراخاوات ایتونك شرعا درست بولوب بولماوی حقنده استانبولده شیخ الاسلام حضرتلرینه
فاتح کریموف طرفندن بیرلکان عریضه نك فوطوغراف ایله آلنوب یاصاتلغان صوره تی

فتوا نمبر ۱۳۲۱

۹۰۷

حوالیه یولنمش بشبو عرضحال مطالعه اولندی عاقد اولدیغی بشبو شروط ترکی بیننده اجرا اولنان عقد وازدواجده اولدیغی حالده عقد مذکوره یاپیلان بشبو شروط بولنمق اخذی شرعا حلال اولمیوب انجق مذکور عقد وازدواجیله منعقد اولدیغی صورتده مذکور اولنان بشبو شروط بولنمق عاقد طرفندن وازدواجیده اخذ اولنمسی ودوام اعلاده ایسه ملاحمه یعنی بالرضا المسی حلال اولوب حتی بعض متاخرین مفتیه ده مسطور اولدیغی کبی بالنقد به تودیع واقراض واداینه وتبدیل وباصورت سائره ایله رافیلان وآلان مبالغ حصوصنده مسائل شرعیه سنه توفیق معامله اولدیغی واجمله اداینه واستدانه ده حاصل اولدیغی نما الزام ربح یعنی فقهای کرامک بیان بیورمش اولدقلری طرفنک بر بیله دور شرعی اجرا اولدیغی تقدیرده مشروع وحلال اولوب اولباب اعلم وعلمی حضرت من له الامر اکرم

شول حقده شیخ الاسلام حضرتلری طرفندن بیرلکان فتوانک کینه فوطوغراف ایله آلنوب یاصاتلغان صوره تی .

یتشدرو حقنده فکر یوروتمیسزمی ؟ دیدم .

بوکا قارشی :

ـ انشاءالله طریشه‌چقمز، لکن معلوم کزدرکه ، مملکتمز اوستنه برسی آرتندن برسی فلاکتلر کیلوب طورا ، موندی مهم اصلاحات ایله اوغراشورغه مساعد فرصتلرمز بیك آزدر. دیه جواب بیردی .

شیخ‌الاسلام افندی طاغن بانق معامله‌سی مسئله‌سنه دائر سویله‌رکه باشلاب: «بوسنه و هرسه‌ك» مسلمانلرینك بانق آچو حقنده مقام مشیخت‌گه مراجعتلرن بیان ایتدی، ربا ودارالحرب مسئله‌لرینه دائر بعض بر شرعی دلیللر سویله‌دی و نهایتنده: بو کبی معامله‌لرنك بیك کوبسی ذاتا شریعتده باردر، تیك آنده‌غی اسملری‌گنه حاضرگی‌گه باشقه‌در، بونلرنی شرع‌گه تطبیق ایتوب کورسه‌تو علمانك وظیفه‌سیدر، شریعتده اوزلری ذکر ایتلمه‌گانلرن تطبیق ایتو حقنده‌ده آبدراب طوررغه تیوش توگل، چونکه حاضر بیك کوب نرسه‌لر بارکه، اصحاب ومجتهدین وقتنده اسملری بیله یوق ایدی، بناء علیه اول حقده آنلر طرفندن بر فکر بیان ایتلماوی آنك عدم جوازینه دلیل بولمیدر، دیدی .

شیخ‌الاسلام افندینك بیك هیبت، بیك ملایم‌گنه ایتوب سویله‌گان سوزلرن طکلاغاندن صوك، کندیسینه بیك بیوك حرمتلرمزنی عرض ایتوب یانندن چقدق. اورنندن قوزغالوب دعا قیلوب قالدی. بو محترم حضرت ایله کوریشووم و آنك فکرلری میندہ بیك گوزمل تأثیر قالدردیلر.

آنك یانندن چققاندن صوك ئلیگی فتوا صورتلرن آلور ایچون، شول احاطه اچنده ایکنچی بر زور بناده‌غی فتوا خانه‌گه کردك . بنا بیك زور. اچنده ئلله نی قدر بولمه‌لر بار. بو بولمه‌لرده یوزلرچه خواجه افندیلر تبه‌نه‌ك اوستللر تیره‌مینه تزیلوب اوطورغانلر. آللرنده چومه‌له چومه‌له کتابلر أویلوب یاتا، شولارنی قاریلر، آقطارالر، یازالر.

فتوا خانه‌دن رسمی بر فتوا یاکه بر فتوا صورتی آلو ایچون مارقه یابشدروب رسمی عریضه بیررگه و سؤالکنی شونده آچق یازارغه کیره‌ك ایکان. مین بو اشنی شونده بتروب، عریضه‌نی بیروب چقدم. ایکی کوندن صوك کیلوب آلورغه قوشدیلر. عریضه‌نی بیرگاندن صوك فتوا امینی حضورینه کروب آنك ایله‌ده کوریشدم. فتوا امینی شیخ الاسلامدن قالا بو دائره‌نك ایك بیوك بر آدمیدر. بوده بزنی بیك خوش قبول ایتدی و روسیه مسلمانلرینك تقوالق ودیندارلق‌لرینه دائر بوده بر نیچه سوزلر سویله‌دی.

٦٩

استانبولده غزته‌لر و ژورناللر

یاوروپا مملکتلرینك هر قایوسنده اولدیغی کبی، تورکیه‌ده و استانبولده غزته‌لر، ژورناللر، مطبعه‌لر، کتابچیلر، شاعر، ادیب و محررلر کوبدر. باری رساملر و هیکتلراشلرغنه مونده آز. خصوصا بونلر آراسنده مسلمانلر یوق دیه‌رلك‌در. چونکه رسم و هیکل یاصاو شرعا ممنوع شیکللی کورسه‌تلب کیلدگندن بو صنعت‌لر مسلمان مکتبلرینه، مسلمان عائله‌لرینه کروب اویا یاصی آلماغانلر. کرگانلریده باشقه‌لر کوله‌گه‌سنده قاچوب غنه کرگانلر.

استانبولده یاوروپا تللرینك کوبسنده ومحلی تللرنك بارسنده‌ده غزته‌لر، ژورناللر چغا. کتابلر، رساله‌لر نشر ایتله. مین مونده آلارنی‌ده بر یاقغه قویوب طوروب، یالکز تورکچه وعربچه تلده‌گیلری حقنده‌غنه بر نیچه سوز یازام.

بونلر حقنده اوزون یازارغه، مفصل معلومات بیررگه ممکن ایسه‌ده اوقوچیلرمزنی یالقدرماس ایچون مین مونده بیك قصقه‌غنه یازوب اوته چکمن.

شونی‌ده أیتوب اوتارگه تیوش تابام‌که: استانبولده سیاسی، اجتماعی، دینی واخلاقی، حتی ادبی جهتلردن ایك زیاده قصنقی‌لق آستنده باشی طورغان غزته‌لر وژورناللر تورکلرنکی‌در. باشقه تللرده‌گی وباشقه ملتلرگه‌منسوب مطبوعات هیچ شبهه‌سز تورکلرنکندن حر یازالر، مندرجه‌لری ومحاکمه‌لری تورکلرنکندن کیك و روحلی راق بولا. مونك سببی بیك ظاهر: تورك خلقنده‌غی سؤیه فکریه‌نك توبانلگی و حکومت‌نك اصل تورك خلقن قصودن وآکا جبر ایتودن قورقماوی‌در.

مثلا: تورك‌غزته‌لرنه‌تورکچه‌حرفلرنی‌اصلاح‌ایتومسئله‌سی‌حقنده‌یازاباشلادیلرمی، علمادن، یاکه جهلادن بری شیخ‌الاسلام قپوسنه مراجعت ایته‌ده: آمان افندم، اهل اسلام آراسینه تفرقه توشورماکچی بولالر، حروفات عربیه‌نی بترو دین‌گه قارشی جنایت‌در، بو خصوصده ایجاب ایتکان تدبیرلرگه کرشکز، یوقسه اهالی غلیان ایتار، دی. تستر مسئله‌سی قوزغالسه‌ده شولایوق بولا. رسم، موزیقه مسئله‌سنده‌ده شول‌حال. تصفیهٔ لسان مسئله‌سی‌قوزغالسه‌ده شولای. مدرسه‌لر اصلاحی، مکتب پروغرامله‌رینك ناچارلغی، خلاصه: نی‌گنه تلیسن، اول برەولرگه تیه طورغان بولا. اول برەولر داخلیه نظارتنه، خارجیه، یاکه مذاهب و عدلیه

نظار تلرینه، یاکه مشیخت‌گه مراجعت ایته‌لرده: «اهالی‌گه فنا تأثیر ایته‌چك» دیه اول بحثنی تیزگنه یابدرالر. «آندی، افکار عمومیه‌نی غلیانغه کیتره‌چك نرسه‌لرنی، عرف، عادات اسلامیه وعنعنهٔ ملیه‌گه موافق توگل احوالنی» یازماسقه غزته اداره‌لرینه تنبیه بولا. اول تنبیه ایسه مونده قطعی نظامدر. اما، خرستیان واجنبی غزته‌لرگه حکومت آندی معامله ایته آلمی. آلارنك حامیلری بار، حکومت آلار برلن هر نرسه‌نی ایسابله‌ب‌گنه اشلی. شول سببلی تورك غزته‌لرینك قصنقی لغی تگیلرگه قاراغانده کوب آرتقدر. سیاسی خبرلر و فکرلر خصوصنده‌ده شولایوق: خرستیان واجنبی غزته‌لری سیاسی خبرلرو فکرلرنی آچق ایتدروب هم آلدانراق یازالر. تورك غزته‌لری ایسه کوبسنچه آنلردن آلوب، اول نرسه‌لرنی ایکنچی کونده‌گنه باصوب چغارالر.

تورك غزته‌چیلرندن برسی میکا اوزلرینك مشکل حاللرندن زارلانغان وقتده: اوتکان سنه‌لرده مشروطیت وحریت‌نك ایك پارلاق دورلرنده بیله پوچته و تیلیغراف ناظری بولغان بر ذات تیلیفون ایله: «فلان خبرنی غزته‌گزگه یازماگز، یوقسه آصارم سینی، ها! آ گلیورمیسك؟» دیب قچقرا ایدی، دی. بو حاللر حاضرنده‌ده کوب اوزگارگانی یوقدر.

حاضرگی حالده مونده مطبوعات حقنده‌غی قصنقی‌لق بیگره‌ك کوچلی‌در. لکن صوغش وقتی و ادارهٔ عرفیه زمانی بولغانلقدن مونی یولسز بر اش دیب بولمی. حاضرنده همه غزته‌لر عسکری سینزورلر قاراوندن اوتوب باصیلالر. استانبول طرفنده‌غی غزته‌لرنی قاری طورغان سینزورلر هر کونلی «صباح» اداره خانه‌سنه جیولالر. باصیلاچق تورکچه، ارمنچه، رومچه، وسائر تللرده‌گی غزته لرنی بارسنده شونده کیتروب کورسه‌تب قول قویدروب کیته‌لر. «صباح» اداره خانه‌سی زور یاقطی واور تالقده بولغانلقدن هم «صباح»نك صاحبی مهران افندی اوزیده بیك آچق کوکللی، حکومت‌گه، حکومت اشلرینه هر وقت یاردم وخیر خواهلق‌غه حاضر بولوندیغندن آنك مطبعه‌سی انتخاب اولونمش اولسنه کیره‌ك.

استانبولده تورکچه غزته‌لر و ژورناللر بونلردر:

«صباح» - تورکیه‌ده ایك کوب طارالوچی، ایك کوب و هر یرده اوقلوچی غزته اوشبو «صباح»در. بیك زور قطعه‌ده صاری کاغده باصیلوب چغا. هر کون ایرته‌ن نشر ایتله. کاغدی یاخشی، باصلووی نفیس. باب عالی جاده‌سنده مونك اوزینه مخصوص زور مطبعه‌سی، هیبت اداره خانه‌سی بار. صاحبی مهران افندی باشده فقیر بر ارمنی بالاسی بولوب مکتب صنایعده اوقوغان. شوندن

بلغارستان مسلمانلری غروپپاسی .

چغوب مرتب‌لك ، ماشینه‌چیلق ، حکاکلك ایتکان . حرف قویغان . خلاصه : مطبعه‌چیلق‌نك تیخنیکه‌سی جهتنه متعلق نی قدر نرسه بار همه‌سنده نظری وعملی روشد ، مکمل صورتده اوگرهنگان . حاضرنده ٦٠ یاشلرنده بر آدمدر . اوزی بلهن مخصوص کوریشوب سویله‌شدم . سعی و غیرتن تبریك ایندم . غایت آچق قلبلی ، روحلی ، فعالیتلی و شایان حرمت بر ذاتدر .

«وقت»نی «صباح» ایله مبادله‌گه دائمی بیاروب طوروون اوتندم . «آمان افندم ، رجا ایدرم ، مع‌الممنونیه بیاره‌چکمز . اگر تله‌سه‌گز بر نیچه نسخه بیاریك ، سز بزلرگه بیك یاقن کورشیلرسگز ، هر وقت طانشوب حسن مناسبتده بولنوب طوروومز مطلوب ایکانلگی شبهه‌سزدر» دی . مطبعه ایچون ماشینه‌لر ، یا ده استانبول حروفاتی ، لینوتیپ فلان آلدراچق بولسه‌گز مشاوره‌گز گه وبلگانم قدر معلومات بیرزگه مع‌الممنونیه حاضرمن ، دی . مهران افندی ایرته‌دن کیچ گه قدر مطبعه‌سنده ، اداره خانه‌سنده بولونا ، هر نرسه‌نی اوزینك کوزندن کیچره ، باب عالی‌گه و نظارتلرگه باروب تیوشلی کشیلر ایله کوریشه ، احوال عقده

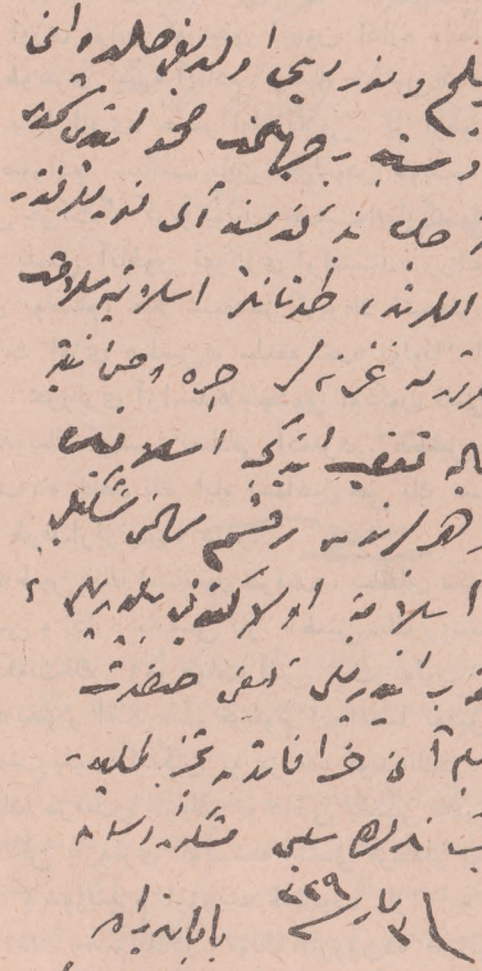
معلومات‌ده آلا طورا ایکان. «صباح» مطبعه‌سنده واداره خانه‌سنده بر چوق خادملر، محررلر بار. همه‌سیده مهران افندینی سویه‌لر، آ کثا حرمت ایته‌لر، چونکه اول بارسن‌ده اوز بالالری کبك قاری. معاشلرن ممکن قدر کوب بیروب، معیشت‌لرن یاخشیراق تأمین ایتارگه طریشه، آنلرنك خصوصی حاللرینه قدر فاتناشوب قایغو وشادلقلرینه اشتراك ایته ایکان. شونك ایچون آ کثا بارسیده اوزلرینك آتالری وخیرخواهلری دیب قاریلر ایکان. محررلر و خادملرینك ایك کوبسی مسلمانلردر.

«صباح»غه هر کون سیاسی اوزون باش مقاله یازوچی کشی دیران کلکیان افندی اسملی بر ارمنی‌در. بونك ایله‌ده کورشدم. بوده ایر اورتاسندن اوتوبره‌ك بارا طورغان بر یاشده. اوز تلندن باشقه، تورکچه‌نی بر تورکدن آرتق، فرانسوزچه‌نی فرانسوز قدر بله. تورکچه‌ده یازغان اثرلری، سیاست تاریخلری بار. معلوماتی بیك کیك. دیران افندی تورکلر ایله هر وقت برگه قاتناشوب مملکت و وطن خدمتلرنده بولونا، دیلر. مثلا: حاضرنده مدافعهٔ ملیه جمعیتی نك اشلکلی اعضالرندن برسیدر. مطبوعات جمعیتی بار وقتده آنك رئیسی‌ده اول بولغان. لکن دیران افندینك یازغان مقاله‌لری کوبسنچه آرتوغراق اوزون و اوقوچیلر آ کثلاماسلق درجه‌ده‌ره‌ك نچکه بولا. کوبسنچه تورکلر قهوه خانه‌لرده مونی اوقی اوقی یوقوغه کیته‌لر. شونك ایله برابر، خبر کوبلکی، خبرلرینك تیزلکی، سیاسی مسلکلرنك برسینه‌ده آرتق بیرلماینچه، بارسی برلن‌ده یاشی و کیلوشه آلووی جهتلرندن «صباح» غزته‌سی مونده‌غی غزته‌لر آراسنده برنچی اورن طوتماقده‌در. «صباح» غزته‌سی حریت وقتلرنده ۵۰ مکلر باصلغان. بر وقتلر ۱۸ مکلرگه توشکان. صوغش باشلانغاچ ۳۰ـ۴۰ مکلرگه چققان. حاضرنده ۲۵ مکلر قدر باصیلا، دیلر.

یللق بیاسی روسیه ایچون ۱۵ صومدر. (روسیه‌ده معلم‌لکده بولغان فیض‌الله محمد و عثمان جلیل افندیلرده اوشبو غزته‌ده محررلك ایته‌لر.)

«اقدام» - بوده ایسکی‌دن بیرلی چغا طورغان تورك غزته‌لرندندر. بو غزته‌نك صاحبی احمدجوت بك وسیاسی محرری علی کمال بك «اتحاد و ترقی»- چیلرگه مخالف اولوب، کامل پاشاغه و انگلتره سیاستنه یاخشی قارادقلرندن «اقدام» نك حیاتی و مسلکی منتظم دوام ایته آلمی. اتحادچیلر وقتنده اول اوزینك اصل مسلکن بر قدر صاقلاب یازارغه مجبور بولا. بعضا طوقتالوبده قویا. حاضرگی حالده جودت و علی کمال بکلر اسویچره و آوستریاده طورالر.

مقاله‌لرن غزته‌گه شوندن یازغالیلر. بونلرنك مقاله‌لری کوبسنچه یاخشی‌و اوقورلق نرسه‌لر بولا. اقدام‌نك لوندون مخبری‌ده بیك یاخشی نرسه‌لر یازغالی. بونلردن باشقه، «اقدام»ده تصادفی اولارق بیك مهم مقاله‌لر اوچراشدرغالی. مونك‌ده باب عالی جاده‌سنده و باب عالی‌نك کورشیسنده‌گنه «اقدام یوردی» اسمنده اوزینه مخصوص صالدرغان بیك هیبت بناسی بار. اداره خانه‌سی و مطبعه‌سی

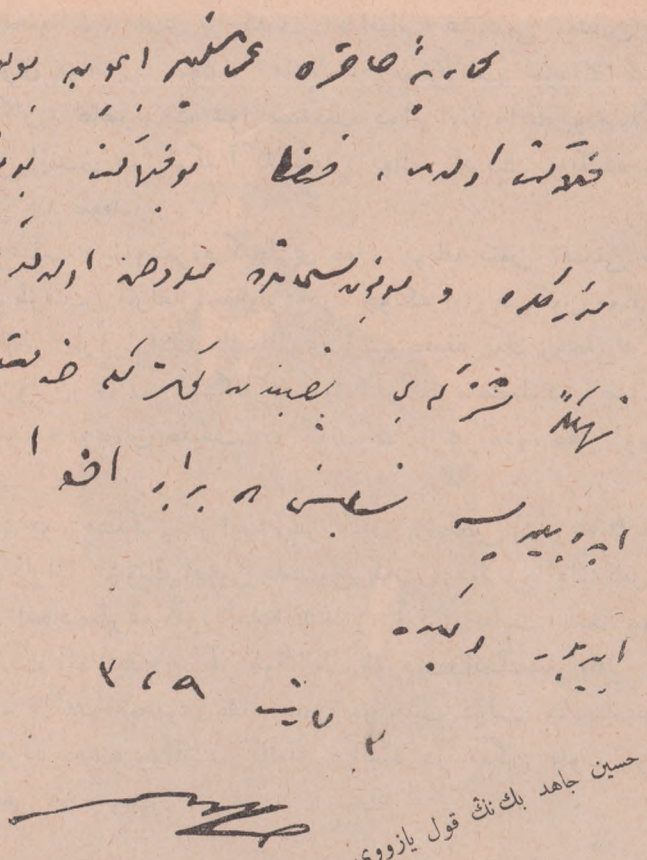
اسماعیل حقی بك بابان زاده‌نك قول یازووی.

بیك گوزه‌لدر. اقدام حاضر ۱۵-۱۸ مکلر باصیلا، دیلر. مونك‌ده حقی روسیه‌گه سنه‌وی ۱۵ صوم‌در.

«طنین» ـ وقتیله بیك جانلی و طاوشلی بولغان «طنین» حاضر ئللهٔ نیشلهٔب برآز یومشاغان. مونده هر کون سیاسی باش مقاله‌لرنی، آلوك معارف ناظری بولوب طورغان اسماعیل حقی بك بابان زاده یازا. لکن، مونده‌غی کشیلر: بونك یازولری کیتکان صاین صییقلانا بارا، روحی کیتکان صاین آزایا بارا، دیلر. اوزی برلهٔن کوریشور ایچون اداره خانه‌لرینه بر نیچه مرتبه بارسامده وقتن طوغری کیتره آلمادم. وقتیله «طنین»ده حسین جاهد بك بیك روحلی مقاله‌لر یازا ایدی. حاضر اول یازمی. بر اوطوروشقانده «نیچون یازمیسز؟» دیب صورادم. سیاست بلهٔن شغللنودن طویدم، مونی طاشلیم، تورکلرنی مدنی و علمی حرکت‌گه کرتو یولنده خدمت ایتارگه تلیم، «طنین» یازوب اوتکارگان دورت یلمنی آناطولی تورکلری آراسنده زراعت اصولن یاخشرتوغه صرف ایتکان بولسهٔم، هیچ شبهه‌سز کوبره‌ك نتیجه‌لر کورلگان بولور ایدی، دی. جاهد بك اوزی «طنین» مطبعه‌سنده بولونا؛ اشلرنی قاری طورغان بولسه کیره‌ك. محررلری آراسنده یاخشوق اوتکون قلملی بر محی‌الدین بك بار. باشقه یازوچیلرینك کوبسی تصادفی آدملردر. «طنین» اتحادچی‌لر ناشر افکاریدر. حاضرنده‌ده جاهد بك ایله اسماعیل حقی بك صوغشنی دوام ایتدرونك ایك شدتلی طرفدارلرندن، دیلر.

«طنین»نك استانبول طرفنده، سلطانی مکتبی قارشوسنده اوزینه مخصوص مطبعه‌سی و اداره خانه‌سی بار. «طنین»نك روسیه ایچون یللق حقی ۱۵صوم‌در. اوزی کونده‌لك، زور قولده آلتی بیت بولوب چغا.

«تصویر افکار» ـ مرحوم ابوالضیا توفیق بك طرفندن کوبدن بیرلی دوام ایتدریلوب کیلگان بو غزته‌ده کونده‌لك‌در. باش سیاسی مقاله‌لری یونس نادی بك طرفندن یازیلا. بو ذاتنی یاخشی یاوروپا تربیه‌سی کورگان برکشی دیلر. لکن یازولری کوبسنچه اساسلی نرسه‌لر بولمی. معلومات اوزرینه توگل حسیات و شوؤینیزم اوزرینه طایانوب یازا. بو غزته‌ده یازوچیلرنك برسیده مشهور احمد راسم بك‌در. مونك یازوون‌ده یاراتوب اوقوچیلر بیك کوب. اما مین اوزم بونلردن هیچ لذت آلا آلغانم یوق. «تصویر افکار‌ده» اکثریا رسملرده بولا. آذربایجان تورك ادیبلرندن مشهور محمد امین بك رسول زاده جنابلری‌ده اوشبو غزته‌نك محررلرندندر. (بو کشی ایران‌نك مشروطیت دورنده آنده‌غی

حسین جاهد بك‌نك قول یازووی.

ایك یاخشی غزته بولغان فارسیچه «ایران‌نو»نك محرری ایدی.) بو غزته‌نك اوزینه مخصوص بناسی یوق. فاتیرده طورا. باصلووی ۱۲ — ۱۵ مکلر، دیلر. حق روسیه‌گه ۱۵ صوم در.

«افهام» - تورکچه غزته‌لرنك ایك طوغری و آچق یازغانی حاضرگی کونك «افهام» غزته‌سیدر. بو غزته کیچلری چغا. اوزی یا کیراق بر غزته اولوب، ملی مشروطیتچی‌لرنك ناشر افکاری صانالا. صاحبی پاریژده اکمال ایتکان، صکره‌لری مصرده طورغان واستانبول‌ده پارلامینت‌ده مبعوثلك ایتکان احمد فرید بك نامنده یاش بر ذاتدر. مونك ایله کوب کورشدم و یاقندن طانشدم. مین مونی معلوماتلی، وطنپرور، خدمتنه اخلاصلی، ریاسز بر ذات طابدم. بو غزته‌نك سیاسی محرری مصطفی صبحی بك‌در. بوده شول غزته‌نك مسلکنه خدمت ایته-

آلورلق مقتدر و معلوماتلی، جدی بر کشیدر. «افهام» غزته‌سی باشدن بیرلی صوغشماو طرفداری بولغان. صوغش باشلانغاچ ممکن قدر تیزره‌ك کیلشو فکرن ترویج ایتکان. حاضرنده‌ده شول مسلگنده دوام ایته وآنك بو مسلگی‌نك طوغری بولغانلغی ایندی هر کم‌گه آکلاشلغان بولسه کیره‌ك. بونك‌ده روسیه ایچون یللق حقی ۱۵ صومدر.

«ترجمان حقیقت» - بو غزته کیچلری چغا. بونك بتون اهمیتی مشهور احمد بك آغایف طرفندن یازلغان مقاله‌لرده‌در. چونکه اول هر کون بو غزته‌گه سیاسی باش مقاله‌لر یازا. آنك یازغانلری ایسه حقیقة بیك روحلی، جدی بولالر. آنك یازولرن مونده ایسکیلرده، یاکیلرده، متعصبلرده، ضیالیلرده مع الممنونیه اوقیلر. «ترجمان حقیقت»ده کونده‌لك بر غزته‌در. حقی روسیه‌گه سنه‌وی ۱۳ صوم.

«علمدار» - بو، مسلکسز بر اورام غزته‌سیدر. شخصی اشلر حقنده یازوب طاوش کوتاررگه یاراتا، شونك ایچون یاخشوق کوب اوقولا. آلوك کامل پاشا طرفداری اولوب اتحادچیلرغه فوق العاده دشمان، آنلرنی غایت قباحت سوگوب یازا ایدی. کابینیت آلماشنغاچ بر آز طوقتالوب طوردیده اتحادچیلر یاقلی بولوب چغا باشلادی. بو غزته‌ده کیچلری چغا. بعض بر چیت دولت منافعنه خدمت ایته دیب‌ده بو غزته حقنده سویله‌شدرگالیلر. البته درستلگن بلوب بولمی. روسیه‌گه یللق حقی ۱۵ صومدر.

تورکچه ژورناللرنك ایك یاخشیسی، رسملری کوب و ملی بولغانی هیچ شبهه‌سز «شوبال» ژورنالیدر. بو غایت گوزه‌ل و نفیس روشده باصیلا، ۱۵ کونده بر چغا. روسیه‌گه یللق حقی ۱۰ صومدر.

«ثروت فنون» - ایسکی‌دن بیرلی کیلگان رسملی بر ژورنال ایسه‌ده بزنك روسیه مسلمانلری و حتی تورکلرنك اوزلری ایچون‌ده مونده اوقوب لذت آلورلق نرسه‌لر آز بولا. ئللە قایده‌غی یاوروپا حکایه‌لرن، یاوروپا معیشتلرن یازالر و رسملریده شوندیوق نرسه‌لر بولا. ناشری احمد احسان بك‌در. حقی روسیه‌گه ۱۲ صوم. آطنه‌سنده بر چغا.

«رسملی کتاب» - آیده بر چغا طورغان رسملی مجموعه‌در. حقی روسیه‌گه ۵ صوم ۶۰ ة. اچنده یاخشی‌غنه رسملر و اوقورلق نرسه‌لر بولا.

«اجتهاد» - دوقتور عبدالله جودت بك طرفندن آطنه‌ده بر چغاریلا طورغان

احمد احسان بك.

کچکنه بر ژورنالدر. مونك اصل مسلکی اصلاحات دینیه اساسی اوزرنده عالم اسلامده تجددات فکریه حاصل ایتمکدن عبارتدر. بهاسی روسیه گه سنه‌وی دورت صومدر.

«سبیل الرشاد» - دینی، علمی، اخلاقی گوزل بر ژورنالدر. آلتنده بر چفا. اچنده دینی، علمی، فلسفی و ادبی بیك گوزل مقاله‌لر بولونا. محررلرندن

عثمانلیده ایه سلمی نقطه باشنده
کلمه فلاکتدن ازاده و بخزن زفیار،
عصریه بو تنقیح تعالیه اقتصادیه
بین تجاره، صنایع و حرافیده
اذاعه و وسعته توله
ایتشدر. بز سلمانزاده
حضرتلرینه بو خصوصده بذ
غایه افتخارانه توسعه جاریه اولدیغی
کلدیکی اعلان ایله برابر بو رساله یی
ایریه لکیر، بنیم سلامی ایراده ایدیکم
و نه یولده اولسونه می نظر عالیشکلرینه
عرض تعلیل ایدرم. احترامات

احمد احسان بك نك قول یازووی.

عاكف بك و مديرى اشرف بك مقتدر ذاتلردندر. لكن شئون قسمنده‌گى واق خبرلر آراسنده بعضا روسيه حكومتى و عالم اسلام حقنده يازلغان نرسه‌لر سببلى بولسه كيره‌ك بونى بزنك روسيه‌گه كرتميلر.

بونلردن باشنه «رباب» و ياكى چغاريلا باشلاغان «بويوك طويغو»، «اسلام دنياسى» كبى ژورناللر بار ايسه‌ده بونلر كچكنه هم دواملرى معلوم بولماغان نرسه‌لر بولغانلقدن يازوب طورمغه لزوم كورمه‌دم.

٧٠

«بعث بعدالموت»

صلح مذاكره‌سى ياكيدن باشلاندى. ياوروپا دولتلرى كيلشدرو مسئله‌سن اوز اوستلرينه آلغان وبو اش‌گه جدى صورتده كرشكان توسلى كورينه‌لر هم تيزدن صلح ياصالوغه هر طرفده اميدلرده كوبه‌يدى. كوبه‌يدى اما، اشنك نتيجه‌سى تورکلر ايچون ناچار بولوب چغاچقدر: صلح ياصالغانده اولا ادرنه كيته‌چك. بو محقق. ثانيا آطه‌لر ياوروپا دولتلرينك قاراوينه قالدريلاچق. كريد آطه‌سى ايسه كيتدى. اگرده حاضر تورکيه تضمينات حربيه توله‌رگه مجبور ايتلماينچه و بلغارلر مرمره ساحلنه توشماينچه شول يوغارغى نرسه‌لر ايله‌گنه قوتولا آلسه‌لر تورکلر بونى اوزلرى ايچون موفقيت صاناب ممنون بولاچقلردر.

بو صوغش «عثمانلى دولتى» ايچون فوق‌العاده ناچار بولدى. آنك ياوروپاده‌غى همه گوبيرنالرن آلوب، اوزينه استانبول تيره‌سنده كچكنه بر كيسه‌ك يرقالدرالر. عثمانلى حاكميتن بلطر آفريقادن بترگانلر ايدى. بو يل ايسه ياوروپادن بتره‌لر. بوندن صوك تورکيه ياوروپا دولتلرندن توگل، آزيا حكومتلرندن صانالاچقدر.

مسلمانلر هر يرده وهر وقت هر نرسه‌نك ياخشى ياغن‌غنه اويلاب اوز اوزلرن يواتوب طورمغه ياراتالر، آلدانودن لذت آلالر. اوزلرن بر طاقم خياللر ايله يواتوب طوروچيلرنى دوست و ملتپرور صانيلر. آچى حقيقت لرنى كورسه‌توچيلرنى ياراتميلر، آنلرغه رنجيلر. لكن، مع‌التأسف، اشلر اوز كوينچه يورى. مسلمانلرنك ياراتوب ياراتماولرينه قاراب طورمى.

تورکیه‌نك بیوك علماسندن عبدالرحمن شرف بك.

طرابلس صوغشنده بولغان شیکللی بو بالقان صوغشنده‌ده آچی حقیقت‌لر مسلمانلر قارشوسنده اوزینك بتون گاوده‌سیله ظاهر بولدی. «خفت بلغارلرنك معرکه‌ده‌گی لشکرلرن تورکلر یوری چتالجه‌غه قدر کیترگاندن صوك آرت یاقدن قاماب آلوب بلغاریانی خراب ایته» آلمادیلر. بالعکس، بلغارلر تورکلرنی هر یاقدن قاماب آلدیلر. قاره طاغ‌ده «ایرکك ذاتی»ده بتمه‌دی. بالعکس روم ایلی

قطعه‌سنده بیچاره تورکلرنك ایرکك ذاتلرن بالقانلیلر وحشی بر صورتده قروب بتره یازدیلر. تورکیه‌گه رومانیادنده بر فائده کیلمه‌دی. «عثمانلی تاجی‌نك برلیانتی» و «مقام خلافت‌نك یاوروپاده نق بر ترەگی» بولغان «آرناود ملت نجبه‌سی»ده اوزینك کم ایکانلـگن کورسه‌تب، ساده‌دل تورکلرنك نی قدر آلدا-نغانلقلرندن بالفعل اثبات ایتدی. اولا آرناودلر تورك عسکری آراسنده اختلاف توشوروب تورکیه‌نك بتون عسکرن برباد ایتدیلر. صکره هیچ طوقتاوسز عصیان چغاروب، اوزلرینه امتیازلر آلارق ماکیدونیا مسئله‌سینك قوزغالوویته ودهشتلی بالفان صوغشینك چغوویته سبب بولدیلر. صوغش باشلانغاچ آرناود صالداتلری

(بیت)

چیقمدی بر نیتسه قته بنده همنه
اطلس کردوی بر قاچ کره تخمه ایتدیر

عبدالرحمن شرف بك‌نك قول یازووی.

و کوکللی عسکرلری صوغش صفندن قاچوب عسکرنی بوزدیلر، یاکه تورك آفیتسرلرن آتوب اوتردیلر و یاخود تورك آوللرن طالاب یاندروب یغماچیلق ایتدیلر. ایك آخرده تریسته قونغرمسنده آوسـتریا و ایتالیا حکمدارلرینك ایسانلـگنه دعا قیلوب، تورکیه‌نی، تورك سلطانن تلـگه‌ده آلمادیلر و آرناودلقنك تورکیه‌گه مربوطیتی قالماسقه تیوشلـگنه قرار بیردیلر.

تورکلر ایسکی حکومتنی آلماشدروب یا کیدنده صوغشوب قارادیلر. فقط کینه، مع‌التأسف، موفقیت کورلمه‌دی. تورکیه‌نك فلوطی‌ده بر موفقیت کورسه‌ته آلمادی. بتون آطه‌لر یونان طرفندن ضبط ایتلدی. تورکیه فلوطی آ کا قارشی طورا آلمادی. مونه، بونلر یازارغه‌ده سویله‌رگه‌ده بیك تمسز نرسه‌لردر. فقط بارسیده بالفعل واقع بولغان حقیقت‌لردر. بو حقیقت‌لرنك آ کللاشلووی تورکیه ایچون فوق‌العاده قیمت‌گه توشدی. بو حقیقت‌لرنی آ کللو ایچون بتون روم ایلی قطعه‌سن قولدن اچقدررغه، روم ایلنده اوچیوز مکلهب تورکلرنی اوطدن و قلچدن کیچررگه، آنلرنك خاتون قزلرن دشمنلردن حقارت ایتدررگه، مال

و ملکلرن طالاتورغه و بتون‌تورك قومن طوفان آستنده قالغان شیکللی زور فلاکت‌گه دوچار ایتارگه لازم بولدی.

بو حقیقت‌لرنی بو قدر قیمت‌گه توشورماینچه آلدانراق آکلارغه‌ده ممکن ایدی. لکن، اول وقت بره‌و میدان‌غه چغوبده: «یا هو، آرناودلر عثمانلی دولتنه صادق توگل، خیانت ایته‌لر، آوستریا ایله ایتالیاغه صاتللر» دیسه، یاکه «بلغار عسکرینه قارشی طورا آلماینچه بزنك عسکرنك قاچو احتمالی بار، فلو طمزده اشکه یارارلق توگل» دیسه، مسلمانلر اول کشینی تکفیر وتلعین ایتوب گنه قالماسلر، آنی طاشقه طوتارلر، وطن خائنی دیه‌رلر، آنی حکم‌گه بیروب تورمه‌گه یابدررلر ایدی.

حاضرنده‌ده اشلر شولایوق: تورکلر آراسندن بره‌ر کشی میدان‌غه چغوبده: «یاهو، ارمنیلر ایله عربلر بزدن آیریلورغه تلیلر، اگر بز آنلرنی اوز اختیارمز ایله آیرماسه‌ق آنلر کینه آخرنده بر کون آیریلاچقلر، لکن اول وقت طاغنوق تورك قومی‌نك قانی توگیله‌چك، تورك ملتی‌نك میلیونلری تلف بولاچق» دیه‌چك بولسه اول کشینی البته ملعون دیلر، کافر دیلر، فتنه‌چی ودشمن دیلر. حتی وطن خائنی دیب تورمه‌گه‌ده یابوب قویارلر. ئلی بیت اول اشلر بولماغان، بولا قالسه آنی شول وقتده‌ده یازارغه، یاکه سویله‌رگه بولا، دیه‌رلر. بزنك مسلمان خلقی‌نك احوال روحیه‌سی شولایدر. بز حقیقت‌گه قارشی طوغری قاری آلمی‌مز، کوزنی یومارغه طریشه‌مز. لکن، مع‌التأسف، بوندن هیچ فائده ایته آلمی‌مز، دائما ضررغنه ایته‌مز.

آچی تجربه‌لر کشیگه یاکه ملت‌گه عبرت بیره، دیلر. اگر بیرسه بیك یاخشی بولور ایدی. لکن، مع‌التأسف، اسلام دنیاسنده ومسلمان حکومتلرینك تاریخلرنده آچی تجربه‌لر بیك کوب اولدیغی حالده، بزنك آلغان عبرتلرمز هیچ یوق، یاکه بیك آزدر. ماکغایمزغه کیلوب به‌رلگاچ بز متأثر بولامز، لکن بونی بیك تیز اونوتامز و درحال ایسکیچه ایسابله‌رگه باشلیمز.

حاضرگی بیك آچی تجربه‌لر اوزرینه ایندی تورکلر آراسنده‌ده اوزلرینك استقباللرن قایغورتوچیلر بایتاق باردر: «ایندی آناطولی‌غه چغامز، بر آزیا حکومتی بولامز، اگر جدی اصلاحات‌غه کرشمه‌سه‌ك، معاذالله، آنده‌ده یاشی آلاچق توگلمز» دیلر. لکن، اصلاحات سوزی تورکلرده یوز یلدن بیرلی آوزلرده سویله‌نه، لایحه‌لر صورنده یازیلا، اما بالفعل عمل‌گه قویولا آلمی. قوللرندن روم ایلی قطعه‌سینك چغوویته سبب‌ده شولدر. تورکلرنك طرز تفکرلری بتون

بروسه‌لى محمد طاهر بك .

اساسندن اوز گارمه‌گان مدتده اصلاحات‌نك آناطولى‌ده‌ده روم ايلنده‌گيدن كوب فرقلى بولووى شبهه‌لى و بناً عليه، روم ايلنده بولغان و قوعاتنك آناطولِ ده‌ده دوام ايتووى بيك احتمال‌در. ماكيدونيا ايله آرناودلق اورننه سوريه ايله ارمنستان مسئله‌لرى حاضر طورالر. بولارنى آلدان كوروب، قوزغالماسلق درجه‌ده حل ايتوب قويوغه، اگر آكا امكان يوق ايسه بو چريك اعضالرنى حاضردانوك

بروسه‌لی محمد طاهر بك‌ك قول یازووی.

كيسوب طاشلاوغه حكومتنك ده و تورکلرنك ده جسارتلری يته آلاچق توگل در. چونکه بز: «وقتی يتکاچ چارەسی کوريلور ئلی» ديەرگه ياراتامز.

شونك ايله برابر، تورکلر آراسنده استقبال غه بيك جدی قاراوچيلرده بار. بونلرنك فکرنچه: حاضرگه قدر تورکيەنی و تورکلرنی خراب ايتکان نرسه «عثمانلی لق» فکريدر. گريك، ارمنی، بلغار، يهودی، عرب، لاز، کورد شيکللی يتمش تورلی ملت جيونتغنه تورکلر «عثمانلی ملتی» ديب اسم قوشقانلر و شونك منفعتن صاقلار ايچون، يالـڭز بر تورك قومی هيچ طوقتاوسز صوغشوب، جانن و مالن تلف ايتوب طورغان. تگيلر راحتلەنب سودا و صناعت گه کرشکانلر. اوزلرينه مخصوص ملی ادبياللر طوتقانلر. شول ادبياللرينك فعليت گه چغووينه خدمت ايتکانلر. ارمنی لر ارمن ايچون، گريکلر گريك ايچون، عربلر عرب ايچون طرشقانلر. باری تورکلرگنه اوزلرينه تورك ملتی، تورك خلقی، تورك منفعتی ديەرگه قورغانلر. بوگون تگيلرنك کوبسی اوزلرينك ملی ادبياللرينه باروب قوشلديلر. قالغان ارمنيلر، عربلر وحتی کوردلرده شوڭا قوشيلو آرتندن بارالر. تورکلرگنه يتيم بولوب قالدی. آنلرنك «عثمانلی لق» فکری بانقروت بولدی، تورکلك ادبياللری ايسه يوق ايدی.

شونك ايچونده، تورکيەنك استقبالن قايغورتوچی بعض متفکرين، خلاص ونجاتنی باری برگنه نرسەده کورەلر. اولدد: تورکلك فکری، تورکلك ادبياليدر. بونلر: «عثمانلی لق ئولدی، تورکـلکنی ترگزرگه» کيرەك، يعنی تورکلرنك استقبالی «بعث بعد الموت» ده در، ديلر. بو فکرلرن ميدان غه چغارر ايچون لوزنغ ايتوبده: «تورکيەنك استقبالی تورکلرنی ياشارتوده، ياشلرنی تورکله شدرو- ده در» ديلر.

حاضرگه قدر تورکيەدەگی ئلله نيچـه ملتلردن مرکب بر جيونتق غه «عثمانلی دولتی» اسمی بيروب يورتلگان، لکن شول جيونتق غه عائد بتون قصور و عيبلر همەسيده يالـڭز تورك قومنه گنه اسناد ايتله کيلگان. ياوروپاليلر: تورك وحشتی، تورك جهالتی، تورك تعصبی، ديلر. شـول خليطه نك ترقی و تمدن ايتمەون ده يالـڭز تورکلردنگنه کورەلر. حالبوکه تورکلر بتون مملکت خلقنه نسبتا اقليتده ايديلر. آنك اوستينەده تورك قومی بتون عمری بويونچه تگيلرنی صاقلاب، آلار ايچون صوغشوب اوتکاردی، جان و مال تلف ايتدی. بويله بر وضعيت نك تورك قومی ايچون فائدەلی توگل، بلـکه بيك ضررلی ايکانلگی ميدانده در.

تورکلك طرفداری و پك فعال خلمادن
دوقتور اسعد پاشا.

شـهنك ایچون ده تورکیه نك استقبالن تورکلك فکرنده کوروچی لرگه. تورك قومی نك بتون سعی و غیرتی تورکلك ایچون بولورغه تیوش دیوچیلرگه حق بیررگه طوغری کیله در.

لکن، ئلیگه مونده بو فکرگه مخالف کشیلر بیك کوبدر. بونلرنك بر قسمی روحانیلر و خواجه لر، ایکنچی قسمی عرب، آرناود، کورد شیکللی تورك گه باشقه ملتلر و اوچنچی قسمی ده تورك لرنك اوزلربدر. بونلردن هر قایوسینك اوزلرینه کوره سبیلری و یوللری بار. روحانیلر: بتون اسلام ملت واحده در، اسلامده ملیت فرقلری بولورغه تیوش توگل، حضرت رسول انسانلرغه ملیت نقطهٔ نظرندن قارامادی، بلکه اسلامیت نقطهٔ نظرندن غنه قارادی، دیلر. بوفکرده گی کشیلرنك ترجمان افکاری «سبیل الرشاد» جریده سی در. عرب، آرناود، کورد کبی قوملر ایسه اوزلری کوبدن بیرلی اوز ملیت لری فکرینه خدمت ایتسه لرده تورکلرده موندی فکر اویانونی تله میلر. چونکه بونی اوز منفعتلرینه موافق

كورميلر. اوز مقصدلرينه ايرشكانچه‌گه قدر بونلر تورکلرنك همیشه‌ده یوقوده طورولرن و «عثمانلی‌لق» خیالی بلهن وقت کیچرولرن تلیلر. بو فکرده‌گی کشیلر آراسنده بیك جدی معلومات صاحبی ضیالی آدملرده کوبدر. تورکلرنك اوز لرینك تورکلك فکرینه قارشو کیلولری ایسه محض غفلت‌لرندن و باشقه‌لرنك احوال و مقصدلرندن بی خبرلکلرندن کیله‌در.

شونك ایله برابر، بو صوك واقعه‌لر و آرناودلرنك معامله‌سی تورکلردن بیك کوب کشیلرنك کوزلرن آچدی. «اتحاد عناصر» و «عثمانلی‌لق» فکرلرینك نی قدر بوش بر خیال ایکانلکلرن آیرم آچیق کورسه‌تدی. حاضر تورکیه‌نك استقبالن تورکلك فکرنده کوروچیلرنك صانی کوندن کون آرتمقده و بونلر کیتدکچه قوت کسب ایتمکده‌در. بو فکرگه خادم بولغان مطبوعات نك ایك باشلیچه‌سی «تورك یوردی» مجموعه‌سی و مؤسسه ایسه «تورك اوچاغی» در.

هر نیچك بولسه‌ده بوندن صوکره بو فکرنك کیتدکچه قوت کسب ایته‌چکنه، تورکلرنك افرادی اجتماعی وفکری جهتلردن ترقی ایته‌چکلرنده شبهه یوقدر. لکن اوشبو ترقی عثمانلی تورك‌لرینك سیاسی استقلاللرن فوتقاروب قالورلق درجه‌ده تیز روشده وجودگه کیلورمی، یوقمی - بونی بلوب بولمی. اگر فوتقاروب قالا آلماسه اول وقت بو فکرنك فائده‌سی «بعث بعد الموت»گه خدمت ایتودن عبارت بولاچقدر.

تورکلك فکری تورکیه‌نك سیاسی استقلالن فوتقارا آلور دیب امید ایتارگه ممکن، اگرده: تورکلر اوز اختیارلری ایله تیزدن عرب‌لر وارمنیلرگه آفطونومیا بیروب، بتون سعی و غیرتلرن خالص تورك قومی‌نك غنه ترقی و تمدننه صرف ایتسه‌لر، همده خالص تورك پارلامینتی یاصاب، تورك ملتی‌نك منفعتن کوزه‌تو حقنده اتفاق اوزره حرکت ایتسه‌لر.

تورکلرنی مدنی‌لشدررگه طریشونك باشی ایسه هیچ شبهه‌سز ایك آلوك آنلرنی تورکچه، یعنی اوز تللرنده سویله‌رگه، اوقورغه و یازارغه اوگره‌تمك؛ آنلر آراسینه ابتدائی تعلیم طاراتمق، قزلر اوقتوغه حاضرگی‌دن مك مرتبه آرتق اهمیت بیرمك، خاتونلرغه انسان و ایبداش دیب قارارغه اوگره‌تمك؛ خلق‌نك اقتصادی جهتدن کوتاریلووینه طرشمق؛ یوللر، کوپرلر یاصامق؛ تجارت و صناعت مکتبلری آرتدرمق؛ تورك غزته‌لر وکتابلرن استانبول بکلری و شاعر لری ایچون توگل، آناطولی خلقی، آول کشیلری ایچون و آنلر آکلی طورغان تلده یازمق کبی شیلردر.

معارف ناظری شکری بك .

بونلرنی تورکلر اوزلری بلمیلرمی؟ بلوچیلری یوق توگل. معارف ناظری شکری بك ایله کوریشوب مکتبلر اصلاحی وابتدائی تعلیم مسئلهسی حقنده سویلهشدم. بزنك شیکللی بر غزته مخبرینك کوکلینه کیلگان نرسهلر آکا البته کوبدن معلومدر. نافعه نظارتی‌نك بر شعبهسنده مدیر صلاح‌الدین بك ایله کورشدم. بو مسئلهده اول ئللهنی قدر فکرلرگه مالك. باشقه جهت لرده ده شهلایه‌ق. بلوچیلر بار، اشلهرگه تلهوچیلرده آز توگل. لکن، مملکت‌نك احوال اجتماعیه، اقتصادیه و سیاسیهسی شوندایین اوکایسز حاللرگه کیلوب کرگان که، حاضر آز زمانده غنه آنی شونلردن قوتقاروب، طوغری بر یولغه قویووی عادتا محال درجهسنده چیتن در.

احتمالکه اوقوچیلر میندن: «استانبولده دورت آی طوردك، تورکلرنك بیوك ذاتلری، تورلی فکرده‌گی آدملری ایله کورشدك، تورکیه‌نك استقبالی حقنده سین اوزك نیندی فکرگه کیلدك؟» دیب صورارلر.

موندی بر سؤالگه مینم طرفمدن بیریله‌چك جواب امید ایله توگلدر. بالقان صوغشلری بتکاچ تورکیه مستقل بر دولت بولوب یاشی آلورمی ایکان، اساسلی بر صورتده تمدن و ترقی یولینه کره آلورمی ایکان دیب کوب ایسابله‌دم، بو حقده کوب کشیلرنك فکر و حسیاتلرن آکلارغه طرشدم، بوکا تعلقی بولغان حاللر و مسئلهلرنی اوگرهنرگه اجتهاد ایتدم. بو حقده مینده حاصل بولغان فکر و تأثرات‌نك نتیجهسی امید طرفنده توگل، امیدسزلك طرفنده بولدی.

شویله‌که، کوزنی بوموب ایسابله‌ب قاراغانده: بالقان صوغشلرندن صوك تورکیه آقچه‌غه فوق العاده محتاج بولوب قالور، تورکیه‌نك قالغان یرلرنده زور زور امتیازلر وحقوقلر آلمابنچه یاوروپالیلر آکا بورچقه آقچه بیرماسلر، یاوروپا

دولتلرندن برسى امتياز آلدى ايسه باشقه‌لريده اوزلرينه مكافات وحصه صورارلر؛ نهايت ياوروپا دولتلرى اوز آرا آكلاشوب توركيه‌نك قالغان يرلرن اوز آرالرنده اقتصادى روشده نفوذ دائره‌لرينه بولەرلر، اگر تورکيه‌بوكا قارشى طورا باشلاسه ارمنستان مسئله‌سى، كورد و عرب مسئله‌سى، يمن مسئله‌سى، بوغازلر مسئله‌سى شمكللى مسئله‌لر قوزغاتوب طاغن آنك باشن ئه‌يله‌ندررلر، داخلده اختلافلر چغار، شول طريقچه تورکيه تمام حالدن طايار توسلى كورينه‌در.

ايسكى امتيازلر ايله سياسى و اقتصادى جهتلردن تورکيه‌نك الكده‌نوك ياوروپا دولتلرى قولنده اسير ايكانلگى، عموم تورك خلقنده اويانو و معارف يوقلغى، دينى تعصب بيك كوچلى ايكانلگى، تورکلرنك اوز قوللرنده تجارت، صناعت يوقلغى، زراعت اشلرنده بيك آرتده ايكانلكلرى، ياوروپاليلرده‌غى معناسى بله‌ن ملى حسيات‌غه مالك توگل‌لكلرى همده چيت دولتلرنك همه‌سينك‌ده منفعتى تورکيه‌نك استقلال و قوتى بتوده ايكانلگى دقت‌گه آلونسه تورکيه‌نك مستقل بولوب ياشاون و تريلوب استقلالى نغوون كوتارگه عادتا ممكن توگلدر.

تورکيه‌نك قالغان قسملرن دائرهٔ نفوذلرگه بولگانده حصه‌نك ايك زورسى گيرمانياغه توشەر توسلى كورينه. آنك استانبولده‌غى «حيدر پاشا» اسكله‌سندن بتون آناطولى آرقيلى صوزلوب بغدادغه بارا طورغان تيمر يولى عادتا گاوده‌نك باشندن آياغينه قدر اوزايغان قان طامرينه اوخشيدر.

گيرمانيانك سلطان حميد وقتندن بيرلى تورکيه‌گه بولغان «دوستلغى» بوشقه اوتمه‌گان. آناطولى‌نك نيمسلر تصرفينه كيچه‌وى ايچون نيلر لازم ايسه همه‌سيده اشله‌نگان. اورلوقلر مكمل صورتده چه‌چلگان. بولارنك تدريجا اوسوب بمش بيرمسى گمه قالغان. فرانسيه سوريه طرفنده، انگليزلر بصره كورفزى وميزوپوتاميا تيره‌لرنده اوزلرينه حصه آلورلر. ايتاليا طرابلس اوستنه احتمالكه تورکيه‌نك دخيده بر نيچه آطه‌لرن ده آلور. استانبول ايله بوغازلرنك روسيه حصه‌سينه توشه‌چگى ظن ايتلسه‌ده، بو ظن طوغرى چقماسه گيره‌ك. چونكه، يوغاريك بيان ايتلگانچه، بغداد تيمر يولى‌نك بر باشى استانبولده‌غى «حيدر پاشا» اسكله‌سنك استانبول بوغازى‌نك بر جيتنه گيلوب تره‌لگان. نيمسلر طرفندن «حيدر پاشا»ده صالونغان زور واقزال دهشتلى بر صورتده گيرمانيانى تجسم ايتدروب طورا. شول سببلى استانبول ايله بوغازلرنى حاضرنده تورکلر قولندن توگل، گيرمانيا قولندن آلورغه احتياج توشه‌چك، بو ايسه بيك كوب چيتن بر مسئله‌در.

مونه شولارنى ايسابله‌گاندن صوك «بعث بعد الموت» خاطرگه گيله. هند،

عبد الرشید افندی ابراهیم .

مصر، روسیه مسلمانلرینك تریله باشلاولری اوز حکومتلری بتکاندن و چیت دولتلر اداره‌سینه توشوب بر آز وقتلر ایزلگاندن صوك باشلانغانلغی شیکللی، عثمانلی تورکلرینك‌ده شوشی حالدن مستثنا بولماولری بیك احتمالدر ومینم خصوصی فکرم‌ده شوندن عبارتدر .

استانبول . ۹ مارت . ۱۹۱۳ .

*
* *

استانبولدن یازیلوب «وقت» و «شورا»ده باصلغان مکتوبلر شونده تمام بولدی.

مقاله‌لر آرتق کوبه‌یوب و اوزایوب اوقوچیلرنی یالقدرماسون ایچون استانبولده کوریشوب مصاحبت ایتدیگم بعض بر ذاتلرنك فکرلرینی، مع‌التأسف، یازمی اوتارگه طوغری کیلدی. ایندی آلارنی صوکندن یازوب کتابنی اوزایتورغه‌ده اوکایسزلانام. شونك ایله برابر، اوزم مملکت‌گه قایتقاندن صوك استانبولدن آلدیغم بر مکتوب ایله بر شعرنی توبانده عینا درج ایتمی اوته آلمی‌من.

مکتوب تورکیه‌نك ایك منور الفکر، ایك ضیالی و حریتپرور علماسندن فیلسوف دوقتور رضا توفیق بك‌نکی؛ شعر ایسه کینه تورکیه‌نك بیك عالم وبیك فاضل آدملرندن همده اسلام معارفی ایله یاوروپا مدنیت وافکارن تطبیق ایتو طرفدارلرندن استانبول دار الفنونی‌نك مدیر عمومیسی سامی (سلیمان نسیب) بك نکی در.

فیلسوف دوقتور رضا توفیق بك‌نك مکتوبی بودر (عینا):

استانبول ۱۳۱۳ سنه ۳۰ مایس.

فضیلتلو و محترم افندی!

غزته‌کز ایچون بنده‌کزدن بر فوطوغراف ایسته‌مش‌سکز. حقمده توجهکزی کوسترن بو طلبکزه مع الممنونیه اجابت ایتدم؛ اك صوك آلدیرمش اولدوغم بر رسمی تقدیم ایلدم. بر هفته اول آلنمشدر.

روسیه‌ده‌گی ترکلرك پك غلبه‌لك و قوتلی بر ملت تشکیل ایتدیکنی پك ابی بیلیورز؛ ترقیات میداننده مسابقه‌یه حاضرلاندقلرینی‌ده بیلیورز و بوندن طولایی ممنون و مفتخر اولویورز.

بویله بویوك ومستحسن بر امل اوغورنده صرف اولونان همتلر هبا و رهد اولمامق ایچون، ترکلر، موفقیتك باشلیچه اسباب و شروطنی هر شیدن اول تتبع ایدوب بیلملی‌درلر و ایی بیلملی‌درلر. صوکره‌ده مدنیت حقیقیه‌یه ایمان کامل ایله اینانملی‌درلر. بنم اعتقادمچه ایمان، یعنی «چین کونکولدین» اینانمق اولمادقچه جانده وجداندده قوت اولهماز.

فیلسوف دوفتور رضا بك .

اگر وقتم درحال مساعد اولسه‌یدی سزه مسلمانلرك و بالخاصه ترکلرك قصورلرینی تفصیلاتی ایله کوستریردم و او قصورلری نصل ونه کبی واسطه‌لر ایله ازاله ایتمك لازم کلیر، اونی‌ده بیلدیکم کبی و بیلدیکم قدر سویلردم. مع ما فیه بو مسئله‌لری بوندن بش آلتی سنه اول بش روسیه‌لی مسلمان طلبه‌مه لزومی قدر ایضاح و تعریف ایتمشدم. هر حالده کرك بوتون عالم اسلامك، کرکسه منحصرا تورك عالمنك اعصابنه - نیچه عصرلردنبری - عارض اولان اویوشوقلغك ماهیتنی و اسباب صحیه، سیاسیه و اجتماعیه‌سنی بندخی کمال خلوص ایله تتبع ایتمکده‌یم. بعض حقایقی‌ده کوروبیورم. بونلر حقنده ایلریده افکار عاجزانه‌می عرض ایدرم، اگر صاغ قالیرسه‌م و وقتم اولورسه!...

شیمدیلك سزلر حقنده تمنیات خالصه‌م، اولادکزی هر وجهله ابی تربیه ایدوب دنیا یوزنده چوغالماکزدر. ثانیا دنیا اشلرینه تعلقی اولان معرفتده تماما آوروپالی اصولنی و آوروپا علومنی خلوص تام و جدیت و اهتمام ایله چالشماکزدر. اوندن صوکره‌ده قازاندیغکز پاره‌نك بر قسمنی تصرف ایتمکه آلیشماکز و دائما یارینی دوشونوب هیچ وقت ایتمیه‌چك ایمشسکز کبی چالشماکزدر.

باقی بندن سزلره سلام واحترام . سزدن غیرت ، حقدن عنایت؛ افندم.
سابق ادرنه مبعوثی و حالا مجلس کبیر صحیه اعضاسندن
فیلسوف رضا توفیق .

سامی (سلیمان نسیب) بك‌نك شعری بودر:

حقیقته طوغرو

هر کون یکی بر درد ایله مقهور سفالت
هر کون یکی بر موت ایله بر پارچه اولورکن
آفاق امیدنده ملون و مزین
بر رؤیت آتی ایله تتزر بشریت .

ماضی ، ابدی صحنهٔ پرخون مظالم
حال، ایشته بر آز سوسلو فقط طبقی او صحنه
آتی ... بیلهلم که اوده ماضی کبی مظلم
آتی ، بیلهلم که اوده ماضی کبی کینه ...

آرتق یتش ای دست کرم ، دست رهاور
آکلات بزه ای مهر حقیقت ، بزی قاندیر
آکلات که یالان ، هپسی یالان ، هپسی یالان‌در ..

آکلات که : عدالت ، مدنیت کبی سوزلر؛
دیرکن ، ینه قان قان ، ینه حق نامنه قوت
آرتق یتر . انسانلره انسانلغی اوگرەت ..
سلیمان نسیب .

استانبولده بولوندیغم وقت تورکلر طرفندن کوردیگم حرمت و التفاتلر ایچون بو اورنده عمومی صورتده اظهار تشکر ایتوب أوتونی اوزیمه ایك مقدس برج بورچ دیب بلهم . علما و متفکرین اولسون ، بیوك حکومت مأمورلری اولسون

عبدالرحمن عبدالرحیم افندی .

اوزلری ایله کوریشورگه و فکرلرینی ایشتورگه تله‌دیگم ذاتلر هر قایوسی مع‌الممنونیه حضورلرینه قبول بیوردیلر. اوزلرینك فکرلرندن . فضل و کمالللرندن مینی مستفید ایتدیلر خسته‌خانه‌لرنی یاخود بیوك دائره‌لرنی قارار ایچون بارغان وقتلرمده شونده‌غی مأمورلر هر یرده فوق العاده نزاکت و التفات ایله قبول بیوردیلر. بر غزته مخبری ایچون بیریلورگه یاری طور- غان معلوماتنی بیرودہ برده صارانلق کورسه‌تمه‌دیلر . عمومیتله تورکلرنك معامله- سندن بیك راضی قالدم . زیاده‌سیله متشکرمن .

همشهریلرمزدن محترم یوسف بك آقچوره اوغلی تورکیه‌نك اکابر ومعتبرانندن کوب ذاتلر ایله کوریشو وطانشووبمه وسیله بولدی. غولجه‌لی معلم عبدالعزیز ومعلم حلیم ثابت افندیلرنك همده مهم بر اورن طوتوچی ممدوح شوکت بك نك‌ده یوغاری دائره‌لر ایله کوریشه آلوومه کوب فائده‌لری تیدی . دارالفنونده اوقوچی همشهریلرمزدن عبدالرحمن عبدالرحیم افندی‌ده استانبولنك کوب یرلرن کورو و کوب کشیلری ایله طانشو خصوصنده میکا زور معاونت ایتدی. هله ، محترم بابامز سیاح عبدالرشید افندی ابراهیم جنابلرینك ایوونك، همشهریلر ایله تمام اوزمزده گیچه پیلمین آشاغان وآنك آرتندن سماوار توبینه تزیلوب گوزله‌تب چای اچکان وقتلر هیچ اونتلورلق توگلدر . بونلرنك هر قایوسینه بیك صمیمی صورتده متشکر و منتدارمن .

*
* *

بالقان صوغشی‌نك عموم اسلام دنیاسینه بیك زور تأثیر اینكانلگی معلومدر. مقام خلافت بتون دنیا مسلمانلری ایچون مقدس صانالدیغندن و بالقان صوغشنده ایسه مقام خلافت‌گه ایك دهشتلی ضربه‌لر اورولدیغندن شولای تأثیر ایتووی بیك طبیعی ایدی. البته بو تأثیر بزنك روسیه مسلمانلرنده‌ده كورلدی. بر برسی آرتلی بولغان طرابلس و بالقان صوغشلرنه تورکلرنك بو درجه جیكلولری هیچ شبهه‌سز مسلمانلرغه بیك ناچار تأثیر ایتدی. خصوصا، مسلمانلر تورکیه‌نی بو درجه ضعیف دیب بلمیلر و آنك باشینه بو قدر فلاكتلر كیلور دیب ایسابله‌میلر ایدی. مسلمانلرغنه توگل، حتی یاوروپالیلر ایچونده تورکیه‌نك بو قدر جیكلووی كوتولمه‌گان بر اش بولوب چقدی.

بز بو مسئله حقنده سوزنی اوزاتماینچه، یالكز اوز غزته‌مز «وقت» ایله، «وقت»نی اوقوچیلر حقنده‌غنه بر نیچه سوز أیتوب اوتونی تیوش طابامز و احتمالكه كیله‌چكده‌گی واقعه‌لر ایچون شایان عبرت بولور دیب بله‌مز.

كیره‌ك طرابلس صوغشی و كیره‌ك بالقان صوغشی وقتلرنده بز غزته‌مزده خبرلر و واقعه‌لرنی بولغانی كبك یازا باردق. پیتربورغ تیلیغراف آگینتستوا‌سی‌نك تیلیغراملری‌ده عینا باصیله كیلدی. بز اوقوچیلرمزنی جواتوب، امیدلر بیروب طوروده بر فائده بولور دیب بلمه‌دك. فائده مطلقا هر اشنی بولغانی كبك طوغرو یازوده، درستن أیتوده بولاچاغینه اعتقاد ایتدك. بولغانی كبك یازلغان بو خبرلر اوقوچیلرمزنك كوبسینه بیك آور و آچی طویولدی. خصوصا تورکستان طرفلرنده‌غی صاف كوكللی قرداشلرمز غزته‌مزنك بو مسلكندن بیك ناراضی قالدیلر. امضالی و امضاسز اوله‌رق بزنی اورشوب، سوگوب هر تورلی خطلر یازا باشلادیلر. سز: «تورکلر جیكلكان، اوتوز مك تورك یونانلرغه اسیر بیرلكان، سلانیك آلارغه تسلیم ایتلكان دیب یازاسز. بو ایسه صریح قرآن‌غه خلافدر. مسلمان عسكرینك اسیر بیریلووی شرعا جائز توگلدر، هر مسلمان صالداتی یوز غیر مسلم‌گه مقابل كیله‌در، مسلمان عسكرینه یاردم‌گه فرشته‌لر اینه‌در، بولار بارسیده شرعا ثابت نرسه‌لردر، سز آخرسی بولارغه اشانمیسز، سزنك ایمانكز یوقدر، شول خبر یازلغان غزته‌كز گه كراسین سیبوب اوت تورتب یاندردق، غزته‌كز گه بایقوت، اوزكز گه نفرت ایتدك» دیب یازدیلر. «طوراسزده (پ. آ. ت.) دیب یازاسز. آنك همه خبرلری یالغان بیت، سز یوری تورك گه

دشمانلق ایچون شولارنی یازاسز» دیدیلر. «سز گل بلغارلر، صربلر، یونانلرنك جیگولرن یازاسز، آخرسی شولاردن آقچه آلدیگز، میدال بیره طورغانلردر، سز شولارغه صاتلغانسز، تورکلر منگوده جیگلهچك توگل» دیب یازوچیلر بولدی. بعض برلری: «تورکلر جیگلسهده جیگله دیب یازماگز، بز آنی ایشتهسمز کیلمی» دیدیلر. قباحت لفظلر برلن سوگوب: «اوتوررمز سزنی، قبرگزنی بیلگولهب قویگز» دیه یازوچیلرده بولغالادی.

بز بولارغه قارشی سکوت ایتدك. آلارنك بو قیلانشلری جهالتلرندن و غفلتلرندن کیلگانلگن بلوب معذور کوردك. حتی قلبلرنده حسیات ملیه و محبت دینیه بارلغینه دلالت ایتکانلگی ایچون آلارنك بو حرکتلرندن ممنون قالدق. لکن، غزتهمزده کینه آچی بولسهده طوغری یازودن طوقتامادق. افکار عمومیهنی آلداتب طورو جنایتن ارتکاب ایتارگه راضی بولمادق. اوزاق اوتماس، بر کون کیلور، حقیقت آگلاشلور، دیدك.

واقعا، طرابلس و بالقان صوغشلری بتدی. نتیجهلری هر کم آگلارلق رهوشده میدانغه چقدی. نی قدر بورغالاب، ماطورلاب یازارغه تلهسکده خلقنی آلداتب طوررغه امکان قالمادی. مونه شوندن صوك، باشدوق طوغری یازوب کیلوومز ایچون اوقوچیلرمزدن رحمت خطلری آلا باشلادق. بونلر آراسنده بزنی الوك سوگوب یازغان کشیلرنكده خطلری و توبهلری بار ایدی.

خصوصا استانبولدن قایتدغمدن صوك، آندن «وقت»غه یازوب طوردیغم مکتوبلر ایچون ئلله نی قدر تشکر مکتوبلری کیلدی. آچی بولسهده حقیقتنی یازوب طورغانلق ایچون رحمتلر اوقیلر: «تورکیهنی و اسلام دنیاسینك حالینی بز یاگی طانیدق، ایواه! نی قدر غفلتده طورغانمز ایکان، نی قدر یازیق حالمزگه» دیلر.

شوشی طرابلس و بالقان صوغشلری وقتنده طوغری یازغانمز ایچون بزنی سوگوب هم یاراتوب یازغان بر بهیلهم خطلر بزده محفوظدر. بولار شول کوینچه عینا باصدریلوب نشر ایتلسهلر خلقمزنك فکرینی، احوال روحیهسینی و درجهٔ علمیهسینی کورسهتر ایچون بیك اینتریسنی بر ماتیریال بولور ایدی. حاضرگه بولمادی. احتمالکه کیلهچکده بر وقت نشر ایتلور. موندی واقعهلردن ملتنك متأثر و متحسس بولووی آنك یورهگی سلامت ایکانلكگه دلیل، بو ایسه استقبال ایچون امیدلی و خیرلی بر علامتدر.

ف. ك.

بو کتابده رسملری و قول یازولری بولنان ذاتلر

	رسملری صحیفه	قول یازولری صحیفه
حربیه ناظری ناظم پاشا	۳۰	—
مشهور مؤرخ و سیاسی محرر مراد بك . . .	٤١	—
سابق سلطان عبد الحمید	٦٤	—
مشهور کامل پاشا	٦٥	—
آرناود اختلالچیلر باشلغی اسماعیل کمال بك .	٧٧	—
کلثوم و رقیه خانملر	٨٢	—
ایکی مریم خانملر	٨٤	—
محمود مختار پاشا	٨٧	—
احمد صائب بك	٩٧	٩٨
دوقتور عبدالله جودت بك	٩٩	١٠٠
اوچ مجروح عسکر	١١٤	—
غروپپا: ایکی مریم، کلثوم، رقیه خانملر، یوسف آقچورین، فاتح و عارف کریموفلر . .	١١٦	—
تورکیه‌نك بیوك ادیبه‌لرندن خالده خانم . .	١٢٤	١٢٤
قزلر اعدادیسی مدیرمسی نقیه خانم . . .	—	١٢٨
شیخ‌الاسلام جمال‌الدین افندی	١٣٦	—
غروپپا: کلثوم، رقیه، مریم خانملر و انور بك، توفیق ناهد، شریف احمد جانف افندیلر. .	١٤١	—
هلال احمر خسته خانه‌سنده کبیر بکر افندی .	١٤٦	—
» » » فاتح رحیمی افندی .	١٤٧	—
» » » ایکی قرغز شاکردی .	١٤٩	—
مشهور احمد مدحت افندی	١٥١ هم ١٥٥	—
آقچوره اوغلی یوسف بك	١٧٥	١٧٦
احمد بك آغایف	١٧٨	١٧٩
هندستان هلال احمر غروپپاسی	١٨٤	—

	رسملری صحیفه	قول یازولری صحیفه
کبار تورك خانملرینك قیافتلری	۱۹۳	—
پرنس سعید حلیم پاشا	۲۰٤	—
مشهور پیداغوع ساطع بك	۲۱۸	۲۱۹
ادرنه مدافعی شکری پاشا	۲۳۷	—
یاش تورکلرنك باشلفلرندن مشهور احمد رضا بك .	۲۵۱	—
تورکیه‌نك اقتصاد علماسندن جاوید بك . . .	۲۵۲	—
تورکیه‌نك الوغ ادیب ومحررلرندن حسین جاهد بك	۲۵۳	٤۲۹
استانبولده مسلمه‌لر میتینغی	۲۸۲	—
غروپپا: هند - تورك - تاتار هلال احمر خادملری. (اورتاده هلال احمر رئیسی دوفتور اسعد پاشا)	۲۹۷	
«اتحاد ترقی» نك الوغلرندن حاجی عادل بك .	—	۳۰۲
ادیبه نزیهه مخلص خانم	—	۳۱٤
مشهور عرب ملتپروری عبدالعزیز چاویش .	۲۵۸	—
مشهور تورك ادیبه و شاعرمسی نکار خانم . .	—	۳۳۷
سابق شیخ‌الاسلام موسی کاظم افندی . . .	۳٦۱	۳٦۱
«اتحاد ترقی» باشلفلرندن مشهور طلعت بك .	۳۷۳	—
بیوك علمادن امرالله افندی	۳۷۹	۳۸۰
بیوك علمادن ابو العلا بك	—	۳۸۱
مشهور شاعر عاکف بك	۳۸۳	
دفتر خاقانی امینی محمود اسعد افندی . . .	۳۸٦	۳۸٦
سلطان محمد خامس خان حضرتلری	۳۸۹	—
ولی عهد یوسف عزالدین افندی حضرتلری . .	۳۹۰	—
محمود شوکت پاشا	۳۹۲	—
موزه خانهٔ عسکری مدیری، علما و عسکری محرر - لردن احمد مختار پاشا	—	۳۹٦
هلال احمرده خدمت ایتوچی اوچ یگت . . .	٤۰۰	—
تورك چته‌چیسی	٤۰۲	—
شورای اوقاف رئیسی حاجی اولیا افندی . .	—	٤۰۵

	رسملری صحیفه	قول یازولری صحیفه
شورای اوقاف اعضاسی سنی الدین افندی . .	—	٤٠٧
دار الفنون علوم الهیه وادبیه مدیری اسماعیل حقی بك پر اسینت و استراخوانیه حقنده شیخ الاسلام غه بیرلگان عریضه‌نك و آنك طرفندن بیرلگان فتوانك فوتوغراف ایله آلنغان صوره‌تلری .	٤٢٠ و ٤٢١	٤١٤
بلغارستان مسلمانلرندن بر غروپپا . . .	٤٢٥	—
مشهور محرر اسماعیل بابان زاده	—	٤٢٧
«ثروت فنون» صاحبی احمد احسان بك . . .	٤٣١	٤٣٢
بیوك علمادن عبدالرحمن شرف بك . . .	٤٣٤	٤٣٥
تورك‌لك گه عائد اثرلر صاحبی، علمادن سابق دیپوتات بروسه‌لی محمد طاهر بك . . .	٤٣٧	٤٣٨
مشهور طبیب و جماعت خادمی، پك فعال علمادن دوقتور اسعد پاشا	٤٤٠	—
معارف ناظری شکری بك	٤٤٢	—
سیبیریا علماسندن سیاح عبدالرشید افندی ابراهیموف	٤٤٤	—
حریتپرور علمادن دوقتور فیلسوف رضا توفیق بك	٤٤٦	مکتوبی ٤٤٥
دار الفنون مدیری سامی بك	—	شعری ٤٤٧
دار الفنون طلبه‌سندن عبدالرحمن عبدالرحیم افندی	٤٤٨	—

تصحیح :

٤٤٥ نچی صحیفه‌ده فیلسوف رضا توفیق بك‌نك مکتوبنده‌گی تاریخ ١٩١٣ اورننه خطا ١٣١٣ باصلغان. ٤٤٦ نچی صحیفه‌ده رسمی آستنده رضا توفیق بك دیه‌سی یرده رضا بك دیب باصلغان.